

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM
IX
KNJIGA 2.

RED AKCIONI ODBOR:

Otmar Kreačić, Boško Siljegović, Nikola
Gažević, Miloš Pajković, Pero Morata,
Ljubiša Stankov i Fabijan Trgo

REDAKTORI IZ VOJNOISTORIJSKOG INSTITUTA

Dimitrije Brajušković, Ratimir Stojković,
Sandor Kaufer, potpukovnici i Miloš
Krstić, major

ODGOVORNI UREDNIK

Fabijan Trgo, pukovnik

IZ DA|E

V O I N O I S T O R I J S K I I N S T I T U T

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENTA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 2.

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA

1942.

BEOGRAD

1961.

I

DOKUMENTA

O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI
U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

septembar - decembar 1942.

BR. i

**OKRUŽNICA BR. 4 POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA
SRBIJU OD 1. SEPTEMBRA 1942. SVIM PARTIJSKIM OR-
GANIZACIJAMA I ČLANOVIMA KPJ U SRBIJI¹**

OKRUŽNICA BR. 4

**(SVIMA PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA I ČLANOVIMA PARTIJE
U SRBIJI¹)**

U svome pismu³ od 14 XII 1941 g. CK KPJ je ukazao na uslove pod kojima će se dalje razvijati narodno-oslobodilački pokret u Srbiji, na promene koje se odigravaju zbog pregrupisavanja raznih četničkih i drugih izdajničkih grupa na bazi borbe protiv naše Partije, protiv narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda i protiv narodno-oslobodilačkog pokreta uopšte. Tada je naš Centralni komitet ukazao na naše greške i na način kako da ih savladamo, kako da se osposobimo za dalje dostojno izvršavanje svih zadataka koji stoje pred partijskom organizacijom u Srbiji kao pred organizatorom i rukovodiocem narocno-oslobodilačke borbe, i postavio je pred partijsku organizaciju u Srbiji krupne i odgovorne zadatke.

U člancima druga Tita, Veljka, Crnog i dr. u »Proleteru« za mart—april 1942 g. (broj 14—15) izneta su baš ona politička i organizaciona pitanja i zadaci za čije ostvarenje part. organizacija u Srbiji mora da uloži sve svoje snage, da bi časno ostvarila sve zadatke od čijeg ispunjenja zavisi sudbina ne samo radničke klase već i čitavog našeg naroda.

¹ Original, štampan ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKS, reg. br. 9113

* Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju poslao je projekat Okružnice na uvid Centralnom komitetu KPJ. Primedbe na prvobitni tekst je dao član Sekretarijata CK KPJ za neoslobodene krajeve Ivo Lola Ribar, i one su unesene u konačni tekst (vidi tom II, knj. 5, dok. br. 146).

* Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 78.

Partijska organizacija u Srbiji je uložila i ulaže velike napore u izvršenju tih zadataka. Učinjen je krupan napredak, ali su se pri tom ispoljile i velike slabosti.

U izvršenju svih zadataka, koje nam je postavio naš CK, treba se rukovoditi sledećim činjenicama i ocenama.

I

1. Oružana narodno-oslobodilačka borba u Srbiji traje više od godinu dana bez prestanka, prolazeći kroz razne stepene svoje opsežnosti, ali zadržavajući uvek svoj osnovni vid — partizanski način ratovanja. Od novembra 1941 g., posle napada četnika Draže Mihailovića na partizanske odrede i napada Nemaca na oslobođenu teritoriju i posle stapanja Mihailovićevih četnika sa najamničkom vojskom Nedića, Ljotića i Pećanca, okupator je uspeo da zauzme veće oslobođene teritorije u Srbiji i da zavede okupatorsku vlast uz pomoć svih tih izroda srpskog naroda. Okupator i njegove sluge nisu uspeali da unište partizanske odrede, da onemoguće njihovu delatnost, da uguše narodni otpor.

Okupator ulaže sve napore da narodno-oslobodilačku borbu pretvori u građanski rat, ali on to nije uspeo da učini preko Nedića, Ljotića, Pećanca i Draže Mihailovića zahvaljujući doslednom sprovođenju linije narodno-oslobodilačke borbe od strane naše Partije, zahvaljujući otporu naroda prema tim mrskim planovima okupatora.

Okupator i njegove sluge nisu uspeali da unište naše partijske organizacije pored masovnog istrebljenja čitavih krajeva. Neprijatelj je uspeo da nam uništi veliki broj kadrova zahvaljujući prvenstveno izdajnicima — četnicima Draže Mihailovića koji-po planu svojih vođa pomažu okupatoru da istrebljuje naše kadrove. Naša partijska organizacija je uložila sve svoje snage i uputila u narodno-oslobodilačku borbu svoje najbolje kadrove, pri čemu je veliki broj drugova položio i svoj život za oslobođenje našeg naroda. Ali te žrtve, ma koliko da su teške, nisu onesposobile našu partijsku organizaciju da i dalje vrši svoju najveću ulogu u ovim teškim časovima borbe, ulogu organizatora i rukovodioca narodno-oslobodilačke borbe.

2. Za određivanje perspektive borbe potrebno je imati na umu promene koje su se izvršile u položaju i snazi okupatora i njegovih slugu s jedne strane i u položaju i snazi saveznika na čelu sa SSSR-om i narodno-oslobodilačkih pokreta porobljenih naroda s druge strane.

Fašistički okupatori i njihove sluge su slabiji nego prošle godine u međunarodnim srazmerama, dok je saveznički

blok na čelu sa SSSR-om mnogo jači nego prošle godine. Kako vojnička tako i politička strategija hitlerizma doživela je propast. Hitler ne samo da nije uspeo da uništi Crvenu armiju, već mu ona zadaje sve teže udarce u isto vreme kada mu se priprema otvaranje drugoga fronta. Hitler nije uspeo da razjedini snage slobodoljubivih naroda — sovjetsko-engleskim ugovorom od 26 maja i sovjetsko-američkim sporazumima učvršćeno je jedinstvo protivhitlerovske koalicije u svetu i međunarodni položaj SSSR-a na njenom čelu. Fašistički zavojevači bacaju u borbu poslednje rezerve u ljudstvu i materijalu, koje herojska Crvena vojska u plemenitoj odbrani svoje domovine nemilosrdno uništava u takvom obimu kakav se ne pamti u istoriji čovečanstva. Fašističke rezerve su na isteku, a mogućnosti pljačke porobljenih naroda sve manje, usled otpora naroda i njihove iscrpljenosti. Otpor porobljenih naroda je sve veći i dobija sve širi oružani karakter. Porobljeni narodi sve više uviđaju da je oružana borba jedini način da se što pre dođe do oslobođenja ispod fašističkog robovskog jarma. Otpor jugoslovenskog naroda služi svim porobljenim narodima za primer kome oni sve više slede. Poslednji uspesi narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, pod zapovedništvom Vrhovnog štaba, u Bosni, Dalmaciji, Sloveniji, Hercegovini i drugim delovima Hrvatske pokazuju da je položaj okupatora i njegovih slugu u Jugoslaviji mnogo teži nego prošle godine, jer okupator mora da upotrebljava mnogo jače i naoružanije snage za borbu protiv oslobodilačkog pokreta nego prošle godine.

Situacija u Srbiji se isto tako razlikuje od prošlogodišnje. Razlika je u tome što je okupator uspeo, zahvaljujući špijunskom i najamničkom radu Nedića, Ljotića i Pećanca i izdajničkom radu Draže Mihailovića, da organizuje okupatorsku vlast služeći se najkrvavijim merama prema širokim slojevima naroda. Za razliku od prošle godine slabost okupatora i njegovih slugu ispoljava se u nesrazmeri količine njihovih sadašnjih i prošlogodišnjih naoružanih formacija, tako da sada moraju da drže pod oružjem mnogo više naoružanih bandi prema mnogo slabijim partizanskim odredima nego što su ih držali prošle godine prema brojno mnogo jačim partizanskim odredima. To govori da je neprijatelj nemoćan da uguši oružani oslobodilački pokret i da je postao mnogo osetljiviji na i najmanju delatnost naoružanih srpskih rodoljuba u partizanskim odredima i na svaki otpor našeg naroda.

Razlika je i u tome što je okupator, zahvaljujući u prvom redu izdajničkom radu Draže Mihailovića i njegovoj politici izazivanja bratoubilačkog rata, uspeo da privremeno priguši

otvoreno-ustanički karakter oslobodilačke narodne borbe i likvidira oslobođenu teritoriju zapadne i centralne Srbije. Oružana borba srpskih rodoljuba svedena je tako za sada u okvir čisto partizanskog (gerilskog) ratovanja. Međutim, treba imati na umu da je baš taj partizanski oblik borbe i osnovni oblik iz kojeg je u jesen 1941 g. izrastao narodni ustanak u Srbiji i da će i ovog puta, čim sazru potrebni uslovi, partizanski rat srpskih rodoljuba, koji i sada nanosi teške udarce okupatoru, još moćnije prerasti u svenarodni oslobodilački rat i pobedonosni ustanak. U tome i jeste ogroman značaj partizanskih akcija u Srbiji.

Toga su svesni okupatori i njihove sluge. Zato oni u Srbiji ulažu ogromne napore i prolivaju potoke nevine krvi da onemoguće narodno-oslobodilački pokret, stvaranje novih i jačanje postojećih partizanskih odreda u Srbiji, stvaranje jedinstva srpskog naroda za zajedničku borbu protiv njih.

Na taj način pred srpskim narodom otvara se perspektiva novih i odlučnih borbi za nacionalno oslobođenje. Do narastanja novog talasa tih borbi neminovno će dovesti razvitak događaja u svetu i u našoj zemlji. Pored već gore rečenog, slabljenje nemačkih okupatora, koje će biti sve osetnije, uzdrmaće, samo na oko čvrsti, režim nasilja i pljačke koji je danas nametnut srpskom narodu, a koji se ustvari drži samo na bajonetima okupatora. Drugo, učvršćenje i produbljenje sovjetско-engleskih odnosa i fronta slobodoljubivih naroda uopšte, herojska borba Crvene armije, postojanje i uspesi narodno-oslobodilačke partizanske vojske u zemljama Jugoslavije, sve to omogućiće prilazak oslobodilačkoj narodnoj borbi i onim elementima- koji su do sada iz raznih razloga stajali po strani i kolebali se, iako su protiv okupatorai-a. Takav razvitak međunarodnih odnosa i samog toka rata onemogućiće dalju dvoiličnu igru Draži Mihailoviću i njemu sličnim »pristalicama Engleske«, jer će morati postati jasno da se ne može biti »pristalica Engleske«, a u isto vreme saradnjom s okupatorom i Nedićem protiv narodno-oslobodilačkog pokreta ustvari raditi protivno opštoj liniji ratne politike saveznika. Treće, sa daljim i konačnim demaskiranjem ne samo otvorenih slugu okupatora — Nedića, Pećanca, Ljotića — već i lažnog »rodoljuoa* Draže Mihailovića, koji je postao njihov pomagač i saveznik na delu, biće ostvarena mogućnost za još šire i potpunije ujedinjavanje srpskog naroda, a time i preduslovi za nov pollet njegove oslobodilačke borbe.

3. Mnogi će se upitati zašto Draža Mihailović sprovodi taj izdajnički rad. da li on to sprovodi sam, kao špijun oku-

patora ili on sprovodi samo naređenja jugoslovenske vlade, čiji je ministar, vlade koja je pristupila Atlantskoj povelji i nalazi se u redu savezničkih vlada u Londonu.

U svakom od tih slučajeva Mihailović sprovodi taj svoj rad kao član jugoslovenske vlade u Londonu, za čiji rad ona snosi odgovornost. Činjenica je da Draža Mihailović sklapa sporazume i saveze sa okupatorom i njegovim slugama ustašama, Nedićem. Ljotićem i Pećancem (slučajevi izdajnika Stanišića u Crnoj Gori, Birčanina i Jevđevića u Dalmaciji i Hercegovini, slučaj Boška Todorovića u Hercegovini, slučaj saveza sa ustašama Dražinih vojvoda Drenovića, Božića i drugih u centralnoj Bosni i Bosanskoj Krajini, slučaj Dangića, Kalabića, Koraća, Vučka Ignjatovića, Neška Nedića, Svete Popovića i drugih u Si'biji itd.) za borbu protiv narodno-oslobodilačkog pokreta, čime se bori protiv životnih interesa našeg naroda, jer narodno-oslobodilački pokret, na čijem je čelu naša Partija, ima za cilj borbu protiv okupatora i njegovih slugu, jer narodno-oslobodilački pokret ima za cilj oslobođenje naroda ispod jarma okupatora i njegovih najamnika, ima za cilj očuvanje i zadobijanje nacionalnih težnji i narodnih interesa, jer narodno-oslobodilačka borba nema za cilj svrgavanje buržoaske vlasti i uspostavu diktature proletarijata, ne sprovodi građanski već narodno-oslobodilački rat s ciljem uspostavljanja najšire narodne demokratske vladavine kao bitnog uslova za svaki dalji napredak i poboljšanje socijalnog, nacionalnog i ekonomskog položaja ne samo radničke klase već čitavog naroda, jer narodno-oslobodilačka borba, da bi bili jasniji, nema za cilj kao безусловan zahtev ovakav ili onakav oblik vladavine po slomu okupatora, već ima za neposredni i безусловni zadatak i cilj sam slom okupatora. Ali je jasno, kada oslobodilački pokret dobije široki narodni karakter, kada čitav narod ulaže i poslednju kap krvi za svoje oslobođenje ispod fašističkog jarma, jasno je da taj narod uviđa i šta nije valjalo u predratnoj Jugoslaviji i da već stiže dovoljno svesti, prava i sile da ne dozvoli ponavljanje ranijih nepravdi. Jasno je da se tom pokretu suprotstavlja Draža Mihailović kao predstavnik želja onih koji žele безусловно po starome, koji žele da očuvaju interese velikosrpskih hegemonista, i to u tolikom stepenu da oni te svoje lične velikosrpske hegemonističke interese suprotstavljaju željama i interesima srpskog naroda, da prema tome vrše izdajstvo nacionalnih interesa da bi uz pomoć okupatora spasli svoje usko lične interese, da oni prema tome sprovode bratoubilački i građanski rat, jer polaze od zaštite tih svojih usko ličnih interesa, a ne nacionalnih, narodnih.

Jasno je da je taj rad Draže Mihailovića izdajnički, protivan interesima oslobođenja našeg naroda ispod jarma okupatora, protivan interesima za koje se bore SSSR, Engleska i Amerika, protivan onome o čemu se izražava jugoslovenska vlada u vezi sa okupatorom i njegovim slugama.

II

Partijska organizacija u Srbiji je deo KPJ. »Komunistička partija, partija Lenjina—Staljina nazvana je avangardom proletarijata zato, jer je ona najnapredniji deo radničke klase, jer je ona predvodnik i organizator borbe ne samo radničke klase već i najširih narodnih masa«. (Tito, »Proleter«, br. 14—15). U dosadašnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi partijska organizacija u Srbiji je ispunila ulogu organizatora i rukovodioca ne samo radničke klase već i najširih narodnih masa u borbi za nacionalno oslobođenje. Naša partijska organizacija je opravdala poverenje koje je uživala kod radničke klase i najširih slojeva naroda u Srbiji. Iz redova naše partijske organizacije izrastao je kroz borbu čitav niz heroja, a redovi naše Partije popunjavaju se najboljim sinovima izniklim kroz borbu iz samih dubina narodnih. Ali je i to tačno da su se u radu pojedinih partijskih organizacija pojavljivale i da se pojavljuju takve slabosti i nedostaci koji su smetali i smetaju pravilnom radu i uspešnom ispunjavanju velikih i teških zadataka koji stoje pred čitavom partijskom organizacijom u Srbiji. Te se slabosti naročito sada osećaju zbog velikog gubitka iskusnih kadrova, zbog teških uslova za rad, zbog nekih nezdravih pojava i pokušaja neprijatelja da ih iskoristi protiv naše Partije i naroda.

Koje su to slabosti i nedostaci? Koje su to nezdrave pojave?

1. Većina partijskih organizacija je usko shvatila pismo CK-a od 14 XII 1941 g. tako da se to, i pored ukazivanja PK-a na taj nedostatak, dugo osećalo. To usko shvatanje pisma se odražavalo u nerazumevanju onih stavova pisma CK-a koji govore o izdajničkom napadu Draže Mihailovića i udruživanju velikosrpske reakcije oko Nedića i o potrebi da proletarijat i siromašno seljaštvo imaju rukovodeću ulogu u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv okupatora i svih izdajnika, to s jedne strane, a s druge nerazumevanje načina ostvarenja jedinstva narodno-oslobodilačkog fronta kroz diferencirano prilaženje pojedinim kolebljivim grupama, diferencirano prilaženje po osnovnom pitanju aktivne oružane borbe protiv okupatora i njegovih slugu. Posledice toga se osećaju u nedovoljnim rezultatima aktiviziranja poštenih ljudi iz redova četničkih, ko-

jima se sektaškim stavom naših drugova onemogućilo da se na delu uvere u izdajstvo oslobodilačke borbe od strane Draže Mihailovića.

2. Naše partijske organizacije uglavnom nisu nasedale namerama okupatora i njegovih slugu koji hoće da skrenu narodno-oslobodilačku borbu na put građanskog rata, već je većina partijskih organizacija sprovodila liniju Partije — narodno-oslobodilačku borbu. Ali u pojedinim partijskim organizacijama, naročito u pojedinim partizanskim odredima, kao što je B.[abički] odred, neki od rukovodećih drugova svojim »revolucionarnim« frazama sprečavali su da partizani i narod toga kraja pravilno shvate i usvoje liniju Partije, što je imalo za posledicu sužavanje okvira narodno-oslobodilačke borbe, unakažavanje linije Partije, što se naročito teško svetilo u teškim momentima borbe kada su se pokolebale i delom demoralisale narodne mase misleći da je gotovo sa narodno-oslobodilačkom borbom, da je »revolucija« ugušena i da tada nastupa period »reakcije« koja je ugušila »revoluciju«. Takvo unakaženje linije Partije upravo je na liniji okupatora i njegovih slugu koji čitavu narodno-oslobodilačku borbu skreću na put građanskog rata, što je nanelo teških udaraca našoj Partiji i narodno-oslobodilačkoj borbi. Nije dovoljno da samo pojedini rukovodioci ili čak i svi članovi Partije jedne partijske organizacije shvate liniju Partije, već je neophodno taj stav preneti na najšire slojeve naroda, koji su najdublje povezali svoju sudbinu za borbu protiv okupatora i njegovih slugu kao jedini spas.

3. Nije dovoljno samo shvatiti da je danas najrevolucionarnija od svih revolucionarnih zadaća proletarijata baš borba protiv okupatora i njegovih slugu, borba za nacionalno oslobođenje našeg naroda — narodno-oslobodilačka borba, već treba znati sprovoditi narodno-oslobodilačku borbu na revolucionaran način. To nisu uvek shvatile i sprovodile naše partijske i skojevske organizacije. Dok je »leva frazeologija« unakažavala liniju Partije i bila suprotna njoj, dotle je »desni oportunizam« odvlačio narodno-oslobodilačku borbu sa puta njenog revolucionarnog sprovođenja. (Revolucionarno sprovoditi narodno-oslobodilačku borbu znači biti dosledan principima proleterskog internacionalizma u borbi za nacionalno oslobođenje, principima bratstva među narodima, ali borbe sa nacionalnim porobljivačima). Tako se desilo da je prilikom ulaska Bugara u Toplicu⁴ našim partijskim organizacijama ovladalo raspoloženje kolebljivih i nedoslednih elemenata u narodno-oslobodilačkoj borbi, da je bila izvršena »reorganizacija« par-

⁴ Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 7, 9 (primedbu 13), 11 i 18.

tizanskih odreda i otvoren slobodan put bugarskoj okupatorskoj vojsci, dozvolilo se da raspoloženje kolebljivaca i nedoslednih prema okupatoru ovlada, da okupator umesto mržnje, koju zaslužuje, bude dočekan blagonaklono, što je sve bilo na liniji okupatora i izdajnika Koste Pećanca. Naši drugovi i narod Toplice ubrzo su se otreznili od tih svojih zabluda, jer su uvideli da je bugarska okupatorska vojska okupatorska, naročito posle paljevine sela i ubistava u tom kraju. Naši drugovi i narod su uvideli da njihova bratska osećanja prema bugarskom narodu ne treba da se izjednačuju sa potrebom mržnje prema bugarskoj okupatorskoj vojsci, jer je takva vojska slepo oruđe u rukama Hitlerovog sluge Borisa, od koga pati i bugarski narod.

4. Istina je da je PK u velikoj meri savladao teškoće oko svog pravilnog funkcionisanja, da je obezbedio opšte političko rukovodstvo, ali je povezivanje partijskih organizacija sa rukovodećim forumom išlo često sporo, a sama veza nije bila uvek čvrsta. Taj nedostatak nije ugrožavao jedinstvo političke linije, ali je sprečavao brzo likvidiranje organizacionih slabosti partijskih organizacija. Taj nedostatak se i sada oseća.

5. Pomoć u političkim i vojnim kadrovima nije bila ravnomerno podeljena svim partijskim organizacijama, već su neke partijske organizacije ostale bez ikakve pomoći, što je uzrok da se oslobodilački pokret u tim okruzima nije razvio i održao do tog stepena kao što je mogao da bude s tom pomoći.

6. Posledice legalizovanja partijskih organizacija na nekim oslobođenim teritorijama i odlaženje OK-a sa odredima sa svojih teritorija bez ostavljanja svojih nekompromitovanih zamena i danas se teško osećaju.

7. Pod uslovima surove borbe i ogromnih udaraca koje je zadala okupatoru narodno-oslobodilačka borba, naša partijska organizacija je i sama pretrpela teške gubitke. Streljanih, poginulih u borbi ili podleglih mučenjima od strane krvavih nemačkih pasa i njihovih najamnika domaćih krvoloka: otrgnuto je za proteklu godinu dana iz redova naše Partije 4 člana PK-a, 80 članova OK-a i MK-a i preko 1000 članova Partije. Naša skojevska organizacija izgubila je dva puta veći broj rukovodilaca i članova. Naši gubici bi bili mnogo manji da su naše partijske organizacije i naši rukovodeći forumi na vreme shvatili nedovoljnost dotadašnjih mera za borbu protiv Gestapoa i policije u novonastaloj situaciji.

U prvi red spada pogreška, koja se sastoji u tome, što na vreme nisu povučeni poznati neprijatelju naši rukovodeći drugovi i što nisu zamenjeni novim, nepoznatim drugovima.

Dalje, što naši rukovodioci nisu shvatili potrebu najdoslednijeg pridržavanja osnovnih načela konspiracije, što nisu preduzimali na osnovu nesumnjivih činjenica o opasnosti one potrebne mere kojima bi obezbedili sebe i partijsku organizaciju, već su ih udarci neprijatelja zaticali nespremne.

Dalje, što su se naši rukovodioci i članovi Partije odnosili nedisciplinovano prema direktivama o obezbeđenju u borbi protiv neprijatelja, što direktive u tom smislu nisu odmah sprovodili, već su nastavljali da rade na dotadašnji način.

Dalje, što su se naši drugovi odnosili do krajnosti nebudno i neodlučno prema stranim elementima u našoj Partiji, što na bazi svojih zaključaka o radu pojedinih članova nisu preduzimali odmah energične mere za čišćenje redova naše Partije. Što su se prema neproverenim ljudima, koji su tobože činili »usluge« Partiji, odnosili bez imalo revolucionarne budnosti, nemarno, liberalno, što je često omogućavalo da neprijatelj proдре do samih naših redova. To je bilo naročito onda moguće kada su tuđi elementi u našoj Partiji svojom brbljivošću, nebudnošću i zločinačkim odnosima prema partijskim tajnama omogućavali taj rad gestapovskih i policijskih poverenika, što se naročito odnosi na beogradsku mesnu organizaciju.

Dalje, u vreme kada je naša Partija predvodnik najširih slojeva naroda, pokazale su se slabosti u organizatorskom smislu i to ne toliko usled nenaviknutosti na organizatorski rad koliko usled nemarnosti i šablonskog shvatanja svojih dužnosti sa strane pojedinih rukovodećih foruma i rukovodilaca. Ti su se nedostaci osećali počinjući od najsitnijih poslova. Donošene su i primane odluke i direktive, ali se nisu pri svakoj prilici razrađivali detaljni planovi kako da se one sprovedu u delo, a još manje se kontrolisalo njihovo sprovođenje, tako da su tek udarci neorijatelja osveštavali naše drugove i ukazivali im na neozbiljnost i nedovoljno kritičku pripremljenost za sprovođenje neke, makar i najsitnije odluke i direktive. U takav nesavestan rad spada i polovično ispitivanje pojedinih slučajeva i još nepotpunije podnošenje izveštaja višim forumima.

Sve se to može okarakterisati kao truli liberalizam u odnosu na sudbonosna pitanja rada naše partijske organizacije, što je sve nanelo mnogo udaraca i štete našoj partijskoj organizaciji, što je omogućilo neprijatelju da dođe do naših redova? i da nam nanese teške gubitke, što je sve slabilo narodno-oslobodilačku borbu.

8. Najsvetlija tradicija naše Partije, najveća dragocena stvar, koju je naša Partija predavala u ruke novim generaci-

jama, jeste herojsko i komuniste dostojno držanje njenih najboljih boraca pred klasnim neprijateljem. Naša partijska organizacija s ponosom ističe imena: Miloš Matijević »Mrša«,^{*} tekst, radnik, Dura Strugar,⁶ adv. pripr., Vukica Mitrović,⁷ tekst, radnica, Miloš Mamić,⁸ metalski radnik, Bora Marković,⁹ met. radnik, Milenko Brković,¹⁰ kožarski radnik, Vlada Aksentijević,¹¹ student, Marija Rački,¹² tekst, radnica, Stanimir Veljković »Zeke«,¹³ student iz Jablanice, Zivadin Aksentijević,¹⁴ seljak iz Suma—Oplenac,¹⁵ Boža Stamenković,¹⁸ radnik, Josip Sćurla,¹⁷ radnik, Milan Blagojević,¹⁸ met. radnik, Branko Krsmanović,¹⁹ student, Sima Pogačarević,²⁰ radnik iz Vranja,

Narodni heroj, sekretar Mesnog komiteta KPJ u Beogradu, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju i kandidat za člana CK KPJ. Uhapšen u jesen 1941, ubijen u beogradskoj »glavnjači« istog godine.

¹ Narodni heroj, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Uhapšen 22. septembra 1941. umro pod batinama u beogradskoj »glavnjači«.

⁷ Narodni heroj, član Mesnog komiteta KPJ u Beogradu i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Uhapšena septembra 1941. i ubrzo zatim ubijena u beogradskoj »glavnjači«.

• Narodni heroj, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Poginuo 14. aprila 1942. u s. Jugovcu (kod Prokuplja) u borbi protiv Bugara.

¹⁰ Narodni heroj, politički komesar Posavskog NOP odreda. Poginuo novembra 1941. na putu između Užica i Ljubovije.

¹⁰ Narodni heroj, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Zaječar. Uhapšen na zaječarskoj železničkoj stanici septembra 1941. i ubrzo zatim obešen u Zaječaru, na Kraljevici.

¹¹ Narodni heroj, politički komesar bataljona Posavskog NOP odreda. Uhapšen početkom 1942. u svom rodnom selu Grabovcu i obešen u Obrenovcu marta iste godine.

¹² Krojačka radnica, član Mesnog komiteta SKOJ-a u Beogradu. Uhapšena 16. decembra 1941. od strane agenata Specijalne policije i streljana istog meseca.

¹² Narodni heroj, član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju i Okružnog komiteta KPJ za Leskovac. Poginuo 14. aprila 1942. u s. Jugovcu (kod Prokuplja) u borbi protiv Bugara.

¹³ Član KPJ od 1940. Streljan u Kragujevcu februara 1942.

¹⁵ Selo Sume kod Oplenca.

¹⁵ Član Mesnog komiteta SKOJ-a u Beogradu. Uhapšen oktobra 1941, streljan 17. decembra iste godine.

¹⁷ Organizacioni sekretar Mesnog komiteta SKOJ-a u Beogradu. Uhapšen u leto 1942. umro pod batinama u beogradskoj »glavnjači«.

¹⁸ Narodni heroj, komandant Prvog šumadijskog NOP odreda. Noću između 27. i 28. oktobra 1941, u Uzičkoj Požezi, mučki ga ubili četnici Draže Mihailovića.

¹⁹ Narodni heroj, član Glavnog štaba NOP odreda za Srbiju. Poginuo avgusta 1941. na Kosmaju.

Narodni heroj. Poginuo krajem decembra 1941. u borbi protiv Bugara, kao zamenik komesara Vranjskog NOP odreda i član OK KPJ za Leskovac.

Košta Stamenković,²¹ radnik iz Leskovca, Dragan Pavlović,²² student, Milan Ilić,²³ seljak iz Trešnjevica, Dušan Jerković,²⁴ učitelj, Veljko Dugošević,²⁵ učitelj, Mika Mitrović,²⁸ student, Vera Blagojević,²⁷ student, Zikica Jovanović,²⁸ student, Sava Vlasarević, radnik, Toza Dragović,²⁹ radnik, Dragan Bojović,³⁰ seljak iz Preljine, Ratko Mitrović,³¹ inž. iz Čačka, Mija Kovačević,³² keram. radnik, dr Nenad Parenta,³³ lekar, Stevan Dukić,³⁴ tekst, radnik, Milan Mijalković,³⁵ profesor, Radoje

" Narodni heroj, član Centralnog komiteta KPJ i sekretar OK KPJ za Leskovac. Poginuo kod Lebane 26. marta 1942. u borbi protiv Bugara i četnika Koste Pećanca.

~^J Dragoslav Pavlović Dragan (Drakče, Silja), narodni heroj. Poginuo 21. januara 1942. na Pjenovcu (istočna Bosna), kao komesar Sumadijskog bataljona Prve proleterske brigade.

" Zemljoradnik iz G. Trčšnjevice, kod Arandelovca, član KPJ od 1919, narodni heroj. Poginuo 21. januara 1942. na Pjenovcu (istočna Bosna), kao komandant Sumadijskog bataljona Prve proleterske brigade.

" Narodni heroj, komandant Užičkog NOP odreda. Poginuo herojskom smrću 29. novembra 1941. u borbi na Kadinjači, štiteći povlačenje Vrhovnog štaba iz Užica.

" Narodni heroj, komandant Požarevačkog NOP odreda. Poginuo 18. novembra 1941. u selu Gložanu, kod Kučeva.

" Narodni heroj, član Okružnog komiteta KPJ za Šabac. Oktobra 1941, teško ranjen u borbi protiv Nemaca, da ne bi pao neprijatelju u ruke, izvršio je samoubistvo. Tada se nalazio na dužnosti komandira Udarne čete Mačvanskog NOP odreda.

~^{JT} Narodni heroj, sekretar OK SKOJ-a za Šabac. Zarobljena od strane četnika 1. marta 1942, predata je Gestapou i ubrzo streljana.

"" Narodni heroj, organizator ustanka u rađevskom srezu (Krupanj). Prvi je dao signal za početak oružanog ustanka u Srbiji, 7. jula 1941. Poginuo u s. Radanovcima, u borbi protiv nedićevaca i četnika, marta 1942, kao član Komande grupe odreda zapadne Srbije.

" Narodni heroj, član Okružnog komiteta KPJ za Kragujevac. Ubijen 21. oktobra 1941, kada su Nemci, uz pomoć ljotićevaca, izvršili u Kragujevcu masovna streljanja. Pre streljanja održao govor.

⁸⁰ Predratni član KPJ. U oslobođenoj Preljini, 1941. godine, bio komandant mesta. Posle napuštanja slobodne teritorije u zapadnoj Srbiji za vreme prve neprijateljske ofanzive, zarobljen na Zlatiboru prilikom povlačenja sa pozadinskim radnicima. Streljan u Čačku početkom 1942. godine.

" Narodni heroj, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Cačak i prvi komesar Cačanskog NOP odreda. Pri povlačenju u prvoj neprijateljskoj ofanzivi uhvaćen je od strane četnika kod s. Ježevica (tamnavski srez) i predat Nemcima, koji su ga obesili 16. decembra 1941.

" Član Okružnog komiteta KPJ za Beograd. Ubijen jula 1942. na ulici od strane agenata beogradske Specijalne policije.

^ Narodni heroj. Uhapšen u Beogradu 19. avgusta 1941. i streljan šest dana kasnije, 25. avgusta.

" Narodni heroj, sekretar Sreskog komiteta KPJ za Zemun. Jula 1942. uhvaćen od Gestapoa i obešen u Zemunu.

⁵¹ Narodni heroj, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Poginuo u borbi protiv Nemaca 18. avgusta 1941. u Gradini kod Užica.

Jovanović,³⁰ seljak iz Parcana, Solomon Anaf,³⁷ adv. pripr., Nikčević,³⁸ sud. pripr., Isa³⁹ i Jože Baruh,⁴⁰ David Pajić,⁴¹ radnik, Miroslav Bukumirović,⁴² adv. pripr. — i mnogih i mnogih članova naše Partije, živih i ubijenih, kao i mnogih drugih boraca iz najširih narodnih slojeva, bezgranično odatih našoj Partiji i našem narodu, koji su bezgranično voleli našu Partiju i naš narod, koji su bili nadahnuti najdubljim i najplemenitijim osećanjima u zaštiti interesa naše Partije i našeg naroda, koji su mrzeli iz dna duše krvnike gestapovce i njihove slugе, krvave domaće policijske džellate. Te stotine i hiljade znanih i neznanih narodnih heroja dostojni su sinovi naše Partije i našeg naroda, jer su prezirali smrt u ime spašavanja hiljada života i budućnosti našeg naroda. Uspomena na takve naše heroje i njihov primer živi u srcu svakog člana naše Partije i svakog poštenog čoveka, izaziva u njima potstreke na nove podvige i herojstva. Ali se njih sećaju i krvavi okupatori i njihovi gestapovski i »domaći« policijski dželiti Dragi Jovanović⁴³ i kopm., jer znaju da su prolili nevinu krv najboljih boraca za oslobođenje čitavog našeg naroda, jer znaju da je nepobediva ona partija koja ima u svojim redovima takve borce, jer znaju da im naš narod neće oprostiti smrt najboljih njegovih sinova. Na samo spominjanje imena tih naših heroja policijski psi gube prisebnost, demorališu se i traže načina da spasavaju svoje u krvi ogrezle telesine.

Ali u vreme najsurovije borbe i terora prema našoj Partiji i našem narodu, u vreme besprimernih u istoriji našeg naroda izdajstava, kojima na čelu stoje Nedić, Ljotić, Pećanac,

" Radovan Jovanović Rade, narodni heroj, član Okružnog komiteta KPJ za Beograd i zamenik komandanta Kosmajskog NOP odreda. Poginuo 25. septembra 1941. u s. Slatini u borbi protiv nedićevaca.

*^T Komandir čete Kosmajskog NOP odreda. Poginuo 8. oktobra 1941. kod s. Venčana, nedaleko od Sopota, u borbi protiv nedićevaca.

** Radislav Nikčević, narodni heroj, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Jagodinu. Uhapšen u vozu od strane Nemaca i streljan u s. Miloševu avgusta 1941.

" Izidor Baruh, narodni heroj. Poginuo 8. avgusta 1941. kod Užica.

⁴⁰ Jakov Baruh, španski borac. Poginuo na Bjelemiću 1941. u borbi protiv ustaša.

⁴¹ Metalski radnik, član Mesnog komiteta KPJ u Beogradu. Poginuo na ulici u borbi sa agentima beogradske Specijalne policije 6. oktobra 1941.

⁴³ Narodni heroj. Maja 1942. uhvaćen na železničkoj stanici u Raškoj od strane četnika, koji su ga predali beogradskoj Specijalnoj policiji. Nalazio se u zatvoru Uprave grada Beograda. Kad je poveden na saslušanje, uspeo je da skoči kroz prozor. Ostao na mestu mrtav.

" Dragomir Jovanović, upravnik grada Beograda. Uoči oslobođenja Beograda pobeđb s Nedićem u Austriju. Sredinom 1945. izručen našim vlastima. Vojni sud u Beogradu osudio ga jula 1946. na smrt streljanjem.

Aćimović, Dragi Jovanović i koje pomaže u borbi protiv naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe izdajnička klika na čelu sa Dražom Mihailovićem, ispoljili su se u našim redovima i takvi izdajnici i provokatori kao što su Ratko Mitrović [Silja], Dušan Grubač, Pera Ristić, Sava Aleksić, Voja Nikolić, Dragutin Mokranjac, Mirko Ognjenović, pojavili su se agenti provokatori kao što su Branko Mišković, Jelena Matić, pojavili su se razni kolebljivci, panikeri i dezertteri, ispoljili su se neiskreni i strani saputnici naše Partije, izdajnici narodno-oslobodilačke borbe. Zar može biti danas, danas kada se svaki čovek, žena i dete zgražaju i na samu pomisao i dodir sa okupatorom i njegovim krvavim slugama, zar može biti gnusnijeg izdajstva nego što je služenje neprijatelju našeg naroda, nego što je izdavanje svoje Partije i svojih drugova, nego što je izdavanje narodno-oslobodilačke borbe, kojoj stoji na čelu naša Partija, nego što je služenje Gestapou i policiji, tim krvavim dželatima nemačkog imperijalizma, nego što je osuđivanje narodno-oslobodilačke borbe, sporazumevanje i prijateljevanje s tim dželatima da bi se spasao svoj bedni život, a doprinelo uništenju stotine drugih života, nego što je davanje moralne podrške takvim svojim radom tim policijskim zverima i njihovim gospodarima? Zar postoji veće izdajstvo nego moliti za milost te dželate našeg naroda koji su poubijali i svakodnevno ubijaju i kolju stotine i hiljade nevinih ljudi, žena i dece, te najstrašnije neprijatelje radničke klase i čitavog našeg naroda?

Tih nekoliko pojava provokatora i izdajnika u redovima Partije i SKOJ-a neprijatelj je pokušao da iskoristi za unošenje zabune i nesigurnosti u naše redove i za sejanje panike i demoralizacije među prijatelje naše Partije i oslobodilačke borbe.

III

Na osnovu svega iznetog, u sadašnjem momentu borbe pred našu partijsku organizaciju, pred sve partijske organizacije i sve članove Partije u Srbiji postavljaju se sledeći sudbonosni zadaci.

1. POLITIČKI ZADACI

a) *Linija Partije.* — Ni jednog momenta se ne sme izgubiti iz vida dosledno sprovođenje linije naše Partije — narodno-oslobodilačke borbe, oružane borbe protiv okupatora i njegovih slugu. Ona mora biti merilo i rukovodilac pri određivanju i snalaženju u najkomplikovanijim pitanjima i njihovom rešavanju. Nju treba razraditi i do krajnjih granica isko-

rišćavati najšire mogućnosti koje ona pruža za što šire mobilisanje čitavog našeg naroda za borbu protiv okupatora i njegovih slugu, treba je sprovoditi sa svim zaključcima i posledicama koje iz nje proističu. Osnovno je u tome — borba protiv okupatora i njegovih slugu. Svi članovi Partije treba da shvate da svako iskrivljavanje naše partijske linije, a naročito u današnjem razdoblju, svako sektaško iskrivljavanje može da nanese ogromne štete našoj Partiji i narodno-oslobodilačkoj borbi. Izlaženje iz okvira narodno-oslobodilačke borbe, zaostrevanje pitanja na onome »šta će biti sutra«, forsiranje nekakve »ultraleve« frazeologije i prakse, sve to znači samo liti vodu na mlin neprijateljima naroda i okupatoru, znači nanositi krupne štete narodno-oslobodilačkoj borbi.

b) *Razbijanje okupatorske vlasti — narodno-oslobodilački odbori.* — Prvi zadatak za uspešnu borbu protiv okupatora i njegovih slugu je razbijanje okupatorske vlasti, koju okupator sprovodi preko najamnika, na čelu sa Nedićem. Neprijatelja treba tući po najosetljivijim mestima, a to je onemogućenje da se preko okružnih, sreskih i mesnih vlasti sprovede naređenja okupatora. Treba mobilisati narod na aktivan otpor svim tim naređenjima i organizovati narod po pitanjima borbe za hieb, protiv pljačke i protiv prisilnog rada, organizovati narod na oružani otpor izvršnim organima »srpske vlade spasak«. Nasuprot toj okupatorskoj vlasti treba organizovati narodno-oslobodilačke odbore po svim mestima i to po pojedinim konkretnim pitanjima svakog kraja, ali uvek s ciljem borbe protiv okupatora i njegovih slugu.

v) *Razobličavanje Draže Mihailovića i stvaranje jedinstvenog oslobodilačkog fronta.* — Glavni neprijatelj ostvarenja jedinstva našeg naroda za oružanu borbu protiv okupatora i njegovih slugu danas jeste Draža Mihailović. On je saučesnik Nedićev u borbi protiv oslobodilačkog pokreta u Srbiji i protiv naše Partije, a direktni saveznik Italijana, Nemaca i ustaša u Cmoj Gori, Boki, Sandžaku, Bosni, Dalmaciji, Liki i drugim delovima Hrvatske. Bez najdoslednijeg razobličavanja takvog izdajničkog rada Draže Mihailovića i njegovih predstavnika nemoguće je ostvarenje jedinstva srpskog naroda za borbu protiv okupatora i njegovih slugu. On uvlači naš narod u bratoubilački, građanski rat u Srbiji i ostalim delovima Jugoslavije i time neposredno služi interesima okupatora.

Treba prekinuti sa sektaškim stavom prema neaktivnim i kolebljivim, ali rodoljubivim elementima iz redova demokratske, radikalne, zemljoradničke i drugih partija i drugih rodoljubivih organizacija. Treba ubeđivati njihove pristalice i predstavnike u nužnost aktivne oružane borbe protiv okupa-

tora i njegovih najamnika, a svojim radom svaki član naše Partije treba da razbije strah kod tih ljudi, strah, koji podgreva i održavaju okupator i njegove sluge, kao da se tobože sada komunisti bore za »svoju vlast«, a ne za oslobođenje čitavog naroda ispod jarma okupatora i njegovih slugu. U pitanju je borba za pridobijanje saveznika za narodno-oslobodilačku borbu.

Samo takvim, a ne jednostranim i sektaškim radom, može se ostvariti jedinstveni oslobodilački front.

g) *Stav prema pristalicama Draže Mihailovića na terenu.* — Polazeći od našeg stava prema Draži Mihailoviću kao izdajniku narodno-oslobodilačke borbe, mi ćemo naš stav prema pojedinim njegovim pristalicama na terenu određivati prema tome kakav oni stav zauzimaju prema okupatoru i njegovim slugama, i to kakav stav zauzimaju na delu. Merilo za iskrenost svakog rodoljuba, svake organizacije i grupe jeste danas: bore li se oni iU ne protiv okupatora i njegovih slugu. Svako ko je za borbu protiv okupatora, svako ko to na delu krvlju dokazuje i ko je za jedinstvo srpskog naroda u toj borbi — naš je saveznik. Svako ko sabotira i izdaje narodno-oslobodilačku borbu, izaziva bratoubilačke sukobe i pomaže okupatoru — njegov je sluga i naš neprijatelj. Takav naš stav omogućiće svima poštenim rodoljubima i zavedenim pristalicama Draže Mihailovića da se na delu uvere o njegovoj izdaji i ispravnosti našeg stava. Jasno je da prema onim banditima iz redova Dražinih i drugih četničkih organizacija koji proganjaju i ubijaju naše borce treba postupiti najnemilosrdnije kao prema najamnicima okupatora.

2. VOJNI ZADACI

a) *Jačanje postojećih i stvaranje novih partizanskih odreda.* — U prvom redu moraju se postojeći odredi osvežavati novim borcima. Sve sile partijskih organizacija moraju biti usmerene u pravcu savlađivanja teškoća za slanje novih boraca u odrede. U tom pravcu nisu sve mogućnosti ni iz daleka iscrpljene. Taj rad zahteva veliku umešnost i istrajnost u savlađivanju svih prepreka koje neprijatelj postavlja. To se odnosi i na popunjavanje postojećih i na stvaranje novih odreda. Mora se raditi na širokom mobilisanju novih boraca za partizanske odrede.

Pitanje čelične samosvesne discipline i visokog morala boraca naših partizanskih odreda je povezano sa pitanjem stalnog i strpljivog najšireg političkog rada naših partijskih organizacija u odredima u duhu narodno-oslobodilačke borbe. Samo se tako na bazi velikog iskustva u jednogodišnjoj borbi,

povezanog sa povišenjem političke svesti svakog borca, mogu zakaliti borci i ojačati postojeći i novostvoreni odredi.

b) *Partizanski način ratovanja.* — Suština partizanskog načina borbe se sastoji u tome što se neprijatelj napada iznenađeno, neočekivano za njega, što udarac partizana po neprijatelju i objektima, koji mu služe, pada kao »grom iz vedra neba«. Iz tog osnovnog pravila treba izvući i sve one zaključke koji se nameću za čitavo ustrojstvo, formacije, kretanje, naoružanje, obaveštajnu službu, akcioni prečnik, ishranu i izabiranje privremenih baza partizanskih odreda.

Redak je danas takav naš odred koji se u potpunosti drži ovog osnovnog pravila, a još su redi oni naši odredi koji su izvukli iz njega sve te nužne zaključke i u potpunosti se po njima preuredili. Danas je neophodno što pre izvršiti tu preorijentaciju prema lokalnim, bližim i daljim uslovima, jer se već sada osećaju teške posledice »guranja po starom«. Naše partijske organizacije u odredima moraju se svesrdno zalagati za izvršenje naredaba i uputstava koje u tom smislu daje Gl. štab za Srbiju. Svi naši odredi moraju da zasluže zvanje udarnih ili da stvore što više udarnih četa u sebi.

v) *Akcije.* — Potrebno je da se uvidi koje su sada najosetljivije tačke neprijatelja, kojim akcijama će partizanski odredi naneti najviše udara neprijatelju, te prema tome odrediti i karakter tih akcija. Jasno je da na pr. paljenje arhive ne nanosi sada neprijatelju skoro nikakav udarac. Znači treba odabrati takve akcije pri čemu će neprijatelj da pretrpi najveće gubitke i udarce uz nikakve ili minimalne gubitke samih odreda. Tu spadaju u prvom redu okupatorska živa sila, sve vrste'-saobraćajnih sredstava, rudnici i fabrike koje za njih rade i svi oni objekti ili mesta preko kojih okupator pljačka i porobljava naš narod.

Kao sastavni deo akcija odreda je politički rad odreda sa narodom. Znači — treba zadovoljiti dve stvari, prvo, očuvati tajnost kretanja, jačine i naoružanja odreda i drugo, pojavljivati se pred narodom i s njim politički raditi. O ovome se obično ne vodi računa te se to pitanje ne posmatra sa obe strane, već samo sa jedne, a to je zato što se ne radi po jednom opštem planu, unapred utvrđenom, u kome bi se vodilo računa o obema stranama toga pitanja.

3. ORGANIZACIONI ZADACI

a) *Jačanje i proširivanje partijskih organizacija.* — Velike i odgovorne zadatke naša Partija mora da sprovodi pod udarcima najvećeg terora koji je zapamtila naša Partija. Bez uspešno rešenih organizacionih zadataka, u prvom redu jača-

nja i proširivanja partijskih organizacija, naše partijske organizacije neće moći da izvrše velike i odgovorne zadatke. Mora se što pre obnovljati partijski rad i stvarati partijske jedinice i forumi po svim delovima zemlje, jer je naša Partija u toku jednogodišnje borbe prodrla do najzabačenijih krajeva u kojima ranije nije imala organizovanog uporišta. Zato su sada te zadatke mnogo obilnije.

b) *Vaspitni rad, začlanjivanje i podizanje kadrova.* — Obilnost zadataka ne mogu rešiti naše partijske organizacije bez upornog vaspitnog rada sa svojim članstvom, kandidatima i borcima koji su se pokazali dostojni da budu članovi naše Partije. Čitav niz mladih drugova za kratko vreme je izrastao do stepena izvrsnih vojnih i političkih rukovodilaca, te je dužnost naših partijskih rukovodstava da podižu takve mlade drugove, da im omogućavaju ispoljavanje pune samoinicijativnosti, da im pomažu u radu. Samo takvim radom naša Partija je postala nepobediva.

Veliki Lenjin nas je učio da vrata naše Partije treba otvarati onim borcima koji slede Partiju u najtežim momentima borbe. Baš sada naš narod i naša Partija preživljuju najteže momente. Zato baš sada treba otvoriti vrata naše Partije svim sinovima našeg naroda, a u prvom redu radništvu i radnom seljaštvu koji se dosledno i nepokolebljivo bore protiv okupatora i njegovih najamnika. Sada treba, kako nas je učio veliki Lenjin, »dublje crpsti nove sile iz radničke klase i radnog seljaštva«.

Ali vaspitavanje mladih boraca i primanje u Partiju doslednih i predanih boraca za narodno oslobođenje ne treba da nas zavede na zaboravnost da smo okruženi najstrašnijim neprijateljima naše Partije, koji na sve moguće načine žele da ubace svoje provokatore u naše redove. Zato je istovremeno neophodno udesetostručiti revolucionarnu budnost, da bi se onemogućile podmukle namere neprijatelja.

v) *Pojačanje agitacionog i propagandističkog rada.* — Potrebno je što pre pojačati agitacioni i propagandni rad, u prvom redu razobličavati Nedića, Ljotića, Pećanca i druge, a pored toga uporno ukazivati našem narodu i protivnicima okupatora na sramne obmane koje čini Draža Mihailović prema našem narodu.

Pored toga potrebno je popularisati Crvenu vojsku, SSSR i savez SSSR-a s Engleskom i Amerikom kao sigurnu garanciju za brzi slom Hitlerove Nemačke. Potrebno je podvlačiti ono što uviđa čitav naš narod a to je velika zahvalnost koju duguju svi porobljeni narodi SSSR-u, jer da nema njega i njegove Crvene vojske, oni bi ostali u mukama

nemačkog ropstva čitav niz decenija. Isto tako treba popularisati našu Partiju.

Potrebno je umnožavati sve izveštaje Vrhovnog štaba narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije (koje daje radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«) i široko ih deliti.

g) Planski i organizovan rad. Proveravanje ostvarenja zadataka. — Nemoguće je danas biti na čelu tako širokog pokreta kao što je narodno-oslobodilački i rukovoditi tako teškom borbom kao što je narodno-oslobodilačka bez planskog i organizovanog rada. Svaku odluku, svaku direktivu moraju naši rukovodeći forumi i rukovodioci ostvarivati po prethodnom planu i organizovano, u kome će planu biti do detalja predviđene sve moguće teškoće i opasnosti, i onda izabrati najsvrsishodniji način za njeno organizovano sprovođenje u delo, jer rukovoditi znači i predvideti. Ali nije dovoljno samo predvideti i organizovano pristupiti izvršenju i ostvarenju nekog plana, već je neophodno neprestano kontrolisati sprovođenje plana u svim etapama i u celini i ispravljati brzo sve učinjene pogreške i onemogućavati nove. Samo ćemo tako danas izbeći rasipanje dragocenog vremena, povećati ekspeditivnost rada i smanjiti velike teškoće, koje smo imali do sada, radi tih nedostataka.

d) Pojačanje discipline, budnosti i savesnosti u radu. — Od svakog člana Partije mora se tražiti potčinjavanje čeličnoj disciplini, koja je danas životni uslov za uspešnu borbu protiv neprijatelja naše Partije. Nenadoknadle gubitke je pretrpela naša Partija zbog nedisciplinovanih postupaka pojedinih drugova, koji su i sami bili žrtve svoje nedisciplinovanosti.

Potrebno je da naši rukovodioci i članovi Partije vode računa o otežanim uslovima rada, a još više o tome da je neprijatelj pomoću izdajnika naše Partije i provokatora došao do izvesnih formi našeg konspirativnog rada, te da iz toga izvuku zaključak da je potrebno menjati način konspirativnog rada, ne služiti se više provaljenim, već pronalaziti nove načine.

Ali pored toga potrebno je najoštrije osuđivati i kažnjavati svaku pojavu labavosti i brbljivosti po pitanjima koja se ne smeju prenositi na one kojih se ne tiču. Ljude koji brbljaju, koji se interesuju za stvari koje ih se ne tiču, treba goniti daleko od naših redova kao štetne po interese naše Partije.

Nema uspešne borbe sa neprijateljima naše Partije bez pojačanja revolucionarne budnosti. Revolucionarna budnost je najmoćnije oružje u rukama naše Partije za borbu protiv

policijskih i gestapovskih poverenika, protiv stranih, tuđih i štetnih elemenata.

Mi možemo sa žalošću konstatovati da su se sva naša ukazivanja na opasnost od nebudnosti i sva naša ukazivanja na konkretnu opasnost potvrdila kao umesna, samo što se naši rukovodeći forumi i rukovodioci nisu uvek pridržavali naših ukazivanja i time su omogućili neprijatelju da nam nanese teške udarce.

Svaki član Partije mora shvatiti svoj partijski rad kao najsvetiji, mora mu se čitav posvetiti i obavljati poverene mu dužnosti do krajnosti savesno, istrajno unoseći se u najsitnije probleme, svršavati poslove u potpunosti, a ne polovično, nesavesno i aljkavo.

To su neki od nedostataka u radu naših drugova kojih se oni moraju ubuduće osloboditi ili ih u suprotnom slučaju treba ukloniti iz redova naše Partije.

ej Držanje pred narodnim neprijateljem. — Naše partijske organizacije moraju da posvete naročitu pažnju pitanju držanja pred neprijateljem naše Partije i našeg naroda. Danas izdajničko držanje članova i prijatelja naše Partije ne znači samo izdavanje interesa radničke klase, već znači izdavanje interesa najširih narodnih masa, znači biti narodni izdajnik. Nesumnjivo je da je lično poštenje pojedinaca osnovni uslov za dobro držanje. Ali pored ličnog poštenja za dobro držanje je potrebna i minimalna svest o ciljevima borbe za koju se zalaže svaki pojedinac, potreban je i minimum političke svesti, jer u osnovi dobrog držanja leži odbrana interesa ne ličnih već interesa opštih, interesa naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe, tj. držanje pred neprijateljem naše Partije i našeg naroda je samo nastavak borbe pod drugim uslovima i sa drugim sredstvima. Samo je takvo držanje dobro i dostojno jednog komunista, jednog odanog i pravog borca naše Partije. Onaj koji polazi od toga da pred neprijateljem treba da brani sebe, da »spasava« glavu, taj prelazi na put izdajstva naše Partije i naroda, prelazi na put ne samo uništenja svoje glave, već i uništenja mnogih drugih života i nanošenja teških udaraca našoj Partiji. Dostojni članovi naše Partije brane pred neprijateljem, žandarmima, četnicima, policijom, Gestapoom. prekim sudom, na streljanju itd. samo interese naše Partije. Tako su radili veliki vodi radničke klase — Dimitrov, Dura Đaković i drugi, tako su radili hrabri borci naše Partije — Spasenija Cuković-Babović, Krsto Popivoda, Miloš Matijević, Đuro Strugar i mnogi i mnogi drugi, tako rade svakodnevno stotine narodnih heroja poniklih iz samih narodnih dubina za vreme ove narodno-oslobodilačke borbe.

Danas postoji samo jedno držanje dostojno člana Partije, a to je nepriznavanje nijednog slova ni pod kojim uslovima i okolnostima. Postoji samo jedan odgovor na pitanja i mučenja od strane neprijatelja [kao] najdublje prezrenje i želja za osvetom — »ne znam« i »nisam«. Takvo držanje je danas jedino ispravno i pred policijom i »prekim sudom«, jer se nema mogućnosti javne odbrane koja bi omogućila javnu odbranu interesa naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe.

Ne treba zaboraviti da se takvim dobrim držanjem ne štite samo osnovni interesi naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe, već se takvim držanjem zbilja produžuje borba i nanose vrlo teški udarci okupatoru i njegovim slugama, jer svako dobro držanje strašno demoralise baš one redove neprijatelja našeg naroda na kojima se održavaju okupator i njegove sluge. Svako dobro držanje skraćuje život samim našim neprijateljima, čiji su dželiti gestapovci i policajci, Dragi Jovanović i komp.

Kao izdajnike naše Partije treba smatrati i one koji daju sramne izjave o narodno-oslobodilačkoj borbi. U našim redovima nema mesta takvim ljudima, jer su oni izdajnici naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe i saveznici neprijatelja naše Partije, kojima svojim izjavama pružaju podršku u borbi protiv naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe.

Hiljade najboljih boraca naše Partije i narodno-oslobodilačke borbe, koji su položili svoje živote za oslobođenje našeg naroda, obavezuju čitavu našu partijsku organizaciju na još jaču borbu, obavezuju svakog člana naše Partije da dostojno zameni pale drugove i da se osveti krvnicima našeg naroda.

Potrebno je da sve naše partijske organizacije i svi članovi Partije uložie sve svoje snage za razumevanje ogromnih zadataka i ispoljenih slabosti, da bi naprežanjem svih svojih snaga izvršili sve svoje zadatke, a savladali sve postojeće i izbegli nove slabosti i nedostatke.

Drugovi i drugarice komunisti!

Na vas su uprte oči ne samo radničke klase, već čitavog našeg napaćenog naroda.

Budite i dalje organizatori i udarnici u borbi, nemilosrdnoj borbi protiv najstrašnijeg neprijatelja radničke klase i čitavog našeg naroda, protiv nemačko-fašističkih okupatora i njihovih najamnika — dželata.

Sa više disciplinovanosti, budnosti, sa više organizovanosti, snalažljivosti i ustrajnosti, hrabro i samopožrtvovano stupajte na čelo borbe za narodno oslobođenje — i mrski okupator i njegovi najamnici — dželiti biće uskoro uništeni.

Ugledajte se na našu braću boljševike, sinove velikog Staljina, koji neustrašivo vode čitav sovjetski narod i Crvenu vojsku u pobedonosnu borbu protiv najvećeg neprijatelja čitavog naprednog čovečanstva, protiv nemačko-fašističkih zavojevača.

Budite dostojni članovi naše slavne Partije — Komunističke partije Jugoslavije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 septembar 1942 god.

**KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA SRBIJU**

BR. 2

**PISMO POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE OPERATIVNE
ZONE HRVATSKE OD 1. SEPTEMBRA 1942. POLITIČKOM
KOMESARU NOP ODREDA ZA SEVERNU DALMACIJU¹**

**STAB
IV OPERATIVNE ZONE**

Br

1. septembra 1942. god.

**STABU ODREDA ZA SJEVERNU DALMACIJU
(za politkomesara)**

Primljen je posljednji izvještaj politkoma Odreda kao i ostali izvještaji od 29/VIII, te prema samom izvještaju izgleda da se je prilično popravilo vojno i političko stanje Odreda, te se sada pred vaš Odred postavljaju nove zadaće.

1) Otkloniti sve nedostatke u Odredu, koji su nastali povodom povlačenja na lički teritorij, usljed stalnih akcija koje su bile preumorne za borce, što je mnogo utjecalo na loše stanje u bataljonima, kako vojničko, tako i političko.² Svu pažnju

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 22—1, k. 1490 C.

² Sredinom jula 1942. Italijani i četnici su otpočeli ofanzivu protiv NOP odreda za severnu Dalmaciju. Pred brojnijim i jačim neprijateljem Odred se morao povući u Liku, gde je nastavio dejstva pod još težim uslovima. naročito ekonomskim (vidi tom V, knj. 6, dok. br. 43).

skrenuti da se borbenost i politička svijest podigne na viši stepen kod bataljona »Branko Vladušić«, koji je bio do sada zapostavljen, t.j. držao je stalno položaje, dok se je sva pažnja skrenula na bataljon ->Bude B.«,¹ tako da je taj bataljon dosta zaostao u vojničkom i političkom pogledu za bataljonom »Bude B.« Pošto taj bataljon neće više biti samo na položaju kao do sada, već će postati pokretan, potrebno je da se u njemu pravilno raspodjele politički radnici kako bi sa svojim djelovanjem i pravilnim radom stvorili od njega pravi udarni bataljon. Naročitu pažnju skrenuti politkomesaru bataljona, da preko politkomesara četa razvije političku djelatnost u jedinicama tog bataljona, da se organizuju kulturno-prosvjetne grupe, kako partizanima neće biti u njihovim jedinicama dosadno, već će sa političkim časovima i kulturno-prosvjetnim priredbama da partizani zavole svoje jedinice. Da se u jedinicama vidi rad politkomesara i tek kada taj rad bude stalan, dobro organiziran i kada se svako slobodno vrijeme bude iskorištavalo u političkim časovima, onda ćemo stopostotno [da] uspijemo, t.j. da od drugova stvorimo pravu narodnu vojsku. Danas više nego ikad do sada potrebno je da stvorimo našu vojsku što jaču, sa političkom sviješću, što pokretniju i udarnu, koja će, gdje se god bude ukazala potreba, da zadaje fašističkom okupatoru udarac za udarcem, koja će nemilosrdno da kažnjava sve narodne neprijatelje bez razlike na političku i vjersku pripadnost.

2) Dolaskom proleterskih brigada,⁴ oslobađanjem sela i zauzimanjem gradova, naglim širenjem narodno-oslobodilačkog pokreta ukazala se je potreba da se od bataljona, koji su do

¹ »Bude Borjan-i

⁴ -Još u toku borbi za vreme Treće neprijateljske ofanzive. Vrhovni štab je odlučio da reorganizuje partizanske snage koje su se povlačile iz Sandžaka, Crne Gore i Hercegovine i da sa njima, kao i sa 1 i 2 proleterskom brigadom, iz rejona tromede Bosne, Hercegovine i Crne Gore prodre u Bosansku Krajinu, s ciljem da se tamo poveže s krajiškim i hrvatskim jedinicama i da, s osloncem na tamošnju slobodnu teritoriju i na postignute vojno-političke uspehe, Narodnooslobodilačkim pokretom obuhvati sve krajeve Jugoslavije, naročito Hrvatsku...

Prema osnovnoj operativnoj ideji Vrhovnog štaba, Udarne grupa je imala zadatak da prema Bosanskoj Krajini nastupa u dve uporedne kolone: desnom (2 proleterska i 4 crnogorska brigada) opštim pravcem Kalinovik—pl. Treskavica — Kreševo — Gornji i Donji Vakuf — Kupres i levom (1 proleterska i 3 sandžačka brigada) opštim pravcem Kalinovik — pl.Treskavica — pl.Bjelašnica — Konjic — Prozor — Livno — pl.Cincar, s tim da na pravcima nastupanja ruši sve komunikacije i oslobađa mesta na široj prostoriji između Neretve, Vrbasa i Dinare ...

Posle temeljitih priprema. Vrhovni komandant je 22 juna 1942. godine u šumi kod s. Vrbniče izdao zapovest za pohod 24. juna...

sada operisali i držali položaje na stalnim sektorima, stvaraju brigade, koje će ne samo operisati na sektoru jednome, već gdje se bude ukazala potreba, koje će bez milosrđa da neprijatelju nanose što teže udarce sve do njegovog uništenja i oslobođenja svoga naroda.

3.) Formiranjem naše I Dalmatinske udarne N.O.P. brigade,⁵ u koju su ušli naši najbolji bataljoni, potrebno je da se pristupi odmah pripremanju i drugih naših bataljona koje bi mogli svrstati u udarnu brigadu, jer današnja situacija traži od nas da od svih naših bataljona stvorimo udarne bataljone, koji će biti strah za neprijatelja, a za držanje položaja i političko djelovanje u oslobođenim krajevima da se ostave, t.j. da se formiraju posebni bataljoni, koji bi imali samo to za svoju dužnost, dok će brigade djelovati po svim krajevima naše države gdje se ukaže potreba.

4.) U vezi sa današnjom situacijom kod nas, naglim svakodnevnim preljevom masa u partizanske redove, bilo bi neophodno potrebno da štab tog Odreda izda jedan letak u vidu mobilizacije, u kojem bi prikazao situaciju nutarnju i vanjsku, nagli porast naših partizanskih snaga, uspjehe proletherskih brigada, sa navadanjem zauzetih gradova, i pozivati mase da je došao čas kada svi koji vole slobodu da se uvrstaju u partizanske redove i da zajednički sa herojskom Crvenom armijom i sa svira slobodoljubivim narodima zada se posljednji udarac okupatoru i njegovim slugama. Naročitu pažnju skrenuti na izdajničku ulogu četnika, koji zajednički sa okupatorom i ustašama pale i pljačkaju srpska i hrvatska sela i t.d. Mobilizite što više drugova, bez razlike da li imate oružja ili ne, i od drugova koji budu mobilisani odmah organizaciono stvarati čete, sa kojima treba da se radi i vojnički i politički, tako da se od njih oclmah može stvarati bataljon.

5.) Prilikom neprijateljske ofanzive u Bukovici, i vašim povlačenjem u Liku, situacija se je tamo prilično izmjenila. Okupator nastoji da bi zavadio narod s partizanima i to preko

Pohod Grupe proletherskih i udarnih brigada sa Vrhovnim štabom u Bosansku Krajinu imao je ogroman vojno-politički značaj. Oslobođenjem niza gradova i manjih mesta stvorena je velika slobodna teritorija u Bosanskoj Krajini, koja je sa slobodnim teritorijama Banije, Korduna, Like i Dalmacije predstavljala veliku kompaktnu celinu, sa Bihaćom kao političkim centrom. Ona je, zbog svog centralnog položaja, predstavljala solidnu operativno-strategisku osnovicu za preduzimanje većih operacija i za dalje jačanje borbe u svim susednim pokrajinama, naročito u Hrvatskoj, a preko nje i u Sloveniji». («Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945», prva knjiga, izdanje Vojnoistoriskog instituta, Beograd. 1957, str. 262—264. 283—284).

⁶ O formiranju Prve dalmatinske (Treće hrvatske) NOU brigade vidi tom V, knj. 7, dok. br. 2, 11, 16 i 23.

četnika, sa kojima je zajednički popalio i opljačkao taj narod i njihove kuće; zato je potrebno da se što prije prebacite na taj sektor, gdje biste sa političkim radom i vojničkim akcijama pridobili taj narod uz sebe; to Vam neće biti teško jer je taj narod i prije bio uz nas. Sto se tiče ishrane uputite intendanta, sa još nekoliko drugova koji će mu pomoći pri sakupljanju i kupovanju hrane.

6.) Samostalnim jedinicama koje se nalaze na pojedinim mjestima, n.pr. vod u Rištima,⁶ da se stavi u dužnost da, sem manjih akcija koje vrše, razviju političku djelatnost po okolnim selima gdje se nalaze, tako da se ne bi samo ograničili na manje akcije, već da njihov boravak ima tamo i vidnih političkih uspjeha.

7.) Prema dosadašnjim izvještajima moglo se je konstatovati da postavljanje zamj. politkoma bataljona nije bilo pravilno, t.j. da se je postavljao čak i drug koji nije partijac. Pošto je sada novo naređenje, da zamjenik politkoma je ujedno partijski rukovodilac u bataljonu, sekretar bataljonskog biroa i sekretar štabske ćelije, to se prema tome mora za zamjenika postaviti drug koji odgovara tom položaju. Sekretari partijskih jedinica u četi imenuju se za zamj. politkomesara čete i ujedno su članovi bataljonskog biroa. Politkomesar bataljona je Isto član bataljonskog biroa. Ukoliko niste ovako organizaciono postupili, nastojte da odmah to ispravite.

8.) Sto se tiče izmjene zarobljenika, potrebno je da se svaki put izvesti ovaj štab, kako bi u suglasnosti donijeli zajedničku odluku koje drugove da se izmjeni, a ne da to vi radite sami bez našeg znanja. Prvenstveno treba da se izmjena vrši za naše drugove koji se nalaze u zatvoru ili internaciji. . .

9.) Izvjestite nas opširno što je sa drugovima delegatima K.P. za koje ste izvijestili da ih je sačekala zasjeda.

10.) U idućem izvještaju neka politkom Odreda izvesti kako je postupio po ovim tačkama i da u izvještaju malo opširnije prikaže političko stanje u Odredu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:⁷

⁶ Verovatno: Rujištima.

* Ivica Kukoč Jordan

BR. 3

IZVESTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠTABA TREĆE OPERATIVNE ZONE OD 2. SEPTEMBRA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE¹

STAB
III OPERATIVNE ZONE
NAR. OSLOBODILAČKIH ODREDA
HRVATSKE

Broj:

Dana 2. rujna 1942.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

za period od 12. augusta do 1. septembra 1942. god.

12. augusta saopšteno mi je imenovanje za političkog komesara III Operativne zone, te sam predao dužnost komandanta još istog dana.-' Odmah toga dana otpočela je reorganizacija svih naših snaga.³ Ta je reorganizacija danas uglavnom završena. Poteškoće oko reorganizacije bile su prilično velike. Tražio se je veliki broj kadra, zahtjevala se je brzina u tome radu jer je i neprijatelj forsirano pripremao, zapravo već i otpočeo svoju davno najavljenju veliku ofenzivu,⁴ o vojnoj strani koje će vas izvijestiti operativni izvještaj.⁵ Neprijatelj je otpočeo sa paljenjem nekih naših sela. Stanovništvo nije se pripremilo dovoljno za jedan takav neprijateljski pohod unatoč znatnog rada s naše strane na tome polju. Hrana se nije izbavila, zapravo žetva je u punom toku, t.j. najveći dio žita bio je u polju složen u t.zv. granicama, te je žito u mnogim mjestima popaljeno, dok je tu i tamo neprijatelj uspio da žito

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 9—1, k. 1483

² Na vojnom savetovanju koje je održano 11. i 12. avgusta 1942, kome su prisustvovali Pavle Gregorić, Ivo Marinković, Bogdan Crnobrnja, Karlo Mrazović, Grga Jankes i vojni i politički rukovodioci Treće operativne zone NOV i PO Hrvatske, saopštena je odluka Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o postavljenju Grge Jankesa za komandanta, a Karla Mrazovića za političkog komesara Treće operativne zone. Do tada je Karlo Mrazović bio komandant ove Zone. (Vidi tom V, knj. 6, dok. br. 30).

³ Na pomenutom savetovanju izvršena je i reorganizacija Treće operativne zone. Formirana su dva odreda i popunjeni su štabovi Zone, odreda i bataljona. Pored ova dva odreda, Trećoj operativnoj zoni je pripadao i sremski Treći NOP odred. (Vidi tom V, knj. 6, dok. br. 30 i knj. 7, dok. br. 64.)

⁴ i ⁵ Odnosi se na ustaško-domobranska dejstva na sektoru Papuka i Krndije. (Vidi tom V, knj. 6, dok. br. 61.)

³ Zbornik, tom IX, knj. I.

odveze u svoja uporišta. U to vrijeme trebalo je najviše raditi i sa našim jedinicama i sa narodom, ali tu je i posao oko reorganizacije svih naših snaga. Neprijatelj je nadirao. Na raznim dužnostima nalazili su se novi ljudi. Neprijatelj nas je postavljao u nove uslove. Razumije se da smo radili vrlo naporno i ne znam kako bi bili iz ove situacije isplivali da se nije slomila neprijateljska ofenziva. Ona se je slomila ni malo ne našom zaslugom, već događajima koji su se odigrali drugdje. Računamo da će neprijatelj ponovo poduzeti, zapravo nastaviti ofenzivu, u kojim razmjerima to mi ne znamo. Za ovo vrijeme trebalo je nadoknaditi sve one nedostatke i ispravljati sve one pogreške koje su učinjene u ranije vrijeme. Trebalo je ne samo reagirati na novonastale uslove nego i držati inicijativu u svojim rukama i razvijati rad brzim tempom. Svi ovi nastali uslovi plus vojne operacije i t.d. nisu mi dozvolili da budem na terenu, nego sam cijelo ovo vrijeme proveo u štabu. Pregled svega što je učinjeno po političkoj liniji za ovo vrijeme bio bi ukratko slijedeći:

Održano je jedno opšte široko vojno-političko savjetovanje, a pored njega niz savjetovanja sa rukovodećim drugovima pojedinih jedinica i sa pojedinim rukovodiocima.

Davane su usmene direktive i naređenja političkim komesarima u vezi sa nastalom situacijom, u kojima su im date upute za povezivanje partizana s narodom preko NOO, dalje putem mitinga, konferencija i t.d. na kojima se još jednom pozvao narod da se što tješnje poveže s partizanima, t.j. da se narodu objasni sadanje stanje (ima se u vidu ofenziva), da ga se pripremi, kako bi partizani narod organizirano suprotstavili ofenzivi. Izdato je naređenje da se izvjestan dio (na svaku pušku po jedan u rezervi) najboljih ljudi iz naroda uzme kao rezerva u partizane, da se organizirano izvuče prehrambene namirnice iz sela u skloništa u šume. U pogledu izvlačenja prehrambenih namirnica rezultat nas ni iz daleka ne zadovoljava. Iako je o tome pitanju s moje strane, kao i sa strane izvjesnih drugova govoreno mnogo, davana su uputstva i naredbe usmene i pismene, pozivalo se i na odgovornost, ali se tu ipak nije do sada uspjelo organizirati široki sloj mjesnih radnika koji bi to izvlačenje praktično organizirali na mjestu. To važi i za partizanske redove. Događalo se da su seljaci iz nekoliko sela koja su popaljena jedva uspjeli izvući gole živote. Pitanje spremanja rezerve hrane postavlja se na nas u u svoj svojoj oštrini. Na zborovima, mitinzima, suzbijale su se izvjesne kapitulantske tendencije, koje su se tu i tamo pojavljivale u narodu, a koje su djelomično donosili pojedinci između ono mnogo Bosanaca koji su preseljeni u naša sela pretežno

iz Kožare i okolice. Mora se naglasiti da među tim Bosancima ima i mnogo pozitivnog elementa. Dalje, mora se priznati da se je do pred kratko vrijeme u mnogim našim selima radilo vrlo malo na tome da se ista podignu na odgovarajuću visinu u pogledu političkog rada. To važi ne samo za oslobođena sela nego i za sela koja se nalaze pod kontrolom neprijatelja. Nadam se da ću sada imati priliku da se i na tome polju razvije jedan široki i organizirani rad. Mitinzi sa seljacima se danas održavaju svuda gdje je to moguće.

Obzirom što na t.zv. oslobođenom terenu nema drugih organizacija široko razgranatih osim NOO, partizani, a prije svega politički komesari, dužni su mnogo više pažnje posvetiti NOO, kao i drugim organizacijama (omladina, mlada generacija, žene) koje su vrlo zanemarene i u mnogim mjestima uopšte ne postoje. U svim selima oslobođenim, a u vrlo mnogim selima neoslobođenim, postoje NOO, ali njihov rad je vrlo slab. Otsustvuje ona motorna snaga koja bi to pokretala. No i u tom pogledu mi danas imamo znatno popravljene uslove i takav rad će se odvijati ubrzanim tempom. Mogućnost za takav pojačani rad pruža nam naš kadar koji smo donekle odgojili, a znatno i dolazak novih snaga koje nam pristižu (oko 30—35 Zagrepčana). K nama je nedavno stigao drug Kurt⁸ (Španjolac), koji je primio dužnost obavještajca pri našem štabu. Isto tako prije dva mjeseca stigao je i drug »Mirski«⁷ (Patzl, Španjolac), profesor slavistike, koji je bio operativac u Stabu bivšeg drugog bataljona, a koji je prije dvije nedjelje poginuo zajedno sa obavještajcem bivšeg drugog bataljona.

Razumije se da se najviše vremena utrošilo oko reorganizacije.

Za ovo vrijeme izdan je jedan apel na partizane, jedan proglas narodu, kao i jedan letak, koji je namjenjen pretežno Hrvatima u hrvatskim krajevima. To vam sve prilažemo kao što prilažemo našim izvještajima i ostale dokumente.

Radio-izvještaji izdaju se redovito svaki drugi dan. Ranije se to isto radilo ali neredovito.

»Partizan« za ovo vrijeme nismo izdali, jer se na to nije dospjelo. Stvoreni su uslovi da će »Partizan« izlaziti češće nego što je bilo do sada. Redakcije za »Partizan« još nemamo, ali uskoro ćemo je organizirati. Isto tako i agitprop. Upravo ovaj čas stigao nam je jedan drug kojeg smo mobilizirali iz Broda, a koji će nam za ovu svrhu vrlo dobro odgovarati.

Sto se tiče morala partizana, on je priličan, štoviše vrlo dobar, ali disciplina još ni izdaleka nije na potrebnoj visini,

⁸ Vlado Majdner Kurt. Umro u Otočcu 1943. godine.

⁷ Viktor Paci

u pogledu jačanja discipline tempo je bio znatno manji'-nego a pogledu rasta broja partizana, oružja i partizanskih jedinica. Međutim to bi moralo biti upravo obrnuto. Uzrok toga leži u tome što je politički rad bio preuzak, nije obuhvatio sva pa i najšira pitanja. Na tome polju danas se čini mnogo jer su se i uslovi za to znatno popravili. . . .

Institucija sudova kod nas još nije uvedena onako kako treba. Do sada imali smo tek nekoliko slučajeva zasjedanja sudova i to je pitanje uzeto na dnevni red. Molimo Vas da nam u tom pogledu izađete u susret sa potrebnim instrukcijama i statutima.

Pri izvođenju vojnih zadaća date su usmene konkretne i detaljne upute za političku mobilizaciju partizana, za podizanje borbene volje i za jačanje discipline.

Što se tiče četničkog pitanja, u tome pogledu bio je mir od poslije kako su likvidirani neki četnici o kojima smo Vam svojevremeno javili. Tek u najnovije vrijeme prebačene su ovamo u Slavoniju i Srijem tri trojke Nedićevih četnika iz Srbije. Svi su oni pohvatani, razoružani i likvidirani osim jednog. To su mahom ljudi iz ovih krajeva. Po svemu izgleda da četnici nemaju kod nas stvorene neke baze ili točke oslonca, nego su upravo ove trojke trebale da pripreme teren za dolazak većih skupina četnika, i da uspostave t.zv. točke oslonca za veze i t.d. Iz njihovih iskaza proizlazi da se htjelo iskoristiti stara poznanstva i stare četničke veze iz doba jugoslavenstva. Vrlo je vjerojatno, čak sigurno da postoje izvjesna lica na koja bi se četnici mogli uputiti i koja su oni tražili, ali smo im mi to spriječili. Razumije se da mi moramo pokazati osobitu budnost da nas u tome pitanju ne bi zadesila kakva iznenađenja. Što se tiče širokih slojeva naroda (ima se u vidu Srbe) nema sumnje da postoje tu i tamo i izvjesne četničke tendencije, ali one se energično suzbijaju tako da do danas nismo imali nekih osobitih posljedica. Što se tiče hrvatskog dijela stanovništva ono nas počinje da prima sa izvjesnim simpatijama i te se simpatije kod hrvatskog dijela naroda iz dana u dan proširuju. Razumije se da u tome ogromnu ulogu igra i to što kod nas nismo imali neke potpuno formirane četničke grupice ili organizacije i hrvatski narod znade da u Slavoniji nema četnika. U nekim krajevima raspoloženje hrvatskog naroda naglo raste u korist partizana i narodno-oslobodilačke borbe a protiv okupatora i ustaša. U nekim mjestima pojedini ustaše, a u nekim selima svi ustaše prestaju biti ustaše, ispisuju se iz ustaških organizacija i mrze ustaše i okupatore (brodski kraj). U nekim mjestima HSS-ovci sarađuju sa našim ljudima i podupiru partizane (oko Đakova). Ima i mjesta gdje

istaknuti HSS-ovci (nar. poslanik) okupljaju omladinu i upućuju je na rad i borbu protiv ustaša i okupatora a za saradnju sa nama (Osijek). Imamo sve neophodne uslove za prodiranje u hrvatske krajeve, samo ih moramo znati iskoristiti. Razumije se da kod toga veliku ulogu igra i ta činjenica što mi partizani nismo dozvolili nikakova »četnikovanja«, već nasuprot na svakom koraku smo to suzbijali, pa nam je i to mnogo doprinijelo, pored niza drugih činjenica, da hrvatski narod bude sve više sklon nama.

Obzirom na uslove u kojima se nalazimo za posljednjih dvadeset dana, kod nas nisu vršene nikakove priredbe (prosvjetne) niti predavanja kod naroda. Nastojaćemo da i tu prazninu popunimo što prije.

Raspoloženje partizana je prilično dobro, čak i vrlo dobro. Oni su obično veseli i sretni što su partizani.

Sto se tiče odjevenosti partizana to nas ne može zadovoljiti, jer mnogi partizani još nisu vojnički odjeveni, pa čak ni partizanke⁸ nemaju svi. Prije oko dva mjeseca izdata je naredba oko organiziranja intendantura i tome se radu pristupilo, ali do danas rezultati nas ne mogu ni izdaleka zadovoljiti. Hrana partizana je prilično dobra i do danas u tom pogledu nismo imali nekih značajnih poteškoća, ali nam prijeti opasnost od takvih poteškoća ako ne uspijemo tome pitanju posvetiti maksimum pažnje.

Kod našeg štaba ima tehnika za umnažanje naših izdanja i ona manje-više redovito radi. Nailazimo na izvjesne poteškoće osobito u pogledu nedostatka papira, ali nekih naročitih poteškoća nije. bilo.

Eto, dragi drugovi, tako bi ukratko izgledalo stanje stvari kod nas. Dolazak novih drugova daje nam novi polet i nadamo se da ćemo ići naprijed svakim danom sve brže i brže. Neophodni uslovi za razvijanje moćne oružane borbe protiv okupatora i njihovih slugu postoje, volju za takvu borbu posjedujemo, oružane snage imamo, svoj narod volimo i postarati ćemo se svom snagom da izvojujemo slobodu našem napaćenom narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:⁰

⁸ Misli se na vojničke kape.

* Karlo Mrazović-Gašpar

BR. 4

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA PR- VOG KORDUNAŠKOG NOP ODREDA OD 3. SEPTEMBRA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KARLOVAC¹

ŠTABSKA ĆELIJA

I. KPO
3. IX. 1942.

DRUGARSKOM OK KARLOVAC

Dne 2 ovog mjeseca održana je sjednica štabske ćelije sa slijedećim dnevnim redom:

1.) Izvještaj o konferenciji komandanata i komesara odreda.

2.) Politička situacija i izvještaj politkomesara o radu prošle nedjelje.

3.) Vojnička situacija i izvještaj komandanta o radu prošle nedjelje.

4.) Izvještaj informativnog oficira i stanje informativne službe u našem odredu.

5.) Izvještaj operativnog oficira.

6.) Izvještaj oficira pri štabu odreda.

7.) Imenovanje drugova po bataljonima i četama.

8.) Akcije.

9.) Razno.

10.) Raspored rada za iduću nedjelju.

Sjednici nije prisustvovao intendantski oficir koji se nalazi sa jedinicama na terenu II odreda.

Po tački jedan podnio je izvještaj drug komandant² i upoznao s predmetom razgovora na konferenciji. Političku i vojničku situaciju u našem odredu na prijašnjoj našoj štabskoj ćeliji mi smo pravilno ocijenili jer isto tako ocijenjena je i na toj konferenciji. Pojačati politički rad na teritoriju oko Utinje i Bukovice, uputiti tamo agit. prop. grupu, pojačati rad u Širokoj Rijeci i ostalim jedinicama. Vojnički objasniti partizanima da će u budućim borbama biti više gubitaka, nastojati podignuti njihovo vojničko znanje to bi bili uglavnom zaključci konferencije, te strogo pridržavanje linije Narodno-oslobodilačke borbe.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK KPH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-2/83—84.

² Nikola Vidović

2.) Po ovoj [tački] drug politkomesar³ rekao je da se politička situacija u našem odredu od prošlog sastanka uglavnom nije izmjenila. Drug komesar rekao je da partijske organizacije na selu nisu uspjele da budu rukovodioci rada samog sela i da između vanpartijskih organizacija nema povezanosti te da bi mnoge drugarice mogle koristiti više na drugim poljima rada a ne samo u svojoj organizaciji A.F.2. Drug komesar iznio je da postoji sektaštvo kod omladine i da su omladinci odnosno skojevci zanemarili Savez mlade generacije. Ove svoje zaključke drug komesar donio je poslije sjednice K[otarskog] Komiteta] Vojnić na kojoj je on prisustvovao.

U prošloj nedjelji drug komesar poslije konferencije prisustvovao je sjednici komisije pri Stabu Grupe. Na toj sjednici pretresano je pitanje djelokruga te komisije i zaključeno je da bi se trebala izvesti reorganizacija, t.j. da dosadašnja organizacija te komisije nije bila onaka kakova bi trebala. Poslije toga drug komesar vratio se u Odred i odatle otišao u I bataljon gdje je održao konferenciju s komandirima i komesarima četa i bataljona. Političko stanje u tom bataljonu kod partizana dobro je. U jedinicama održavaju se časovi i nastoji se podići politička svijest partizana. Rad komesara s vanpartijskim organizacijama negdje postoji a negdje i ne. Na tu grešku upozoreni su drugovi komesari i rečeno im je da moraju da imaju tijesnu vezu s narodom. Vojnička situacija u tom bataljonu dosta je dobra, borbenost također i disciplina. Ima partizana koji se javljaju bolesni ali takih se nastoji riješiti.

Drug komesar upoznao je starješine toga bataljona s novim direktivama O.K. i objasnio im pravilnost tih direktiva i upozorio da se to mora prenijeti na partizane i na narod. Ima grešaka kao to da se ne obilaze patrole prema neprijateljskim garnizonima i ne vrši dovoljna kontrola nad podređenim jedinicama našto su upozoreni komandant i komesar bataljona.

Pored toga drug komesar prisustvovao je zboru u Crnoj Lokvi koga su priredili kursisti nižeg komesarskog kursa koji po njegovom mišljenju nije bio tehnički dobro pripremljen i kao takav nije donio željeni cilj. Poslije toga drug komesar prisustvovao je sjednici KK Vojnić.

3.) Po ovoj tački podnio je izvještaj komandant i također ocijenjena je situacija vojnička kao i prošle sjednice. Poslije konferencije posjetio sam III bataljon gdje je održana konferencija komesara i komandira četa i bataljona. Cilj ovih konferencija je upoznavanje stanja po bataljonima i upozna-

vanje starješina po bataljonima s direktivama O.K. Stanje kako političko tako i vojničko u tom bataljonu popravljalo se.

Partizanima održavaju se časovi politički i vojnički i nastoji se da se postignu u tom pogledu što bolji rezultati. U 1 četi gdje se nalazi i vod Perna stanje se u mnogome popravilo. Uveden je red, disciplina, drže se časovi i partizani se privikavaju na to. Komesar te čete radio je nešto s vanpartijskim organizacijama ali nije onoliko koliko je mogao.

U 2 četi toga bataljona također održavali su se časovi politički i vojnički ali stanje u toj četi dosta je slabo. Četa kao cjelina ne pokazuje borbenosti i stanje discipline nije onakovo kako bi trebalo. Na te greške upozoreni su komandir i komesar čete te komandant i komesar bataljona. Mnogi partizani traže po 8—10 dana odsustva, da idu kući i da ih zamjenjuju novi. U tom pogledu objasnio sam im da smo vojska i ko hoće biti partizan da mora da bude prvenstveno vojnik a nema nikakve milosti i sentimentalnosti. Ovakve partizane treba razoružati i ako se bude dešavalo još da ćemo to oružje bolje iskoristiti ako ga dademo omladincima.

Komesar te čete radio je s vanpartijskim organizacijama i tuži se da se od strane općine ne vodi kontrola nad radom odbornika i da isti nemaju ni uputa za svoj rad. U 3 četi također održavaju se časovi vojnički i politički i stanje se po malo popravljalo ali nije iz daleka onako kako bi trebalo. Partizani su borbeni ali nisu disciplinovani... U tom pogledu donesen je zaključak da se tamo moraju uputiti dva dobra politička radnika i sada su imenovani za komesara Lončar svršeni slušaoc nižeg komesarskog kursa inače bivši rezervni oficir i student veterine te poslije toga honorarni učitelj. Za njegovog zamjenika imenovan je Vojnović također slušaoc nižeg kursa koji ima sposobnosti da također radi na političkom polju. S vanpartijskim organizacijama uopće se nije radilo i stanje u narodu, t.j. političko stanje nije zadovoljavajuće. Komesar bataljona upozoren je na to i naređeno je da posveti pažnju tom teritoriju.

Drugovima je objašnjena politička situacija i zadaci koji su pred nama. Odnos partizana prema muslimanima⁴ popravio se i kada je ovaj bataljon bio na Milkovića brdu partizani su prema muslimanskoj djeci i ženama odnosili se dobro i oni su svjesni toga da te žene i djeca nisu ništa krivi. Isto tako shvatili su dobro i svjesni su toga da je najbolji izlaz prenošenje borbe u hrvatske krajeve. Poslije toga posjetio sam štab odreda Banije i odatle krenuo za IV bataljon gdje se je također

⁴ Odnosi se na muslimanska sela iz kojih je veći broj stanovnika bio u ustašama.

održala konferencija s komesarima i komandirima i komandantom. Stanje u tom bataljonu politički dobro a vojnički nastoji se da se poboljša. Politički komesari po četama održavali su predavanja i držali časove ali nisu imali veze s vanpartijskim organizacijama i s narodom. Zahvaljujući dobrom radu partijskih organizacija na selu stanje je ipak dobro. Komesari izgovaraju se da nisu imali vremena i to su sve mladi drugovi koji su se uglavnom zadržavali oko svoje čete. Poteškoća su imali zbog toga pošto nije bilo delegata u četama. Delegata nije bilo ni u III bataljonu. Na tu grešku upozoreni su štabovi bataljona i rečeno im je da delegati moraju biti i da ih moraju pronaći. Sto se tiče sadašnje situacije i zadataka koji su stavljeni pred nas uglavnom drugovi iz IV bataljona se prema tome odnosili onih 14 dana kad su bili preko Kupe dobro i oni su svjesni da je to jedini ispravan put. Četničkih rovarenja na tom teritoriju nije se moglo osjetiti dok u III bataljonu također za sada nema ništa što bi moglo odavati neki četnički rad, ali su drugovi upozoreni na aktivnost tih bandi i unozoreni da budu pažljivi te upoznati sa stanjem kaki četnici zauzimaju u službi okupatora. Poslije toga vratio sam se u štab odreda i posjetio radničku čet. Stanje u toj četi nije najbolje i nastojace se da se popravi. Prema naređenju grupe I i III bataljon ovog odreda krenuli su na predviđenu operaciju na teren II odreda ali ista je odgođena i odlučeno je da se ide na operaciju na Ličku Jesenicu. Naređeno mi je da se vratim u odred, prisustvovao sam ispitu na nižem komesarskom kursu i zboru koji su kursisti priredili a poslije toga vratio se u štab ovog odreda.

4.) Po ovoj tački podnio je izvještaj drug informativni oficir.⁵ On je nastojao da organizira službu na teritoriju I bataljona i između Utinje i Bukovice te da uhvati veze u neprijateljskim garnizonima. Drug je našao saradnika i uhvatio je vezu s nekoliko vojnika. Ta veza za sada je pismena a nastojace se da bude i usmena. Među tima s kojim drug održava vezu nalaze se dva oficira, dva podoficira i nekoliko domobrana. Drug je dobio zadatak da poveže sve te simpatizere i da nastoji da ugovori s njima lični sastanak. Neki drugovi naime domobrani poslali su nam nešto eksploziva a jedan musliman poslao je dve bombe i 50 metaka. Drug informativni posjetio je IV bataljon i izjavio je da je tamo stanje dobro.

5.) Po ovoj tački podnio je izvještaj drug informativni oficir.⁶ On je išao na pripremu operacije na Topusko Kolodvor, ali kako su drugovi Banovci rekli da ne mogu dati snage za tu

⁵ Milić Novković

⁶ Ovo je greška. Treba da stoji: operativni oficir. Ovu dužnost je vršio Ignjatije Perić.

operaciju ista je odgođena. On je izviđao i prema iskazu sa snagama od 600—700 partizana moglo bi se postići uspjeha. Poslije toga drug je otišao u I bataljon i izviđao Macutovo brdo. Na brdu imadu dva teška mitraljeza, dva mala bacača mina i 80 domobrana, od čega je 20 muslimana. Imaju jednu karaulu i oko nje 14 rovova natkrivenih s ciglom. Imaju i žicu oko rovova. Sa snagama oko 600 do 700 u snažnom nalletu mogao bi se ovdje prema iskazu njegovom postići rezultat. Poslije toga drug operativac obavjestio je..? Bukovice.

6.) Po ovoj tački podnijela je izvještaj drugarica Milka, ona je prisustvovala vježbanju drugarica u Kuplenskom i u Gornjem Budačkom. Po njezinoj izjavi drugarice imaju volju, i odnos između nastavnika i drugarica je dosta dobar. Drug komesar upoznao nas je da je takav rad s drugaricama nepravilan i da je stavljen pogrešno, t.j. ideja je bila da se organiziraju borbene grupe a ne masovna mobilizacija drugarica.

7.) Pretresana su imenovanja drugova u vezi naredbe koja je izašla i imenovanja koja su izvršena poslije konferencije u Perić Selu i zaključeno je da imenovanja odgovaraju. Pored toga, a prema naređenju Štaba Grupe, za komandanta III bataljona dolazi drug Rade Ivković, za komandanta IV bataljona drug Jovica Tomašević, za obavještajnog oficira u ovom odredu drug Nikola Vidović, za oficira za vezu u ovom odredu drug Stevica Lukačić, za komesara 3 čete IV bataljona drug Nikola Malobabić svršeni slušaoc nižeg kom. kursa a za komesara 2 čete I bataljona Rade Momčilović.

8.) Po ovoj tački zaključeno je da se izvrše pripreme i da informativni oficir nastoji da uhvati bolju vezu s posadom na Macutovom brdu i ostalim neprijateljskim posadama a da netko krene u IV bataljon i da isti mora izvršiti u što skorije vrijeme jednu akciju.

9.) Po ovoj tački govoreno je o potrebi organiziranja tehnike pri ovome štabu i zaključeno da se uzme još jedan tehničar i nabavi još jedan šapirograf te da se materijal koji dobijemo umnožava i da se upućuje u narod i među domobrane. Po pitanju izbjeglica iz Banije zaključeno je da im se što više izađe u susret. Drug komesar prisustvovao je sjednici opć. odbora u Krnjaku i rad toga odbora nepravilan je, radi se kao što se radilo u bivšoj Jugoslaviji t.j. tajnik predlaže a odbornici odobravaju. Po pitanju krojačke radionice odlučeno je da se pozove jedan drug iz IV bataljona koji će šivati veš od platna kojeg je dostavila Grupa.

10.) Drug komesar posjetiće radničku četvu, pod koju će pripadati krojačka radiona, mehaničarska radiona i pekara.

*** Na ovom mestu dokumenat je oštećen i ne može se pročitati.**

Uz dosadašnjeg komandira vršiće dužnost komesara te čete drug Miljenović dosadanji nadzornik mehaničarske radione a nastojeće se da se što prije pronađe dobar komesar za tu čet. Na tom sastanku daće se upute za rad te čete i izabrati nadzornika u pekari. Poslije toga drug komesar krenuće se u III bataljon i posjetiti drugove Banovce.

Informativni oficir nastojeće učvrstiti što bolje veze s domobranima i posjetiti III bataljon. Operativni oficir u zajednici s drugom komesarom posjetiće radničku čet, otići u IV bataljon i naći mogućnosti za jednu akciju. Oficir pri Stabu ovog odreda posjetiće 3 čet. III bat. t.j. u Širokoj Rijeci. Komandant u zajednici s informativnim oficirom prisustvovaće ispitu signalističkog kursa i obići teren oko Bukovice, Klipina Brda i Utinje.

U prilogu dostavlja se 100 kuna za članarinu i to: od druga komesara za dva mjeseca.

Od bivšeg komandanta odreda za jedan mesec.

Od informat. oficira i intendantskog oficira, za dva mjeseca.

Od komandanta i operat. ofic. za mjesec dana i 10 kuna dobrovoljnog priloga od kandidata. Ujedno dostavlja se spisak pregleda partijaca u partizanskim odredima i djelimično popunjeni podaci o kadrovima, [kao i] spisak o kadrovima za intendantskog oficira.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarški pozdrav
M. Šumonja⁸

⁸ Miloš Sumonja je tada bio zamenik komandanta Prvog kordunaškog NOP odreda (vidi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta dokument reg. br. 37/22, k. 1612—1).

IZVEŠTAJ DOBRIVOJA RADOSAVLJEVICA OD 4. SEPTEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O SITUACIJI U MAKEDONIJI I O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI¹

4-IX-1942 g.

Dragi drugovi,

Vojno: U svim [mestima] org.[anizovani] mesni štabovi (već sam rekao).

Odredi: 5 odr. (Prilep, Bitolj,³ Veles, Kruševo i Skoplje, svega 6). Ukupno nešto preko 100 partiz. Ne zna se još za 1 pod Italijanima (Tetovo). Naoružanje — jugosl. puške i 8 zbrojovki. Odelo — seljačko. Značke nisu nosili. Municije za sada dovoljno.

Odredi se zovu: »Damjan Grujev«⁴ (iz 1903 g.), »Pitu Guli«⁵ (Vlah, 1903), »Dimitar Vlahov«⁸ (1903 g., sada u Moskvi) i »Pere Tošev«⁷ (1903 g.) i još dva.⁸

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1934/V, 2—14 (42).

³ i ¹⁰ Redakcija je izostavila tekst koji se ne odnos: na rad partijske organizacije u vojsci.

⁷ Prvi bitoljski NOP odred formiran je 20. aprila 1942. na Peristeru, u jačini od 25 boraca. Dva meseca kasnije Odred je, iznenađen od strane bugarske fašističke vojske (celog bitoljskog garnizona), u neravnoj borbi bio skoro uništen.

• NOP odred »Damjan Grujev« obrazovan je 6. jula 1942. na Bituli. Tada je imao 17 boraca i dejstvovao je na bitoljsko-prespanskom terenu. Posle nekoliko uspešno izvedenih akcija, jedan deo Odreda se prebacio na Perister, gde je prihvatio veću grupu novih boraca. Polovinom septembra od ovog ljudstva je formiran novi partizanski odred »Jane Sandanski«, jačine oko 20 boraca. Komandant je bio Dorè Velkovski Koste, a politički komesar Vančo Prke.

Do 13. februara 1943. ova dva odreda su dejstvovala samostalno, a onda je u Prespi (koja je bila pod italijanskom okupacijom), na zajedničkoj partiskoj konferenciji, 17. marta 1943, odlučeno da se oni spoje. Novi odred je nosio naziv »Damjan Grujev«. Međutim u maju iste godine od ovog Odreda opet se stvaraju dva: Damjan Grujev«, sa zadatkom da dejstvuje na prostoru Prespe, i »Goce Delčev«, koji će dejstvovati na bitoljskom terenu.

U junu 1943. glavnina NOP odreda »Damjan Grujev« prebacila se za Debarce, gde se Odred brzo omasovio, pa je 28. avgusta od jednog

U Skoplju ubijen agent Mane Mačkov — policijski zlikovac, nekadašnji sindikalista — 22-VIII-42.

Akcije: Diverzantske nikakve.

dela formiran Prvi makedonski bataljon »Mirče Acev«, a drugi deo je i dalje dejstvovao kao Odred. Posle kapitulacije Italije »Damjan Gruev« se spaja sa NOP odredom »Goce Delčev«, i od njih je formiran bataljon »Stiv Naumov«.

⁶ Partijska organizacija u Kruševu je, kao i druge partijske organizacije u Makedoniji, mnogo ranije otpočela pripreme za stvaranje partizanskog odreda, ali je izlazak boraca usledio tek 16. aprila 1942, kada je formiran NOP odred »Pitu Guli«, koji je tada imao 16 boraca. Komandant je bio Dimitar Berberovski Klime, a politički komesar Naum Naumovski Borče.

Odred je do oktobra 1942. brojno jačajući, izveo više akcija. U novembru je vodio teške borbe sa bugarskom okupacionom vojskom. Nadmoćni neprijatelj je okružio Odred s namerom da ga uništi. U toj situaciji Stab odreda je odlučio da se deo boraca probije do Kruševa i obližnjih sela i tu ostane dok se ne završi akcija okupatora. Drugi deo se prebacio na teren Makedonije koji se nalazio pod italijanskom okupacijom. Na tom sektoru Odred je dejstvovao sve do maja 1943, kada je ušao u sastav Kičevsko-mavrovskog NOP odreda.

⁶ U drugoj polovini 1941. godine na Selečkoj planini (jugoistočno od Prilepa), formiran je NOP odred »Goce Delčev«. Desetog septembra on je imao 45 boraca. Međutim u decembru 1941, po odluci Bana Andrejeva, tadašnjeg sekretara Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju, Odred je rasformiran, a njegovo ljudstvo je prešlo u ilegalnost.

Odred je ponovo formiran u junu 1942, pod nazivom »Dimitar Vlahov«. Dva meseca kasnije jedna njegova četa se spojila s Veleškim odredom, koji je tada preimenovan u NOP odred »Dimitar Vlahov«, a druga mu je četa prerasla u NOP odred »Đorče Petrov«, koji će 20. decembra 1942, kod manastira Prilepca, biti razbijen.

⁷ Partizanski odred »Pere Tošev« obrazovan je krajem maja 1942. na planini Liscu (veleški srez). Tada je imao 24 borca. Komandant je bio Boris Tanevski (kasnije će biti Pavle Ignevski Sekula), a politički komesar Dimko Mitrev. U septembru 1942. Odred je preformiran, i dobija naziv »Dimitar Vlahov«. U njegov sastav je ušla i jedna četa prilepskih partizana. Pred zimu 1942. Odred je bio podeljen u dve čete. Jednu je u decembru, kod sela Vojnice (veleški srez), iznenadila i okružila bugarska fašistička vojska. U toj borbi je poginulo 8 partizana; ostali (njih 15) uspeali su da probiju obruč i da se prebace na područje Dc-barca, koje se nalazilo pod italijanskom okupacijom. Druga četa je preko zime dejstvovala na prostoru oko Solunske glave. Ona je u tim borbama imala velike gubitke. Preživeli borci su se prebacili u Tikveš. U maju 1943. užli su u sastav NOP odreda »Dobri Daskalov«.

(Objašnjenje za pomenute odrede dao je Arhiv CK SK Makedonije).

" Pored navedena četiri odreda, dejstvovala je jedna grupa partizana u bitoljskom srezu. Ona je preostala posle razbijanja bitoljskog NOP odreda »Goce Delčev« u borbama sa bugarskim jedinicama i policijom od 1. do 3. maja 1942.

U to vreme se pričalo da i na Sar-planini postoji partizanska grupa, koja je nazvana Tetovskim NOP odredom. Međutim te priče nisu bile tačne. Drug Radosavljević je verovatno mislio na pomenute dve grupe.

Odredi od 2 avgusta počeli (ne računam prošle godine). Za sada uglavnom upadi u opštine, paljenje arhiva. Održavanje zborova. Ubijanje omrznutih kmetova (pretsednici — od države postavljeni — za 5—6 sela) i drugih neprijatelja. Polit. uspeh akcija vrlo veliki. Čak i u Bugarskoj.

Selo *Smilevo*. Bugari spremali da drže na Ilinden, 2 avg., Ilindenski kongres (godišnjica 1903 g.). Došao i Gabrovski — ministar unutr. dela. Naši zauzeli selo na sam Ilinden i održali zbor o značaju Ilindena (kongres u Smilevu 1903 g.), tako da je Gabrovski morao da drži svoj kongres u Bitolju. To je izvršio odred »Damjan Grujev«.

S. *Pribilci* — Kruševo: 6 avg. odred »Pitu Guli« upao u selo, spalili arhivu, zaplenili 12 pušaka, 30 bombi i nekoliko revolvera i dr. Održali zbor. Ubijen žandarm. starešja (narednik).

S. *Pletvar*: »Dimitar Vlahov« upao u selo 14 avg. Ubijen kmet, zamenik grupovog načelnika (šefa agenata) iz Prilepa, žand. načelnik i još 3 sluge okupatora. Zaplenjeno 11 pušaka, 1 mašinska, 6 revolv. i dr. Održali zbor.

22-VIII: »Dim. Vlahov« — upali u s. *Lagovo*, održali zbor, spalili arhivu, zaplenili 3 puške i dr.

Veleški »Pere Tošev« je vršio neke akcije.⁹ Nemamo izveštaj.

10

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ljuba"

⁹ O tim akcijama vidi tom VII. knj. 1, dok. br. 39.

¹¹ Dobrivoje Radosavljević Bobi

BR. 6

IZVJEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
(LIČKE) NOU BRIGADE OD 8. SEPTEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
II UDAR. BRIGADE
I OPER. ZONE N. O. P. O. HRVATSKE
8. IX. 1942 godine

IZVJEŠTAJ C.K.K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi, izvještavam vas o stanju II Udarne brigade i partijske organizacije u njoj.

Pri samom svom formiranju² II Udarne brigade imala je da izvrši akciju na Udbinu,³ u kojoj je Brigada imala velike gubitke. Odmah po akciji pristupilo se je sređivanju Brigade, a naročita se pažnja posvetila partijskoj organizaciji i održata je 28. VIII. ov.g. partijska konferencija Brigade kojoj je prisustvovao drug Jakov Blažević i dao nam direktive za rad.

Pošto svi bataljoni nisu imali jednak broj članova Partije, to sam izvršio razmještaj članova po potrebi. U bataljonima gdje je bio krnj ili gdje nije bio ispravno formiran bataljonski biro pristupili smo reorganizaciji i danas imamo bataljonske biroe potpune i ispravno formirane. Svaka četa ima partijsku jedinicu. Sastanci bataljonskih biroa, štabskih jedinica po bataljonima i jedinica po četama redovito se održavaju. Uzeli smo da se u 8 dana ima održati jedan radni i jedan teoretski sastanak. Pored ovoga, kada prilike zahtijevaju, jedinice imaju izvanredne sastanke. Ove slučajeve uglavnom imamo u vezi sa akcijama.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H—1/345.

* Druga (lička) NOU brigada Hrvatske formirana je u Laudonovom gaju, kod s. Salamunića, u drugoj polovini avgusta 1942. godine. U njen sastav su ušli bataljoni: »Ognjen Priča«, »Stojan Matić«, »Mićo Radaković« i Udarne bataljone. Prvi štab brigade je bio: komandant Mićun Šakić, politički komesar Pero Babić, zamenik komandanta Lazo Radaković, zamenik političkog komesara Bogdan Vujnović i operativni oficir Đurađ Pokrajac. Brigada je imala oko 1200 boraca. (Vidi tom V, knj. 7, dok. br. 6 i 37).

² Odmah posle formiranja Brigada je dobila zadatak da u noći između 21. i 22. avgusta izvrši napad na ustaški garnizon u Udbini. Ona je napad izvršila bez svog 4. bataljona, ali je bila ojačana 1. bataljonom Trećeg ličkog NOP odreda i 2. bataljonom Prvog ličkog NOP odreda. (Vidi tom V, knj. 6, dok. br. 49 i 57, knj. 7, dok. br. 32).

U zadnjih 15 dana bio sam na sastanku bataljonskog biroa bataljona »Stojan Matić«, na kome je bio prisutan i politički komesar⁴ I Oper, zone, na sastanku biroa bataljona *Mičo Radaković« i na sastanku štabske ćelije istog bataljona. Na sastancima se rješavalo pitanje stvaranja od naših bataljona pravih udarnih bataljona.

Naša Partija ima uslova da se ojača brojčano i organizaciono učvrsti u našoj Brigadi. Bataljonska ćelija u I bataljonu »Stojan Matić« primila je 7 novih članova, štabska ćelija istog bataljona primila je jednog člana. Bataljonske ćelije ostalih bataljona primile su svaka po jednog novog člana. Prilikom pisanja idućeg izvještaja dostaviti ću imena drugova kao i podatke — o njihovoj prošlosti i socijalnom i nacionalnom sastavu. Isto ću dostaviti izvještaj o nacionalnom i socijalnom sastavu svih članova u Brigadi kao i u pojedinim bataljonima. Sada u II Brigadi, bez štabske jedinice Brigade, postoje 64 člana Partije.

Po liniji SKOJ-a u našoj Brigadi radi drug Ico Blanuša, koji je određen od O.K. SKOJ-a. SKOJ je u Brigadi organizovan. Postoje formirani bataljonski biro i SKOJ-a, čiji se rad u bataljonima na svakom koraku vidi. Ostala omladina obuhvaćena je u Savezu mlade generacije.

Po bataljonima se proučava materijal koji dobivamo od viših štabova. Naročito se radi na objašnjavanju rada izdajica i govori o potrebi borbenog jedinstva Srba i Hrvata u ovoj borbi. Partizanima se objašnjava izdajnička rabota londonske vlade.

Kultumo-prosvjetni rad nije u svim bataljonima jednak i u tom pravcu I bataljon »Stojan Matić« i IV bataljon (bivši udarni bataljon Ličke grupe) znatno otkaću. Radi se na tome da se kultumo-prosvjetni rad organizuje u što kraćem vremenu: da izlaze zidne novine, da se obrazuju pozorišne grupe, pjevački hor, čitalačke grupe, tečajevi za nepismene.

U brigadi je formiran agitprop. Izašao je prvi broj lista pod naslovom »Udarnik«. Isto u bataljonima su obrazovani kultumo-prosvjetni odbori, koji vode računa o kulturno-prosvjetnom radu.

Naši bataljoni tamo gdje se nalaze povezuju se sa narodom. Pozorišna grupa IV bataljona dala je priredbe u Komiću i Turjanskom, koje su bile posjećene od tamošnjeg stanovništva.

Partijski materijal za proučavanje u dovoljnoj mjeri **ne** posjedujemo.

*** Duro Kladarin**

Ukoliko je izvještaj manjkav želio bih da mi na to ukažete.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Bogdan Vujnović

BR 7

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE
HRVATSKE NOU BRIGADE OD 10. SEPTEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE**

Dragi drugovi,

Evo vam šaljem izvještaj o političkom stanju i o radu naše partijske organizacije u Brigadi do 1/IX o.g.

1). Političko stanje u Brigadi:

Partizani u ovoj Brigadi imaju jasnu predodžbu o pitanju narodnooslobodilačke borbe. Partizani su shvatili da je okupator glavni krivac za porobljenje i pljačku naše zemlje i kao na takovog potrebno je uperiti glavnu oštricu naše borbe, kao i na domaće izdajnike.

Borbenost i hrabrost boraca u Brigadi jest dobra, što se pokazalo u više akcija koje je vodila ova Brigada.

Rad političkih komesara po bataljonima osjeća se tako da partizani u ovoj Brigadi poznaju liniju narodnooslobodilačke borbe i imaju pravilan odnos prema hrvatskom narodu kao i zavedenim po okupatoru i neupućenim seljacima. Tako kada je došla Brigada u kotar Otočac, jedan dio naroda, t.j. četnički roditelji i familije gledali su naše partizane jako

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1/309—312.

loše. Bilo je u nekim selima kuća da su se vrata zatvarala pred partizanima a domaćica odilazila od kuće samo da ne bi dala hranu partizanu. Upornim objašnjavanjem narodu ko su partizani, za što se mi borimo, tumačeći narodu izdajničku ulogu četnika, situacija se znatno poboljšala. Četničke familije i rodbina počele su primati partizane i davati im hranu, smještaj za spavanje itd., žaleći da imaju sinove u četnicima i mnoge su majke govorile kako im je žao da mora brat na brata da diže oružje.

Naročito u ophođenju sa narodom pokazalo se da naši partizani imaju strpljivosti, da su trpjeli na momente i glad, a dobar utisak kod naroda naročito su ostavili I, III i IV bataljon.

Naša partijska organizacija po bataljonima održala je u nekoliko sela niz manjih zborova na kojima se govorilo o političkim događajima kod nas, o izdaji četnika u narodnooslobodilačkoj borbi, o politici okupatora koji hoće preko plaćeničkih elemenata da izazove brotoubilački rat, i o četničko-ustaškom savezu, koji narod teško u ovom kraju shvaća. Na istim sastancima se prikazivalo Dražu Mihailovića kao izdajnika, kao i jugoslovensku vladu u Londonu, koja se neprijateljski odnosi prema našem narodu i narodnooslobodilačkoj borbi, popularizirajući Dražu Mihailovića kao organizatora oružanog ustanka, i koja se zadovoljava time što može preko radio-stanice napadati »okupatora«.

Što se tiče raskrinkavanja jugoslovenske vlade u Londonu, partizani su još ranije govorili u ovoj Brigadi da ista vlada nema ništa zajedničkog sa narodom, koji stvarao danas vodi borbu protiv okupatora. Partizanima se govori, i neće biti teško ovu temu savladati, tko su izdajnici u Londonu.

Dogodio se jedan slučaj što nije u skladu sa linijom narodnooslobodilačke borbe: kada smo oslobodili Dabar od ustaških bandita, jedan partizan desetar dao je zapaliti katoličku crkvu u kojoj su se nalazili ustaše. Isti desetar pozvan je na odgovornost i kažnjen je. Kod naroda se ne vidi neka žalost za crkvom, a kod pojedinih starica osjeti se da im je ipak žao što je crkva izgorila.

2). Izvještaj o radu partijske organizacije u Brigadi:

I bataljon: Bataljonski biro ima 5 članova. Bataljonski biro kao ni četna odjeljenja ne sastaju se redovito, vlada velika familijarnost, drugovi se ne usude kritikovati jedan drugoga za svpj rad, niti postoji odgovornosti spram dobivenim zadacima. Slab interes za proučavanje partijskog materijala iako zato ima mogućnosti. Sekretar biroa drug Boško. sa ma-

lim iskustvom u partijskom radu, nije organizovao rad onako kako bi trebao da bude u jednoj našoj organizaciji. Bataljonski biro ima plan rada, drugovi partijci su vrlo mladi i neiskusni u partijskom radu. Sto se tiče rada sa partizanima organizirani su simpatizerski kružoci u bataljonu sa kojima se radi i proučava materijal u vezi sa narodnooslobodilačkom borbom. Kružoci su organizirani u dvije čete ali nepotpuno.

Rad sa kandidatima: iako ima dobrih boraca u ovom bataljonu, drugovi nisu u dobroj mjeri poradili da bi dobrim borcima posvetili veću pažnju, kako bi ih za jedno kratko vrijeme osposobili za ulazak u našu part. organizaciju. U ovom bataljonu ima 20 kandidata, sa njima se ne radi sistematski, proučava se neorganizovano materijal kao i kod partijaca. Organizovane su zidne novine ii kojima sarađuju drugovi partizani. Ima lijepih pjesama i članaka koje pišu isti.

Rad sa SKOJ-em se odvija redovno. SKOJ-evci se pokazuju kao vrlo aktivni i ima dobrih drugova. Postoji bataljonski biro SKOJ-a, jedino je šteta što se sekretar razbolio, dobio je tuberkulozu te je morao napustiti privremeno partizane i otišao je kući. SKOJ-evaca ima 55 u ovom bataljonu. Proučava se »Omladinski borac« i ostali materijali u vezi sa narodnooslobodilačkom borbom. Savez mlade generacije postoji, samo još diugovima nije jasno organizaciono pitanje. Radom rukovode SKOJ-evci. Organizovana je diletantska grupa, koja već je naučila nekoliko komada.

II bataljon: Bataljonski biro je vrlo mlad. izrađen je plan rada, održavaju se redovito sastanci drugova cl. Partije. Isto tako drugovi su mladi članovi P., ima drugova dobrih i marljivih, samo neiskusnih u radu, jedan drug je nemaran i kažnjen je za nemarnost ukorom.

Drugovi u Drugom bataljonu organizovali su svoj rad, organizovani su simpatizerski kružoci, sa njima se radi politički i svaki partijac ima ovakav jedan kružok od 2—3 druga partizana.

U bataljonu ima 12 kandidata, koji su zaposleni i odgovaraju za svoj rad, proučavaju part. materijal i redovito se sastaju.

SKOJ je organizovan, postoji bat. biro, sa drugovima se proučava »Omladinski borac«, omladinci sarađuju u zidnim novinama, koje su organizovane, i organizovane su diletantske grupe, koje su naučile neke komade.

III udarni bataljon: I ovom birou fali iskustvo, iako ima masa partijaca, no oni su nepomični i slabo samoinicijativni.

Biro kao i četna odjeljenja redovito se sastaju, organizovan je rad tako da su drugovi obuhvatili sve partizane organizaciono. Ima 23 simpatizerska kružoka, 10 kandidata koji su zaposleni, redovito se održavaju sastanci i proučava materijal, kako part. tako i ostali u vezi sa N. O. borbom.

SKOJ ima 33 čl. Proučava se »Omladinski borac« i ostali materijal. Radom SKOJ-a rukovodi SKOJ i bataljonski biro.

U Savezu mlade generacije obuhvaćen je 61 omladinac, t.j. partizan. Organizovane su zidne novine, u kojima sarađuje jedan dio partizana, novine nisu naročito obrađene, ali se drugovi trude da ih što bolje obrade.

IV bataljonski biro organizovan je. On je jedan od najboljih. Sekretar ovog biroa pokazuje svoju odanost i sposobnost na radu. Plan rada smo napravili i biro je prišao ozbiljno svojim zadacima koji su pred njega postavljeni. Biro se redovito sastaje, kao i četna odjeljenja. Drugovi proučavaju sistematski partijski materijal. Rade sa kandidatima, SKOJ-em, Savezom mlade generacije, organizovani su simpatizerski kružoci po četama, tako da svaki partijac ima svoj kružok kao i kandidat. Još ima nekoliko partizana u ovom bataljonu koji nisu organizaciono obuhvaćeni.

Sto se tiče rada sa kandidatima oni redovno proučavaju partijski materijal i redovito se sastaju i praktično su zaposleni.

U ovom bataljonu postoji bataljonski SKOJ-evski biro, koji se redovito sastaje. Omladinu je organizaciono obuhvatio i rukovodi radom Saveza mlade generacije. Proučava se »Omladinski borac« i sav ostali materijal u vezi sa narodno-oslobodilačkom borbom.

Organizovane su zidne novine, u njima sarađuju drugovi partizani, u kojima ima lijepih članaka i pjesmica izraženih u vidu narodnooslobodilačke borbe. Organizovana je diletantska sekcija i pjevački zbor. Naučeno je nekoliko komada i drugovi su spremni da ih daju.

..U bataljonu je sređeno stanje. Istina, on je brojčano najmanji.

5). U zadnje vrijeme, iako je za to ranije bilo mogućnosti, organizovana je štabaska jedinica. Za formiranje ove jedinice bilo je niz zapreka, s time što su bile pred nama uvijek predstojeće akcije kojima se rukovodilo od strane ovog Štaba. Sada je rad Štaba sa zamjenicima prilično olakšan. Štabaska jedinica postavila je pred sebe sljedeće zadatke: stvoriti drugarsku disciplinu i čvrstinu u našoj Brigadi, podići partizane

ove Brigade na što veći kulturni i politički nivo, organizovati obavještajnu službu, usposobiti što veći broj ljudi za komandno osoblje, kao i operativaca. To su zadaci ove jedinice sa vojničkog i političkog gledišta, uz pomoć partijske organizacije u Brigadi. Nama, drugovi, nije jasno šta od gore spomenutih zadataka spada u rad štaba, a šta štabske jedinice? Molimo drugove da nam detaljno obrazlože ovo nama nejasno pitanje. Štabska jedinica postavila je sebi za zadatak da izdaje redovito svoj list. Izabrali smo drugove koji će rukovoditi organizacijom i izdavanjem lista. Molimo drugove da nam i po ovome dadu svoje upute i savjete.

6). Mislim da u plan naše partijske organizacije još bi trebale ući nekoje stvari, a u tome ćete mi vi, drugovi, pomoći. U tromjesečni plan rada po bataljonima uzeli smo sebi u zadatak postići ovo:

1). Pojačati partijsku organizaciju za 30%, pojačati kandidatske grupe za 50%, organizovati u svim bataljonima simpatizerske kružoke, tako da nijedan partizan ne bude organizaciono neobuhvaćen, da dignemo na što veći kulturni i politički nivo naše drugove partizane po bataljonima, da svaki bataljonski biro organizuje svoje samostalne listove u kojima će sarađivati drugovi partizani, listovi treba da budu političkog i vojničkog karaktera, organizovati obavještajnu službu partijsku što bolje. Proraditi sljedeći materijal: »Proleter« broj 14—15, Istoriju V.K.P.(b). — I, II, VII i VIII glavu. Kao i sav drugi materijal koji dobivamo redovno. Pojačati za 30% SKOJ i osposobiti jedan dio drugova kao rukovodioce, organizovati Savez mlade generacije i obuhvatiti sve drugove partizane u Brigadi u isti.

Nije nam jasno pitanje plaćanja partijske članarine. Naši drugovi koji se nalaze u partizanima nemaju niotkuda prihoda, ali su mišljenja da bi trebalo u vidu članarine dati Partiji onog novca koji se dobije u akcijama.

Mi smo vodili u zadnje vrijeme ove akcije: napad na četnike koji su se nalazili u Zalužnici,² a ista akcija nije zadovoljavajuća, t.j. nije se postiglo ono što se očekivalo, t.j. uništenje četnika. Razlog je taj što akcija nije uspjela: Zalužnica se nalazi između Vrhovina i Otočca, te je okupator u zoru došao sa tenkovima u pomoć četnicima. Izveli smo jednu akciju na voz na pruzi u Kapeli,³ vlak je bio teretni, zaplijenili

* Pored Prve hrvatske NOU brigade, u napadu na Zalužnicu učestvovala je i bataljon »Božidar Adžija« (vidi tom V, knj. 6, dok. br. 68).

* U tom napadu na voz, na pruzi Lička Jesenica — Javornik, učestvovala su dva bataljona Prve hrvatske NOU brigade. Tom prilikom je zaplenjeno: 950 novih italijanskih vojničkih bluza, lekovi, životne namirnice i drugi materijal (vidi tom V, knj. 6, dok. br. 65).

smo masu vrijednih stvari i uništiti 35 vagona i 2 lokomotive. Oslobodili smo mjesto Dabar. Ubili smo u borbi 11 ustaša, 6 kasnije strijeljano. Izvedena je akcija na prugu, t.j. trganje i uništenje iste od Rudopolja do Blata.¹ U ovoj akciji su uzeli učešća drugovi sa Korduna. Okupatoru je nanesena velika šteta i mislimo da pruga neće raditi 20—30 dana. Zarobili smo 24 Talijana, 24 karabina, 1 teški mitraljez i puškomitraljez.

Okupator se na sektoru Otočackog kotara nalazi u ofanzivi. Oni su prodrli u ova oslobođena sela. Mi smo s njima stupili u borbu, nanijeli im gubitke, ubijen je iz Brloga četnik, Dražin poručnik, u zadnje vrijeme unaprijeđen po svojoj zaslugi, zove se Dane Ogrizović (Njole), i još desetak četnika, zaplijenjeno desetak pušaka. Borba se na ovom sektoru još vodi. Škare se nalaze u rukama neprijatelja za sada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10/IX 1942. g.

Zam. komesara I Udarne
brigade
Uzelac Milan

P.S.⁵ Šaljem tablicu socijalnog i nacionalnog sastava partijaca. Mišljenja sam da bi iz bat. biroa trebalo po jednog druga slati na part. kurs, kako bi se moglo više koristiti.

* U toj akciji, koja je trajala od 6. do 8. septembra 1942, učestvovala su tri bataljona Prve hrvatske NOU brigade i Drugi kordunaški NOP odred (vidi tom V, knj. 7. dok. br. 26 i 27).

⁵ Sledeći tekst je dopisan mastilom.

BR. 8

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA PETE
OPERATIVNE ZONE OD 12. SEPTEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

Izvještaj štabne part. jedinice
V Operativne zone Hrvatske
Dne 12. IX. 1942.

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KPH

7. ov. mj. održala je naša partijska jedinica sastanak, na kome su bila prisutna trojica drugova, sa slijedećim dnevnim redom:

- 1) Izvještaj o dosadašnjem radu;
- 2) Vojno-politička situacija na terenu;
- 3) Zadaće budućeg rada.

Drug Veljko² daje izvještaj o svome radu. Pod njegovim rukovodstvom, a u saradnji ostalih odgovornih drugova, izvršena je vojnička akcija sa snagama dva udarna bataljona I Odreda i I Udarne brigade na mjesta Jezerane, Modruš i Križpolje.³ Nakon trodnevnog juriša naših jedinica ta su mjesta oslobođena. Time se proširio naš oslobođeni teritorij, a s time proširio se znatno naš politički uticaj među hrvatskim stanovništvom tih krajeva. Sa dobivenim oružjem (oko 200 pušaka) naoružali smo nove jedinice. Iako je politička situacija na terenu našeg I Odreda za nas vrlo povoljna, učešće Hrvata u borbi ni izdaleka nije u odnosu sa tom političkom situacijom. Poduzima se sve da se provede što potpunija mobilizacija Hrvata na tom sektoru, bez obzira na oružje. U tom pogledu mnoge naše jedinice, naši polit, komesari, ne shvaćaju ulogu što masovnijeg uvlačenja Hrvata u borbu; tako na prolazu kroz jedinice II bataljona I Odreda (na terenu Lič. Fužina) naši drugovi upravo neće tu mobilizaciju i pored toga što je tamošnja omladina oduševljena za našu borbu i želi u njoj aktivno učestvovati, što se vidjelo na zboru koji je održan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-2/765—767.

² Veljko Kovačević, komandant Pete operativne zone NOP odreda Hrvatske.

³ Napad na Modruš, Jezerane i Križpolje izvršen je 12. avgusta 1942. O toku i ishodu ovog napada vidi tom V, knj. 7, dok. br. 24.

s tom omladinom. Poduzeti su koraci da se ta omladina mobilizira.

... Postavljanje partizanske komande u oslobođenim mjestima (Drežnica, Jezerane) olakšaće situaciju i u mnogome pomoći i olakšati rad samom štabu I Odreda.

Poduzete su sve potrebne mjere za izgradnju zemunica u koje će se stavljati rezerve hrane za narod i vojsku. Naročito se forsirala izgradnja nove bolnice, koja će biti skoro gotova i moći će primiti stotinu ranjenika. Izgrađena su i skloništa. Data su naređenja da se pravi što više skija. To su sve pripreme koje će znatno olakšati našu borbu u zimskom periodu.

Inače politička situacija na terenu I Odreda čvrsta je, pa čak i u Krivom Putu, narod sve više pomaže našu borbu i aktivno učestvuje u pomaganju naših partizana sa hranom. Tako politička situacija u selima oko Ogulina, u kojima postoji naša partizanska vlast: narod je rado gleda i prihvata je zaista kao jedino svoju pravu narodnu vlast.

Treba što više pomoći našim rukovodećima, da bi se što bolje snalazili u sve težim zadaćama, a ta će im se i pružati. Njihov rad će biti mnogo olakšan novom reorganizacijom naših jedinica. Već dosadanjem reorganizacijom (formiranje udarnih bataljona) dati su prilični rezultati.

Daje izvještaj drug Joso/ koji je bio na terenu II Odreda i tamo poduzeo niz mjera da se popravi vrlo teška situacija, koja je bila na tom terenu, obzirom na neprijateljsku ofenzivu.⁵ Najosnovniji problem koji se imao riješiti kod tamošnjih jedinica bila je ishrana. To pitanje riješeno je tako, da su se pri bataljonima osnovale radne čete sa određenim zadacima da nabavljaju hranu, spremaju istu u zemunice i rade ostale druge poslove, kao izgradnju baraka i t. d. Dosadnja baza za ishranu tamošnjih jedinica bila je uveliko pozadina. Međutim uslijed blokade to je skoro potpuno onemogućeno. Zato se pristupilo iskorištavanju polja u popaljenim selima i na taj način, u tim vrlo teškim danima, došlo se ipak do kakve takve ishrane. Naročito se to pitanje jače postavljalo boravkom I Proleterskog bataljona Hrvatske na tamošnjem terenu. To se ipak omogućilo tako da su neke jedinice sa proleterskim

¹ Josip Gržetić Joso, politički komesar Pete operativne zone Hrvatske.

⁵ Italijani su 12. jula 1942. otpočeli ofanzivu s ciljem da narod odvoje od partizana. Oni su tada spalili mnoga sela i masovno streljali seljake; samo u selu Pothumu, oko 10 km severno od Rijeke, spalili su preko 370 kuća i ubili preko 200 ljudi (vidi tom V, knj. 7, dok. br. 24).

bataljonom izvršile par značajnih akcija. To je sve u tim danima uticalo kako na moral tako i na borbenost jedinica.

Dosadašnjom organizacijom tamošnje jedinice nisu mogle dati niti vojničke a niti političke uspjehe. Da bi se to postiglo, u saradnji članova drugarskog O.K. pristupilo se odmah reorganizaciji raštrkanih bataljona. Prikupljene su sve čete, u prvo vrijeme odabrani borci tako da tamošnji bataljoni sačinjavaju jednu cjelinu. Tim je omogućeno brzo manevrisanje, a i ispunjenje određenih zadataka. Data je veća mogućnost štabovima bataljona da mogu stalno kontrolirati svoje čete, a isto tako omogućena je polit, komesarima što čvršća i veća kontrola nad radom komesara četa. U svemu osjećaj odgovornosti štabova je neposredniji. Da bi se dobila zaista jedna jaka jedinica formiran je Udarni bataljon kao prva takova jedinica na terenu II Odreda. Stalnim popunjavanjem te udarne jedinice sa borbenim snagama iz ostalih jedinica stvorila se zaista jedna jača formacija na tom sektoru. U cjelosti se popunio štab te jedinice, a isto tako i njena ostala rukovodstva.

Vojnički kadar na tom sektoru dosta je slab i treba mu pokloniti najveću pažnju. Velika su pomoć u odgajanju vojničkog kadra oficirski kursevi, koji u zadnje vrijeme izbacuju i na tom terenu dobre rukovodioce, a stalnim odgajanjem i našom pomoći odgojit će se kadrovi koji će moći pravilno da rukovode svojim jedinicama i da se snalaze na terenu.

Naročito je slaba aktivnost polit, komesara, koji su se izgubili u masi novodošlih partizana zadnjih mjeseci na tome terenu. Nisu mogli obvladati, a niti se saživiti sa masom tih partizana, što je uveliko otežavalo i situacija prenatrpanosti četa (nekoje sa 300 partizana), raštrkanost bataljona tako da nije bilo moguće ni kontrolirati taj rad. Stalnim ukazivanjem naše pomoći i pravilnim odgajanjem komesarskih kadrova, mi moramo odgojiti i dobre političke rukovodioce.

Skoro su po svim jedinicama održani skupovi na kojima se govorilo o narodno-oslobodilačkoj borbi, o disciplini i borbenosti, zakletvi i ukazalo na sve manjkavosti, koje neprijatelj izrabio tokom svoje ofenzive. Izvršila se najšira popularizacija I Proleterskog bataljona Hrvatske, njegov boravak izrabio se što je bilo moguće više, tako da je i to doprinijelo u jačanju tamošnjih jedinica. Po prvi puta izvršila se zaista ozbiljna mobilizacija za popunjenje Proleterskog bataljona. Drugovi koji su bili uvršteni u redove proleterskih boraca zaista su se osjećali ponosni da se mogu boriti u redovima proleterskih boraca i nakon toga što im je prikazana uloga proleterskih jedinica i njihovih zadataka.

Naročito je težak bio problem na tamošnjem terenu veliki broj civilnog stanovništva, koje je bilo bez ikakvog rukovodstva, bez hrane i tako prepušteno samo sebi. Evakuiranjem stotina tih civila znatno i s te strane olakšala se situacija na tom terenu.

Drug Luka⁶ daje izvještaj o svome radu, koji se najviše kretao o određenim dužnostima njega kao šefa štaba. Dok su skoro svi članovi štaba bili na terenu, on je vršio ulogu povezivanja, što je ostalim članovima, koji su bili prilično udaljeni jedan od drugoga, pomoglo da su u stalnom kontaktu jedan s drugim i u mogućnosti da prate situaciju na čitavom terenu Zone. Rješavao je samostalno mnoge hitne stvari, a pomogao i oko izdavanja naše štampe. Isto je tako prilikom evakuacije civila u znatnoj mjeri pomogao da se ona što pravilnije i brže kroz našu Zonu provede.

U budućim zadacima, koji nas čekaju, jedno je od najvećih pitanja formiranje udarne brigade. Drug Veljko pred članove jedinice postavlja plan organizacije te nove vojničke formacije, čija je uloga u zadacima narodno-oslobodilačke borbe ogromna. Svi su preduslovi da se organizacija i formiranje I brigade⁷ u našoj Zoni provedu. Do sada imamo tri udarna bataljona i to dva u I Odredu, a jedan u II Odredu. IV bi se udarni bataljon formirao iz jedinica jednog i drugog odreda. Da bi se već sada stvorile pripreme zaključeno je da se odmah u tom pogledu poduzmu kod štabova I i II Odreda mjere, koje će omogućiti u danom momentu pristupanje formiranju naše I udarne brigade. U diskusiji dodirana su i pitanja rukovodstva te brigade. I tu je postignuta saglasnost i pronađena, rukovodstva koja će pružiti garancije da će udarna brigada izvršiti teške zadatke koje se pred nju postavi; ju. U diskusiji je određen i plan rada odnosno zadataka pojedinih bataljona te brigade, koji bi vršili određene zadatke. To naročito vrijedi za teren Gorskog Kotara i za teritoriju od [Srpskih] Moravica napram Severinu. S akcijama koje bi udarni bataljoni tamo izvađali sredila bi se i učvrstila politička situacija i u znatnoj mjeri olakšala situacija oko mobilizacije tih čisto hrvatskih krajeva. Osobito je u tom pogledu bio zanezaren onaj drugi sektor Moravice — Severin, gdje se apsolutno ništa nije uradilo, kako bi se taj sektor oživio i provela mobilizacija, tim više što je i u tim krajevima za nas situacija

* Dušan Metetić, načelnik Štaba Pete operativne zone Hrvatske

⁷ Odnosi se na Šestu NO hrvatsku brigadu, koja je formirana 12. oktobra 1942. u Drežnici, kao prva brigada u Petoj operativnoj zoni. U nju su ušli bataljoni Prvog primorsko-goranskog NOP odreda (izuzev bataljon »Matija Gubec« koji je kasnije ušao u sastav Četrnaeste NO hrvatske brigade).

dobra i narod rado pomaže našu borbu i politički je svjestan, pogotovo u svom odnosu napram ustaško-četničkoj saradnji. Postoje zaista i subjektivni i objektivni momenti, da mi u našoj Zoni možemo rasplamsati do maksimuma borbu uz učešće čitavog hrvatskog naroda na svim krajevima nastanjenim po Hrvatima. Najnovijom situacijom politički se jačamo i sve smo čvršći u odnosu napram četničkoj pojavi.

U vezi eventualne neprijateljske ofenzive trebamo poduzeti sve mjere, da bi nas takova situacija našla potpuno spremne. Novooslobođenim mjestima oslobodili smo i naše snage, koje lako možemo prebacivati tamo gdje to situacija traži.

Drug je Joso prilikom svoga boravka na terenu II Odrda održao sastanak sa drugom Savom,^k četvrtim članom naše jedinice, te skupa s njime kao i ostalim članovima drugarskog O.K. izvršavao sve mjere koje su bile potrebne da se što brže i radikalnije riješi tamošnja vrlo teška situacija. Drug se Sava već ranije nalazio na tamošnjem terenu i poduzimao i sam niz mjera, koje su bile potrebne za sređivanje. I drug Joso i on stalno su bili u kontaktu sa članovima tamošnjih štabova i ukazivali im pomoć u njihovom snalaženju. Poseban izvještaj njihovog sastanka nije poslan s razloga što je bio u pripremi i sastanak ostalih članova jedinice.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar jedinice
Joso

" Savo Vukelić, zamenik komandanta Pete operativne zone Hrvatske.

**SAOPŠTENJE ŠTABA POZAREVACKOG NOP ODREDA
»VELJKO DUGOŠEVIĆ« OD SEPTEMBRA 1942. O TERORU
I PLJAČKI OKUPATORA I NEDIĆEVIH ODREDA U POZAREVACKOM OKRUGU¹**

Br. 17

Br. 17 (M. P.)

S A O P Š T E N J E

Tebi se obraćamo, *naš napaćeni seljački narode*, tebi kome poslednji zalogaj otimaju izgladneli fašistički psi, tebi koga tuku i ponižavaju plaćene sluge krvavog okupatora.

Kroz naša poštena sela razmilele su se besne rulje Hitle-rovih pljačkaša, po našim drumovima vuku se kao psi gladni plaćeni dželati svoga naroda, svuda gde god prođu ostavljaju za sobom krvav trag a iz naših domova iznose poslednji komad hleba, poslednju krpu odela!

A »srpski general Nedić« iz dana u dan šalje pozdrav preko radija i novina »svom srpskom narodu«. Nedićev pozdrav nama, to su poreznici i žandarmi, to su »Dirisovi«² činovnici. On nas »bratimi i grli« krvavim rukama Ljotićevih i Kalabićevih³ plaćenih vojnika i plaćenih četnika. Od tih pozdrava i tih zagrljaja nama ostaju prazni koševi i torovi, gladna i gola deca.

Tvoj znoj, tvoj rad, muku tvoju otimaju trutovi izdajice.

Cime ćeš se sutra ishraniti, čime njive zasejati, čime glad deci utniriti?

¹ Original, umnožen na šipilografu, nalazi se u Gradskog muzeju u Zaječaru.

Požarevački NOP odred je formiran jula 1941. godine. Prvi komandant je bio Veljko Dugošević, učitelj (narodni heroj, poginuo novembra 1941. godine u selu Gložanu kod Kučeva), a politički komesar Cedomir Vasović, radnik iz Čačka (narodni heroj, poginuo januara 1942. godine). Odred je prvu akciju izveo oko 10. avgusta. Oko 20 ljudi, koliko je odred tada imao, napalo je žandarmerijsku stanicu u Dobru na Dunavu i oduzeo joj oružje. Ova uspela akcija je ohrabrila partizane, i od tada počinju i krupnije akcije: oslobođenje Kučeva 23. avgusta, oslobođenje Golupca 27. avgusta 1941. godine itd. Veliki uspesi odreda učinili su da je on brzo rastao. Već u septembru on ima preko 800 boraca. Zbog toga dolazi do reorganizacije odreda. Formirano je šest četa. Međutim, odred i dalje jača. Početkom oktobra on broji oko 1.200 boraca i tada je obrazovano još pet novih četa.

² Direkcija za ishranu, organizacija preko koje su Nemci i njihove sluge sprovodili pljačku srpskog naroda.

* Odnosi se na pripadnike Srpske državne straže u Požarevačkom okrugu čiji je komandant bio Milan Kalabić, načelnik Požarevačkog okruga. Nemci su ga kasnije likvidirali kao pristalicu Draže Mihailovića.

Vas, radnici, gladne nadnice u fabrikama i radionicama koje rade za Nemce ne mogu ishraniti. Vas, radnice, Hitlerovi krvnici zovu u Nemačku na rad. Hitler laže a Nedić polaguje: »U Nemačkoj je blagostanje i sigurnost«, »u Nemačkoj ima dovoljno hleba«, »u Nemačkoj se ide na izlete!« A vi u Nemačkoj treba da radite tenkove i avione koji će da ruše vaše domove i ubijaju vašu braću u Jugoslaviji, Rusiji i drugim zemljama, pa i sami da budete ubijeni bombama ruskih i engleskih aviona kad bombarduju nemačke gradove, ili pak Hitlerovim mecima zbog sumnje na sabotazu.

Tebi, poštena rodoljubiva inteligencijo, hoće da komandaju žandarmi pijani, da ti o kulturi govore kockari i lumpovi, da na univerzitetu mesto slobodne nauke uvedu kasarnsku fašističku disciplinu.

Tebi, omladino, mesto škola i nauka staviše u ruku lopate i ašove i povedo.e na prisilan robovski rad. Nedić, Ljotić i njegovi pratioci, obasipajući te hvalama, doveli su te da obrađuješ njive koje Hitler bere, da opravljáš drumove na kojima će se kotrljati fašistički tenkovi i kamioni. To što služiš okupatoru nazvali su te srpskim pionirima, »nacionalna služba«, dugom prema otadžbini. Taj sramni dug, omladino, plaćaš pod puškama i bajonetima tvojih dželata, ogladnela i obespravljena.

Svima vama rodoljubima hoće banda suludog Hitlera da uguši častan osećaj i ljubav prema zemlji i slobodi. Hoće da vas zavedu lažima, da vas odvrate od borbe za slobodu i čast; zemlju našu hoće sasvim da upropaste, a narod potpuno da unište.

I svakog časa ukoliko je Hitlerov položaj na frontu gori, utoliko je i njegova banda sve besnija i krvavija, goni i ubija naš nedužni narod. Utoliko su krvaviji i Hitlerovi vazali, prljavi izrodi našeg naroda Nedić, Ljotić i dr. Oni ne biraju načina da bi se održali na vlasti, zato još gore i još više pljačkaju, zato još krvavije služe okupatoru da bi tako odložili čas svoje propasti.

Pred Staljingradom gube diviziju za divizijom ne uspevajući da zauzmu grad. Nemački pioniri ne stižu više da očiste teren od poginulih Nemaca. Smrad od polutrulih i trulih vojnika širi se po celoj Evropi.

Za Hitlera i njegove bande iskopana je velika grobnica na Istočnom frontu. Sovjetsko i britansko vazduhoplovstvo tuče Berlin, Varšavu, Pilzen, Stetin i Budimpeštu i dr., a nemački narod beži u Rumuniju, Mađarsku i ostale susedne zemlje da bi bar spasao gole živote. U porobljenim zemljama gori tlo pod nogama Hitlerovih dželata. Smrt im pretila na svakom koraku. Njihovi vozovi, slagališta municije i hrane

lete u vazduh. Porobljeni se narodi bore u pozadini da što pre sruše krvavu fašističku diktaturu.

Sirom cele zemlje rasplamteo se osvetnički rat — narodni rat. U Bosni i Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, Sloveniji, Crnoj Gori i Hercegovini i Sremu partizani oslobađaju grad za gradom. *Narodni osvjetnici i oslobodioci vraćaju slobodu napaćenom narodu* uništavajući divizije i divizije fašističkih razbojnika i njegovih pomagača Nedićevih i Pavelićevih plaćenih probisveta i Dražinih četnika. Diže se plamen od popaljenog žita, ruše se mostovi, kidaju pruge, uništavaju fabrike, unosi nered i zabuna u pozadinu neprijatelja.

Posle tri godine svog krvavog gospodarstva nad Evropom, posle tri godine orgijanja i zločinstava Hitler vidi svoju skoru propast i ukoliko mu se više bliži kraj utoliko je sve gori. Trepeći poraze na frontu i u porobljenim zemljama, sprovodi sve veći teror nad stanovništvom. On i njegove plaćene sluge prete, teraju u logor, streljaju da bi narod zaplašili, da bi ugušili narodnu borbu, da bi i dalje nesmetano pljačkali i produžavali rat.

Ali ni najstrašniji teror, pustošenje po našoj zemlji, mase streljanih, popaljena sela, odvođenje u logore nisu zaplašili naš hrabri narod, nisu zaustavili herojsku borbu.

Naš narod neće položiti oružje, on se neće smiriti dok ne istera iz svoje zemlje poslednjeg okupatora, dok ne uništi i poslednjeg izdajnika i izroda!

Kod nas po našem bogatom kraju razmireli su se pljačkaši poreznici, žandarmi i »dirisovci«. Kundakom i batinama nateraju narod na poslušnost. U tom krvavom sramnom poslu savesno, ih pomažu domaći izdajnici i Srpska straža. Svi su oni — kako kažu — za slobodu, ali nisu za narodnu. Taj Kalabić, o kome se sad tajno priča da je za vreme vršidbe šapatom naređivao popisivačima da ne beleže tačno koliko je koji imao žita, on, glavom isti, ide i naređuje da se žito mora dati ako hoćemo da nam pusti mlinove da melju! Narode, ako daš traženo žito nećeš imati šta da jedeš a niti mlinovi šta da melju!

*Razbojnik Voja Tribrođanin** — švapski vojvoda i njegova krvožedna [banda] složno sa okupatorom pustoše Zvižd, seku našu goru i predaju okupatoru.

Izdajice iz Gomjaka, oficiri koji izdadoše Jugoslaviju neprijatelju, mislili su da će ih Hitler postaviti za svoje generale, ali kad to nije učinio, oni pobegoše u *Gornjak* i tamo obrazovaše štab jugoslovenskih četnika iza leđa narodnih oslobodi-

*** Voja Jevremović-Tribrođanin, komandant Zviškog četničkog odreda. Uhvaćen posle oslobođenja kao odmetnik i osuđen od Vojnog suda na smrt kao izdajnik i ratni zločinac.**

laća *partizana*. Rodoljubi, prosudite njihov rad i osudite ih za ponovno izdajstvo koje učiniše prema vašim *herojskim braniocima slobode — partizanima!* Ne zavodite se više lažima tih izdajnika, Piletićevih⁵ i Dražinovih četnika! Oni šapuću da su protiv okupatora, a za slobodu. Na sav glas viču da štite narod i da se za njega bore. Lepo zbore, ali njihova dela govore istinu. Njihova sloboda — to je čuvanje okupatora; njihova pravda — to su mase pohapšenih i poubijanih narodnih rodoljuba i narodnih sinova po Ranovcu, Melnici, Manastirici, Crljencu i drugim mestima; a njihova zaštita naroda to je ubiranje po-reza, otimanje hrane, stoke i vune.

A krvnik *Srbije*, kabadahija Okruga požarevačkog, izrod, četnik Kalabić, sa svojim gladnim za novcem banditima, uz pomoć Nemaca pustoši *Stig*. Zadnje zrno žita, zadnju slamku sena, zadnje jaje i kokoš iznosi iz nekada bogatih domova Stiga.

RADNICI, SELJACI, INTELIGENCIJO, SVI RODOLJUBI!

Zašto će nam nepopaljena sela i nepopaljeni domovi, ako zbog našeg straha i ćutanja pobedi Hitler? Tada će naša sela biti pusta bez nas, u našim domovima sedeće pogani Hitlerovi pljačkaši, po našim poljima, natopljenim našom krvlju, gaziće surova čizma porobljivača sveta.

Ne nasedajmo njihovim lažima, ne dajmo da nas zaplaše pretnje fašističkih razbojnika i njihovih slugu! Branimo naša sela i domove, branimo našu slobodu i čast! Ubijajmo varvare, izdajnike narodne!

Rodoljubi! ujedinite front i pozadinu! Borite se sa oružjem i pomažite iz pozadine oružanu borbu sakupljanjem hrane i odelu!

Pomažite narodne borce — ne dajte ništa okupatoru!

I vama, koje je okupator prisilio da uzmete oružje i ubijate svoju braću, i vama kojima izdajnici naroda kažu da još nije vreme za borbu protiv okupatora a teraju vas u borbu protiv narodnih oslobodilaca, i vama se obraćamo i vas pozivamo:

Okrenite oružje protivu onih koji su vam ga dali, napustite one koji vas lažu da još nije došao čas narodnog oslobođenja! Ubijajte u vašim redovima sve one koji neće da čuju glas naroda, već služe okupatora i koji i vas na to nagone. Vama nije mesto u redovima izdajnika, u redovima onih koji pljačkaju i kinje narod. Ti će biti uskoro izvedeni pred *narodni sud*! Svima onima koji ne budu prišli Narodno-oslobodilačkoj *partizanskoj borbi narodni sud neće dati pomilovanje*.

⁵ Velimir Piletić, komandant Krajinskog četničkog korpusa. Pobe-gao u inostranstvo 1944. god., posle oslobođenja istočne Srbije.

Izdvojte se što pre iz njihove sredine da sutra ne bude kasno! Prilazite smelo u redove partizana i borite se za slobodu, nezavisnost i čast svoje zemlje!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

	STAB
	NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH
	ODREDA
Položaj	ZA OKRUG POZAREVACKI
septembra 1942	»VELJKO DUGOSEVIĆ«

BR. 10

**PETNAESTODNEVNI POLITIČKI IZVEŠTAJ ŠTABA DRUGE
KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE OD 17. SEPTEMBRA 1942.
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ I OPERATIVNOM ŠTABU
ZA BOSANSKU KRAJINU¹**

STAB
II KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE
BRIGADE
Broj 14/42
Dana 17 septembra 1942 god.—
% Na položaju.—

Izvještaj poli-
tički od 5—16.-IX-
1942 g.

Drugarskom

**VRHOVNOM ŠTABU N. O. P. I D. V. JUGOSLAVIJE I
OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU**

U vremenu od 5—16 septembra 1942 god. jedinice ove Brigade uglavnom drže položaje prema neprijatelju koji se je dobro utvrdio na Kadinoj Vodi, Klisinama, Pajtasu. Poslije par uzastopnih napada neprijatelja da se probije drumom Ba-

¹ Original u Arhivu CK SK BiH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. BiH-2, 257—258.

nja Luka — Sitnica ka oslobođenom Mrkonjiću, gdje je pretrpio dobre poraze, udružene bande povlače se na obrambene položaje na gore navedenim mjestima. Tako razbijen i demoralisan neprijatelj više puta pokušava sa manjim upadima, gdje uvijek biva odbijen. Iako prilično razbijen i onespособljen za jače agresivne namjere, neprijatelj je ipak sposoban da pomoću izdajničkih bandi, koje mu u tom mnogo pomažu, ugrozi naše jedinice provlačeći se raznim putevima i dolazeći našim jedinicama s boka ili s leđa.² Radi toga prisiljeni smo da držimo jače snage na položajima, da ih razbacujemo na razne tačke, i na koji se je način onemogućavao jedan pravilan politički rad. Ipak se je iskorištavalo sve mogućnosti, t.j. da se je radilo u bataljonima pojedinačno povlačeći ih na teren koji dozvoljava koncentraciju cijelog ljudstva. Također se je radilo i pojedinačno sa četama. Održani su sastanci komandnog osoblja bataljona. zatim sastanci komandnog osoblja četa. Na sastancima je detaljno pretreseno stanje (vojno-političko) dotičnih jedinica, nađene greške i nedostaci, kao i smjernice za budući rad.

Na sastancima jedinica detaljno je rastumačen i objašnjen »Sovjetsko-Engleski ugovor« kao najvažniji politički momenat u fazi Narodnooslobodilačke borbe. Uvjedljivo je iznošeno šta narodi porobljene Evrope dobijaju sa tim ugovorom. da je ugovor prvi kamen temeljac u budućoj narodnoj državi, da ugovor osigurava ono najvažnije a to je: da će narod odlučivati sam o svojoj sudbini.

Također je objašnjena izdajnička rabota jugoslavenske izdajničke vlade u Londonu, njena otvorena borba protiv naroda Jugoslavije i njegove oslobodilačke borbe, kao i rabota njenog ministra rata Draže Mihailovića, koji otvoreno i javno radi za okupatora. U vezi toga objašnjavana je uloga izdajnika Uroša Drenovića i ostalih, dokazujući konkretnim činjenicama.

Čitan i dobro rastumačen uvodni članak iz najnovijeg biltena.

Čitani i diskutovani su kolektivno pojedini članci iz »Krajiškog partizana«, kao naprimjer: »Ustanak se razgara«, »Zločinačko kolo izdajica«, »Kako je Krajina dočekala ranjene proletere«, »Borba kineske omladine«, »Saopštenje Vrhovnog štaba«, letak Vrhovnog štaba upućen narodu Bosanske Krajine, »Stojanka majka Knežpoljka«. Čitani su neprijateljski letci uz potreban komentar i radio-vijesti.

*** Napad na Kadine Vode i ostala pomenuta uporišta izvršen je 10. septembra. U napadu su učestvovali Prva krajiška i Druga proleterska brigada i dva bataljona Druge krajiške brigade (vidi tom IV, knj. 7, dok br. 18 i 24).**

Politički rad strogo je kontrolisan od članova Štaba brigade, koji dobrim dijelom učestvuju na političkim časovima, sami govore i rade među borcima.

Sav materijal nije jednovremeno obrađivan po svima jedinicama, ali se vodi stroga direktna kontrola da se materijal koji se ima na raspoloženju iskoristi do maksimuma.

Govoreno je o ponovnom izlaženju lista »Borbe«, njegovom ogromnom značenju za narodnu borbu i njezino međusobno povezivanje i upoznavanje u pojedinim zemljama Jugoslavije. Objašnjeno čiji je to list, šta se u tome listu piše, i ko treba da piše.

Akcije koje su u ovome periodu vršene nisu imale nikakvih političkih grešaka. Baš naprotiv dokazuju da je politička svijest boraca zadovoljavajuća, da je osjećaj povjerenja prema drugim brigadama dobar, iako su se dešavale stvari koje se ne bi smjele dešavati, a to je da jedna jedinica vrši zadatak a druga ne.

Borci se oduševljavaju sa drugovima Srbijancima, Crnogorcima, Sandžaklijama i poštuju ih. Zajednička borba koju vode... na krajiškom frontu dovoljno je iznesena i tumačena kao borba naroda koji se bore za svoju narodnu slobodu, dokaz da se je naš narod nacionalno ujedinio i da to bratstvo svakim danom postaje jače. Da neprijatelju nije uspjelo da naš narod nacionalno i vjerski razdijeli i zavadi kako bi na taj način stvorio klasni i bratoubilački rat naših naroda, a onemogućio narodnooslobodilačku borbu protiv okupatora i domaćih izroda.

Borbenost jedinica u akcijama je dobra. Borci svakodnevno dobijaju preko vojnih časova potrebnu vojnu obuku i znanje. U svima slobodnim časovima vrši se praktična obuka po svima vojnim dužnostima.

Borcima je u prolazu kroz Mrkonjić³ priređena priredba. Dolazak u grad kao i same priredbe na borce je ostavilo snažan utisak, a pogotovo na one koji nisu vidjeli grada kako je ustanak počeo. Priredbe će pokrenuti mnoge borce da se i oni angažuju u kulturnom i političkom radu.

Socijalni sastav ljudstva ove Brigade je 90% seljak — Krajišnik. Mnogi od njih ne znaju da pišu i čitaju. 7% seoski poluproleter, 3% radnici i intelektualci.

U ovom periodu, t.j. 16-IX- ove godine strijeljan je pred vojskom partizan prateće čete ove Brigade Boško Beuković, zemljoradnik iz Lušci Palanke, radi bjegstva sa fronta. Isti je

* Mrkonjić Grad su 23. 24. avgusta oslobodile Prva krajiška i Druga proleterska brigada (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, str. 273—276).

dok je još bio kao partizan u I Krajiškom odredu dva puta bježao i da uopšte nije bio kažnjen. Izdat je proglas vojnog suda pri Stabu II Krajiške brigade svima jedinicama, njegovoj opštini i Operativnom štabu.

OPSTA OCJENA:

I bataljon — Politička svijest dobra, borbenost vrlo dobra, disciplina dobra.

II bataljon — Politička svijest zadovoljavajuća, borbenost dobra, disciplina dobra.

III bataljon — Politička svijest zadovoljavajuća, borbenost vrlo dobra, disciplina dobra.

Prateća četa — Borbenost dobra, politička svijest zadovoljavajuća, disciplina dobra.

Intendantura zadovoljavajuća.

Kurirska služba — Dobro organizovana.

Sanitet zadovoljavajući.

Veze dobre.

Zdravstveno stanje dobro (dva partizana imaju trbušni tifus, nalaze se u bolnici Mrkonjić).

Odjeća i obuća slaba.

Ljudstvo premoreno (potreban odmor).

Financije zadovoljavajuće.

Vojna naobrazba je dobra, tako da skoro svaki borac zna da rukuje automatskim oružjem, specijalno su obučeni u noćnim napadima, napadima na rovove, rukovanju sa bombama i t. d.

Odnos našeg komandnog kadra prema višem je pravilan, kao i odnos sa borcima.

Život boraca je vojnički.

Dostavlja se spisak ranjenih i poginulih u ovom periodu.

Odnos boraca prema narodu u četničkim selima je pravilan. Borci su upoznati sa našim stavom prema ovim masama kao i sa našim stavom prema zarobljenim četnicima.

Pljačke nije bilo ni jedan slučaj.

Odnos prema drugaricama koje se nalaze u ovoj Brigadi je sasvim korektan, kako od strane partizana tako i od samih drugarica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Niko⁵

Komandant,
Ratko⁴

⁴ Ratko Martinović
⁵ Niko Jurinčić

BR. 11

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PETE
CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 18. SEPTEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ'**

Drugarskom

C. K. K. P. J.

Dragi drugovi,

Čim smo stigli u V Brigadu² izvršili smo promjene u vezi sa Vašom odlukom.

Drug Andrija Mugoša je preuzeo dužnost zamjenika političkog komesara Brigade. Sa njegovim određivanjem na ovu dužnost zadovoljno je čitavo partijsko članstvo i smatramo da će [on] zaista zadovoljiti.

Članovi političkog odjeljenja drugovi Milinko Marojević i Mileva Lajović su danas preuzeli dužnosti.

Za zamjenika politkomesara IV bataljona ove Brigade odredili smo druga Vukalicu Milutinovića, dosadašnjeg politkomesara 3 čete istog bataljona. Po našem mišljenju on najbolje odgovara za ovu funkciju, mada u ovom bataljonu ima i drugih ljudi koji bi mogli rukovoditi partijskom organizacijom u ovom bataljonu. Ocjenu o njemu možete vidjeti iz upitnika za kadrove.

Za politkomesara III bataljona ove Brigade, umjesto druga" Marojevića, odredili smo druga Milisava Raičevića, dosadašnjeg politkomesara 1 čete istog bataljona.

Drug Puniša Perović je malo bolestan ali je pri ozdravljenju.

U zajednici sa drugom Andrijom Mugošom obilazimo part. organizacije po bataljonima. Imali smo sastanak sa biroima i političkim komesarima II i III bataljona ove Brigade, ali jedinice još nijesmo obišli jer su bataljoni pošli na zadatak prema Fojnici, a dalje prema Travniku. Kroz dva dana ćemo

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1031/V, 1—42 (42).

* Po direktivi CK KPJ, Blažo Jovanović i Milinko Durović su određeni da s jednom grupom članova Partije odu u Crnu Goru i pruže pomoć Pokrajinskom komitetu KPJ i partijskim organizacijama na terenu. Blažo Jovanović je, pored toga, imao i poseban zadatak: da se sa Dušanom Mugošom probije do rukovodstva KP Albanije i prenese mu iskustva KPJ u pogledu organizacije oružane oslobodilačke borbe.

Другарски

Ц.К. К.П.Ј.

Драги другови,

Чим смо стигли у V Бригаду извршили смо промјене у вези са Вашом одлуком.

Друг Андрија Ћугош је преузео дужност замјеника политичког комесара Бригаде. Са његовим одређивањем на ову дужност задовољно је читаво партијско чланство и сматрамо да ће заиста задовољити.

Чланови политичког одјељена Другови Милинко Маројевић и Милосав Лајковић су данас преузели дужности.

За замјеника политичког одјељена IV батаљона ове Бригаде одредили смо друга Вукану Милутиновића, досадашњег политичког комесара 3 чете истог батаљона. По нашем мишљењу он најбоље одговара за ову функцију и да у овом батаљону има и других људи који би могли руководити партијском организацијом у овом батаљону. Оцјену о њему можете видјети из упитника за кадрове.

За политичког комесара III батаљона ове Бригаде, умјесто друга Маројевића, одредили смо друга Милосава Раичевића досадашњег политичког комесара 1 чете истог батаљона.

Друг Ђуниша Перовић је мало болестан али је при оздрављењу. У заједници са другом Андријом Ћугошем обилазимо парт. организације по батаљонима. Имала смо састанак са Бирома и политичким комесарима II и III батаљона ове Бригаде, али јединице још нијесмо обишли јер су батаљони поšli на задатак према Сојинци, а даље према Травнику. Кроз два дана ћемо завршити са обилазком I, IV батаљона ове Бригаде као и Проворског батаљона и осталих партијских јединица које се налазе до осталих околних.

Става у партијској организацији ове Бригаде према досадашњем обилазку и извјештајима задовољава. Највећи недостатак је још недовољна теоријска уздигнутост, а код појединаца понавља се самонамјерљивост. Немамо довољно парт. материјала и марксистичко-ленинистичке литературе, па је потребно, као што смо вам и усмено изложили, да се пошље што више парт. материјала, а нарочито ако имате који примјерак Историје ККП/С/.

Упућујемо према Вашој одлуци другове Сава Брковића, Ђоја Димитријевића и Петра Комненића. Мишљење је свих нас да би друга Сава Брковић требало одредити у политдепу ове Бригаде, јер би много користио у орг. партијском раду.

Прије два дана погинула су нам 2 партијца и 3 ударника, као и 1 ударник од непријатељске засједке у Грачаници. Сво је било ноћу када је једна наша патрола требала да изведе одређени задатак, а устали су те ноћи направили засједу у којој је било око 80 бандита.

С осталим је писано у извјештају Брковном штабу.

Ја и Милинко Ђутић остајемо на раду овдје до нашег писма.

Смрт фашизму - слобода народу.

18 септембар
1943. г.

С другарским поздравом,

Милинко Маројевић

završiti sa obilaskom IV bataljona ove Brigade kao i Prozorskog bataljona i ostalih partijskih jedinica koje rade po ostalim sektorima.

Stanje u partijskoj organizaciji ove Brigade prema dosadašnjem obilasku i izvještajima zadovoljava. Najveći nedostatak je još nedovoljna teorijska uzdignutost, a kod pojedinaca pomanjkava samoinicijativa. Nemamo dovoljno part. materijala i marksističko-lenjinističke literature, pa je potrebno, kao što smo vam i usmeno izložili, da se pošalje što više part. materijala, a naročito ako imate koji primjerak Istorije SKP(b).

Upućujemo prema vašoj odluci drugove Sava Brkovića, Voja Dimitrijevića i Petra Komnenića. Mišljenje je svih nas da bi druga Sava Brkovića trebalo odrediti u politodjelu ove Brigade, jer bi mnogo koristio u org. partijskom radu.

Prije dva dana poginula su nam 2 partijca i 3 udarnika, kao i 1 udarnica od neprijateljske zasjede u Gračanici. Ovo je bilo noću kada je jedna naša patrola trebala da izvede određeni zadatak, a ustaše su te noći napravili zasjedu u kojoj je bilo oko 80 bandita.

O ostalom je pisano u izvještaju Vrhovnom štabu.

Ja i Milinko Durović ostajemo na radu ovdje do vašeg pisma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18 septembar
1942 g.

S drugarskim pozdravom,
BJažo Jovanović-Zetin

BR. 12

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KARLOVAC OD
19. SEPTEMBRA 1942. ZAMENICIMA KOMESARA ČETVRTE
I PETE NO BRIGADE HRVATSKE¹**

**OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
KARLOVAC
19. IX. 1942**

**DRUGOVIMA ZAMJENICIMA KOMESARA I i III²
KORDUNAŠKE BRIGADE**

Dragi drugovi!

Na sjednici Plenuma O.K.K.P.H. doneseni su mnogi zaključci po pitanju rada u brigadama jer se vidio čitav niz nedostataka.

Jedan od velikih nedostataka je u tome što mnogi partizani još ni do danas nisu položili partizansku zakletvu, te izgleda da je partizanska zakletva izgubila svaku važnost za njih, da se o njoj najmanje govori, da se na nju i ne misli, mada zakletvi u kojoj se partizan zaklinje svome narodu da neće ispustiti oružje sve dok svoju zemlju ne oslobodi od fašističkih okupatora i njihovih slugu — treba posvetiti najveću pažnju. Radi toga potrebno je da svi partizani koji se nisu zakleli polože partizansku zakletvu i to da se izvrši na svečan način, a po mogućnosti i pred narodom. Svakome našem partizanu mora zakletva da ude u krv i meso i da bi to postigli potrebno je da prije polaganja komesari govore partizanima o važnosti i značaju partizanske zakletve. Svaki partizan mora da uvijek i na svakom mjestu misli na zakletvu koju je položio svome narodu. Na tome trebaju najviše, pored komesara, poraditi naši partijci. Kada svaki partizan bude tako mislio i osjećao, kada bude shvaćao svu težinu odgovornosti koju ima

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH; a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/337—338.

² Omaška; treba: II. Pismo je ustvari upućeno Četvrtoj i Petoj NO brigadi Hrvatske, odnosno Prvoj i Drugoj kordunaškoj brigadi, kako su se one još zvale. Pored ovoga, potrebno je napomenuti da je Prva kordunaška nazivana i Trećom udarnom brigadom, jer je ona bila treća po redu u Hrvatskoj (vidi tom V, knj. 7, dok. br. 6); međutim je 14. septembra 1942. Glavni štab NOP odreda Hrvatske izvršio preimenovanje jedinica, te se otada ova Brigada zove: Četvrta NOU brigada Hrvatske (vidi tom V, knj. 7, dok. br. 37).

pred svojim narodom, neće se dogoditi da baci pušku i ide kući ili t. si.

Da bi i inače politički rad bio bolji, potrebno je da, pored rada naših partijaca koji mora biti na visini, rad SKOJ-a bude mnogo bolji, da se taj rad pojača. Još uvijek rad naših SKOJ-evskih organizacija u vojsci ne zadovoljava i naše partijske organizacije i bataljonski partijski biroi trebaju da posvete najveću pažnju radu SKOJ-a. Zajedničkim dobrim radom komesara, partijaca i SKOJ-evaca mi ćemo od naših partizana stvoriti jednu zaista jaku, snažnu, svjesnu i disciplinovanu vojsku.

Da bi rad još bolje funkcionirao i da bi Partija imala što bolji pregled i kontrolu potrebno je da zamjenici komesara, koji su u stvari partijski funkcioneri, idu na sve sastanke i konferencije koje se održavaju. Komandanti i komesari trebaju da na sve te konferencije pozivaju zamjenike komesara, odnosno sekretare biroa.

Molimo štab I Kordunaške udarne brigade da nas obavješti koji su partizani otišli kućama. Dešava se da partizani dolaze često kućama, a ne zna se da li su došli sa oružjem ili bez oružja, jesu li na bolovanju, odsustvu ili su dezertirali, koliko imaju bolovanja ili odsustva itd. Radi toga uvijek je potrebno da se partizanima dadu objave u kojima će se navesti koliko je dotični partizan dobio bolovanja ili odsustva itd. Komanda područja će znati kada koga partizana treba vraćati natrag kad mu izađe rok odsustva ili bolovanja. Svi takovi partizani prijavljivati će se sa objavama kod komande područja prilikom dolaska. Za sada, kako je navedeno, potrebno je da nas se obavjesti koji su partizani do sada otišli iz brigade.

Nadalje potrebno je da se u svakoj brigadi organizira dopisništvo za listove: »Našu borbu«, »Glas Korduna«, »Riječ žene« itd. Možete pojmiti, drugovi, koliko se narod interesira za borbu, akcije i uspjehe naših partizana, kako ih hrvatski narod dočekuje, kako gleda na njih, kako žive i rade, kako misle i osjećaju, kakove su akcije izvršavane i kakovi su rezultati tih akcija (zarobljeni materijal, vojnici itd.). Mnogo toga ima za pisanje i potrebno je pronaći sposobne drugove za to. Naše partizanske jedinice kreću se po hrvatskim selima, vide partizani kako žive hrvatske žene i omladina i o tome treba pisati, vidite život hrvatskog naroda i teškoće sa kojima se on bori i o tome treba da se piše.

U vezi sa tim potrebno je da se napomene kakav treba da bude vaš rad i držanje prema hrvatskom narodu. I sami znadete iz iskustva, kada dođete u neko selo, da narod najviše

voli da sluša vojnika — partizana. Radi toga naši komesari trebaju da učine maksimum napora da bi rad u hrvatskim selima bio što bolji. Isto takav zadatak leži i na našim partijcima. Naši partijci kada dođu u neko hrvatsko selo ne smiju da čute, nego odmah trebaju da oko sebe okupljaju ljude, žene i omladinu, da im nešto čitaju, tumače, govore i objašnjavaju. Treba hrvatskom narodu objašnjavati sve nove momente koji su nastali u svijetu i kod nas, podizati borbenost hrvatskog naroda, stvarati kod naroda ljubav prema partizanima, a mržnju prema okupatoru i njihovim slugama ustašama i četnicima. Iskorišćavati svagdje i na svakom mjestu tekst ugovora između SSSR i Engleske, govoriti o otvaranju drugoga fronta u Evropi, koji će sigurno biti otvoren i koji će ubrzati slom fašizma.

Svi partijski funkcioneri u vojsci trebaju da budu zamjenici komesara. Na primjer, sekretar bataljonskog partijskog biroa treba da bude zamjenik komesara bataljona, a sekretar četne ćelije treba da bude zamjenik komesara čete.

Veza s narodom, glasanje za NOO!

(potpis nečitak]

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA PARTIJSKOG SAVETOVANJA
OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA KOZARU ODRŽANOG 20.
I 21. SEPTEMBRA 1942. GODINE¹

Z A P I S N I K

sa okružnog savjetovanja Okružnog komiteta KPJ za Kozaru,
održanog 20 i 21 septembra 1942 god. u planini Kozari

Prisutni svi članovi O.K., S.K., sekretari bataljonskih part
biro-a i delegati svih partiskih jedinica.

(Ukupno 55 članova.)

Savjetovanje otvara drug Branko Babić, sekretar O.K., i
predlaže slijedeći dnevni red:

1. — Vanjska i unutrašnja politička situacija — promjene
partiske linije.

2. — Kritički osvrt na posljednju neprijateljsku ofanzivu
na Kozaru.

3. — Izvještaji sekretara S.K., bataljonskih part. biro-a
i partiskih jedinica: pri Štabu odreda, Odredske bolnice i Pa-
lančište.

4. — Z a d a c i .

5. — R a z n o .

Predloženi dnevni red savjetovanje usvaja.

Drug Branko ukazuje da je ovo prvi put kako se na po-
dručju ovoga O.K. održava okružno savjetovanje kome prisu-
stvuju delegati svih partiskih jedinica. Skreće pažnju na po-
trebu da se ovo savjetovanje shvati ozbiljno, da se prati sa
puno pažnje i da svi drugovi uzmu aktivnog učešća u radu
savjetovanja.

Drug **Boško**:² Ispred našeg O.K. iznijeću naše zajedničko
i jednoglasno mišljenje po drugoj tački dnevnoga reda, tj. kri-
tički osvrt na ofanzivu. Drugovi, naglašavam da je ovo naše
prvo okružno savjetovanje održano na Kozari od početka naše
narodnooslobodilačke borbe. Naročiti položaj u kome se našao
naš odred poslije ofanzive iziskivao je i tražio potrebu najšireg
partiskog savjetovanja. U dosadašnjim našim savjetovanjima mi
smo imali i takvih na kojima su prisustvovali predstavnici viših

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu
CK SKJ, reg. br. 19013/TII, 8—2 (42).

* Boško Siljegović

partiskih foruma, ali nikada nismo imali nijedno savjetovanje na kome bi bili prisutni neposredno ili preko svojih delegata svi članovi naše okružne partiske organizacije. Ofanziva na Kozari³ ima daleko dublji i širi značaj nego što je prikazano u diskusiji na ovome savjetovanju. Dok je okupator sa 80 hiljada dobro pripremljenih i naoružanih vojnika jurišao na Kozaru, cijeli drugi krajevi bili su opterećeni vojničkim pritiskom i mogli su

³ Da bi se dobila što jasnija predstava o toj neprijateljskoj ofanzivi, dajemo njen prikaz prema knjizi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«:

»Prema sporazumu u Opatiji od 3 marta 1942 godine između nemačkih, italijanskih i ustaških predstavnika bilo je odlučeno da se unište partizanske snage ne samo u istočnoj Bosni nego i na Kozari, i da se na taj način likvidira i ovo žarište ustanka u Jugoslaviji, koje je, zbog svog centralnog položaja u NDH, vršilo jak uticaj na razvoj borbe u svim okolnim krajevima. Na osnovu pomenute odluke, nemački -vrhovni komandant Jugoistoka, posle operacije u istočnoj Bosni, obrazovao je Borbeni grupu »Zapadna Bosna«, pod komandom komandanta 714 divizije, sa zadatkom da u prvoj etapi uništi partizanske jedinice na Kozari i Prosari (čtetvorougao između Bos. Gradiške, Dubice, Prijedora i Ivanjske), a u drugoj etapi — u ostalom delu Bosanske Krajine, koji se nalazio u nemačkoj okupacionoj zoni. Prema nemačkom operacijskom planu trebalo je najpre brzim prodorom motorizovanih snaga iz Banje Luke i Bos. Novog ka Prijedoru i Ljubiji izolovati slobodnu teritoriju Kozare od Podgrmeča, postaviti zaprečne grupe na istoku, zapadu i jugu Kozare i Prosare, da bi se 2 krajiškom odredom onemogućio proboj iz okruženja i da bi se, posle sistematskog nastupanja i pročešljavanja terena, mogao potpuno uništiti, a zatim preneti operacije na prostoriju u luku Une i Sane, zapadno od linije Bos. Dubica — Prijedor, s ciljem: njeno čišćenje i ovladavanje komunikacijom Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica. Uspeh ovog plana trebalo je obezbediti ogromnom nadmoćnošću angažovanih snaga. Sem toga, bilo je naređeno da se svi aarobljeni partizani i njihovi pomagači streljaju. a svi muškarci preko 14 godina odvedu u logor, dok je vlada NDH planirala da posle ofanzive raseli sve Srbe sa Kozare i naseli je samo Hrvatima.

Na Kozari se nalazio 2 krajiški odred, čijih je pet bataljona bilo raspoređeno na padinama prema kružnoj komunikaciji: Banja Luka—Prijedor — Bos. Novi — Bos. Kostajnica — Bos. Dubica — Bos. Gradiška — Banja Luka. Mada je uočio neprijateljske pripreme za ofanzivu, Stab odreda se, smatrajući da ofanziva neće imati velike razmere, odlučio na frontalnu odbranu umesto da je, ispod udara daleko nadmoćnijeg neprijatelja, izvukao Odred u pravcu Grmeča.

Posle izvršenih priprema, neprijatelj je 10 juna, iz Banje Luke i Bos. Novog, otpočeo napad da bi što pre zauzeo Prijedor i ovladao komunikacijom Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi. Iako su delovi 2 krajiškog odreda i 1 krajiške brigade pružili otpor na oba pravca, ipak su neprijateljske snage iz Banje Luke, uz podršku artiljerije i avijacije, istog dana uspele da zauzmu Prijedor, a sutradan i Ljubiju. Pošto su se ove snage tri dana kasnije spojile sa snagama koje su napadale od Bos. Novog preko s. Suhače, 2 krajiški odred je bio izolovan od slobodne teritorije Podgrmeča, izuzev delova 4 bataljona koji su se, otsečeni prodorom neprijatelja iz Banje Luke za Prijedor, priključili 1 krajiškoj brigadi. Nakon toga je, 14 juna, 1 brdska domobranska divizija, sa linije Kostajnica — Dobrljin — Bos. Novi, otpočela nastupanje na

biti aktivniji. U ovoj danas situaciji u kojoj se mi nalazimo nije nam bilo lako odvajati delegate i komandni kadar iz četa, ali s obzirom da mi moramo utvrditi stanje naše partiske organizacije i postaviti sebi nove zadatke, mi smatramo da moramo odvajati ljude iz četa i raspravljati partiskim putem naše najvažnije stvari.

Konstatujemo, drugovi, da među nama nema velik broj naših najdražih drugova komunista, koji su u ovoj velikoj,

istok sa zadatkom da izbije na komunikaciju Prijedor — Bos. Dubica i time sa zapada zatvori obruč oko Kozare. Delovi 2 krajiškog odreda, zajedno s narodom, povlačili su se pred nadmoćnijim snagama ka Kozari, pružajući jak otpor, naročito na pravcu Kostajnica — Oštra Glava, tako da je 1 brdska domobranska divizija tek 18 juna ovladala komunikacijom Prijedor — Bos. Dubica. Za to vreme su ostale neprijateljske snage oko Kozare vršile samo slabiji pritisak u nameri da vezuju delove Odreda i sprečavaju njihove eventualne pokušaje proboja ka istaku i jugu.

Da bi se obezbedio s juga, neprijatelj je, takode 14 juna, od Omar-ske, sa 1 bataljonom 10 puka, 1 jurišnim bataljonom, pet četa iz 1 i 10 puka (sve domobrani) i nešto četnika sa Manjače, izvršio napad na 1 krajišku brigadu u rejonu severno od Bronzanog Majdana, s ciljem da je što dalje odbaci od komunikacije Banja Luka — Prijedor. Pošto je u toku dana razbila 1 jurišni bataljon i dva dana kasnije odbila nov napad jačih neprijateljskih snaga, Brigada se 17/18 juna prebacila na levu obalu Sane.

Iako je okružio Kozaru, neprijatelj nije odmah nastavio stezanje obruča, već je sve do pred kraj juna i dalje prikupljao snage i vršio pojedine napade u cilju izvidanja njene unutrašnjosti. Za to vreme su delovi 2 krajiškog odreda, pored držanja odbranbenih položaja, izvršili nekoliko uspešnih napada na neprijateljske snage koje su držale obruč oko Kozare; 18 juna su razbili 2 bataljon 2 brdskog puka i 3 lovački bataljon 2 domobranske brigade, a sledećeg dana, u Pogledovu, još jedan bataljon puka »Ante Pavelić« i time stvorili brešu u neprijateljskom rasporedu oko Kozare, koja je zatvorena tek posle 48 sati; 23/24 juna razbili su 3 bataljon 4 brdskog puka i Kombinovani bataljon kod G. Jelovca i Mirkovca. Stab odreda nije iskoristio ni jednu ni drugu priliku za izvršenje proboja iz obruča, dok je neprijatelj, ubacivanjem rezervi i preduzimanjem protivnapada, brzo zatvorio praznine u svom rasporedu.

Krajem juna, pošto je izvršila pregrupaciju snaga, komanda Borbene grupe »Zapadna Bosna« izdala je zapovest da se pristupi konačnom uništenju okruženih partizana na Kozari. U tom cilju je obrazovano više napadnih kolona, koje su dobile zadatak da ovladaju grebenom Kozare, a radi ojačanja položaja 1 brdske ustaško-domobranske divizije, koja je pretrpela velike gubitke, uveden je u borbu i 734 nemački puk. Napadajući s juga, od komunikacije Banja Luka — Prijedor, 3 domobranska brdska brigada je 1 jula, posle oštarih borbi, zauzela dominantne vrhove Kmin, Brnaču, Golu Planinu i odbacila delove 2 krajiškog odreda ka severu. Tako je ovaj odred došao u kritičnu situaciju, tim pre što nije imao dovoljno municije i što je s velikim brojem ranjenika i masom izbeglica bio sabijen na relativno mali prostor, koji je neprijatelj stalno tukao artiljerijom i avijacijom. I zato je Stab odreda tek tada doneo odluku da se 3/4 jula s narodom probije iz obruča preko komunikacije Bos. Dubica — Prijedor, pravcem: s. Jelo-

slavnoj ali i neravnoj borbi pali smrću narodnih heroja, i baš ta istina, mimo svega drugog, nagoni nas da u ovome raspravljanju budemo iznad svega iskreni, nepristrasni, istiniti, da i na taj način odamo dužnu poštu našim najdražim drugovima.

Prije svega, pozdravljam ispred O.K. komunističku slobodu raspravljanja koja je na ovome savjetovanju bila na dostojnoj visini. Na našim užim savjetovanjima nije bilo uobičajeno kritičko i samokritičko iznošenje grešaka i odgovornosti pojedinih drugova, a ako je to bilo — ono je bilo polovično, gle-

vac — s. Jutrogošta — s. G. Gradina — s. Kriva Rijeka. U grupu za proboj određeni su 1, 2 i Udarni bataljon i delovi 3 bataljona, s tim da posle proboja ostave deo snaga za bočna osiguranja radi obezbeđenja izvlačenja ranjenika, naroda i jedinica koje su se nalazile u zaštićeni. U neobično teškim okolnostima, pomenuti delovi 2 krajiškog odreda iznenada su napali i razbili kombinovani bataljon i jedan bataljon 734 puka na putu Prijedor — Bos. Dubica i uspeali da se probiju preko puta, ali je neprijatelj, uz podršku tenkova, brzo zatvorio obruč, tako da su se probili samo 1 i Udarni bataljon i delovi 3 bataljona (ukupno oko 800 boraca) i deo izbeglica, a ostatak Odreda, sa oko 500 ranjenika i gotovo čitavim zbegom, ostao okružen na Kozari.

Dok su se vodile borbe na Kozari, Operativni štab za Bosansku Krajinu je pokušao da pomogne 2 krajiškom odredu na taj način što je dejstva 1 krajiške brigade i delova 1 krajiškog odreda usmerio na komunikacije i manje garnizone u dolinama Sane i Une, smatrajući da će time prinuditi neprijatelja da odvoji deo snaga sa Kozare. Tako su, od 20 do 22 juna, delovi 1 brigade i 1 krajiškog odreda napadali neprijateljska uporišta duž železničke pruge Bos. Novi — Bihać, zauzeli Bos. Krupu i uništili železničke stanice u s. Otoka i s. Rudice. Zatim su, 26/27 juna, delovi 1 krajiškog odreda napali Sanski Most, ali ga, i pored prodora u grad, nisu mogli zauzeti. Pored još nekoliko manjih akcija, 3 jula su delovi 1 krajiške brigade zauzeli s. Dobrljin, gde su zarobili celu posadu jačine oko 300 domobrana. Najzad, 7 jula, snage 1 brigade, 1 krajiškog i Baniskog odreda izvršile su ponovni napad na Bos. Novi, ali ga ni ovoga puta nisu zauzele. Iako su u ovim napadima postignuti značajni uspehi, ipak neprijatelj nije bio primoran da slabi svoje snage na Kozari, niti je time pomognuto 2 krajiškom odredu.

Posle proboja delova 2 krajiškog odreda prestao je organizovati otpor snaga koje su ostale okružene na Kozari. Neprijatelj je do 18 jula krstario Kozarom, ubijao i zarobljavao pojedine grupe boraca i velike mase izbeglog naroda. Time je bila završena prva etapa neprijateljske ofanzive. Docnije, u drugoj etapi, neprijatelj je, ostavivši deo snaga na Kozari, preduzeo čišćenje prostorije Kostajnica, Bos. Novi, Suhača, Ljubija, Prijedor, Bos. Dubica. Kako na tome području nije bilo partizanskih snaga, to se »čišćenje« neprijatelja svelo na pljačku, ubijanja i odvođenja stanovništva u logore. Time je početkom avgusta završena ova neprijateljska ofanziva.

Ofanzivom na Kozaru neprijatelj je zadao težak udarac 2 krajiškom odredu i naneo ogromne štete narodu u tom kraju. U borbama, koje su vođene s velikom upornošću, žestinom i heroizmom, najčešće prsa u prsa, Odred je izgubio oko 1.700 boraca. Pored toga, neprijatelj je popalio nekoliko desetina sela i pohvatao oko 50.000 stanovnika, većinom žene, decu i starce. Od njih je jedan deo na zverski način prebijen, a ostatak oteran u zloglasni ustaški logor u Jasenovcu, iz koga

dalo se je da se ne zamjeri niko nikome ili da teške greške opiše blagim riječima. Mi smatramo da kod nas komunista zamjerio se samo onaj koji nije kazao i kritikovao sve što ima za kazati i kritikovati. Zapaženo je da su svi drugovi, a ne samo delegati, iznosili svoja mišljenja, učestvovali u diskusiji, raspravljali po neobično važnim i principijelnim stvarima, što samo po sebi ukazuje na veliku korisnost i važnost ovakvoga savjetovanja, čija je korist daleko viša i veća po izgradnju komunista nego može biti obično čitanje. Pored tih, nesumnjivo dobrih strana našeg savjetovanja bilo je nekoliko općenitih i važnih nedostataka. Ova tema: kritički osvrt na ofanzivu navela je drugove da se u diskusiji više raspravlja o vojničkim stvarima sa vojničkog stanovišta, a ne da se govori o ulozi Partije, njene vojne organizacije, o radu komunista zaduženih po vojnome poslu. U tome pogledu pravilna je ocjena druga Dragana Marina koji je procjenjujući uspjehe i neuspjehe u ovoj ofanzivi govorio o uspjesima i neuspjesima same Komunističke partije. Međutim, njegova je polazna tačka sasvim ispravna ali daljnje razvijanje te postavke je nepravilno. Drug Dragan Marin optužujući Komunističku partiju za sve neuspjehe u ovoj ofanzivi hoće da isključi i odgovornost pojedinih drugova komunista za njihov rad. Odgovornost Partije ne može se svesti i ne isključuje odgovornost pojedinih drugova za neke događaje i neuspjehe koji su se pokazali u ovoj ofanzivi. Tačno je da se Partija u mnogim momentima pokazala nedorasla, ali isto je tako tačno da je bilo mnogo stvari i momenata kod pojedinih drugova koji su se ne samo mogli nego i morali izbjeći.

.. Po ocjeni našeg Pokrajinskog komiteta i Operativnog štaba za B.K. značaj herojske borbe kozarskih partizana nije samo velik za Kozaru nego i za čitavu Krajinu. Herojska borba

se skoro niko nije vratio. Međutim, iako su 2 krajiški odred i narod Kozare pretrpeli teške gubitke, ofanziva na Kozaru imala je krupnih vojno-političkih reperkusija na dalji razvoj situacije u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj. Baš u najodlučnijem momentu, kada su CK i Vrhovni štab prenosili težište rata i revolucije na zapad, za Kozaru je bilo vezano oko 40 okupatorskih i kvislinških bataljona, što je, pored ostalog, u to vreme omogućilo dalji razvoj ustanka u susednim pokrajinama. Neprijatelj nije bio u mogućnosti da sa Kozare odvoji ni najmanju jedinicu da bi sprečio dalji razvoj ustanka u Hrvatskoj severno od Save, niti prodor grupe proleterskih i udarnih brigada sa Vrhovnim štabom u Bosansku Krajinu. Zbog toga je vojno rukovodstvo NDH bilo prisiljeno da protiv grupe brigada dovlači jedinice iz istočne Bosne, koje su bile nedovoljne, dok je u avgustu bila rasformirana i Borbeni grupa »Zapadna Bosna« a njene jedinice upotrebljene za lokalne operacije na Samarici, u Slavoniji i na Fruškoj Gori, što je sve bilo od ogromnog značaja za realizaciju plana Vrhovnog štaba u zapadnoj Bosni«. (Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, prvu knjigu, izdanje Vojnoistoriskog instituta, Beograd, 1957.)

Kozare doprinijela je umnogome borbenom poletu naše Krajine i cijele zemlje. Dok je Kozara vodila veliku borbu, naši drugovi u Krajini vodili su borbu sa manjim snagama, oslobodavali gradove i sela, širili oslobođenu teritoriju, izgrađivali planove u relativno lakim prilikama, pripremali se za borbu protiv istih snaga s kojima se Kozara borila. Ne smijemo zaboraviti da je borba Kozare proslavljena širom cijele zemlje. Mi smo sami svjedoci, iz zarobljene neprijateljske pošte, da se je o ofanzivi na Kozaru govorilo širom cijele zemlje. Sigurno je da je naša borba umnogome olakšala inače težak put našim brigadama koje su dolazile u pomoć Krajini. Za neprijatelja Kozara je bila partizanska kula, uzmahnuti mač nad njegovim najvažnijim strategiskim tačkama, privrednim i saobraćajnim arterijama. Jedan mali odred,⁴ svega od četiri nepotpuna sreza, privukao je na sebe najelitniju ustašku vojsku, njemačke divizije, pa i same mađarske monitore. Pavelić je letio od fronta do fronta, dizao moral svojoj vojsci, koja je i te kako osjećala težinu borbe. Borba Kozare nije ostala nezapažena i u međunarodnom svijetu. Sovjetski list »Pravda« posvećuje uvodni članak junačkoj borbi kozarskih partizana. Londonska radio-stanica nekoliko večeri govori o borbama Kozare. Neprijateljska štampa takođe i preko radija i preko novina obavještava o teškim borbama Kozare. Da bi opravdao svoja krvoprolića i zločinstva koja je učinio na [terenu] našeg odreda, nad civilnim neboraćkim stanovništvom, zločinstva ravna onima koje fašisti čine u Sovjetskoj zemlji, neprijatelj piše besramne i lažne članke i izdaje knjige: Kozara je pala. On hoće da potpuno umiri svoju malograđanštinu, ustaše i domobrane: nema više Kozare, ne bojte se, budite već jedanput sigurni. Kozarski odred, radi svoga geografsko-strateškog položaja, radi svoje uspješne aktivnosti, bio je prvi odred na koga se sručila svježja i odmorna, uvježbana i dobro opremljena neprijateljska sila od 80 hiljada vojnika. Skupina vojske »Zapadna Bosna«, sa svom svojom snagom u čišćenju ovih terena, otcijepila je naš odred, na njega se navalila kao ala. Ustašama je trebala jedna pobjeda nad partizanima. Trebala im je kako privredno-vojnički tako gotovo još i više politički. Pad Kozare, to je bilo ono što su ustaše i njihova plaćenička štampa htjeli da iskoriste u svoje pogane i ogavne ciljeve

Prije svega mi moramo osvrnuti se na neke naše uspjehe u ovoj nejednakoj borbi pa da onda pređemo i na kritiku našeg rada.

Smatram da u ovoj borbi je bilo neviđenog herojstva naših partizana. Bilo je momenata kada je došla do izražaja

*** Misli se na Drugi krajiški NOP odreci.**

sjajna vojna sposobnost našeg komandnog kadra, bila je očelice, jedinstvena vojska i pozadina. Sve je to, drugovi, rezultat rada i uspjeh naše Partije.

Vojna nebudnost. Napad na Prijedor značio je predupređenje ofanzive o kojoj se kod nas govorilo, iako dosta neprecizno. Ofanziva se očekivala, ne ovakva kakva je bila, ako ni radi čega drugog a ono radi žetve i drugih privredno-vojničkih i političkih potreba vršiti napad na nas. Pad Prijedora je jedna od najvećih naših pobjeda. Oslobođenjem Prijedora povezivale su se snage I i II odreda,⁵ Kozare i Grmeča, tako da Prijedor, koji je bio smetnja povezivanju nas sa Grmečom, svojim oslobođenjem značio je za nas vrlo zgodnu saobraćajnu vezu. Važnost ovoga povezivanja uočio je i drug Tito, naš vrhovni komandant, koji je u pismu upućenom Operativnom štabu za B.K. nekoliko dana prije samog napada naglasio potrebu i korist uništenja ovog ustaškog uporišta. Napadanjem na Prijedor prvi put dolazi do izražaja neposredno koordiniranje I i II odreda, Banije® i Udarne brigade⁷ u jednoj vojnoj akciji. Pad Prijedora u našoj Krajini značio je početak operacija velikog stila. Oslobođenjem ovoga grada oslobodili smo naše snage koje su mjesecima blokirale grad, uništili petu kolonu u Prijedoru i okolnim ustaškim selima, zadobili mnogo oružja, vojničkog i sanitetskog materijala, ušli u Ljubiju i napokon pokazali smo dvostrukost naše borbe. U času dok su se jedne snage naše Udarne brigade na sektoru Brankovac — Piskavica borile protiv četnika, druge snage te iste Brigade napadale su Prijedor, klanicu Srba, ustaški Alkazar, važan neprijateljski garnizon. Još veći politički značaj pada Prijedora proizilazi iz činjenice da je on važno saobraćajno čvorište na pruzi Banja Luka — Sunja i napokon to je drugi grad po veličini i važnosti u Krajini ili bivšoj Vrbaskoj banovini ili župi Sana i Luka. Pad Prijedora odjeknuo je širom cijele zemlje i to u onome času kada se već javno i zvanično objelodanjuju savezi i sporazumi ustaša i četnika. Njegov pad je došao kao naš najbolji odgovor na vezivanje slugu okupatora. Puštanjem zarobljenika iz Prijedora pronijeli smo slavu našeg oružja i potvrdili smo našu politiku bratstva Srba, Hrvata i muslimana. Ne smijemo zaboraviti da smo u ovome napadu iskoristili i našu dugu političku pripremu u neprijateljskoj vojsci bacanjem letaka i raznog drugog propagandnog materijala. Sama činjenica da je takav Prijedor zauzet⁸ dovoljna je bila da Stab odreda mora računati sa reakcijom

" Odnosi se na Prvi i Drugi krajiški NOP odred.

" Reč je o jedinicama NOV koje su tada dejstvovala u Baniji.

" To je Prva krajiška NOU brigada.

" Prijedor je oslobođen 16. maja 1942. Oslobođile su ga jedinice Prvog i Drugog krajiškog NOP odreda. (Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 13 i 19.)

neprijatelja. Međutim, mi smo se tom pobjedom pomalo uspa-
vali. Bili smo se uljuljkali nekom gotovom slobodom... Stab
odreda i Okružni komitet i sve članstvo bilo je upoznato sa
pismom drugarice Okrugle⁹ o pripremi velike ofanzive, među-
tim mi smo bili uljuljkani našom ofanzivom na Krajini, stanjem
i borbama na Istočnom frontu, pa su nam tenkovi i haubice
bili na cesti. Bolnica jedna na Kozarcu a druga više Kozarca.
Po naređenju Operativnog štaba za B.K. cesta Prijedor — Pi-
skavica neprekopana. Nije bilo dovoljno pripremnosti. U No-
vome javlja se o gomilanju vojske i tenkova. Na terenu II ba-
taljona pojavljuju se prvi put tenkovi i najbolje trupe France-
tića,¹⁰ ustaške »crne legije« sa motorizacijom. III bat. šalje od-
redu izjave zarobljenog ustaše o 7.000 vojnika i koloni tenkova
koja se kreće za Banja Luku. Da je bilo više budnosti, već iz
ovih podataka mogla se uzeti pravilnija ocjena ofanzive. Izjava
druga Ive," člana C.K. KP Hrvatske, njegova pravilna ocjena
i blagovremena, nije bila zapažena kod vojnog rukovodstva a
niti su prenesena iskustva koja je on objelodanio iz slične ofan-
zive na Petrovu Goru.¹² Najveća nebudnost Operativnog štaba
za B.K., Štaba odreda, Okružnog komiteta je činjenica da rud-
nik Ljubija dolazi neprijatelju vrlo slabo oštećen ponovo u
ruke. Kolika je to pogreška vidi se po tome što, pri prvom otva-
ranju prelaza voza kod Volinje, svečano general Stai¹³ i mini-
star Bešlagić puštaju kao prvi transport 25 vagona rudače iz
Ljubije, govoreći da taj novi privredni život koji sad otpočinje
opravdava sve napore i gubitke koje su pretrpili za vrijeme
čišćenja ovoga kraja. Saopštenja zarobljenih oficira govorila su
o neprijateljskim divizijama i napokon Stalovi proglasi o sku-
pini vojske »Zapadna Bosna« govorili su o postojanju na našem
terenu velikih neprijateljskih snaga. Drugovi, da smo sve ove
podatke skupili i razmotrili, mi bi nesumnjivo došli do pravil-
nije ocjene neprijateljske snage i vjerovatno da bi i blago-
vremeno procijenili karakter neprijateljske ofanzive.

Obavještajna služba. Gotovo zajednička konstatacija kod
svih govornika da nije bilo organizovane obavještajne službe

⁹ Olga Marasović

¹⁰ Jure Francetić, ustaški pukovnik.

¹¹ ITO Marinković Slavko, narodni heroj.

¹² Neprijateljska ofanziva na Petrovu Goru otpočela je 18. marta 1942. i završila se početkom aprila. (Opširnije o toku ove ofanzive vidi tom V, knj. 4, dok. br. 2, 4 i 5.) Međutim neprijatelj nije bio zadovoljan rezultatima ofanzive, pa je početkom maja preduzeo novu ofanzivu na Kordun. Njegove jedinice su došle na Petrovu goru 9. maja s nametom da je očiste od partizana. Tada se na Petrovoj gori nalazilo oko 700 partizana koji su dejstvovali pod komandom Štaba Grupe kordunaških NOP odreda. (Vidi tom V, knj. 4, dok. br. 72 i 73.)

¹³ Fridrih Stai, komandant 714. nemačke divizije.

— pravilna je. Da nam je iko kazao da se na nas kreće vojska od 80 hiljada sa tenkovima i avionima, mi bi svakako drukčije postupili nego što smo to učinili. Ali, nažalost, mi snage neprijatelja, tek nekoliko nedjelja poslije ofanzive, upoznajemo iz pisma druga Ive, člana C.K. Hrvatske. Pitanje obavještajne službe do tada nije pravilno postavljeno kod nas u cijeloj Krajinu, pa ni u odredima preko Une i Save. Na pr., mi ni do danas nemamo podataka iz Slavonije i Banije o brojnom stanju neprijateljskih garnizona u Pakracu, Lipiku, Sisku, Jasenovcu, to jest u garnizonima koji mogu pri svakoj našoj operaciji ometati naše akcije. To neobavještavanje i neorganizovanje pravilne i konspirativne obavještajne službe ne smije više postojati. Mi moramo organizovati obavještajnu službu kako u pogledu vojnih tako i političkih obavještenja. Slučaj da u Novome za druga koji nas obavještava znaju cijela sela jasno nam govori sa koliko se nepažnje prilazilo organizovanju obavještajne službe.

Tok ofanzive. Primanje frontalne borbe za nas je jedna objektivna vojnička pogreška. Međutim, kod nas je ta pogreška došla kao jedna nužnost. Mi znamo da smo morali i trebali braniti naša sela, mi nijesmo mogli sa slabom ili nikakvom borbom napustiti naše davno oslobođene krajeve u kojima smo imali našu junačku pozadinu, našu organizovanu privredu, u kojima smo imali napokon naše rezerve ljudstva za vojsku. Međutim partizanska borba je ona na koju smo mi navikli: ... iznenadni udari, borba u kojoj smo učestvovali mahom kao lako pokretne jedinice, te naša partizanska vojska nije mogla prihvatiti frontalnu borbu iz nabrojanih razloga, a što je najvažnije, neprijatelj je bio tehnički i brojčano neuporedivo nadmoćniji, tako da se moralo odmah znati da ćemo mi u ovoj borbi morati imati teške gubitke. Na terenu I bataljona otstupalo se prema Kozari kao što je to rađeno za vrijeme ranijih ofanziva. Bježalo se pred neprijateljem s kojim je narod već imao crno i preteško iskustvo. Neprijatelj je nailazio sa zločinačkim Kvaternikovim¹⁴ naredjenjem: uništavanje i odvođenje svega stanovništva od 14 pa do 60 godina. Kozara je u tome času, ne poznajući karakter i veličinu neprijateljskih snaga, objektivno bila jedno sigurnije sklonište. Evakuacija u Kozari vršena je u nekim krajevima po naredbi i bez naredbi. Ipak bolnica I bataljona morala je krenuti za Grmeč a ne za Kozaru. To je pogreška štaba I bataljona, upravnika bolnice, koji je morao imati plan za takvu situaciju, i Sreskog komiteta novskog sreza. Pogreška je što je na tom terenu od

¹¹ Eugen Kvaternik, ravnatelj za javni red i sigurnost u Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH.

strane Štaba odreda zatečena nesređenost vojnih jedinica. Njihovo sređivanje otpočelo je u borbi. Tu nesređenost prouzrokovalo je novo naoružanje neizvježbanih i mladih kadrova oružjem iz Prijedora, i činjenica da je Udarne brigada sa sobom odvela najbolje kompletne čete, pa gotovo i sam Stab bataljona. To su pogreške koje su se mogle izbjeći. Smatramo za grešku i prekratko manevrisanje sa neprijateljem i na terenu I bataljona. I pored svih gornjih navedenih razloga, taj teren, relativno velik, preden je od neprijatelja olako i gotovo bez borbe za svega tri dana. Iako je poznato da su na tome terenu postojale zemunice i za civilno stanovništvo, koje su praktikovane za vrijeme prošlogodišnjih borbi i ofanziva, te zemunice za vrijeme ove ofanzive, baš kad ih je trebalo najviše iskoristiti, ostale su nedovoljno iskorištene. Tu pada odgovornost na druge partije sa terena novskog sreza. Neprijatelj je nastupio na obronke Kozare gdje su nastupile velike borbe. U ovim borbama bilo je, drugovi, velikih i vještih naređenja, sjajnih pobjeda, uništavanja ne samo satnija nego i bojni, pa i zdugova! Neprijateljski gubici po zvaničnim partiskim obavještenjima kreću se preko 7.000 mrtvih, ranjenih, zarobljenih i izbačenih iz stroja. To su velike pobjede nezapamćene i neviđene u našoj široj okolini u toku ove narodnooslobodilačke borbe. Pored tih uspjeha mi moramo naglasiti i neke nedostatke koji su se morali izbjeći. Pobjeda na pojedinim sektorima, uništavanje bojni i zdugova, nije bila dovoljno iskorištena. Tako, na pr., poslije uništenja bojne na Patriji, prelaz preko ceste na slobodan teren, to jest na put za Grmeč, nije dovoljno iskorišten. Prešlo je svega oko 3.000 ljudi, žena i djece sa stokom i kolima, a mogla je preći za to vrijeme dok je neprijatelj bio zbunjen i dok nije rasporedio svoje rezervne snage — sva pozadina sa terena I bataljona u iznosu od 20.000 ljudi, žena i djece. Mogli su preći i ranjenici. Da je to učinjeno, mi bi imali jedno ogromno olakšanje. Ne bi imali onoliko broj zgomilane pozadine u Kozari, ne bi imali onolike žrtve od bombardovanja, ne bi nam onako katastrofalno propali ranjenici. I što je najglavnije, dobar dio te pozadine bio bi uglavnom sačuvan od neprijatelja. Zašto ovo nije ovako iskorišteno krivica je Štaba odreda i Okružnog komiteta što nisu koordinirali međusoban rad. S druge strane, konstatujemo da nije bilo jedinstva komande Štaba odreda...

Pozadina u zbjegovima. Pozadinu kakvu smo mi imali sigurno nije imao nijedan odred u zemlji. Odana nam do kraja, davala je sve što se zatražilo. Cijeli gradovi su u Kozari podignuti. Kilometrima po najdubljem snijegu nošena je cigla za izgradnju naših logora. Najbolja ishrana bila je u našem

odredu. Sve što je najbolje nama je narod davao. Politika bratstva Srba, muslimana i Hrvata bila je u krvi našega naroda. Ogromna ljubav za partizane i prevelika mržnja naspram četnika bila je sretana na svakom koraku, u svakome selu. Pa i u ovako velikome prelomu i porazu, ovo pozadine što je ostalo gleda u nas kao najbolje svoje sinove. Sjećate li se onoga slučaja kada majka, sakrivajući poda se dijete ranjeno od topovske granate, natjerana od odbornika da se previje u bolnici, odbija pomoć: »Nemojte, djeco, stidim se ja da trošim medicinu, to treba borcima!« Zna li, a i svjedoci ste, kad ste u najtežoj situaciji napuštali front, kako su vam uzvikivali: »Samo se vi spasite a sa nama šta bude!« A naši zborovi i konferencije, prvomajska proslava, proslava Oktobarske revolucije, đurđevdanski uranak, omladinski zbor u Prijedoru — sve je to ocrtavalo našu najsigurniju pozadinu. Takva naša pozadina, drugovi, rezultat je našeg partiskog rada.

Dolaskom u Kozaru, naš pozadinski partiski kadar nije se odmah snašao. Naviknut da radi u odborima, selima, opštinama, došao je u jednu novu situaciju: organizovanje normalnoga života 70—80 hiljada ljudi u zbjegu. To početno nesnalaženje u radu kasnije je prevaziđeno prvenstveno uticajem Okružnog komiteta. Bile su organizovane općine, mesnice, zborovi, agitprcp, kolone, štampa, novine: sve je to uticalo na visoki moralni stupanj naše pozadine. Međutim, i tu je učinjeno teških grešaka. Pozadina se nije na vrijeme obavještavala o težini situacije. Ona je držana u jednoj štetnoj uspanovosti i onda kada se već sasvim znala naša teška situacija. Ona se morala pripremati na najteže, govoriti im da se ne predaju, i napokon mi smo morali obavještavati narod, a ne prepustiti to neprijateljskim špijunima. Da smo to učinili blagovremeno, umnogome bi bio povoljniji rezultat ofanzive po nas. ...

Kritički osvrt na same borbe. Naši partizani u ovoj borbi dali su niz primjera kako narodni heroji umiru za slobodu svog naroda. Njihova herojstva i imena biće nezaboravna. Takva junaštva može praviti samo onaj čovjek koji zna da se bori za pravednu stvar. Slučajevi druga Ljubana Aćimovića, Nikole Luketića, Dušana Deretića, Baćana Simatovića, Luke Stojanovića, Ahmeda Kalabića, Vlade Pekića i niz drugih biće uvijek kod nas najljepši primjeri besprimjernog junaštva.

Po samome priznanju drugova komandanata, a i po objektivnoj procjeni, oni nijesu dorasli vojnoj situaciji u kojoj su se našli. Međutim, pored te nedoraslosti dešavale su se stvari čiji uzrok ne potiče iz nedoraslosti najviše voine komande, to jest Štaba odreda. Nije dovoljno bilo pripremljenosti za poje-

dine akcije, kao na pr. za Golu Planinu i sam prodor iz obruča oko Kozare. . . Kurirska služba bila je slaba. Kroz najveći vremenski period ofanzive Kozarom su funkcionisali telefoni koji su ogromne usluge učinili štabovima. Međutim, kada su oni bili neupotrebljivi, onda je veza prestala da funkcioniše normalno, a u svim ratnim operacijama ratno iskustvo: veza, veza i opet veza! Da je veza funkcionisala, na pr. u samome prodoru, između Udarnog bataljona i Štaba odreda, stvari bi dobile sasvim drugi izgled. To nam je iskustvo da za kurire moramo imati mlade, zdrave, povjerljive, uglavnom partijce, ljude kojima ćemo moći povjeriti važna pisma znajući unaprijed da će ih dati blagovremeno onome kome su upućena. Sto se tiče samoga mjesta proboja, O.K. stoji na stanovištu da je ono pravilno izabrano, povoljnijega mjesta nije bilo. Širina fronta pri prodoru je takođe umjesna i vojnički opravdana. Mjesto Štaba odreda je bilo pravilno određeno. Proboj je zakasnio. Trebao je svakako biti nekoliko dana ranije izveden nego što je to učinjeno. Sam način probijanja, kako je izveden, nije pravilan. Bez šireg vojničkog i partiskog savjetovanja donesena je odluka o najbržem probijanju. Nije se imala u vidu ogromnost neprijateljske vojske koja se sa svom komorom, pratnjom i teškim naoružanjem kroz šumu ne može tako brzo kretati. . . Sire savjetovanje je bilo apsolutno potrebno. Da je ono izvršeno, prodor bi bio svakako cjelishodnije izvršen. Radi slabe veze, i ono što je učinjeno u prodoru nije iskorišteno. Nije predviđen plan povlačenja ako se ne uspije, što se mora predvidjeti u svakoj akciji. Parola: biti ili ne biti je skroz nepravilna. Takva postavka ne može se pravdati nikakvom potrebom podizanja borbenog elana kod partizana. ...

Disciplina partizana nije bila na dovoljnoj visini. Težište discipline mi postavljamo na radu Komunističke partije u vojnoj jedinici. Partija je motor cjelokupnog života čete i bataljona, njen uticaj i rad odražava se i u samoj disciplini. Nećemo disciplinu jugoslavenske nenarodne vojske!¹⁵ Ona disciplina bila je lažna, spoljna, nametnuta, ona je bila dresura i teror. Ta »disciplinovana« jugoslavenska vojska nije bila sposobna da se bori sa jednim vrlo dobrim naoružanjem, ni onoliko koliko kozarski partizani sa puškama! Mi moramo imati u vidu da je naša disciplina daleko veća i po sadržini šira nego što je u ma kojoj drugoj vojsci. Mi smo svjedoci pljačke, nasilja, silovanja, pijanstva te čuvene njemačke »disciplinovane« vojske. A znamo kakva je u tome pogledu naša vojska. Samo mi moramo uvidjeti da naša disciplina nije oformljena u po-

¹⁵ Odnosi se na vojsku Kraljevine Jugoslavije.

gledu korisnosti, a na bazi partiskog djelovanja. Naši partizani to nadoknađuju svojom hrabrošću.

Neodržavanje širih vojnih savjetovanja je greška o čijim smo mi posljedicama već govorili. To nesastajanje ne može se opravdati nikakvom žestinom borbe, nego naprotiv: ukoliko žesća borba utoliko je potrebnije savjetovanje. Komunisti kao komandni kadar moraju biti vojnici, ali vojnici takvi koji nikada neće svojim postupcima uprljati svoju pripadnost Kompartiji. Baš zato što su komunisti, oni se moraju razlikovati od komandira i komandanata druge vojske! Oni su najdisciplinovaniji, najbolji oficiri, ali svoje osobine čovjeka ne gube ni u jednoj situaciji. Ne smije biti zida između partizana i komandnog kadra! Nego, naprotiv, najveće drugarstvo, koje se ne smije opet iskorištavati na štetu discipline i službenih odnosa.

Najteža greška je što Partija u ovoj teškoj situaciji nije funkcionisala. Okružni komitet sastao se 15 juna.... Da je bilo savjetovanja i da su odluke tih savjetovanja prenesene u partiske jedinice, ne samo da bi se više kadra sačuvalo nego bi i mnoge stvari drukčije se odvajale. Savjetovanje na brzu ruku pod mitraljeskom vatrom i topovskim granatama ne može ni čemu dovesti. Nepostojanje širokog partiskog savjetovanja slično ovome današnjem je greška iz koje su proizašle gotovo sve druge. Partija nije došla do izražaja, osjetila se tek od pojedinaca. Savjetovanja koja su se vršila nijesu bila partiska, nego na brzu ruku nazovu se partiska, a u stvari bila na komandantskoj osnovi. To su partiska savjetovanja na kojima se partiski duh nije ni osjetio. Greška je O.K. u nečuvanju partiskog kadra. Iz članka druga Tita u posljednjem »Proleteru« specijalno se naglašava pametno iskorištavanje kadra, međutim kod nas se desilo da je niz poštenih i odanih komunista izgubljen nepotrebno i bezvrijedno.... Pogreške su učinjene u dekonspiraciji partiskog kadra, što se je štetno odrazilo i na današnje pozicije naše Partije. Greška prvenstveno O.K. Mi ne smijemo miješati političku legalnost Partije i njenu organizacionu ilegalnost. Dolaskom u Prijedor mi smo sve naše partijce i simpatizere kompromitovali tako da danas u tome neobično važnom mjestu mi nemamo nikakvih sigurnih obavještenja i veza. U pogledu grešaka koje se odnose na čistotu Partije [krivica je] partiskih jedinica koje su primile njih u Partiju, njihova nedovoljna klasna budnost, a odgovornost je i viših foruma O.K. koji nije kontrolisao primanje u Partiju....

Kritika i samokritika mora biti stalna osobina člana Kompartije. Drugovi, mi smo danas ukazali jedni drugima na niz

grešaka i pogrešaka, i to riječima kakve zaslužuju njihove pogreške. To ne smije i ne može izazvati kod nas nikakvo razmimoilaženje! Ovo što smo mi učinili na ovome savjetovanju ne može učiniti niko i nijedna vojska, nego samo Komunistička partija. Na liniji kritike i samokritike treba odgajati naše kadrove, to je put kako se stvaraju boljševici. Ako to ne budemo radili, mi ćemo biti smetnja našoj Partiji, kako danas tako i sutra, u njenom daljnjem radu.

Da završim. Sve što je rečeno neka nam posluži, drugovi, kao iskustvo, kao greške koje ubuduće možemo i moramo izbje-
gavati i ne ponavljati, kao jedno ogromno iskustvo kojim ćemo se poslužiti i omogućiti drugima da se posluže u velikim i pret-
stojećim borbama koje nas očekuju!

Rukovođen svim ovim razlozima, Okružni komitet stao je na stanovište da u ovoj teškoj situaciji odvoji najpotrebnije drugove i najodgovornije za jedno okružno savjetovanje i da donese sve ove potrebne zaključke.

Na prijedlog druga Branka, sekretara O.K., da se za-
ključci O.K. po ovoj tački sa ovim primjedbama usvoje, savje-
tovanje ih jednoglasno prima.¹⁰

3. Tačka: Izvještaji

Drug Miloš Stojaković, sekretar S.K. za Novi: Iza pos-
ljednje neprijateljske ofanzive na terenu ovog S.K. ostalo je
prilično pozadine koja se vratila kućama iz kozarskog zbjega,
a isto tako i većina partiskog kadra ostala je očuvana. Od
ukupnog broja partijaca i kandidata kojih je bilo prije ofan-
zive, 44 partijca i 86 kandidata iz ofanzive je izašlo živih,
osim onih koji su prešli u Grmeč: 27 partijaca (12 poginulih i
nestalih, dok ih je 5 prešlo na Grmeč). Kandidata ima 42,
osim onih u vojsci, dok se tačan broj poginulih i nestalih ne
zna. Od poginulih i nestalih partijaca jedan je bio član S.K.,
četiri opštinski odbornici, 3 seoski odbornici i 4 bez javne
funkcije.

Sada u pozadinskim grupama ima ukupno: 35 partijaca,
42 kandidata i oko 60 skojevaca i skojevki. 2 partijca su iz
dubičkog sreza, a ostali su primljeni u Partiju za vrijeme ofan-
zive i poslije nje.

Za vrijeme ofanzive pozadinske grupe su radile vrlo dobro
iako su bile terenski razdvojene. Pomagale su u organizovanju
života u zbjegu, radile politički u masama, pomagale organi-
zovanje rezervnih četa i učestvovala u borbama. Poslije ofan-

¹¹ Dokumenti o dejstvima naših jedinica i okupatorskih i kvin-
sliških snaga za vreme neprijateljske ofanzive na Kozaru objavljeni
su u tomu IV, knj. 6 i 7.

zive neke grupe nastavile su sa radom i shvatile svoju dužnost, dok su neke, izgubivši po nekoliko članova, prestale djelovati... Dva člana S.K. ušli su u vojsku, što je spriječilo i sam S.K. da odmah pristupi reorganizaciji pozadinskih part. grupa i uvođenju istih u rad. Istom poslije reorganizacije naših četa moglo se i pozadini obratiti više pažnje. Prelaskom nekih naših četa na svoj teren uspjelo se brzo uspostaviti vezu sa pozadinskim grupama i pristupiti njihovoj reorganizaciji. Održana su dva sastanka S.K. na kojima je pretresana situacija u kojoj smo se nalazili i donesen plan rada. Članovi S.K. vratili su se na teren i počeli uvoditi grupe u rad. Reorganizacija je izvršena dosta brzo i od 10 pozadinskih grupa, od prije ofanzive, 9 je reorganizovano i sada rade.

Rad pozadinskih grupa za sada se uglavnom sastoji a pomaganju ishrane naših četa i skupljanju zaliha, osposobljavanju njih samih za rad i održanju manjih sastanaka sa pozadinom. Pozadinske grupe nastoje svojim radom da podignu moral pozadine, da je povrate nama, u čemu se prilično uspijeva. Isto tako grupe vrše reorganizaciju i popunu N.O.O. Prema izvještajima sekretara grupa, održavaju se redovni sastanci, donosi se plan i podjela rada i prorađuje materijal koji se dobije. Iz toga se vidi da je rad tih grupa oživio i vraća se pomalo u normalno stanje. Teoretska naobrazba partijaca prosječno je dosta slaba. Od ukupnog broja, oko jedna trećina sposobna je za samostalan rad u narodu, dok su ostalima potrebni savjeti u radu. Uzrok slaboj teoretskoj naobrazbi jeste pomanjkanje vremena za prorađivanje part. materijala kao i pomanjkanje samog materijala. Neke grupe imaju nešto part. i propagandnog materijala, dok druge nemaju skoro ništa ili vrlo malo, jer S.K. nema mogućnosti da isti umnožava a od O.K. nije dobivao u dovoljnoj količini da bi se dalo svima grupama. Dok se izvrši pravilna raspodjela materijala dosta više se popis istog.

Svojim radom pozadinski partijci uspijevaju da prilično djeluju na preostali narod. Narod zna izranije da su oni partijci — komunisti i ima povjerenja u njih, što se vidi iz čestog obraćanja na njih sa pitanjima, traženjem savjeta, sastanaka itd. Iz toga se vidi da narod ima povjerenja i u Partiju, jer se je uvjerio da jedina Kompartija i u najtežim časovima ostala je uz narod. Što se tiče samog rada sa pozadinom on se sada uglavnom sastojao u održavanju manjih sastanaka s narodom na kojima je narod obavještavan o stanju u kome se nalazimo, o produženju borbe, uz redovno čitanje radio-vijesti, a i cilj sastanaka je podizanje morala u narodu, vraćanje vjere u nas i u našu pobjedu, kao i uspostavljanje veze s narodom. Ujedno je vršena reorganizacija N.O.O. koji je za sada tajni.

Sama pozadina, koja je u ofanzivi podnijela najveći teret, i dalje je u većini naša i uz nas. Neprijateljska vojska a poslije gradski pljačkaši opljačkali su veliki dio našeg terena, što je narod dovelo u dosta težak položaj. Većina muškaraca otjerana je ili na prisilne radove i logore ili je pobijena. Preostali muškarci u većini se kriju od neprijateljske vlasti. Zene, djeca i starci su kod kuća i neprijatelj ih nije do sada progonio. U posljednje vrijeme počelo je dolaziti nešto pozadine iz ropstva. Od ukupnog broja pozadinaca na našem terenu poslije ofanzive ostalo je kod kuće oko 60%. Vrlo mali broj je sposobnih muškaraca koji bi se mogli naoružati. Pored svega što su podnijeli, većina pozadine je uz nas i voljna je da nas i dalje pomaže, što već i djelom pokazuje dajući priloge za ishranu i spremanje zaliha hrane za vojsku. Čak i oni koji dolaze iz ropstva u većini se obraćaju nama i traže savjeta od naših ljudi. Ima i malo-dušnika, koji su izgubili vjeru u nas i stavili se u službu neprijatelja, ali to su uglavnom izranije poznati kao kolebljivci i nesimpatizeri naše borbe. Većina takvih su kulački elementi. Neki od njih su kao neprijatelji narodne borbe likvidirani. Pri kraju ofanzive narod je nasjeo neprijateljskoj propagandi koja je služila četnicima i počelo je neko interesovanje za četnike, što proizlazi iz neizvjesnosti i straha za goli život, jer su mnogi mislili da će se pomoću četnika spasiti. Međutim, loše iskustvo onih koji su se predali otvorilo je oči ostalima. Narod je vidio otvorenu izdaju četnika i njihovu službu okupatoru. Narod je vidio da je naša borba protiv njih opravdana i napustio je četnike. Četničkih organizovanih grupa na našem terenu nije bilo.

.. Neprijatelj ima svoje posade na terenu koje se sastoje iz žandarmerijskih stanica i vojnih logora. Zadaci tih posada su učvršćivanje ustaške vlasti, osiguranje komunikacionih veza i zaštita pljačke.

Ljetina je prilično obrađena (oko 70%) i ukoliko se uspije sabrati i sačuvati, osigurala bi se ishrana bataljona, naroda koji je kod kuće, pa čak i onih koji bi se eventualno vratili iz ropstva. Narodu je ukazano na važnost borbe za ljetinu.

Veza sa gradovima je slaba. Sa Novim postoji ali treba je učvrstiti. Postoji isto tako s Kotarskim komitetom KPH Kostajnice, koja se teško održava uslijed kontrole neprijatelja sa obje strane Une, sada se ta veza održava jer je moguće gaziti Unu.

Drug **Radoje Batos**, sekretar S.K. za B. Gradišku: Naš S.K. okrnjen je jednim članom koji je poginuo u ofanzivi. Partija u pozadini stoji vrlo slabo. Postoji svega jedna partiska

jedinica u Liječcu Polju, sa kojom još nemamo čvrste veze. Rad ove grupe još nije dobro poznat. Istoj smo slali materijal i pismene direktive kako da rade. Grupa koja je ranije postojala u Gornjim Podgradcima kao i kandidatska grupa u Bistrici nestale su. Grupa u G. Podgradcima brojala je 12 partijaca i 9 kandidata. A grupa u Bistrici jednog člana i 5 kandidata. Isto tako part. grupa Moštance ne postoji više. Od 3 druga koji su preživjeli ofanzivu, nalaze se u partizanskim jedinicama dvojica a jedan je određen za nadzornika civilnog logora, s tim da pripada jedinici 3 čete III bataljona.

Narod ovoga sreza je isto tako prilično stradao i odveden u logore. Najviše je stradalo iz onih krajeva koji su bili još prije ofanzive oslobođeni. U selima gdje je i prije neprijatelj bio ostala je većina naroda, osim jednog dijela muškaraca koji je otjeran na rad u Njemačku. Iako je ovaj srez poznat kao politički najzaostaliji srez na našem terenu, ipak četničke bande ni prije a pogotovu poslije ofanzive nijesu mogle dobiti simpatije naroda. Narod je ostao u velikoj većini uz nas i mrzi četnike jer ih je vidio na djelu, posebno na terenu IV odreda¹⁷ preko Vrbasa. Iz svih mjesta iz kojih je stanovništvo odgonjeno nešto je naroda pobjeglo i sad se nalazi u logoru koji je smješten neposredno u blizini naših vojničkih logora. Sa njima se održavaju redovni sastanci.

Uspostavljena je veza sa Banjom Lukom, preko partiske jedinice u Liječcu Polju, ali ta veza još nije učvršćena. Veza sa Slavonijom je redovna.

Neprijateljska uporišta na ovome terenu: Gornji Podgradci: oko 400 domobrana, Pucari: 2 satnije domobrana, od kojih je po izjavama zarobljenih domobrana iz toga garnizona polovina uvijek u bjekstvu, Orahova: 2 satnije ustaša. Osim toga ima još nekoliko žandarmerijskih postaja. Posada iz Jablanice, koja je brojala 40 žandara i 40 domobrana, pobjegla je, i patrola naše 2 čete upalila je školu.

Drug Mirko Pekić: Uslijed čega su partiske pozadinske grupe tako stradale?

Drug Čoče:⁵ Ja ću vam prikazati primjer držanja jednog partijca iz te grupe, pa ćete onda vidjeti zašto su stradale. Oni su bili nekako uvjereni da će se moći provući zajedno sa narodom i da će im uspjeti da se sačuvaju. Bili su izgubili vjeru u same sebe i u našu snagu. Jednoga sam lično pozivao da se zajedno krijemo, a za to je bilo dosta vremena, ali on je to odbio i rekao da će on ići sa narodom.

¹⁷ Četvrti krajiški NOP odred djelovao je na prostoru između r. Vrbasa i r. Bosne (Derventa — Doboj — Teslić — Kotor Varoš — Prnjavor).

Ratko Vujović Čoče

Drug **Branko**: Da li dolaze na naš teren četnici ispreko Vrbasa i kakvo je raspoloženje stanovništva prema njima?

Drug **Radoje**: Četnici u onim selima nemaju mnogo podrške u narodu, i narod više voli partizane. Jedan primjer: kada četnici traže za sebe hranu i druge stvari, oni im odgovaraju: Mi imamo svega, ali mi to sakrivamo i čuvamo za one koji se bore protiv ustaša i okupatora a ne za one koji s njima šuruju. Za seoske policare nemamo ništa!

Drug **Ilija Bursać**, sekretar part. grupe Palančište, srez Prijedor: Naša grupa imade sada 16 članova, prije ofanzive imala je 13. Kandidata 15, prije ofanzive 37 što muških, što ženskih. 2 naša člana nalaze se na Grmeču. Politički i ideološki nismo baš dobro izgrađeni. Za godinu dana djelovanja u sporazumu sa našim partiskim i vojnim rukovodstvom radili smo sve za vojsku. Sve što smo od naroda za tu svrhu tražili i dobili smo. Imali smo općinu kojom smo mi rukovodili. Do ofanzive rad je bio lakši. Narod je udovoljavao sva naređenja. Za vrijeme ofanzive nastojali smo oko evakuacije žita, da ne padne neprijatelju u ruke. Bili smo uvijek među narodom. Zlih namjera zbog možda slabih naših odnosa prema selu ono nije pokazalo ni prije ni poslije ofanzive.... Narod nije znao da smo partijci, ali je znao da smo najpovjerljiviji i da održavamo veze sa našim vodećim ljudima i odborima, pa ipak nas nije odao. Narod je s nama bio zadovoljan. Uvijek smo se mogli među njima pokazati. Ranije smo imali skoro sav partiski i ostali propagandni materijal. Imali smo i nepartiskog materijala. Sve smo to izučavali sa partijcima i sa kandidatima. Kao sekretar naše jedinice upropastio sam većinu te arhive zbog kiše i mokrine. Danas imamo malo toga materijala. Ono što imamo proučavamo. Poslije ofanzive narod je dosta uplašen i naš je rad kroz to dosta težak. Ipak se tajno radi: čitaju leci i radio-izvještaji. Zborova i konferencija poslije ofanzive nije bilo opširno. Od muških izgubili smo 50% u selu. Ipak smo se dobro održali. Nije bio pritisak kao u drugim srezovima. Narod je naš bježao i sakrivao se. Bio je borben. Bilo je naših i po Vojskovoju. Sakrivali su se i vraćali natrag. Odnosi partijaca su dobri. Uspostavili smo ilegalne N.O.O. u selima koja su ostala bez odbora. Ima u njima i ponekoja žena koja se pokazala svjesnom i borbenijom od ponekih odbornika ranije. Sve sile upotrebljavamo kako bi spriječili da narod ne prodaje ništa u grad, a da se pomaže narodnooslobodilačka vojska. Ofanziva je mnogo štetila ljetini. Podjela rada u našoj partiskoj jedinici: pet drugova za obavještajnu službu. Stalne veze nemamo sa gradom. Dva druga nabavljaju životne namirnice za partizansku bolnicu, i tako dalje po poslovima.

Drug **Rade Bašić**: Pred proboj zaključeno je da neki ljudi ostanu sa narodom. Jesu li pravovremeno savjetovali narodu koji se nalazio u logoru kod Prijedora da se izvuče, jer je to bilo moguće?

Drug **Ilija Bursać**: Jesmo! Govorili smo im odmah da bježe, da će biti poklani. I svi su pobjegli osim onih koji su nasjeli četnicima.

Drug **Rade Bašić**: Pošto kažeš da je uništeno mnogo ljetine, znači li to da se ne može računati na pomoć vojsci?

Drug **Ilija Bursać**: Donjim selima moglo bi se nešto otkinuti, gornjim treba još dodati.

Drug **Mirko Pekić**: Poznato je da su u Palančište dolazili četnici, održali tamo svoj sastanak. Kakav je njihov uticaj?

Drug **Ilija Bursać**: Nije bila još ni završena ofanziva a četnici su dolazili sve do Palančišta. Odveli su desetak drugova do rakeličke škole i uvukli ih u svoje redove. Ovi su se vratili i danas su opet kod nas. Narod je uvidio izdajnike. Kada su ono neki iz njihovog štaba zelenog kadra bili privedeni našem štabu, narod je govorio i bio za izmirenje.

Drug **dr. Alfred Ržeak**: Kako se sada Palančište odnosi prema izdajniku Marku Drči?

Drug **Ilija Bursać**: Marko igra pljačkašku ulogu, selo to pomalo uviđa i okreće mu leđa. On je ostao na liniji izdaje, a sitnim uslugama koje čini selu nastoji da to prikrije.

Drug **Dragan Marin**, sekretar part. bat. biro-a I bat.: U našem bataljonu ima 7 partiskih jedinica: 5 u četama a dvije u bataljonu.

Part. jedinica I čete broji 12 članova, 6 kandidata. Od toga jedan partijac privremeno se nalazi u ovoj part. jedinici. Nešto partiskog materijala ova je jedinica sačuvala odranije a ima i sav ostali materijal koji je poslat poslije ofanzive. Part. sastanci ove jedinice su redovni, na kojima se prorađuje materijal.

Part. jedinica 2 čete broji 11 članova, 5 kandidata. Raspolaze svim materijalom kao i jedinica I čete. Sastanci su redovni.

Part. jedinica 3 čete broji 9 članova, 4 kandidata. Raspolaze materijalom kao i ostale čete. Part. sastanci su redovni.

Part. jedinica 4 čete broji 6 partijaca i 5 kandidata. Ova jedinica uslijed raznih okolnosti nije mogla održati redovne sastanke, već za ovo 15 dana održana su samo 2 sastanka, na kojima je pretresano uglavnom stanje čete. Materijal je čitan pojedinačno.

Part. jedinica 5 čete broji 7 članova i 4 kandidata. Sastanci su redovni i raspolaze materijalom kao i ostale jedinice.

Bataljonska part. jedinica broji 4- člana. Ova jedinica nije održavala redovnih part. sastanaka uslijed podvojenosti bataljona. Part. materijal se čita pojedinačno. Posjeduje materijal kao i ostale jedinice.

Part. jedinica pri bataljonu broji 3 člana i 3 kandidata. I part. jedinica iz gore navedenih razloga nije održala redovne sastanke. Ova partiska jedinica služi se materijalom bataljonske part. jedinice.

Ukupan broj partijaca u bataljonu je 52 i kandidata 27.

Teoretska naobrazba partijaca nije na visokom stupnju ali na njihovom izgrađivanju se radi, te se može nadati da će se to u daljem radu popraviti.

U ovom bataljonu formiran je bataljonski part. biro.

Moral i disciplina partizana nije zadovoljavajuća ali se osjeća da će se popraviti daljim radom odgovornih drugova. Osjeća se da partizani nijesu dovoljno vojnički obrazovani. Naročito se to primjetilo prilikom posljednje akcije na Karanu. Partizani su većinom omladinci koji nijesu služili vojsku. Obavještajna služba nije još dovoljno organizovana.

Četničkih elemenata u ovome bataljonu nije zapaženo, ali nije isključeno da ih prikriveno nema, ali vrlo malen broj.

Neprijateljska uporišta na terenu I bataljona jesu slijedeća: Knežica: 38 žandarma, Dvorište: ostatak satnije od koje je zarobljeno 40 domobrana i 2 oficira, Slabinja: jedna satnija domobrana, Bačvani: 40 žandarma, Kalenderi: 23 žandarma, Dobrljin: 30 žandarma, Blagaj: 40 žandarma i Svodna: 30 žandarma. O neprijateljskim snagama u Kostajnici, Bos. Novom i Prijedoru nije se moglo tačno saznati pošto je stanje uvijek promjenljivo.

Drug **Gojko Bjelajac**: Kakav je odnos u bataljonu i u četama?

Drug **Dragan Marin**: Odnosi između partijaca su zadovoljavajući.

Drug **Dušan Utješinović**, sekretar part. bat. biroa II bat.: U ovome bataljonu ima 5 part. jedinica.

Part. jedinica I čete broji 11 članova i 8 kandidata. Sastanci su redovni. Međusobni odnosi partijaca nijesu bili najbolji ali u posljednje vrijeme su ispravljeni. Politička svijest partijaca je na prilično visokom stepenu. Partizani sa puno interesovanja slušaju predavanja o svim stvarima, koja se često održavaju. Četnici i zeleni kadar potpuno su raskrinkani, nema u četi četničkih elemenata. Odnos drugova prema drugaricama je drugarski.

Part. jedinica 2 čete broji 13 partijaca i 10 kandidata. Sastanci su redovni. Međusobni odnosi partijaca su dobri kao

i odnos prema drugaricama. Politička svijest partijaca nije na dostojnoj visini, ali svi pokazuju mnogo interesa za rad i željni su znanja. U četi se nije mogao do sada primjetiti nijedan haranger ili četnički nastrojen elemenat.

Part. jedinica 3 čete broji 11 partijaca i 7 kandidata. Sastanci su redovni. Politička svijest partizana je na visokom stepenu jer su svi većinom stariji partizani. Na svakom sastanku postavlja se pitanje četnika i njihove izdaje. Odnosi između partijaca su dobri.

Part. jedinica pri Stabu bataljona broji 5 partijaca i 5 kandidata. Sastanci su redovni. Odnosi između partijaca su dobri, a prema drugaricama drugarski. Uticaj partijaca na partizane pri štabu nije najbolji. Pojačanim radom i ovo će se ispraviti.

Part. jedinica Štaba bataljona broji 4 člana. Odnosi partijaca su dobri.

U ovom bataljonu formiran je bataljonski partiski biro. Sve jedinice raspolažu materijalom koji je stigao poslije ofanzive, osim nešto staroga materijala koji je sačuvan u ofanzivi. Općenito stanje političke svijesti kod partijaca je vrlo dobro. Četničkih elemenata nema.

Drug **Milan Egić**, sekretar part. bat. biroa III bat.: Ovaj bataljon ima 5 partiskih jedinica.

Part. jedinica 1 čete broji 12 članova i 13 kandidata. Sastanke održava redovno. Politička i ideološka izgradnja partijaca nije baš na dobroj visini jer su većinom novi partijci. Odnosi između partijaca su dobri kao i između partijaca i partizana. Politički rad u četi je prilično dobar i u četi nema pojava četništva.

Part. jedinica 2 čete broji 19 članova i 13 kandidata. Sastanci se održavaju redovno. Odnosi između partijaca su dobri. Politička i ideološka izgradnja nije zadovoljavajuća, isto iz razloga što su većinom novoprimitljeni drugovi, ali pokazuju veliku volju za učenjem. Odnos prema drugovima partizanima je dobar. Politički rad u četi je zadovoljavajući i u četi nema pojava četničkih elemenata. Prvih dana poslije ofanzive bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva, i to iz razloga što je onih dana stanje u Kozari bilo prilično teško i sigurnost minimalna. Partizani koji su pobjegli nijesu četnički nastrojeni, nego oni su pobjegli iz čete da bi tako, kako oni misle, sačuvali bolje glavu kod svojih kuća. Poslije učvršćenja našeg odreda nema više tih pojava.

Part. jedinica 3 čete broji 10 članova i 12 kandidata. Sastanci se održavaju redovno. Politička i ideološka izgradnja partijaca je dosta slaba. Odnosi drugova partijaca bili su ne-

zdravi, ali na posljednjim partiskim sastancima raspravljani su i otklanjanjem dva druga iz partiske jedinice ispravljani. Odnos partijaca prema partizanima je dobar. Politički rad u četi zadovoljavajući. Politička svijest partizana zadovoljavajuća, nema četničkih pojava. I u ovoj četi bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva iz istih razloga kao i u 2 četi.

Part. jedinica pri Štabu bataljona broji 6 članova i 1 kandidata. Ova partiska jedinica je tek posljednjih dana formirana.

Partijska jedinica Štaba bataljona broji 4 člana....

Ovaj bataljon ima bataljonski part. biro koji se redovno sastaje. Sve partiske jedinice raspolažu materijalom koji je došao poslije ofanzive kao i sa nešto starog materijala koji je sačuvan u ovoj ofanzivi. Općenito, i pored svih slučajeva dezerterstva i sličnih pojava, ovaj bataljon danas je na dosta dobroj političkoj i borbenoj visini, što je u velikoj mjeri zasluga rada partiskih jedinica i zajedničke smotre odreda koja je nedavno održana.

Drug **Rade Bašić**, sekretar bat. part. biroa Udarnog bataljona: U našem bataljonu postoje 4 partiske grupe.

Part. jedinica Štaba bataljona broji 3 člana. Grupa je održala jedan sastanak na kome je prodiskutovana ofanziva i zatim stanje u bataljonu. Odnosi među drugovima su dosta dobri.

Part, jedinica pri Štabu bataljona ima 3 člana. Jedinica je održala jedan sastanak jer je novoformirana. Odnosi partijaca zadovoljavajući.

Part, jedinica 1 čete broji 14 članova i 9 kandidata. Sastanci se održavaju redovno. Stanje partizana u četi (političko) je dobro jer su to većinom stari partizani i udarnici koji su se borili protiv četnika. Odnosi među partijcima su dobri.

Partijska jedinica 2 čete broji 14 članova i 10 kandidata. Sastanci se održavaju redovno. Odnos među drugovima je dobar. Političko stanje kod partizana je isto tako dobro kao i u 1 četi. Ideološka izgradnja partijaca je slabija jer su većinom mlađi partijci.

Ovaj bataljon ima part. bat. biro. Sve partiske jedinice raspolažu materijalom koji je u posljednje vrijeme stigao i sačuvan je gotovo sav materijal prije ofanzive. Općenito ovaj bataljon je politički dobar jer su većinom partizani — udarnici koji su se dugo vremena borili protiv četnika. Raspodjela rada u partiskim jedinicama izvršena je.

Neprijateljska uporišta na terenu djelovanja našeg bataljona su: Prijedor: promjenljivo, od 150—200 Nijemaca i nešto domobrana, Kozarac: 10 Nijemaca i 30—40 domobrana,

Mrakovica: jedna bojna, pruga Prijedor—Kozarac: jedna satnija, Miljakovci: 22 žandarma.

Drug **Alfred Ržeak** (ispred part. jedinice odredske bolnice): Ova jedinica formirana je tek prije 4 dana. Sekretar jedinice je drugarica Bora Batos. Jedinica broji 3 člana. Obrađen je najnoviji partiski materijal i radi se politički sa ranjenicima.

Drug **Mlado Graonić**, sekretar part. jedinice pri Štabu odreda: Ova jedinica broji 14 partijaca i 3 kandidata. Jedinica raspolaže part. materijalom koji je došao poslije ofanzive. Sastanci se održavaju redovno. Odnosi su dobri.

Drug **Boško Šiljegović**, sekretar part. jedinice Štaba odreda: Jedinica broji 3 člana, pošto Štab odreda nema zamjenika politkomesara. Odnosi između drugova su dobri. Prorađuje se redovno sav partiski i nepartiski materijal.

Drug **Braco**,¹⁹ sekretar O.K. SKOJ-a: Jedna od najtežih posljedica posljednje neprijateljske ofanzive, pored svih ostalih, jeste gubljenje većeg dijela omladine na našem terenu. Većinom je otjerana na rad u Njemačku i skojevci većim dijelom su pobijeni. U našim krajevima ostalo je nešto omladine na terenu novskog sreza, zatim na terenu prijedorskog sreza (palančiška opština). Na jednom dijelu prijedorskog i banjalučkog sreza preko rijeke Gomjenice ostao je narod ali s njime nemamo čvrste veze, prema tome nije poznato stanje u tim selima. Dubički srez je sav otjeran.

Udarni bataljon ima sada u dvije čete 23 skojevca. Obje čete imaju skojevski aktiv. Postoji bataljonski skojevski komitet koji ima 4 člana. Rad još nije zadovoljavajući.

I bataljon ima 63 skojevca. Bat. biro SKOJ-a je formiran, ali se još nije potpuno sastao jer je bataljon podijeljen.

II bataljon ima 68 skojevaca i 12 skojevki. Bat. skojevski biro je formiran i održao je dva sastanka. Biro ima 7 članova.

III bataljon ima 51 skojevca i 23 skojevke. Bat. skojevski biro je formiran i održao je jedan sastanak.

Pri Štabu odreda ima 9 skojevaca.

Ukupno u ovim jedinicama ima 189 skojevaca i 35 skojevki. U pozadini: 90 članova SKOJ-a (muških i ženskih).

Po do sada utvrđenim izvještajima, u posljednjoj ofanzivi poginulo je 53 skojevca, 11 je ranjenih i 150 nestalih (podaci nisu potpuni). Materijala nemamo nikakvog osim 20 komada »Zadaci skojevskih organizacija«. Raspodjela rada po

¹⁹ **Vladimir Nemet (Braco Kozarački)**, narodni heroj. Poginuo 2. avgusta 1944. na putu između Ključa i Petrovca, prilikom vazdušnog napada od strane neprijatelja.

sektorima izvršena je u svim četama. Vojni, politički i vaspitni rad postoji u svim četama. Rad na selu za vrijeme i poslije ofanzive nije postojao. Nivo izgradnje naših skojevaca u vojnim jedinicama prilično je slab. Od O.K. SKOJ-a na našem terenu nalazi se samo drug Dušan Vidović i ja. Drugarica Anđa,²⁰ drugovi Dževad²¹ i Boro,²² sekretari S.K. SKOJ-a ostalih srezova, nalaze se u Grmeču.

DISKUSIJA PO IZVJEŠTAJIMA:

Drug **Boško**: Konstatujem da je šteta što su ovi izvještaji došli na ovom savjetovanju tako kasno, kada su drugovi, kako se primjećuje, dosta umorni. A bilo bi vrlo važno da se što temeljitije prodiskutuje. Mislim da nije ozbiljna odbrana druga Dragana Marina, u času kada se prima nove dužnosti, da mu dosadašnji rad bataljonskog biroa nije bio poznat. Način šaljivoga iznošenja nekih stvari u njegovom izvještaju — da će nadoknaditi nedostatak nepoznavanja stvari u svom birou. Drug sekretar biroa III bat. kazao je da je neslaganjima u tom štabu glavni uzročnik komandant, kako u odnosu na političkog komesara tako i u odnosu na njegovog zamjenika. Ubjeđenja sam da je to netačno. Glavni uzročnik je slab partiski život u toj jedinici. Ja se upravo vraćam sa tog terena i mogu da kažem da su svi ti drugovi poštjeni, dobronamjerni, iskreni. Ako jedinica bude funkcionisala kako treba, sve će biti dobro. Ne treba onako postavljati pitanje uzročnika toga stanja kako je to učinio drug sekretar. Jedinice treba što češće da se sastaju. Za pojedine partiske postupke može biti odgovoran komandant, a razlog stanja leži u slabom i nepartiskom životu: U vezi sa ovim podnesenim izvještajima mogu da kažem slijedeće: drugovi nisu izvještavali o četnim biroima. Tamo gdje se nije pristupilo a imade uslova za to, treba pristupiti stvaranju ogranaka, s tim da po važnim pitanjima donosi odluku samo biro u cjelini. Dalje, nije spomenuta podjela rada po tim jedinicama. Naše ćelije moraju biti žive, raspodjela rada u njima mora biti izvršena prema sposobnostima. Treba učiniti pojedine drugove odgovornim, na primjer, za vojnički rad, za sanitet, moralne odnose, za obavještajnu službu, [za rad] sa kandidatskim grupama, za intendanturu. Odgovorni drug može uzeti sebi saradnike iz kandidatske grupe. Neko treba da bude zadužen po radu SKOJ-a. Iz izvještaja treba da se vidi unutrašnji život ćelije, da se vidi kako ona živi. Ovdje su najvećim dijelom podneseni šematski izvještaji

¹⁰ Anđa Knežević
²¹ Dževad Midžić
²² Boro Batos

iz kojih se to ne vidi. Treba napomenuti da je rad partiske grupe u Palančištu dobar i ispravan, da je njen sekretar prikazao njen život malo življe.

Drug **Dragan Marin**: Ne znam kako je to ispalo moje izlaganje u nekim tačkama šaljivo, odnosno zašto su se drugovi nasmijali. Zao mi je što se pitanjima rada biroa nisam uspio ranije baviti. Ovdje svečano obećavam da ću ispraviti stanje u našem bataljonu ili me neće biti.

Drug **Čoče**: Želim da unekoliko nadopunim izlaganje druga Boška: konstatujem da mnogi drugovi još uvijek ne shvataju činjenicu odvajanja partiske djelatnosti i političkog djelovanja u odnosu na partizane. U nekim izvještajima manjkavost je bila i u tome što se nije kazalo kakav ugled uživaju partijci među partizanima. Slažem se sa drugom Boškom po pitanju odnosa u Štabu III bataljona gdje sam i sam do neki dan bio. Trebalo je nešto reći i o greškama politkomesara i njegovog zamjenika, jer i njih dva imaju udjela u nezdravom stanju i odnosima njihovog štaba bataljona.

Drug **Brane Kovačević**: Partijci u mojoj jedinici zaduženi su ovako: žito, čistoća, mlin, logor, vojna djelatnost, vaspitanje. Svaki partijac zadužen je, osim kandidata koji nisu raspoređeni.

Drug **Joco Marjanović**: Konstatujem ono što je već drug Boško konstatovao: slab partiski život i rad u jedinici Štaba III bataljona. Pokazalo se na našem partiskom sastanku gdje su ta pitanja raspravljana, da je pored grešaka druga komandanta bilo i našeg neboljševičkog reagiranja. Data su svečana, drugarska, boljševička obećanja da se ti odnosi što prije srede i greške što prije poprave. Od tada se osjetilo poboljšanje i bolje stanje.

Drug **Radoje Batos**: Sekretar biroa III bat. udario je mnogo po drugu komandantu. Trebalo je iznijeti i svoje greške. Komandant osjetno otklanja svoje mane. Treba znati da je on bivši podoficir. Kad nastane nesporazum, treba ga premutati pred partizanima a kasnije na pravom mjestu likvidirati.

Drug dr. Alfred: Nije se smjelo ovako malo vremena ostaviti za ovako važnu diskusiju. Trebalo je prodiskutovati pitanje saniteta, pitanje drugarica po četama.

Drug **Gojko Bjelajac**: Drug Dragan Marin trebao je podnijeti svoj izvještaj prema izvještajima partiskih jedinica po četama, kako bi ovo savjetovanje dobilo jasnu sliku o tome. Na primjer, izvještaj sekretara jedinice u mojoj četi bio je prilično opširan.

Drug **Dušan Vidović**: Želim da dam nadopunu o radu SKOJ-a III bataljona. Skojevcima je data dužnost da u roku od mjesec dana svi nepismeni moraju znati pisati, a kroz 15 dana svi omladinci znati baratati s puškomitraljezom a drugarice s puškama.

Drug **Branko**: Po mnogim ovim pitanjima ja sam već ranije govorio na bataljonskim savjetovanjima. Diskusija po njima vrlo je važna. Međutim savjetovanje se prilično oteglo zbog masovnog učešća u diskusiji po drugoj tački i drugovi su prilično umorni. To je nedostatak savjetovanja što se po ovoj tački ne može da razvije duža diskusija. U vezi sa stanjem u prvom bataljonu treba da napomenem da dok sam ja prisustvovao posljednjem bataljonskom part. savjetovanju, kritika i samokritika na njemu nijesu bile lične, a kad sam morao da napustim savjetovanje zbog posla, diskusija se pretvorila u lično nagađanje i izašla iz okvira partiske kritike. To pokazuje nepartijnost drugova I bataljona. Skrećem pažnju novom sekretaru part. bat. biroa da mora nastojati svim silama da se takvo stanje ispravi...

4. tačka: zadaci

Drug **Boško**: U nekoliko riječi da iznesem vojne zadatke koji se postavljaju pred naš odred u sadašnjoj situaciji. Napominjem da su ovi zadaci izraz zajedničkog savjetovanja sa ostalim drugovima iz Štaba odreda.

Sprečavanje pljačke koju vrše civili ili oružane formacije neprijatelja: Takve naše akcije moralno će djelovati na naše stanovništvo, a važne su i zbog potreba naše ishrane. U tom cilju treba praviti zasjede, i to što dalje od logora naših, a bliže neprijateljskim garnizonima. Zasjede treba da budu prave zasjede, bez propusta koji su do sada činjeni, tako da naše žrtve ne budu nikakve.

Pitanje obavještajne službe postavlja se na novoj bazi. Po tom zadatku zadužuju se posebni odgovorni drugovi pri svim štabovima. Obavještajna služba je dvostruka: vojna prema neprijatelju i politička kod nas. Ona se odvija vojnom i partiskom linijom. U vezi s tim postavlja nam se kao plan i zadatak ispitivanje manjih neprijateljskih kasarni garnizona oko nas, kako bi imali tačan pregled, pa makar i nasilnim izviđanjem. Patrolama treba vojnički i politički obuhvatiti čitav teren našeg odreda, pa i dalje, naročito prema Lijevču i prema Maričkoj, to jest raniji teren našeg odreda, i po mogućnosti ga proširiti, služeći se slanjem dugih patrola.

Izvoditi vojne vježbe sitnih i krupnih jedinica, eventualno čitavog odreda, u nastojanju da se partizani čim bolje i

čim prije potpuno vojnički obuče. Naći vremena za stalnu i sistematsku svakodnevnu vojnu vježbu. Naučiti baratanje svim vrstama oružja i ovladati komandom.

Bez obzira na kurs stvaranja pokretne brigade od snaga našega odreda, ostaje zadatak izgradnje vojnih logora, jer se inače ne može živjeti zdravim vojničkim životom. Nastojati da logori budu napravljeni solidno i čvrsto i da se ima rezervne pilanice za svaki slučaj.

Zalihe hrane neobično su važne stvari. Treba imati u vidu stvaranje zaliha i za eventualno povećavanje našeg odreda. Sušiti šljive, praviti suve kolače od pekmeza i rakiju prepečenicu za koju možemo u zamjenu dobiti i važne stvari za naše potrebe. ...

Pristupiti ispitivanju magacina na mjestu gdje su bili smješteni. Nesumnjivo ima još oružja i materijala koji nam je prijeko potreban, a nije još pronađen. Na primjer, partiska jedinica u Palančištu znade još za neki materijal.

Izgradnja bolnica: Sadašnja naša bolnica prije kraćeg vremena bila je u strašnom stanju. Štabovi I i Udarnog bataljona slabo su u tom pogledu izašli u susret toj našoj ustanovi. Izgradnjom bolnica i tajnog skloništa za ranjenike zadužuje se svaki naš bataljon. Sad je najzgodnije vrijeme za taj rad.

O svim ovim zadacima koji momentano stoje u prvom planu povedite najozbiljnije računa i nastojte da se što savješnije provedu u život.

Drug **Branko**: U vezi sa zadacima Partije ograničavam se na najvažnije stvari, pošto je i o tome bilo dosta govora na bataljonskim savjetovanjima.

Zadatak je naše Partije njeno organizaciono i političko učvršćivanje i jačanje. Organizaciono naši komiteti treba da budu jače povezani sa partiskim jedinicama i da pojačaju kontrolu rada u njima. Treba naš partiski kadar najdetaljnije upoznati sa partiskom linijom, napose s činjenicama da danas četnici predstavljaju osnovno uporište okupatora i našim stavom prema izbjegličkoj vladi u Londonu. Ojačati Partiju primanjem novih partijaca koji su sposobni i dostojni da budu njeni članovi.

Drugovi, treba da znamo, sada kao i ranije, da kakova je Partija takav će biti i naš odred. Pored svih nedostataka koje je Partija pokazala u najtežim danima, mogu reći da je ipak bila na visini svoga zadatka. Na nama svima je da i ubuduće odgovorimo našem zadatku u današnjoj narodnooslobodilačkoj borbi.

U vezi rada u pozadini, pored onog o čemu je govoreno na bataljonskim savjetovanjima, napominjem da treba povesti

borbu da ljetina ovih krajeva ne pada u ruke neprijatelju, da narod sakriva, zakopava sve što može, da ne nosi u grad i ne prodaje neprijatelju. Ne zaboravimo naše ekonomsko stanje sada kada nemamo pozadine, kada je ljetina dosta propala ondje gdje ima nešto pozadine, da smo sami prinuđeni da sabiramo ljetinu i rezerve, da onda i sa tog stanovišta bude naša parola svagdje: borba za ljetinu! Naši drugovi treba da u preostaloj pozadini i u četama redovno objašnjavaju političku situaciju. Nar. osi. odbori treba da budu ilegalni, kako neprijatelj, koji svaki čas može da prođe svakim našim selom, ne sazna i ne upropasti te naše ljude. Ovo savjetovanje pokazalo je koliku važnost u našoj borbi ima obavještajna služba. Pored odredske obavještajne službe postoji i partiska, koja koordinira svoj rad sa vojnom. Obavještajni oficir mora biti partijac. O tome ćete biti posebno upoznati putem okružnice. Većina vas je čula za formulare²³ koje je izdao Centralni komitet naše Partije, koje su dužni ispuniti svi partijci. Skrećem pažnju da te formulare treba popuniti [tako] da C.K. dobije tačnu sliku o radu, životu i sposobnostima svakog pojedinog partijca (daje detaljna uputstva, tačku po tačku formulara).

Drug **Miloš Stojaković**: Mnoge čisto vojničke stvari prenose se na štabove bataljona, da se oni sami snalaze u njima. Potrebna su nam pravila borbene obuke. Predlažem da Stab odreda u svojim mogućnostima izradi pravila o vojnoj obuci, o postavljanju zasjeda za čitav odred. Bilo bi to jako korisno.

Drug Šoša:²⁴ Nije dovoljno da samo Stab odreda iznese vojne zadatke u ovoj situaciji, nego je potrebno da i ovo savjetovanje dadne Stabu odreda svoje sugestije obzirom na situaciju nastalu poslije ofanzive i na specifičnost našeg terena. 'Mi smo za sada [za] kurs na manje operacije, iako Oper, štab za B.K. stavlja pred nas mogućnost većih akcija, ostavljajući zapravo nama na ocjenu. Na Krajini se razvija velika borba sa udruženim fašističkim bandama. Naše jedinice s one strane imaju pravac i cilj nadiranja prema pruzi. S obje strane, i na našoj i na neprijateljskoj, bore se krupne jedinice. Naše snage u etapama napreduju po planu. U vezi s tim potrebno je našim patrolama kontrolisati čitav teren našeg odreda a napose IV bataljona. Apelujem na Stab Uarnog bataljona i na grupu u Palančištu da nastoje oko našeg povezivanja sa pozadinom oko Kozarca, na Omarskoj, Bistrici i da ko-

" Odnosi se na upitnike za praćenje razvoja partijskih kadrova. U vezi s ovim vidi i uputstvo CK KPJ za vođenje kadrovske politike (objavljeno u ovoj knjizi, dok. br. 16).

" Josip Mažar Šoša, narodni heroj. Poginuo 20. oktobra 1944. u borbi za oslobodenje Travnika, kao načelnik Operativnog odeljenja Petog korpusa NOVJ.

ordiniraju taj rad. Predlagan je i napad na Dubicu. Mi smo stali na stanovište da izvođenje takve akcije zavisi i od pitanja bolnice i osiguranja njene bezbjednosti da se ne ponovi raniji slučaj. Stoga forsiramo izgradnju bataljonskih ambulana. Naš vojnički položaj još nije osvijetljen. U izvještajima ovdje nijesu izneseni vojni podaci. I što je izneseno — radi se o uskom pojasu. Što prije moramo razgranati našu obavještajnu službu. Najviše nam ometa naše dominiranje Kozarom Štalov garnizon na Mrakovici. Niz slučajeva naših gubitaka iz neopreznosti i neznanja navodi da bi zaista bilo potrebno izdati priručnik kako je to govorio drug Miloš Stojaković, i mi ćemo to i učiniti.

Drug **Rade Bašić**: Slažem se sa vojnim zadacima koji su ovdje izloženi. Mišljenja sam da veće akcije ne bi bile zasada oportune. Sada situacija nije onakva kakva je bila poslije ranijih ofanziva na Kozaru, kada je neprijatelj ostavljao pozadinu koja je bila u našoj službi i davala nam obavještenja i kada je bila očita poljuljanost neprijateljskih garnizona. U vezi zadatka povezivanja palančiške grupe sa terenom, koji je drug Šoša napomenuo, saopštavam da je na terenu IV bataljona ostalo partijaca s kojima ta grupa treba da uhvati vezu. U vezi zadatka vrbovanja novih boraca iz pozadine ukazujem na nezgodan slučaj između druga komandanta Udarnog bataljona i palančiške grupe. Tražili smo ljude iz pozadine da uđu u naše jedinice. Naša naređenja nisu išla preko odbora zbog njihovog novog položaja. Na to je reagirala čitava grupa jer to nije činjeno po sporazumu. To je pravilno. Ali zašto su onda izvjesne drugove zadržavali ne motivišući to svoje stanovište. Treba shvatiti da postoje momenti kada se pojedini ljudi povlače iz pozadine u našu vojsku i obratno, već prema potrebnom radu.

Drug **Miloš Šiljegović**: Sva kritika u vezi sa ofanzivom svodila se na to da nijesmo bili dorasli težini i zadacima pred koje nas je ona stavila. Sada pred nama stoji perspektiva pokretnog rata. Naši partizani nisu navikli na komandovanje. To trebamo nadoknaditi. Sjetimo se našeg pohoda na Manjaču i gladi koju smo trebali podnositi. Vojnike trebamo svestrano izvježbati da mogu izvršavati zadatke i u pokretu. Od kurira do komandanta sve treba da se privikne na novo. Mi smo u položaju beskućnika koji putuju a ne smiju sami uzimati. Potrebno se praktično izvježbati za nove zadatke: od jedinačne obuke do odredske. U svakoj četi ima neko ko je bio kaplar. Ne treba se ustručavati i pitati takvog kaplara za stvari iz vojne obuke. Sve se to može i pod uslovima današnje naše prezaposlenosti. Jedno treba forsirati: izvršenje svih naših zadataka u vezi sa skorom zimom.

Drug **Dragan Marin**: Brigade gore vode borbu. Neprijatelj dovodi pojačanje, materijal, naročito prugom. Postavlja se zadatak: trganje pruge. Neprijatelj je ostavio stanovništvo duž pruge s obje strane vjerovatno zato da mi ne bi kidali prugu iz obzira na represalije koje bi on preduzeo prema stanovništvu. Ja sam, bez obzira na to, za kidanje pruge. Inače ja mislim da treba iz petnih žila preći na sve poslove izgradnje, pa i izgradnje naših vojničkih i partiskih kadrova.

Drug **Šoša**: Prilikom odgonjenja stoke voditi računa da ne padne neprijatelju u ruke sa pustih terena, voditi računa o sopstvenosti onog malobrojnog preostalog stanovništva.

Drug **Dragan Marin**: Blago koje sakupljamo po napuštenim terenima pregonimo na teren I bataljona i izdijelimo stanovništvu tamo gdje neprijatelj ne prodire. Vršiti se to po popisu, s tim da se narod koristi i nama po potrebi proda.

Drug **Joco Marjanović**: U vezi zadataka koje pred nas postavlja Oper. Stab za B.[osansku] K [rajinu] nalazimo se pod tri jaka neprijateljska uporišta: Mrakovica, Podgradci, Pucari. Velik dio terena ostaje nekontrolisan. Neprijateljske patrole dosta se slobodno šetkaju našim terenima, Pašinih konakom, Vitlovskom, po Mrakovici i Mlječanici. U Podgradce došle su ustaše mjesto Nijemaca. U Pucare dolaze ustaše. Neprijatelj učvršćuje svoje snage. Nešto treba poduzeti protiv toga.

Drug **Mirko Pekić**: Moje je mišljenje da nijesmo sposobni za čišćenje neprijateljskih uporišta koja se utvrđuju. Značilo bi to davati velike žrtve. Ja sam za čisto partizanske akcije u blizini neprijateljskih uporišta.

Drug **Branko**: Prema sadašnjem stanju stvari nijesmo sposobni za veće akcije, bataljonske i odredske. Postepeno, s manjim akcijama pripremamo se za veće a istovremeno proširujemo naš slobodni teren. Inače slažem se sa stanovištem lioje je po toj stvari iznio drug Soša i drugovi iz Štaba odreda.

Drug **Nikica**: U vezi prijedloga da se izradi udžbenik o partizanskoj borbenoj obuci, predlažem da se pitanje obuke riješi i pored toga i putem instruktora pod rukovodstvom Štaba odreda. Zatim da se povede računa o vršenju naše propagande u neprijateljskim garnizonima koji nas okružuju, kao važnom elementu naše sadašnje borbe. Dalje ukazujem na primjer kako jedan naš važan zadatak ne ostvaruje se onako kako bi mi to željeli i kako bi trebalo samo zato jer partijci nisu angažovani u potrebnoj mjeri u njegovom izvođenju. Riječ je o ediciji »Istina o Kozari« koju smo projektovali da se u najskorije vrijeme izradi, i to na kolektivnoj osnovi, učesćem i samih boraca, kako bi zaista dali što neposredniju istinu iz velikih dana naše borbe, kako bi što svestranije osvije-

tlili fašističke zločine i dali dostojan odgovor na njihove podle i sramne klevete. Apelujem da se taj posao, prikupljanjem materijala za tu knjigu, intenzivira, da ne bude nijednog komuniste koji neće za tu stvar nešto od sebe dati i napisati.

5. tačka: **razno**

Na kraju minutom šutnje da odamo počast našim palim drugovima u posljednjoj ofanzivi.

KRAJ

BR. 14

**UPUTSTVO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
DRUGA TITA OD 22. SEPTEMBRA 1942. POKRAJINSKOM
KOMITETU KPJ ZA MAKEDONIJU¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
22-IX-1942 g.**

**POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE ZA MAKEDONIJU**

Nama nije poznato do danas da li postoje i koliko su jaki vaši partizanski odredi,³ zato bi bilo dobro da nas preko drugova u Srbiji, a i Albaniji, obavijestite o tome. Kod vas je sada važno da vaši partizanski odredi budu što aktivniji na glavnim komunikacijama, da ruše željezničke pruge i mostove i na taj način onemogućavaju njemačkim okupatorima saobraćaj sa Istokom. Zato treba da ti odredi ne budu suviše veliki, već manji (50—100 ljudi) i brzo pokretni. Razumije se da će vaši odredi narasti u sve veće jedinice koje će iziskivati nove ob-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, reg. br. 1936.

² Dokument je u celini objavljen u Zborniku (tom II, knj. 6, dok. br. 57). Redakcija je odlučila da u ovoj knjizi iz njega objavi samo deo koji se odnosi na partizanske odrede ju Makedoniji.

³ U to vreme su na teritoriji Makedonije dejstvovali sledeći NOP odredi: »Dimitar Vlahov«, »Pere Tošev«, »Pitu Guli« i »Damjan Gruev« (vidi dok. br. 5, napomene 3—8).

like vojnih formacija, kao što su bataljoni, brigade itd. Zato ćemo mi nastojati da po svaku cijenu u dogledno vrijeme pošaljemo kod vas jednog ili dvojicu stručnjaka koji su stekli po tim vojnim stvarima iskustva kod nas.

Nijedna vaša vojna jedinica ne smije da bude bez komunisti, koji treba da daju primjer svima drugima i koji kao partijska jedinica iznutra učvršćuju vojnički i politički takvu vojnu jedinicu. Bilo bi dobro da vi stvorite za čitavu Makedoniju jedan Glavni štab N.O.P. odreda⁴ u kome treba rukovodeću ulogu da imaju komunisti, ali u kome ne samo da mogu nego i treba da učestvuju poštenu rodoljubi. Taj štab postavlja onda niže štabove i pomoću partijskih jedinica postavlja najsposobnije i najbolje rukovodeće ljude. Nedostatak oružja nije nikakav razlog da se ne stvaraju partizanski odredi i ne vode akcije, jer i mi smo počeli sa jednom, dvije puške u pojedinim odredima i u toku ovih šesnaestomjesečnih borbi stvorili od onih malih golorukih odreda veliku dobro naoružanu vojsku, tako da danas već imamo, osim mnogobrojnih partizanskih odreda i bataljona, preko 20 udarnih brigada. Intenzivan rad među bugarskim okupatorskim vojnicima, koji se u mnogome razlikuju od drugih okupatorskih vojnika kao što su Nijemci, Italijani itd., omogućuje vam da dođete do naoružanja, pa i do ljudstva iz tih okupatorskih jedinica. Razumije se da to mnogo zavisi i od K.P. Bugarske, koja vjerovatno u bugarskoj vojsci ima ne malog uticaja, zato treba da stojite u najtješnjoj vezi sa K.P. Bugarske po pitanju rada u toj vojsci. Drugovi iz Albanije će vam dati nešto materijala.⁵ Veoma nam je žao što vam ne možemo poslati više, iako raspoložemo mnogobrojnim našim izdanjima u vojsci i u pozadini, koja bi vam mogla Vrlo dobro poslužiti.

Pazite da kod stvaranja partizanskih odreda ne povučete sav partijski kadar u te odrede, već nastojte da vaše terenske organizacije budu sposobne za partijski rad, jer samim tim ćete stvarati i bolje uslove za razvitak partizanskog pokreta.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet
Komunističke partije Jugoslavije,

* Glavni štab NOP odreda Makedonije bio je formiran još u junu 1942, tj. odmah posle smenjivanja PK sa Banetom Andrejevim na čelu. Članovi Glavnog štaba su bili: Cvetko Uzunovski, Mirče Acev, Strašo Pindžur, Stiv Naumov i Mihailo Apostolski.

⁵ Odnosi se na materijale CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DVJ koje su u Albaniju odneli Blažo Jovanović i Dušan Mugoša.

BR. 15

DIREKTIVE SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
DRUGA TITA OD 22. SEPTEMBRA 1942. OBLASNOM KO-
MITETU KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
22. IX. 1942 g.

POKRAJINSKOM² KOMITETU KP ZA KOSOVO
I METOHIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vašu rezoluciju sa Partijskog savjetovanja,¹ kao i pismo Crnog⁴ od 23. III. 1942 g. Čitajući rezoluciju sa vašeg Savjetovanja konstatovali smo da su izvjesne stvari nepravilno postavljene, ali da su vaši zaključci u osnovi pravilni. Vi ste na toj konferenciji sami uočili postojanje nacionalnih suprotnosti koje su glavna smetnja za mobilizaciju najširih masa protiv okupatora. Uočili ste da okupator baš te nacionalne suprotnosti u punoj mjeri iskorišćava da bi lakše porobijavao narode Metohije i Kosova. Slabost vaše rezolucije jeste u tome što vi niste dovoljno jasno i precizno formulisali

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Istorijском arhivu CK SKJ, reg. br. 17430. Dokumentat je objavljen u II tomu, knj. 6, dok. br. 58.

* Omaška; treba: Oblasnom.

* Partijsko savetovanje Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju održano je krajem februara 1942. i na njemu je donesena pomenuta rezolucija (dokumenat se nalazi u arhivi Istorijского odeljenja Oblasnog komiteta SK Srbije za Kosovo i Metohiju, reg. br. a-92).

* Boro Vukmirović Crni, narodni heroj. Po odlasku Miladina Popovića za Albaniju bio je sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju (Kosmet) i jedan od rukovodilaca narodnooslobodilačke borbe u toj oblasti.

Kada je u proleće 1943. Svetozar Vukmanović Tempo, kao delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ, obišao Kosmet, Vukmirović je pošao za Prizren da se s njim sastane. S Vukmirovićem je tada pošao i Ramiz Sadik, član OK KPJ za Kosmet. Međutim u Đakovici, na ulici, prepoznala ih je albanska kvinslinška milicija i otvorila vatru. Boru su odmah ranili i uhvatili. Ramiz je uspeo da se skloni u jednu kuću, ali su ga otkrili i uhapsili. Obojicu su predali Italijanima, koji su ih podvrgli strahovitom mučenju. Ne iznudiivši od njih ništa, Italijani su ih streljali 20. aprila 1943. kod s. Landovice, blizu Prizrena.

Pomenuto pismo Bore Vukmirovića odnosi se na vojno-političku situaciju na području Kosmeta. Ono se sada nalazi u Istorijском arhivu CK SKJ, reg. br. 1695 V, 3—79.

vaše odluke po pitanju pridobijanja šćiptarskih masa i pobijanja⁵ antagonizma između Slovena i tih masa. Niste, takođe, uočili tu činjenicu da na Kosovu i Metohiji postoje dvije različite petokolonaške klike. Jedna jeste velikosrpska, koja je prvih mjeseci okupacije bila potisnuta i koja u posljednje vrijeme dolazi sve više do izražaja kao instrumenat okupatora u borbi protiv pokušaja šćiptarskih masa da se otvoreno suprotstavljaju bezgraničnom pljačkanju okupatorskih bandita. Ta petokolonaška klika je glavni krivac da su šćiptarske mase zadojene mržnjom prema naseljenicima, odnosno Srbima i Crnogorcima. Druga petokolonaška klika jeste proalbanska, odnosno ta koja u prvom redu služi okupatoru i sa čijom se pomoću on nada održati feudalni način izrabljivanja siromašnih seljaka sa Kosova i Metohije.

Mi znamo da je situacija na Kosovu i Metohiji baš zbog tih razloga vrlo zapletena, da nije tako lako našim partijskim kadrovima da se u takvoj situaciji snađu. Ali iskustvo iz ostalih pokrajina Jugoslavije u toku ove šesnaestomjesečne Narodnooslobodilačke borbe može vam poslužiti radi lakše orijentacije. Okupator je i u drugim pokrajinama, kao što je Srbija, Crna Gora, Hercegovina itd., iskorišćavao razne petokolonaške klike, bez obzira na velike suprotnosti koje su između tih klika postojale, samo da bi sa uspjehom mogao ugušiti Narodnooslobodilački pokret. Uzmite samo jednu takvu suprotnost koja je postojala između četnika i ustaša — pa ipak je okupatoru uspjelo da te dvije petokolonaške grupe pomiri međusobno radi zajedničke borbe protiv Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Takva činjenica kao što je ta, da okupator dovodi nedićevce, odnosno velikosrpske elemente na Kosovo i Metohiju, da se stvaraju četnički odredi protiv šćiptarskih masa i protiv oružanog otpora masa, nije izuzetak, već je to opšta pojava u čitavoj zemlji. Njemački i talijanski okupatori uzeli su sada kao svoj najglavniji oslonac velikosrpsku reakcionarnu kliku u svim krajevima Jugoslavije. Mi imamo mnogo materijala koji nepobitno dokazuje čitav taj proces kojim se odvijala velikosrpska petokolonaška izdaja prema Narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji i iz koga se jasno vidi da je Draža Mihailović, kao ministar londonske izbjegličke vlade, svoju saradnju sa okupatorima, odnosno svoju izdaju prema narodu vršio ne samo sa znanjem već i sa direktnim uputama te izbjegličke izdajničke londonske vlade. Prema tome, nije nikakvo čudo da se okupator i na Kosovu sada počeo oslanjati baš na tu izdajničku petokolonašku kliku.

° To jest: otklanjanja.

Na Kosovu i Metohiji stanovništvo je pretežno šćiptarsko i, prema tome, jasno je da je vaša osnovna zadaća: neumorno i uporno raditi među tim stanovništvom, naročito siromašnim, i dokazivati mu potrebu oružane borbe protiv okupatora, jer to znači ujedno i borbu protiv svakog povratka na ono staro, jer to znači boriti se za istinsku slobodu albanskog stanovništva na Kosovu i Metohiji. Onaj strah pred povratkom na staro treba kod tih masa razbiti time što će se te mase ubijediti da se jedino u zajedničkoj borbi sa ostalim narodima Jugoslavije, koji se isto tako bore protiv onog starog, može albanski narod na Kosovu i Metohiji spasti od ponovnog porobljavanja sa strane velikosrpske hegemonističke klike. Treba objasniti ciljeve naše Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Treba im objasniti da se partizani u svim krajevima Jugoslavije bore ne samo protiv okupatora — Nijemaca, Talijana, Mađara, Bugara itd., već i protiv njihovih petokolonaških slugu — Pavelićevih ustaša u Hrvatskoj, Nedićevih, Pećančevih i Draže Mihailovića četnika u svim oblastima Jugoslavije, koji se danas sa oružjem u ruci bore protiv naše Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Oni se bore protiv vlastitog naroda zato što se nadaju pomoću okupatora uspostaviti »ono staro«, tj. ponovno ugnjetavanje i izrabljivanje nacionalnih manjina i širokih narodnih masa. Treba dokazivati tim šćiptarskim masama da nisu Srbi ili Crnogorci koji žive na njihovom teritoriju njihovi neprijatelji, naprotiv, njihovi su neprijatelji samo jedna mala petokolonaška klika, a većina Crnogoraca i Srba na Kosovu i Metohiji treba da se bori zajedno sa njima protiv okupatora i ove petokolonaške klike. Uzmite samo za primjer Crnu Goru, gdje su četnici Draže Mihailovića, odnosno londonske vlade, zajedno sa italijanskim okupatorom ovog proljeća navalili na partizane, koji su oslobodili i držali u svojim rukama veći dio Crne Gore. Evo, ti četnici u Crnoj Gori, koji se nazivaju Crnogorcima, čine gora zvjerstva nad crnogorskim narodom nego što je to činio i sam italijanski okupator. Prema tome, jasno je da se ovdje ne radi o Srbima, Crnogorcima i Arnautima, već se radi o jednoj velikosrpskoj hegemonističkoj kliku, koja je danas u službi okupatora i koja se nada pomoću njega ponovo zajašiti na grbaču naroda.

Osnovna vaša zadaća na Kosovu i Metohiji jeste stvarati jedinstvo protiv okupatora i te petokolonaške velikosrpske klike, kao i protiv one beogradsko-barjaktarske feudalne klike, koja se tobože zalaže za veliku Albaniju a ustvari služi okupatorima, kao što je 20 godina služila velikosrpskim hegemonistima.

Vaša zadaća jeste objasniti širokim narodnim masama ulogu SSSR-a u današnjoj velikoj oslobodilačkoj borbi. Trebate objasniti da SSSR danas sa natčovječanskim naporima i žrtvama vodi borbu sa fašističkim osvajačima za oslobođenje svih porobljenih i ugnjetenih naroda.

Iz materijala koji vam šaljemo⁹ vi ćete vidjeti dosadašnja iskustva koja smo stekli u toku ove šesnaestomjesečne Narodnooslobodilačke borbe. Vaša formulacija u rezoluciji da su partizanski odredi »oružana sila Partije« jeste skroz netačna i pogrešna, jer partizanski odredi jesu oružana sila naroda, tj. njegova Narodnooslobodilačka vojska. U partizanske redove treba da stupaju najšire rodoljubive mase, bez obzira na nacionalnost ili vjersku razliku. Razumije se da treba osigurati rukovodeću ulogu Partije u Narodnooslobodilačkoj borbi, ali to ne znači da mi treba da onemogućavamo učešće u rukovodećim, odnosno komandnim tijelima partizanskih odreda poštenim i iskrenim rodoljubima iz drugih partija. Naprotiv, garantija za uspješno vođenje borbe protiv okupatora i njihovih slugu jeste stvaranje širokog narodnooslobodilačkog fronta u kome treba da učestvuju svi rodoljubi. Mi vam šaljemo jednu brošuru o stvaranju narodnooslobodilačkih odbora iz koje ćete vidjeti da su narodnooslobodilački odbori vrlo važan faktor u ovoj velikoj oslobodilačkoj borbi. Oni su u isto vrijeme i klica buduće prave narodne vlasti. Oni su u isto vrijeme i jemstvo da se neće moći da povrati »ono staro«, čega se najviše boje ščiptarske mase na Kosovu i Metohiji. Mi mislimo da, bez obzira na slabost vaših partizanskih odreda, trebate na čitavom Kosovu i Metohiji pristupiti formiranju takvih narodnooslobodilačkih odbora. Mi smo uvjereni da pri tome nećete nailaziti na velike teškoće, baš zato što te široke ščiptarske mase nisu dosada vidjele nikakvog izlaza i bojale se da ponovo ne padnu u kandže velikosrpskih hegemonista. Stvaranje tih narodnooslobodilačkih odbora olakšaće vam i stvaranje partizanskih odreda. Na taj način ćete se povezati sa seoskom sirotinjom i, razumije se, vaš uticaj će lakše prodrijeti u te mase. Pri stvaranju odbora treba paziti da se u njih ne uvlače razni petkolonaški elementi.

Vi tražite u vašem pismu vojne instruktore i neke drugove koji bi vam pomogli u partijskom radu. Mi vam zasada ne možemo konkretno ništa javiti, ali ćemo drugovima Crno-

⁹ Verovatno se odnosi, između ostalih, i na dokumente koji su objavljeni u II tomu, knj. 6, dok. br. 3, 8 i 23.

gorčima dati u zadatak da pošalju po kojeg vojnog i partijskog instruktora.

Iz vašeg izvještaja se vidi da vi imate preko 2.000 mobilisanih partizana a svega 110 pušaka. Ovih 110 pušaka je dovoljno da vi naoružate svih 2.000 partizana, samo da ste bili aktivni i uložili više truda. Prema tome, ako još niste, onda sada treba da stupite odmah u razne manje akcije pomoću kojih ćete moći naoružati ljudstvo koje vam stoji na raspoloženju. Razumije se, problem naoružanja će se riješiti onog momenta kada se budete povezali više sa selom i zadobijete povjerenje šćiptarskih masa, koje su prilično dobro naoružane.

Na koncu vas upozoravamo da treba stalno da slušate našu radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija« koja daje četiri emisije dnevno, i to: u 6,10 ujutru između 40 i 41 m. tal. dužine, u 7 sati na istoj talasnoj dužini, u 15,5 sati na 25 m. tal. dužine i uveče u 19,35 sati između 40—41 m. tal. dužine.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet
Komunističke partije Jugoslavije,
TITO, s. r.

BR. 16

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 25. SEP-
TEMBRA 1942. ZA VOĐENJE KADROVSKE POLITIKE«

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
KOMISIJA ZA KADROVE**

**SVIMA PARTISKIM RUKOVODSTVIMA U VOJSCI
I NA TERENU**

Komisija za kadrove CK KPJ nailazi na mnoge teškoće u svome radu usled toga što izvesne partiske organizacije i pojedini odgovorni partiski rukovodioci ne shvataju dovoljno ogroman značaj sabiranja podataka o svima članovima Partije. Oni pak koji shvataju značaj toga rada, i koji su nešto poduzeli u tome pravcu, često prave greške u popunjavanju priloženog upitnika, tako da se opet ometa normalan i ubrzan rad komisije. Kruto, šablonsko i površno posmatranje dužnosti određenih kadrovika svodi pravilnu politiku kadrova na obično registrovanje partiskog članstva. Da bi se ispravile greške i nedostaci u ovome za Partiju veoma važnom poslu, CK KPJ upućuje svima partiskim organizacijama i odgovornim partiskim rukovodiocima nekoliko napomena.

1. Odgovornost za prikupljanje podataka o kadrovima, njihovom pravilnom ocenjivanju, briga o kadrovima uopšte, leži u prvom redu 1) u vojsci — na zamenicima političkih komesara proleterskih narodno-oslobodilačkih udarnih i narodno-oslobodilačkih udarnih brigada, odnosno partizanskih odreda, i na bataljonskim komitetima KPJ, 2) na terenu — na mesnim komitetima KPJ i na bataljonskim komitetima KPJ.

U cilju pravilnog rukovođenja ovim poslom potrebno je a) da bataljonski komiteti KPJ, u sporazumu sa zamenikom politkoma odreda, odnosno brigade, odrede jednog svog najpoverljivijeg i najpouzdanijeg člana za tzv. kadrovike. Njegova je glavna dužnost prikupljanje podataka i briga o razvitku kadrova. Prema tome, da bi bataljonski kadrovik uspešno obavljao svoje zadatke, može sam, prema svom nahođenju, odrediti u svakoj većoj ćeliji po jednog najboljeg i najpoverljivijeg druga koji će mu davati informacije o kadrovima i savetima pomagati u ovome radu; b) svaki mesni komitet, a u većim gradovima, sa razvijenijom partiskom organizacijom, i rejonski

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 18955/1, 1—2 (42).

komiteti, određuju *kadrovika*. No ovo ne treba kruto shvatiti. Pored toga što će i jedan i drugi obezbediti sebi pomoć na najpodesniji način, može se u svima velikim ćelijama koje imaju i svoj biro odrediti kadrovik; i c) da bi politika kadrova bila jedinstvena u čitavoj pokrajini, mora svaki pokrajinski komitet kao i oblasni imati odel za kadrove, odrediti jednog druga kadrovika.

Kadrovik u bataljonskom i mesnom komitetu najbliži je članovima Partije i on je u mogućnosti da da najbolju, najverniju i najdetaljniju ocenu i karakteristiku svakog člana. Ali to ne znači da, osim određenog kadrovika, ne mogu dati ocene i svoje kratke primedbe na rad dotičnog partijca i oni drugovi koji su s njim bili na partiskom ili nekom drugom radu i koji ga otuda najbolje poznaju. Zatim bataljonski kadrovik, određen od bataljanskog biroa KPJ u sporazumu sa zamenikom politkoma brigade ili odreda, sređuje date primedbe i stavlja svoju ocenu. Kod toga se mora voditi računa o objektivnosti onih koji su davali ocenu i primedbu. Kad je u pitanju ocenjivanje člana Partije, onda prestaje lično raspoloženje prema dotičnom, bilo ono pozitivno ili negativno za ocenjivanje druga.

2. Ocenu i svoje primedbe za članove Partije u štabu bataljona daju bataljonski kadrovik i zamenik politkoma brigade ili odreda. Oni to čine kao najodgovorniji drugovi, ali nije zgoreg pripitati, pa čak i omogućiti da svoju ocenu dotičnom drugu iz štaba bataljona da i po koji odgovorni partiski rukovodilac. Time će se postići, prvo, da ocena bude svestranija i, drugo, da bude vernija i objektivnija.

3. Ocenu članova Partije koji se nalaze u bilo kojoj funkciji na radu u štabu brigade ili odreda daje u prvom redu Centralni komitet. Ali da bi se njemu olakšalo pravilno ocenjivanje dotičnih drugova potrebno je da daju svoju ocenu i primedbe kako zamenik politkoma, tako i pojedini partiski rukovodioci u dotičnoj jedinici (napr. iz politocela).

4. Da bi se obezbedila pravilna politika kadrova i da bi se imao njihov pregled u celini, te tako lakše kontrolisao i pomagao njihov razvitak, nužno je postojanje kadrovika u svim višim partiskim forumima — mesnom, oblasnom i pokrajinskom komitetu. Kadrovik se ne bira, već se odlukom višeg foruma postavlja u nižem. Prikupljanje podataka o kadrovima i njihovo proučavanje pruža odlične mogućnosti za svestrano upoznavanje svakog člana Partije, otkrivanje njegovih sposobnosti i nedostataka, vrlina i mana, kao i raznih sklonosti. Raspolaganje takvim podacima omogućuje partiskim forumima i odgovornim partiskim rukovodiocima da svakog člana Partije

pravilno zaposle i postave na njegovo mesto, tamo gde će najviše koristiti Partiji i svome vlastitom razvitku. U toku minule godine narodno-oslobodilačke borbe protiv krvavih okupatora i njihovih slugu naša Partija izgubila je na bojnopolju veliki broj svojih najboljih kadrova, junaka naše slavne Komunističke partije. Ali u toku iste godine obnovljena je Partija još većim brojem kadrova, koji su izrasli iz vatre borbe, očeličili se u njoj i najsigurnije podigli do nivoa člana Partije. Stari i oprobani kadrovi naše Partije biće u stanju da savladaju višestruke zadatke, kako u pogledu svakodnevnog rada, tako i u pogledu podizanja novih kadrova, samo tako ako se obezbedi pravilna politika kadrova u svim našim partiskim organizacijama. Svaki naš kadrovik, svaki odgovorni partiski rukovodilac mora pokazati neizmernu ljubav prema poslu koji mu je poverila Partija. Politika kadrova nije samo prosto prikupljanje podataka nego je, pored ostalog, i briga o daljem razvitku članova Partije, njihovom pravilnom partiskom zaposlenju.

5. Mnogi kadrovici misle da se njihova dužnost završava onog momenta kad na ispunjeni upitnik upišu i svoju ocenu za dotičnog partijca. Ovi drugovi ne vide da to nije nikako privremena ili povremena dužnost, oni ne vide da zadatak određenog kadrovika nije neki administrativni posao. Naprotiv, kadrovici moraju svakog člana Partije budno paziti na putu njegovog razvoja, držanja i rada u Partiji. Da bi se to obezbedilo, potrebno je da svaki odgovorni drug za kadrove zapiše u notes svoju i ostalih drugova ocenu i primedbe stavljene za izvesnog člana na popunjeni upitnik. To je potrebno i zato što će, s vremena na vreme, naročito posle krupnih akcija-Partije i nekih značajnih događaja oko nje, nužno morati da upoređuje ranije držanje i držanje u tim akcijama i događajima i da daje novu ocenu člana Partije upoređujući je sa ranijom. Osim toga, kadrovik mora imati u glavi za svakog člana Partije najkarakterističnije momente iz njegovog razvoja pre i posle stupanja u Partiju. Dakle, ocenu i primedbe kao i najkarakterističnije momente iz popunjenog upitnika — to je ono što kod sebe treba i mora da ima svaki odgovorni drug za kadrove.

6. Pojedinim odgovornim partiskim rukovodiocima još nije dovoljno jasno ko daje ocenu članova viših foruma, napr. mesnog, okružnog i pokrajinskog komiteta. Za članove mesnog komiteta ocenu i primedbe daje uglavnom od njega određeni kadrovik, ali svaki član dotičnog foruma može staviti svoje primedbe. No konačna ocena članova mesnog komiteta pripada nadležnom, to jest njemu najbližem forumu. To važi za sve forume odozdo pa naviše.

7. Uprkos našim naknadnim primedbama mnoge organizacije i dalje čine greške u popunjavanju upitnika. Podaci su toliko oskudni da se iz njih ne može dobiti prava slika o razvoju i vrednosti člana Partije. Nije potrebno na pola tabaka otkucavati celo pitanje a tek na drugu polovinu staviti svoj odgovor. Umesto toga, treba staviti samo tačku pod kojom se nalazi dotično pitanje. Dakle, uneti u kadrovski list čitav raspored sem teksta pitanja.

8. Sve izmene u funkcijama bilo koga člana Partije, kao i eventualno [premeštaj] iz jedne jedinice vojne u drugu ili iz jedne u drugu partisku organizaciju na terenu, odmah pismeno dostaviti komisiji za kadrove zajedno sa karakteristikom koja je uz njega data.

9. Skrećemo pažnju svim part. organizacijama i partiskim rukovodiocima, a naročito određenim kadrovicima, da nijedan ispunjeni upitnik ne sme pasti u ruke neprijatelju. U ovom radu mogu učestvovati samo najpoverljiviji članovi Partije.

U prilogu ovoga pisma dostavljamo naknadne primedbe komisije za kadrove.

25. IX. 1942. god.

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
KOMISIJA ZA KADROVE
Marko, s. r.**

(M. P.)

' Aleksandar Ranković

BR. 17

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
(LIČKE) NOU BRIGADE OD 25. SEPTEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

Sekretar partijske organizacije
II partizanske brigade Hrvatske
25 septembra 1942 godine

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Naša brigada u posljednjih 15 dana izvršila je niz akcija u kojima se moglo ocijeniti borbenu sposobnost naših bataljona, disciplinu i političku svijest partizana kao i rad komandnog osoblja. U ovim borbama partizani naše brigade pokazali su jurišima na neprijatelja visoki borbeni moral. Uopće, pokazalo se da akcija na Udbinu,² u kojoj smo imali ogromne gubitke, nije izazvala naročitih kriza i da će naši bataljoni, ako budemo ispravno radili, kroz kratko vrijeme sliti se u jednu cjelinu, u brigadu. Ovo sve ovisi o radu naše partijske organizacije.

U vrijeme kada je naša brigada formirana,³ naši bataljoni nisu svi jednako stajali po broju članova Partije kao ni po radu i organizaciji. Drugi i treći bataljon zaostajali su iza prvog i četvrtog bataljona. Staviše, treći bataljon nije imao ni svoju štabsku ćeliju, i zbog čega se vidio nedostatak u radu štaba kao "i u životu čitavog bataljona.

Sada u našoj brigadi stvar stoji bolje. Direktivu: omasoviti Partiju moguće je sprovesti u život. U čitavoj brigadi imamo 81 člana Partije. Štabske ćelije bataljona, bataljonske ćelije i jedinice po četama ispravno su formirane i rade redovno. U Partiju je primljeno dosta novih članova koji rade u našoj vojsci, a koji su se kao kandidati i SKOJ-evci pokazivali kao prvi borci. Jedino što im nedostaje teoretska izgradnja.

U ovih posljednjih 15 dana [rad] naše partijske organizacije sastoji se u tome što se partizane pripremalo za akcije, što se uočavalo nedostatke koji su se pokazivali za vrijeme akcije i na njih upozoravalo da se ne bi više činili. Naročito

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhiva CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1/346.

² Vidi dok. br. 6, napomenu 3.

³ Vidi dok. br. 6, napomenu 2.

smo poduzeli da se partizanima objasni nužnost borbenog jedinstva Srba i Hrvata, i da se partizane pripremi za akcije u zapadnoj Lici.... Prije svake akcije, uz redovne sastanke održavani su sastanci bataljonskih biroa, kao i poslije akcije, po održanim sastancima četnih jedinica.

Političkom radu posvećuje se pažnja. Vodimo strogog računa da se sav materijal koji dobivamo od viših štabova prouči. Naročito smo poduzeli da se partizanima objasni izdajnički rad jugoslovenske vlade u Londonu. Za rad vojnički bilo je manje mogućnosti, pošto su u ovo vrijeme izvođene akcije u vezi s kojima su partizani morali da izvrše duge marševe, pa se moralo paziti na odmor vojske. Inače, govorilo se je o greškama i propustima koji su činjeni u akcijama. Na sastancima partijskih jedinica pitanje vojničke izobrazbe partizana se postavlja.

U kulturno-prosvjetnom radu učinjeno je to da su po bataljonima formirani kulturno-prosvjetni odbori koji će voditi računa o kulturno-prosvjetnom radu. Po bataljonima izlaze zidne novine. Članovi, kandidati i SKOJ-evci vode čitalačko-prosvjetne grupe i rade na likvidiranju nepismenosti.

U brigadi izlazi »Udarnik«, u kome naši bataljoni sarađuju.

Organizacija SKOJ-a broji 174 člana. Po liniji SKOJ-a u brigadi radi drug Ilija Blanuša. Aktivan je i ima uspjeh u radu. SKOJ-evci prednjače u stvaranju discipline i kao borci u akcijama. Ostala omladina obuhvaćena je u S.M.G. Kandidatske grupe formirane su po četama. U čitavoj brigadi imamo 64 kandidata.

Od formiranja naše brigade u Partiju su primljeni drugovi: Dane Ajduković, Rade TL'ma. Rade Kljajić, Jandre Dukić, Dušan Šašić, Dušan Dotlić, Bogdan Repac, Stevo Karan, Rade Cujić, Nikola Cujić, Bude Divjak, Blagoje Divjak, Vujadin Rapajić, Petar Drakulin. Milan Cupurdija, Gojko Svilar, Rade Mirković. Svi ovi bili su duže vremena kandidati i SKOJ-evci. Podatke o njima imam kod sebe.

Od formiranja brigade poginuli su članovi K.P.: Stevo Brozović, Ilija Rašeta, Nikola Siranović, Đuro Bjelobaba i Slavko Stojanović. Poginulo je više kandidata i članova SKOJ-a.

Partijski materijal u ovih 15 dana vrlo je malo proučavan zbog akcija.

Materijal koji ste nam poslali dobili smo.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
(M. P.) B.[ogdan] Vujnović

BR. 18

**IZVESTAJ POLITIČKOG KOMESARA PETE NO BRIGADE
OD 27. SEPTEMBRA 1942. POLITIČKOM KOMESARU PRVE
OPERATIVNE ZONE HRVATSKE¹**

STAB V PART. BRIGADE

27. IX. 1942.

Politički izvještaj

POLITKOMESARU I OPERATIVNE ZONE N.O.P.O.H.

I bataljon:

Ovaj bataljon formiran je od bivšeg Udarnog bataljona II K.P.O. i pojačan je jednom četom bivšeg III bataljona I K.P.O. i to četom koja je sastavljena iz bivših vodova Perne, Pecke i Crnog Potoka. Političko stanje u tom bataljonu je osrednje. Do sada primjetilo se nekoliko grešaka u tom bataljonu i to prilikom marševanja da su drugovi izostajali iz stroja, pjevali neke ružne pjesme, te da u tom bataljonu drugovi slabo vrše stražarsku službu i prilikom operacije na Blagaj da su ostavili ranjena komandira i jednog druga i nijesu ih iznijeli iz borbe, nego zahvaljujući jednoj drugarici i još jednom drugu ti drugovi su spaseni. Zbog ovih grešaka, i upoznavanja stanja u tom bataljonu, održao sam, u zajednici sa drugom zamjenikom, konferenciju sa starješinama ovog bataljona, pretresli smo stanje u bataljonu i dali upute za budući rad. Opomenuli smo drugove starješine na držanje prema partizanima, prema narodu, upozorili ih na greške u pogledu linije narodno-oslobodilačke borbe i t.d.

Od formiranja ove Brigade² do danas u ovom bataljonu održali su politički komesari i delegati predavanja po četama

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 24-1/16, k. 103 B.

² Peta hrvatska (kordunaška) NO brigada je formirana 16. septembra 1942. u Radmanovoj Poljani, od boraca Prvog i Drugog kordunaškog NOP odreda. Komandant je bio Bogdan Oreščanin, politički komesar Miloš Sumonja, zamenik političkog komesara Rade Janjanin, zamenik komandanta Milutin Karaš (poginuo u Pokuplju 1944, kao načelnik Štaba Trideset četvrte divizije), operativni oficir Simo Mikasić i informativni oficir Tomo Strukelj. U sastavu Brigade, na dan formiranja, bila su tri bataljona (oko 700 boraca).

U vezi sa stvaranjem Brigade potrebno je istaći i sledeću napomenu koju je, 19. IV. 1960. dao njen bivši politički komesar Miloš Sumonja (sada general-potpukovnik JNA):

i to o poznavanju oružja u vezi direktive: »Postanimo majstori svog oružja«, o liniji narodno-oslobodilačke borbe, važnosti zakletve, o vladanju u selima, o drugarstvu, o disciplini i t.d. Obilazeći jedinice primjetio sam da drugovi politički komesari prigodom predavanja i držanja časova predaju kao u školi, t.j. uzmu jednu temu i o tome govore jednolično, ne mijenjajući ton glasa i ne nastojeći da zainteresuju sve drugove. U tom pogledu na konferenciji date su upute da prilikom održavanja časova treba sve drugove zainteresirati, a to ćemo postići tako ako unesemo u naša predavanja živosti i života, te nađemo mogućnosti da naše znanje prenesemo na partizane u obliku razgovora i diskusije. Drugarstvo u ovom bataljonu nije zadovoljavajuće jer po četama stvaraju se grupice (Leskovčana, Perjana i t.d.), t.j. drugova koji su došli iz raznih jedinica, a to je za sada razumljivo pošto se isti još dobro ne poznaju sa ostalim drugovima. Ova greška na vrijeme je primjećena i već sada u tom pogledu je bolje stanje nego što je bilo.

Disciplina u ovom bataljonu je osrednja. Nastoji se da se disciplina popravi, a drugovi se privikavaju na red i disciplinu koja je u čitavoj Brigadi zasnovana na tome da budemo što bolji vojnici. Imade poteškoća u tome pogledu, jer u dosadašnjim terenskim jedinicama život partizana nije bio ovoliko vojnički kao što je u Brigadi. U ovom bataljonu imade nekoliko drugova koji su nedisciplinovani, a inače dosta dobri borci. Njihove greške paziće se i data su uputstva da se njihove greške iznašaju pred njihove jedinice i da se nastoji da ih sama jedinica kazni i da im onemogući popularizaciju među partizanima, nego da ih partizani osude kao nedisciplinovane vojnike.

Raspoloženje za borbu u ovom bataljonu dobro je, a i sama borbenost prilična je, što se pokazalo u našoj prvoj operaciji na pruži između Košara i Tounja,³ gdje su snage ovog

-Peta NO kordunaška brigada je formirana skoro na izuzetan način. Praksa je bila da se iz odreda najbolji borci upućuju u brigade. Tako je bilo i na Kordunu: najbolji borci su izabrani za Zumberak, Pokuplje, Prvu brigadu. Proleterski bataljon Hrvatske, Proletersku četu Korduna, bataljon Kordunaša koji je bio u Prvoj brigadi Hrvatske itd. Međutim, kada se formirala Peta brigada, naredeno je da najbolje borce ostavimo na terenu, u odredskim jedinicama. To je tada tako striktno shvaćeno, da smo u početku u Brigadi imali dosta teškoća. To se odrazilo u nekoliko prvih borbi, ali je Brigada kasnije prestala kao i ostale naše brigade. Pri napadu na Cemernicu ona se odlično držala, zatim pri napadu na Slakovac, pa u napadu na četnike u Lič. Jesenici, i posebno u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, naročito na Drenovači.« (O formiranju ove Brigade vidi tom V, knj. 7, dok. br. 37.)

³ U noći između 23. i 24. septembra 1942, na pruži između Tounja i Košara. Prvi i Treći bataljon Pete hrvatske NO brigade, zajedno sa

bataljona imale zadatak da sačekaju blindirani vlak i jedan vod da juriša na taj vlak. Zahvaljujući hrabrosti komandanta toga bataljona, koji je bacio sam četiri bombe na vlak, partizani su ostali na položaju, dok su partizani voda iz III bataljona pobjegli. Na drugim položajima partizani ovoga bataljona držali su se dosta dobro. Primjećeno je da se drugovi dobro ne poznaju, nemaju povjerenja jedan u drugoga, a pored toga u čitavoj ovoj Brigadi partizani su prosječno, po borbenosti, po svijesti, dosta slabi zbog toga što su najbolji s Korduna otišli u Proleterski bataljon Hrvatske, u I i III Brigadu, u Pokupsko-žumberački odred, u Kljuku, a dobri, pouzdani ostali su i u komandi područja. Nastojaćemo da se panikera riješimo, a ostalim drugovima da podignemo borbeni duh i njihovu svijest.

Starješine, komandno osoblje ovoga bataljona dobro je. Komandant¹ je neobično hrabar, iskusan borac i omiljen kod partizana zbog svoje hrabrosti. Pored toga isti je i disciplinovan i na konferencijama i diskusijama uvijek učestvuje i stavlja vrlo dobre primjere i predloge. Dosadanji komesar drug Marko Toić imenovan je za pomoćnika, zamjenika komesara, a na njegovo mjesto došao je jedan drug bivši komesar čete koji je dobar, vredan i bio je najbolji komesar čete. Zamjenik komesara dosta je tih i mlad, inače vrlo pouzdan i dobar, a zamjenik komandanta dobar. Operativni oficir dobar je, samo je suviše miran i blag, a obavještajni oficir mlad, poletan i sposoban za tu službu i daje izgleda za vrlo dobar daljnji razvitak. Komandiri i komesari su dobri, vodnici također, a delegati nešto su slabiji i manjka ih. Od komande područja tražili smo da nam pošalju s kursa, koji organizovala bivša Grupa K.P.O..⁵ 6—8 delegata i s njima ćemo popuniti prazna mjesta.

II bataljon:

Ovaj bataljon formiran je od bivših partizana I Odreda i političko stanje u ovom bataljonu dosta je dobro. I u ovome bataljonu bilo je grešaka kao što i u prvom, i ovdje je održana konferencija, kojoj je prisustvovao drug zamjenik⁶ i ja. Ovdje

Goranskim udarnim bataljonom, sačekali su blindirani voz. Bataljoni »delimično su izvršili zadatak, jer prilikom nailaska blindiranog voza, kada je eksplodirala montirana avionska bomba, partizani nisu jurišali na voz kako je predviđeno... Pod zaštitom vatre iz ova dva voza neprijatelj je uspeo da se izvuče iz prevrnutih vagona i ... pobjegne u pravcu Košara« (tom V, knj. 7, dok. br. 82).

¹ Mile Pajić

⁵ To jest: Grupa kordunaških NOP odreda.

⁶ Rade Janjanin. Umro od tifusa 1943. godine.

su opažene manjkavosti u pogledu discipline na maršu, straže, odnosa prema narodu, dejstva alkohola i pored toga još nekih sitnica.

U ovom bataljonu održavali su se časovi kao i u prvom i bilo je grešaka od strane predavača kao i u prvom, samo što je komesar ovoga bataljona nastojao da sam rad bude što interesantniji, i na svaki politički čas dolazio je neko od štaba bataljona i nastojao da se unese živahnosti i života u rad. Časove su održavali kako komesar i komandant bataljona tako i komandiri i komesari četa, te vodnici i delegati. Drugovima prije časa razjašnjena je tema i upoznati su bili s temom tako da su na čas izlazili prilično pripremljeni i nekoji su dosta dobro uspjeli. U međuvremenu samih časova koji su predviđeni rasporedom rada sa strane ove brigade određivan je rad sa strane štaba bataljona i uz pjesmu, kolo, humor, diskusiju nastojalo se da partizanima ne bude nikad dosadno. U samom bataljonu održane su tri konferencije s komesarima, komandirima, vodnicima i delegatima, na kojima su rješavana pitanja grešaka i budućeg rada u samom bataljonu.

Drugarstvo u ovom bataljonu također nije onako kako bi trebalo, i u ovom bataljonu imade grupica starih poznanika i ovdje drugovi se ne poznaju, ali od dana formiranja ove brigade do danas to se stanje popravilo, a u budućnosti, poslije nekoliko akcija, biće još bolje. Drugovi starješine upozorehi su na odnos prema partizanima i narodu, naročito komandiri i štab bataljona, koji se znao za vrijeme odmora da udalji od partizana.

Disciplina u ovom bataljonu dosta je dobra i uveden je vojnički život u priličnoj mjeri. I u ovom bataljonu imade dvojica drugova koji su nedisciplinovani i na koje je obraćena pažnja, i data su uputstva za postupak prema njima kao što je to učinjeno i u prvom bataljonu. Raspoloženje za borbu u bataljonu dobro je, a sama borbenost prilična. Ovaj bataljon bio je dva dana na položaju prema Bariloviću i hrvatskim selima Siä i Cerovcu i tamo su se pokazali dobri i nisu pravili nikakove greške i kontrolisali su dobro teren. U operaciji na pruži ovaj bataljon bio je na osiguranjima i izvršio je svoj zadatak u potpunosti.

Komandno osoblje ovog bataljona dobro je. Komesar je mlad ali neobično dobar i ima volju za rad, te pored toga i sposobnosti. Nade se uvijek tamo gdje ga treba i služi uzorom svima. Komandant je hrabar, disciplinovan, ali mu manjka vojničkog znanja, zamjenik komesara vrlo dobar, a zamjenik komandanta dobar, ali sada je bolestan. Operativni oficir vrijeđan, a obavještajni za sada nije pokazao nikakvih rezultata

u svome radu. Komandiri i komesari su dobri, a isto tako vodnici i delegati. Ovaj bataljon prema svemu ima izgleda da postane u skoro vrijeme dobar bataljon.

III bataljon:

Ovaj bataljon formiran je od jedinica bivšeg II K.P.O. Političko stanje u ovom bataljonu prilično je. U ovom bataljonu bilo je grešaka kao i u ostalim bataljonima, samo što u ovome bataljonu nisam mogao održati konferenciju zbog toga što je isti bataljon krenuo jedan dan iz Priseke prije, zbog toga pošto je morao smijeniti Goranski bataljon na položaju prema Bariloviću, ali poslije operacije na prugi održana je konferencija sa njima.

U ovom bataljonu održano je niz političkih časova kao i u ostalim bataljonima i o temama kao i u ostalim bataljonima. Ovaj bataljon bio je dva dana u hrvatskim selima i partizani prema stanovništvu držali su se vrlo dobro a komesar bataljona razgovarao je sa župnikom iz Cerovca, sa seljacima iz Siće, objašnjavao im cilj naše borbe, ulogu ustaša—četnika, namjeru okupatora i t. d. Narod se ne boji partizana, već Talijana.

Drugarstvo među partizanima ovog bataljona nije baš dobro i ima i ovdje grupica i to Dubravaca, Perjaščana, Skradana i t.d. Nastoje se da se to stanje popravi.

Disciplina u ovom bataljonu dosta je slaba. Partizani ovog bataljona naučili su u bivšim svojim jedinicama na život koji ne mogu sprovesti u Brigadi, a pored toga ovaj bataljon sastavljen je uglavnom od partizana iz bivšeg I bataljona II K.P.O.. čiji partizani nisu nikad bili jako disciplinovani, to naročito važi za Dubravce i Perjaščane. Stanje se u tom pogledu popravlja i data su uputstva kakav način treba uzeti u odnosu s tim partizanima da se disciplina popravi.

Raspoloženje za borbu u ovom bataljonu dobro je, a borbenost prema poslednjoj akciji slaba, iako su ovi partizani upoznati sa akcijama na pruži... Razlog leži u tome što se drugovi međusobno ne poznaju i nemaju povjerenje jedni u druge. Prilikom posljednje operacije jedan vod I čete ovog bataljona pobjegao je s položaja i tako akcija na sam voz nije uspjela i neprijatelj je uspio da izmakne. Izgleda da je na drugove to djelovalo i neki od njih kažu da bi bolje bilo da ih je ona mina raznijela nego da su pobjegli s položaja. Ovaj slučaj bještva s položaja ispitaćemo, krivce kazniti, a ako je bio kriv koji starješina, isti biće pozvan na odgovornost i strogo kažnjen. Prilikom povlačenja odnosno bježanja toga voda ranjen je jedan drug i drugovi iz tog voda koji je bježao ostavili

su ga iako je ranjen drug zvao u pomoć. Slučajno ga je našao jedan drug i spasio ranjenog druga. Protiv ovih drugova također vodi se istraga i krivci biće kažnjeni

Mitraljeska četa:

Ova četa formirana je uglavnom od drugova koji su služili u mitraljeskoj četi u bivšoj jugoslavenskoj vojsci, 26. ov. mj. konačno je upotpunjena, imenovan joj komandir, vodnici, a delegati će biti postavljeni čim stignu iz Područja a to će biti sigurno ovaj koji dan. Data su uputstva za rad u toj četi. Četa je podijeljena na tri voda, po dva mitraljeza, koji se prenose pomoću konja i samara, od kojih su još neki u izgradnji.

Vod za vezu:

Ovaj vod formiran je od bivšeg voda za vezu II K.P.O. Imade vodnika i delegata i do sada svakim danom vršeno je vježbanje signalizacije i držani su politički časovi. Vodu manjkaju razna sredstva kao lampe, barjačici i t. d., što ćemo nastojati nabaviti. Vodnik je dobar, a delegat dosta slab i nastojao se da se isti popravi, i ukoliko se ne uspije, biće isti smijenjen. Zbog magle ovaj vod nije mogao biti upotrijebljen u bivšoj operaciji.

Iz mitraljeske čete bio je jedan vod kod Košara i u samoj borbi jedno odjeljenje pokazalo se dosta slabo, t. j. nakon kratke vatre povuklo se i tek poslije nekoliko minuta naredeno im je da se povrate i isti su se povratili. Komesar mitraljeske čete mlad je, ambiciozan, sposoban i svršio je niži oficirski i niži komesarski kurs, a komandir se javio sam i izrazio želju da bude u Mitraljeskoj četi.

Rad na selu:

Na ovom sektoru rada radilo se pojedinačno i u manjim obimima. Tako se u Kestenjku prigodom posljednjeg boravka organiziralo kolo, a u svim mjestima gdje se prehranjujemo prilikom donošenja hrane razgovara se s drugovima odbornicima, drugaricama i kod svakog jela obično vidi se kolo i čuje se pjesma. U hrvatskim selima Sići i Cerovcu održani su sastanci ali manjih razmjera, pošto se nisu mogli okupiti drugovi iz tih sela, nego se išlo od kuće do kuće, objašnjavao cilj naše borbe i t. d. Poslije prvog dana počeli su se neki stanovnici vraćati natrag u Siću a iz Cerovca mnogi su otišli prema Bariloviću. Ovi iz Siće nastavili su sa radom i svršavaju svoje poljske poslove i jedan dio hrane spremili iz bojazni pred Talijanima. I bataljon organizirao je usmene novine na kojima

je prisustvovalo i naroda. U Poloju komesar II bataljona održao je govor narodu prilikom odlaska bataljona za Dunjak. Uz pomoć agit. prop. grupe i kulturno-prosvjetnih sekcija koje će biti osnovane moći će se više poraditi s narodom i organizovati više sastanaka.

Agit. prop. grupa:

Pri Štabu brigade organizovana je agit. prop. grupa iz dva člana koji su radili u agit. prop. grupama bivših odreda. Jedan član tražen je još od Područja i ta će grupa da broji tri člana. Zadatak te grupe biće da uz pomoć komesara i štabova bataljona u svakom bataljonu organizira kulturno-prosvjetne sekcije koje će biti sastavljene od drugova boraca i koje će imati pjevački hor, diletantsku sekciju, drugove koji će pisati za zidne novine, drugove koji će govoriti na usmenim novinama, drugove koji će pisati parole i jedan drug u svakom bataljonu nosiće farbu kojom će ispisivati parole po mjestima gdje bude bataljon dolazio i koja bude osvajao. Pored toga, ta grupa organizovaće zidne novine pri Štabu brigade i lijepiti parole po mjestima gdje se bude Brigada zadržavala i organizirati pjevački zbor Brigade. Za sada date su upute ovoj dvojici članova agit. prop. grupe da organiziraju [to] po bataljonima a isto tako naređeno je komesarima da oni sa svoje strane potpomognu ostvarenje toga.

Sanitetska služba:

Sanitetska služba organizovana je za sada po bataljonima ovako: Svaki bataljon imade bataljonskog saniteta s lijekovima i troja nosila. U svakoj četi četni bolničar s jednim nosilima. Sanitetskog materijala za sada nešto imamo, jedino manjka masti za svrab koga imade dosta. Naručili smo sumpora i nastojaćemo da se naprave smjese s krečom i da se toga svraba riješimo. Poteškoća je kod organizacije sanitetske službe što nemamo sposobna druga, ili drugaricu, koji bi mogao vršiti dužnost brigadnog saniteta i koji bi organizirao bolje sanitetsku službu po jedinicama i mogao vršiti pregled drugova koji se javljaju da su bolesni. Drugovi koji su sad određeni za bataljonske sanitete također nemaju neko stručno znanje i isto tako i četni saniteti, pa je i to jedna poteškoća, tmađemo u Brigadi tri drugarice koje vrše dužnost tih saniteta i one su hrabre i pokazuju volju za taj rad.

Dosta drugova svakodnevno javlja se da su bolesni. Iste drugove ispita se od čega boluju i koji su stvarno bolesni upućuju se na liječnički pregled u vojne bolnice i isti se vraćaju

natrag, te prema nalazu liječnika s njima se postupa, odnosno šalje ih se u Područje da ih ono raspoređi....

Ishrana i stanovanje:

Ishrana se vrši preko n. o. odbora gdje se nalazimo i to bataljonski intendant naručuje hranu a dežurni vrše raspored prilikom samog jela. Jede se dva puta dnevno i hrana je uglavnom dobra, a ovisi o mjestu gdje se nalazimo. Uglavnom jede se krompir i grah. Ima nekih drugova koji su počeli birati i tražiti, naime izbirati ko je donio bolju hranu, ali to je spriječeno. Štabovi bataljona i Stab brigade hrane se zajedno s partizanima.

Stanuje se za sada po sjenicama, ali već su noći hladne, drugovi nemaju ćebadi ni šinjela i kako su slabo obučeni to im je dosta teško.

Odjeća i obuća:

U I bataljonu stanje odjeće i obuće je jako slabo. Drugovi su većinom obučeni u pola civilno i pola vojničko odijelo koje je slabo i skoro će dotrajati. Šinjela je vrlo malo. Imade drugova mnogo koji imaju samo jedan par veša. Po pitanju obuće još je i gore. U ovom bataljonu imade 18 drugova potpuno bosih a imade ih oko 50% čije su cipele vrlo loše i kod prvih kiša i blata će se raspasti. Za bosa drugove nastojimo nabaviti preko A.F.Z. kope i podašivamo ih s kožom.

U II bataljonu stanje je kao i u I bataljonu, dok u III bataljonu stanje je nešto bolje i u ovom bataljonu imade drugova koji su se obukli u posljednjim akcijama na pruži koje su vršili još u bivšim bataljonima. Molili smo Područje da nam dodijeli platna što je zaplijenjeno u Blagaju, a isto tako i vune.

Da je ovako loše stanje u pogledu odjeće i obuće uzrok je taj što su drugovi koji su odilazili u prije osnivane jedinice presvlačili od drugova koji su ostajali odijelo i cipele.

Blagajna:

Vidi se iz priloženog izvotka iz blagajničkog dnevnika.

25. ov. mj. održana je konferencija Štaba brigade, pretresano je pitanje stanja u Brigadi i zaključeno da se istog dana sazove konferencija svih vodnika, delegata, komesara, komandira i komandanata te članova štaba. Svrha te konferencije bila je da se upoznamo sa stanjem u Brigadi, da se upozore drugovi na greške koje su do sada vršili i da im se dadu uputstva za daljnji rad. Prije nego je počela konferencija stigao je i drug komandant⁷ Zone i on je prisustvovao toj konferenciji.

*** Srećko Manola**

Pored toga, svrha ove konferencije bila je da se pretrese bivša operacija i da se izvuku iskustva iz te operacije. Na konferenciji prvo je govorio komandant Zone o osnivanju brigada, o zadacima brigada i zadacima naše Brigade, te o zadacima starješina u toj našoj Brigadi. Poslije njega govorio sam ja o potrebi rada komesara, potrebi da komesari budu i vojnički nabraženi. .. Pored toga, govorio sam o greškama koje su se desile u pojedinim jedinicama od osnutka naše Brigade. Poslije toga govorio je drug zamjenik o položaju drugarica u Brigadi, sanitetskoj službi, o liniji narodno-oslobodilačke borbe, bolesnim drugovima i t. d. Poslije toga govorio je drug komandant o vojničkim nedostacima u našoj Brigadi, o potrebi discipline, o potrebi vojničkog znanja i osvrnuo se na bivšu operaciju, poslije čega se razvila diskusija o samoj operaciji. Iz diskusije došli su do zaključka da se je vod III bataljona povukao bez razloga i da starješine naših jedinica ne misle, t.j. ne vode računa o stvarima koje su potrebne za jednu operaciju i ne misle ni o samoj borbi. Rad desetara ne opaža se, a složili se svi u tome da je rad desetina i desetara važan i data su uputstva kako će se to postići, a u buduću pozivaće se na konferencije po bataljonima i desetari.

Kazniti treba sve prestupnike, ali paziti kako se kazna izriče i nastojati da se drugovima objasni u čemu je pogreška, te tako postići da je što manje grešaka....

26. ov. mj. čitava Brigada bila je na okupu i drug komandant Zone održao im je govor o situaciji kod nas, navodeći potrebu osnivanja brigada, zadatak tih brigada i tako dalje, poslije toga govorio sam kakvi treba da budemo i da postanemo udarna brigada, a naposljetku drug komandant govorio je o potrebi jedinstva naroda, o narodnim izdajicama, o drugovima koji ostavljaju karabin, t.j. zabušantima i o popunjenju mitraljeske čete, voda za vezu i formiranju pionirskog voda.

Četničkih elemenata, ni ispada u Brigadi nije se moglo opaziti. Obavještajnim oficirima po bataljonima data su uputstva za rad i oni su otpočeli kako u svojim jedinicama tako i u mjestu gdje stanujemo.

Jedna poteškoća kod samog rada je ta što nemamo materijala, a materijal koji smo do sada imali ostao je u terenskim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
M.⁸ Šumonja

' Miloš

BR. 19

ZAKLJUČCI SA SEDNICE OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA
BOSANSKU KRAJINU ODRŽANE 27. I 28. SEPTEMBRA
1942. GODINE¹

Z A K L J U Č C I

sjednice Oblasnog komiteta KPJ za Bos. Krajinu održane 27
i 28 IX 1942 g.

Dnevni red sjednice:

- 1) vojno-politička situacija
- 2) organizaciono pitanje:
 - a) okružni komiteti i njihov rad
 - b) stanje partijske organizacije u vojsci
- 3) pitanje SKOJ-a i njegovog rada među omladinom
- 4) pitanja agitpropa
- 5) izbor narodno-oslobodilačkih odbora
- 6) ishrana vojske i stanovništva
- 7) razno.

Poslije diskusije sjednica Oblasnog komiteta KPJ za Bos.
Krajinu donosi slijedeće zaključke:

I. VOJNO-POLITICKA SITUACIJA

Borba u Krajini uzimala je sve većeg maha u toku čitavog ljeta. Veliki uspjesi partizana u Prijedoru i Ljubiji, silan polet naroda čitave Krajine u vezi sa tim uspjesima, prinudili su okupatora da, pod cijenu potpune kompromitacije četnika u srpskim, a ustaša u hrvatskim i muslimanskim masama, izvede njihovo pomirenje u poznatom četničko-ustaškom sporazumu. Pored toga, okupator i njegove sluge bili su prinuđeni da koncentrišu velike snage u cilju uništenja živih oružanih snaga našeg ustanka, kao i cilju sprečavanja širenja narodno-oslobodilačke borbe u krajevima oko Krajine. Veliki polet masa i borbenost partizanskih jedinica, vjera naroda u svoju snagu i pobjedu, — sve je to omogućilo ne samo razbijanje većih neprijateljskih snaga na Kozari² (sedam hiljada mrtvih, ranjenih i zarobljenih), nego i preduzimanje naše ofanzive na drugim sektorima u cilju razvlačenja neprijateljskih snaga. Zauzimanjem [Bos.] Krupe, Dobrljina, Glamoča, Ključa, Ša-

¹ Original, pisan na mašini, Irünicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 768/III, 3—31 (42).

V i * Vidi dok. br. 13.

nice, Mrkonjića i Jajca neprijatelj je doveden u položaj da se brani, i tako je neprijateljska ofanziva jenjala. Tome je uveliko doprinijela aktivnost naših udarnih i nroleterskih brigada i njihovo nadiranje u zapadnu Bosnu.³ Posljedica tih naših vojnih uspjeha i političkih događaja, koji su se desili u toku prošlog ljeta u našoj zemlji i u svijetu, jeste sadašnje stanje u Bos. Krajini koje se može karakterizirati ovako:

1) Još jače prilaženje srpskih masa narodno-oslobodilačkoj borbi, a u krajevima u kojima su četnici djelovali vrši se otpadanje od politike četničkih vođa ne samo civilnog stanovništva nego i oružanih četničkih grupa (stvaranje Pljevaljskog* dobrovoljačkog bataljona i njegovo stupanje u borbu protiv ustaša, prilaženje kupreških četa i sokolovačke čete itd.). Borbe na Manjači,⁵ u kojima su četnici, zajedno s Nijemcima i ustašama, išli u borbu protiv partizana, do kraja su razotkrile pred masama dvoličnu kamufliranu politiku četničkih vođa koji su svoju sramnu izdaju sakrivali pod parolama: »Borba za srpstvo«, »Sporazum sa partizanima« itd. Ove naše borbe istovremeno su pokazale pred narodnim masama mrkonjičkog, banjalučkog i dijelom jajačkog i ključkog sreza, kod kojih su četničke vođe uspjele da unesu duh kapitulantstva, veliku udarnu snagu partizanskog oružja i u izvjesnoj mjeri učinile da te mase postepeno prilaze narodnoj borbi.

2) Borbe u Krajini, a naročito zauzimanje gradova od strane partizana, težak su udarac lažima koje širi jugoslovenska vlada u zemlji i inostranstvu. Razmah borbi koje su se odvijale pod vodstvom naše Partije i Vrhovnog štaba natjerao je izbjegličku vladu na ogavne i prepredene laži, kao na primjer da je Draža Mihailović sa svojim četnicima zauzeo Krupu i Prijedor, razrušio prugu Banja Luka — Sunja i da su četnici vodili borbu protiv okupatora u Kozari. Međutim čitav naš narod, a i inostranstvo, obaviješteni su preko saopštenja Vrhovnog štaba i Operativnog štaba za Bos. Krajinu da su sve te borbe veliko oslobodilačko djelo N.O.P. i D.V. Jugoslavije. Razobličavane su laži izdajničke izbjegličke vlade i time je znatno uzdrman njen međunarodni položaj.

3) Zauzimanjem gradova i novih krajeva danas smo došli u doticaj sa širim slojevima muslimana, kod kojih se, poslije sporazuma ustaša i četnika i očite slabosti okupatora u ovim krajevima, opaža sve više prilaženje narodno-oslobodi-

¹ Vidi dok. br. 2, napomenu 4.

* Odnosi se na Pljevski bataljon, koji su sačinjavali četnici iz Pljeva, Dragnića Podova, Sipova, Mujdžića, Baraća i Gerzova (ali ih je najviše bilo iz Pljeva).

⁵ O borbama na prostoru Manjače vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 14 i 21.

lačkoj borbi. Tome je umnogome doprinio i teror koji vrše okupator i njegove ustaške i četničke sluge nad muslimanima u neoslobođenim gradovima Krajine. Ovako orijentisanje muslimana došlo je kao rezultat njihovog sve većeg osvještavanja. Oni sve više uviđaju podlu igru okupatora koja je pred muslimanskim življem postavila pitanje njegovog životnog opstanka. Činjenica da je okupator našao svoje glavno uporište u četničkim bandama u borbi protiv narodnog ustanka u Jugoslaviji približava muslimane narodno-oslobodilačkoj vojsci, koja jednako zaštićava i Srbe i Hrvate i muslimane od zuluma okupatora i njegovih najamnika, četnika i ustaša. Četničke bande, kao vjerne sluge okupatora i nosioci velikosrpske politike klanja i ubijanja nesrpskog življa, danas dobivaju svaku pomoć od okupatora. Takvo stanje stvari sve više približuje muslimane našoj borbi.

Poslije sporazuma ustaša i četnika muslimanske mase sve više uviđaju da su od strane okupatora i ustaša prepuštene na milost i nemilost četničkim zločincima koji pale muslimanska sela i ubijaju muslimansko stanovništvo. Ali, i pored toga, jedan veći dio muslimanskih masa još uvijek ne vidi u partizanima sigurnu i trajnu garanciju zaštite svojih interesa od nartaja ustaša i četnika uslijed naših čestih povlačenja sa terena na kojima žive muslimani. Uslijed svih tih okolnosti muslimanske mase traže izlaza iz ove za njih zaista teške situacije zauzimajući stav samoodbrane.

Muslimanska reakcija, uviđajući to otpadanje muslimanskih masa od politike okupatora i ustaške vladavine, pokušava da ta previranja iskoristi i da se opet stavi na čelo muslimanskih masa kako bi na taj način održala svoje mjesto u najamničkim stolicama.

4) Razvijanju poleta narodnih masa u Krajini znatno je doprinio dolazak srbijanskih i crnogorskih proleterskih i udarnih brigada, koje su svojim vojničkim uspjesima i političkim djelovanjem uticale na pozitivno orijentisanje naroda u Bos. Krajini, a osobito srpskih masa.

5) I pored širokog učešća naroda Krajine u našem oslobodilačkom ratu, postoji čitav niz političkih slabosti čije se savladavanje postavlja pred našu Partiju kao ozbiljan politički zadatak. Politički uticaj naše Partije u pojedinim krajevima Krajine još nije dovoljno učvršćen, a ponegdje može se primjetiti, na raznim pitanjima, ne samo opšti uticaj otrovne četničke propagande, već i četničko podzemno rovarjenje. Gledajući od početka ustanka u Krajini, postignuti su značajni uspjesi u politici bratstva, ali još uvijek kod izvjesnog dijela stanovništva, a naročito kod starijih ljudi, osjeća se veliko-

srpska šovinistička mržnja. Dalje, učvršćivanje našeg političkog uticaja vrlo često zaostaje iza naših vojnih uspjeha. Ove naše slabosti mogu se pretvoriti u vrlo ozbiljno pitanje u situaciji jedne jače neprijateljske ofanzive na našu oslobođenu teritoriju. A poslije oslobođenja Jajca^o mogu se očekivati jači neprijateljski pothvati prema našoj oslobođenoj teritoriji u cilju ponovnog zauzimanja oslobođenih gradova.

Zato se sve naše partijske organizacije ne smiju uljuljati vojnim i političkim uspjesima, već moraju razviti široki i svestrani rad na likvidiranju postojećih političkih slabosti i na učvršćenju političkog uticaja naše Partije u najširim narodnim masama.

II. ORGANIZACIONO PITANJE

Naša partijska organizacija u Krajini mlada je ne samo po ogromnoj većini svoga članstva, već u prvom redu zbog toga što je neprijatelju, a naročito zlikovačkim četničkim bandama, uspjelo da unište jedan veći broj naših starih, provjerenih i Partiji odanih članova, kao i po tome što su mnoge partijske organizacije nastale tek u toku narodno-oslobodilačkog ustanka. Ta mladost partijskih organizacija odražava se u čitavom sistemu njihovog rada. Naše je članstvo odano i vjerno Partiji, u svojoj ogromnoj većini poletno i požrtvovno u radu, ali još uvijek nedovoljno izučeno u rukovođenju narodnim masama i u pravilnom ostvarenju velikih zadataka koje danas rješava naša Partija. Glavna slabost svih naših partijskih organizacija sastoji se u vrlo slaboj ideološko-političkoj izgrađenosti kadra. Iz te slabosti proizlaze mnogi drugi nedostaci.¹ Zato je neophodno potrebno da se organizovano i planski priđe savlađivanju svih tih nedostataka.

a) *Ocjena rada okružnih komiteta*

Okružni komiteti, koji su po direktivama CK organizovani u svim krajevima Jugoslavije, razvijali su se nejednako. Dok su Kozarski, Grmečki i Drvarski OK uspjeli stvoriti partijske organizacije koje su postale rukovodeće organizacije u vojsci i narodu, dotle je Jajački OK u tome samo djelimično uspio, a Banjalučki OK, koji tek što je počeo da izgrađuje partijsku organizaciju, bio je razbijen od četnika. Ipak treba podvući da su pojedini partijski aktivisti i u ovom kraju Krajine ostavili vidnog uticaja na narodne mase.

Okružni komitet Kozare uspio je da partijska organizacija okupi najšire mase u narodno-oslobodilačkoj borbi i da

^o O oslobođenju Jajca vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 30. 53, 54, 65 i 72.

zaista rukovodi čitavim narodnim pokretom. Zbog takvog ispravnog rada veliki je ugled partijske organizacije u narodu. Jedna od glavnih grešaka te organizacije bila je ta što su izvan Partije ostajali mnogi ljudi, naročito u pozadini, koji su po svojim kvalitetima potpuno zasluživali da budu članovi KPJ.

Partijska organizacija, iako tako uticajna u vojsci i narodu, nije se dovoljno snašla u posljednjoj ofanzivi i nije potpuno stajala na čelu događaja. Ona nije imala jedinstven stav po mnogim pitanjima koja su iskršavala u toku ofanzive. Glavni uzrok sastoji se u tome što nije organizaciono funkcionisala onako kako treba da funkcioniše svaka organizacija Komunističke partije.

Glavne greške kozarske okružne partijske organizacije u toku ofanzive jesu:

1) Sto je Okružni komitet, kao i čitava partijska organizacija, bio vrlo kolebljiv u ocjeni karaktera neprijateljske ofanzive na Kozaru. U početku te ofanzive pravilno je ocijenjen njen karakter (savjetovanje jednog dijela vojnih i partijskih rukovodilaca na terenu II bataljona), a kasnije se od te ocjene⁷ odstupilo i stalo se na stanovište frontalne odbrane Kozare, do koje je neminovno moralo doći uslijed velikih masa koje su tražile zaštitu ispred neprijateljskog nastupanja. Partijska organizacija i njeno rukovodstvo nijesu ništa poduzeli da objasne narodu karakter ofanzive i posljedice koje mogu proizaći iz neprijateljskog nastupanja, nego naprotiv kod naroda su stvarali iluziju da je Kozara za neprijatelja neprohodna.

4) U najkritičnijim momentima poslije neuspjelog proboja, kada je partijsko rukovodstvo trebalo da bude na visini, onda ono uopšte nije postojalo.

5) Okružni komitet nije pravilno ocijenio ni veliki značaj borbi na Kozari. On nije vidio da je slavna bitka na Kozari pomrsila planove okupatora i njegovih slugu o uništenju živih snaga ustanka na Krajini. On nije vidio da je herojska borba kozarskih partizana do danas najslavnija stranica oslobođilačkog partizanskog ratovanja u Jugoslaviji....

Uprkos svih tih grešaka i propusta, mora se istaknuti velika hrabrost, požrtvovnost i odanost gotovo čitavog partijskog članstva naše kozarske organizacije, što je rezultat pravilnog partijskog odgoja. Veliku i herojsku bitku na Kozari, pored svih nedostataka, mogli su da vode samo vjerni sinovi Komunističke partije.

Okružni komitet Grmeča djelovao je na politički zaostalom terenu na kojemu je ustanak izbio bez direktnog uticaja

Partije.⁹ Stvaranje partijske organizacije i ostvarenje njene rukovodeće uloge prošlo je kroz oštre borbe sa otvorenim i prikrivenim neprijateljima narodno-oslobodilačke borbe. Pored svih tih teškoća, naša okružna partijska organizacija u podgrmečkom kraju omasovila se i okupila široke narodne mase u narodno-oslobodilačkoj borbi.... Grmečka partijska organizacija mora imati u vidu da se ova aktivnost petokolonaša pojavljuje u momentu poleta našeg ustanka na Krajini, kao i to da podgrmečki kraj još uvijek nije provjeren kroz jednu težu krizu. Partijska organizacija u I Krajiškom odredu, koja stoji pod rukovodstvom Grmečkog OK, nije pokazala dovoljno živosti u radu u vojsci. ..

Jedan od glavnih nedostataka grmečke okružne partijske organizacije jeste njen neravnomjeran razvoj i neravnomjeran uticaj u svim srezovima. U pojedinim mjestima (sanski srez) još uvijek se donekle osjeća uticaj petokolonaša na mase. Uzrok tome leži u nedovoljnom sistemu rada OK i, posebno, u njenoj nedovoljnoj budnosti prema prikrivenim četničkim elementima. Tome je doprinijelo i nepostojanje čvrstog jedinstva u samom OK. . . .

Grmečki OK dosada nije riješio pitanje domaćeg rukovodećeg kadra, što ima za posledicu sužavanje političkog uticaja Partije u ovom kraju.

Drvarski OK djeluje u industrijskom kraju u kojemu je naša Partija i prije ustanka imala uticaja. Uticaj Partije je dosta velik u vojsci i narodu, ali, obzirom na objektivne uslove, partijska organizacija ovoga okruga nije onako brojna kako bi mogla biti.

I kod ovog OK rad se razvijao neravnomjerno i sa nedovoljno preglednosti i sistema, tako da su neka sela (u šumskim predjelima oko [Bosan.] Petrovca kao i sela oko [Bos.] Grahova) politički zaostali. Opaža se da se pokret u ovim krajevima u prvom redu oslanja na omladinske mase i da Partija ne posvećuje dovoljno pažnje mobilisanju starijeg stanovništva u narodno-oslobodilačkoj borbi. Pored toga, ne vodi se dovoljno računa o ljudima iz bivšeg političkog života koji su se

⁹ Odmah posle stvaranja Pavelićeve NDH ustaše su otpočele masovan pokolj srpskog življa. Da bi izbegli smrt. Srbi su bežali u planine. Ubijali su od odbeglog ljudstva stvoreni gerilski odredi koji su imali zadatak da štite srpska sela i srpski življ od Pavelićevog terora. Sredinom jula 1941. godine Oblasni komitet KPJ za Bos. krajinu izdao je terenskim odredima direktivu o oružanim akcijama. Ustanak u Podgrmeču počeo je 29. jula. Istog dana ustanici su napali manje delove ustaša i žandarima kod Bos. Krupe, a već sutradan, 30. jula, na ustanak su se digla sva sela Podgrmeča. (-Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, prva knjiga, str. 76—77.)

za cijelo vrijeme ustanka pokazali kao odani narodno-oslobodilačkoj borbi.

Drvarski OK gledao je raspoloženje naroda kroz manji broj sela, i to usko gledanje dovelo ga je do izvjesnih krivih ocjena političke orijentacije masa u pojedinim krajevima. Sve se narodne manifestacije organizuju isključivo pod crvenim zastavama, mogu se primijetiti i ultralijeve parole, na svim zborovima govore isključivo komunisti, iako u tim krajevima ima veliki broj uglednih ljudi koji nijesu komunisti, ali koji su odani narodno-oslobodilačkoj borbi. Ove ljude narod bi rado vidio na govornicama, u odborima itd.

Drvarski OK usko je postavio pitanje vaspitanja i podizanja partijskog kadra. On nije ozbiljno shvatio da se na njegovom području rada nalazi vrlo brojani radnički elemenat, blizak našoj Partiji i da se, obzirom na tu činjenicu, pravilnim vaspitanjem i podizanjem partijskog kadra može riješiti pitanje partijskih rukovodilaca ne samo na terenu tog OK, nego i. u dobrom dijelu, na terenu čitave Krajine.

Partijska organizacija drvarskog okruga pokazala se vrlo aktivnom u privremenoj krizi koja je nastala okupacijom tih krajeva od strane Talijana.¹⁰ Svojim ustrajnim radom ona je uspjela da mase toga kraja veže za narodno-oslobodilačku

¹⁰ U Bosni je ustanak najpre otpočeo na području Drvara. Tri gerilska odreda iz okoline Drvara pošli su 27. jula 1941, u zoru, na ustaško-domobranski garnizon u Drvaru i istoga dana, u zajednici sa stanovništvom okolnih sela, koje je bilo naoružano vilama, sekirama i kosama, oslobodili ovo mesto. Otada su ustaše i domobrani u više mahova pokušavali da povrate izgubljenu teritoriju i uguše ustanak, ali su ti pokušaji bili bezuspešni. Italijani su pak nastojali da preko predstavnika velikosrpske buržoazije, smišljenom propagandom u korist četnika, razbiju jedinstvo ustaničkih redova. Iz tih razloga oni se nisu ni upuštali u borbu s ustanicima, već su to prepuštali ustaško-domobranskim jedinicama. Ali kada se ustanak rasplamteo, i ove jedinice počele da trpe poraze, Italijani su bili prisiljeni da svojim trupama intervernu. Nakon dužih borbi oni su, uz pomoć kvislinga, postigli izvesne uspehe u Kninskoj krajini i južnom delu Bosanske krajine. Italijani su zatim odlučili da prođu u Drvar, smatrajući da će time zadati ustanku najjači udarac. Prvi njihov pokušaj, između 16. i 18. septembra, nije dao željene rezultate. Ne odustajući od svoje namere, oni za novi napad angažuju još jače snage. Posle trodnevnih borbi, 25. septembra ušli su u Drvar. Ova italijanska okupacija trajala je do 19. juna 1942, kada je između NDH i italijanske Više komande oružanih snaga za Sloveniju i Dalmaciju postignut sporazum po kome je trebalo da se italijanske snage povuku bliže jadranskoj obali, a da ustaško-domobranske jedinice posednu ispražnjene garnizone i obezbede železničke pruge Karlovac — Ogulin — Knin i Konjic — Mostar. Prema ovom sporazumu trebalo je da Italijani otpočnu evakuaciju 11. jula, ali su to učinili pre roka. Tako su se iz Drvara povukli 1. jula. Ubrzo su delovi Petog krajiškog NOP odreda ponovo oslobodili Drvar (»Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, prva knjiga, str. 77—83 i 228).

borbu i da izoluje četnički uticaj gotovo na čitavom području svoga rada. Ali, uprkos toga, opaža se opadanje budnosti masa u dubokoj pozadini Drvara i Petrovca, što može da ima nepovoljnih posljedica za čitav narodno-oslobodilački pokret i posebno za ugled Partije u masama toga kraja.

Jedna od važnih slabosti Drvarskog OK sastoji se u njegovoj nepotpunosti, iz čega proizilazi nemogućnost da se sistematski i planski obuhvati i kontroliše partijski rad na cjelokupnoj teritoriji toga OK.

Jajački okružni komitet, uslijed stalnih borbi sa četnicima oko Jajca, Glamoča, Mrkonjića itd., još uvijek nije uspio da na svome terenu učvrsti partijsku organizaciju. Ali, i pored toga, zasluga je ovog OK što je, usprkos svih teškoća, očuvana glavnina partizanskih snaga. Tome je mnogo doprinijela i okolnost što je našoj partijskoj organizaciji pošlo za rukom da okupi u svoje redove najpopularnije i najistaknutije ljude koji su kroz borbu iznikli kao rukovodioci ustanka u tom kraju.

Jajački OK djelovao je među najneprosvjećenijim masama Krajine. Pored toga, Mrkonjički srez, kao centar četničke propagande u Krajini, spadao je u djelokrug ovog OK. Obzirom na sve to, naša partijska organizacija u jajačkom okrugu morala je da se bori sa velikim poteškoćama i preprekama u svome radu.

Sam OK nije djelovao jedinstveno i nije se osjećao kao rukovodstvo. Njegovi članovi bili su razbacani po terenu i često puta bez ikakve veze između sebe. Uslijed izvjesnog četničkog raspoloženja masa osjećao se kod rukovodećih drugova oportunizam u popularisanju KPJ kao rukovodioca narodno-oslobodilačke borbe.

Glavni nedostatak ovog OK sastoji se u tome što nije imao terenima gdje su operisale i obitavale naše jedinice (Ribnik, Glamoč, Janj itd.) učvrstio partijske organizacije, a još uvijek u izvjesnim mjestima gotovo ne postoje. Pored toga, OK je pokazao vrlo slab partijski rad u III Krajiškom odredu. U zadnje vrijeme osjeća se jača partijska djelatnost na glamočkom sektoru, blagodareći pomoći od strane partijskih aktivista iz crnogorskih i srbijanskih brigada.

Poslije pobjede na Mrkonjiću i Jajcu stvoreni su solidni preduslovi za učvršćenje naše Partije i u ovom okrugu i za ostvarenje njene rukovodeće uloge.

b) *Partijska organizacija u vojsci*

Naše partijske organizacije u vojsci još uvijek nisu na dovoljnoj visini ni u organizacionom ni u ideološko-političkom

pogledu obzirom na raspoloženje vojnika, njihovu odanost narodnooslobodilačkoj borbi i njihovu ljubav prema našoj Partiji, iako ona čini velike napore kako bi zaista postala kičma oružanih snaga naroda.

Glavna slabost naših partijskih organizacija u vojsci sastoji se u tome što, s jedne strane, padaju u suhi prakticizam. ne posvećujući dovoljno pažnje ideološko-političkom podizanju mladog kadra, a, s druge strane, što neke partijske organizacije posvećuju isključivo pažnju vaspitnom radu, zanemarujući konkretno rukovođenje svakodnevnim životnim pitanjima naših vojnih jedinica.

Bataljonski biro i još uvijek nisu postali istinska partijska rukovodstva u bataljonima. Njihov rad svodi se gotovo isključivo na sastanke na kojima se podnose izvještaji iz čet-nih ćelija, umjesto da rješavaju sva živa pitanja bataljona. umjesto da planski rukovode i učvršćuju čitavu partijsku organizaciju u bataljonu kako organizaciono, tako i u ideološko-političkom pogledu i da po planu organizuju cjelokupni vojnički, politički i kulturni život bataljona.

Naše partijske organizacije u vojsci nijesu pružale onakvu pomoć u radu političkih komesara kako im je to dužnost. Stav iše, nije bilo pune i neophodne saradnje između političkih komesara i bataljonskih biroa. U zadnje vrijeme organizovani su u svim brigadama politički odjeli, u koje s pravom treba polagati nadu da će mnogo pomoći u učvršćenju i podizanju partijskih organizacija u vojsci i u uklanjanju svih dosadašnjih nedostataka.

III. IZBORI NARODNO-OSLOBODILACKIH ODBORA

Izbori NOO jesu jedan od najvažnijih zadataka koji se danas postavlja pred našu partijsku organizaciju u Krajini. Ti izbori imaju naročitu važnost obzirom na polet i uspjehe našeg ustanka, obzirom na izmijenjeni karakter NOO i obzirom na perspektivu međunarodnih događaja.

Naše partijske organizacije nijesu dosada dovoljno pažnje posvećivale radu na izgrađivanju NOO kao organa narodne vlasti. Naše partijske organizacije dozvolile su da se NOO vrlo često svedu na isključivo ekonomska tijela, a ponegdje i na privjeske štabova, čime su pokazale da nijesu shvatile ogroman značaj organizovanja narodne vlasti u obliku narodno-oslobodilačkih odbora. Naše partijske organizacije nijesu pružile dovoljno pomoći NOO da razviju svoju političku inicijativu i rad na političkom sjedinjavanju naroda. Po dosadašnjem sastavu, NOO nijesu pravi pretstavnici širokih slojeva naroda. Dok su, na jednoj strani, NOO stvarani isključivo od

ljudi koji su simpatizeri naše Partije, a zaobilazili su se iskreni rodoljubi koji su ranije pripadali raznim građanskim partijama, dotle, na drugoj strani, uslijed nebudnosti, neke partijske organizacije dozvolile su da se u NOO uvuku prikriveni neprijatelji narodno-oslobodilačke borbe, špijuni, petokolonaši i saboteri. Ti prikriveni neprijatelji uspjeli su u nekim selima da stvore nepovjerenje naroda prema narodnoj vlasti na taj način što su terete ovog narodno-oslobodilačkog rata bacali isključivo na leđa siromašnih i srednjih seljaka. Naše partijske organizacije nijesu poklonile dovoljno pažnje organizacionom povezivanju NOO u čitavom jednom okružju, pa čak ni u srezu, čime bi se stvorilo najšire i najčvršće narodno jedinstvo kroz NOO i kako bi se tereti narodno-oslobodilačke borbe pravilno i ravnomjerno raspodjeljivali.

Sve partijske organizacije dužne su da posvete najveću pažnju što široj agitaciji u narodnim masama u vezi sa pretstojećim izborima za NOO. Partijske organizacije treba da poduzmu sve kako bi izbori za NOO bili zaista jedna velika narodna manifestacija i značajan događaj za dalji razvitak narodne borbe. U tu svrhu partijske organizacije treba da svestrano objasne masama karakter NOO i njihov program, da poduzmu sve mjere da se što pravilnije obave izbori, kako bi na njima učestvovala najšire narodne mase i da u seoske, opštinske, sreske i okružne NOO uđu čestiti narodni ljudi koji uživaju ugled u narodu. Pri tome treba voditi računa da naša Partija osigura svoj uticaj i rukovodeću ulogu u NOO preko svojih članova i kandidata naše Partije.

IV. PITANJE SKOJA I NJEGOVOG RADA MEĐU OMLADINOM

Naša partijska organizacija u Krajini, kao i SKOJ učinili su mnogo u pogledu zaista širokog mobilisanja omladine u narodno-oslobodilačkoj borbi i njenog agilnog učešća kako u vojsci tako i u pozadini. Ali ovaj veliki borbeni polet krajiške omladine više je rezultat opšteg uticaja Partije na narodne mase i uspjeha narodno-oslobodilačke borbe, negoli plod sistematskog organizacionog, političkog i vaspitnog rada skojevskih organizacija i njihovog direktnog rukovođenja omladinskim masama. Obzirom na tu činjenicu današnji pokret krajiške omladine nije ni izdaleka, ni organizaciono ni politički, učvršćen.

Prije svega, sam SKOJ, gledan kroz njegove osnovne organizacione jedinice, kroz aktive, nije čvrsta osamostaljena organizacija. Članstvo skojevskih aktiva nalazi se na tako niskom ideološkom nivou, da je teško uspostaviti razliku između skojevaca i ostale rodoljubive omladine. Skojevac se nedo-

voljno odgaja u duhu marksizma-lenjinizma, pa i otuda još uvijek vlada velika zbrka između SKOJ-a i NOSOBiH-a." Skoj još uvijek nije postao u punom smislu riječi rukovodilac omladine i njene borbe. Rukovodstva SKOJ-a nijesu uspjela da pred sve skojevske organizacije jasno postave njihove današnje zadatke u pogledu ideološkog i političkog vaspitanja skojevaca i ostale omladine, u pogledu kulturnog omladinskog rada i u pogledu konkretnih svakodnevnih zadaća na mobilisanju omladine u narodno-oslobodilačkoj borbi. Otuda u samome SKOJ-u izvjesna neshvatanja pravog karaktera SKOJ-a, kao i neshvatanje razlike između SKOJ-a i NOSOBiH-a.

NOSOBiH, kao najmasovnija organizacija omladine Bosne i Hercegovine koja je nikla u toku ustanka, nije se, i pored velikog poleta krajiške omladine, još uvijek organizaciono učvrstila. Mnogobrojni uspjesi na vojničkom, kulturnom i privrednom¹² polju omladine organizovane u NOSOBiH-u nijesu popularizirani kao djelo NOSOBiH-a, već kao djelo omladine uopšte. Na javnim manifestacijama nije NOSOBiH istupao kao organizacija. Pored toga, omladinski rad nije uopšte povezan za slavne borbene tradicije omladine Bosne i Hercegovine i posebno Krajine, — tradicije kako u borbi protiv austro-ugarske monarhije iz koje su ponikli svijetli omladinski likovi Gavrilu Principa, Gaćinovića i drugih, tako i u borbi bosanske omladine protiv velikosrpske hegemonije i izdajničke petokolonaške politike u Jugoslaviji.

Da bi SKOJ pošao pravim putem, potrebno je da se prije svega organizaciono i politički učvrste sva skojevska rukovodstva, da okružni komiteti SKOJ-a direktno pomažu sreskim i opštinskim komitetima SKOJ-a i njihovim aktivima, da se radi pravilnog rukovođenja SKOJ-a formiraju biroi i plenumi OK SKOJ-a i da se u njima izvrši pravilna podjela posla. U svim komitetima SKOJ-a treba odrediti drugove odgovorne za vaspitni rad i odmah pristupiti obrazovanju kurseva za rukovodioce SKOJ-a. U svrhu poboljšanja agitacije i propagande SKOJ-a treba obrazovati agitprop pri Oblasnom komitetu SKOJ-a. Oblasni komitet SKOJ-a obavezan je da organizuje izdavanje lista koji će biti organ NOSOBiH-a i koji će još šire okupiti krajišku omladinu na liniji narodno-oslobodilačke borbe. Potrebno je pokloniti svestranu pažnju kulturnom radu omladine u vojsci i pozadini, otvoriti domove, organizovati kulturne večeri i predavanja. Treba povesti računa o javnim istupima skojevaca koji, ne baš rijetko, pokazuju znake ultralijevoeg zastranjivanja.

¹¹ Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine.

" Odnosi se na privredu oslobođene teritorije. O tome se opširnije govori u VI odeljku (»Pitanje ishrane vojske i stanovništva«),

Sve partijske organizacije moraju najozbiljnije shvatiti zadaću organizacionog i političkog učvršćivanja SKOJ-a, jer je to neophodni preduslov daljeg razvijanja pokreta krajiške omladine i stvaranja velikog rezervoara novih mladih i svježih partijskih kadrova. Ne smije se ubuduće dešavati da partijske organizacije prepuštaju rješavanje omladinskog pitanja isključivo skojevskim rukovodstvima. Treba već jedanput shvatiti da je rad među omladinom jedna od najozbiljnijih partijskih zadaća.

V. PITANJE AGITACIJE I PROPAGANDE

Agitacija i propaganda dosada je bila najslabija tačka u sistemu partijskog rada, što nikako ne znači da partijske organizacije nijesu uopšte razvijale agitaciju i propagandu. Naprotiv, partijske organizacije dosta široko i predano rade na popularisanju partijske linije u masama. Ali čitav taj rad još uvijek nije dobio one forme partijskog rada koje su neophodne da bi se pravilno odvijala agitacija i propaganda.

Prije svega, dosada agitprop pri Oblasnom komitetu gotovo uopšte nije postojao, zbog čega se nije ni mogla pružiti partijskim organizacijama šira i svestranija pomoć u vezi sa agitaciono-propagandističkim radom. Do nedavno nije se ozbiljno prilazilo ni pitanju učvršćivanja agitpropa pri okružnim komitetima. Tek u posljednje vrijeme u tom pogledu napravili su značajan korak naprijed OK Grmeča i Jajca, stvorivši agitpropske komisije koje već pokazuju vidne znake da su pošle pravilnim putem. OK Drvara još nije ozbiljno shvatio zadatak stvaranja agitpropa. Kod njega se primjećuje neopravdani strah u pogledu angažovanja nedovoljno izgrađenih partijskih aktivista za rad na agitaciono-propagandističkom polju.

Naša usmena propaganda, a naročito zborovi i konferencije, još uvijek nije dovoljno stavljena pod čvrstu kontrolu partijskih rukovodstava. Govornici izlaze pred narod nedovoljno spremni, i često se dešava da govore samo o opštim pitanjima narodnooslobodilačke borbe, a propušta se da se govori o konkretnim pitanjima koja interesuju narod. Zatim, još uvijek nema izgrađenog plana po kojemu bi se održavali zborovi i konferencije. Na kraju, na konferencijama ne učestvuju u diskusijama seljaci ni ostalo građanstvo, već se one uglavnom završavaju izrečenim govorom govornika.

Ne stoji ništa bolje ni sa kulturnim priredbama. Te priredbe dosta su brojne, ali gotovo redovito nedovoljno pripremljene i sa slabim programom. I pored nedostatka kulturnih materijala, partijske organizacije trebale bi biti budnije u odabiranju programa za kulturne priredbe. Velik je nedostatak

naše agitacije i propagande što se kulturne priredbe ne priređuju vojnicima koji se nalaze na položajima, što bi imalo ogromni značaj za učvršćenje naše vojske.

Što se tiče štampe, može se reći da je ona u posljednje vrijeme uglavnom bila dobra. U »Krajiškom partizanu«, le-cima i saopštenjima Operativnog štaba partijska linija u osno-vi je pravilno sprovedena. Primjećuje se da skoro uopšte ne postoji štampa OK, u čemu pravi razliku samo OK Grmeča. Nedostatak štampe OK bez sumnje da je dobrim dijelom re-zultat i velike nestašice papira i ostalog tehničkog materijala. Dobavku toga materijala treba postaviti kao ozbiljno pitanje pred svim partijskim organizacijama. U tu svrhu treba se po-vezati sa još neoslobođenim gradovima i s njima održavati stalne veze.

Prije izvjesnog vremena oblasni komitet otpočeo je sa širim radom na podizanju teoretskog i političkog nivoa partij-skog kadra. Već su održana dva kursa, a sada je u toku treći. Ovakvi kursevi važno su sredstvo za ideološko podizanje par-tijskog članstva, ali bi vrlo pogrešno bilo kad bi se čitav rad partijskih rukovodstava i partijskih jedinica po tom pitanju sveo isključivo na kurseve. Potrebno je da svaka partijska ćelija postavi pred sebe zadatak članskog ideološkog izgrađi-vanja. Taj zadatak, obzirom na to što se u našim partijskim organizacijama nalazi ogromna većina mladog članstva, treba shvatiti kao jedan od najvažnijih i najhitnijih partijskih za-dataka.

Glavni nedostatak agitacije i propagande okružnih orga-nizacija sastoji se u tome što one još uvijek ne pokazuju punu sposobnost da uoče baš ona pitanja koja nameće međunarodna i unutrašnja politička situacija i da baš ta pitanja objašnjava narodu. U vezi s tim treba oštro osuditi nedovoljno populari-sanje herojske borbe Crvene armije i njenih uspjeha, kao i junačkih pobjeda naše N.O.P. i D.V. Jugoslavije.

Da bi se što bolje sredilo pitanje agitacije i propagande u čitavoj partijskoj organizaciji Krajine, potrebno je da se, po-slije okružnih partijskih konferencija, sazove jedna konferen-cija svih agitatora i propagandista na kojoj treba da se postave i riješe sva pitanja u vezi sa agitacijom i propagandom.

VI. PITANJE ISHRANE VOJSKE I STANOVNIŠTVA

Naše partijske organizacije dosta su ozbiljno shvatile pi-tanje ovogodišnje žetve i uspjele su da mobilišu narodne mase za brzo sabiranje ljetine i njeno sklanjanje od okupatora i nje-govih slugu. Na tom ozbiljnom poslu sabiranja naše ovogo-

dišnje ljetine naročito su se istakle grmečka i drvarska okružna partijska organizacija, stvorivši čitav niz radnih bataljona koji su udarnički prionuli izvršenju svoga zadatka. Treba istaći da su na tom poslu partijske organizacije uspjele da mobiliziraju veliki broj žena koje su shvatile sabiranje ljetine kao sastavni dio borbe protiv okupatora i njegovih slugu.

Usprkos svih tih uspjeha, naše partijske organizacije napravile su čitav niz teških propusta i grešaka po pitanju naše ekonomske politike:

1) Partijske organizacije u brigadama i odredima nijesu shvatile da je pitanje ishrane vojske, u krajevima gdje operišu naše vojne jedinice, nerazdvojno vezano sa partijskim i političkim radom u narodu. Umjesto da razviju živu političku djelatnost među stanovništvom, ukazujući na potrebu ishrane narodne vojske, one su išle linijom manjeg otpora dozvoljavajući da intendantima uzimaju namirnice za vojsku od naših malih rezervi.

2) Partijske organizacije ne kontrolišu dovoljno ozbiljno rad intendantata brigada, odreda i bataljona i često dozvoljavaju da intendantima čine teške greške u pitanju ishrane vojnih jedinica i u pogledu njihovog iz osnova nepravilnog, vrlo često diktatorskog odnosa prema narodu.

3) Partijske organizacije ne posvećuju ozbiljnu pažnju prikupljanju priloga u žitu i ostalim namirnicama za vojsku i siromašno stanovništvo, kao ni stvaranju magazina NOF-a. U ovom pitanju neke partijske organizacije pokazale su potpuno neshvatanje političke važnosti prikupljanja dobrovoljnih priloga za vojsku. Pored toga, treba najozbiljnije istaknuti, naše partijske organizacije do danas nijesu ništa učinile da neprijetno prikupe podatke o količini žita kojim raspolažu pojedini seljaci.

4) Neka partijska rukovodstva čije se organizacije nalaze u pasivnim krajevima pokazale su gnjili oportunizam po pitanju prikupljanja priloga za NOF. Ta su se rukovodstva orijentisala na neke žitorodne krajeve, umjesto da povedu široku kampanju u svakom selu i u svakoj opštini za prikupljanje priloga za ishranu vojske i siromašnog stanovništva tih istih pasivnih krajeva. Treba imati na umu, kad je riječ o tom pitanju, da danas gotovo svaka seljačka kuća može da da neki prilog. Zauzimajući stav nemogućnosti prikupljanja priloga u svome djelokrugu rada, partijska rukovodstva o kojima je riječ pokazala su i neshvatanje političke strane toga pitanja.

Sve naše partijske organizacije u Krajini moraju stalno imati na umu pitanje opskrbe vojske i, posebno, pitanje dobavljanja odjeće i obuće za vojsku. Ne smijemo zaboraviti da

dolazi zima i da će pitanje odjeće i obuće postati vrlo ozbiljna stvar obzirom na veliku brojnost naših vojnika.

U vezi sa pitanjem ishrane siromašnog stanovništva treba posmatrati i pitanje izbjeglica. U izvjesnim krajevima, kao na primjer u podgrmečkim, pitanje izbjeglica postalo je vrlo ozbiljno, zbog njihove velike brojnosti (24 hiljade i 563) potrebno će biti izvršiti pravilnu raspodjelu izbjeglica po raznim krajevima oslobođene teritorije, a u prvom redu treba mobilizirati na poljskim radovima i na radovima za potrebe vojske sve one izbjeglice koje su sposobne za bilo kakav posao.

Pored toga, treba obezbijediti preko narodnih vlasti čvrstu kontrolu nad izbjeglicama, jer među njima ima ne samo elemenata koji su tuđi narodno-oslobodilačkoj borbi, već i prikrivenih neprijatelja. U nekim selima danas se već vidno osjeća razorna djelatnost tih elemenata koji nastoje da izazovu demoralizaciju među seljacima odanim narodno-oslobodilačkoj borbi. Prema takvim pojavama treba najoštrije ustati. Pored toga, treba prići i vaspitanju izbjeglica u duhu narodno-oslobodilačke borbe, a ne, kao što je to dosad bio čest slučaj, prepuštiti ih samima sebi. U vezi sa pitanjem izbjeglica treba putem agitacije i propagande razviti duh narodne solidarnosti i spremnost strpljivog i junačkog podnošenja svih tereta i žrtava koje svima nama nameće narodno-oslobodilačka borba.

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 28. SEPTEMBRA 1942.
OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU¹

ZAMJ. POLITKOMESARA
II UDARNE KR. BRIGADE
28 septembra 1942 god.

OBLASNOME KOMITETU KPJ

Političko stanje Brigade od njenog formiranja² pa do niza nezgodnih pojava koje su se odigrale u Brigadi, kao što su dezerterstva, umešanost u četničku aferu, masovno javljanje na superkomisiju, može se reći da se stanje u brigadi znatno popravilo. Uzroci svega toga ostali su prikriveni do vremena dok se Brigada nije udaljila sa terena na kome je formirana. Prelaskom na drugi teren sve te slabe strane i vojničke i političke ispoljavale su se prema poteškoćama na koje je nailazilo ljudstvo u Brigadi, a naročito II bataljon kod koga se najviše ta slabost ispoljila. Stanje kod druga dva bataljona bilo je zadovoljavajuće, s obzirom da su već bili privikli na promenu terena, a pored toga njihov vojnički i politički život bio je mnogo intenzivniji, te se lakše privikli i na nove poteškoće i terene.*

Stacioniranje Brigade na terenu gde se osetila oskudica u svemu — pravilnim objašnjavanjem uzroka tih poteškoća jedinice Brigade postajale su svakodnevno vojnički i politički sređenije iako su retko ostajale na istim položajima.

U vremenu od 24 avgusta, od kada je Brigada sprečavala nadiranje neprijatelja od Banje Luke prema Mrkonjiću,⁴ sve jedinice Brigade u granicama mogućnosti ispunile su svoj zadatak.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3/3, k. 986.

² O formiranju Brigade vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 12.

³ O stanju u jedinici i o političkoj situaciji na terenu gde je ona dejstvovala opširno se govori u izveštaju Štaba II krajiške brigade od 5. septembra 1942 (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 12).

⁴ Druga krajiška NOU brigada 24. avgusta 1942. izvršila je pokret, u tri pravca, prema Sitnici i Čadevici, s namerom da ova dva četnička uporišta likvidira, a zatim neprijatelju onemogući prodor od Banje Luke prema Mrkonjić Gradu. U toku noći je proterala četnike iz pomenutih sela, a u zoru je izbila na položaje prema Bunarevini, gde se sukobila s neprijateljem koji je pošao prema Mrkonjić Gradu sa 40 kamiona i 5 tenkova, uz pratnju tri aviona. Na ovim položajima borbe su vođene 15 dana (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 12).

Za sve to vreme odnos boraca Brigade naprama narodu bio je korektan i za vrlo kratko vreme demantovane su sve laži o našoj vojsci koje je neprijatelj proturivao u narod.

Pored akcija i borbi koje je vodila oko Sitnice i drumu prema Han Kolima, celokupna Druga brigada učestvovala je u akciji na grad Jajce⁵ gde je u potpunosti izvršila svoj zadatak. Učešćem u ovoj akciji borbenost i moral boraca je znatno porastao u čitavoj Brigadi.

Jedinice postaju sve sređenije i vojnički i politički, a to se postiže intenzivnijim i sistematskim radom od strane rukovodilaca. Za još uspešniji rad u tome Brigadi treba dati više slobodnog vremena da bi se pred celokupnim ljudstvom istakli nedostaci jedinica, gde bi i sami borci uzeli učešća u diskusiji, gde bi se ispitalo i njihovo mišljenje o pojedinim stvarima.

STANJE PARTISKE JEDINICE PO BATALJONIMA JE SLEDECE:

I bataljon

1 četa ima 10 partijaca na licu, a 4 se nalaze u bolnici. 19 skojevaca sa jezgrom⁶ i aktivom i 9 kandidata.

2 četa ima 13 partijaca na licu, 2 u bolnici, 23 skojevca sa jezgrom i aktivom, 5 kandidata.

3 četa ima 11 partijaca na licu, 2 u bolnici, 16 skojevaca sa jezgrom i aktivom, 10 kandidata.

Stab bataljona — 4 člana.

Sa svim partijcima u bataljonu održan je sastanak na kome je izložena vojnička i politička situacija u svetu i kod nas i naš rad u vezi sa situacijom. Sastanku je prisustvovao drug Hajro⁷ iz Polit, odela. Održan je sastanak sa bataljonskim birooom kome je prisustvovao drug Osman⁸ i drug Hajro, na kome je sastanku pretresano stanje u bataljonu i na osnovu izveštaja osvrnuto se na nedostatke u radu i kako da se isti uklone. Taj sastanak je održan pre sastanka sa članstvom bataljona.

Sve partijske jedinice po četama održavaju sastanke koji nisu uvek redovni, što ovisi o vojnoj situaciji, pokretu jedinica. Partijci su većinom mladi, nedostatak slaba teoretska sprema, inače vredni i odani. Najvećim delom su seljaci, manji broj radnika i intelektualaca.

* Vidi dok. br. 19, napomenu 6.

⁶ Odnosi se na omladincc—članove KPJ koji su radili u skojevskim aktivima.

⁷ Hajro Kapetanović

⁸ Osman Karabegović. Tada je bio politički komesar Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu.

Stapskoj bataljonskoj jedinici nedostaje duh kolektivnosti. Kulturni i prosvetni rad je nedovoljan. Pevački horovi po četama postoje, ali se ne oseća da omladinska organizacija unosi živost i zainteresovanost među ostale partizane.

Jedan član isključen radi nediscipline (četna partiska jedinica).

II bataljon

1 četa ima 11 partijaca, 30 skojevaca sa jezgrom i aktivom, 9 kandidata.

2 četa ima 12 partijaca, 23 skojevca sa jezgrom i aktivom, 12 kandidata.

3 četa ima 10 partijaca, 3 bolesna, 40 skojevaca sa jezgrom i aktivom, 3 kandidata.

Stab bataljona — 4 člana. U čitavome bataljonu ima jedna žena član partile.

2 člana poginula u borbi, i to Vujčić Radovan, komandir 3 čete II bataljona, i Pevač Velemir, politički komesar 3 čete II bataljona — na dan akcije na Jajce, a Vujčić na dan 5 septembra na Sitnici.

Partijske jedinice nedovoljno budne. Nisu ranije živele partijskim životom. Nisu uopšte znale šta im je dužnost kao partijske jedinice u četi. Događaji su se odvijali mimo njih. Teoretska sprema slaba. Obraćanjem pažnje i održanjem češćih sastanaka sa partijskim jedinicama po četama i bataljonskim biroom, sve partijske jedinice krenule su napred i aame čete postajale sii sređenije.

Sa bataljonskim biroom održan je sastanak gde je izneseno stanje u bataljonu, u vezi toga date su upute za popravak stanja. Sastanku je prisustvovao drug Osman i Hajro.

Sa svim članstvom u bataljonu održan je sastanak kome su isti drugovi prisustvovali i na tome sastanku iznesena je vojna i politička situacija u svetu i kod nas i naš rad u vezi sa tom situacijom.

Kulturno-prosvetni rad nerazvijen. Ne oseća se organizacija Skoja koja živi i radi kao organizacija omladine.

Stapska bataljonska jedinica nedovoljno energična.

III bataljon

1 četa ima 12 partijaca. 32 skojevca sa jezgrom i aktivom, 5 kandidata.

2 četa ima 11 partijaca, 32 skojevca sa jezgrom i aktivom, 3 kandidata.

3 četa ima 10 partijaca, 49 skojevaca sa jezgrom i aktivom i 4 kandidata.

Stab bataljona — 4 člana. U čitavome bataljonu jedna žena član partije. U borbama kod Sitnice poginuo je jedan član partije.

Sa bataljonskim biroom održan je sastanak kome je prisustvovao drug Osman i drug Hajro.

Sa celokupnim članstvom bataljona održan je sastanak kome su prisustvovali pomenuti drugovi i na kome je iznesena vojna i politička situacija kod nas i u svetu i u vezi sa tim naš rad.

Partijci su većim delom seljaci, manji broj radnika i intelektualaca. Teoretika sprema slaba. Partijska jedinica Štaba bataljona — dosta uska shvatanja.

Kulturno-prosvetni rad ne zadovoljava. Organizacija Skoja slabo je primećena i njezin rad slabo zapažen. Pevački horovi postoje.

Partijska jedinica čete pratećih oruđa broji 10 članova, 11 skojevaca sa jezgrom i aktivom, 3 kandidata. Ova jedinica je samostalna jer sama četa potpada pod neposrednu komandu Štaba brigade. Kod iste jedinice nedostaci su kao i kod ostalih.

Partijska jedinica pri Stabu brigade, formirana od osoblja koje ne pripada samom Stabu već je kao pomoćno osoblje u Stabu brigade, broji 7 članova, od kojih su trojica pri intendanturi Brigade. Jedinica je skoro formirana. Postoje uslovi za organizaciju SKOJ-a i formiran je.

Partijska jedinica Štaba brigade održavala je dosta redovno svoje sastanke posvećene pretresanju stvari u Brigadi. Unutarnji odnosi nisu bili najbolji između pojedinih članova.

Pored izloženih nedostataka kod svih partijskih organizacija ima i drugih, koji će se radom i savetovanjima popraviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara
Dušan®

*** Dušan Misirača**

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA HRVATSKU OD 2. OKTOBRA 1942 SKOJEVSKIM RUKOVODSTVIMA I ORGANIZACIJAMA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA'

**POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA HRVATSKU**

**SVIM SKOJ-evskim RUKOVODSTVIMA
I ORGANIZACIJAMA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA**

Dragi drugovi!

Sirenje partizanskog pokreta po cijeloj našoj zemlji do-
vodi fašističkog okupatora i njegove sluge u sve teži i beziz-
lazniji položaj. Stoga on prilazi novim manevrima pomoću
kojih bi uspješnije gušio narodno-oslobodilačku borbu našeg
naroda. On prilazi okupljanju svih reakcionarnih petokolona-
ških klika koje su i kroz prošlih 20 godina gušile prava i oprav-
danu težnju naših naroda i omladine za slobodom, koje su do-
vele našu zemlju do propasti 10 aprila 1941 g. Namjera oku-
patora jeste da pomoću njih izazove bratoubilački rat i da na
taj način razbije narodno-oslobodilačku borbu. U tom krva-
vom kolu okupator okuplja Nedića, Ljotića, Pećanca, Dražu
Mihailovića, dok jugoslovenska izbjeglička vlada u Londonu
potajno šurjuje sa talijanskim okupatorom, a svoju otvorenu
izdaju vrši preko Draže Mihailovića i ostalih četničkih bandi.
Zahvaljujući pomoći četničkih bandi i skupo stečenim isku-
stvima u borbi sa partizanima, okupator prilagođava svoju voj-
nu taktiku partizanskom načinu ratovanja, te se u jačim sna-
gama kreće po čitavom terenu. Prema tome i naša vojna ru-
kovodstva usklađuju naše partizanske formacije. Stvaraju se
pokretne brigade, ide se k stvaranju narodne vojske. Stoga se
od mladih partizana iziskuje više svijesti i puno razumijeva-
nje poduzetih vojnih mjera i potrebe jače discipline i odgo-
vornosti.

Da bi odgovorili zahtjevima za daljnje uspješno vođenje
borbe, na poziv Komunističke partije naše SKOJ-evske orga-
nizacije su dužne da udvostruče svoje napore. Obzirom na ne-
pravilno i pogrešno shvatanje linije naše Partije u današnjoj
situaciji, te sektaštvo koje se javlja kod mnogih SKOJ-evskih

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK
SKJ, reg. br. 1574. IX, 2—11 (42).

organizacija uopće i posebno u partizanskim jedinicama, Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku na bazi direktiva CK SKOJ-a stavlja pred sve SKOJ-evske organizacije u vojsci i pred sva SKOJ-evska rukovodstva slijedeće zadaće:

1) Razbiti pokušaj okupatora da izazove bratoubilačku borbu, raskrinkati sve neprijatelje naroda, podignuti političku svijest mladih partizana u borbi protiv okupatora i svih njegovih slugu, ma kako se oni zvali. Samo takvom borbom moguće je izvojevati slobodu našem narodu i omladini. Na svakom koraku isticati potrebu jedinstva omladine bez razlike na političku, vjersku ili nacionalnu pripadnost. To je najbolja garancija da će i ovi manevri okupatora biti onemogućeni. Pri državajući se linije jedinstva omladine u narodno-oslobodilačkoj borbi, koju nam je ukazala i stalno ukazuje naša KP, onemogućavati isticanje klasnog karaktera današnje narodno-oslobodilačke borbe, što se ispoljava u raznim oblicima kod nekih naših SKOJ-evskih organizacija, pojačati budnost spram svih manevara okupatora i njegovih agenata jeste jedan od najvažnijih neposrednih zadataka.

2) SKOJ-evske organizacije u partizanskim jedinicama treba da vode brigu o vojničkoj izobrazbi mladih partizana, da bi postali spremni vojnici i dobri borci, koji će moći vršiti sve zadatke koje pred njih komanda postavlja. Treba objašnjavati potrebu čvrste discipline u četama, a SKOJ-evci moraju služiti kao primjer svim partizanima svojom disciplinom i borbenošću. SKOJ-evske organizacije dužne su da pomognu i da se založe za izvršenje svih naređenja koja komande izdaju, da dižu autoritet komandi, da budu čvrsta jezgra među partizanima na koja će se moći osloniti politički komesari u svom radu. SKOJ kao samostalna omladinska organizacija u vojsci nalazi se u sklopu vojničke organizacije. To znači: pored svih vojničkih dužnosti SKOJ-evci treba da obavljaju i sve one dužnosti koje pred njih SKOJ-evska organizacija postavlja. SKOJ-evci se brinu za proširenje i učvršćenje SKOJ-evske organizacije u partizanskim redovima, a u svom radu među partizanima treba da se brinu da rad i borba, kojom rukovode postojeće komande, što bolje uspijeva, jer su to ujedno i interesi naše KP i SKOJ-a, interesi naših naroda.

3) U dosadašnjim uputama nismo dovoljno objasnili pitanje Saveza mlade generacije u vojsci, stoga su iskrsele neke greške i nepravilnosti. U partizanskim jedinicama ne treba organizaciono stvarati SMG, a niti odbore, jer omladinci partizani, koji nose pušku u ruci boreći se protiv okupatora i njegovih slugu, najsvjesniji su članovi SMG. Zajedno sa delegatima vode brigu da se povežu sa omladinom iz pozadine i da

posjećuju njihove domove. Na taj način će manifestirati jedinstvo omladine i organizaciju SMG. U mjestima kuda prolaze naše partizanske jedinice, a omladina nije organizirana u SMG. SKOJ-evci treba da ga populariziraju i po mogućnosti organizaciono oforme.

4) Naši aktivisti i rukovodstva u vojsci sektaški su se odnosili prema masi mladih odanih partizana. Veliki broj mladih partizana koji se već dugo vremena bore u partizanskim jedinicama osjećaju se mladim komunistima, a još uvijek nisu organizaciono obuhvaćeni. Potrebno je najodlučnije povesti borbu protiv sektaštva i postupiti prema direktivama CK SKOJ-a. Našim radom moramo nastojati da svi omladinci partizani postanu SKOJ-evci, a i pri tom moramo paziti da ne bi pali u grešku te primali u SKOJ one omladince koji u stvari nisu mladi komunisti, nego rodoljubi i hoće da se bore za narodno oslobođenje. U proleterskim jedinicama, pak, svi omladinci ulaze u SKOJ.

Kako smo ranije javili u pismu od 5. 9. 1942 godine, prema upozorenju CK SKOJ-a ispravili smo grešku u organizacionoj diobi SKOJ-evaca na aktiviste i neaktiviste, jer takovo dijeljenje imalo je štetnih posljedica (kao na pr.: SKOJ-evci u vaspitnim grupama nisu u većini slučajeva uopće bili angažovani u radu, niti su dobivali konkretne zadatke za rad, sektaštvo itd.).

5) Vaspitnom radu u SKOJ-u, koji se je dosada zanemario, treba posvetiti više pažnje. Kako smo već u zadnjem pismu pisali, SKOJ-evce iz jednog aktiva možemo dijeliti u vaspitne grupe prema njihovom nivou znanja i shvatanja, ukoliko je potrebno, i to samo za vrijeme proučavanja materijala, da bi tako SKOJ-evci mogli proučavati odgovarajući materijal. Da bi SKOJ-evski aktivisti mogli pravilno i uspješno djelovati, potrebno je da redovno dva puta tjedno održavaju svoje sastanke. Jedan sastanak posvećen je praktično-političkom radu aktiva, a drugi sastanak posvećen je vaspitnom radu, tj. prorađivanju materijala. Osim ovih redovnih sastanaka potrebno je održavati sastanke pred svaku akciju. Ti sastanci treba da budu kratki, na kojima će se pripremiti mladi partizani za predstojeću akciju, kako bi mogli pravilno izvršiti zadatke koje pred njih komanda postavlja. U samom pokretu i u akciji SKOJ-evci treba da služe kao primjer boraca koji će i u najtežim situacijama poći među prvima na izvršenje najtežih zadataka. Kod samih akcija treba naročitu pažnju posvetiti odnosu spram mjesnom stanovništvu, naročito u akcijama u selima gdje su ustaše i četnici. Ne dozvoliti da se dogode bilo kakovi ispadi koji bi štetili narodno-oslobodilačkoj borbi ili ugledu partizana.

Partizanski Komitet SKOJ-a
za Hrvatsku

Svim SKOJ-ovskim rukovodstvima i organizacijama u partizanskim
jedinicama -

Dragi Drugovi!

Širenju partizanackog pokreta po cijeloj našoj zemlji a vodi fašističkog okupatora i njegovih sluga u sve teži i bezizlazniji položaj. Stoga u prilazi u vrijeme manevra pomažu kojih bi uspješnije gušilo narodno-oslobodilačku borbu našeg naroda da bi prilazi okupljanju svih partizanskih i partizanskih klica koje su i kroz prošlih 2. godina gubile svoje a privlačenju naših naroda i mladine za slobodom, koje su dovele našu zemlju do predproti 10. aprila 1941. g. Namjera okupatora jest da pomoću njih izvedu ustoličeni rat i da na taj način razbije narodno-oslobodilačku borbu. U krvavom kolub okupator okuplja Nedelja, Lj. tiša, Peč-ma, Druha Mihajlovića, dok jug-slovenska izbjeglička vlada u Ljubljani potajno šuraja sa partizanskim i partizanskim svjetlom izdaju vrši preko Druha Mihajlovića i ostalih partizanskih banda. Zahvaljujući pomoći četničkih bandi i skupštjenim iskustvima u borbi sa partizanima okupator prilagođava svoju vojnu taktiku partizanskom načinu ratovanja, te se u jačim snagama kreće po bitvama terezu Zrenjanine i naša vojna rukovodstva usklađuju naše partizanske formacije stvarajući kretne brigade, ide se k otvaranju narodnih vojske. Stoga se mladim partizanima iskazuje više svijesti i pun razumijevanje; dizatih vojnih mjera i potrebu jače discipline i odgovornosti.

Da bi odgovorili zahtjevima za jačanje uspješnog vođenja borbe, na poziv Komunističke Partije naše SKOJ-ovske organizacije su dužne da u svjetlu svoje svjetlosti, bezim na nepravilnosti i pogrešne shvatanje linije naše Partije u današnjoj situaciji, te nekaštvo koje se javlja kod mnogih SKOJ-ovskih organizacija uopće i posebno u partizanskim jedinicama. Partizanski Komitet SKOJ-a za Hrvatsku na bazi direktiva OK SKOJ-a stavlja pred sve SKOJ-ovske organizacije u vojsci i pred sve SKOJ-ovske rukovodstva sljedeće zadatke:

1/ Razbiti pokušaj okupatora da izazove brat-ubilačku borbu, razbija i svu neprijateljstvu naroda, pobjeđujući političku svijest mladih partizana u borbi protiv okupatora i svih njegovih sluga, na koje se oni zvali. Svakom u borbi moguće je izvojevati slobodu našem narodu i mladini. Na svakom koraku isticati potrebu jedinstva mladine bez razlike na partijskom, etni ili nacionalnu pripadnost. To je najbolja garancija da će i svi manevri okupatora biti onemogućeni. Idržavajući se linije jedinstva mladine u narodno-oslobodilačkoj borbi koju nam je ukazala i stalno ukazuje naša KP, moramo isticati klasni karakter i namjere narodno-oslobodilačke borbe. To se ispljuje u raznim oblicima kod kojih naših SKOJ-ovskih organizacija, ponašati budnost sprem svih manevra okupatora i njegovih sluga, jeste još od najvažnijih nepartizanskih zadataka.

2/ SKOJ-ovske organizacije u partizanskim jedinicama treba da vrše brigu i vojničku izobrazbu mladim partizanima, da bi p stalni spremni vojnici i dobri borci, koji će moći vršiti sve zadatke koje pred njih komanda postavlja. Treba objasniti potrebu čvrste discipline u četama, a SKOJ-ovci u vojsci služiti kao primor svim partizanima svojom disciplinom i borbenošću. SKOJ-ovske organizacije dužne su da paze i da se zalaze za izvršenje svih naredjenja koja komande izdaju, da daju autoritet komandi, da budu čvrsta jezgra među partizanima na koju će se moći osloniti politički komandari u svim radu. SKOJ-ovci kao samostalna mladinska organizacija u vojsci nalazi se u skladu u vojničkoj organizaciji, a znači, pred svih vojničkih dužnosti SKOJ-ovci treba da predstavljaju i svojom dužnosti koje pred njih SKOJ-ovske organizacije predstavljaju. SKOJ-ovci se brinu za proširanje i izvršenje SKOJ-ovske organizacije u partizanskim rodovima, a u ovom radu među partizanima treba da se brinu da rad i borba kojom rukovodi, nastoje da komande što bolje uspijeva. jer su to zajednički i interesi naše KP i SKOJ-a, interesi naših naroda.

3/ U današnjim uputama nisu dovoljno objašnili pitanje Savosa. Mlada Generacija u vojsci, et ga su iskale neke groške i nepravilnosti. U partizanskim jedinicama ne treba organizaciju stvarati SAM, a niti odobro

Poslije akcije SKOJ-evske organizacije treba da održe sastanke, te da na njima pretresu držanje, borbenost svih omladinaca i SKOJ-evaca. Ako svi omladinci u četi nisu u SKOJ-u, onda treba održati sastanak svih omladinaca, SKOJ-evaca i neskojevaca, te na njima prokritikovati sve nedostatke i greške koje su omladinci u akciji imali, pohvaliti i uzeti kao primjer herojska držanja pojedinaca, te iz toga povući korisne zaključke za budući rad. Čitav rad SKOJ-evskih aktiva u vojsci treba da bude prožet i usklađen sa interesima što uspješnijeg sprovođenja odluka vojnih starješina i političkih komesara. U praksi se pokazalo da mnogi aktivni nisu diskutovali na svojim sastancima o aktuelnim pitanjima, kako i na koji način najbolje doprinijeti sprovođenju odluka ili riješiti što uspješnije pojedine probleme koji su se postavili pred mlade partizane (na pr. u smislu jačanja discipline i odgovornosti, vođenja borbe u sastavu pokretnih brigada, rukovati oružjem). Uspostaviti tijesni kontakt preko proćelnika aktiva sa političkim komesarom, i prije njihovog političkog časa potrebno je da SKOJ-evci prorade teme koje će biti na dnevnom redu, kako bi mogli učestvovati u diskusiji i time pomoći u radu. Kako omogućiti da se mladi partizani sažive u svojim jedinicama i da ne žele svaki čas ići na odsustvo, na koji način popularizirati proleTERSKE jedinice itd. — sva ta pitanja koja se nameću pred naše SKOJ-evce u vojsci uspješno ćemo riješiti ako budemo uporedo podizali svijest i proučavali pored redovnih partizanskih i SKOJ-evskih izdanja i ostalu marksističko-lenjinističku literaturu, a u prvom redu Historiju SKP(b).

6) Svi SKOJ-evci u aktivu treba da budu zaduženi po raznim sektorima rada.

a) *Politički sektor.* U radu po ovom sektoru treba obuhvatiti sva ona pitanja koja dnevno iskrsavaju. Za svaku desetinu treba učiniti odgovornim jednog druga po ovom sektoru. Proćelnik aktiva odgovoran je općenito za politički rad aktiva, za njegovo redovno sastajanje, kao i za održavanje veze s bataljonskim rukovodstvom, odnosno komitetom.

b) *Vojni sektor.* U ovaj sektor spadaju pitanja discipline, borbenosti, držanje u akcijama, pomoć vojnim komandama u samim akcijama, zatim vježbanje mladih partizana u rukovanju oružjem itd. Za svaku desetinu treba učiniti odgovornim jednog druga aktivistu po ovom pitanju.

c) *Vaspitni sektor.* Ukoliko se SKOJ-evci iz jednog aktiva dijele u vaspitne grupe, kako je u ovom pismu izneseno, to je potrebno za svaku grupu učiniti odgovornim jednog aktivistu, koji će da rukovodi vaspitnim radom u pojedinim grupama.

d) *Kulturno-prosvjetni sektor.* Kulturno-prosvjetni rad treba razvijati u svim pravcima, a za svaki dio toga rada po-

trebno je učiniti odgovornim jednog SKOJ-evca, te na taj način nastojati da se svi omladinci aktiviraju u tom radu.

e) *Savez mlade generacije kao sektor*. Odgovoran drug po ovom sektoru treba da vodi brigu, kao i čitav aktiv, o povezivanju omladinaca partizana sa SMG u pozadini. Zatim da se SMG organizira gdje se partizani kreću, ukoliko on ne postoji.

Svaki SKOJ-evac aktiva radi po svim sektorima SKOJ-evskog rada, ali zaduživanje za specijalan sektor rada potrebno je radi učvršćivanja odgovornosti svakog SKOJ-evca za njegov rad po kojem bi mogao samostalnije da razvija inicijativu. Osim toga, uz ovakovu raspodjelu rada moći će svaki SKOJ-evski aktiv pravilno razviti rad po svim pitanjima. Ovakova raspodjela rada unutar aktiva pruža mogućnost da se za svakog SKOJ-evca u aktivu, ma koliko aktiv bio velik, nađe neki rad i zaduženje po istom. Na redovnim tjednim sastancima aktiva treba postaviti dnevni red po sektorima: izvještaj po svakom sektoru sa diskusijom, nove direktive, zatim zaključci za budući rad. Na samim sastancima treba razvijati pravilnu kritiku i samokritiku, kako bi se svaki SKOJ-evac mogao pravilno razvijati kao mladi komunista.

Ova raspodjela unutar aktiva ne smije se kruto postaviti, tako da se sastanci održavaju samo onda kad je moguće obuhvatiti sve tačke dnevnog reda. Aktiv se treba sastajati i onda kada je vojska u pokretu ili akciji, kako bi skojevci mogli uspješno pomoći rješavanju iskrslih pitanja. Kulturno-prosvjetnom radu treba posvetiti više pažnje nego do sada. Sam kulturno-prosvjetni rad treba se organizirati na razne načine:

- a) čitanje dnevne štampe i ostale literature među partizanima,
- b) tečajevi za nepismene partizane,
- c) diletantske grupe,
- d) recitacioni horovi,
- e) pjevački zborovi,
- f) osnivanje zidnih novina po svim četama ili sudjelovanje u onima koje su od komesara ili Partije organizirane.

SKOJ-evske organizacije u četama imaju velike mogućnosti da razviju kulturno-prosvjetni rad i da na njemu okupe veliki broj omladinaca — partizana, koji za taj rad imaju mnogo volje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2/X. 1942. g.

Drugarski pozdrav:
Mica³

¹ Milutin Baltić

BR. 22

**IZVESTAJ PARTIJSKOG BIROA NOU BRIGADE »LJUBE
ŠERCER« OD 2. OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU
KP SLOVENIJE¹**

**PARTISKI BIRO
UDARNE BRIGADE
LJUBE ŠERCERA**

Na položaju. 2 oktobra 1942

CK KP SLOVENIJE

U trenutku kad je bila formirana Udarne brigada Ljube Šercera, partiski rad u jedinicama koje su sačinjavale brigadu bio je dosta neaktivan; to naročito važi za 2. bataljon brigade gde Partija nije uopšte radila, niti je imala bataljonski biro. Brže oživljavanje rada i organizacije Partije u brigadi otežavali su mi², u prvom redu, nepoznavanje drugova i stalni pokreti. Ali se nadam da će ubuduće rad Partije biti svakim danom sve vidniji i da će brigada zaista dostići onaj vojnički i politički stepen kakav imaju bratske brigade na jugu.

Brigada ima sada ćeliju u svakoj četi; određena su već i oba biroa bataljona (3. bataljon nije se još priključio brigadi) i biro brigade. U birou bataljona su sekretari četnih ćelija i, čim bude čvršće organizovana ZKM,³ sekretar bataljonskog biroa ZKM. Brigadni biro Partije se sastoji: od sekretara oba biroa bataljona, sekretara biroa brigade i sekretara ćelije štaba koji bi trebalo da bude, kad bude postavljen zamenik politkomu brigade, istovremeno sekretar brigadnog biroa ZKM.

Prvi zaključci ćelija bili su sledeći: povećanje discipline u četama (mada disciplina ni sada nije slaba) i uvođenje svakodnevnih partiskih nastava. U 1. bataljonu je to odmah uspelo, dok je u 2. bataljonu trebalo dosta potstrekavati pre no što je stvar počela. Dosada smo proradili: Lenjin: Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada, Dimitrov: O kadrovima, treći i četvrti broj »Dela«. Pokušaćemo da iz Centralne tehnike dobijemo i Istoriju VKP(b). Oba zaključka se sprovode u delo. Svakodnevna partiska politička nastava se većinom

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5715. Dokumentat je objavljen u VI tomu, knj. 4. dok. br. 53.

² Izveštaj je napisao sekretar partijskog biroa Cveto Moćnik.

³ Zveza komunistične mladine (Savez komunističke omladine)

održava, makar ponekad samo četvrt do pola sata, i otpadne samo onda kad smo zbog više uzastopnih noćnih pokreta zaista suviše umorni. Disciplina u brigadi isto tako jača.

Sada u ćelijama uvodimo podelu rada po sektorima; zasada smo odredili sledeće sektore: političku izgradnju, kulturno-prosvetni, vojnički, omladinski, higijena i obaveštajni.

Partijaca ima u 1. bataljonu 20, u 2. bataljonu 21. Pre 3.X, tj. pre formiranja biroa brigade, bilo je: u 1. bataljonu 8, u 2. bataljonu 14.

Kandidata ima u 1. bataljonu 24, u 2. bataljonu 8.

Pre 3. X bilo je u 1. bataljonu 12, u 2. bataljonu 4 kandidata.

U štabu brigade ima, sa kuririma, 7 partijaca i 1 kandidat.

SocijalnoHStatistički podaci o partijcima:

	proletera	seljaka	intelektualaca
1. bataljon	19	0	1
2. bataljon	17	2	2
Stab brigade	2	1	4

Socijalno-statistički podaci o kandidatima-

	proletera	seljaka	intelektualaca
1. bataljon	21	2	1
2. bataljon	8	0	0
Stab brigade	1	0	0

Prema pogledu na svet pripadali su, pre rasula Jugoslavije sledećim grupama:

Partijci:[»] Simpatizeri KP. Socijalisti. JRZ, JNS, neopredeljeni

1. bataljon	2	4	2	4	8
2. bataljon	0	2	0	1	18
Stab brigade	4	1	0		1 1

Kandidati:

1. bataljon	1	8	3	4	8
2. bataljon	0	0	0	1	7
Stab brigade	0	0	0	0	1

⁴ Kraj dokumenta je vrlo oštećen.

BR. 23

**PISMO DOBRIVOJA RADOSAVLJEVIĆA OD 4. OKTOBRA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O SITUACIJI U MA-
KEDONIJI¹**

(4 oktobar 1942 godine)

CACI²

Dragi drugovi,

Evo vam pišem četvrto pismo odavde (4-IX,³ 14-IX, 24-IX⁴ i 4-X ov. g.)...

Najzad sam se malo snašao ovde i posao već kreće, mada nemam vremena ni mogućnosti još detaljnog upoznavanja svih pojava za ovu godinu dana i raščišćavanja cele toliko zamršene prošlosti.⁵ Svi su već krenuli na rad i sada nemaju ni vremena, događaji jure, diskusije su prestale o prošlosti. Mislim da je to u današnjoj situaciji dobro, mada bi još bolje

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 194Q/V, 2—17 (42). Dokumentat je objavljen u »Istorijskom arhivu KPJ«, tom VII, str. 172—174, izdanje Istorijskog odeljenja CK KPJ, Beograd, 1951.

² Centralni komitet KPJ

³ Vidi dok. br. 5.

⁴ Dokumentat je objavljen u »Istorijskom arhivu KPJ«, tom VII, str. 171, izdanje Istorijskog odeljenja CK KPJ, Beograd, 1951.

⁵ Odnosi se na situaciju koju je stvorio tadašnji sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju Metodije Satorov Sarlo pružajući otpor liniji CK KPJ, a naročito u vezi s odbranom zemlje. Ovakav njegov stav je bio posledica njegovih ranijih šovinističkih pogleda na nacionalno pitanje. Umesto da prihvati parole o odbrani zemlje i o borbi protiv okupatora, Satorov je izdao direktivu za »bratimljenje na frontu«. Odbijanjem da sprovede liniju CK KPJ on je bugarskoj reakciji i petokolonaškim elementima omogućio da u danima sloma uzmu inicijativu u svoje ruke. Velikobugarski elementi, još pre dolaska bugarske okupatorske vojske, pristupili su formiranju tzv. »makedonskih komiteta«, koji imaju privremenu administrativnu vlast, čime bi se u narodu stvorilo uverenje da se radi o oslobođenju Makedonije; u stvari — ovi komiteti su obezbeđivali pozadinu nemačkim trupama koje su se prebacivale u Grčku i pripremali doček bugarske okupatorske vojske.

Satorov je svoj neprijateljski stav prema CK KPJ i liniji KPJ otvoreno ispoljio odbijanjem da se rastura Prvomajski proglas CK KPJ iz 1941. godine, koji je, u drugoj polovini maja, sa ostalim partijskim materijalom, u Makedoniju doneo Lazar Koliševski; kao i odbijanjem da učestvuje na savetovanju CK KPJ koje je održano u Zagrebu početkom maja 1941, kome su prisustvovali delegati iz svih krajeva Jugoslavije (sem Makedonije). On je u stvari nastojao da makedonske partijske organizacije potčini Bugarskoj radničkoj partiji (komunista).

bilo kada bi imalo vremena i mogućnosti da se sve pojave ispituju i sva prošlost pravilno oceni, jer ovako može opet, s obzirom da su im glave još neprečišćene, da se u teškoj situaciji povampire sve te nezdrave pojave. Opšta slika je ova: opšta slabost organizacije, njen sitnoburžujski sastav, slab rukovodeći kadar, nemanje veze i pomoći Čaće, krupni zadaci

Lazar Koliševski je početkom jula 1941. došao u Beograd i upoznao CK KPJ sa situacijom u Makedoniji. Na osnovu njegova izveštaja, CK je doneo odluku o isključenju Satorova iz KPJ (vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 3). Ovu odluku je Satorov (sa još nekim članovima PK) odbio da prizna, nije hteo da se povuče iz PK i da delegatu CK KPJ preda partijske organizacije, partijske javke, arhivu i tehniku. Dobivši podršku bugarskog CK, on je pokušao da povede frakcijsku borbu protiv CK KPJ, ali u tome nije uspeo, jer su partijske organizacije prihvatile odluku CK KPJ. Satorov je međutim i dalje odbijao da se povuče. Zbog toga je CK KPJ 6. septembra 1941. uputio članovima Partije u Makedoniji otvoreno pismo o antipartijskom radu Satorova (vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 8), kao i pismo Centralnom komitetu KP Bugarske (tom VII, knj. 1, dok. br. 9). Istovremeno je o tome telegramom obavestio i Izvršni komitet Komunističke internacionale (tom VII, knj. 1, dok. br. 7), koji je inače već krajem avgusta 1941. doneo odluku o kompetenciji CK KPJ za partijsku organizaciju u Makedoniji (tom VII, knj. 1, dok. br. 4).

Pošto su se sa Šatorovom, posle njegova isključenja iz Partije, solidarisali i neki članovi PK, — koji su odbili da sprovedu direktive CK KPJ o organizovanju oružanog ustanka, pa čak počeli i da isključuju iz Partije pojedine funkcionere koji su se zalagali za pobedu linije KPJ i za raskrinkavanje kontrarevolucionarne delatnosti Satorova, — CK KPJ doneo je odluku o suspendovanju čitavog Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju i o obrazovanju novog, u koji su ušli: Lazar Koliševski, kao sekretar, Mara Naceva, Borko Talevski, Blagoj Minkov i Vera Aceva, a kasnije je kooptiran Bane Andrejev. Novi PK preduzeo je hitne mere za ispunjenje zadataka postavljenih od CK KPJ i za učvršćenje partijskih organizacija.

Bugarski CK se samo na reči složio s odlukom Komunističke internacionale i odlukom CK KPJ u vezi sa obrazovanjem i radom novog PK. On je u Makedoniju poslao svog »specijalnog« čoveka, Bojana Balgaranova, da omogući »lakšu likvidaciju nenormalnog stanja«. Kad je došao u Makedoniju, početkom oktobra 1941, Balgaranov se nije javio Lazaru Koliševskora, sekretaru novoobrazovanog PK KPJ za Makedoniju, već se, naprotiv, povezao sa Šatorovom, koji se još nalazio u Skoplju. A kad je Lazara Koliševskog uhapsila bugarska fašistička policija, 6. novembra 1941, Balgaranov je preko Bana Andrejeva, koji je tada preuzeo rukovodstvo PK, počeo aktivno da utiče na stavove i liniju rukovodstva, nastojeći da opet sprovedi oportunističku politiku bugarskog CK u vezi s Makedonijom.

Bane Andrejev je takođe otvoreno zastupao oportunističke stavove koji su već bili osuđeni od strane partijskog članstva u Makedoniji. On je tvrdio da 11. oktobar (dan oružanog ustanka u Makedoniji protiv okupatora) predstavlja »poraz« za makedonsku partijsku organizaciju i jasno pokazuje da u Makedoniji ne može biti oružane borbe protiv okupatora. Takav njegov stav i mešanje Balgaranova doveli su do razmimoilaženja u Pokrajinskom komitetu. Dok je Andrejev boravio u Sofiji, PK je doneo odluku da se Andrejev smeni zbog

pred tako slabom organizacijom, nepročišćenom u velikom zaokretu, još jako uzdrmanom Sarlovom antipartiskom radom u najsudbonosnijem momentu, sve to dovelo je do onih velikih grešaka i nezdravih sitnoburžujskih pojava, koje su pa dovele našu organizaciju na rep događaja. Sada već svi ti drugovi počinju brzo da uviđaju svoje greške i slabosti, samokritično se odnose prema njima. Sve je manje one zagriženosti

oportunizma i nesposobnosti za rukovođenje, kao i zbog nepotrebnog zadržavanja u Bugarskoj. Međutim, pri svom povratku, Andrejev je, naoružan instrukcijama iz Sofije, uspeo da obesnaži ovu odluku, pa čak da Veru Acevu i Borka Talevskog okvalifikuje kao frakcionase. Služeći se iskustvom sa partijskog savetovanja u Bugarskoj (17. avgusta 1941) on je sredinom januara 1942. sazvaio krnje partijsko savetovanje, kome nisu prisustvovali čak ni svi članovi PK, a kamoli predstavnici svih partijskih organizacija Makedonije. Ovo savetovanje, sazvano na brzinu, trebalo je da opravda oportunističke stavove Bana Andrejeva i da isključi iz PK one članove koji su čvrsto stajali na liniji CK KPJ. Andrejev se u međuvremenu obratio bugarskom CK i zatražio savete i direktive. I kada je, sredinom januara 1942, stigao odgovor od CK BKP (vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 15), u kome je iznet pozitivan stav prema mobilizaciji koju su sprovodile bugarske fašističke vlasti, tj. da komunisti iznutra preuzimaju bugarsku fašističku armiju, Andrejev je u tom duhu naknadno, posle savetovanja, sastavio rezoluciju i direktivno pismo (tom VII, knj. 1, dok. br. 16). Partijske organizacije u Makedoniji odbile su da prime zaključke ovog savetovanja. Raamimoičenje između Bana Andrejeva i partijskog članstva bivalo je sve veće. Partijske organizacije i njihova rukovodstva povelu su akciju za smenjivanje Andrejeva i njegovo pozivanje na odgovornost. Više mesnih komiteta uputilo je pismo Pokrajinskom komitetu kritikujući njegov rad i zahtevajući njegovo smenjivanje. Pod tim pritiskom Bane Andrejev je morao da popusti, da prizna svoje greške i da se početkom juna 1942. povuče s rukovodećeg položaja u Partiji. Ubrzo zatim, istog meseca, obrazovan je privremeni Pokrajinski komitet KPJ za Makedoniju, koji treba da rukovodi partijskim organizacijama do sazivanja pokrajinskog partijskog savetovanja i izbora novog PK. U privremeni PK su ušli: Mirce Acev, Cvetko Uzunovski, Cvetan Dimov, Mara Naceva i Ljupčo Arsov, a kasnije su u njega kooptirani Kuzman Josifovski i Borko Temelkovski.

Privremeni PK postavio je sebi zadatak da se najhitnije poveže sa Centralnim komitetom KPJ, da organizuje partizanske odrede po čitavoj Makedoniji (tom VII, knj. 1, dok. br. 25), da u tom cilju stvori pokrajinski štab i operativne štabove na terenu (tom VII, knj. 1, dok. br. 26 i 27), da ubrza stvaranje jedinstvenog Narodnooslobodilačkog fronta i da učvrsti partijske organizacije putem čišćenja oportunističkih i kolebljivih elemenata. Međutim privremeni PK nije mogao brzo da izvrši sve ove zadatke, niti da sazove predviđeno partijsko savetovanje, jer je, neposredno posle njegovog obrazovanja, okupatorska policija uhapsila četiri njegova člana. I pored svega toga, narodnooslobodilački pokret je uzeo maha: novoformirani odredi su otpočeli oružane akcije. (Vidi objašnjenja i komentare u knjizi »Istorijski arhiv KPJK, tom VII, izdanje Istorijskog odeljenja CK KPJ, Bgd., 1951; a o situaciji u makedonskoj partijskoj organizaciji i stanju u PK vidi Zbornik, tom VII, knj. 1, dok. br. 3, 6, 7, 8, 9, 11, 19 i 25, i tom II, knj. 6, dok. br. 57.)

koju sam zatekao i koja me je zbunila da se brzo snađem. Svi su s radošću primili Ćaćino pismo⁶ i krenuli su na rad. Po mom mišljenju nema tu antipartiskih tipova, već drugova u osnovi odanih, ali nedoraslih današnjoj situaciji, sa dosta malograđanskog balasta, koji im je smetao da na partiski način pomognu jedni drugima u savlađivanju svojih i opštih slabosti, otklanjanju grešaka, kojih je bilo dosta s obe strane. Pitanje »ko je kriv« te za ovo te za ono, i međusobno optuživanje — prestalo je. Najveća nesreća u protekloj godini dana je nemanje veze i postavljanje Del.⁷ za najodgovornijeg druga, koji je tek došao iz banje,⁸ bez ikakvog praktičnog smisla za rukovodioca. Drugovi koji dobro poznaju Del. razumeće sasvim da se Del. nije mogao snaći u ovoj i inače slaboj organizaciji i to još u najsudbonosnijem momentu a bez veze! I svi ostali drugovi nisu mogli sami da se snađu bez Ćaće. Kada sve ovo uzmemo u obzir i još da je veći deo dobrih drugova — aktivista pao, da je ostao vrlo mali broj (svega oko 10) rukovodećeg kadra — članova PK. OK i MK od pre rata posle svih velikih provala — XII-41 i IV-42 i dalje, a da se novi kadar nije podigao kroz borbe i akcije (vrlo malo ih je i bilo), onda nisam nikako za nekakve disciplinske mere, već za pomoć ovim sada jedinim drugovima s kojima se može početi rad, pa tek u toku rada da izniknu novi drugovi, naročito radnici, kojih je sada vrlo malo, i na njih posle da se oslonimo. Pomoći svim drugovima da prevladaju svoje i opšte slabosti, da jačanjem organizacije podižemo i kadar koji će svojom odanom borbom podići zastavu naše Partije, povratiti i pojačati poverenje ovog naroda, koji nas toliko traži, u našu Partiju, koje je poverenje mnogo uzdrmano naročito stalnim provalama i masovnim izdajničkim držanjem.

Pismo Ćaće, bez onog poslednjeg konspirativnog pasusa, pustili smo u čl. i odlučno deluje. Prosto kao melem. Dobro bi došlo neko novo pismo sa novijim datumom. Brat⁹ se u potpunosti slaže s pismom i kaže da je ono moglo da stigne na vreme, tj. proletos, da bi danas drukčije sve bilo. Razlike o kojima sam pisao odnose se na jesenas. Sve je to danas bez praktičnog značaja. Uglavnom sve se svodi na to da je u M.[akedoniji] trebalo pažljivije i laganije primenjivati opštu liniju naše Partije s obzirom na specifične uslove, stvorene posle sloma Jugoslavije. Ja sam mu rekao da i naš Ćaća nije sigurno mislio da prenebregava objektivne uslove, a što PK nije umeo

• Vidi tom II, knj. 6, dok. br. 57.

⁷ Delčev (Bane Andrejev)

" Iz zatvora.

" Centralni komitet Bugarske radničke partije (komunista)

pravilno da sprovede i konkretizuje opštu liniju na ovdašnje uslove, to je drugo pitanje. Jedino važno pitanje i za danas je predlog Brata u njegovom pismu na koje još niste odgovorili...

Partizani i dalje vrše akcije, samo nisu još sve čete izvršile preorijentaciju udara na glavnog neprijatelja.¹⁰ Samo one čete koje imaju vezu počele su pravilne akcije, s kojima brzo raste raspoloženje u narodu. Ono što je važno, to je da su partizani preživeli prvu krizu i da su pokazali da će da postoje uprkos svih mera i terora neprijatelja. Svakim danom brojno jačaju i obuhvataju širi teren. Sada se pojavljuju i u Skopskoj Crnoj Gori (strateški važno). Skoro će duplirati javljeni broj. Žalosno je što je izgubljeno proleće i leto. Spisak akcija dajem posebno. Javite nam nešto u pogledu organizacije Glavnog štaba i njegovog rada! I Bratu bi trebalo napisati nešto bar iz iskustva organizovanja, organizacionog postavljanja i borbi u Jugoslaviji. Iz razgovora vidim da im to treba. A nama javite više nešto o iskustvu za zimu — odnosno pripremama — jer ja imam iskustva samo iz jednog kraja. Potrebno mi je šire poznavanje u tom pogledu...

Sada sam baš čuo neke stvari o Vanči¹¹ te vam ih javljam.

Nemački fašisti, videći opasnost za sebe u M.[akedonij], počinju sve više da igraju na novu kartu. Bugarska mu je već izadutirana i Hitler je tera da pravi sve više gluposti za njegov račun. Hitler sve više igra na Vanču, koji, iskorišćujući neraspoloženje naroda prema bug.[arskim] vlastima, otvoreno — legalno, uz zaštitu nemačkog konzula, agituje protiv bug.[arske] vlasti (a istovremeno je vezan za najreakcionarniju kliku i ekipu Hitlera u Bug.[arskoj] — Krapčeva i komp.[aniju]), protiv njenog terora u M.[akedoniji], njene politike dovođenja bug.[arskih] činovnika na štetu Mak.[edonije], ne napadajući još komuniste, partizane i SSSR, i priprema uz pomoć Hitlera (Pavelić je tu posrednik) »autonomiju Mak.«[edonije]. Vanča je u Zagrebu i odande daje direktive. Vančisti kažu: »Nama je lako sa partizanima, mi imamo sporazum s njima«, ili: »Kada mi dođemo, tj. slobodna Makedonija, šta će onda partizani?« itd. A istovremeno kažu: »Ako baš partizani neće sporazum, mi kada dođemo na vlast imaćemo iskusne kontra-čete (tu im je sva mudrost za Hitlerove pare) pa ćemo ih uništiti«. To je za borbu m.[akedonskog] naroda sada glavna opasnost, pogotovu što je ova Hitlerova kombinacija vezana i za novu, »odlučniju« vladu u Bug.[arskoj] (Krapčev i komp.). Ovi vančistički banditi žele da uvuku mak.[edonski] narod u građanski rat

¹⁰ Vidi tom VII. knj. 1, dok. br. 26.

¹¹ Vančo Mihajlov, špijun Hitlera i Musolinija i organizator terorističkih agentura.

za račun Hitlera i u rat protiv SSSR. Vanča preko Pavelića urgira kod Hitlera a istovremeno uči zanat kod Pavelića u Zagrebu.

Prilog: *Spisak akcija.*

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ljuba¹²

SPISAK AKCIJA:"

2-VIII — na dan Ilindena zbor u s. Smilevu. Već sam to javio!

6-VIII — s. Pribilci (Kruševsko).

8-VIII — Prilep: rodoljubi spalili 4.800 snopom pšenice, 20.000 sena, koje je okupator rekvirirao.

15-VIII — s. Pletvar.

22-VIII — s. Lago[vo],

23-VIII — s. Bogomile.

VIII — uništeno 16 telef. stubova i 800 m. žice na pruzi Veles — Prilep.

27-VIII — s. Kriva Kruša.

4-IX — s. Rudnik.

4-IX — uništen jedan kamion sa hranom na putu Devd. — Bitolj.

10-IX — s. Fojnica (Veles). Napad na opštinu, posle borbe ubijeno 6 bug. fašista. Zaplenjeno 14 pušaka, sanduk municije, 6 revolvera, pis. mašina, 72.000 leva, kanta masti, kanta zejtina. Spaljeno rekvirirano žito.

27-IX — napad na železn. stanicu Omoroš, na pruzi Skoplje — Bitolj. Uništena sva postrojenja. Zaplenjeno 40 pušaka, mnogo municije i hrane.

Pored toga ubijeno nekoliko slugu okupatora u Velesu, Prilepu, Skoplju i dr.

Nedovoljni podaci: s. Durište — Ovče Polje.

1-IX — s. Kažani (Bitoljsko).

3-IX — s. Capari (Bitoljsko).

— IX — s. Drenovci (Prilepsko).

U aprilu ubijen je oblasni načelnik Ćurkćiev u Bitolju.

U julu i avgustu spaljeno nekoliko vršalica od samih seljaka.

¹¹ Dobrivoje Radosavljević

" Opširnije o navedenim akcijama vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 39.

[illegible]

by Son

4-VIII-из д-на Пилимена взор у с. Смиляну. Дел сам то (защо!)
 5-VIII-с. Претстел (Крушевско)
 6-VIII-Приман, родзлауби спалили 4800 снопове шеквца, 20.000 сена, које је оку-
 шатор ремазирало.
 15-VIII-с. Плетвар
 22-VIII-с. Лаго
 23-VIII-с. Брочице
 24-VIII-уапштено 16 телеа, стубова и 800 м Улице на путу Велес-Прелип
 27-VIII-с. Крива Крупа
 28-VIII-с. Рудник
 29-VIII-уапштено Један камион са храном на путу Велес-Витол.
 30-IX-с. Војанин, Велес. Појавиле се претали, фило, каре убиле 6 људи, запале
 31-IX-с. Велес, 14 пушка, самодук муниције, 8 револвера, пис, машини, 72.000 лива, кит-
 та моста, машини за јуча. Смиљено ремазирало кито.
 27-IX-напад на камен, станицу Омојон, на путу Скопје-Витол. Уапштено сав
 постројења. Запалено 40 пушка, много муниције и хране.
 По од тога убједило неколико слугу скитара у Велесу, Прелипу, Скопју и др.
 Неодолана подани: с. Куриница, Вурешто, Овче Поле.
 1-IX-с. Калани, Битовско/
 2-IX-с. Паша, Битовско/
 3-IX-с. Велес, Битовско/
 4-IX-с. Велес, Битовско/
 5-IX-с. Велес, Битовско/
 6-IX-с. Велес, Битовско/
 7-IX-с. Велес, Битовско/
 8-IX-с. Велес, Битовско/
 9-IX-с. Велес, Битовско/
 10-IX-с. Велес, Битовско/
 11-IX-с. Велес, Битовско/
 12-IX-с. Велес, Битовско/
 13-IX-с. Велес, Битовско/
 14-IX-с. Велес, Битовско/
 15-IX-с. Велес, Битовско/
 16-IX-с. Велес, Битовско/
 17-IX-с. Велес, Битовско/
 18-IX-с. Велес, Битовско/
 19-IX-с. Велес, Битовско/
 20-IX-с. Велес, Битовско/
 21-IX-с. Велес, Битовско/
 22-IX-с. Велес, Битовско/
 23-IX-с. Велес, Битовско/
 24-IX-с. Велес, Битовско/
 25-IX-с. Велес, Битовско/
 26-IX-с. Велес, Битовско/
 27-IX-с. Велес, Битовско/
 28-IX-с. Велес, Битовско/
 29-IX-с. Велес, Битовско/
 30-IX-с. Велес, Битовско/
 1-X-с. Велес, Битовско/
 2-X-с. Велес, Битовско/
 3-X-с. Велес, Битовско/
 4-X-с. Велес, Битовско/
 5-X-с. Велес, Битовско/
 6-X-с. Велес, Битовско/
 7-X-с. Велес, Битовско/
 8-X-с. Велес, Битовско/
 9-X-с. Велес, Битовско/
 10-X-с. Велес, Битовско/
 11-X-с. Велес, Битовско/
 12-X-с. Велес, Битовско/
 13-X-с. Велес, Битовско/
 14-X-с. Велес, Битовско/
 15-X-с. Велес, Битовско/
 16-X-с. Велес, Битовско/
 17-X-с. Велес, Битовско/
 18-X-с. Велес, Битовско/
 19-X-с. Велес, Битовско/
 20-X-с. Велес, Битовско/
 21-X-с. Велес, Битовско/
 22-X-с. Велес, Битовско/
 23-X-с. Велес, Битовско/
 24-X-с. Велес, Битовско/
 25-X-с. Велес, Битовско/
 26-X-с. Велес, Битовско/
 27-X-с. Велес, Битовско/
 28-X-с. Велес, Битовско/
 29-X-с. Велес, Битовско/
 30-X-с. Велес, Битовско/
 1-11-с. Велес, Битовско/
 2-11-с. Велес, Битовско/
 3-11-с. Велес, Битовско/
 4-11-с. Велес, Битовско/
 5-11-с. Велес, Битовско/
 6-11-с. Велес, Битовско/
 7-11-с. Велес, Битовско/
 8-11-с. Велес, Битовско/
 9-11-с. Велес, Битовско/
 10-11-с. Велес, Битовско/
 11-11-с. Велес, Битовско/
 12-11-с. Велес, Битовско/
 13-11-с. Велес, Битовско/
 14-11-с. Велес, Битовско/
 15-11-с. Велес, Битовско/
 16-11-с. Велес, Битовско/
 17-11-с. Велес, Битовско/
 18-11-с. Велес, Битовско/
 19-11-с. Велес, Битовско/
 20-11-с. Велес, Битовско/
 21-11-с. Велес, Битовско/
 22-11-с. Велес, Битовско/
 23-11-с. Велес, Битовско/
 24-11-с. Велес, Битовско/
 25-11-с. Велес, Битовско/
 26-11-с. Велес, Битовско/
 27-11-с. Велес, Битовско/
 28-11-с. Велес, Битовско/
 29-11-с. Велес, Битовско/
 30-11-с. Велес, Битовско/
 1-12-с. Велес, Битовско/
 2-12-с. Велес, Битовско/
 3-12-с. Велес, Битовско/
 4-12-с. Велес, Битовско/
 5-12-с. Велес, Битовско/
 6-12-с. Велес, Битовско/
 7-12-с. Велес, Битовско/
 8-12-с. Велес, Битовско/
 9-12-с. Велес, Битовско/
 10-12-с. Велес, Битовско/
 11-12-с. Велес, Битовско/
 12-12-с. Велес, Битовско/
 13-12-с. Велес, Битовско/
 14-12-с. Велес, Битовско/
 15-12-с. Велес, Битовско/
 16-12-с. Велес, Битовско/
 17-12-с. Велес, Битовско/
 18-12-с. Велес, Битовско/
 19-12-с. Велес, Битовско/
 20-12-с. Велес, Битовско/
 21-12-с. Велес, Битовско/
 22-12-с. Велес, Битовско/
 23-12-с. Велес, Битовско/
 24-12-с. Велес, Битовско/
 25-12-с. Велес, Битовско/
 26-12-с. Велес, Битовско/
 27-12-с. Велес, Битовско/
 28-12-с. Велес, Битовско/
 29-12-с. Велес, Битовско/
 30-12-с. Велес, Битовско/
 1-1-с. Велес, Битовско/
 2-1-с. Велес, Битовско/
 3-1-с. Велес, Битовско/
 4-1-с. Велес, Битовско/
 5-1-с. Велес, Битовско/
 6-1-с. Велес, Битовско/
 7-1-с. Велес, Битовско/
 8-1-с. Велес, Битовско/
 9-1-с. Велес, Битовско/
 10-1-с. Велес, Битовско/
 11-1-с. Велес, Битовско/
 12-1-с. Велес, Битовско/
 13-1-с. Велес, Битовско/
 14-1-с. Велес, Битовско/
 15-1-с. Велес, Битовско/
 16-1-с. Велес, Битовско/
 17-1-с. Велес, Битовско/
 18-1-с. Велес, Битовско/
 19-1-с. Велес, Битовско/
 20-1-с. Велес, Битовско/
 21-1-с. Велес, Битовско/
 22-1-с. Велес, Битовско/
 23-1-с. Велес, Битовско/
 24-1-с. Велес, Битовско/
 25-1-с. Велес, Битовско/
 26-1-с. Велес, Битовско/
 27-1-с. Велес, Битовско/
 28-1-с. Велес, Битовско/
 29-1-с. Велес, Битовско/
 30-1-с. Велес, Битовско/
 1-2-с. Велес, Битовско/
 2-2-с. Велес, Битовско/
 3-2-с. Велес, Битовско/
 4-2-с. Велес, Битовско/
 5-2-с. Велес, Битовско/
 6-2-с. Велес, Битовско/
 7-2-с. Велес, Битовско/
 8-2-с. Велес, Битовско/
 9-2-с. Велес, Битовско/
 10-2-с. Велес, Битовско/
 11-2-с. Велес, Битовско/
 12-2-с. Велес, Битовско/
 13-2-с. Велес, Битовско/
 14-2-с. Велес, Битовско/
 15-2-с. Велес, Битовско/
 16-2-с. Велес, Битовско/
 17-2-с. Велес, Битовско/
 18-2-с. Велес, Битовско/
 19-2-с. Велес, Битовско/
 20-2-с. Велес, Битовско/
 21-2-с. Велес, Бит

У апетлу убијен обласни начелник и Ђуркићев у Битолу.
У Јулу и августу општево неколико зградилца од свих овеа.
Јон непроверена зикџа пре 2 дана - запад на неки рудник код Прелепа.

P.S. Tjeband in vorstigen tijden kanse teko spande
na 3-4 weeke hadt in voien ga gebatente spang n
gepachuanje bezz e. (Lijon, Zuyerop, Lechodoy).
the two yntere spang in bane gas gail.

U losi Sacc u los mac muna nalo paguo. niti mize
(bojne). Mozy in se umozog ytoz
ydo nalo. In za nalo cravn obano, got to bu
In it za Sacc oprijanya. Mozy in nalo oprijanya
nalo. In Sacc
Maznito nalo oprijanya. In it nalo

Još neproverena akcija pre 2 dana — napad na neki rudnik kod Prilepa.

P. S.¹⁴ Trebalo bi nastojati probiti kanale preko granice na 3—4 mesta, kako bi mogli da uhvatite brzu i direktniju vezu s Bratom (Pirot, Zaječar, Leskovac). Ako to uspete Brat bi vam dao javke!

Ljuba

I kod Vase¹⁵ i kod nas ima neke radio-stanice (vojne). Mogu li se štogod upotrebiti?

Ukoliko bi još nekog slali ovamo, dobro bi bilo da bude drugarica. Mnogo bi lakše sredila položaj oko kretanja.

Šaljite Makedonće — partizane!

Lj.

BR. 24

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE HRVATSKE
NOU BRIGADE OD 4. OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KI¹ HRVATSKE²

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi, evo vam šaljem izvještaj broj 2 i 3 od 1. IX. do 20. IX. 1942. g. o političkoj situaciji i o radu naše partijske organizacije u I udarnoj brigadi Hrvatske.

I. Političko stanje u Brigadi: Politički izvještaj nisam mogao poslati do sada iz tih razloga što su snage naše Brigade bile razdvojene tako da sam ja bio sa 3 bataljonom, a i akcije koje su vođene na pruži od Sinca do Studenaca i Kosinja² op-

" Dopisano mastilom

¹ Vasilije Smajević. zamenik političkog komesara Jablaničkog NOP odreda

² Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/314—315.

² Napad na Sinac je vršen od 14. do 16. septembra, a na Kosinje 21. septembra 1942. godine. O rezultatima ovih dejstava vidi tom V, knj. 7. dok. br. 43. 61 i 70, i knj. 8. dok. br. 18.

teretile su tako naše drugove da nije bilo redovitih sastanaka, ni sama veza nije tako funkcionisala. Pismeni izvještaj o radu od ova 3 bataljona dobio sam 2. X. ov. g.

Od zadnjeg izvještaja pa do danas nekih naročitih promjena nema. Partizanima se uspjelo prikazati izdajničku ulogu jugoslavenske vlade u Londonu, kao i rabotu četnika koju vrše prema svome narodu. Tako da partizani gledaju jugoslavensku vladu u Londonu, Dražu Mihailovića i četnike kao najveće neprijatelje našeg naroda i postoji ogorčenje prema izdajnicima.

Odnos prema hrvatskom narodu uspjela je partijska organizacija prikazati partizanima tako da ga isti gledaju pravilno. Borbenost partizana ove Brigade jest na visini, što se je pokazalo u toku vodenih zadnjih akcija. Zdravstveno stanje drugova u Brigadi nije loše, dok je bilo oko 25 izbačenih iz stroja od prošlog izvještaja do konca devetog mjeseca....

Dolaze hladniji dani i noći, slaba je odjeća i obuća i to nas pitanje zabrinjava.

Sto se tiče samovoljnog udaljavanja iz bataljona to je bio slučaj u 3 udarnom bataljonu (Kordunaši). Razlozi samovoljnih udaljavanja iz bataljona jesu ovi: Da često stižu sa Korduna pisma od familije partizana, u kojima se vidi samo jedno, a to je lelek i kukanje. Nema se ovoga ili onog, kuće, živežnih namirnica itd. To utiče puno na borce 3 bataljona, tako da se dogodilo da su nekoji samovoljno i bez pitanja otišli na Kordun. Ima puno drugova u bataljonu kordunaškom koji se žale da naši drugovi u masovnim N. O. organizacijama slabo vode računa o opskrbljivanju partizanskih obitelji. Stoga apelujemo na drugove C. K. da učine sve što je moguće preko odgovornih drugova na Kordunu kako bi se ovo pitanje riješilo, jer dolazi vrijeme zime

Pošto će ova Brigada biti brojčano jača tako da će svaki bataljon biti popunjen sa dovoljnim brojem partizana, naša part. organizacija povelala je o tom računa kako bi ih mogla sve obuhvatiti i za jedno određeno vrijeme usposobiti kao borce ostale, tako da se neće osjećati razlika.

II. Rad part. organizacije u Brigadi:

Stanje u organizaciji nije onako kako bi moralo biti. Kako sam u zadnjem izvještaju izvjestio, drugovi partijci su vrlo mladi, sa malim partijskim iskustvom u radu, slabog teoretskog znanja, nisu dovoljno kritični i samokritični, dok ljubav prema Narodno-oslobod. borbi i Partiji, kao i borbenost na visini je.

Da bi se aktiviziralo naše drugove u radu, svaki partijac dobija konkretne zadatke šta ima da uradi za određeno vrije-

me na dodijeljenom mu sektoru. No djelatnost na političkom polju još nije zadovoljavajuća, ali volja se znatno osjeti za radom.

Da bi se osposobilo i teoretski podiglo jedan dio dobrih drugova, organizovani su kursevi po bataljonima, kojim rukovode izgrađeni drugovi. Ovo je već učinjeno u 3 bataljonu, na kurs će polaziti devetorica drugova, koji će ujedno prenašati sa kursa one teme koje se uče bataljonskim odjeljenjima. Predvidio sam da bi bilo potrebno slijedeće stvari savladati: 1) brošuru »O Partiji«. 2) 12 uslova za boljševiziranje Partije. 3) Teorija Partije. 4) Istorija S.K.P.(b) sa dodatnim materijalom. Isto tako ne smije se izgubiti iz vida aktuelni materijal iz Narodno-oslobodil. borbe koji ćemo proučavati paralelno sa materijalom predviđenim za kurs. Kurs će se održati 1 puta sedmično, ukoliko to budu dozvoljavale prilike.

Uslijed akcija i napornog puta I, II i IV bataljon nisu održavali svoje partijske sastanke. Premda ovo nije isprika, akcije na pruži Sinac — Studenci i Kosinje su nas premorile i malo se imalo vremena slobodnog. Ovako javljaju bat. biro i u svojim izvještajima. Pogrešio sam. kao i Stab brigade, što nisam bio sa većinom partizana, tj. sa ona 3 bataljona, za ovo vrijeme vođenja akcija. Poginuo nam je jedan član Partije, komandir 2. čete I bataljona drug Miloš Rastović.

Sto se tiče kandidata i njihovog rada ne radi se u dovoljnoj mjeri sa njima teoretski, a što je vrlo potrebno, dok su isti dobri borci i odani narodnooslobodilačkoj stvari kao i Partiji. Četvrti bataljon povećao se sa 3 člana Partije koji su primljeni ovih dana, isto tako i 3-ći sa dva čl. Primljeni drugovi su odani stvari i borbeni.

Komesar 4-og bataljona se razbolio i ne može vršiti dužnost komesara jer je živčano obolio, stoga se na njegovo mjesto mora postaviti drug Grbo, sekretar biroa.

Sto se tiče rada sa kandidatima, sa njima se radi ali ne u dovoljnoj mjeri kako bi se to moralo. Oni su od dobrog materijala, borbeni su, odani su stvari i vjerujemo da će za kratko vrijeme postići tromjesečni plan koji je predviđen, a koji sam poslao u mom prvom izvještaju.

Sto se tiče rada sa Skojem, skojevska rukovodstva se dosta redovno sastaju, pomaže im partijska organizacija u radu, i oni su dosta agilni, razvijen je kulturno-prosvjetni rad dosta dobro, postoje organizovane zidne novine-po bataljonima sa lijepim člancima, pišu se članci iz pojedinih akcija i crtaju crteži.

Drug Vujnović, koga je P.K. postavio za odgovornog po radu Skoja u Brigadi, ne nalazi se u Brigadi, on je zamjenik komesara 2. udarne brigade.

Skojevci su proučili novodatu direktivu sa strane P.K. 0 organizacionoj sadržini Skoja.

U nekim bataljonima naše Brigade ima se vidnog uspjeha u radu sa kružocima, drugovi se interesuju za čitanje 1 proučavanje materijala narodnooslobodilačkog karaktera. Iz kružoka moći ćemo da izvučemo ono što je najbolje za kandidate Partije.

Nije poznato da li se sastala štapska jedinica Brigade u zadnje vrijeme na sektoru gdje je Brigada operisala, jer nisam dobio izvještaja.

Disciplina u Brigadi osjeća se svakim danom, i drugovima partizanima se pravilno tumači. Ovo smo postavili sebi kao zadatak mnogo važan, isto tako popularizacija druga Tita sprovoda se sistematski preko partijske organizacije, kao i Vrhovnog štaba N.O.P. i D.V.

Očekujemo svaki čas da ćemo se sastati sa ostalim snagama na'e Brigade, koja je vršila operacije na sektoru Perušića.³ Na akciji u rušenju pruge Sinac — Studenci kao i u borbama kod Kosinja, Lešća i Janjče uništeno je preko 400 neprijateljskih vojnika, 8 kamiona, zarobilo se prilično oružja i municije; sada ova Brigada raspolaže granatama od teškog minobacača i tražili smo od drugova Kordunaša da nam pozajme jedan bacač.

. . . Izvršili smo akciju u Javorniku na voz, gdje je uništeno 9 vagona i jedna lokomotiva, zarobljeno nešto vojničke spreme, 8" ustaša, jedan Talijan i 6 osoba što službenih što putnika i ubili 3 ustaše. Ovom zgodom zapaljena su dva vagona benzina i jedan vagon uglja.

Naknadno smo izvršili rušenje pruge između Javorniku i Rudopolja dužine tri i pol kilometra.⁴ Napali smo stanicu Rudopolje,⁵ gdje smo neprijatelju nanijeli težih gubitaka, i cijelog dana vodila se borba sa Talijanima i četnicima, gdje se

Prva i Druga hrvatska NOU brigada napali su 30. septembra 1942. na Klanac, Pazarište, Kaluderovac, Kaluderovački most i most na reci Otešici. Selo Kaluderovac je oslobodio Drugi bataljon Prve brigade, i odmah zatim je minirao i srušio most. A most na reci Otešici srušio je Treći bataljon Druge brigade. (O ovim dejstvima vidi tom V, knj. 8. dok. br. 6.)

⁴ Ovu akciju je izvršio Treći bataljon Prve hrvatske NOU brigade.

⁵ Napad je izvršen 4. oktobra 1942. godine. Izvršio ga je takođe Treći bataljon. U ovoj borbi je ubijeno 70 Italijana. (Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 19.)

nalazi 3. bataljon ove Brigade. Po nepotvrđenim vijestima neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i ranjenih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-X. 1942. godine

U.Z. komesara,
Uzelac Milan

BR. 25

PISMO ŠTABA LOŠKOG NOP ODREDA OD 6. OKTOBRA
1942. POLITIČKIM KOMESARIMA O NJIHOVOJ ULOZI U
VASPITAVANJU BORACA¹

**ŠTAB LOSKOG ODREDA
SLOVENACKIH PARTIZANSKIH ČETA
Na položaju. 6. X. 1942.**

SVIM POLITKOMESARIMA LOŠKOG ODREDA!

Dragi drugovi!

U vezi s naredbom br. 8 Štaba L. O. daje vam Štab ovog odreda sledeća uputstva:

1.) Politkomesar mora što je najbolje moguće *poznavati* svoje ljudstvo i biti *povezan* s njim. Poznavanje ljudstva i povezanost s njim je *prvi* i *najosnovniji prednslov* za *uspešan politički vaspitni rad*.

U našoj Narodnooslobodilačkoj partizanskoj vojsci ima ljudi *različitog političkog ubeđenja*, *različitog ideološkog stava* i iz *različitih društvenih slojeva*, te od njihovog socijalnog, političkog i ideološkog stava zavisi i njihova *borbenost* i *spremnost da prime gvozdenu partizansku disciplinu* i *da bezuslovno izvršavaju zapovesti svojih komandira i komandanata*. Naša vojska, koja je po svom karakteru narodnooslobodilačka i svenarodna, objedinjava u svojim redovima industrijske radnike, nadničare, seljake, zanatlije, intelektualce i pripadnike imućnijih slojeva, objedinjava ljude koji su bili pripadnici najraznovrsnijih političkih stranaka, religija itd. Od svega toga za-

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5443.

visi borbenost i disciplinovanost i uporno savlađivanje teškoća partizanskog života, što se kod svakog iz tih društvenih slojeva izašlog pojedinca očituje nekim *određenim* političkim i ideološkim stavom. Politkomesar je dužan da sve te razlike dobro poznaje i da na osnovu toga razume aktivnost i neaktivnost svakog pojedinca, te mora *ne samo predavanjima i nastupima ispred cele jedinice, već individualnim, pojedinačnim vaspitnim radom* (razgovori s pojedincima, debata sa njima na osnovu njihovih iskustava itd.) sve partizane podizati na *najviši* stepen političke svesti i borbenog morala, kod svih partizana mora učvršćivati istinsku partizansku svest. Ovakvim individualnim radom, razgovorima s pojedincima (naravno, ne zaboravljati predavanja i zajedničke političke časove), koji su zasnovani i zamišljeni na osnovu tačnog poznavanja i pravilnog razumevanja tih razlika, mora komesar da pomaže *svim* partizanima u podizanju na najviši stepen i u postizanju najpotpunijeg lika istinskog borca za nacionalnu slobodu i lepšu budućnost radnog naroda. Komesar koji je tako povezan s ljudstvom, koji ga do tančina poznaje, postaće istinski vođa i »upravljач« pravilnog razvoja naše partizanske vojske. Politkomesar koji ne bude povezan s ljudstvom i koji ga ne bude poznavao, ni u kom slučaju neće moći da ispuni taj svoj osnovni zadatak, pa makar bila njegova predavanja politički najtačnija i najpravičnija.

2.) U radu politkomesara postoje dve velike opasnosti koje svaki politkomesar mora znati da izbegne:

a) Opasnost od sektaštva koja izvire iz *nepoznavanja i nerazumevanja* činjenica nabrojanih pod tačkom 1.) ove okružnice, kada politkomesar ne ume svoj rad da prilagodi karakteru i pitanjima koja uznemiravaju njegovo ljudstvo.

b) Opasnost od popuštanja, odnosno od oportunizma, koja proizlazi iz *nerazumevanja* činjenica pod tačkom 1.) ove okružnice. Kao oportunizam moglo bi se smatrati kad politkomesar dopusti da se zapovesti ne izvršavaju, a posle to opravdava time da su partizani iz takvog i takvog društvenog sloja, takvog i takvog političkog ubeđenja i ideološkog stava i zbog toga ne shvataju da se zapovesti moraju bezuslovno izvršavati, nisu borbeni zbog tih razloga itd. Ne! To je greška. Razumevanje činjenica nabrojanih pod tačkom 1.) ove okružnice i poznavanje tih razlika mora politkomesaru pružiti formu i način kako će najuspešnije postići veću disciplinu, borbeni moral i bezuslovno izvršavanje zapovesti.

3.) Politkomesar mora uvek da pronađe dovoljno vremena za svoj vaspitno-politički rad. Kakve posledice može da ima nedostatak pravilno usmerenog vaspitno-političkog rada među

partizanima jasno nam je dokazala poslednja okupatorska ofanziva protiv naše partizanske vojske. Iskoristiti treba svaki slobodan trenutak. Politkomesar koji želi da upozna svoje ljudstvo i da pravilno radi s njim — mora da razvije najveću aktivnost, neprekidno s ljudstvom, neprekidni razgovori i debate. Na taj način i politkomesar će pravovremeno moći da sazna sva nova pitanja koja iskrsavaju u četi i pravovremeno će moći da upravi svoj politički rad na raščišćavanje tih pitanja. Poznavanje i pravilno razumevanje činjenica nabrojanih pod tačkom 1.) ove okružnice ogromno će mu pomoći i jamčiti za pravilnost njegovog rada. Tako, na pr., samo jedan od glavnih najoštrijih problema u našim četama — pitanje kolektiva. — *Stvoriti najtešnji dodir s ljudstvom, upoznati ljudstvo i na osnovu toga vršiti planirani vaspitni politički rad.*

4.) Pri svemu tome treba paziti da politkomesar ne zaluta u bilo kakve krajnosti u pitanju odnosa prema ljudstvu. Kako je potpuno pogrešno kad se politkomesar drži suviše daleko od ljudstva i time gubi vezu s njim, onemogućuje sebi politički vaspitni rad i stvara među ljudstvom neraspoloženje prema sebi, tako isto je pogrešno kad se politkomesar upusti u suviše intimne odnose s ljudstvom i time ruši svoj autoritet. Prevelika intimnost i najčešće iz nje proizlazeća neozbiljnost onemogućavaju uspešan rad isto kao i prevelika udaljenost od ljudstva. Politkomesar mora umeti da se poveže s ljudstvom kao *rukovodilac* naše vojske, kao *ojicir narodne vojske*. I pored uske *povezanosti* i *drugarskih odnosa* sa ljudstvom, politkomesar mora u svakom slučaju da *očuva, da stvori i učvrsti svoj vojnički autoritet.*

5.) Politkomesar koji je tako povezan s ljudstvom moći će. pored ostalih uspeha, da postigne i to da na osnovu svog pravilnog dodira s ljudstvom upozna ne samo sva pitanja unutar jedinice već i sva pitanja na terenu i biće sposoban da pravilno orijentiše politički i vojnički rad svoje jedinice. Patrole i pojedni partizani moći će politkomesaru davati tačne informacije i iznositi svoje utiske o položaju u dolini.² Politkomesar treba da bude sposoban da savesno ispita svakog pojedinca i svaku patrolu koja dolazi iz doline.

6.) Uzimajući u obzir sve ove činjenice navedene pod tačkama 1—5, politkomesar će moći da ispuni zahteve naredbe br. 8 Štaba L.O. Njegovi izveštaji neće biti samo suvoparni podaci već odraz istinskog života jedinice i terena na kome se jedinica nalazi. Izveštavati treba o svim i najsitnijim promenama i događajima, tako da mogu štab bataljona i štab odreda

² Odnosi se na teren i na civilno stanovništvo u selima, a ne na neku određenu dolinu.

da stvore tačnu sliku. Izveštavati mora o svemu što je primetio sam i o svemu što su primetili drugi, naravno, s odgovarajućim kritičkim osvrtom.

Jedino na taj način ćemo naše jedinice učvrstiti i uspešno voditi, te pravilno usmeriti svoj vojnički i politički rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Loškog odreda
slovenačkih partizanskih četa
Politkomesar:
Ahac Brodar'

BR. 26

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA TREĆE OPERATIVNE
ZONE OD 8. OKTOBRA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO
HRVATSKE¹**

**STAB
III OPERATIVNE ZONE
NAR. OSLOBOD. PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Broj: 553/42
Dana 8. oktobra 1942.**

96

POLITIČKI IZVJEŠTAJ
za period od 14. septembra do zaključno 8. oktobra 1942. god.

Politička situacija i rad u posljednjem međuvremenu jesu slijedeći:

Neprijatelj je sa svojom namjeravanom ofanzivom na naš oslobođeni teritorij i na naša sela odustao, osim Psunja, od svojih namjera. Razlozi toga su uglavnom u tome što su svi manji pokušaji ustaških bandita i kulturbundaša da u manjim grupama prodru na naš teritorij bili spriječeni i odbijeni od strane naših partizanskih snaga. Osim toga, potreba vojnih snaga neprijatelju na drugim dijelovima zemlje primorala je

⁵ Dušan Pirjevec

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 14—1, k. 1483.

ustaške bandite da glavninu svojih snaga prebace na kritičnija mjesta borbe.² Iako neprijatelj i dalje s vremena na vrijeme pokušava upade u naša sela, moral kod naroda i partizana postaje sve veći i veći, pošto se svakim danom osjeća i vidi sve jača snaga partizanskih jedinica a veća slabost i demoralizacija među neprijateljskim redovima. Cio narod područnog nam kraja svakog dana sve čvršće uviđa u partizanskoj vojsci svoga oslobodioca i jedinog pregaoca za njegovu punu slobodu i bolji život.

Zahvaljujući pojačanom radu naših polit, komesara prestalo je sa odlaskom u domobranstvo naroda srpske narodnosti. Među hrvatskim dijelom stanovništva osjeća se svakim danom sve veća ljubav i povjerenje i pridolazak u partizanske redove. Naročito se to vidno osjeća i primjećuje kod stanovništva hrvatske narodnosti sreza Slav. Brod.

Sami partizani iz dana u dan osjećaju sve veću vjeru u svoj partizanski i oslobodilački pokret i sa sve jačom žestinom i poletom udaraju na neprijatelja. Imamo čitav niz primjera herojskog držanja naših partizana prilikom napada na neprijateljska uporišta.

Napad i zauzeće Gojila,³ petrolejskih izvora koje su Nijemci eksploatisali (80 tona dnevno), imao je odlične posljedice ne samo u vojnom i ekonomskom pogledu nego i u političkom. Kod partizana i kod stanovništva Slavonije steklo se uvjerenje da mi sa sopstvenim snagama možemo likvidirati i jača neprijateljska uporišta kao i da možemo neprijateljima nanijeti ogromne materijalne štete. Tom prilikom smo rasturili naše letke u mjestu napada kao i cijeloj okolini, u kojima je objavljeno izvršenje napada na pomenuto mjesto kao i ciljevi partizanske borbe. Naročito povoljno je ovaj uspjeh kao i rasturanje letaka uticalo na hrvatsko stanovništvo tamošnjeg kraja. Široki narodni slojevi su se uvjerali da su partizani vojska koja se bori protiv okupatora i domaćih izroda i da ona donosi slobodu čitavom narodu. Poslije izvršenja pomenute akcije izvršen je čitav niz manjih akcija i istovremeno po istočnom dijelu Hrvatske održano više zborova i mitinga koji su imali puni

" Neprijatelj je pripremao ofanzivu s namerom da uništi jedinice NOV koje su djelovale u Slavoniji, ali zbog situacije u ostalim krajevima zemlje (u Bos. krajini, Baniji, Zumberku, Fruškoj gori itd.) bio primoran da svoje glavne snage pošalje tamo, a manjim jedinicama je skoro svakodnevno vršio napade na sektoru Psunja i Papuka, gde je pljačkao sela i odvodio stanovništvo u logore. (O dejstvima jedinica Treće operativne zone NOV i PO Hrvatske vidi tom V, knj. 8. dok. br. 27.)

³ Napad na petrolejske izvore u Gojilu izvršen je 6. septembra 1942. u 4,30 časova (vidi tom V, knj. 7. dok. br. 15, 19, 40, 64 i 94).

uspjeh. Na cijelom svom putu kroz Hrvatsku naši partizani su dočekivani sa pjesmom i sa cvijećem.

Nazad dvije nedjelje izvršili smo razmjenu pohapšenih ustaških bandita za naše drugove koji su se nalazili u ustaškim zatvorima i konc. logorima. Za dva zarobljena ustaška dužnostnika dobili smo 33 druga i drugarice. Ovo smatramo za veliki uspjeh pošto smo našeg krutog neprijatelja primorali da pregovara s nama kao sa jednim moćnim faktorom, kao i da popusti i kapitulira pred našim zahtjevima. Ujedno vam prilažemo prepiše cjelokupne Drepiske sa ustaškim vlastima prilikom ove razmjene, iz koje će te vidjeti razvoj rada oko razmjene. Detaljan izvještaj o pomenutoj stvari daće vam drug Andrija Hebrang⁴ kada stigne tamo. Prisniele drugove ćemo upotrijebiti kao borce u partizanskim jedinicama, a neke za kulturno-prosvjetni rad i politički rad na terenu.

27. i 28. septembra održana su savjetovanja članova Štaba III operativne zone, kojima su pored članova prisustvovali i drug Rade, oficir Glavnog štaba, i drug Josip Horvat, komesar bataljona na Kalniku.

Na sastanku je usvojen slijedeći dnevni red: 1. izvještaj polit, komesara, 2. izvještaj komandanta, 3. pitanje bosanskih proletera, kao i problem rješenja prebacivanja u Bosnu stanovništva sa Kozare koje je prisilno dovedeno u ove krajeve, 4. napad na Daruvar i 5. eventualije.

Na pomenutom savjetovanju se uglavnom odlučilo slijedeće: 1. Održati savjetovanja sa svim političkim komesarima, pošto isti nemaju dovoljno iskustva i znanja u svome radu. Potreba takvog savjetovanja osjeća se naročito radi toga što razvoj r-politička izgradnja naših političkih komesara nije išla onom brzinom kojom se povećavao naš partizanski pokret i njegove snage. Osim toga stavilo se u zadatak običi sve jedinice i prokontrolisati vojni i politički rad naših odgovarajućih rukovodećih osoba. Kao jedna od vrlo važnih zadaća jeste stavljen na u dužnost i obilazak naših sela. U istima se pojavio čitav niz neriješenih ekonomskih pitanja za koja treba dati direktna, zapravo konkretna uputstva. Pitanja izvoza i spremanja hrane iz naših ugroženih sela kao i osiguranje ishrane našeg izbjeglog stanovništva iziskuju potrebu direktnog kontakta sa našim svijetom.

2. Kako je već napomenuto da se izgradnja naših politkomesara nije razvijala ravnomjerno sa širenjem naših partizanskih

⁴ Uhapšen je aprila 1948. jer je utvrđeno da je bio ustaško-gestapovski agent. U istražnom zatvoru je izvršio samoubistvo. Opširnije objašnjenje o njemu vidi u tomu II, knj. 2, dok, br. 42, napomena 5 i knj. 6, dok. br. 66, napomena 16.

snaga, pojavila se potreba za obradom uputstava za rad političkih komesara. U tim uputstvima biće detaljno objašnjene dužnosti i rad političkih komesara prema partizanima, narodu a isto tako i narodnooslobodilačkim odborima.

3. U cilju podizanja što jače političke svijesti i izgradnje naših politkomesara odlučilo se organizovati kurs za političke komesare na kome će biti prorađen sav materijal koji se odnosi na politički rad politkomesara. U tu svrhu napisan je i materijal za pomenuti kurs koji će se poslije male izmjene i početi predavati na tečaju politkomesara. Za ovaj kurs kod naših politkomesara vlada veliko interesovanje.

4. Kako do dan-danas nismo dobili ništa o radu vojnih sudova, bili smo prinuđeni da pristupimo sami pisanju jedne uredbe o vojnim sudovima, kao i o istražnom i sudskom postupku. Ova uredba nalazi se u radu.

5. Odlučilo se formirati dva mobilizacijska mjesta u svakom odredu. U tim mjestima je predviđen ne samo vojni nego i politički rad. Istaknuta je potreba jačeg rada ne samo vojnog nego i političkog među rezervnim vodovima.

6. Zaključke po vojnoj liniji vidite u izvještaju druga komandanta.⁵

7. Po pitanju Bosanaca donijeta je slijedeća odluka. Kako je sam neprijatelj počeo da za usluge špijunaže izvjesne porodice sa Kozare vraća njihovim kućama, osjetili smo potrebu da mi kao narodna vojska uzmemo rješenje prebacivanja Bosanaca u svoje ruke. U tu svrhu smo odlučili formirati jednu komisiju koja će rukovoditi i obezbijediti prebacivanje Bosanaca u njihove krajeve. U namjeri da što bolje ispitamo političku ispravnost Bosanaca, zamolili smo naše drugove sa Kozare da nam pošalju tri druga sa Kozare koji će ući u tu komisiju i pomoći nam oko ispitivanja i utvrđivanja političke ispravnosti toga svijeta. Tri člana pomenute komisije koji treba da dođu sa Kozare očekujemo svaki dan, pa ćemo odmah po njihovom dolasku pristupiti radu u cilju rješenja gore navedenog problema.

8. Na pomenutom savjetovanju se odlučilo napasti na mjesto Daruvar, radi čega se odmah pristupilo izradi plana za napad i formiranje operativnog štaba. Sve pripreme su bile izvršene u određenom roku, ali kako se docnije saznalo da neprijatelj ima daleko jaču posadu nego što se mislilo, od napada se odustalo. Došlo je veliko pojačanje.

Međutim da se ne bi stajalo, a naročito da bi se iskoristilo prisustvo velikih partizanskih snaga, odlučilo se napasti

⁵ Operativni izveštaj Treće operativne zone NOV i PO Hrvatske štampan je u V tomu, knj. 8, dok. br. 27.

na mjesto Spanovicu.⁸ Samo mjesto Spanovica je jedno od najkrvavijih ustaških mjesta u Slavoniji. Skoro cjelokupno stanovništvo mjesta bilo je aktivno u ustaškim razbojničkim djelatnostima. Sva okolna, a naročito srpska sela strepjela su od ustaških pasa sela Spanovice. U svim pohodima protiv naših sela i našeg stanovništva učestvovali su stanovnici tog zloglasnog sela. Čitav niz paljevina naših sela i pljačka istih bila su isključivo djela Spanovčana. Najveća zvjerstva nad nevinim i poštenim svijetom vršili su razbojnici iz pomenutog mjesta. Spanovčani su učestvovali u strašnim masovnim pokoljima žena, djece i staraca. Za vrijeme ofanzive protiv naših snaga, oni su bili vodiči i neprijateljska avangarda. Detaljnije podatke ćete dobiti. Politički kao i vojnički razlozi diktirali su najbržu likvidaciju Spanovice. Radi toga se poslije odustanka od napada na Daruvar odlučilo napasti na Spanovicu. Neprijatelj je imao znatne snage, ali smo i mi skoncentrisali oko 1.700 naših boraca i s tim snagama savladali neprijatelja. Prije samog napada izvršena je vojnička i politička priprema. Ukazao se partizanima razlog i potreba napada na pomenuto uporište, ali im se i naglasila potreba korektnog i pravilnog držanja prilikom upada u samo selo. Ta potreba se naročito osjetila radi toga što se u jedinicama koje su vršile napad na Spanovicu nalaze borci iz onih sela koja su Španovčani opljačkali i djelomično popalili. Postojala je bojazan da se borba za likvidaciju uporišta pretvori u osvetu i nad nevinim stanovništvom, ženama i djecom. Pravilnim objašnjenjem partizani su razumjeli svrhu i način napada na selo. Prilikom samog upada svi borci su se korektno držali i dovodili zarobljene žene, djecu i nevino stanovništvo u pozadinu. Pristupilo se u toku borbe paljevini samo onih kuća iz kojih se pružao otpor a uporište se nije moglo bez paljenja zauzeti. Moramo naglasiti da se pri zauzeću mjesta pokazala visoka svijest naših partizana kao i njihova disciplinovanost. Međutim moramo naglasiti i priznati da se nije vodila dovoljna kontrola poslije završetka bitke o ulasku stanovništva okolnih sela u Spanovicu. Radi toga se desilo da su pomenuti stanovnici iz osвете zapalili više kuća sela Spanovice. Smatramo da je uzrok tome slab rad naših ljudi na terenu.

U cilju objašnjenja razloga napada *na mjesto Spanovicu u pripremi je jedan letak koji će biti upućen Srbima i Hrvatima povodom likvidacije nepr. uporišta. Poslaćemo ga.

Padom Spanovice ojačalo se veliko povjerenje i oduševljenje prema partizanskim jedinicama među svim poštenim

Napad na ustaško uporište s. Spanovicu izvršile su kombinovane snage slavonskih, banijskih i moslavačkih partizana. Napad je izvršen noću između 4. i 5. oktobra 1942. godine (vidi tom V. knj. 8, dok. br. 21. 23 i 27).

stanovništvom ovoga kraja, a naročito među Srbima, za koje je Španovica predstavljala strah i trepet.

U toku posljednjih mjesec dana desila su se 4 slučaja dezerterstva. Razlozi nekih jesu nepravilno postupanje starješina prema tim licima. Preduzete su sve mjere da odgovorna kriva lica povuku zato konzekvence, kao i sve mjere da se ti neželjeni slučajevi spriječe.

Nazad deset dana izvršena je rekonstrukcija rada i podjela posla u agit. propu. Za sekretara je naimenovan drug Dr. Mladen Iveković, koji je oslobođen iz logora. Vjerujemo do će u najskorijem vremenu pomenuta ustanova proraditi u punom jeku i odgovoriti svom zadatku. Pored ostalog rada počelo se izdavati zidne novine kao i priređivati kulturno-prosvjetne priredbe po našim selima. Četiri održane priredbe imale su prilično uspjeha među stanovništvom pomenutih sela. Detaljan izvještaj o radu agit. propa i njegovih sekcija vidjet ćete u izvještaju agit. propa.

Redovno izdajemo svaki drugi dan radio-izvještaj u 300 primjeraka. Unazad 4 dana izdali smo i obavještenje o našim akcijama, tj. akcijama slavonskih partizana. Među narodom i partizanima izdavanje pomenutog izvještaja naišlo je na nevjerovatno lijep utisak.

Naša tehnika u toku posljednjih 20 dana umnožila je slijedeći materijal: »Vijesnik« broj 15, 520 komada, »U Kozari«, 450 komada, »Partizan« Glavnog štaba broj 1, 500 komada, letak »Rodoljubivi narode grada i sela«, 2000 komada. Materijal za »Slavonski partizan« je gotov ali ga nismo još izdali zbog nedostatka papira. Preduzeli smo sve mjere da nam se dostavi što više papira, koji očekujemo iz Osijeka i Broda. Od gore navedenih umnoženih stvari prilažemo po jedan primjerak, 500 kom. »Pionira« i o n.o. odborima.

U cilju sređivanja ishrane i snabdjevanja naših jedinica formirane su još ranije intendature pri štabovima odreda i bataljona. Međutim kako se u svom radu nisu snalazile, sazvana je bila konferencija intendantata za 3. oktobar ov. god. I pored blagovremenog poziva svim intendantima da dođu na ovaj sastanak, oni nisu svi došli pošto su neki bili zauzeti oko snabdjevanja trupa koje su se nalazile u njihovoj okolini za vrijeme pripreme napada na Spanovicu. Ipak su se sa prisutnim drugovima raspravila osnovna pitanja organizacije intendature kao i potreba za organizovanjem odredskih i bataljonskih radionica. U tome cilju su neke i osnovane. Ponovo je sazvana intendantska konferencija za 9. o. mj. na kojoj će se raspraviti sva pitanja pravilnog rada intendantata i stvaranja svih po-

trebnih radionica. Detaljan izvještaj o radu u intendanturama izložit će vam intendant Zone u svome izvještaju.

Ishrana partizana potpuno zadovoljava. Hrana je dovoljno masna i hranljiva. Stanje obuće i odjeće ne zadovoljava pošto se prilikom zapljene neprijateljske robe i odjeće oblače novi partizani koji se svakim danom sve više povećavaju, a naročito poslije naših usoielih akcija.

Sto se tiče zdravlja partizana ono je uglavnom dobro. U posljednje vrijeme pojavljuju se znaci neke groznice i malaksalosti kod partizana. O zdravstvenom stanju partizana podnijeće vam izvještaj drug doktor — načelnik saniteta Zone.

Prije osam dana stigli su drugovi uglavnom iz Srijema i Banata koji su do sada radili pri Vrhovnom štabu, a koji su stigli ovamo preko vašeg štaba. Pet drugova ćemo upotrijebiti za vojni i politički rad na teritoriji Slavonije, a ostalu petoricu ćemo uputiti za Frušku goru. Stalnu vezu sa Fruškom gorom nismo još uredili, ali ćemo istovremeno šaljući ove drugove za Srijem urediti i to i uspostaviti stalnu vezu.

Culi smo iz nekih izvora da je neprijateljska ofanziva na Frušku goru bila prilično jaka i da su se naše fruškogorske jedinice (ne sve) za vrijeme trajanja neprijateljske ofanzive prebacile preko Save u istočnu Bosnu, a poslije završenja iste ponovo vratile na svoj sektor rada, ali prije prebacivanja u Bosnu dale su trodnevni tvrdi otpor.⁷

U šumama Babje gore primijetila se jedna grupa naoružanih ljudi (30) za koje se iz još nepotvrđenih izvora i vijesti

* Odnosi se na ofanzivu Nemaca i ustaša protiv partizanskih jedinica u Sremu. Neprijatelj je za ovu ofanzivu formirao grupu »Borovski«, koju su sačinjavali šest nemačkih i jedanaest ustaško-domobranskih bataljona i tri divizionu artiljerije. Grupi su sadejstvovali četiri monitora mađarske dunavske flotile. Ofanziva je otpočela napadom na Podunavski NOP odred 23. avgusta 1942. godine. Međutim je ovaj Odred uspeo da se još iste noći izvuče iz okruženja. Na Fruškoj gori je tada ostao samo Fruškogorski NOP odred. Napad protiv njega je otpočeo tri dana kasnije, 26. avgusta. Posle dvodnevnog otpora daleko nadmoćnijem neprijatelju, Odred se sa glavninom probio prema Sremskoj Mitrovici i Bosutskim šumama, a njegov ostatak se sklonio u sela na severnim padinama Fruške gore. U ovim borbama Fruškogorski NOP odred je imao teške gubitke, a narod ovog kraja je doživeo strašan teror: Nemci i ustaše su pobili oko 6000, a pohapsili oko 10.000 ljudi.

Posle ove ndjSrijateljska ofanzive izvršena je reorganizacija sremskih partizanskih jedinica. Po naređenju Treće operativne zone Hrvatske formiran je u Sremu Treći NOP odred, koji je imao tri bataljona i jednu samostalnu četvu. Odred je odmah dejstvovao. U septembru i oktobru 1942. on je izvršio preko 20 napada na manja neprijateljsku uporišta i veći broj diverzantskih akcija. Nemci i ustaše su bili primorani da drže jake garnizone i da većim snagama obezbeđuju komunikacije i železničku prugu Beograd — Zagreb. Istovremeno neprijatelj se pripremao da preko zime ponovo preduzme ofanzivu i tada

tvrdi da su to četnici.* Culi smo da su u nekim mjestima govorili o četničkoj ulozi u današnjem vremenu i hvalili njihov rad. Izdata su naređenja da se u tom kraju ispita ko su ti naoružani ljudi i da se prema njima onako kako treba i postupi. Ujedno vam saopštavamo da su se u okolici Vukovara i sela Bobote (Srem) pojavili letci Draže Mihailovića u kojima on poziva srpski narod na oružanu borbu protiv Nijemaca i na saradnju sa braćom Hrvatima. Letak je kod neobaviještenog svijeta naišao na dobar prijem; radi toga smo mi odmah naredili našim terenskim radnicima da raskrinkaju Dražu Mihailovića i da objasne neupućenom svijetu ko je on i kome služi.

Prilikom odlaska na zbornu mjesto odakle se rasporedila naša vojska da napadne Spanovicu, naši politički komesari održali su savjetovanja sa 15 narodnooslobodilačkih odbora.

Skoncentrisanost naših snaga iskoristit ćemo za narednih 6 dana u svrhu političkih i vojnih savjetovanja sa našim rukovodećim članovima štabova kao i za obilazak i malo prisniji rad¹¹ sa našim partizanima, a uglavnom za formiranje Prve naše udarne brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkoma,
Duško"

Polit. kom.
Gašpar¹⁰

P. S. Obzirom što je politkom Zone bio toliko opterećen, da nije dospio sastaviti izvještaj, gornji izvještaj sastavio je zam. politkoma. U slijedećem izvještaju komesar će se osvrnuti još na ovaj period vremena, a o mnogim stvarima referisaće vam drugovi koji idu u Gl. štab, a također i naročito drug Andrija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Gašpar

konačno uništi partizane u ovom delu NDH. Međutim Treći NOP odred (sremski) i Sesta istočnobosanska brigada, koja je 5. 6. oktobra 1942. prešla u Srem, doneli su odluku: da se Brigada popuni borcima iz Srema i da se izvrši reorganizacija Odreda, a zatim će obe jedinice preći u Bosnu. Prelaz preko Save je izvršen mesec dana kasnije, u noći između 4. i 5. novembra. U Sremu je tada ostao samo Četvrti bataljon Trećeg NOP odreda.

O neprijateljskoj ofanzivi na Frušku goru, o reorganizaciji sremskih partizanskih jedinica i o prelazu glavnine partizanskih snaga iz Srema u istočnu Bosnu vidi tom I, knj. 6, dok. br. 41, 4ti. 51, 52 i 53, kao i knjigu 17, dok. br. 52, 53, 71 i 73.

* Pored ove rečenice dopisano je mastilom: »Ovo je provjereno i dokazano da su to bile ustaše«.

¹⁰ Sledеći tekst, do kraja dokumenta, dopisan je mastilom.

¹⁰ Karlo Mrazović

¹¹ Brkić

BR. 27

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA LOŠKOG NOP ODREDA OD 9. OKTOBRA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KP SLOVENIJE ZA NOTRANJSKU¹

**STAB LOSKOG ODREDA
SLOVENACKIH PARTIZANSKIH CETA**

Službeno
Na položaju, 9. X. 1942.

OKRUŽNOM KOMITETU KPS ZA NOTRANJSKU

Izveštaj

U smislu direktiva iz Dela br. 4 šaljem vam izveštaj o svom dosadašnjem radu u Loškom odredu.

U Loški odred došao sam 1. X. 1942.

2.X. Jutarnji zbor. Postavio sam pred partizane tri osnovne smernice: pojačanje političkog i vojničkog vaspitanja u našim redovima, povećanje i učvršćenje partizanske discipline, povećanje partizanske otresitosti. Uveče politički čas o spoljno-političkom i unutrašnjopolitičkom položaju. Debata prilično živa. Iste večeri sam poslao druga Iztoka Rakovca,² politkomesara 1. bataljona LO, prema Grahovu, gde smo imali redovne veze sa naoružanim seoskim stražarima,³ da se dogovori o predaji njihovih pušaka nama. Svojim izveštajem danas mi javlja da to zasada nije moguće izvesti, pošto Italijani svake noći blokiraju Grahovo u kome se ovi belogardisti nalaze. Odgovorio sam mu da na svaki način pokuša da izvede ovu akciju.

3.X. Ujutro drug Tine⁴ iz Agitpropa održao predavanje o nacionalnom pitanju i o političkom pitanju OF. Debata se nije razvijala suviše živo. Posle toga vojničko vaspitavanje. Izdao sam naredbu br. 7 o propusnicama, o kretanju patrola i si.

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5446.

² Ivan Turšič, narodni heroj. Poginuo 29 jula 1944. kod Lokve u Slovenačkom primorju.

³ Posle svoje ofanzive, da bi što više suzbili partizansku aktivnost, Italijani su po selima naoružali izvestan broj njima naklonjenih civila. Ovi su razoružavali partizanske kurire i terenske političke radnike, ubijali ih ili predavali Italijanima. Istina, jedan deo tih naoružanih civila odmah se priključio partizanskim jedinicama. Ostali, pod vrlo jakim uticajem katoličkog klera, organizovani u Beloj gardi, i dalje su sarađivali s okupatorom.

⁴ Janez Stanovnik

Uveče, na inicijativu RK⁵ za Lošku dolinu, akcije s lecima u nekim selima u Dolini. Uveče sastanak politkomesara i otvaranje kursa za politkomesare. U 2. bataljonu, sa drugovima koji nisu otišli na akciju, razgovor o aktuelnim političkim pitanjima i o SSSR-u.

4.X. Ujutro kurs za politkomesare: prorada dnevnih zapovesti i naredbi Glavnog štaba i tumačenje sadašnje vojne i političke linije. Partijski sastanak 2. čete 1. bataljona.

5.X. Partijski kurs 1. bataljona: na osnovu I i II poglavlja SKP(b): Sta je Partija i dužnosti partijca. Kurs za politkomesare: osnovni politički problemi OF. Politički čas celog Odreda: o oslobođenom teritoriju, o slomu italijanske i belogardističke ofanzive⁶ i o našim trenutnim zadacima.

6.X. Naredba br. 8: o izveštajima komandira, komandanata i politkomesara i okružnica politkomesarima.⁷ U 1. bataljonu nevezan razgovor o najaktuelnijim političkim problemima, o nacionalnoj svesti i o SSSR-u.

7.X. Naredba br. 9: rasformiranje ženske čete, drug Robert,⁸ u sporazumu sa RK, poslat na teren, njegovo mesto politkomesara 1. čete 1. bataljona preuzeo drug Ruda⁹ koji je došao sa mnom. Drug Marko Mejač¹⁰ od ZKM¹¹ organizovao veče recitacija i održao kratko predavanje o pozorištu, osim toga predavao o londonskoj jug. vladi, njenom promenjenom stanovištu prema SSSR-u i Beloj gardi.

8.X. Naredba br. 10: pokupiti od svih partizana privatni novac. Okružnica o higijeni i o čistoći u četama.

Moral naših četa je prilično dobar, ipak još nema pravog raspoloženja za prelaz preko granice.¹²

Disciplina i čvrstina prilično hramlju, mada smo u poslednje vreme prilično popravili stanje.

Borbena spremnost vrlo niska. Među partizanima je prevladavala tendencija za prehrambene akcije. Da bismo ovu bolest savladali, poslali smo komandanta 1. bataljona druga Levca¹³ sa 13 drugova u akciju protiv Italijana, ali do danas

⁵ Rejonski komitet

^{*} Odnosi se na veliku italijansku ofanzivu koja je trajala od 15. jula do 11. avgusta 1942. godine.

⁷ Naredba br. 8 nije sačuvana. U vezi s okružnicom vidi dok br. 25.

⁸ Franc Mlakar

⁹ Franc Kandrič

¹⁰ Ferdo Godina

¹¹ Zveza komunistične mladine (SKOJ)

¹² Odnosi se na bivšu državnu granicu između Jugoslavije i Italije i na odlazak Loškog odreda u Slovenačko primorje (vidi Zbornik, tom VI, knj. 4, dok. br. 50, 51 i 70, napomena 2).

¹³ Ivan Rozman. Poginuo novembra 1942. na Krasu u Slovenačkom primorju.

nije još ništa svršio, zapalio je samo barake kod Grahova.¹⁴ Sproveli smo i kolektivno iskopavanje poljskih plodova, ranije se ovo obavljalo dosta nedisciplinovano i bez reda.

Politička izgrađenost partizana još uvek je jako niska, što se naročito očituje nerazumevanjem kolektiva. Takvo nerazumevanje pokazuju čak komandant i politkomesar 2. bataljona, drugovi Cene¹⁵ i Aljoša.¹⁶

Politička izgrađenost kadrova: njihova politička čvrstina dosta je visoka, ali biće potrebno još mnogo učiniti u pogledu njihovog političkog uzdizanja da bi se aktivirali i na vaspitnom polju. Delimičan izuzetak predstavlja drug Fric,¹⁷ donekle i drugovi Aljoša, Tesar¹⁸ i Karlo.¹⁹

U svrhu podizanja političke izgrađenosti naših kadrova, posebno politkomesarskih, umnožili smo sve važnije članke iz naših publikacija.

Veza s terenom je u redu organizovana. isto tako su odnosi između nas i terenskih radnika i RK potpuno u redu.

Molim da mi javite da li imate *direktnu* vezu sa Glavnim štabom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
Ahac Brodar-'

" U italijanskim dokumentima se ta akcija nigde ne pominje
Zapaljene su napuštene italijanske vojničke barake.

¹⁴ Anton Bavec

" Anton Sraj. Poginuo u jesen 1943. u Notranjskoj.

¹⁷ Viktor Strle. Poginuo nesretnim slučajem u jesen 1943. godine

" Franc Tršar

" Karlo Trampuž

** Dušan Pirjevec

BR. 28

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU OD 10. OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

Dragi druže Tito i ostali!

Već je prošlo godinu dana od Tvog poslednjeg dopisa upućenog sekr. PK. Taj se dopis odnosio na otimanje uhapšenog druga Šilje (R.M.)² i na upute u pogledu uspostavljanja čvršćih veza. Od tada nismo imali nikakav neposredan kontakt.

O radu i stanju organizacije u Bačkoj i Baranji, te o podacima o Banatu i Sremu koji su nama poznati podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

I — DOSADAŠNJI RAD

A) Bačka

1) Partija

a) Opšte prilike pod kojima se radilo u Bačkoj

Opšte prilike pod kojima smo radili od okupacije pa do sada bile su ove. Nacionalni sastav u Bačkoj je 33% (oko 320.000) Mađara, 22% (oko 190.000) Nemaca, 22% (oko 190.000) Srba, 10% (oko 90.000) Bunjevaca i Sokaca, 12% (oko 115.000) Slovaka i Rusina. — Okupacija je Mađare i Nemce potpuno udaljila od ostalih naroda. Slovensko življe je bilo pritešnjeno i osetilo se kao manjina. — Za razliku od ostalih krajeva, teror je u Bačkoj otpočeo odmah po dolasku mađarske vojske. Još tada je poubijano oko 15.000 duša, a oko 60.000 je bačeno u konc. logore ili proterano (većinom dobrovoljci i kolonisti). Nov talas terora naišao je nešto posle napada Nem. na SSSR. Ovaj talas je bio uperen isključivo protiv komunista. U dec. 1941 i jan. 1942 g. naišao je još jedan talas krvavog terora, ali je i ovaj, kao i prvi, bio uperen protiv sprskog življa uopšte. Ovom prilikom je poubijano oko 10.000 duša u Šajkaškoj i N. Sadu. — U Bačkoj postoji izvanredno organizovana i neshvat-

¹ Original u Arhivi Pokrajinskog komiteta SKS za Vojvodinu. Dokumentat je objavljen u Zborniku, tom I, knj. 6, dok. br. 44.

² Ratko Mitrović Silja, član CK SKOJ-a, predao se policiji i svojim izdajničkim držanjem naneo velike štete oslobodilačkom pokretu Vojvodine.

ljivo brojna policisko-žandarmeriska služba. Uglavnom ove tri činjenice delovale su zastrašujuće na mase i mase su se udaljavale od nas.

b) Gubici Partije od aprila 1941 do 1-X-1942 g.

U Bačkoj je bilo oko 400 čl. Partije — neposredno pred rat Nem. — SSSR. Od tog vremena je priliv u Partiju bio veoma mali, a gubici veliki. Tako je obešeno, streljano, ubijeno u policiji ili se i danas nalazi u zatvorima oko 350 čl. Partije, dok broj simpatizera koji se nalaze po zatvorima i logorima iznosi danas preko 5.000 (osim dobrovoljaca i kolonista kojih u logorima ima još oko 20.000, a koji su u velikoj većini sada naši simpatizeri). Najznačajniji naši gubici bili su u mrtvima: u avgustu 1941 obešen je u N. Sadu prvi uhvaćeni partizan Bačke, Zivko Radovanović.³ Iako strahovito mučen držao se junački. Početkom oktobra (1941) obešeni su u N. Sadu: Ivan Koči, član OK za J. B.,⁴ Varga⁵ (Mađar), koji se vanredno držao i pred samo vešanje je održao prisutnoj masi govor, kao i još 5 drugova® — svi su tekstilni radnici u N. Sadu. Početkom oktobra (1941) obešeni su u B.[ačkom] Petrovcu: Jovan,⁷ metalac, čl. PK, poznati sindikalni radnik, sa još 21 drugom, među ovima 8 Slovaka iz Kisača (srez N. Sad) i Gložana (srez N. Sad). Krajem oktobra (1941) obešeni su u Futogu: B. Lederer i Grin,⁸ članovi OK — J.[užna] B.[ačka] (radnici). 11-XII-41 obešeni su u N. Sadu: Sava Đisalov, graf. radnik, član PK Skoja, Lilika Bem, namešt., član OK J. B., Cveto Božić, student, inž. agr. Venda Cimer, Dušan Sućov, činovnik, J.

³ Zivko Radovanović, član SKOJ-a u Novom Sadu, sa svojom desetinom" je učestvovao u prvoj akciji paljenja žita kod Sailova, u drugoj polovini jula 1941. Tom prilikom su bili primećeni i opkoljeni. U borbi su poginuli desetar Milan Simin i Nemet Antol, krojački radnik. Jedan partizan je uspeo da pobjegne. Zivka je neprijatelj zarobio. Hrabro se držao. Obešen je 2. avgusta 1941. u Novom Sadu.

⁴ To jest: član Okružnog komiteta za južnu Bačku.

⁵ Đula Varga, član KPJ

⁷ Tada su obešeni: Rudolf Klaus, Namac, tekstilni radnik i član KPJ, Pai Karaš, krznarski radnik, član KPJ, i Dorde Radujkov.

⁸ Jovan Zeravljev, sekretar Sreskog komiteta u Novom Sadu i član OK KPJ za Novi Sad. Uhvaćen 2. oktobra 1941. u Bačkom Petrovcu od mađarske obaveštajne službe i obešen 28. oktobra. U policiji se slabo držao: odao je celu partijsku organizaciju. Ovom prilikom su obešeni još sledeći drugovi: Ljubomir Doroslavski iz Starog Bečaja, član Sreskog komiteta SKOJ-a za srez Novi Sad Jan Labat, student filozofije, Branislav Mokić, pravnik, Rudo Hrubik, krojački radnik, Martin Hrubik, mehaničar, Parvel Duga, krojački radnik, i Jan Marčok, kovač, svi članovi Partije.

• U Futogu su tada obešeni: Oto Blam, student veterine iz Novog Sada, Ferenc Kardoš, tapacirski radnik iz Novog Sada i Rudolf Grin, dok je Andrija Lederer obešen u Novom Sadu

Brkić,⁹ đak, i još 6 drugova.¹⁰ U novosadskoj policiji su ubijeni: Vlada Zivanović, namešt., sekretar OK J. B. (krajem sept. 1941), skojevac Pejin¹¹ (novem. 1941) i dr. 5 okt. ubijen na ulici u N. Sadu Radivoj Ćirpanov, čl. sekr. PK, u borbi ubivši jednog policajca pao je Košta Sokica,¹² član OK J. B. (oktobar), na ulici u N. Sadu ubijen je Mikeš,¹³ sekr. OK Skoja J. B., a u stanu u N. Sadu (februara 1942) ubijen je Đorđe Zličić, sekr. PK Skoja, sa još 3 drugarice.¹⁴ U Petrovcu je ubijen (april 1942) Kom,¹⁵ sekr. SK B.[ačka] Palanka, ubivši prethodno 2 žandarma. Početkom oktobra (1941) obešen je u St. Bečeju Vujica Ciplić, student, sa još 32 druga partijca, odn. skojevca. U St. Bečeju su ubijeni u borbi: Mihalj Samu, član KP (Mađar), i Neca Džilitov, član SK, a ubijeni su u policiji Zdravko Gložanski, student, i skojevka Prohčev (Rusinka). U Senti su početkom novembra (1941) obešeni A. Bakoš (Mađar iz Ade) i još 8 drugova Mađara iz Sente i okoline. Krajem oktobra (1941) obešeni su u Subotici Oto Majer, sekretar OK sev. B.¹⁶ i član PK, urednik mađarskog naprednog časopisa »Hid«, Lola Val, činovnica, Geza Sabo, drvodeljac, Tikvicki i Matković, polj. radnici, dr. M. Zinger, lekar, i još 11 drugova. Osim ovoga ubijeno je nekoliko drugova u subotičkoj policiji, a u borbi je poginuo metalac Josip Marković, član OK. U Sombornu je obešen početkom avgusta 1941 g. član OK Skoja Bane Sekulić. Početkom oktobra u Somboru su obešena 22 druga. Obešen je u Segedinu i Erne Kiš, sekr. OK zap. B.¹⁷ i B.¹⁸ i član biro-a PK (jedan od najboljih Mađara — komunista iz Bačke). Marta 1942 g. u Somboru su streljani Ujko Bebić,¹⁹ graf. radnik iz N. Sada, Jozef Kramer, drvodeljac, sekr. SK Kula (Nemac), sa još 4 druga. U decembru 1941 poginulo je u borbama u okolini

⁹ Jovan Brkić, učenik iz Novog Sada

¹⁰ Vešanje je izvršeno 25. XI. 1941. a ne 11. XII. 1941, kako stoji u dokumentu. Tom prilikom su, pored ostalih, obešeni još sledeći drugovi: Sava Ljubojev, Zoltan Timar, Petar Blažić, Andrija Lederer Vandi i Andrija Marčok.

¹¹ Ivan Pejin, student iz Novog Sada. Ubijen 17. novembra 1941.

¹² Ranjen i uhvaćen 18. oktobra 1941. Umro u bolnici u Novom Sadu 26. novembra iste godine.

¹³ Đorđe Mikeš, sekretar OK SKOJ-a za južnu Bačku. Poginuo 5. februara 1942.

¹⁴ Vida Kačanski-Lučić, sekretar Rejonskog komiteta SKOJ-a u Novom Sadu, Dušica Dejanović i Ankica Vol, članovi SKOJ-a.

¹⁵ Milan Kom, učenik srednjotehničke škole iz Novog Sada.

¹⁶ To jest: sekretar Okružnog komiteta za severnu Bačku.

¹⁷ To jest: sekretar Okružnog komiteta za zapadnu Bačku.

Baranju

¹⁸ Miloš Bebić Ujko, član KPJ

Zabija 11 drugova.²⁰ Među ovim i član SK Zabalj Đulo (Mađar). Ne zna se što je bilo sa Đorđem Bešlinom,²¹ čl. OK. J. B., i sa još 10—15 drugova. Svi su ovi, izgleda, poubijani po policijskim mučilištima. U Šajkaškoj je u dee. 1941 — jan. 1942 g. u opštem pokolju palo i više drugova.²²

Kao što se vidi, naši gubici nisu tako veliki u mrtvima koliko u osuđenima koji se sada nalaze po kazamatima u Vacu, Kaloči, Segedinu, Budimu i Pešti. Pod istragom se nalazi priličan broj drugova i to u Segedinu, Subotici, N. Sadu i Srbobranu. Po najnovijim vestima osuđeni će biti upućeni u vojne radne logore u Ukrajinu. U sept. pr. g. izvršeno je masovno hapšenje u Turiji (srez St. Bečej). Od uhapšenih su 2 druga ubijena (do sada) batinama.²³

²⁰ Tom prilikom su poginuli: Doka Apić, član KPJ, Nova Curčin, član KPJ, Zdravko Dolovac, sekretar Mesnog komiteta SKOJ-a, Rajko Ilin, član SKOJ-a, Žarko Celović, Kata Celović i Dušan Đitkov, svi iz Prvog šajkaškog NOP odreda. Odred je formiran krajem novembra 1941. godine na teritoriji žabaljskog sreza, jačine 53 borca, naoružanih sa oko 30 pušaka, 15 pištolja, 80 bombi i 3000 metaka (Arhiv V. I. I., 1 6, R. 1991). Četvrtog januara 1942. opkolile su ga jedinice mađarske divizije iz Segedina i žandarmerija iz Novog Sada i, posle teške borbe, razbile. Od tada do polovine 1943. godine na teritoriji Bačke nema oružanih partizanskih jedinica.

²¹ Mađarska žandarmerija ga uhvatila u blizini novosadskog kupališta »Stranda« i ubila u Bačkoj Topoli, a njegov leš bacila sa sprata policijske zgrade, da bi izgledalo kao da je izvršio samoubistvo.

" Odnosi se na poznatu raciju mađarskih okupatora u Curugu i Zabiju, koja je imala za cilj uništenje Šajkaškog NOP odreda.

" Prema objašnjenju druga Durice Jojkića, do hapšenja u Turiji, u septembru 1941, došlo je posle pada Gordane Ivačković Crne, koja se u zatvoru izdajnički držala. Zajedno sa članovima Sreskog komiteta SKOJ-a bili su uhapšeni Petar Stojakov, sekretar Mesnog komiteta SKOJ-a, i Ankica Sremčev, član Mesnog komiteta SKOJ-a. Oni su se pred policijom dobro držali, ali su neki članovi Sreskog komiteta SKOJ-a, na saslušanju, otkrili skojevsku organizaciju, i tako je u Turiji uhapšeno 25 članova SKOJ-a i 35 neorganizovanih drugova — simpatizera i pripadnika narodnooslobodilačkog pokreta. Svi uhapšeni su osuđeni na vremenske kazne, koje su izdržali u mađarskim zatvorima.

Prilikom tog hapšenja nije niko »ubijen batinama«, kao što se navodi u dokumentu. Prema izjavi druga Jojkića, Svetozar Marković Toza i Branko Bajić, koji su pisali ovaj izveštaj, verovatno su mislili na hapšenje kóje je izvršeno septembra 1942. godine. Ako se u izveštaju mislilo na ovo hapšenje, onda je potrebno dati sledeće objašnjenje:

Sredinom 1942. godine mađarske vojne vlasti su pozvale u vojsku regrute iz Turije. Ovi su se pozivu odazvali, ali kada su primili oružje, pobjegli su iz jedinice i vratili se u Turiju. U selu su se odmah prijavili mesnoj partizanskoj jedinici. Krajem avgusta 1942, vršeći diverzantsku akciju u blizini Srbobrana, ova jedinica se sukobila s mađarskom vojskom. Tom prilikom je poginuo Dura Vujin. Utvrdivši, posle duže istrage, da je ubijeni partizan iz Turije, mađarska policija je u septembru izvršila blokadu toga sela i uhapsila oko 300 njegovih

v) *Stanje organizacije*

Stanje organizacije, posle ubistava i terora, izgleda ovako:

a) PK. — Od sekretarijata živ je samo Toza,²⁴ a od biroa: G. T.,²⁵ metalac. B. B.,²⁶ adv., inž. N. P.²⁷ i St. D.,²⁸ priv. nam., od plenuma: Babo²⁹ (Zabalj) i Z. Lj.³⁰ (Sombor).

b) OK. — Od 3 okr.fužna] kom.[iteta] funkcionišu 2,³¹ a l³² ne postoji od oktobra 1941 g.

v) Postoje svega 4 SK [sreska komiteta] (a u Bačkoj i Baranji ima 11 srezova).

g) MK. — Nepotpuni u N. Sadu i Somboru, a u Subotici i Senti ne postoje.

d) *Partisko članstvo*: N. Sad 16 (od kojih samo 5 legalnih) i 6 kand. (5 legalnih). U okrugu J.[užna] B.[ačkanj: 8 seoskih ćelija i 13 povereništava. Ukupno u okrugu (i gradu) oko 70 čl. Partije i 17 kand. Sombor: 6 čl. (2 ileg.) i 2 kand. (leg.). U celom okrugu 3 seoske ćelije. Ukupno oko 20 čl. Partije. Subotica: Grad za sada ima samo 2—3 dobra povezana simpat. U okrugu postoji samo 1 poverenstvo. Postoje još 10—15 čl. Partije, koji su se sklonili i sa njima sve do sada nemamo nikakve veze (među ovima sekret. OK sev. B.[ačka] i 1 član OK sev. B.).

đ) *Dosadašnji rad i uzroci slabih rezultata*

Do prelaska sekretarijata PK iz Banata u Bačku, krajem sept. 1941 g. (s tim da prede u Srem i tamo prebaci oko 200 partizana iz Banata i partizane iz Sajkaške), radom u Bačkoj rukovodio je deo PK na čelu sa čl.[anom] sekr.[etarijata] R. Ćirpanovim (pored njega E. Kiš i »Crna«³³ (G. Iv.). Od sloma jugosl. vojske pa do rata Nem. — SSSR organizacije su brojno

stanovnika. Uhapšeni seljaci su podvrgnuti tako strašnom mučenju da su pod batinama umrli: Nikola M. Jojkić, Rade D. Jojkić, Zivko Stepanov i Milenko Kucurski; a obešeni su: Lazar Sremćev, Petar Stepanov, Velimir Ganjin, Branko Andrić, Marko Milankov, Ignjat Gajić, Bogdan Medurić, Danilo Medurić, Boža Jocić i Košta Jocić. Ostali zatvorenici su osuđeni na vremenske kazne, koje su izdržali u Mađarskoj. U mađarskim zatvorima umrlo ih je oko 100.

³¹ Ostali članovi sekretarijata su bili: Radivoje Ćirpanov, Ivan Vijoglavin i Sonja Marinković.

³⁵ Geza Tikvicki

³⁰ Brartko Bajić, član sekretarijata PK Vojvodine. Poginuo 19. novembra 1942. u Novom Sadu, u borbi sa mađarskom policijom.

³⁵ Nikola Petrović

Stevan Dejanov, bio osuđen i pušten kao bolestan iz Mađarske, umro od tuberkuloze 1943. godine.

" Stevan Divnin, narodni heroj, sekretar SK Zabalj. Poginuo novembra 1942. godine.

⁴⁰ Žarko Ljubojev

" Odnosi se na Okružne komitete KPJ za južnu i zapadnu Bačku.

¹³ Misli se na Okružni komitet KPJ za Suboticu.

" Cordana Ivačković Crna

napredovale sa oko 100 čl. Od rata SSSR — Nem. izdavani su 2 put nedeljno bilteni, koji su dostigli tiraž od 8.000 prim. Propaganda je bila dobro organizovana. Funkcionisala su sva tri OK. Akciono se, pak, nije mnogo radilo. Preduzete su paljevine žita, vršalica, kudelje. Stvorene su vojne desetine, koje su napr. samo u N. Sadu obuhvatile preko 300 ljudi. No od tih desetina nije bilo nikakve praktične koristi, jer su akcije izvršavali članovi Partije, Skoja i najbolji simp[atizeri].

U oktobru i novembru naišao je talas reakcije i palo je mnogo drugova. OK za sev. B.[ačku] prestao je da funkcioniše, a OK za zap. B.[ačku] i B.[aranju] takode prestaje sa radom udaljavanjem drugova sa terena. OK za j.[užnu] B.[ačku] je jako okrnjen i nesposoban za rad. Mnoge mesne i sreske organizacije formalno su uništene. U nov.[embru], posle pogibije R. Č.³⁴ i hapšenja Vijoglavina³⁵ (članovi sekr. PK), rešeno je da Uča pređe u Banat a Toza da ostane u Bačkoj i rade samostalno na obnovi partorg. Od tada je u Bačkoj urađeno ovo: obnovljene su org. u Šajkaškoj i N. Sadu i Kulskom i Palanačkom srezu. Januarski pokolj i hapšenja svih sumnjivih u Kupkom i Palanačkom srezu ponovo su uništili sve što je obnovljeno. (U ovom periodu su izdana 2 proglasa i 1 cirk. pi-smo). Od tada pa naovamo stvoreno je ono što je unazad izneto. Polovinom aprila izdan je proglas PK (»Ne idite u okupat. vojsku!«), krajem jula i početkom avg. umnožen je »Proleter« (mart—april), izdan je I broj »Istine« i proglas PK.

Dosadašnji se rad svodio na:

a) Izdavanje biltena, proglasa, »Proletera« (umnožavanja) i »Istine«.

b) Paljevine žita, vršalica, kudelje i manje napade radi uništavanja žive snage okupatora. Sve ove akcije su pored malih rezultata povukle za sobom velike žrtve. (Ubijeno je oko 35 vojnika, žandarma i agenata).

v) Obnavljanje organizacija i organizovanje tehnike u dva maha.

Ovako mali rezultati posledica su, pored ostalih prilika koje smo imali, još i naše slabosti. Ta slabost, prikazana u »Istini«, sastoji se naročito u ovome: naša slabost od ranije

" Radivoje Cirpanov, narodni heroj, član biroa i sekretarijata PK KPJ za Vojvodinu. On je 5. oktobra 1941. u Ulici Kraljevića Marka u Novom Sadu imao sastanak sa Žarkom Zrenjaninom Učom i Svetozarom Markovićem Tozom, ali je tom prilikom naišao na zasedu mađarskih policajaca i agenata i u borbi s njima poginuo.

³⁵ Ivan Vijoglavina, iz Kumana u Banatu. Uhvaćen od mađarske žandarmerije na spavanju u kući Đoke Gluvakova (u Šajkaškoj ulici u Novom Sadu) i streljan početkom 1942. godine.

(skoro nije bilo članova Partije u redovima Bunjevaca i Sokaca i naročito Nemaca). Članovi Partije Mađari nisu bili dovoljno učvršćeni i u priličnom broju su dezertirali. Slabost članova Partije Lspoljila se ne samo u radu, nego i u držanju pred okupatorskim polic. vlastima. »Crna« (Gordana Ivačković) ponela se kao provokator najviše vrste i provalila je sve što je znala, a znala je dosta. Uglavnom njenim držanjem dovedeni su u opasnost ne samo rukovodioci, nego i sve organizacije, koje su vrlo često padale cele i to skoro sve u isto vreme. Njenom je izdajom isprovaljivano dosta drugova u Sremu. Preko nje je utvrđen i identitet Vijoglavina. Verovatno je njena izdaja imala posledice i u Banatu. Sve što je znala *gore*, iznad PK, verovatno je provalila. Zbog velikih usluga koje je činila okupatorima pomilovana je i sada je u Pešti u zatvoru. Dalje, loše procenjivanje situacije i nespremanje skloništa za ileg. drugove. Nemarnost, lakomislenost, potcenjivanje okupatorskih snaga itd. dovelo je do hapšenja, do provala i upropastilo je čitavu organizaciju u Bačkoj i ono što je najteže — skoro sve drugove sposobne za samostalan rad.

2) *Skoj*

Skoj je još jače pogođen od Partije. Osim jednog, svi članovi PK Skoja iz Bačke ubijeni su. I skojevske organizacije su formalno uništene i tek sada se radi na njihovoj obnovi. Broj skojevaca je mali. (U N. Sadu oko 75, a u drugim mestima svima skupa još oko 100). Skojevcima su padali više prilikom masovnih hapšenja i većina ih je poslata na robiju, a da okupatori nisu bili ni obavešteni o njihovom radu, članstvu i funkcijama.

PK Skoja još ne funkcioniše. Postoje 2 OK, ali je rad još uvek slab. Pomoć Partije biće što je više moguća.

3) *Narodna pomoć*

Organizacija N. P.³⁸ još nije obnovljena. Nar. oslob. fond još nije organizovan. Partija je do sada dolazila do prilično materijalnih sredstava, koja su skupljali članovi Partije i simpatizeri. Blagodareći ovome mogli su se sklanjati i sačuvati preostali rukovodioci i ponovo organizovati tehniku. Samo PK je od 1-1 do 1-X-1942 g. raspolagao sa okruglo 12.000 pengi.

4) *Vojni odredi i oružje*

Vojne desetine, sastavljene od poštenih rodoljuba, koje u svoje vreme nisu ništa radile, raspale su se delimično usled

" **Narodna pomoć**

provala, a delimično usled straha pred hapšenjem. Pojedince koji su hteli u odrede nismo mogli prebaciti u Srem usled nedostatka veza, a prebacivanje bez veze bilo je terati ljude u smrt. Od početka borbe raspolagali smo sa veoma malo oružja, a danas ga imamo još manje, jer je provaljivano, a i padalo je sa ljudima. Cseća se velik nedostatak u sitnom oružju. Pitanje oružja samo delimično možemo sami rešiti. U tome će nam trebati najviše pomoći.

5) *Sindikati*

U Bačkoj do sada postoje samo vladine sindikalne organizacije. Članstvo je skoro isključivo mađarske narodnosti i ne posećuje sindikalne prostorije. Njiloške sindikate³⁷ (fašističke), kao i soc.-dem., vlasti ne odobravaju u Bačkoj. Funkcioneri vladinih sindikata su ološ iz redova radnika i dr., nalik na jugorasoce. i nemaju nikakav uticaj na radništvo. Samo radništvo potpuno zapostavlja sindikalnu borbu u današnjoj situaciji. Radnici ne odlaze u Nemačku. Naši pokušaji da vratimo neke drugove u sindikate, kao našu frakciju, nisu doneli nikakve rezultate, obzirom na neskupljanje radnika u sind, prostorijama, osim funkcionera i malog broja izrazitih fašista.

6) *KP Mađarske i mi*

KPM nije do sada pokušavala sa uspostavljanjem organizacija na našem terenu. Njen rad u samoj Mađarskoj sasvim je neprimetan. Njeni leci koji su nam došli u ruke svedoče o niskom političkom nivou Partije. Činjenica da retki pokušaji sabotaže po tvornicama još pre izvršenja bivaju provaljeni (Der) svedoči da je Partija bolesna i puna provokatora. Stavovi pojedinih mađ. partijaca o partizanskim borbama i okupaciji Bačke, kao i o akcijama u sadašnje vreme govore o neispravnoj polit. liniji Partije (partiz. akcije na Balkanu karakterišu kao šovinističke, okupaciju Bačke kao ispravljanje versaljske nepravde, akcije uopšte kao rasipanje snaga, koje će biti potrebne u pretstojećoj revoluciji, akcije naših drugova na robiji u zajednici sa mladim drugovima iz Mađarske ometaju stariji drugovi Mađari i smatraju to za lupanje glave o zid). Shodno stavu da sa KPM ne stupamo u vezu (maj 1941 g.), ne postoji do sada između KPM i nas nikakva saradnja. U svako doba možemo s njom stupiti u vezu bez garancija da je to baš zdravi deo Partije. Jedan član KPM iz Pešte nastojavao je po sopstvenoj inicijativi da stupi sa nama u vezu. Ovo je po njegovom

³⁷ Mađarski fašisti koji su nosili strelaste krstove, a koje je predvodio čuveni mađarski fašista Salaši (obešen 1944. godine u Pešti).

kazivanju odobrio za njega nadležan forum KPM. Sastanak koji je predlagao, a koji bi za nas mogao da bude samo informativne prirode — odbili smo.

B) Banat

Hapšenje drugova u Banatu počelo je već prvog dana rata SSSR—Nem. Odmah je pao skoro ceo MK — V. Kikinda i velik broj drugova po selima, iako su sve organizacije još desetak dana pre izbijanja rata dobile uputstvo u pogledu sklanjanja svih kompromitovanih drugova. Već ta prva hapšenja, koja su išla po spiskovima i uz pomoć biv. jugosl. agenata, izvršena u junu, julu i avgustu 1941 g., razbila su skoro sve organizacije, pokidala veze i bacila u ilegalnost preko 300 drugova. Skoro svi ti drugovi bili su u partiz. odredima, koji su vodili i uspešne akcije. Plan PK o prebacivanju tih partizana na pogodniji sremski teren nije mogao da se ostvari zbog nedostatka veza sa Sremom i zbog kasnog preduzimanja mera u vezi sa prebacivanjem, kao i rfcog hapšenja u Bačkoj, gde je tada bio sekr.[etarj PK. Nisu na vreme preduzete mere oko sklanjanja ileg.[alnih] drugova i partizana. Otuda padanje tih drugova, a delimično i provale. Kao što smo rekli, u Banat je prešao Uča^{11*} (tek 5-XII-1941 g.). Sto je tamo uradio nije nam

"* Zbog teške situacije u Banatu, koja je nastala posle masovnih hapšenja i ubijanja članova KPJ i simpatizera NOF-a, partijske organizacije su pretrpele velike gubitke, a u nekim srezovima su bile i potpuno uništene. To je dovelo do jenjavanja ustanka. Zato je Biro Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu rešio da Žarko Zrenjanin Uča, politički sekretar Pokrajinskog komiteta, prede u Banat i poveže preostale partijske organizacije i članove KPJ, obrazuje nove organizacije i oživi ustanak u ovom delu Vojvodine. O prelasku u Banat i tamošnjem radu Žarko Zrenjanin je 25. septembra 1942. poslao pismo Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju. Iz njega se vidi da je u Banat prešao 3. decembra 1941, odmah se sastao sa Žarkom Turinškim Arsom, sekretarom Okružnog komiteta KPJ za severni Banat, i s njim radio na obnovi i učvršćenju partijskih organizacija. U severnom Banatu Zrenjanin je ostao tri nedelje, a zatim je prešao u južni Banat. U Pančevo je stigao 28. decembra i otišao u stan gde je trebalo da dobije partijsku vezu. Međutim tu su se nalazili gestapovci koji su otkrili ovaj partijski punkt i tri dana pre Učinog dolaska, 25. decembra 1941, ubili Stevana Jovanovića Stevicu, člana Biroa Pokrajinskog komiteta, koji je takode dcršao da potraži partijsku vezu. U svom pismu Zrenjanin o ovome piše: »...izvukao sam se uglavnom zahvaljujući slabom junaštvu tih zlikovaca. Izgleda da su videli moj ogroman pištolj i otšrafljonu bombu. Izlazeć! na ulicu uperio sam revolver u prozor suprotne kuće sa koje su me »haltirali« kada sam ulazio. Oni su na to odgovorili bekstvom s prozora. Tada sam se uglavnom natraške povlačio ka bližem ćošku i neprestano držao pod nišan prozore ove kuće. U dva maha su pokušali da se postave na prozore radi pucanja, ali osim velike galame sa njihove strane ništa drugo nisam čuo. Video sam to da su pomaljali glave kroz prozor i da su ih brzo uvla-

poznato (javio se samo da je stigao). Ko je od drugova ostao u životu posle događaja u Kumanima, gde je, izgleda, bio kako Uča, tako i drugovi iz PK Skoja i OK za sev. Banat — nije nam poznato. Imamo jedan izveštaj od jednog druga koji je odavde bio polic. sproveden u V. Bečkerek, radi upotpunjavanja istrage nad njim. u kome se kaže (podaci od maja ov. g.): da je Uča živ, kao i još neki drugovi, a da su poginuli: St. Jo-

čili. Stigavši do ćoška uspeo sam posle da se izvučem iz tog kvarta koji je odmah zatim blokiran. Nisam znao stanove drugih partijaca, a toga sam dana doznao da su skoro sve partijske kuće do tada već bile isprovaljivane. Drugo, provala koja je u vezi sa Jovinom [Stevan Jovanović Stevica] pogibijom stala da se razvija, nagnala me je da odem iz Panč[eva] ... Po dogovoru sa T. [Svetozar Marković Toza] trebalo je da 4-1-42. preko njegovog kurira i ban[atske] javke pošaljem u Bačku najnovija par[tijska] dokumenta, opširnije podatke o stanju u Ban[atu], Jovina pogibija i hajke u Panč[evu], odakle sam nameravao da to uradim, onemogućile su me u tome. Polovinom januara uspostavljam vezu sa okrnjenim 0[kružnim] K[omiteto]m Panč[eva], ali nisu znali da dodu do Đ. [Dure Jovanovića], jer je samo Stevica znao gde je Đ....«

S obzirom na ovako izvanredno tešku situaciju Zrenjanin nije mogao dugo da se zadržava u jednom rejonu, niti da uspostavi vezu sa Beogradom, odnosno sa Pokrajinskim komitetom KPJ za Srbiju. •Videvši ovakvo zakašnjenje« — piše dalje Zrenjanin u ovom pismu — »ja sam bio spremio kurira za Bgd., ali zbog pojave Gestapoa u tom mestu nisam ga poslao. Naime, jedan izdajnik je provalio moj boravak u tom rejonu. Tada smo se povukli u jedan udaljeni rejon. U jedan mah, kada su mi trenutno bili propali izgledi za kurseve, bio sam potegao da uhvatim vezu s Bgdom., ma i po cenu velike opasnosti. Hteo sam da obavestim o nizu stvari kao i da se dočepam Srema ili Bačke. Na putu za Panč[evu] moj me je pištolj spasao jedne direktne opasnosti. U samom Panč., odakle sam nameravao da se vežem sa Bgdom., nije bilo više nikoga preko koga bih to mogao da uradim. Nije neophodno da navodim velike teškoće na koje sam ta dva dana nailazio u Panč. To je bilo početkom juna. Pošto nisam hteo da samostalno raspolazem svojim životom, niti da počinim očajničke gluposti, povukao sam se u jedan rejon i otuda nameravao da uputim kurira U Bgd., koji je već bio nabavio isprave u tu svrhu. I toga sam kurira odvratio od puta pošto je susedni rejon zbog nepažnje nekih ilegalaca bio provaljen, a ovaj kurir imao s tim rejonom nekakve veze. I to se pokazalo ispravno, jer je ovaj zaista provaljen i uhvaćen. Nije se krio kako sam ga instruisao. Bio je suviše samopouzdan u svoju dovrtljivost. Dobro je što nisam dao adrese u Bgdu., jer to obično ostavljam za čas kurirovog polaska. Zbog besne hajke za mnom i još nekoliko drugova, zbog toga što je Gestapo otkrio mnogo veza između raznih mesta i pojedinih rejona, još sam više pojačao kurs suženoga rada i postavio za glavnu zadaću bezuslovno očuvanje preostalih snaga. Izdao sam uputstva u cilju sprovođenja tog kursa. Čak smo morali da propustimo i paljevinu žita ... U ovom pismu, kao što vidite, izneo sam materijal (najglavniji, bez mnogih drugih pojedinosti) koji treba da objasni tu činjenicu da 9 mes. ništa ne znate o meni. Sada međutim vidite da sam do kraja maja bio u vezi sa OK [S[evernog] B[anatal], i da i mene iznenađuje da niko od njih, pa ni A. [Žarko Turinski Arsa] koji je još na »slobodi«, ne izvesti o tome

vanović, član biro-a PK, Braco Petrov, biv. sekr. PK Skoja, prof. Dragica Petrov, Proka Sredojev, sek. PK Skoja za J.[už-ni] B.[anat], i dr. Od toga vremena ne znamo ništa. Jedino smo iz Srema dobili izveštaj da je tamo Uča ubijen (neprovereno) i da je Đ.³⁹ iz Bgd postavljen za poverenika. Preduzimali smo korake da dođemo do drugova u Banatu. Na brojne adrese koje su nama poznate slali smo usmene i pismene poruke i javljali za naše adrese, ali nikada nismo mogli doći do drugova. Tu skoro preduzeli smo korake preko 2 mesta da pronademo preostale drugove. Rezultat ćemo videti za desetak dana.

C) Srem

Kako smo pismeno obavešteni, 8-VI ov. g., od sekretara OK — Srem, sa njima vi direktno održavate vezu i tamošnje stanje znate bolje nego [ovde], te nije potrebno da ponavljamo ono malo podataka što znamo.

Skojevci iz N. Sada prešli su u sept. pr. g. u Petrovaradin i iz tamošnje tvrđave su izneli veće količine oružja i eksploziva. Ta je akcija bila provaljena,⁴⁰ ali su oružje i eksploziv spaseni. Preduzećemo mere da se to što pre preda tamo gde je to najpotrebnije.

Sekretar OK Sr.[ema] tražio je da drug T.⁴¹ pređe u Srem radi dogovora o daljem radu kako tamo, tako i ovde i u Banatu. Drug T. to nije učinio, jer je veza bila prekinuta. Inače smatramo da se ti poslovi mogu obaviti i pismeno. Prisutnost druga T. je ovde neophodna obzirom na obnovu organizacija.

druga Đ. s kojim su uspostavili i održavaju vezu od ovog leta. Vidite, dalje, da sam činio napore i pokušaje uspostave veze. Sto u tome nisam ranije uspeo, takođe vidite iz ovih nekoliko stranica...» (Original ovog pisma, pisanog na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SK Srbije, reg. br. 9840.)

Ni posle ovog pisma Zrenjanin nije pronašao siguran kanal kojim bi se mogao izvući iz Banata gde mu je dalji opstanak bio onemogućen. Četrdeset i jedan dan kasnije, 5. novembra 1942, otkriven, on herojski gine u borbi sa 700 neprijateljskih vojnika koji su opkolili kuću u kojoj se nalazio.

" Dura Jovanović, poverenik PK KPJ za Banat. Misleći da su poginuli Zarko Zrenjanin i Svetozar Marković Toza, CK KPJ je formirao Povereništvo KPJ za Banat i Poverništvo KPJ za Srem i Bačku. Međutim je Toza — ne znajući za ovo — formirao Pokrajinski komitet (kooptirajući neke drugove), ali samo od ljudi iz Bačke, jer sa Banatom i Sremom nije imao veze duže vremena.

⁴⁰ Tom akcijom, koja je otpočela jula 1941, rukovodio je Okružni komitet KPJ za Novi Sad. Oružje, koje je izvlačeno iz vojnih (domobranskih) magazina, sakrivalo je u lagumima Petrovaradinskog grada. U ovoj akciji učestvovala su dve mesne partizanske desetine koje su se sakrivala u lagumima. (Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 4.)

" Svetozar Marković Toza, narodni heroj

II. PLAN NASEG PRETSTOJECEG RADA

1) *Učvršćenje veza.* — Uložiti sve sile da se uspostavi redovna veza između Bačke, Banata i Srema. Nadamo se da ćemo sa Sremom održati i učvrstiti ovu vezu, preko koje šalje-mo i ovaj izveštaj, a za Banat, kao što je rečeno, preduzeli smo potrebne korake. Preko Srema osigurati stalnu vezu sa vama. Ukoliko bi nam KP Hrvatske predala veze za Međumurje i Prekomurje, mogli bi naš rad da proširimo i tamo, jer mi možemo lako da dođemo do tih krajeva.

2) *Rukovodstvo za pokrajinu.* — Saznavši za smrt Uče, koja još nije tačno proverena, ali njega očito nema na terenu, popunili smo sekretarijat PK sa još 2 druga. Sadašnji sastav sekr. PK je ovaj: Toza, dosadašnji org.fanizacioni] sekr.[etara] PK. B. B., dosadašnji član biroa PK, i G. T., dosadašnji član biroa PK. U biro PK smo kooptirali: inž. N. Pet. [Bgd] i St. Dej., član biroa PK od 1940 g., ali zbog teške bolesti nije mogao vršiti tu funkciju. Pitanje drugova za biro i plenum PK iz Banata i Srema rešićemo sporazumno sa tamošnjim drugovima. Ovo smo sproveli zato što smatramo da je rukovođenje radom u celoj pokrajini od jednog foruma neophodno, iako to do sada nije moglo u praksi da se ostvaruje — treba nastojati svim silama da se ostvari. Pitanje polit. sekr. stoji otvoreno. Najbolje bi bilo da CK uputi jednog iskusnog druga i poveri mu tu funkciju. Ukoliko to ne bi bilo moguće, onda predlažemo da CK postavi za polit.[iškog] sekr.[etara] PK druga T. i da ovako postavljen sekretarijat potvrdi. (Prilažemo podatke o drugovima iz sekretarijata PK.)

3) *Obnavljanje organizacija u Banatu.* — Držimo da je u Banatu ostalo malo drugova sposobnih za samostalan rad. Zato mislimo da je potrebno odmah obnoviti OK za sev. Banat i istom poveriti obnovu Partije u celom Banatu. Mi bi održavali vezu sa ovim OK i pomagali bi mu oko obnove rada ne samo uputstvima nego i slanjem materijala, organizovanjem tehnike i omogućili bi mu izdavanje paralelnih izdanja »Istine«, »Slobodne Vojvodine«, »Mladog borca« i ostalih materijala direktivnog, prosvetnog i propagandnog karaktera. Ali ovo ne bi bilo još dosta. Potrebna bi bila naročito sada i pomoć drugova iz Bgd. Smatramo da bi drug Đ. trebalo da napusti Bgd. i da bude sekretar OK sev.[erni] B.[anat] umesto dosadašnjeg sekr. OK Z. T.,⁴⁵ koji je polit. dosta slab. iako veoma dobar, hrabar i dovitljiv. Pored njih dvojice, u taj OK trebalo bi da

" Žarko Turinski. Poginuo 3. januara 1943. godine kao član OK KPJ za severni Banat.

uđu: »Crni« (R. G.),⁴⁴ metalac, org. sekr. PK Skoja. Nik.,⁴⁴ čl. sekr. PK Skoja, i D. B.,⁴⁵ biv. sekr. MK — Vršac, ukoliko su ovi drugovi još u životu. Ovakav forum bi mogao, uz našu pomoć, solidno da radi služeći se legalnim drugovima.

4) *Potpomaganje rada u Sremu.* — Obzirom da je borba u Sremu na višem nivou nego u Bačkoj i Banatu, to bi OK Srem morao i dalje da radi više samostalno, a mi bi mu pomagali samo u onim stvarima koje su od nas tražili: umnožavanje materijala, te pored toga bi im pomagali oko izdavanja materijala za Srem i si. (Sve ovo uz sigurne i dobre veze). Rukovođenje samom borbom bilo bi i dalje pod vašom direktnom kontrolom. odn. Vrh. štaba. A to je olakšano time što oni i tako održavaju direktnu vezu sa vama. Učvršćenje veza sa Sr.⁴⁸ doprineće da se postepeno omogući zajedničko rukovođenje radom u celoj pokrajini.

5) *Veza sa CK.* — Pored veze koja se može urediti preko OK Srema, a koja bi služila za slanje materijala i direktiva trajnijeg karaktera, mislimo da bi vas o stvarima hitne prirode mogli obavještavati preko »Slob. Jugoslavije« — ukoliko je to zgodno obzirom na njene sadašnje zadaće. Mogla bi se za ovu svrhu napraviti i šifra, koju bi nam vi poslali. Ovakva veza bila bi nam neobično potrebna, da se ne bi dogodilo da ostanemo i dalje bez veze i to u periodu kada borba ulazi u završnu fazu i kada će nužno doći i do prerastanja sadašnjeg oblika borbe u viši i pod novim parolama. Mi redovno slušamo večernju emisiju »Sl. Jug.«

6) *Organizovanje, obnova, osnivanje partorg., narodno-oslob. odbora, nar. osi. fonda, obnova Skoja, formiranje omi. [adinskih] kom.[iteta], udarnih i div.[erzantskih] grupa, izdavanje materijala, tehnika.* Popuniti postojeća 2 OK i obnoviti 3-ći u Bačkoj. Obnoviti PK Skoja, obnoviti odn. popuniti OK Skoja. Za sekr. PK Skoja predvideli smo najbolje postojeće omladince čl. Partije, koji su i do sada radili u Skoju. Izveštaj PK Skoja biće idućom prilikom upućen za CK Skoja. Obnoviti seoske ćelije i MK i SK i formirati partorg. u mestima u kojima nisu do sada postojale. Formirati nar. osi. odbore (do sada postoje samo u nekoliko mesta, a u formiranju Pokrajinski), organizovati NOF i obnoviti odbore N. P. Partizanska borba kako smo je prvobitno zamislili nije moguća i stala nas je dosta žrtava. Direktiva o part. odredima i borbi kruto je prenesena i primenjivana. Uslovi su, gore i u »Lst.fini« izneti, takvi

" Rade Grujić

⁴⁴ Nikola Zivanović. Poginuo 1942. godine.

⁴³ Dejan Brankov. Poginuo 1942. godine.

⁴⁰ Sremom

da objektivno uzevši ne možemo za sada voditi partiz. borbe sa većim odredima. Zato smo se tako reći opet vratili od početka i formiramo udarne i div. grupe. U tom pravcu ćemo nastaviti i trudićemo se da borba poraste.

Pored »Istine«, koja je organ PK i koju ćemo redovno izdavati (krajem oktobra izlazi 2—3 broj), izdavaćemo (sve su pripreme već izvršene): »Slobodnu Vojvodinu« — organ Pokraj. nar. oslob. odbora za Vojvodinu. Ovaj list je namenjen širokim narodnim masama (prvi broj izlazi oko 15-X ov. g.). »Mladi Borac« će biti organ PK Skoja. »SI V.« će izlaziti 2 puta mesečno, a »M. B.« 1 puta mesečno. Pored ovoga, još ovog i idućeg meseca (X i XI) izdaćemo od Lenjina (iz VI knj.): »Zadaće proletarijata u našoj revoluciji«, »Seljaci i radnici«, »Izbori za Ustavotvornu skupštinu i diktatura proletarijata«, »Govor o godišnjici revolucije« i »Govor o četvorogodišnjici revolucije«. Od Staljina: »Problemi lenjinizma« i »O Staljinu« od Molotova, Dimitrova, Vorošilova, Kalinjina i dr. (Izdanje CK VKP(b) povodom 60-godišnjice Staljina). Ovu smo knjigu kupili od jednog mađarskog vojnika, koji je to doneo iz Ukrajine. Knjiga je na ruskom, ima oko 30 članaka i sadrži oko 400 stranica. (Izdaćemo izbor tih članaka). Pored toga umnožavaćemo ponovo »Istoriju«. Pripremili smo i izdaćemo brošure »O nacionalnom pitanju i buržoaskom nacionalizmu«, »Zašto je propala Jugoslavija?«, »Dvadeset godina unutrašnje politike Jugoslavije« i dr. Letke ćemo izdavati na mađarskom, nemačkom, slovačkom i rusinskom, a »Slob. Voj.« i dr. važnije materijale pored srpskog i na mađarskom. Listovi će nositi oznaku: »Izdanje za Bačku«. Ove iste listove mislimo da izdajemo, odnosno ofnogućićemo, a pomažemo njihovo izdavanje za Banat, odnosno za Srem, dok materijal opšteg karaktera odmah ćemo izdavati i za potrebe Banata i Srema.

U cilju organizovanja n. osi. odbora u slovačkim i bunjevačkim mestima stupili smo u dodir sa poštenim voćstvima ovih naroda. U tom pravcu ćemo raditi intenzivno i dalje. Partiski rad ćemo upraviti od sada i prema ovima, jer smo iste do sada prilično zapostavili, naročito Bunjevce (a njih zajedno u Bačkoj ima isto toliko koliko i Srba).

ni — DRŽANJE NACIONALNIH GRUPA U BAČKOJ

1) *Nemci.* — Mase su još uvek u većini izrazito fašistički nastrojene. Jako postoji nezadovoljstvo sa Mađarima i sumnje u Hitlerovu pobjedu, to još nije toliko i takvo da bi nam omogućilo da im se približimo i među njih prodremo. (U celoj Bačkoj imamo samo jednog Nemca partijca, nekoliko skojevaca i par dobrih i aktivnih simpatizera.)

2) *Mađari*. — Revizionistički val koji je zahvatio listom sve Mađare u Bačkoj, pa čak i dobar deo članova Partije (Dommanji, čl. OK — za J. B. i nekadašnji član CK KPJ — period 1919—24, Kučera i dr. iz Sombora, Salaj iz Subotice itd.) — postepeno popušta. Zverstva okupatora i delimično učestvovanje Mađara iz Bačke u tim zverstvima načinila su dubok jaz između Mađara i slovenskih naroda. I pored otvorenog nezadovoljstva protiv postojećeg stanja (ekonomska situacija, slanje na front i si.) i razočarenja u oslobođenje — mađarske mase još uvek ne prilaze Srbima, a ni Srbi njima. Retki su slučajevi dezerterstva iz vojske. Mađarska sirotinja, koja nije ništa dobila ulaskom honveda u Bačku, postepeno se odvaja od buržoazije, za koju je pak okupacija značila izvanredne profite. Možemo očekivati da će mađarske mase prilaziti ubrzo i direktno k nama. Mađari se boje povratka stare Jugoslavije, jer u tom slučaju računaju na osvetu Srba nad svim Mađarima bez obzira na krivice. Naš stav je po tom pitanju (protivno stavu srp. buržoazije) da krivci za teror moraju biti kažnjeni, a ne Mađari uopšte. Nastojaćemo da taj stav prodre u mađarske mase, koje sa okupatorskim dželatima i pljačkašima nemaju nikakve veze.

3) *Bunjevci i Šokci*. — U svojoj ukupnosti bolje se drže od Srba. Njihov je stav: »Mađarsku mrzimo, a staru Jugoslaviju ne volimo!« Oni isto tako mrze i ustašku Nezavisnu. Otuda su nam oni po svom raspoloženju u celini najbliži. Kompaktni su, imaju malo izdajnika i prema Mađarima predstavljaju zatvorenu celinu. Bojkotuju čak i crkvu ukoliko im Mađari preko sveštenstva nešto žele naturiti. Nisu retki sukobi sa mađarskim naseljenicima, naročito na oduzetoj zemlji od Bunja na Koloniji Rati (kod Bajmoka).

4) *Slovaci* se drže isto tako dobro kao i Bunjevci. Među njima je bilo dobrih partijaca a i danas ima. Oni su mnogi hapšeni, ubijeni i zatvoreni. Udarcima okupatora bila su najviše izložena njihova mesta: Kisač, Petrovac i Gložan.

5) *Srbi*. — Opšte raspoloženje Srba je dobro (protiv fašizma, vera u pobjedu saveznika). Među bogatijim slojevima ima dosta aktivnih anglofila, ali je njihov uticaj zasada slab. Njihova se aktivnost zasada svodi samo na usku propagandu za »staro stanje« — za osvetu nad Mađarima i protiv komunista. To su sve dražinovci. Njihov pokušaj organizovanja »trojki« i »petorki* propao je najviše zbog toga što je organizatore zahvatio strah posle terora u januaru, koji nije bio uperen samo protiv nas nego protiv Srba uopšte. Sada ti isti ponovo dižu glavu. Mi im onemogućujemo organizovanje i raskrinkavamo njihove namere. Ukoliko oni pak nešto organizuju, slaćemo

naše ljude kao frakciju. Mađarska buržoazija u Bačkoj zajedno sa srpskom sprema neke odrede za održavanje reda (u svoje vreme!). U lecima mesnog karaktera počeli smo da ih raskrinkavamo. (U N. Sadu dr. Miloš Petrović, bivši gradonačelnik, koji je organizovao gardu u aprilu 1941 g. i držao red dok nisu došli Mađari, sada drži sastanke i poziva narod da se organizuje, dobiće oružje, treba održati red kada pobegnu Mađari. Ovaj i danas sedi u gradskoj upravi. Slično radi u Somboru dr. Simo Rosić, adv.).

Podnoseći vam ovaj izveštaj umoljavamo vas da nas o primitku obavestite preko »SI. Jug.« time što ćete govoriti o teroru u Bačkoj i navesti neka od naznačenih imena. Ukoliko nam budete slali jednog iskusnog druga za polit.[i]čkog sekr. [etara] javite to rečima: »Šaljemo pozdrav Dunavu!« Ukoliko odobravate sadašnji sastav sekr. PK sa predloženim sekretarom (polit.[i]čkim), kao i preduzeti rad, javite: »Odobravamo rad na Dunavu!«

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10-X-1942 g.

Prilažemo:

Toza i B. B.

- 1) 2 prim. »Istine« broj 1
- 2) Podaci o čl. sekretarijata.

[%]
Podaci o drugovima, koji su sada u sekretarijatu PK

1) S. M.-Toza, privat, nameštenik, star 29 godina. Član Partije od 1935. 1938 g. sekretar OK za sev. Banat. 1939 g. (od februara) član biroa PK. Od decembra 1940 g. član sekretarijata PK. Od marta 1941 g. (posle smenjivanja druga Tulića⁴⁷) organizacioni sekretar PK — sve do formiranja novog sekretarijata. Znaju ga: M. Đilas, Leko.⁴⁵ »Brka«⁴⁹ (Hrvat), a najbolje J. Tulić, sa kojim je radio.

2) B. B., advokat, star 31 g. Član Partije od 1939 g. I iste godine u decembru član MK — N. Sad. Od aprila 1940 g. se-

⁴⁷ Jusuf Tulić. Poginuo u prvoj neprijateljskoj ofanzivi, u blizini Valjeva.

" Aleksandar Ranković

" Rade Končar, narodni heroj, član Politbiroa CK KPJ i politički sekretar CK KPH. Uhvaćen od italijanskih fašista u Splitu i streljan u Šibeniku 26. maja 1942.

kretnar MK — N. Sad. Od jula 1940 g. član OK za j. Bačku. Od avgusta 1940 g. sekretar OK — J. B. U septembru 1940 g. izabran je za člana plenuma PK i za zamenika polit. sekr. PK 1941 g. (novembar), član biroa PK — do sada. Zna ga »Čvorak«⁵⁰ i Tulić.

3) G. T., metalac, star 26 g. Član Partije od 1939 g. (Valjevo, a zatim Bgd). U štrajku aeronautičara (1940 g.) bio je član štrajkaškog odbora. Od maja 1941 g. član OK — sev. Bačka. Iste godine od novembra član biroa PK — do danas. Zna ju ga drugovi iz Bgd. (Radio je u Zemunu.)

BR. 29

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 14. OKTOBRA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU¹

STAB II KRAJIŠKE N. O. PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

Br. si.

Dne 14-IXM942 g.

Dostavlja se 15-todnevni
izvještaj o političkom ra-
du i stanju ove brigade.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

U prethodnim izvještajima smo prikazali način formiranja ove brigade,³ kvalitet ljudstva, političko stanje jedinica

⁵⁰ Ivan Milutinovic, narodni heroj, član Vrhovnog štaba i član Politbiroa CK KPJ. Poginuo 23. oktobra 1944. prebacujući se preko Dunava u tek oslobođeni Beograd.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK BiH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. BiH-2 253—255.

² Datum na originalu (dopisan rukom) pogrešno je stavljen; treba: 14-X; to se može utvrditi po tome što se u dokumentu govori o oslobodenju Jajca, kao i o držanju boraca Druge krajiške NOU brigade pri ulasku u grad. a Jajce je, međutim, oslobođeno 25. septembra 1942.

³ Druga krajiška NOU brigada formirana je 16. avgusta 1942. U njen sastav su ušli: Udarne bataljone Prvog krajiškog NOP odreda,

koje su ušle u ovu brigadu, slučajeve koji su se desili i naše napore da se stanje u tim i svima ostalim jedinicama popravi.

Političko stanje u našim jedinicama, specijalno u II bataljonu se je umnogom popravilo. Disciplina koja je nastupila rezultat je svakodnevnog političkog ubjeđivanja. Od posljednjeg izvještaja pa do danas u našim jedinicama nije se desila nijedna krupnija politička greška. Sitnijih manjih grešaka je bilo, a koje se preko političkih konferencija pravilno postavljaju, uočavaju i u budućem radu otklanjaju.

Vojni kvalitet naših jedinica vidi se najbolje po tome što je naša Brigada vodila dva mjeseca neprekidne borbe sa udruženom bandom nanoseći im velike gubitke (25 dana na Sitnici — Kadina Voda, napad na Jajce, borbe oko Travnika), a da pri ovim velikim borbama nigdje nije pokazala slab moral i da su naši gubici, specijalno u posljednjim akcijama, neznatni. Priлично velika borbenost i disciplina naših jedinica je i rezultat političke svijesti naših boraca, koja nije još u dovoljnoj mjeri podignuta i koja se može postići upornim i svakodnevnim radom naših politički odgovornih drugova.

Neprekidne borbe su umnogome ometale pravilan vojno-politički rad naših jedinica, ali se je i pored toga koristio svaki čas i svaka mogućnost.

U selima četnički nastrojenim, naši partizani znajući liniju narodnooslobodilačke borbe, sprovodili su istu. Svaki drug u granicama svoje mogućnosti znanja postao je agitator, tumačeći masama ko su četnici, zašto se oni bore. Sa narodom je održano par manjih zborova (150—200). Na svim tim zborovima oštro je udareno na ulogu četničkih voda u današnjoj narodnooslobodilačkoj borbi, na njihovu sramnu izdaju, na ulogu jugoslovenske izbjegličke vlade u Londonu i njihovog ministra Dražu Mihailovića. Popularisan SSSR kao nosilac narodnih interesa i slobode.

Također je održan zbor naroda i vojske naše Brigade u selu Šehovcima. Zbor je bio impozantan, jer se je narod osjetio slobodnim, osjetio svoju pravu narodnu vojsku i uvjerio se da mu partizani nose slobodu i oslobađaju [ga] ispod okupatorskog i četničkog jarma. Na zboru je govorio politički komesar Brigade⁴ o razvoju narodnog ustanka kod nas povežavši tu borbu sa borbom porobljenih naroda u našoj zemlji, borbom porobljenih naroda Evrope i cijelog svijeta na čelu sa narodima SSSR i Crvenom armijom. Oštro raskrinkao izdajničku vladu u Londonu i njihovu izdajničku rabotu u od-

Udarni bataljon Drugog krajiškog NOP odreda i Četvrti bataljon Drugog krajiškog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 12).

⁴ Niko Jurinčić

nosu na narodno-oslobodilačku borbu. Govorio o značaju sporazuma SSSR, Engleske i Amerike i koristi koje taj sporazum daje porobljenim narodima.

Drug komandant Brigade govorio je o borbama u Srbiji i izdajničku ulogu Draže Mihailovića dovodio u vezu sa Urošem Drenovićem, najcrnjim izdajnikom Bos. Krajine.

Narod je odobravao i klicao i na koncu skupa sa vojskom zabavljao se do kasno u noć.

Akciju na Jajce⁵ naše jedinice su izvršile u potpunosti. U samom gradu držanje je bilo dobro, sem manjih samovoljnih uzimanja stvari, kao npr. veš, cipele i slično. Iako se je borcima naglasila štetnost samovoljnog uzimanja po našu borbu, ipak se je desilo a iz razloga što je ova Brigada do akcije na Jajce bila gola i bosa. Prema svima zarobljenim se je postupalo najkorektnije.

U selu Sibenici i Biokovini održani su također manji zborovi (150—200 ljudi). Sela su sastavljena iz muslimanskog i hrvatskog življa. Naš nastup u ta sela bio je pravi partizanski. Narod se je brzo uvjerio u neistinitost laži o nama. Uveliko ovom razuvjeravanju je dovelo ispravno držanje naših boraca i njihovo tumačenje narodu. U selima je bilo oružja, koje su nam nakon jednog dana predali.

Na zboru govorili su politički komesar Brigade, komandant Brigade⁶ i politički komesar I bataljona, musliman. Govoreno je o ciljevima narodnooslobodilačke borbe, o bratstvu našeg naroda, o životu muslimanskih i hrvatskih masa pod čizmom velikosrpske hegemonije, o saradnji ustaša i četnika.

Zboru je prisustvovala i vojska.

Narod je odobravao naše izlaganje i prema nama se odnosio pošteno, donosio nam hranu itd.

Svugdje gdje god se za to ukaže prilika održavamo zajedničke zborove vojske i naroda i na taj način ostvarujemo jedinstvo vojske i pozadine.

Politički rad u našim jedinicama također se je znatno popravio, a naročito dolaskom politodjela u našu Brigadu.

Život u Brigadi je organizovan na taj način što se svakodnevno do podne održavaju političke konferencije po četama, a posle podne vojna obuka u svim pravcima.

Na četne i bataljonske konferencije, kada se god za to ukaže mogućnost, odilaze drugovi iz Štaba brigade, gdje u zajednici sa četnim i bataljonskim komesarima rade na političkom podizanju naših boraca. Najdetaljnije je prorađena

⁵ Vidi dok. br. 19, napomenu 6.

* Ratko Martinović

brošura »Englesko-sovjetski ugovor«. Velika pažnja i trud je uložena u ispravno sprovođenje problema bratstva naših naroda i u tumačenje istoriske uloge Crvene armije i naroda SSSR. U svakom momentu populariše se Sovjetski Savez i [naša] Komunistička partija kao nosilac i organizator narodnog ustanka.

Osim krupnijih problema svakodnevno se čitaju radio-vijesti, članci iz »Krajiškog partizana«, Vojno-političkog pregleda. Borci takorekuć najvole »Krajiški partizan«, »Borbu«. Također izražavaju želju za stručnom literaturom, kao napr. Zemljoradnja SSSR-a i slično.

Održana je i jedna brigadna politička konferencija (političkih komesara, zamjenika, političkih delegata) koja je uveliko prikazala pravo stanje naših jedinica, želje partizana, način rada, greške itd. Na konferenciji se je osjetila jednostupnost i volja za radom naših mladih politički odgovornih drugova. Na konferenciji je predložen i usvojen novi plan rada, koji je stvoren na osnovu predloga svih drugova, a koji je u stvari želja boraca i ono što njih najviše interesuje.

Opšta konstatacija konferencije je ta da naši borci nisu još postigli ono što je potrebno da se okupator i njegove sluge unište, da je politička svijest na srednjem nivou, ali da se pojačanim političkim radom to brzo može postići, jer da je materijal s kojim se radi vrlo dobar i zdrav. Detaljno je govoreno o velikoj ulozi političkih komesara u narodnoj borbi i odgovornosti koja se pred njih postavlja. Paralelno sa ovom konferencijom održana je i brigadna konferencija vojnih rukovodilaca naših jedinica, koja je, kao i prethodna, ukazala svestrano na sve loše i dobre strane naših jedinica.

Za ovo vrijeme također je održana i konferencija ekonomski odgovornih drugova, kao intendantata i ekonomata četa. Sa političke strane drug politički komesar Brigade obradio je ovo pitanje i ukazao na odgovornu ulogu i povjerenje koje drugovi intendantati i ekonomi vrše. Organizovati pravilno snabdijevanje naše vojske hranom, odijelom, odjećom i obućom, pripremiti vojsku u ekonomskom pogledu za zimu, znači upola pobijediti. Zatim je održana konferencija svih sanitetskih radnika ove Brigade, na kojoj je također raspravljano o važnosti pravilnog i brzog vršenja sanitetske službe u našoj vojsci.

Izvršeno je kupanje ljudstva cijele Brigade, pelcovano 350 boraca protiv trbušnog tifusa, parenje odijela. Stvorena je pokretna brigadna ambulanta kao i bolnički kurs unutar Brigade na kojem bolničko osoblje dobiva veću stručnu spremu.

Ishrana je u ovoj Brigadi centralizovana preko brigadnog intendanta. Ishrana je prilično dobra, nedostaje ponekad hljeba. Ishrana se organizuje sa terena.

Kulturno-prosvjetni rad je tek u razvitku. Formirane su bataljonske kulturne ekipe, jedna je od tih već istupila u Lušci Palanci, na zboru naroda i vojske, sa raznim pjesmama.

U najskorije vrijeme nastojaćemo da izlazi brigadni list, a po mogućnosti i bataljonski.

Odnos između članova Štaba brigade je dobar kao i odnos sa politodjelom. Vlada potpuna jednodušnost.

Odjeća i obuća je poslije akcije popravljena, ali ima još izvjestan broj bosih koji nosi oputnjake.

Zdravstveno stanje je dobro.

U našoj Brigadi se nalazi i veći broj drugarica. Odnos prema drugaricama i obratno je partizanski. U Brigadi su vrlo dobre, a osobito su se pojedine istakle na Jajcu. Bio je jedan slučaj nesolidnosti. a koju smo drugaricu isključili.

Psovka, vika i grdnja se pomalo primjećuju, a na kojem se pitanju najintenzivnije radi.

Povjerenje bataljona u bataljone potpuno je ostvareno, iako se je to u prve dane manje zbivalo.

Finansijsko stanje: U akcijama na Jajce ova Brigada je zarobila 100.000 kuna u domu ustaške mladeži. Iste večeri je ovo saopšteno drugu Komandantu O.[perativnog] S.[taba], drugu Kosti⁷, koji je odobrio da se novac zadrži za potrebe Brigade.

Sa priznanicom pravdamo primljeni novac do sada od O.S.

Novac zarobljen u Jajcu podijeljen je na jedinice.

Dostavljamo spisak ranjenih, poginulih, nestalih i obojelih drugova, kao i spisak brojnog stanja ljudstva, konja i oružja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

POLITIČKI KOMESAR:
Niko

BR. 30

IZVEŠTAJ POLITODELA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 15. OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

STAB
V N. O. P. U. C. BRIGADE
— Politodjel —
Položaj, 15-X-42 god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. JUGOSLAVIJE

Položaj

Podnosimo izvještaj C.K.K.P.J-u oradu Politodjela pri V N.O.P.U.C. Brigadi.²

1) Iako u početku svoga postanka nije bio preciziran položaj i uloga političkog odjela, Politodjel naše Brigade se ipak enašao i svojim radom dosta doprinio da se popravi stanje partijske organizacije i opšte političko stanje V Brigade. Naime, smatralo se da je Politodjel organ zamjenika političkog komesara Brigade, što je donekle sputavalo njegovu samoinicijativu. Ali zahvaljujući punoj harmoniji drugova iz Politodjela i drugova iz štaba brigade rad na jačanju i podizanju partijske organizacije u Brigadi i same Brigade razvijao se uspješno.

2) **Stanje partijske organizacije.** — Na početku stvaranja naše V Brigade stanje partijske organizacije u njoj nije bilo eadovoljavajuće. Ono se moglo karakterisati opadanjem nivoa partijnosti, slabljenjem budnosti, gubljenjem Partije kao rukovodeće sile u vojsci, što je sve izazivalo niz drugih slabosti i nedostataka. U Partiji se nijesu održavali redovni sastanci i partijska disciplina i odgovornost bile su popustile. Upornim radom i svesrdnim zalaganjem rukovodećih cLoigova u Brigadi

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK 6KJ, reg. br. IO-WV, 1—51 (42).

² U vezi s formiranjem Pete crnogorske NOU brigade postoje dve naredbe Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije (vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 169, 170; tom IV, knj. 5, dok. br. 115). Prva potiče od sredine juna, a druga od 24. juna 1942. godine. Međutim, rad na stvaranju ove Jedinice je otpočeo 9. i završen je 15. juna. (O tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 5, dok. br. 185, 189, 190 i 193).

Prema prvoj naredbi, koja se odnosi na formiranje Četvrte i Pete brigade i na postavljenje štabova u njima, ove jedinice su obrazovane kao narodnooslobodilačke udarne. A u naredbi od 24. juna stoji: »Odlukom Vrhovnog štaba stvorena je V narodno-oslobodilačka proleterska brigada...« (tom IV, knj. 5, dok. br. 115).

to se stanje popravilo i iz dana u dan se popravlja. Istina, položaj naše Brigade na teritoriji zakmurske opštine,³ glad koja je onda tamo vladala, kao i kasniji pokret i borbe onemogućili su da se do potpunosti iskoriste sve mogućnosti za jačanje rada u našoj partijskoj organizaciji.

Današnje stanje u našoj Brigadi je zadovoljavajuće. Partija je otklonila mnoge nedostatke, članstvo je postalo odanije i disciplinovanije, nivo partijske aktivnosti se podiže iz dana u dan i Partija, iako još mlada, osjeća se kao rukovodeća sila u vojsci. Ipak još uvijek postoji niz manje ili više izraženih slabosti, koje Partija nastoji da otkloni i koje će upornim radom otkloniti. Brojno stanje Partije takođe se povećava.

a) Brojno stanje partijske organizacije u Brigadi stoji ovako:

Ukupan broj članova naše Partije iznosi 327.
Od toga broja drugarica ima 40, a drugova 287.
Socijalni sastav je sljedeći: radnika 58, seljaka 144, intelektualaca 120 i 4 privatna namještenika.⁴

Brojno stanje po jedinicama stoji ovako:

I bataljon: 48 članova.

II -„- 65 -„-

III -„- 79 -„-

IV -„- 92 -„-

Intendantura: 9 članova.

Komanda područja sa bivšim komandama mjesta: 7 čl.

Bolnica: 2 člana.

Kuriri: 12 čl.

Kulturno-prosvjetna ekipa: 4 čl.

Stab brigade i Politodjel: 9 članova.

Ovakvo brojno stanje treba smatrati za približno tačno, jer se broj stalno mijenja. Osim toga, jedan broj partijaca nalazi se u Centralnoj bolnici a koji su uračunati u gornju cifru. Treba napomenuti da je za Crnu Goru pošlo sa drugom Blažom 15 partijaca,⁵ koji nijesu uračunati u gornji broj članstva. Uopšte uzev, brojno stanje zadovoljava u odnosu na broj ljudstva u Brigadi. Ali još uvijek postoji mogućnost da se taj broj poveća i stalno se nastoji da se u Partiju prime novi u borbi prekaljeni kadrovi.

³ O boravku Pete crnogorske NOU brigade na prostoru Foče vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 83.

• Broj članova KPJ, razvrstan po socijalnom sastavu, ne slaže se sa ukupnim brojem: omaškom je ispušten jedan član Partije.

⁴ Vidi dok. br. 11, napomenu 2.

Naša partijska organizacija pretrpjela je osjetan gubitak od osnivanja Brigade do danas. Poginulo je i nestalo za to vrijeme 54 partijca.

b) Među slabostima koje još nije prebrodila naša partijska organizacija treba smatrati i teoretsko-političku zaostalost. Još uvijek naše članstvo, po partijskom stažu u većini mlado i u većini izniklo iz redova seljaštva, ne snalazi se dovoljno u političkim pitanjima, što omogućava pravljenje izvjesnih grešaka u radu. Nedostatak je opšteg karaktera, ali najveća je slabost što se nije savladala marksističko-lenjinistička teorija. Partijski materijal se prorađuje, čitaju se i sve naše publikacije, ali Istoriju SKP(b) nije savladala naša partijska organizacija i njeno izučavanje vrši se na parče i nesistematski. Samu Istoriju SKP(b) nijesmo do sada uspjeli da umnožimo iako smo već otpočeli rad na tome.

v) Od daljih slabosti naše partijske organizacije treba istaći nedovoljno poznavanje vojne vještine i vještine ratovanja. Ta slabost naše Partije odražava se kako na obično boračko ljudstvo Brigade tako i na komandni, a naročito niži komandni sastav. Iako štabovi bataljona poslije izvjesnih reorganizacija koje su provedene u njima odgovaraju i zadovoljavaju za naše vrijeme, ipak je uslijed te slabosti došlo do niza vojnih grešaka koje su nas koštale dragocjenih ljudskih žrtava. Našim partijcima nedostaje dovoljno vojničko obrazovanje, kod njih postoji izvjesna nebudnost i neinteresovanje za ta pitanja, a osim toga često puta potcjenjuju neprijatelja i ne nastoje da upoznaju njegove slabosti i vještinu kako će ga najlakše tući. Partija mora ovome pitanju ozbiljno prići i nastojati da našu [part. organizaciju] u tom pogledu podigne i time poveća udarnu snagu naše Brigade.

g) Treba pomenuti još neuredno održavanje sastanaka, koja slabost još nije prebrođena. Neurednost u tom pogledu pojavljuje se u prvom redu kod štabne ćelije, pa i kod ostalih jedinica, naročito u vrijeme pokreta. Na to pitanje je skrenuta ozbiljna pažnja i nastoji se da se otkloni ta slabost i da se sastanci redovitije održavaju.

d) Kod naših partijaca još uvijek postoji nedostatak samoinicijative i snalaženja u težim situacijama. Tako da se često puta čeka na naređenje, ili se izvršuje samo ono što je naređeno. To se ima pripisati nedovoljnoj političkoj izgrađenosti i mladosti većine partijskog kadra.

đ) Bataljonski biroi u nekim jedinicama često puta nijesu na visini svojih zadataka. Tako da pojedini članovi biroa smatraju da su oni odgovorni samo za svoj sektor, ne ulazeći dublje i ne interesujući se za ostale sektore. Isto tako često

puta u partijskim jedinicama nije izvršena dovoljna i pravilna podjela posla, što ometa brži i uspješniji rad.

e) U pogledu rekvizicije pravljene su u početku manje greške, a takođe i u pogledu konfiskacije. Isto tako nije bilo dovoljnog reda i pravilne raspodjele po vojnim jedinicama konfiskovane i zaplijenjene imovine. Na te slabosti skrenuta je pažnja i Partija nastoji da ih otkloni.

ž) Uprkos ovih i drugih manjih slabosti i nedostataka, partijska organizacija naše V brigade razvija se pravilno. Partijski kadar u svojoj osnovi zdrav je, odan Partiji i pun poštovanosti. Naši partijci na svakom koraku ispoljavaju jedan vrli heroizam i spremnost da se bez uzmaka žrtvuju za Partiju i za narod. U našoj partijskoj organizaciji nema nekih nezdravih i antipartijskih pojava. Sastav članstva je zdrav, razvija se pravilno, i zahvaljujući tome u Brigadi je stvorena jedna drugarska atmosfera, koja nosi borce i neustrašivo ih vodi u borbu protiv neprijatelja.

3) Kulturno-politički rad. — Politodjel posvetio je naročitu pažnju podizanju kulturnog nivoa i razvijanju kulturnog rada u bataljonima i jedinicama naše Brigade. U tom pogledu bilo je i izvjesnih rezultata.

a) Stvorene su po bataljonima kulturno-prosvjetne ekipe koje su organizovale kulturni život u samom bataljonu. Diletantske grube u bataljonu spremale su pojedine pozorišne slike i skečeve sa kojima su, pored ostalog programa, istupale u bataljonu i među narodom u krajevima kroz koje smo prolazili. Još dok smo bili na terenu zakmurske opštine naše kulturne ekipe istupale su pred narodom u nekoliko slučajeva. Takođe poslije dolaska na teritoriju Prozor — Gornji Vakuf održane su sa narodom i vojskom nekolike uspjele priredbe, među kojima pominjemo nekolike priredbe u Prozoru, Gornjem Vakufu, u Sćitu, Kopčiću i u još nekim selima. Iako je ljudstvo naše Brigade kulturno dosta zaostalo, ono pokazuje veliko interesovanje za svoj kulturni razvitak i u tom pogledu trebalo bi pojačati rad.

b) Naročitu aktivnost Politodjel i drugovi naše Brigade pokazali su na polju objavljivanja publikacija. Navodimo ovdje dosadašnje naše publikacije:

I. Izdali smo do sada 2 broja »Partizanske riječi«, glasila naše brigade. Treći broj nalazi se u pripremi i biće posvećen našem maršu i našim borbama.

II. »Usmene novine V Brigade«. Do sada smo izdali 8 brojeva. Nedostatak njihov bio je što su donošeni članci opšteg karaktera, a bilo je suviše malo članaka i dopisa koji bi dolazili od naših drugova iz Brigade. Tu nastojimo da napravimo prelom.

III. Radio-vijesti. Izdajemo ih skoro svaki dan i do sada smo izdali 73 broja (do sada smo imali stalno ispravni radio-aparat).

IV. *100 pjesama za hor i recitovanje*. Izdali smo antologiju od 100 prikupljenih pjesama podesnih za horsko i solo recitovanje kao i za pjevanje. Pjesme su sve aktuelnog sadržaja.

V. *Zbirka od 7 skečeva*. Izdali smo zbirku od 7 skečeva aktuelnih za naše priredbe («Civa je svemu kriv», »Mati« — Gorki (Prvi maj i suđenje Pavlovo), »Prenos utakmice«, »Virineja«, »Mati« od Čapeka, »Četiri dahije«). Osim toga izdata je Čapekova »Mati« u redakciji Zogovića.

VI. SSSR. Veća brošura u koju su uneseni odabrani i sređeni članci i govori o Sovjetskom Savezu.

VII. *Tito o narodnooslobodilačkoj borbi i izdajnicima*. (Izdato šest članaka druga Tita objavljenih u raznim publikacijama).

VIII. *K.P.J. i narodnooslobodilačka borba*. Tri napisa o ulozi K.P.J. u narodnooslobodilačkoj borbi (među njima i članak druga Tita).

IX. *Borba kineske omladine*. (Umnoženo u 30 primjeraka).

X. *Vojno-politički pregled*. (Umnoženo za naše potrebe).

XI. *O ženi*. Umnožili smo referat koji je još u Beogradu bio u prometu, a koji govori o položaju žene danas i ranije u Sovjetskom Savezu.

XII. *Dvije glave Istorije*.

XIII. *23 godine velikosrpske buržoazije*. (U zajednici sa politodjelom X brigade).

Osim navedenog umnožili smo niz drugih sitnih stvari: članaka, letaka i drugog. Sve navedene stvari umnožavane su obično u 20—40 primjeraka.

U daljem planu imamo pored ostalog izdavanje sljedećih stvari: radio-vijesti, Dnevnik i album V brigade, »Usmene novine«, umnožavanje Istorije SKPfb), brošuricu o Oktobarskoj revoluciji, brošuru o fašizmu, zbirku napisa pod naslovom »Niko nas ne može pobjediti«, i drugo.

v) Opštepolutički rad, iako je bio pravilno postavljen, nije u potpunosti zadovoljio. Politodjel u početku svoga rada povezao se sa političkim komesarima i dao im je instrukcije u kojem smislu da se kreće ovaj rad. Materijal koji je izdavan redovno je čitan po jedinicama ali nije temeljito prorađivan. Osim prorađivanja toga materijala, postavljen je plan da se održi niz predavanja o aktuelnim i opštepolutičkim temama

' Odnosi «e na Iitoriju SKP(b).

koje bi podizale politički i kulturni nivo brigade. Među postavljenim temama nabrajamo neke: K.P.J. i njena uloga u narodnooslobodilačkoj borbi, Postanak Jugoslavije, Nacionalno pitanje, Bosna i Hercegovina u narodnooslobodilačkoj borbi, Staljiniski ustav, O Crvenoj armiji, Kolonijalno pitanje, Imperijalizam, Kakvih ima ratova, Partizanski način ratovanja i partizanske borbe u Jugoslaviji, Peta kolona, Klasna borba kroz istoriju, Postanak radničkog pokreta, Razvitak društva itd. Osim toga postavljeno je u programu održavanje predavanja iz oblasti nauke, kulture, higijene i drugog. Ovaj plan nije izveden s jedne strane uslijed nedostatka literature, a s druge strane uslijed nedostatka vremena. Ipak ubuduće moraćemo posvetiti ovome sektoru rada više pažnje. Isto tako nužno je posvetiti više pažnje savlađivanju partijske linije kako od strane članstva tako i od strane cjelokupnog ljudstva Brigade. Naša su nastojanja da materijal opštepitičkog i kulturnog značaja, a takođe i partijski materijal prorađujemo pred čitavim ljudstvom Brigade.

U pogledu umnožavanja Istorije SKP(b) nijesmo mnogo uradili. Bili smo napravili plan da provedemo jedan kratki kurs Istorije u tri predavanja kroz partijske jedinice i bataljone, ali u tome nijesmo uspjeli. Razlog s jedne strane nedostatak knjige a s druge strane i naši propusti.

4) SKOJ. — Prilikom formiranja naše Brigade skojevska organizacija tako reći nije ni postojala. SKOJ kao samostalna organizacija bio se izgubio i drugovi mu nijesu posvećivali dužnu pažnju. Zato se moralo početi iznova na stvaranju skojevske organizacije u Brigadi. Trebalo je prebroditi izvjesnu organizacionu zbrku i nerazumijevanje organizacionih principa i ciljeva komunističke omladinske organizacije u vojsci. Mnogi drugovi su se odnosili sektaški prema omladini i njenim specifičnim zahtjevima. U tom pogledu napravljen je prelom. formirane su u svim jedinicama skojevske organizacije i otpočeo je rad. Danas, SKOJ radi i u okviru njega nalaze se svi omladinci koji nijesu učlanjeni u Partiji, a sa njima rade pojedini delegirani partijci. Uspjelo se da se SKOJ osjeti kao samostalna omladinska organizacija u vojsci.

5) Rad sa ženama. — U našoj Brigadi postoji relativno veliki broj drugarica. Rad specijalno po ženskoj liniji nije došao do izražaja. Ipak održavani su posebni ženski sastanci na kojima su se raspravljala specijalna ženska pitanja. Mi nastojimo da naše drugarice osposobimo u političkom pogledu za budući samostalni organizacioni i politički rad među ženama. Osim toga, pažnja naše organizacije ide i na to da se naše drugarice vojnički osposobe, kako bi naše drugarice postale dobri iiskusni boxaci.

6) Rad sa pozadinom. — Politodjel kao i cjelokupna partijska organizacija poklonili su pažnju i radu sa pozadinom. U tom pogledu bilo je rezultata dok se naša Brigada bavila na teritoriji fočanskog sreza. Ali isto tako mi smo radili, iako ne dovoljno, i na oslobođenoj teritoriji Prozor—[G], Vakuf. Na ovoj teritoriji ne postoje partijske organizacije, izuzev jedne male partijske grupe u Prozoru. Mi smo sa svoje strane dali jedan broj drugova iz naše Brigade na pozadinski rad. Naš uticaj naročito se osjetio u samom Prozoru, iako je u radu nekih drugova bilo grešaka.

U prozorskom srezu stvoren je mještanski bataljon od pretežno muslimanskog živilja koji je priključen X brigadi.¹ Bili su provedeni od naše strane izbori za narodnooslobodilačke odbore u većini opština, iako je to rađeno na brzu ruku i bez dovoljno pripreme. Imali smo u vidu provođenje opštih izbora za narodnooslobodilačke odbore prema posljednjim direktivama i uputstvima Vrhovnog štaba, ali posljednja neprijateljska ofanziva* u tome nas je spriječila jer smo potisnuti sa te teritorije. Osim ovoga, naročito je bilo vidnih uspjeha u skupljanju omladine, održavanju zborova sa narodom, razvijanju kulturnog rada i stvaranju obavještajne službe. Malo se pažnje poklonilo stvaranju partijske organizacije u ovim mjestima.

7) Borbe i akcije naše brigade. — Po dolasku naše Brigade na oslobođeni teritorij srezova Prozora i [G.] Vakufa nastao je jedan predah i odmor u pogledu izvođenja akcija. Akcije koje su kasnije izvedene bile su sitne i nijesu imale veći vojnički značaj. Tek kasnije, u duhu direktiva Vrhovnog štaba, naša Brigada se aktivnije založila. Među značajnije akcije treba pomenuti akciju na [s.] Bistru gdje je izbačeno iz stroja oko 150 neprijateljskih vojnika."

* To jest: Desetoj hercegovačkoj brigadi.

" Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu koja je otpočela 5. oktobra 1942. Neprijatelj se kretao »iz 3 pravca: od Jablanice preko Dugog Polja, Sovica, Trebiševa u pravcu Ljubuše i Scita; od Ostrošca u pravcu Solakove Kule i Kruščice i centralna kolona dolinom Harne, a sve tri u pravcu Prozora i Scita u jačini... od 6—12 hiljada oružnika uz nekoliko lakih i teških topova, veliki broj tenkova i kamiona, sa mnogobrojnom komorom. Centralnu kolonu sačinjavali su pretežno Talijani, dok su bočne kolone pretežno sačinjavali četnici « (vidi tom IV. knj. 7, dok. br. 142).

¹ Dva bataljona Pete crnogorske NOU brigade i jedna četa Zijametskog bataljona napali su 6. oktobra 1942. utvrđene ustaško-domobranske položaje u s. Bistrom, na putu Travnik — Rastovo. Tom prilikom su zarobili 47 domobrana, ubili oko 15; zaplenili: 1 bacač, 8 puškomitraljeza, 50 pušaka, oko 10.000 puščanih metaka i drugu ratnu spremu. (Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 142 i 192.)

Posljednja neprijateljska ofanziva istisnula je našu Brigadu kao i X hercegovačku brigadu sa teritorije koju smo držali. Tom prilikom napravljene su značajne vojničke i političke greške. Odstupilo se a da se neprijatelju nije zadao nijedan udarac. Iza toga je došlo do pokolja muslimanskog i hrvatskog življa, do pljačke, paleža i drugih zločina, koje su vršili četnici pomoću okupatora. Smatramo da C.K. treba da se pozabavi ovim greškama i da kazni one koji su napravili te greške. Iscrpniji materijal o tom pitanju dostaviće se C.K. od strane partijske organizacije u objema brigadama.

8) Saradnja sa X N. O. U. P. Brigadom. — S obzirom da su naše dvije brigade ostavljene kao jedna udarna grupa, a koje su momentalno odvojene od Vrhovnog štaba, mi smo uspostavili tijesnu saradnju po svim linijama sa Hercegovačkom brigadom. ... Mi sa svoje strane, koliko možemo, pružamo pomoć Hercegovačkoj brigadi, dajući i nešto partijskih snaga Hercegovačkoj brigadi. Ta saradnja pokazala je vidne rezultate i ona pozitivno utiče kako na razvitak Hercegovačke tako i razvitak naše Brigade.

10) Zaključak. — Rad našeg političkog odjeljenja razvija se u punoj saradnji sa zamjenikom političkog komesara Brigade i drugim partijskim rukovodiocima. Mi uviđamo da naš rad ima puno nedostataka i šupljina, da ga je potrebno svestrano pojačati i proširivati. Najglavniji zadatak pred nama stoji da doprinesemo učvršćenju Partije u Brigadi. Sve uočene slabosti i propuste u našoj Partiji nastojaćemo da uklonimo. Isto tako moramo pojačati rad na kulturno-političkom podizanju članstva naše Partije i cjelokupnog ljudstva naše Brigade, na učvršćenju SKOJ-evske organizacije i na pojačanju rada po svim sektorima.

Današnji vojnički položaj naše dvije brigade remeti donekle tempo rada, ali mi ćemo nastojati, koliko je to u našoj moći, da idemo naprijed.

S obzirom da nam je preneseno da je Politodjel organ C.K. i s obzirom da nijesu jasno određene i precizirane dužnosti i zadaci Politodjela, to mi tražimo, ako je to moguće, da nam i pismeno dostavite uputstva za naš rad.

Ovaj prvi izvještaj Politodjela V brigade morao je uslijed preobimnosti materijala da dobije opšti karakter, a da se ispušte nužni i potrebni detalji koji bi jasnije našem C.K-u predstavili stanje i rad našeg Politodjela.

Uprkos toga što smo momentalno odvojeni od C.K-a, mi ćemo nastojati sa svoje strane da održavamo redovnu vezu,

kako bi imali čvrsti kontakt, dobijali uputstva i materijal potrebni za rad.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Za Politodjel,
Puniša Pcrović

BR. 31

ODOBRENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 16. OKTOBRA 1942. POLITODELU I ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA DEVETE (TREĆE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE DA MOGU FORMIRATI DVE ŠTAPSKJE PARTIJSKE ČELIJE¹

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

POLITODELU IX NAR. OSL. PARTIZANSKE UDARNE
BRIGADE (III KRAJIŠKE)

ZAMENIKU POLITKOMA IX NAR. OSL. PARTIZ.
UDARNE BRIGADE

Dragi drugovi,

Primili smo pismo druga Ljubičica² od 7 ov. m.

Smatramo pravilnom vašu odluku da partijski rad u vašoj Brigadi postavite onako kako je to u I i II Proleterskoj brigadi. Potrebno je naročito da partijskoj organizaciji IX Brigade prenesete vaša iskustva iz partijskog rada, vodeći računa da postavljanje partijskog rada i vaše iskustvo omoguće stvaranje čvrste i masovne partijske organizacije u vašoj Brigadi.

Pitanje nekih nepravilnosti koje ste već primetili rešićete već i sami, ali vam obraćamo pažnju da nije nemoguće u izvesnim slučajevima da postoje, zbog većeg broja članova, dve grupe štapske ćelije (na pr. postojanje većeg broja kurira ili zaštitnice). Samo, u tom slučaju, postojanje ovih dveju grupa

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1041/1, 5—2 (42).

* Zivorad Ljubičić, član politodela Treće krajiške NOU brigade

iste štapske ćelije zahteva da se slabijoj grupi (kuriri, zaštitnica) pruži pomoć u radu od strane prve grupe (članovi štaba) gde su iskusniji i stariji članovi Partije. Svakom sastanku druge grupe može prisustvovati po jedan član prve grupe štapske ćelije kao instruktor. Ovo naročito važi za teorijske sastanke na kojima bi drugovi iz prve grupe na smenu držali referate po pojedinim pitanjima koja se proučavaju.

Neka nam drugovi iz Politodela pošalju izveštaj o tome u kakvom su stanju našli partijsku organizaciju u Brigadi i kakve su dalje perspektive za rad partijske organizacije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-X-1942 god.

Za CK KPJ

BR. 32

PISMO DOBRIVOJA RADOSAVLJEVICA OD 16. OKTOBRA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O SITUACIJI U MAKEDONIJI¹

16-X-42.

Dragi M.,² danas sam primio tvoje pismo od 30-IX. 1) Šaljite odmah javke za brata u N.³ 2) Lazo⁴ je u zatvoru, osuđen na doživotnu robiju. 3) Mara⁵ je u koncetr. logoru u Bug. [arskoj]. 4) Ars." je interniran na 6 mes. u selo kraj Sofije.

¹ Original, pisan rukom, plavim mastilom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 194a V, 5—33 (42).

² Mihajlo (Blagoje Nešković)

³ Odnosi se na Centralni komitet Bugarske radničke partije (komunista), koji je hteo da uspostavi vezu sa Pokrajinskim komitetom KPJ za Srbiju. Vezu je trebalo uspostaviti i održavati u Nišu.

* Lazar Koliševski. Uhapšen je 6. novembra 1941. od strane bugarske policije.

" Mara Naceva

⁴ Ljupčo Arsov se tada nalazio u Prilepu, gde je radio po zadatku Partije. Bežeći prilikom hapšenja uganuo je nogu, ali je ipak uspeo, pre no što su ga uhvatili, da uništi spise i legitimacije koje je kod sebe imao. Zahvaljujući tome, kao i njegovom držanju, policija nije doznala da je on visoki partijski rukovodilac, pa ga je zbog toga, kao »lakšeg krivca«, poslala u internaciju.

Bolesna mu je noga. 5) Španac Ibr.⁷ je interniran na 6 m. ali je pre dva dana doveden ponovo ovde i opet negde odveden (verovatno Bit.[olj] ili Prilep — izgleda da je provaljen). Iz internacije pisao vrlo nekonspirativna pisma i može i zbog toga da su ga ponovo dovukli. Dobro se je držao kao i Mara i Ars. Svi troje su mnogo tučeni. 6) Javi za Vardarskog,⁸ jer nemam koga drugog da pitam. Sada je u Đevđ.feliji]. Može li da uđe u PK za rad po Gl.[avnom] štabu? 7) Bane⁹ je slab i po mom mišljenju nesposoban za neku odgovorniju dužnost. On je još legalan (zahvaljujući vezama sa Čkatrovim,¹⁰ Cipuševim"), što je malo čudno i jedinstven valjda slučaj u Evropi a ne samo kod nas! 8) Mal-ska¹² je sklonjena ali ne najbolje. Nastojaćemo bolje da je sklonimo. . . . Zatekao sam je kao sekretara MK u SK.¹³ i jednog od vodećih članova »opozicije« pored Mirčeta¹⁴ iz Prilepa (Stojče — Stavre — br. 2¹⁵), Ars., Ibrina, Sčeglovske¹⁶ i dr., te sam sa njom mnogo razgovarao i dosta me je upoznala. Sada se drži pravilno ali ne valja što me je upoznala. Izašla joj je poternica sa dve slike u »Policij-skom glasniku«. Ona zna o svemu i svačemu i ovde, te me je i to nateralo da više razgovaram! Treba i to znati da je ova grupa¹⁷ ostvarila vezu sa vama i kada sam došao upućen sam bio na njih i to svega 2—3, jer su najbolji ljudi i iz PK i iz grupe bili pali. Interesantna je i ta pojava padanja najboljih ljudi, mada je i sam rad bio takav da je lako dovodio do hapšenja. Tim stalnim provalama u SK.foplju] dobija se utisak da neprij. drži sve u rukama! Treba dobro da otvorimo oči!

Ovde su skoro osuđeni na veliku robiju neki »dražinovci« iz šurpa.¹⁸ Raspitaću se za detalje!

Srp. partiz. na bug. teritoriji izgubili 6 drugova a zarobljena je »Dušanka« (Branka — drugarica železn. iz Niša).

⁷ Cvetko Uzunovski Ibrin

⁸ Rista Bajalski

⁹ Bane Andrejev

¹⁰ Braća Jordan i Dimitar Čkatorovi, pristalice Vanče Mihajlova i saradnici okupatora. Posle oslobođenja izvedeni su pred narodni sud, osuđeni i streljani kao ratni zločinci.

¹¹ Takođe saradnik okupatora.

¹³ Vesa Malinska

¹³ Mesnog komiteta u Skoplju.

¹⁴ Mirče Acev

¹⁵ Pseudonimi Mirčeta Aceva.

¹⁰ Pogrešno napisano. Odnosi se na Ljiljanu Calovsku, koja je tada radila u SKOJ-u.

¹⁷ Odnosi se na grupu partijskih rukovodilaca, članova PK Makedonije, koja je bila protiv politike Satorova, zahtevajući da se uspostavi veza sa CK KPJ i sprovodi njegova linija.

¹⁸ Draža Mihailović je pokušao, preko svojih agenata da u Makedoniji stvori četničku organizaciju, ali u tome nije uspeo.

Sedeli noć i dan u selu blizu Vranja. Opoljeni sa oko 1000 žandara i vojnika. Dušanka je dovedena u SK.[oplje] i dobro će je tući, te vodite o tome računa!

Bili su pošli za SK.[opsku] Crnu Goru da uhvate vezu s Maked. i olako su shvatili situaciju ovamo. Uskoro ćemo ipak ostvariti vezu partiz. jedinica — srp. i mak.

Partiz. akcije se razvijaju stalno. Ima mnogo akcija, samo zbog slabih veza — nemam podatke. Uglavnom još uvek Veles — Bitolj — Prilep.¹⁹ Uskoro će i severno od SK.[opija] početi. Za sada još uvek opštin. arhive a počele su i akcije po pruzi. (Oštećene dve stanice na pruzi Veles — Prilep). Bila akcija u selu kraj SK.[oplja] (1 1/2 h od SK.) — G. Količane. Dosta oružja zaplenjuju. I novca su dosta zaplenili (do sada oko 200.000 leva), ali ovde mi još oskudevamo, jer su slabe veze s partizanima. Bio je i neki nov sukob kod Vel.[esa]. Nepr. izgubio 10 vojnika, naši nijednog. Počeli su da teraju i vojsku u potere ah još »stidljivo«. U Prilepu spaljen vojni magacin sa hranom. Bratova vojna sabotaža. Slabost partiz. pokreta je najveća što nije obuhvatio celu Maked. (Stip, Strumica, Đevđel., Kavadar, Kumanovo, Kratovo). Strahoviti oportunizam zacario tamo! Izgleda da će Kavadar da krene, a i SK. na sever od SK.! I da udare mnogo življe po pruzi!

Org.[anizaciono] smo mnogo slabi, te i N.O.O. — ovde M.N.K. (maked. narodni komiteti)²⁰ i ostvarenje jedinstvenog maked. pokreta — vrlo slabo — skoro ništa. Tek počinjemo konkretno da postavljamo taj rad. Mogućnosti su ogromne. Rad u vojsci²¹ — ništa! Takođe mogućnosti velike!

Mnoge org.[anizacije] se moraju izgrađivati iz početka — kao SK., Bitolj, Kumanovo, Štip, Strumica i druge manje, kao i mnogi novi rudnici, čiji još ni broj ne znamo!²²

Umnožen je referat »O Partiji«, »Proleter«, »Držanje«.

Bug. vlasti ovde smenjuju sve kmetove Maked. po selima i dovode Bugare. U Bug. je ostvareno jedinstvo svih polit. grupa u Otečestvenom frontu (oba krila zemljodelaca, demo-

¹¹ Vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 39.

" Pogrešno napisano; treba: narodnooslobodilački komiteti (NOK). Ovi organi vlasti bili su formirani u mnogim selima i gradovima Makedonije, a naročito na teritorijama gde su dejstvovali partizanski odredi (na resanskom, bitoljskom, prilepskom, veleškom i drugim područjima).

¹¹ Misli se na rad u bugarskoj vojsci, pošto su se u njoj nalazili Makedonci koje je okupator mobilisao.

Sto se tiče partijske organizacije u Kumanovu, potrebno je istaći da njen rad u toku NOB-a nije prestajao. Partijske organizacije u drugim navedenim mestima su imale velike gubitke i preživljavale teške udarce koje im je neprijatelj nanosio, ali su se one posle kraćeg vremena obnavljale i nastavljale rad.

krati, grupa antinem. oficira, mušanovci itd.). Brat je mnogo udaren mnogim provalama i streljanjima.²³ Ipak se sređuju. Ništa mi još nisu poslali.

Da li da vam šaljem isečke iz hrvatskih novina? Iz bugar. ću vam slati. Sada prilažem »Celokupnu Blgariju«²⁴ iz SK.[oplja] — predavanje o Srbiji!

Da li ste primili pismo i materijal novog²⁵ — od maja — rukovodstva preko Kosmeta?

Kurir Stole — Vasin — o kome vam pišem u pismu od 4-X²⁰ uspeo je još s jednim drugom da ubije četnika i pobegne!

Moj položaj se malo sređuje. Slušam redovno sada radio. Čekam vaš *detaljan* odgovor!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Lj."

³³ Odnosi se na Bugarsku radničku partiju (komunista).

³¹ Okupatorov dnevni list koji je izlazio u Skoplju, a namenjen je bio »novooslobođenim krajevima«, odnosno krajevima koje su Bugari, uz odobrenje Hitlera, okupirali posle sloma stare Jugoslavije.

³³ Odnosi se na novi, privremeni, Pokrajinski komitet KPJ za Makedoniju koji je obrazovan posle smenjivanja Bana Andrejeva (vidi tom VII. knj. 1, dok. br. 25).

³¹¹ Vidi dok. br. 23.

" Dobrivoje Radosavljević Bobi (Ljuba)

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
PROLETERSKE BRIGADE OD 18. OKTOBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KPJ¹**

**CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi, do sada nismo poslali izveštaj zbog toga što smo poslednjih nedelja bili u borbi ili u pokretu, mada pored ovog razloga ima i drugih a to su: prvo, bilo je potrebno bar donekle srediti partijsku organizaciju i resiti izvesne probleme Brigade, koji bi omogućili da se dobije jasnija slika; drugo, niz izmena u partijskom rukovodećem kadru (jedan broj partijskih radnika je otišao u druge brigade) iziskivao je popunjavanje njihovih mesta da ne bi rad trpeo; treće, ja nisam do sada pisao slične izveštaje pa sam se teško odlučivao na pisanje, što je uopšte jedna od mojih mana.

Posle velikih gubitaka oko Kupresa i Bugojna² u partijskom kadru, kao i posle sređivanja pojedinih partijskih jedinica, organizacija stoji ovako: broj članova iznosio je krajem avgusta meseca ukupno 319. Od toga je 128 radnika, 84 seljaka, 83 intelektualca i 24 nameštenika, podoficira i domaćica. Od ovoga ukupnog broja jedan deo nalazi se na lečenju po našim bolnicama a drugi, manji deo, invalida, raspoređen je na razne pozadinske poslove. Brojno stanje danas iznosi 295 članova Partije. Ova razlika između stanja krajem avgusta i današnjega proizilazi iz toga što je deset drugova otišlo na

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1119/VII, 1—14 (42).

² Po oslobođenju Livna (7. avgusta ;942) Vrhovni štab je naredio da se oslobodi Kupres, zloglasno ustaško uporište, čime bi se stvorio oslonac za dalja dejstva ka dolinama Vrbasa i Neretve i prema Dalmaciji, a istovremeno bi se poboljšala i politička situacija na tom području. Neprijatelj je zbog toga posvetio posebnu pažnju odbrani Kupresa. Uspevši da odbrane Bugojno i D. Vakuf, ustaše 25. i 26. jula prebacuju iz Bugojna u Kupres deo Crne legije i solidno organizuju odbranu, pretvorivši sve zidane zgrade u otporne tačke. Za napad na Kupres određeni su: Druga i Četvrta proleTERSka i Deseta hercegovačka NOU brigada, Drugi bataljon Treće sandžacke brigade i Deveta četa Trećeg krajiškog NÖP odreda. Napad je otpočeo 11. avgusta u 21 čas. Borbe su trajale celu noć, a ujutro je neprijatelj izvršio protivnapad i odbacio jedinice NOV na polazne položaje. Napad na Kupres je ponovljen noću između 13. i 14. avgusta, ali i on se bezuspešno završio. (O ovim borbama vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 106, 108, i 125.)

druge poslove po odluci CK KPJ, a 14 drugova je izginulo u toku poslednjih borbi oko Mrkonjića i Jajca.³ Broj članstva je bio ranije prilično veći, ali je samo u borbama oko Bugojna i Kupresa izbačeno preko 40 članova KPJ iz stroja. Sada imamo još 18 kandidata, većinom od starih boraca i dva omladinca koje smo dobili prilikom popunjavanja Brigade. Ovi podaci nisu dovoljno precizni jer se prilikom ranjavanja ili pogibije naših drugova slabo vodilo računa i nije se znalo gde se oni nalaze. Dešavalo se čak da je uprava bolnice i neke od njih raspoređivala na razne pozadinske poslove a nas o tome nije izveštavala. Može se postaviti pitanje zašto broj članova Partije nije rastao za ovo vreme. Jedan od važnih razloga jeste taj što smo mi uzeli malo strožiji kriterijum za prijem u Partiju da bi sredili pojedine jedinice, a i gubici su u poslednje vreme bili najvećim delom među partijscima.⁴

Mi smo već učinili nešto a i dalje ćemo nastojati da vodimo uredno spiskove naših članova Partije, da bi u svakoj situaciji znali gde se oni nalaze. Ovo je krupan nedostatak partijskih rukovodilaca, koji je proizašao i radi toga što su zamenici politkoma u svim bataljonima novi ljudi i sa manje iskustva od onih starih, od kojih su neki otišli na nove dužnosti a jedan (najbolji) poginuo je kod Bugojna.

Kao što je vama poznato, naša partijska organizacija je veoma mlada i neiskusna, a uz to je imala i velika iskušenja u borbama i pokretima. Rezultat ovih iskušenja bio je taj da su se partijci prekalili u odanosti Partiji do maksimuma, ali partijska organizacija nije uspevala da reši mnoge probleme koji su stajali pred njom....

Mi smo ove slabosti uočavali i počeli smo ih savladivati posle odlaska naše Brigade sa kupreškog terena, gde je ona imala teške borbe koje su odigrale veoma važnu ulogu u ozdravljenju prilika u čitavoj Brigadi. Povelili smo kampanju po svim gorućim problemima, što je zajedno sa poboljšanjem položaja i vojničkim uspesima pomoglo da se te slabosti likvidiraju.

Danas partijska organizacija ima zdrave osnove i podignut je njen ugled i uticaj u čitavoj Brigadi. Mesto Partije kao rukovodioca je takođe zauzeto. Prilikom svih izmena i popuna u komandnom kadru Partija je prosto izborom kazala svoju reč i našla je najbolje rešenje i pokazala da u njoj postoji još kadrova, kako političkih tako i vojničkih, doduše za rukovodioce u četama i vodovima. Ovo je dosta veliki napredak.

" Vidi dok. br. 19, napomenu 6.

' Pored ovog pasusa zelenim mastilom je dopisano: »Štab brigade je pisao Bolnici o tome, a išao je i specijalan čovek, sam kom. bataljona, i doveo oko 50 ljudi ovih dana«.

Sastanci partijskih jedinica su postali sadržajni i konspirativniji mada još nemaju dovoljno plana u radu i dobre raspodele posla. Više se u partijskim jedinicama ne pretresaju sitne zađevce... i tome slično, već se diskutuje o problemima četa. Partijnost i staranje o ljudima je znatno pojačano. Ne dozvoljavamo kazne i isključenja iz Partije bez konsultovanja zomenika politkoma Brigade, kao i sama primanja u članstvo, ali ovo poslednje u blažoj formi. Najveća slabost partijskih jedinica svakako je nedovoljan teoretsko-politički rad. Već odavno smo govorili o izvođenju jednog obimnog plana u ovom pogledu ali do sada nismo uspeli. Sada smo doneli odluku da se ubuduće na svakom sastanku gde bude neko od politodela, zamenik politkoma Brigade ili neko od iskusnijih drugova — govori o najvažnijim teoretskim problemima, bez neke naročite forme i velikih priprema, što je stvarno bila zapreka tome radu. Ova mera, a naročito izlazak »Borbe« i ostale naše štampe, ubrzaće podizanje naših kadrova.

Sa svim ovim i ostalim problemima mi smo dobro upoznati i vodimo dosta računa da se oni pravilno rešavaju. Naš obilazak partijskih jedinica je veoma čest i stalan, što drugovima prilično pomaže u rešavanju njihovih pitanja. Sto se tiče stanja po bataljonima mi smo ga izneli posebice, jer svaki od njih ima i svoje specijalne stvari o kojima smo se mi naročito bavili i rešavali ih. Iz izveštaja o situaciji po bataljonima i pojedinin partijskim jedinicama može se videti stanje u čitavoj Brigadi.

Rad po svima sektorima se odvija pravilno, mada po nekima sporije ili brže. Ta neravnomernost se oseća i u radu Partije.

Rad sa omladinom je bio veoma slab jer smo imali mali broj omladinaca, a i koliko je bilo tog rada — bio je prilično bez sadržaja, te je dosađivao omladincima. Oni nisu gledali SKOJ kao svoju organizaciju, već su četne konferencije smatrali kao jedino mesto gde oni mogu reći svoje mišljenje o svim četnim i bataljonskim pitanjima. Ovome je doprineo i taj razlog što do Vrbniče skojevskog rada gotovo nije ni bilo.

Dolaskom novih omladinaca u Brigadu skojevski rad dobija veliki značaj. SKOJ treba da bude organizacija gde ćemo te omladince vaspitati, podići i pripremiti za Partiju. Ovo smo pitanje prodiskutovali zajedno sa politodelom i preduzeli smo mere da se omladinski rad postavi na ono mesto koje on zaslužuje i koje je danas potrebno. Učvršćenjem rukovodstava

i davanjem omladinskim sastancima punog sadržaja mi ćemo uspeti da veoma brzo izbrišemo razliku između starih i novih boraca. Pored ovoga preduzeli smo ubrzani rad na vojničkom podizanju novodošlih drugova da ne bi naša Brigada izgubila u svojoj ubojitosti.

Naročito i posebnog rada među drugaricama do sada nije bilo, a nije se nametnula ni potreba jer ih je bio mali broj, te nisu izbijali naročito specijalni problemi, čak smo se mogli samo pohvaliti sa držanjem naših drugarica. Sa dolaskom novih... broj drugarica se povećao, te smo mi rešili da povremeno i po konkretnim pitanjima održavamo specijalne sastanke drugarica. Ovo će donekle doprineti njihovom bržem podizanju. Sad u Brigadi imamo blizu 100 drugarica koje sve žele da budu borci a nikako ne pristaju biti bolničarke, te zbog toga prilično trpi naš sanitet.

Kulturno-prosvetni rad je prolazio kroz naročite teškoće. On se odvijao preko kulturno-prosvetnih odbora i kroz kružoke koji su bili organizovani po desetinama. Teškoće u ovome radu su bile, prvo, zbog toga što je interes u Brigadi bio mali. Izvesne pojave demoralizacije su učinile to da su ljudi retko pevali a kamoli šta drugo. Priredbe su bile slabe i sve je bilo začmalo. Tu začmalost je povećavao nepravilan stav u pogledu gubitaka. Drugo, desetine gde su bili organizovani kružoci bile su spale na 4—5 ljudi i to većinom članova Partije koji su radili po svojim jedinicama.

Mi smo prvo preduzeli da razvijamo interes za ovaj rad. Postavili smo stvar na dobrovoljnu bazu. Organizovali kulturne odbore i stvorili izvestan opšti plan, čemu smo pridodali jednog druga koji zna da vodi horove i diletantske grupe. Malo po malo interes se pojavio i postalo je veselije po bataljonima i počeli su davati i priredbe koje su bile dosta dobre. Danas svaki bataljon ima ekipu koja je sposobna, posle nekoliko sati od dolaska u jedno mesto, već dati kulturnu priredbu, doduše program nije baš raznovrstan ali ipak zadovoljava.

Pored ovoga smo preduzeli rad i na prosvetnom polju, koji daje velike mogućnosti za vaspitanje naših partizana. Upotrebili smo profesora Arsenijevića⁵ za predavanja. On je do sada održao priličan broj takvih predavanja iz oblasti nauke. Izbor tema vršimo zajednički. Prvi rezultati su dobri, poseta je prilična a takođe i interesovanje. Već se javljaju pojedini drugovi za predavače. Do sada je održano predavanje o Sunčevom sistemu, postanku Zemlje, postanku čoveka i pre-

⁵ Milan Arsenijević, profesor iz Caška. Poginuo sredinom juna 1943. iznad Miljevina, prilikom bombardovanja od strane neprijatelja.

Rad po selima sprovode naši bataljoni sa dovoljno umešnosti kako u političkoj agitaciji tako i u stvaranju N.O. odbora. U okolini Mrkonjića su osnovali N.O.O. u više sela.

Opšti zaključak za našu partijsku organizaciju bio bi ovaj: partijska organizacija je uglavnom prebrodila slabosti koje su bile izražene u pokretu od Vrbnice do ~~Mrkonjića~~ Kupresa. Ali ona nije još sasvim stala na čvrste noge da bi bila sposobna da prebrodi sve teškoće koje bi eventualno pred nju izbile. Rukovodeći partijski kadar nije još dovoljno dorastao zadacima i mora se brzo podizati. Obavezno se mora u čitavoj partijskoj organizaciji sprovesti planski politički i teoretički rad.

Kao najveći nedostatak naše Brigade bio je ovaj: mali broj ljudstva, koje je prolazeći kroz velike borbe preklizalo se i uspevalo svjom borbenošću i veštinom da izvršava i one zadatke koje po brojnosti naša Brigada u drugom slučaju ne bi mogla izvršiti. Popunjavanje naše Brigade od strane mladihaca iz Dalmacije, Like, Banije i Krajine ima veliki vojno-politički značaj za Brigadu. Ali se mora voditi računa o nekoliko stvari. Prvo, da se ne smanji ubojitost naših bataljona, što će se postići brzim vojničkom i političkom obukom novih boraca. Drugo, mora se narediti pažnja obratiti održanju discipline, koja bi se mogla razvodniti. Za izvršenje ovih zadataka mora se mobilisati Partija, štabovi, komande četa i pojedinci da naša Brigada ojača još više i postane još strašnija udarna pesnica za okupatore i njegove slugu.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

18 -X -1942 god.

Peločaj

Zamenik politkoma II proleterske
N.O. Udarne Brigade

Časlav Ivanović - Koprivica

lazi se na razvitak društva. Uspeh ovih predavanja je baš u tome što je poseta dobrovoljna, a dolaze gotovo svi. Profesoru smo saopštili odluku CK KPJ o mogućnosti njegovog ulaska u Partiju i ovim mu dali priliku da se pokaže i ispravi. Ima izgleda i mi ćemo učiniti sve da kulturno-prosvetni rad svestrano razvijemo.

Rad na terenu kuda smo prolazili bio je prilično plodan. Kroz sve krajeve gde smo prošli dolazili smo u vezu sa partijskim i skojevskim organizacijama, a naročito posle Kupresa. Tako smo u Mrkonjić Gradu i okolini razvili živ politički rad. Održali smo dosta zborova i priredbi, u samom Mrkonjiću dva zbora i 6 priredbi, koje su dosta dobro uspele. Takođe smo se povezali i s Okružnim komitetom i s njime se savetovali po pojedinim pitanjima. U okolini Mrkonjića smo imali prilično rada po selima. Nisu nas čak ni četnički elementi naročito rdavo primili. Možda je razlog u tome što se naša Brigada prilikom čišćenja sela Dragnića, Dakića, Podgorije dosta labavo odnosila. U Drvaru smo došli u vezu sa O.K. i učestvovali smo na jednom velikom zboru za izbore N.O.O. Takođe smo od njih uzeli i podatke o stanju Partije u selima gde se sada nalaze naši bataljoni.

Rad po selima sprovode naši bataljoni sa dovoljno umešnosti kako u političkoj agitaciji tako i u stvaranju N.O. odbora. U okolini Mrkonjića su osnovali N.O.O. u više sela.

Opšti zaključak za našu partijsku organizaciju bio bi ovaj: partijska organizacija je uglavnom prebrodila slabosti koje su bile izražene u pokretu od Vrbniče do Kupresa. Ali ona nije još sasvim stala na čvrste noge da bi bila sposobna da prebrodi sve teškoće koje bi eventualno pred nju izbile. Rukovodeći partijski kadar nije još dovoljno dorastao zadacima i mora se brzo podizati. Obavezno se mora u čitavoj partijskoj organizaciji sprovesti planski politički i teoretski rad.

Kao najveći nedostatak naše Brigade bio je ovaj: mali broj ljudstva, koje je prolazeći kroz velike borbe prekalilo se i uspevalo svojom borbenošću i veštinom da izvršava i one zadatke koje po brojnosti naša Brigada u drugom slučaju ne bi mogla izvršiti. Popunjavanje naše Brigade od strane omladinaca iz Dalmacije, Like, Banije i Krajine ima veliki vojno-politički značaj za Brigadu. Ali se mora voditi računa o nekoliko stvari. Prvo, da se ne smanji ubojitost naših bataljona, što će se postići brzom vojničkom i političkom obukom novih boraca. Drugo, mora se naročita pažnja obratiti održanju discipline, koja bi se mogla razvodniti. Za izvršenje ovih zadataka mora se mobilisati Partija, štabovi, komande četa i pojedinci

d? naša Brigada ojača još više i postane još strasnija udarna
pesnica za okupatora i njegove slugе.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18-X-1942 god.
Položaj

Zamenik politkoma II proleterske
N.O. udarne brigade
Slobodan Penezić-Krcun

BR. 34

**IZVEŠTAJ POLITODELA TREĆE PROLETERSKE (SANDŽA-
CKE) BRIGADE OD 18. OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KO-
MITETU KPJ«**

POLITODJEL III PNOU BRIGADE
18-X-1942.

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Rad Politodjela u našoj brigadi dosada sastojao se u sli-
jedećem: a) političko podizanje partizana u brigadi, b) pomoć
partijskom rukovodiocu brigade u organizacionim pitanjima,
c) pomoć u političkom radu na terenu.

U pogledu političkog podizanja partizana u brigadi Po-
litodjel je stao na stanovište da trojako pomogne: prvo, snab-
dijevanjem brigade političkim i propagandnim materijalom
koliko se god više može, drugo, održavanjem predavanja po
bataljonima i treće, stvaranjem umjetničkih grupa ne samo po
bataljonima nego i po četama.

Politodjel je dosada uspio da snabdi je brigadu slijedećim
političkim materijalom: a) umnožena je cijela Istorija SKP(b)
u 40 primjeraka; b) umnožen je referat »Uslovi za boljševiza-
ciju partije«; c) Prevedena je iz seljačke enciklopedije sov-
jetske »Kominterna« od Kolarova i umnožena; d) umnožili smo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK
SKJ, reg. br. 1044 V, 1—48 (42).

Lenjinov članak »Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada i e) preveli iz sovjetske seljačke enciklopedije »Lenjin« i umnožili, zatim je umnožena biografija »Staljin« iz Filozofskog rječnika i »Dimitrovsko držanje«.

Od propagandnog materijala dali smo brigadi »Gorski vijenac i današnja narodnooslobodilačka borba« i »Pljačkaši i njihovi istrebitelji«. Pored ovoga Politodjel je svakodnevno snabdijevao brigadu i stanovništvo terena na kome je boravila brigada vijestima. Skoro svuda su isto tako stanovnici dolazili da slušaju direktno vijesti preko radija. U tome je pogledu naš radio odigrao veliku ulogu, naročito u slušanju »Slobodne Jugoslavije«.

Politodjel je još izdao pjesme Jovana Popovića² pod naslovom »Lasta u mitraljeskom gnijezdu«.

Sto se tiče predavanja po bataljonima Politodjel nije odgovorio zadatku prema svome postavljenom planu da održi niz predavanja. Održana su slijedeća predavanja: »Pobuna robova u starom vijeku«, »Francuska revolucija«, »Napoleonovi pohodi«, »O Slovenima«, »O fašizmu«, »Biljni život«, »Zašto se bori naša brigada u Bosni«. »O revolucijama uopšte«, »Šta je kultura i čija je kultura«. No i ta predavanja nisu održana sva u svima bataljonima.

Umjetnički nivo brigade je na dosta dobroj visini. Svaki bataljon pa i skoro svaka četa u stanju su dati umjetnički program na terenu. Taj rad je dosta pomogao i organizovao Junuz Međedović, koji je bio sa Politodjelom i s vremena na vrijeme odlazio po bataljonima, te prema planu organizovao i pripremao umjetničke grupe.

Partijskom rukovodiocu brigade pomogli smo u organizacionom pitanju, kao i proradi partijskog i drugog materijala.

SKOJ u našoj brigadi je još uvijek u razvoju. S obzirom da je u brigadi većina omladinaca sa sela, razvoj ide polako. No ipak uspjeh je zadovoljavajući. Sama činjenica da izlazi »Mladi borac« u kome sarađuju skojevci znak je dosta dobrog stanja SKOJ-a u brigadi.

Na terenu smo pomogli bataljonima da se snađu u pogledu političkog rada, u čemu se potpuno uspjelo. A to je znak i dosta visokog političkog nivoa naših drugova u bataljonima. Gdje je god boravila naša brigada obrazovani su NOO i postavljeni zadaci pred njih. Odbori svuda nisu odgovorili svome zadatku zbog niskog političkog nivoa samih članova odbora. Potreban je duži rad na terenu pa da se i u tom pogledu postigne potpuni uspjeh.

² Jovan Popović, književnik. Umro 13 februara 1952.

Politodjel je takođe priređivao po selima, gdje je god imao mogućnosti, političke konferencije. Ali većinom se to radilo preko bataljona, kao što smo gore naveli.

SF — SN!

Za
POLITODJEL III PNOU BRIGADE
Mirko¹

PS. Poslali smo i ranije izvještaje,
ali preko druga Crnoga.⁴

BR. 35

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA PRIMORJE OD 23.
OKTOBRA 1942. ČLANOVIMA PARTIJE PETE CETE DRU-
GOG BATALJONA »VLADIMIR GORTAN«¹

OKRUŽNI KOMITET K. P. H. ZA PRIMORJE
23./X. 1942.

PARTIJCIMA 5 CETE II BAT. »VLADIMIRA GORTANA«

Dragi drugovi!

Primili smo vaš dopis od 6. X. 1942. god. te dva dopisa koje ste uputili M.K. na Rijeku (od 1. i 6. ov. mj.).

U međuvremenu poslali smo vam opširan dopis na prva pitanja sa uputama i direktivama po svim pitanjima. Na taj dopis još nismo dobili odgovor, zato vam šaljemo prepis za slučaj da ga niste možda dobili. I na ova zadnja pisma ćemo vam naknadno opširno odgovoriti, jer sada kuriri odmah odlaze da stignu na vrijeme, pa ćemo se osvrnuti samo na najvažnije stvari. Izvještavamo vas da je stiglo pismo koje ste uputili na Stab II odreda.

¹ Mirko Cuković
² Sreten Zujović

³ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a njen snimak u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-3/47—49.

Izgleda nam da su se drugovi partijci previše požurili, a premalo osigurali za konferenciju s jedne strane, a nije nam jasno iz dopisa da li ste i vi bili prije upoznati s time i kakav ste imali plan ili neke predloge za tu konferenciju s druge strane. Kako ste vidjeli ili ćete se upoznati s time u poslatom dopisu, mi nismo načelno protiv takve konferencije, ali postavlja se, što je najvažnije, kako treba pristupiti tom pitanju i imati unaprijed stvoren neki plan. O tome nas tačnije izvijestite i postupite prema uputama. Po pitanju odnosa vas i Talijana u partijskom radu, tj. političkih radnika na terenu kao partijaca, iznašamo: Razumljivo nam je da je teško raditi s ljud'ma kakvi su kod vas. Vi ispravno postavljate da su to oportunisti i da nemate elemenata na koje biste se oslonili, ali to je samo konstatacija, to nije za nas partijce dovoljno. Treba se i tu znati snai. Vašo mišljenje da vam pošaljemo jednog nekompromitovanog druga ne bi bilo nikakvo rješenje niti garancija da bi se mogao uspješno nastaviti rad. Znači da se ljudi koje smo uputili preko (računajući i vas) ne mogu osloniti na sebe i barem donekle osamostaliti se. Na to, drugovi, morate računati, biti će poteškoća i ponekad neuspjeha, ali moramo uložiti i ti-uda i napora pa će ići.

Ako ćemo uspjeti, u prvom redu potrebno je upoznati neprijatelja, na koji način i kakvim sredstvima se služi u borbi protiv nas s jedne strane, i gdje i kakve su naše slabosti te greške i naši propusti s druge strane.

Pogrešno je i nepartijski da se izgovaramo ili se smatramo slabim u radu zbog slabosti, tj. oportunizma okoline u kojoj radimo. Naša je dužnost u prvom redu protiv toga se boriti. Moramo gledati ljude kakvi jesu. Nije u Istri i na Rijeci oportunizam slučajna pojava, to je masovna posljedica dubljih uzroka. Prvo zato što nije još uspjelo, pored svih nokušaia do danas, da se postavi partijski rad na širu osnovnu bazu, što se nije shvatila konspiracija. Drugo, što svi partijci nisu shvatili osjećaj odgovornosti pred partijom, pogotovo funkcioneri koji nisu sprovodali kontrolu u radu partije, nikada nisu htjeli stupiti u ilegalnost, kao što ni danas nikako ne odlaze u partizane, nego čekaju kod kuće ili na radu da ih policija uhvati. To su klice oportunizma, uzroci posljedica, protiv kojih treba se iz temelja boriti. To su slabosti partijaca kod vas koje moramo uočiti, kako bismo ih znali liječiti i znali ih ukloniti. Ima ljudi preko granice i dobrih boraca, ali ih treba pronaći i samo u borbi će se uzdignuti.

Zato vi i nastojte svim silama da ih povučete u partizane, koji god i malo sumnjaju da ih prate vlasti i špijuni. Svak i neka mobilizira nekoliko boraca pa će se stvoriti partijaca

u partizanskim redovima. To su sredstva neprijatelja da sve naše najbolje drugove odmah zatvori i razbije svaki pokušaj organizacije kao znak revolucionarnog djelovanja za širenje narod.oslob.partizanskog pokreta. Otkrije rad partije, i jasno je da se nalazimo uvijek na istom mjestu. Kada znamo jedno i drugo, treba da vodimo uvijek računa o tome.

Učvršćenje dosadašnjeg rada i pospješenje borbe ovisi o partijskom radu, partija je organizator i rukovodilac našeg pokreta. Daljni uspjeh ovisiti će od vas. Morate osigurati veze, provjeriti ih i dobro paziti kod formiranja bilo kakvih foruma ili komiteta. Naročito za glavno rukovodstvo istih, pazite i nemojte da se opet dogodi ovakva provala. Do sada izgubili smo sve komitete, sve su vlasti otkrile, znači da imaju konfidente u našim redovima. Zato treba naći ljude, makar i samo radnike i seljake, prokušane u borbi za ovako odgovorna mjesta, o kojima će ovisiti daljni uspjeh našega pokreta u Istri. Nemojte se plašiti da su to teške i velike odgovornosti, misliti da možda niste vi tome dorasli da budete glavna baza i pokretači, organizatori i rukovodioci narod. osi. part. pokreta u Istri, da bi to možda trebao neko drugi voditi. To je, drugovi partijci, za sada vaša teška ali časna dužnost. Vi ste članovi Partije, a naša Partija je jedina koja može i hoće uspjeti.

Kuriri koje ste poslali nisu stigli na vrijeme.

BR. 36

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
(LIČKE) NOU BRIGADE OD 23. OKTOBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

Sekretar partijske organizacije
II udarne partizanske brigade
23 oktobra 1942 godine

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi!

Dostavlja se izvještaj partijskog rada i stanja u ovoj brigadi.

Brojno stanje članova K.P. u ovoj brigadi jeste: 89 na licu i 11 u rashodu. 3 su člana ranjena i to: iz ćelije štaba brigade zamjenik komandanta drug Lazo Radaković teže ranjen (nalazi se u bolnici u Petrovoj Gori), iz I bataljona ove brigade komandir I čete drug Bogdan Miljuš teže ranjen (u bolnici u Petrovoj Gori) i sekretar rukovodstva SKOJ-a I bataljona drug Đukić Dušan lakše ranjen, nalazi se u bataljonu.

Ćelija štaba brigade ima 7 članova, 6 na licu a 1 ranjen.

Ćelija u vodu za vezu pri štabu brigade ima 6 članova, 5 na licu a jedan na kursu SKOJ-evskom. Isti drug je sekretar SKOJ-a za brigadu.

Kandidata pri štabu brigade imade jedan.

SKOJ-evaca pri štabu brigade imade 8.

I bataljon imade 31 člana Partije, od toga na licu 23, jedan ranjen a 7 u rashodu na političkim i vojnim kursevima.

Kandidata imade 11, 8 na licu a 3 u rashodu.

SKOJ-evaca imade 53.

II bataljon imade 18 članova (svi na licu).

Kandidata imade 11, 9 na licu a 2 u rashodu.

SKOJ-evaca imade 40.

III bataljon imade 20 članova Partije, 19 na licu a jedan u rashodu.

Kandidata imade 9, na licu 3, ostali u rashodu (ranjeni i na vojničkom nižem kursu).

SKOJ-evaca imade 49.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mrkroreci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I 347—348.

IV bataljon imade 18 članova Partije (svi na licu).
Kandidata imade 28, 22 na licu a 6 u rashodu.
SKOJ-evaca imade 51.

Imena novoprimitljenih drugova u Partiju od 27. IX. 1942 do danas jesu: 1. Opačić Sava, seljak, mjesto D. Lapac, 2. Rašeta Rade, seljak, mjesto Donji Lapac, 3. Miljuš Bogdan, seljak, mjesto Bruvno, 4. Salatović Nikola, seljak, mjesto D. Lapac, 5. Popović Nikola, seljak, mjesto D. Lapac. Imenovani drugovi su svi iz I bataljona.

Kulturno-prosvjetni rad preko partijske organizacije u brigadi nije bio aktivan sve dok nismo održali partijsko savjetovanje na dan 12. X. ov. g. kome je prisustvovao drug Dozet² i ukazao nam na naše propuste i greške koje smo činili. Poslije savjetovanja pristupilo se je aktivnijem radu, tako da se već uvida ispravniji kulturno-prosvjetni rad.

Naročito se je uočilo na savjetovanju da se je vrlo malo i gotovo nikako proučavao partijski materijal, te smo i po tom pitanju postavili si u zadatak obavezno za sve organizacije u brigadi da se partijski materijal mora obavezno proučavati (prvenstveno po mogućnosti kolektivno a onda pojedinačno). Prema dobivenim izvještajima od drugova sekretara biroa i po tom pitanju vidi se više aktivnosti nego što je bilo prije savjetovanja.

Sastanci partijske organizacije u brigadi do na'eg savjetovanja nisu se redovno održavali, najveći pronust je bio u tome što na sastancima nisu dovoljno pretresana najpotrebnija pitanja, kao na pr. disciplina u partiji, konspiracija, odnos rukovodećeg kadra prema partizanima, izvršavanja naređenja, ... popularizacija Komunističke partije i viših štabova itd. Tek smo na našem savjetovanju dobili direktive od delegata druga Dozeta za ispravniji i aktivniji rad po tom pitanju.

Najveći propust je bio u tome što organizaciono nisu bili postavljeni drugovi na svoja mjesta, kao na pr. zamjenik politkoma brigade, bataljona i čete da mora i treba da bude sekretar ćelije, već su tu dužnost većinom vršili politički komesari. Odmah poslije savjetovanja pristupili smo reorganizaciji biroa i ćelija, tako da smo sada ispravili organizacione greške.

Naročito će nam koristiti naše savjetovanje koje smo održali na dan 21 ov. m., na kome je bio prisutan i sekretar C.K. K.P.H.,¹ što smo na njemu uvidjeli velikih propusta i nedostataka u dosadašnjem radu. Direktive i uputstva za rad koje

- Petar Dozet

¹ Vladimir Popović. sekretar Operativnog rukovodstva CK KP Hrvatske

nam je drug sekretar postavio u zadatak trudićemo se da u najskorije vrijeme sprovedemo u život.

Što se tiče opšteg stanja u ovoj brigadi prilično je i postoje svi uslovi da se brigada stvori još bolja u svakom pogledu, a to svakako stoji sve pred našim partijskim organizacijama ako budemo aktivno izvršavali partijske direktive. To ćemo svakako i postići, a obavezno smo postavili sebi u zadatak da ćemo sve nedostatke na komunistički način otkloniti i pristupiti ispravnijem radu.

Tačno detaljan pregled o sposobnostima ćelija u brigadi ne mogu vam ovoga puta dostaviti pošto još nisam ispitao njihovu sposobnost, jer sam primio dužnost u najnovije vrijeme. Po mom mišljenju, koliko sam uvidio do sada, štabске ćelije I i IV bataljona kao i samog štaba brigade imaju sve osobine da budu najbolje, ali zavisi da li ćemo se u potpunosti pridržavati partijske linije i svih tačnosti koje mora da svojstveno prisvaja svaki član K.P. Našom reorganizacijom i dopunom tj. prebacivanjem pojedinih drugova iz jednog u drugi bataljon na partijske dužnosti, po mom mišljenju smo približno podjednačili sve ćelije. To ćemo vam javiti u budućim izvještajima dok se konstatuje po njihovom radu.

Poslije našeg savjetovanja 12. X. ov. g. pomogao mi je drug delegat Dozet izraditi iedno pismo, koje sam uputio svim biroima i ćelijama u brigadi, u kojem su iznijeti propusti i nedostaci i data uputstva za daljnji rad. To vam pismo prilažem i molim drugove da ga pregledaju, te ako je ispravno, tj. po liniji, da se vrati i isprave greške u njemu, ukoliko smo ih učinili.

Drugovi, u ovom izvještaju koji vam dostavljamo, ne znam da li sam obuhvatio sve potrebne stvari ove brigade, te ukoliko nisam, drugarski se obraćam na viši forum da bi mi pokazao nedostatke i propuste.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Simo Mrda

**PISMO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
DRUGA TITA OD OKTOBRA 1942. ZAMENIKU POLITIČ-
KOG KOMESARA PRVE PROLETERSKE BRIGADE O PO-
TREBI DA SE SVEČANO PROSLAVI GODIŠNJICA OKTO-
BARSKE REVOLUCIJE'**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

ZAMJENIKU POLITKOMA I PROLET. NOU BRIGADE

Proslava 25-te godišnjice Oktobarske revolucije mora da bude organizovana i održana na cijeloj oslobođenoj teritoriji i u svim vojnim jedinicama. Ni jedno selo, ni jedna jedinica ne smiju ostati bez proslave. 7 novembar mora svuda da bude dan mobilizacije — toga dana svaki borac, svaki seljak, svaka žena, svaki omladinac morali bi da učestvuju u proslavi, da se i tako, na primjerima herojstva i udarnika sovjetskih ljudi, uče heroizmu i udarništvu.

Ovogodišnja proslava velike Oktobarske revolucije ima istorijski značaj. Ona predstavlja četvrt vijeka socijalizma i istovremeno simbol nade, borbe i pobjede za sve porobljene narode Evrope. Proslavljati 25-godišnjicu Oktobarske revolucije znači danas pripremati mase za borbu i pobjedu. Zbog toga proslava mora imati široki masovni karakter.

Program proslave treba, uglavnom, da se kreće u ovim okvirima:

1. — U toku nedjelje prije 7 novembra treba održati dva predavanja (u selu, opštini, gradu ili vojnoj jedinici — najbolje u bataljonu) o Oktobarskoj revoluciji. Predavanja treba da budu slijedeća:

- a) istorijat same revolucije
- b) svjetsko-istorijski značaj revolucije.

Osnovna literatura za ova predavanja: Istorija VKP(b), dopunjena za drugo predavanje Osnovama lenjinizma od Staljina. U drugom predavanju treba naročito podvući i obraditi značaj Oktobarske revolucije za današnju oslobodilačku borbu.

2. — Uoči 7 novembra, uveče, paljenje vatre na brdima i visovima, a u gradovima ili većim skupinama sela bakljade. Sve ovo dolazi u obzir samo za one jedinice koje nisu u prvim

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 15/1—4, k. 701.

borbenim linijama prema neprijatelju. Poslije bakljade miting. Na mjestima gdje se miting može održati i po danu, bez opasnosti od avijacije, treba ga održati na sam dan 7 novembra. Pored mitinga' brigade treba da održe i smotru, ukoliko to dopuštaju vojne mogućnosti. Mitinzi treba da obuhvate veće vojne jedinice, najbolje cijele brigade ili odrede.

Mitinge treba pripremiti i organizovati, ispisati parole, napraviti transparente, organizovati skupne dolaskе na miting itd.

Na mitinzima treba da bude više kraćih govora, koji će poletno i sa istinskim patosom da istaknu značaj Oktobarske revolucije za narodnooslobodilačku borbu, ali i značaj socijalističke revolucije za slobodu ruskog naroda, kao i svih porobljenih naroda, a u prvom redu slovenskih naroda, koji, danas, izloženi varvarskom napadu fašističkih razbojnika, podnose najveće terete ovoga rata.

3.—7 novembra uveče treba održati priredbe, gdje god je to moguće. Program tih priredbi mora biti svečan i vezan za Oktobarsku revoluciju, izgradnju socijalizma i današnji otačastveni rat. Naravno da se pri tome mora voditi računa i o aktuelnim problemima narodnooslobodilačke borbe, koja može uspješno da se vodi i da pobijedi samo zato, jer je velika socijalistička republika stvorila snagu koja se mogla staviti na čelo te borbe.

U prilogu dostavljamo vam uvodni članak druga Tita za »Borbu«² i proglas CK KPJ kao osnovni politički materijal.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

TITO

(M. P.)

¹ Drug Tito je, izgleda, samo potpisao ovo pismo, a napisao ga je neki od članova CK KPJ.

BR. 38

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE HRVATSKE
UDARNE BRIGADE OD 28. OKTOBRA 1942. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO HRVATSKE¹**

**STAB r UDARNE PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE**

Br. 174.

28. X. 1942 god.

Komesarijat

Predmet: Politički izvještaj
za vrijeme od 10. IX do 28. X. 1942

GLAVNOM ŠTABU NO.P.O. HRVATSKE

Poslije likvidacije Pazarišta-¹ u zapadnoj Lici po naređenju Štaba zone³ prebacila se naša brigada na slobodni teritorij Koreničkog kotara u selo Krbavicu. Tu smo se smjestili za jedno kratko vrijeme radi odmora i sređivanja unutrašnjeg života i rada u našoj jedinici. U vezi s tim održali smo više sastanaka i konferencija. Pored toga održana je partijska konferencija za cijelu brigadu, bio je prisutan i drug Petar Dozet, delegat C.K. za rad u brigadama. Na jednoj od vojnih konferencija u Krbavici bio je prisutan drug komandant Zone.⁴ Poslije naših izvještaja i diskusije koja je uslijedila, održao je drug komandant Zone jedan kratak pregled političke situacije vani i, u našoj zemlji. Iz pregleda unutrašnje situacije upoznali smo se naročito sa proleterskim brigadama i njihovim akcijama, upoznao nas je drug sa iskustvima tih brigada i zatim dao nam je upute i savjete za rad sa našom brigadom. Upoznao nas je i s time da će naša brigada u sastavu sa još dvije do tri brigade vršiti zajedničke operacije na Kordunu ili Baniji. Baš zbog toga pozvao nas je još jedanput pri završetku svoga izlaganja da uložimo maksimum truda oko osposobljavanja naše jedinice da bi ona u sastavu ostalih jedinica odgovorila svojim zadacima. Naša vojnička snaga traži, kazao je on, i stvaranje divizija koje će se uskoro formirati za uspje-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 34—1/16, k. 103 B. Dokumentat je objavljen u V tomu, knj. 8, dok. br. 87.

² Napad je izvršen noću između 30. septembra i 1. oktobra 1942. (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 6, 17, 37 i 43).

* Misli se: Prve operativne zone.

¹ Srećko Manola

šnije akcije i borbe protiv okupatora. Dakle, za krako vrijeme u selu Krbavici sredili smo unekoliko najvažnije poslove u vezi sa našom brigadom i zatim je čimbr došlo naređenje za pokret u pravcu Korduna. Na prelazu preko Korduna, u selu Prisjeki održana je opet partijska konferencija naše brigade u prisustvu sekretara C.K. druga Vlade⁵, zatim druga komandanta Hrvatske,⁶ komandanta Zone i još nekih drugova koji su išli za politički rad u brigadama. Savjetovanje je bilo kratko, ali vrlo korisno jer se na njemu pretresalo o najglavnijim stvarima u vezi sa našom mladom Partijom. 18 ovog mjeseca stigli smo i na Baniju, gdje je i bio ustvari krajnji cilj, kad smo pošli iz Zapadne Like.

Svijest partizana u našoj brigadi postepeno i osjetno jača. Narodnooslobodilačka linija je poznata među partizanima najmasovnije. No iako je poznata, vrlo teško ju je provesti onako široko i svečovječanski kao što to naša Partija postavlja. Nije rijetkost skretanje u lijevo, to se naročito vidi ne samo na zborovima nego i u običnom razgovoru, naši partizani više govore o Komunističkoj partiji nego o zajedničkoj potrebi borbe Srba i Hrvata te ostalih naroda naše zemlje. Zborovi koje smo na našem putu organizovali, dakle, iako su bili pripremani, iako je bilo određeno tačno šta će se govoriti, govornici su mahom skretali, zadržavali se više na svemu negoli na objašnjavanju narodnooslobodilačke linije. Prosto se primjećuje kako je teško u život provoditi liniju narodnog oslobođenja, vjerovatno je tome razlog ranije neshvatanje i ranije greške koje su se tako duboko uvriježile da i komesari ne mogu bez ranijih navika. Pored ovakove političke svijesti naši partizani osjećaju potrebu pravog vojničkog života u našim jedinicama. Oni danas već sami shvataju i objašnjavaju, na potpuno zadovoljenje, od kolike su važnosti naše brigade, te, konačno, zašto je potrebno da se sve jedinice pretvore u pokretne, jer će samo na taj način, nevezane za jedno mjesto, moći provoditi najbolje ofanzivu protiv neprijatelja. Ne osjeća se tolika težnja kod partizana za krajem u kome su oni otpočeli voditi borbu, naime ne žele tako često kao ranije da idu svojim kućama i slično. Prosječno u tome pogledu naša je brigada dosta napredovala. Jedino trebamo primijetiti da je bataljon »Pekiša Vuksan« pri polasku iz Like imao takvih drugova čak i među komandnim osobljem koji su željeli pošto-poto da se puste na otsustvo. Tome je posljedica, kako pričaju partizani, obećanje bivšeg komandanta⁷ i komesara* da će ih štab bri-

⁵ Vladimir Popović

" Ivo Rukavina

⁷ Momčilo Novković

" Damjan Vujnović

gade, kao i oni, pustiti masovno na odsustvo. Ovu pojavu smo jedva djelomično spriječili, konačno i sami partizani ostalih bataljona kritički su to popratili, što je imalo vidnog uspjeha.

Borbenost je prosječno dobra kod svih partizana u našoj brigadi. Izvjesni bataljon u pogledu borbenosti nije napredovao ništa više nego što je on to bio ranije, dok neki od bataljona znatno se oformio u borbi, tako, dakle, da su prosječno svi bataljoni u tom pogledu jednaki. Osjećaj prema borbi, misao da ćemo sve postići samo sa borbom je stvarna pojava kod većine partizana. Istina oni nisu još toliko postigli da se osjećaju jednako borbeni ma gdje to bilo. (Vjerovatno da je tome razlog slaba vojnička osnova i sposobnost). Osjeća se da je oduševljeniji za borbu i sigurniji onaj bataljon na čijem se terenu brigada nalazi. Naime, naša je brigada sastavljena iz bataljona ličkih, kordunaških i banijskih, te se recimo Banijski na svome terenu osjećaju mnogo jači i odlučniji. To smo već više puta predložili kao veliki nedostatak, zbog toga što će naša brigada po naređenjima viših štabova dobivati i veće zadatke, pa i pravce dublje u Hrvatsku, pa čak i van Hrvatske.

Disciplinu treba pojačati, za što ima mnogo veće mogućnosti nego što je to ranije bilo.

Međubataljonski odnosi drugarstva, požrtvovanosti, jedinstvenosti naše cijele brigade jačaju se iz dana u dan. Uslovi za jači rad u tome pogledu bivaju sve bolji. Politički rad koji je najviše tome doprinio treba potencirati. Naš politički rad je i suviše jednostavan, on bi morao biti mnogo organizovaniji.

U pokretu naša je brigada svladala mnoge tehničke momente, tako da mi danas pomalo ličimo na pravu vojsku. Brzina za pokret je osjetna, a ne kao ranije. U vezi s tim mi smo dosta uznapredovali.

Naši su partizani inicijativni, kod njih se osjeća spoznaja u vojno-političkom pravcu. Oni su svladali tu misao i osjetili da se u tome pogledu moraju bogatiti iz dana u dan. Naše rukovodstvo, komandno osoblje, to ne iskorištava u dovoljnoj mjeri, vjerovatno zbog nesposobnosti koju u većini posjeduje. Prosječno osjećaj dužnosti i samoodgovornosti koju duguju partizani pred narodnooslobodilačkom borbom osjećaju svi u većini. U tome pravcu mi težimo što više postići.

Sto se tiče komandnog osoblja ono je mlado i nedovoljno sposobno da dađe od sebe onoliko koliko traže potrebe u našoj jedinici. Posljednje vrijeme mnogi su drugovi iz naših štabova bili upućeni u druge jedinice, te na taj način mi smo se našli pred potrebom da iz naše sredine izdignemo drugove na veću dužnost. To nas je prvi put zadesilo i osjetili [smo] koliko smo malo pažnje posvećivali izdizanju novih kadrova. Danas već

mi u tome pogledu ne griješimo kao ranije. Imamo nekoliko drugova na višem i nižem komandantskom kursu, a tako isto i na nižem komesarskom kursu na Kordunu. U tome pogledu znatno su nam pomogli viši štabovi. Inače mi nemamo nikakvih kurseva vojničkih i političkih koje bi mi sami organizovali. Konačno za te stvari nemamo dovoljno ni kadrova. Naročito u pogledu komandnog osoblja mi smo slabo stajali, što se vidilo pri posljednjoj akciji na Glinu.⁹ Vojničke osnove nije imala naša ni najosnovnija jedinica, a o višima da se i ne govori.

Akcija koju je izvela naša brigada na Baniji jest napad na Glinu. U zajednici sa V, VII i VIII brigadom naše su snage dobile zadatak od Operativnog štaba da se pripremimo za svoj zadatak. Ova brigada dobila je glavni zadatak u ovoj akciji. Sa tri bataljona mi smo vršili napad na grad. Naš III bataljon vršio je napad sa južne strane grada gdje je neprijatelj organizovao dobru odbranu. Glavni napad imao se izvršiti sa istočne strane tamo gdje se neprijatelj nije mnogo nadao. Naša dva bataljona u zajednici sa dva bataljona iz VII brigade dobili su zadatak da svaki u svom pravcu bude energičan i da u najkraćem vremenu likvidira uporište prema svojim zadacima.

U prvoj akciji na grad za koju smo morali predvidjeti mnogo novih momenata — nismo predvidjeli. Upravo po planu i po svim pripremama mi smo pristupili toj akciji kao i svima drugima koje su već bile vršene. Rezultat ovakvog shvatanja bio je neuspjeh. Pri svršetku mi smo opazili more obrta koji su se desili u samoj borbi, na koje je trebalo reagovati na vrijeme i u samome toku. Dakle, malo, gotovo ništa nismo predvidjeli, iako smo mogli na osnovu stečenih iskustava i onih koje smo dobili od drugih. Naše komandno osoblje, od štaba brigade pa do desetara, nije izvršilo svoj zadatak. Desilo se da su štabovi bataljona (I i II) bili iza leđa štabu brigade. Veza i izvještaji nisu na vrijeme stizali. Mi smo vjerovali u veću vojničku spremu naših bataljona te smo na osnovu toga i prenijeli utisak na Operativni štab da će naši bataljoni izvršiti svoj zadatak. Dakle, do ove akcije mi nismo poznavali naše jedinice onako kako bi to trebalo.

Partizani bi izvršili zadatak samo da je komandno osoblje bilo na svom mjestu. Čim su oni ušli u grad osjetili su se strahovito zaposlenima, pucalo je na sve strane, s bokova, s leđa i naprijed, komandno osoblje nije bilo u blizini, partizani su se rasplinuli.

Klinovi, koji su morali imati i u samome planu bolji oblik, gubili su na taj način svoju šiljatost i prodornost. Čim je klin došao do prvih kuća, borba se nastavila bez plana. Mnogi su

* Vidi dok. 40. napomenu 5.

borci napuštali svoje borbene položaje, iznosili mrtve i ranjene (sanitetska strana nije bila organizovana) daleko od položaja kilometar, na taj način napadačka snaga je slabila. Rezerve nismo imali koja bi momentalno stupila u dejstvo. Konačno nije funkcionisalo sve kao što je trebalo od početka i uslijedila je čarka. Neprijatelj je sa svojim rezervama izvršio pojačanje na mjestima na kojima smo mi pokušali izvršiti glavni upad. Istina, te su tačke bile najslabije obezbijedene, i da smo mi bili energični i brzi vjerovatno da bi mi uspjeli. Ta sporost i nesaradnja III bataljona sa svoje strane dale su priliku neprijatelju da se snađe. To je bilo odmah poslije borbe od 2 sata. Međutim mi smo živili u zabludi, za vrijeme cijele akcije izvještavali smo Operativni štab o onome što nijesmo stvarno znali kako se odvija u gradu. I tek kad smo vidjeli naše snage gdje se povlače bez ikakvog naređenja, doznali smo pravu stvarnost. Tek tada smo doznali gdje su se nalazili štab I i II bataljona.

U borbi smo imali 9 mrtvih, 1 nestalog, 20 ranjenih.— Svega 30 bilo je izbačeno iz stroja u ovoj akciji.

Sjutradan održali smo konferenciju sa Operativnim štabom brigada, na kojoj je prisustvovao i drug komandant P.O.H.¹⁰ Poslije izvještaja i kratkog pregleda vojničke situacije uočio nam je drug sve greške u vezi sa ovom akcijom. Tek tada, zajedno s njim, otkrili smo mnoge greške u našoj jedinici, greške koje smo i sami morali ranije vidjeti i odstraniti. Zbog akcija na gradove koje nam pretstoje mi smo dobili mnoga uputstva, konačno i samo iskustvo na ovoj akciji poslužiće nam ubuduće umnogome.

P9Što smo održali konferencije sa našim štabovima bataljona, zatim i svim partizanima, pristupili smo izvođenju vježbi koje će umnogome koristiti za buduće napade. Naša brigada pretrpila je priličan neuspjeh, to osjećaju i znaju svi partizani. U vezi sa ovom akcijom mi nismo ispunili i mnoge druge zadatke. Mi nismo politički oslobodili narod koga teroriše neprijateljski garnizon u cijelom kotaru i okolini. Mi nismo opravdali mjesto koje zauzimamo u našim brigadama. Konačno, rasterećenje naših brigada koje se nalaze u stalnoj borbi u Bosni — vrlo slabo smo rasteretili. Dakle, o tome smo svemu podrobno diskutovali i riješili da svojim budućim radom opravdamo i okajemo sve ono što se traži od naše I Udarne brigade.

I bataljon »Marko Orešković« broji oko 300 boraca. Stab ovoga bataljona je mlad. Komandant" i zamjenik¹² su skoro

¹⁰ Partizanskih odreda Hrvatske

¹¹ Mile Marčetić

" Jovo Vujnović

primili dužnost. U ovoj akciji štab je slabo odgovorio ulozi rukovodioca. Cio bataljon je podbacio. Inače bataljon je borben, politički svjestan, ali slabo rukovođen. Vojnička osnova u ovom bataljonu do sada je bila gotovo nikakva. Poslije akcije na Glinu po svim bataljonima vrši se pojačan politički i vojnički rad. Naročito se pokazuje aktivan ovaj bataljon i želi što više postići. Komandno osoblje po četama odgovoriće svojoj dužnosti. Delegati ne osjećaju svoju odgovornost i po vojničkim pitanjima, više se bave svojim političkim radom. Na ovo je štab bataljona naročito bio upozoren. I inače štab je shvatio svoju dužnost, trgao se i punom parom radi.

II bataljon »Peki a Vuksan«: Stab ovoga bataljona je također mlad. Komandant¹³ je naročito inicijativan. Voli red i tačnost. Komesar¹⁴ mlad i biće priličan vojnik. Komesarski rad on će brzo shvatiti. Ostali članovi štaba, izuzev zamjenika komesara koji je dosta slab, odgovoriće svojim dužnostima. Ovaj bataljon je malen. Ima vrlo malen broj starih boraca. Na putu iz Like pojačali smo ga sve sa novim borcima. To su većinom Banovci i seljaci iz Krbavice. Politički, stari borci su bili slabi da ovaj priliv novih boraca na vrijeme apsorbuju. Tako među njima ima panikera i takvih koji poriču smisao naše borbe. Pojavili su se i neki dezertteri, ali to su novajlije i oni koji ne poznaju našu borbu. Njih je dezterstvo najviše rukovodilo zbog toga što su slabo obučeni, a zima ide. Pojavljuje se češće bolest. Naravno da među njima ima i bolesnih i zabušanata. To mi ne možemo provjeriti, zbog toga što nemamo ljekara. Stanje u ovom bataljonu popravićemo na vrijeme jedino na taj način ako nam Komanda područja uspije kupiti i uputiti sve one drugove koji su na bolovanju ili po drugim brigadama. Izgleda da je dovoljan broj boraca iz ovoga bataljona prilikom odsustva i bolovanja otišao u IX Brigadu.

U pogledu odjeće i obuće bataljon stoji dosta slabo.

III bataljon brojčano najjači. Stab ovoga bataljona je popunjen. Komandant bataljona¹⁵ je autoritativan, pošten, karakteran, partizani ga vole i poštuju. Nije naročit vojnik, nema one odrješitosti i vojničke tačnosti. Komesar¹⁶ je skoro primio bataljon. Izgleda da je pokazao dovoljno volje za rad.

¹³ Ilija Rašeta. Poginuo na sremskom frontu 1945. godine, kao komandant bataljona.

" Simo Radaković

Narodni heroj Milisav Dakić. Poginuo u borbi protiv Italijana i četnika kod Vrhovina, u proleće 1943. godine, kao zamenik komandanta Petnaeste NO brigade Osme divizije.

" Milić Dejanović

Bivši zamjenik komesara¹⁷ ovoga bataljona dobio je dužnost od našeg štaba da organizuje sanitetsku službu u našoj brigadi. On je inače bio odgovoran po cijelom partijskom radu u bataljonu i smatrali smo da će biti podesan za to, kad nije mogao i mario toliko za partijski rad. Ostali članovi štaba su mladi i dobri i odgovoriće svojim zadacima. Partizani ovog bataljona su najdisciplinovaniji u brigadi. Na posljednjoj akciji, zbog neuspjeha, zamrzili su još jače neprijatelja u Glini i žele ponovni napad. To je mišljenje i svih partizana u brigadi da bi trebalo Glinu ponovno napasti. U odjeći i obuču ne stoje naročito. Politički rad, naročito partijski, pojačao se u posljednje vrijeme u ovome bataljonu. Preko Partije pronašli smo dosta mladih i sposobnih ljudi koji će ovaj bataljon politički umnogome dotjerati. Po svim izvještajima i znakovima nema tu četničkih elemenata ili možda kakvoga žarišta za četničku politiku.

IV bataljon je najbolje napredovao od svih bataljona u pogledu vojničkog i političkog rada od kada se nalazi u sastavu naše brigade. Stab ovog bataljona je mlad, ali dobar, upravo najkompaktniji i čija saradnja se najbolje odražava u pogledu ovog bataljona. Svi članovi štaba zadovoljavaju. Jedino komesar bataljona¹⁸ ubuduće, razvojem ostalih članova, neće moći toliko napredovati. On je i suviše slab da se razvije u boljega komesara. Ovaj bataljon ima najbolji materijal za politički rad. Imade mnogo novih boraca, no to su većinom Banijski i oni će vjerovatno razviti se u dobre partizane.

Stab brigade: Zamjenika komandanta nemamo. Drug Karaš¹⁹ se razbolio i izgleda da neće biti sposoban da primi dužnost zamjenika i dalje. Operativni oficir, bivši komandant odreda, nalazi se u našem štabu već nekoliko dana. Činjenica je da je ovaj drug slab. Istina, on je vojnički sposoban, ali ni jednim znakom nije pokazao volju za rad. On je isključen iz Partije, kako nam je usmeno rekao drug iz O.K. Lika. To na njega naročito negativno djeluje. U tom pogledu izjavio je pred komesarom brigade da je on jako kažnjen i da se njemu kao mladome partijcu nije posvećivala dovoljna pažnja, a posao i odgovornost je bila takva na kojoj on nije mogao kao komunista da djeluje i radi. Mi smo mišljenja da štab naše brigade treba popuniti sa partijcem i mnogo agilnijim drugom operativcem. Odnosi između komandanta, komesara i zamjenika moglo bi se reći da se popravljaju. Sastanci naši sa komandantom Zone

¹⁷ Nikola Božić

¹⁸ Milan Đukić Grbo

¹⁹ Milutin Karaš. Poginuo u selu Kupčini. kod Karlovca, 1944. godine.

i sa drugaricom delegatom⁰ iz C.K. imali su koristi. Oni su upravo ukazali na greške komesara i ostalih drugova koje su inače kočile pravilan rad i funkciju štaba. Naročito se govorilo o tome da sitnije primjedbe ne idu tako daleko da štete inicijativi pojedinih drugova. Naš štab se redovno sastaje prije akcije i poslije akcije, na tim sastancima pretresaju se sva pitanja u momentu važna. Celijski sastanak štab brigade održava redovno. Naša ćelija nije organizovana kako bi trebalo, jer možda sam zamjenik nema dovoljno iskustva za rad sa ćelijom koja rukovodi većim vojničkim i političkim poslom. Njegova snaga kao sekretara je u tome nedovoljna. Inače ukoliko dobijemo dobrog zamjenika naš štab će funkcionisati.

Veza naše vojske i pozadine u svakom mjestu kroz koje smo prošli bila je održavana preko komesarskog rada. Naši su partizani prilično upoznati sa svojim radom u mjestu gdje se zadržavamo. Odbor na putu preko Korduna, u selu Primišlju, nije odgovorio svojoj dužnosti u odnosu prema Narodnooslobodilačkoj vojsci. U mnogim stvarima nisu nam izašli u susret. Odbor u Perni isto tako je slab. Odbor u Obijaju je kulački raspoložen i nastrojen. Nijesu isto tako kao i pomenuti izvršili svoj zadatak kad smo stigli u njihova sela. Odbor u Klasiću nepravilno se odnosi prema stanovništvu sela u pogledu rekviriranja stoke i hrane za našu vojsku. Sirotinju više iskorištavaju u tom pogledu.

Zdravstveno stanje u našoj brigadi je prilično. Potreba ljekara je neophodna, jer naša jedinica broji oko 1200 partizana sa oružjem i bez. Ljekova gotovo nemamo ništa. Cijela sanitetska služba u našoj brigadi nema svoje osnove. Molimo vas odredite i I-voj Brigadi jednoga druga koji će imati sposobnosti za tu stvar.

Odjeća je prosječno slaba. Ljudi su naročito bosi. Ukoliko se može, molimo da se i sa Banije i za našu brigadu predvidi jedan dio cipela koje se izrađuju.

Molim drugove da ne uzmu najstrožije u obzir moju netočnost u pogledu podnošenja izvještaja, jer ću ubuduće nastojati da budem tačniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Krunic Uroš

(M. P.)

Anka Berus

BR. 39

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA DRUGE OPERATIVNE ZONE OD OKTOBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIĆKE PARTIJE
HRVATSKE

I z v j e š t a j

O radu partijske jedinice Štaba II Operativne zone N.O. P.O. Hrvatske.

Dne 6. X. 1942 održana je sjednica naše jedinice sa sljedećim dnevnim redom:

- 1) Odnos prema dobivenim zadacima
- 2) Organizacija Zumberačko-pokupskog N.O.P.O.
- 3) Politički rad u II Operativnoj zoni
- 4) Upotpunjenje Štaba II Zone
- 5) Operacije
- 6) Eventualije.

Na sjednici pokazalo se je puno jedinstvo pogleda na situaciju u Zumberku² kao i na ostalim dijelovima II Operativne zone. Po prvoj točki dnevnog reda konstatirano je da su do sada zadaci uglavnom izvršeni. Stigli smo na Zumberak, gdje su snage Proleterskog bataljona očistile općinu Vivodinu i Sosice od neprijateljskih posada, koje je neprijatelj ovdje ostavio nakon svoje ofanzive. Naime, kada je neprijatelj saznao da se kreću snage partizana po ovim krajevima, on je ta mjesta napustio. Vođena je jedino borba u Vivodini, koja je trajala nekoliko sati, nakon čega se je neprijatelj poražen povukao.

Dolaskom u Sošice sastali smo se sa partizanskim jedinicama bataljona »Kraš«³ i Štabom 2.P.O.⁴-a gdje smo pristupili smjestu radu za organizaciju čete od Zagoraca koja treba da krene na određeni joj zadatak i teren. Ta je četa formirana zajedno sa komandnim kadrom i kreće na teren koji joj je dodijeljen od G.Š.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-2 660—661.

² Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 10.

³ Odnosi se na bataljon »Josip Kraš«.

* Zumberačko-pokupskog NOP odreda

U Sošicama održan je zbor sa stanovništvom, koji im nije najbolje uspio, jer su ljudi još uvijek zaplašeni. No ipak je bilo na zboru oko 100 ljudi. Na zboru su govorili sekretar biroa Proleterskog bataljona, drug Marko,⁵ sekretar biroa bataljona »Krasa«, drug Lopajić,⁶ drugarica Mica⁷ i ja. Prema mišljenju drugova govornici su bili slabi osim druga Marka, koji je ovaj put bolje govorio nego u Vukovoj Gorici. No zbor je u političkom pogledu uspio. Ljudi su sa oduševljenjem prihvatili naša izlaganja.

Na sastanku bataljonskog biroa bataljona »Jože Kraša« otkriveni su mnogi nedostaci koji su počinjeni od strane Z.P.O. prilikom vršenja neprijateljske ofanzive. Štab odreda donio je odluku o tome, da se povlači bez otpora, zajedno sa III Brigadom⁸ koja se je u to vrijeme nalazila na ovom terenu. Naime, Brigada se je povukla iz položaja na koje je bila poslana baš radi toga da se spriječi naglo prodiranje neprijateljskih snaga prema oslobođenom području Žumberka. Kada je Štab odreda, zapravo samo načelnik štaba, jer ostali se drugovi u to vrijeme nisu nalazili ovdje, već su bili odsutni, vidio da se Brigada povlači, a po drugoj strani slaba obavještajna služba koja je javljala o zaokružavanju od strane neprijatelja, donio je odluku da se i bataljon »Kraš« povuče zajedno sa Brigadom u Sloveniju. Tako se je i taj bataljon povukao bez borbe. Brigada, tj. jedan bataljon vodio je borbu sa ustašama samo oko spasavanja ranjenika iz bolnice.

Partijski su članovi po jedinicama bili protiv takve odluke Brigade i Odreda. No prema dobivenim izvještajima obavještajne službe iz Slovenije, odakle su provalili ustaše i približava se neprijatelj od Krašića, Vivodine i Sošica, vidi se da je nastala neka panika u štabovima Brigade i Odreda.

Zbog takvog stava, povlačenja bez metka, danas je stanje u Žumberku u političkom pogledu jako nepovoljno. Na sastancima partijskih ćelija bataljona »Kraš« i štabskih ćelija bataljona i Odreda došlo je do izražaja da partija nije bila dovoljno aktivna, pa je zato i donijeta u štabovima odluka koja je bila posve protivna stavu naše partije u ovakvim slučajevima. Svi se sada slažu da je trebalo dati otpor i aktivno se povlačiti na one terene koji su bili pogodniji.⁹

• **Mato Horvat**

• **Ivica Lopajić**

* **Mica Gržetić**

⁵ Odnosi se na Četvrtu NOU brigadu. O nazivima hrvatskih jedinica vidi tom V, knj. 7, dok. br. 6 i 37.

⁶ O dejstvima Četvrte NOU brigade i Žumberačko-pokupskog NOP odreda vidi tom V, knj. 7, dok. br. 71, 73 i 76, knj. 8, dok. br. 18

No za sada izričito subjektivno ne leži krivnja na pojedincima, već na svima, jer se nisu pravovremeno pripremili za ofanzivu koju je neprijatelj poduzeo. Zbog toga smo odlučili da Stab odreda ostaje u cjelini kao što je bio i do sada. Had sa partijskim jedinicama u tom bataljonu je podijeljen i organiziran, isto tako i štabskim ćelijama. Organizirana je ponovno Agitprop grupa i izvršen raspored raspoloživih kadrova, **da** sada svojski svi prionu radu i poprave situaciju koja je dosta zabrljana.

Za organizaciju političkog rada u II Zoni donijeli smo zaključke i pripremili kadrove na dužnosti. No svakako je jedan od glavnijih zadataka za pravilan politički rad stvoriti partijsku organizaciju, koja je do sada u jastrebarskom kotaru bila slaba, gotovo nikakva, da se odmah pristupi izvršenju vaše direktive o organizaciji O.K. za Pokuplje i Zumberak. U drugim mjestima će rad vjerovatno ići bolje ... Slučaj ovdje o čemu ću vas izvjestiti u drugom izvještaju, jer dosada nisam bio na drugim terenima. Danas idem u onaj drugi kraj.

Donijeli smo također zaključke o vođenju operacija, zasada na ovom terenu gdje imamo veze sa jedinicama, zajedno sa jedinicom koja danas kreće prema Zagorju.¹⁰

Prije negoli odlazim pristupit ćemo formiranju O.K. za Pokuplje i Zumberak, što će uglavnom izvršiti drug Veco,ⁿ dok ja dovedem ljude iz Gorice, Pisarovine i Lutvu.¹²

Sto se tiče kvaliteta partijskih članova po pojedinim ćelijama u bataljonu »Kraš« i Prolet, bataljonu on je dosta nizak. Inicijativa vrlo je slaba. No trebat ćemo pomoći tim drugovima i mnogo raditi s njima pa će rad krenuti naprijed. Dosada se nije mnogo s njima radilo, jer nije imao tko. Ja sam bio sam na velikom terenu, pa je razumljivo da nije bilo dovoljno kontrole, pa zbog toga članstvo i nije mnogo znalo kako da postupi u izvjesnim momentima. ... Naročito se opaža kod nekih partijaca sektaštvo, vole ići suviše u »lijevo«.

U Prolet, bataljonu imade također nezdravih pojava. Tako štab donša izvjesne odluke o izmjenama pojedinih kadrova, bez da se o tome savjetuje sa birooom. Tako partija ovdje ostaje u pozadini, a štab odlučuje bez pristanka partije po sta-

Štab Druge operative zone je 6. oktobra 1942. formirao četu od najboljih boraca sa Korduna i od Zagoraca, i uputio je u Hrvatsko Zagorje sa zadatkom da tamo pojača NOB (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 33).

Veceslay Holjevae Veco. politički komesar Druge operative zone Hrvatske

¹⁵ Lutvo Ahmetović. sekretar Okružnog komiteta KPH za Pokuplje

novitim pitanjima. Ja sam im skrenuo pažnju na takve greške. Inače ću u sljedećem izvještaju dati tačan opis sviju kadrova, dok se malo više s njima upoznam.

Drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:¹⁵

BR. 40

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA SEDME
HRVATSKE NO BRIGADE OD 30. OKTOBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE'

STAB VII PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
30 oktobra 1942 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

1) *Politička situacija:*

²

2) *Organizaciono pitanje:*

I bataljon: partizana 185, članova K.P. 23, pripravnika³ 19, skojevaca 32. U štabu bataljona nalazi se 6 članova K. P., formirana partijska jedinica i raspoređen rad po sektorima, formiran je bataljonski biro, u koji su ušli sekretar bataljonskog biroa, komesar bataljona, sekretar bataljonskog biroa Skoja i zamjenici polit, komesara četa (sekretari jedinica). Socijalni i nacionalni sastav štabске jedinice: 2 seljaka, 2 zanatlije, 1 namještenik i 1 radnik, svi su Srbi (6). I četa broji 90 partizana, od kojih ima 9 partijaca. 10 pripravnika. Formirana

¹³ Marko Belinić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/410—411.

³ Izostavljen je tekst koji se odnosi na političku situaciju na terenu.

³ To jest: kandidata.

je jedinica i raspoređen rad po sektorima. Svi partijci ove jedinice su vrlo mladi, srednje teoretski izgrađeni, ali vrlo hrabri i aktivni. Socijalni i nacionalni sastav: 5 seljaka, 2 zanatlije, 1 namještenik i 1 radnik, 8 Srba i 1 Hrvat. II četa broji 89 partizana, 8 partijaca, 9 pripravnika, formirana je jedinica i raspoređen rad po sektorima. Svi partijci ove jedinice su vrlo mladi, tj. prije tri do četiri mjeseca primljeni su u Partiju. Svi partijci odlikuju se svojom hrabrošću. Socijalni sastav: 3 seljaka, 2 đaka, 1 namještenik, 1 zanatlija, 1 podoficir. Socijalni sastav: 5 Srba, 2 Hrvata i 1 Mađar.

II bataljon: partizana 180, članova K.P. 24, pripravnika 21, skojevaca 54. U štabu bataljona nalazi se 5 članova K.P., formirana partijska jedinica i raspoređen rad po sektorima, formiran je bataljonski biro. Socijalni i nacionalni sastav štabске jedinice: 4 seljaka i 1 intelektualac, svi su Srbi. I četa broji 85 partizana, 10 članova K.P., 14 pripravnika. Formirana partijska jedinica, raspoređen rad po sektorima, svi partijci su slabo teoretski izgrađeni, jedina im je odlika hrabrost i požrtvovanje. Socijalni i nacionalni sastav: 3 seljaka, 6 zanatlija, 1 namještenica, 9 Srba i 1 Hrvat. II četa: broji 90 partizana, 9 partijaca, 7 pripravnika. Formirana partijska jedinica, raspoređen rad po sektorima, svi partijci su slabo teoretski izgrađeni i partijski mladi, samo su hrabri i aktivni. Socijalni sastav: 7 seljaka, 2 radnika. Nacionalni sastav: 7 Srba, 2 Hrvata.

III bataljon: 195 partizana, 34 člana partije, 13 pripravnika, skojevaca 55. U štabu bataljona nalazi se 9 članova partije, 1 pripravnik, formirana partijska jedinica, formiran bataljonski biro. Socijalni i nacionalni sastav štabске jedinice: 6 seljaka, 1 podoficir, 1 intelektualac, 1 namještenik, 8 Srba, 1 Hrvat. I četa broji 95 partizana, 14 partijaca, 7 pripravnika. Formirana partijska jedinica i raspoređen rad po sektorima. Ova jedinica je vrlo mlada, srednje teoretski izgrađena, vrlo hrabra i aktivna. Socijalni sastav: 10 seljaka, 1 intelektualac, 1 zanatlija, 1 đak, 1 namještenik. Nacionalni sastav: 11 Srba, 3 Hrvata. II četa: broji 90 partizana, 11 partijaca, 5 pripravnika. Formirana partijska jedinica i raspoređen rad po sektorima. Svi partijci su srednje teoretski izgrađeni, ali su hrabri i borbeni. Socijalni i nacionalni sastav: 6 seljaka, 3 radnika, 1 namještenik i 1 đak, 10 Srba i 1 Hrvat.

a) Odnos partije i štabova: U I i II bataljonu još se ne osjeća čvrstina rukovodstva partije. Još se osjeća mimoilaženje partije i postavljanje stvari i raznih pitanja vojnički, a koje bi trebala da riješi partija, a ne komandanti. Ovim nedostacima partije u ovim bataljonima staje se na kraj ... U III bataljonu stvari stoje drugačije. Partija je glavni rukovodilac ci-

jelog rada u bataljonu. U ovom bataljonu partija je postigla onaj cilj koji je postavljen pred nju.

b) Međusobni odnos štabova bataljona: štabovi bataljona i partizani se odnose jedni naprama drugima potpuno drugar-ski i nesebično. Odnos partizana prema štabu svoga bataljona je pravilan, partizani gaje iskrene simpatije prema svom ko-mandnom osoblju i imaju puno povjerenje u svoje komandno osoblje. Štabovi bataljona nastoje da se što čvršće, što drugar-ski povežu sa svojim jedinicama i svim partizanima. Odnos štaba brigade prema štabovima bataljona je čvrst i povezan. Štab brigade daje punu podršku i pomoć štabovima bataljona. Štab brigade je vrlo omiljen među svim partizanima ove brigade.

3) *Sektori rada:*

a) Vojni rad: Ostvarena su sva vojna rukovodstva⁴ i pored akcija koje su izvršene (Glina,⁵ Majur*⁶), pristupilo se obuci novomobilisanih partizana i osposobljavanju u rukovanju što većeg broja partizana automatskim oružjem.

b) Politički rad: Uglavnom se svodio na raskrinkavanje četnika, jugoslavenske vlade i prenošenje direktivnog materijala i proučavanje sa partizanima [članaka] iz »Borbe« broj 1 i broj 2.

c) Rad sa Skojem: U svim bataljonima su organizirana skojevska rukovodstva. Izabrani su sekretari bataljonskih bi-roa Skoja i formirane su skojevske jedinice u svima četama. Raspoređen je rad po sektorima. U I bataljonu ima 32 skojevca, i to u I četi 8, u II 24. U II bataljonu 54 skojevca, i to u I četi 22, a u II 32. U III bataljonu ima 55 skojevaca, i to u I četi 25, a u II 30. U štabu brigade ima 6 skojevaca. Svega skupa 147 skojevaca.

d) Kulturno-prosvjetni rad: Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi još nije potpuno organiziran, jedino u II i III bataljonu pokrenute su zidne novine. Higijenski odbor je formiran u svima jedinicama ove brigade.

4) *Rad na terenu:* Partijska organizacija ove brigade nije radila ništa na terenu, jedino je održana jedna mala konfe-

⁴ Misli se na popunjenost štabova bataljona i komandi četa.

⁵ Napad na Glinu izvršen je noću 22 23. oktobra 1942. godine. Vidi dok. br. 38 i tom V. knj. 8, dok. br. 66, 69, 75 i 78.

* Napad na železničku stanicu Majur i stražare između Majura i Sumje izvršile su Peta i Sedma NOU brigada Hrvatske 29. oktobra 1942. »Akcija je dobrim dijelom uspjela. Od 80 domobrana koji su bili na toj liniji zarobljeno ih je 50, od toga 2 oficira. Zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 4 šmajsera, 50 pušaka, 16—20000 metaka, 80 pari ljet-njeg odijela, nešto obuće, čebadi i ostale opreme«. (Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 92, 94 i 98.)

rencija sa seljacima u selu Šušnjaru. Razlog nerada na terenu jest potreba za sređivanjem svih organizacija u brigadi.

5) *Vaspitni sektor*: Pi-oučavanje teoretskog materijala marksizma i lenjinizma — po ovom sektoru se nije ništa radilo zbog velikih i napornih pokreta i vršenih akcija, te zbog stalnog popunjavanja četa i bataljona novim ljudstvom, pa smo posvetili veću pažnju novim drugovima, da se što bolje sažive u partizanskom životu.

6) *O kadrovima*: Naročitu pažnju posvetili smo uzdizanju novih kadrova, tako da se neće dešavati one greške koje su se prije dešavale, tako da pripravnik partije bude po 6 do 8 mjeseci, pa tek onda da se primi u partiju. Rad partije se odvija pravilno i odozdo, bez naređenja i postavljanja stvari odozgo.

7) *Svijest i disciplina partizana*: Politička svijest partizana ove brigade je prilična. Partizani se pravilno odnose prema protunarodnim elementima i saboterima narodnooslobodilačke borbe. Cilj i linija narodnooslobodilačke borbe im je jasna, ali novomobilisanim partizanima još nije jasna, kojima se tumači svaki dan, tako da će i oni u najskorije vrijeme doći do svijesti starih boraca ove brigade. Disciplina partizana ove brigade je prilična.

Stab brigade: U štabu brigade se nalazi 18 partizana, od kojih 7 partijaca, 2 pripravnika. 6 skojevaca i 3 partizana. Formirana je kurirska skojevska jedinica. Održana su dva savjetovanja štaba, ali još nije održan sastanak štabске jedinice. Socijalni sastav: 4 namještenika. 1 seljak, 1 radnik i 1 intelektualac. Nacionalni sastav: 4 Srbina i 3 Hrvata.

Molim drugove iz C.K. da mi sve nedostatke ovoga izvještaja uprčče i jave.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara
Miloš Žica

BR. 41

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA SKOJA U PETOJ CRNOGOR-
SKOJ NOU BRIGADI OD 6. NOVEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU SKOJA¹

STAB
V N. O. P. U. BRIGADE
Politodjel — rukovodilac SKOJ-a
Položaj, 6-XI-42 god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE OMLADINE
JUGOSLAVIJE

Podnosim izvještaj o stanju naše organizacije u V N.O.P.U.B.

1) Nedostajao nam je tješnji kontakt sa vama, a sada ćemo nastojati da bude što potpuniji. Do sada je SKOJ kod nas prolazio kroz razna stanja dok se najzad nije počeo osjećati kao samostalna organizacija.

2) Dakle, SKOJ se učvršćuje kao samostalna organizacija. Sa bataljonskim komitetima i četnim aktivima prorađene su teze o organizacionim pitanjima SKOJ-a. Održavaju se i radni sastanci (što je poslije bilo rijetko), rad je podijeljen po sektorima, kritika i samokritika je takođe zastupljena na radnim sastancima. Tako se popravilo stanje koje je govorilo da SKOJ u našoj Brigadi prelazi u čisto vaspitnu organizaciju. Sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a živi partijskim životom u jednoj četi, inače kao skojevski rukovodilac u bataljonu podjednako pripada svakoj četi; mora da upozna svu omladinu, da zna kako diše svaki pojedinac, da bude duša omladine u bataljonu i stvarni rukovodilac. Njemu je zadatak da budno prati razvoj članova našega Saveza, lični kontakt je neobično važan, te se tako pravilno vaspitavaju, žive i spremaju kadrovi za našu Partiju. Imamo više slučajeva kazni i isključivanja iz Saveza, što veoma uspješno djeluje na ostale kao i na kažnjene. Tako imamo i nekoliko slučajeva skidanja kazni, tj. vraćanja u organizaciju, jer su se drugovi i drugarice popravili i služe za primjer.

Skojevci su nosioci raspoloženja, pjesme i drugarstva.

3) Broj članova u našoj organizaciji iznosi oko 300, a od toga 107 drugarica (u ovaj broj nisu uračunati samo pravi sko-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1056, IX, 5—10 (42).

jevcu, već i mladi članovi naše Partije, koji svojom mladošću stvarno i pripadaju našem Savezu).

Po pitanju članstva nemam jasan stav. Na primjer, u jednoj četi ima svega 5—6 omladinaca koji nijesu članovi Partije. SKOJ bi se učaurio ili bi se likvidirao kad bi ovi postali članovi Partije. No na skojevske sastanke dolaze i mladi članovi Partije koji su stvarno omladinci i osjećaju se takvima. Po ovom pitanju tražimo da nas Vi detaljnije uputite.

Od osnivanja naše Brigade poginulo je oko 65 skojevaca (tu su uračunati i nestali). Ranjeno je 12 (i ovdje su uračunati mladi partijci).

Najviše ih je izginulo tokom marša od Vrbniče do Prozora² — u nekom bataljonu i čitavo skojevsko rukovodstvo, a njihova hrabrost služila je za primjer.

4) Mi smo oskudni u čisto skojevskom materijalu. Istina, partijski materijal, Istorija VKP(b) i sva naša glasila dobar su materijal, ali nedostaje nam beletristika, nedostaje nam nešto široko omladinsko. Dobro je došla brošura »Borba kineske omladine«; omladina je sa zadovoljstvom primila i temeljito proradila. Bila bi prava dragocjenost kad bi se izradio *istorijat SKOJ-a*. To očekujemo od vas. Koristićemo i brošuru druga Simića iz X Brigade »Ljubav omladine prema Sovjetskom Savezu«, a i mi ćemo, sa svoje strane, nastojati nešto da damo.

Trudimo se da u našim četnim, bataljonskim i brigadnim glasilima redovno izlaze crtice i žive slike iz omladinskog života, a to je neophodno, pogotovu kad se nema nekog čisto omladinskog lista.

5) Zbog nedovoljno organizovanog rada našeg Saveza u samoj Brigadi, nije ni mogao biti potpun rad u pozadini. U Proзору i okolnim selima održavane su konferencije sa omladinom. Međutim, sve to nije bilo temeljito; omladinski savezi nijesu bili čvrsti i široki. Nije se pošlo pravim putem, tj. širokog popularisanja SKOJ-a i omladinskog saveza s jedne strane i čuvanja u tajnosti same organizacije s druge strane, te su se svi aktivisti kompromitovali i morali u povlačenju poći s nama. Na ovim greškama učićemo se za budući rad.

Iz Prozora je izašao skoro čitav bataljon omladine koji se sada nalazi u sastavu X Brigade.³

* Posle odlaska proleterskih brigada za Bosansku krajinu, krajem juna 1942, na teritoriji istočne Bosne, u selu Vrbnici, ostali su Peta crnogorska NOU brigada i Hercegovački NOP odred, sa zadatkom da obezbeđuju Centralnu bolnicu i rade na oživljavanju ustanka u ovom kraju. Međutim u drugoj polovini juna, kada su na njih izvršile napad jake četničke snage, morali su i oni odstupiti prema Bosanskoj krajini. (Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 83.)

³ To jest: Desete hercegovačke NOU brigade.

Ovdje, u trećoj opštini sr. Glamoč, povezaćemo se još danas sa opštinskim rukovodiocem omladine. Trudićemo se da im što više pomognemo u radu, a imamo i mogućnosti.

6) Pri povlačenju naše Brigade sa prostorije Prozor — G. Vakuf pošao je s nama i mještanski bataljon iz Zijameta (oko 115 boraca, većinom omladine). To su rodoljubi koji su voljni da se bore na strani Nar. osi. partizanske vojske, kojima mi moramo pokloniti veliku pažnju. U tom bataljonu (V bataljonu naše Brigade) stvorili smo za sada jedan mali skojevski aktiv preko koga ćemo okupiti svu omladinu koja je nepismena i puno izostala u kulturno-političkom pogledu. Osnivamo analfabetske tečajeve. Tu imamo široko polje rada i nastojaćemo da tu omladinu što prije uzdignemo na nivo mladih komunista, ali, naravno, vodićemo računa da su to prije bili polučetnici i nećemo forsirati da postanu prekonoć komunisti iako su u stvari rodoljubi.

Dok ovaj bataljon još nije bio stupio u sastav naše Brigade mogli smo pokloniti više pažnje, što podvlačimo kao propust koji moramo hitno otkloniti.

7) Zaključak: Rad naše organizacije u V Brigadi počinje normalno teći. Tu i tamo ima nedostataka, što nastojimo da kanališemo pravim putem. U pogledu materijala oskudni smo, ali se nadamo da ćete nam vi umnogome pomoći, kao i u davanju uputstava i tješnjim kontaktom.

Dakle, što je najvažnije, SKOJ se već osjeća kao samostalna organizacija za koju svi omladinci znaju i smatraju je duboko svojom, gdje se otvoreno samokritički i kritički osvrću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
rukovodilac SKOJ-a u V N.O.P.U. Brig.
Mileva Lajović⁴

⁴ Zaklali su je četnici 20. juna 1943 u s. Miloševicu (kog Savnika).

BR. 42

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA ARANĐELO-
VAC OD 7. NOVEMBRA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU
KPJ ZA SRBIJU¹

7-XI

PK Beog.

Dragi drugovi,

Part. org. u odredu

U našem partizanskom odred³ ima 26 čl. par.[tije], 2 kandidata, 14 skojevaca, od ukupnog broja 55—60. Sada je part. [ijski] kadar u odred⁴ u priličnoj većini slab.⁴ Videćemo kako će se kasnije pokazati. Postavljen je rad, s obzirom na bogato prošlogodišnje iskustvo,⁵ kao i prilično teške uslove pod kojima se sada kreću naše čete. Sav part. materijal smo dali i štabu i part. jed. u četama. Povremeno obilazimo, pomažemo i kontrolišemo rad četnih part. jed., a sa štabom imamo urednu vezu. Između ostalog u odred⁶ je važan problem komandira kojih nemamo. Od sadašnjih partizana najpre i najbolje bi tu dužnost vršio M. Čorton.⁶ Za godinu dana od kako je na našem terenu, nismo moeli kod njega ništa sumnjivo zapaziti, a iasno je izražena njegova mana hvalisavosti i bolesne ambicije. U

¹ Original, pisan zelenim mastilom i mastilavom olovkom, ćirlicom. nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1856/V, 5-4 (42).

² Izostavljen je tekst koji se odnosi na rad partijske organizacije na terenu.

³ Odnosi se na Prvi šumadijski NOP odred »Milan Blagojević«.

⁴ Partijski rukovodioci nisu imali dovoljno iskustva u organizaciji partijskog i političkog rada u Odred^u jer su bili mladi članovi Partije. Starijih, iskusnijih partijskih radnika bilo je tada u Sumadiji vrlo malo. Za vreme prve neprijateljske ofanzive stradali su mnogi istaknuti komunisti, a preživeli partijski funkcioneri povukli su se sa glavninom Narodnooslobodilačke vojske iz zapadne Srbije u istočnu Bosnu. Otada u Sumadiji nije bilo partizanskih odreda. Prvi šumadijski NOP odred »Milan Blagojević« ponovo je formiran tek aprila 1942. Zato je i razumljivo što je rukovodeći partijski kadar u Odred^u »u priličnoj većini slab«. S obzirom na to, Okružni komitet je tražio od Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju iskusnije kadrove, i to, u prvom redu, radnike.^x (Objašnjenje dao Dušan Petrović Sane, sekretar tadašnjeg OK KPJ za Aranđelovac.)

^x Misli se na iskustva stečena u prvoj neprijateljskoj ofanzivi.

^y Milan Corion. Poginuo u jesen 1943.

četi je po pričanju drugova disciplinovan, u svim akcijama hrabar i vrlo dobar mitraljezac. U nedostatku dobrih komandira, pao je predlog da on primi tu dužnost u jednoj četi, a pod kontrolom jednog dobrog politkoma. Mi odluku o tome nismo hteli doneti pre nego što vas pitamo za mišljenje, a u vezi sa sumnjama i kaznom koja je za njega doneta.

Na poslednjem sastanku OK, kao i na sastanku sa štabom razmatrali smo pitanje kapaciteta našeg odreda pri uslovima od prošle zime. I ovo smo zaključili: Gledajući iz naše perspektive, smatramo da ova zima ne može za naše odrede biti tako teška kao prošle zime. Jedno zato što se na ovom terenu 80% seljaka koji su bili u četničkim odredima prošle zime, bilo zato što su ih zaveli neprijatelji naroda, bilo što su ih nasilno mobilisali, — vratilo kućama. Ovo je jedan od dokaza za političku pobjedu naše partije. Sada će te seljake biti teško čak i prisilno mobilisati. A mnogo je teže kada u poterama za našim odredima učestvuju domoroci, koji znaju sve puteve i kuće gde se mogu obratiti na svoje ljude. Drugo, mi i politički i organizaciono daleko bolje stojimo nego prošle godine. Treće, glavno uporište okupatora na selu, organizatori slanja ljudi u poterne bande, bili su petokolonaši. A mi činimo sve da ih ova zima žive ne zatekne. Naša 4-oka⁷ po planu i pod kontrolom čisti pozadinu od petokolonaša — stubova reakcije na selu. I nastaviće da čiste sve koji se usude da prijave dolazak ili prolazak čete. Tako će sela biti daleko čistija i sigurnija da obezbede i čuvaju naše čete. A ako osiguramo potrebni minimum za ishranu ljudi u odredu i ne moradnemo biti stalno na teretu naroda, biće još lakše zadobiti narodnu pomoć i zaštitu. Kad se ovo poveže sa mogućnošću kretanja i na terenu drugih odreda, ako veze budu dobre i sigurne, onda mislimo da će teško doći do takvih situacija, da se odred mora rasformirati. Pri tome imamo u vidu brojno slabije naše snage nego prošle godine, kao i mogućnost da okupator upotrebi svoje i domaće sluge sa terena gde nema naših odreda i gde je part. org. slaba. Ali ako uzmemo prošlogodišnje zimske uslove kao moguće, onda vam možemo odgovoriti da se na našem terenu, da nas Kosmajci u tome pomognu, može sačuvati ne više od 100 boraca u grupama po 5—6. razume se naoružanih drugova. Prihvatamo da bi skloništa trebalo upotrebiti samo u krajnjem i najređem slučaju ako ih bude u blizini. Sa ilegalcima sa terena sada ima već 80 onih koje treba skloniti. Još 20 će biti do zime popunjeno

⁷ Odnosi se na partizansku četvorku koju je oorazovao Okružni komitet. Ona je, za relativno kratko vreme, uspela da pohvata i kazni najistaknutije petokolonaže. Njom je rukovodio Branislav Parać Relja (poginuo 1943; narodni heroj).

verovatno onima koji će se morati iz legalnosti da povuku (a i vi ćete morati po koju grupu da pošaljete).

Drugovi iz Valjeva pitaju šta je sa 1U drugova iz Beog. za njihov odred. S obzirom na sve ovo, za sada smo odustali od formiranja novih četa. Ali ćemo pripremati ljude da jednom moraju poći oružanom borbom.

Ima mnogo pitanja oko odreda, zajednički našeg i Kosmajskog OK. A pošto nisu prečišćena, dolazi do nepravilnog odnosa između terenaca sa kosmajskog terena i četa. Na primer, četa zapleni: šećer, štof i drugo. Terenci to razdele narodu i ne znamo kome još, umesto da sve to stoji netaknuto pod kontrolom intendanta do daljeg naređenja. Ili štab izda naredbu za neku akciju, terenci je koče i sprečavaju, jer smatraju da je ne treba izvesti bilo iz kojih razloga. Ili četa traži pomoć terenaca, naročito radi ispitivanja situacije za neku akciju. Terenci se neodgovorno drže, ili dođu ili ne dođu na sastanak sa četom ili pojedincima iz čete. Sve ovo mislimo da se mora što pre urediti i sa vaše i sa naše strane. Mi smatramo da je kontakt čete i terenaca neophodan i nužan, ali ga treba pravilno podesiti i otkloniti sve što se pokazalo štetno. Zato ćemo ovih dana osigurati sastanak najbližeg člana Kosmajskog OK i jednog druga po ovim pitanjima odreda, a vas molimo da im pišete o tome, da su po pitanjima odreda dužni da se pokoravaju odlukama i naređenjima štaba odreda.

O Kragujevcu imamo loše vesti. Pohapšeni su svi partijci. Da li je u pitanju provala od strane nekog od njih koji je pao ili je provokacija od nekoga koji se bio uvukao među njih ne znamo. Odvedeni su u Beog.

U Lepeničkom srezu drug⁸ dobro radi. Prodrlo se duž pruge, ima izgleda na uspeh.⁹ Drug Milan¹⁰ moraće odatle da počne uz punu pomoć našeg OK.

⁹ Dragan Mauzer Slobodan, sekretar Sreskog poverenstva KPJ za lepenički srez. Noću između 4. i 5. decembra 1943, sa još dva člana Poverenstva, Bojanom Obradovićem i Radom Bogdanović, i trojicom partizana. Mauzer je opkoljen od strane Ijotićevaca u s. Vučiću kod Rače (kragujevačke). U ovom sukobu su poginuli Bojan Obradović i dva partizana, a Mauzer, Rada Bogdanović i partizan Ilija Veljković uspeali su da se izvuku iz obruča i preko s. Sipića odu u s. Crni Kao, gde su se sklonili. Ubrzo zatim, Ijotićevci su ih ponovo opkolili: u sukobu s njima sva trojica su poginula.

⁸ Posle prve neprijateljske ofanzive i povlačenja naših snaga u istočnu Bosnu, u Kragujevcu nije bilo okružnog partijskog rukovodstva, već je partijskim radom na ovom terenu rukovodio Okružni komitet KPJ za Arandelovac. Početkom 1942. obrazovano je Okružno partijsko povereništvo za Kragujevac, koje je radilo nekoliko meseci, a onda je ovaj okrug opet pripojen Okružnom komitetu za Arandelovac.

¹⁰ Miroslav Jovanović Milan (Trulež), narodni heroj. Poginuo 4. decembra 1943. u Prijepolju, u borbi s Nemcima, kao politički komesar Drugog bataljona Prve šumadijske NO brigade.

O dolasku nekog od vas, kad vam to bude moguće, javite nam. Mi vas očekujemo.

Šaljemo vam pismo od OK Valjevo, koje je stiglo s velikim zadocnjenjem. Od sada će ta veza bolje ići. Oni traže preko nas vezu s vama.

Ako možete, drugovi, javite šta je sa drugaricama Ankom Nedeljković,¹¹ st. med. iz Krag., koja je bila u bolnici i upravi grada, i Vesnom Butijer, st. korner., koja je bila u upravi grada i bolnici.

Bilo bi nam potrebno da nam pošaljete, ako imate mogućnosti, »Osnove lenjinizma«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7 novembar
1942 god.

Drug. pozdrav
O.K. Ar.

Zivela 25-eta godišnjica Velike oktobarske socijalističke revolucije!

¹¹ Član Mesnog komiteta SKOJ-a u Kragujevcu. U NOV je stupila avgusta 1941. Prilikom povlačenja u prvoj neprijateljskoj ofanzivi kretala se s kragujevačkom partizanskom bolnicom preko Zlatibora i tu je zarobljena. Streljana na Banjici juna 1942.

BK. 43

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
HRVATSKE UDARNE BRIGADE OD 9. NOVEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi,

Dostavlja se izvještaj partijske organizacije o stanju i radu u ovoj brigadi.

Brojno stanje članova K.P. u ovoj brigadi jest: 126, od toga 115 na licu, 3 ranjena i 8 u rashodu.

Imena novoprimljenih drugova od 23 oktobra ov. g. do danas, tj. 9.XI.1942 godine: 1. Cvjetičanin Dušan, 2. Medić Mićo, 3. Popović Dane, 4. Počuča Jandrija, 5. Uzelac Ilija, 6. Đaković Milan, 7. Radulović Milan, 8. Tišma Jovo, 9. Tišma Todor, 10. Mrda Ilija, 11. Ratković Bude, 12. Medić Perica, 13. Čanak Mile, 14. Kentrić Dušan, 15. Đukić Nikola, 16. Mirić Momčilo, 17. Babić Jovo, 18. Mandić Zorka, 19. Svilar Slavko, 20. Lovrić Iso, 21. Turkalj Joso, 22. Milić Gavre, 23. Mastelica Dušan, 24. Pražić Srđan, 25. Cović Dane, 26. Bosnić Jovo, 27. Brkić Anka i 28. Cuić Dušan. Dakle, za vrijeme od 23.X. ov. g. do danas, tj. 9.XI. ov. g. primljeno je u partiju u ovoj brigadi 28 drugova, a kroz isto vrijeme izgubljena su 2 druga člana K.P.H. i to: 1. Vukmirović Lukica i 2. Cović Dane.

Kroz gore navedeno vrijeme također se povećavalo brojno stanje kandidata i SKOJ-evaca, ali vam sad ne mogu dostaviti tačno brojno stanje pošto mi sekretari bat. biroa nisu dostavili. To ću učiniti u idućem izvještaju.

Naša brigada kroz gore navedeno vrijeme imala je gubitaka i to: 2 člana K.P.H., čija su imena već gore rečena (koji su poginuli), i 6 SKOJ-evaca, također mrtvi. Ranjenih imade i to: 3 člana K.P.H.. 5 kandidata i 13 SKOJ-evaca.

Partijski rad u ovoj brigadi u ovom međuvremenu bio bi slijedeći:

Sastanci bataljonskih biroa štabskih ćelija, četnih ćelija i ćelija štaba brigade održavani su redovno, ali sa izvjesnim zakašnjenjem, tj. usljed užurbanih akcija nije se moglo održati redovne sastanke na tačno određeno vrijeme, i ovoga časa

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, rez. br. H-1 350—351.

već smo ih održali naknadno prvog dobijenog slobodnog vremena i to u kratkom vremenu.

Na sastancima prvenstveno smo proučavali najnovije direktive poslate od C.K.K.P.H., kao i ostali partijski materijal. Detaljno nismo proučili sav materijal koji je dobiven u posljednje vrijeme, kao na pr. Istorija SKP(b).

Po najnovijim direktivama i uputstvima [u pogledu] partijskog rada u vojsci izdatim od C.K.K.P.H. postupili smo.

Tačke dnevnog reda na našim sastancima bile su prema najnovijim direktivama postavljane i rješavane.

Kulturno-prosvjetni rad part. organizacije u ovoj brigadi nije još dovoljan, ali ipak se popravio u posljednje vrijeme. Dokazuje se po tome što smo uspjeli da u posljednje vrijeme veći broj partizana pišu članke iz zidnih novina i sarađuju, tj. pišu manji broj članaka za naš list »Udarnik«. Svaka četa u bataljonima ima svoje džepne novine sa kraćim člancima preko kojih se prilično sprovodi partijska linija. Također po bataljonima postoje diletantske grupe i pjevački horovi koji nisu još dovoljno sposobni da pravilno sprovode partijsku liniju u život onako kako bi trebalo, tj. kod pjevačkih horova nedostaje pravi horovoda koji bi uvježbavao naše horske revolucionarne pjesme, već se više pjevaju narodne pjesme. Isto tako i kod diletantskih grupa nema dobre sposobnosti da bi mogli izvoditi komade u smislu narodnooslobodilačke borbe. Imali smo jednu diletantsku grupu pri štabu brigade koja je po naređenju I operativne zone krenula u pozadinski rad u Kotar korenički. Istu smo tražili od Štaba I oper. zone da nam je vrati ili da dobijemo neku drugu.

Partijske organizacije u ovoj brigadi, po pitanju nepismenosti drugova partizana, nisu uspjele da riješe nepismenost sto posto, ali svakako po tom sektoru radi se. Uspjeli smo naučiti čitati i pisati za posljednje vrijeme oko 10 drugova. Otežavajuće okolnosti po tome radu jesu u tome što smo većinom u pokretu te nemamo dovoljno vremena za takve duže časove.

Povezanost part. organizacije ove brigade sa našim organizacijama na terenu nije bila potpuna pošto smo se sasvim malo vreme zadržali na pojedinim sektorima prolazeći kroz ova mjesta. Tražili smo odmah vezu sa organizacijama na terenu, ali u tom međuvremenu slijedili su pokreti, [te] nismo se uspjeli povezati. Jedino smo uspjeli prolazeći kroz Kordun da održimo nekoliko političkih sastanaka sa narodom i priredbe sa našom diletanskom grupom u brigadi. Samo djelovanje partizana među narodom dosta je dobro, kako srpskim tako i hrvatskim. Očitovano je po tome što pojedinci partizani dolazeći u sela tumače narodu cilj naše narodnooslobodilačke borbe (po-

trebu borbenog jedinstva srpskog i hrvatskog naroda, zajednička borba protiv okupatora i domaćih izdajmka ustaša i četnika).

Opšte stanje u ovoj brigadi nije još onako kako bi trebalo, tj. nismo još uspjeli podići nivo partizana na onaj stepen na koji bi morali. U ovom svečanom mjesecu novembru- i našem takmičenju u borbi i političkom radu imamo u zadatku da postignemo što bolji i uspjeliji rad po svim sektorima. Plan našeg rada je sljedeći:

Na našim sastancima donijeli smo zaključke da sve partijske organizacije i članovi ove brigade razviju svu svoju djelatnost među partizanima i narodom, te ćemo pojačati naš rad održavanjem političkih časova sa partizanima i narodom, uvlačenjem najboljih boraca u našu partiju, održavanjem redovnih sastanaka, savlađivanjem vojničke naobrazbe i čišćenjem svih neprijateljskih elemenata iz naših redova. >

U ovom međuvremenu izbačena su iz naše partije 2 člana ...

Od strane C.K.K.P.H. tražena je naša rezolucija, tj. pismo sa našeg prvog savjetovanja, da ga uputi radi kontrole, što sam i sam učinio, te molim drugove da ga pregledaju i učinjene greške, ukoliko ih ima, isprave, da se po njima ne bi ravnali, te da mi pošalju iste.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9 novembra 1942 god.

Sekretar part. organizacije
II udarne brigade Hrvatske:
Simo Mrda

' Misli se na godišnjicu oktobarske revolucije.

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA VOJNE
BOLNICE PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ OD 10. NO-
VEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹**

I Z V E Š T A J
partizanske bolnice br. 1²

Dragi drugovi,

Ova bolnica ima 8 odeljenja, 1 oporavilište, 2 ambulante za narod i jedno prihvatilište i to: Hirurško odeljenje u Petrovcu za najteže ranjenike, kojima je potrebna operacija, a odatle se šalju za druga odeljenja. To je odeljenje novo, tek u formiranju. Za sada ima 27³ ranjenika. Ranjenici su novi. Bolnica je u zgradi gde je ranije bila bolnica Petrovca. Uslovi za uređenje bolnice su savršeni, ima kanalizaciju, svetle sobe, ali je velika

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1058'X, 2—35 (42).

² Po dolasku proleterskih brigada u Bos. krajinu stvorena je velika slobodna teritorija koja je omogućila dalje širenje ustanka, popunu jedinica i stvaranje NOVJ, kao i dalje širenje i jačanje narodne vlasti. Ona je omogućila i stabilizaciju vojnih bolnica, bolju organizaciju i uspešnije vršenje sanitetske službe uopšte — kako u vojsci tako i na terenu. Na čitavoj slobodnoj teritoriji obrazovana su tri glavna bolnička centra. Prvi je bio u petrovačkom bazenu (obuhvata: Petrovac i sela Driniće, Smoljane, Bjelaj, Stjenjane i Martin Brod kao i šumske bolnice u Jasikovcu, Otaševcu, Slatini i Sobatovcu), pod upravom jednog administrativnog aparata kojim je neposredno rukovodio Sanitetski osek Vrhovnog štaba. Ovde su se uglavnom lečili ranjenici i bolesnici iz proleterskih jedinica koje, kao visoko manevarske jedinice, nisu bile vezane za jednu teritoriju, pa su zato morale svoje ranjenike da upućuju na oslobođenu teritoriju. Drugi centar je obrazovan u Podgrmeću (šumske bolnice: Lukići, Korćanica, Lastve), obuhvatajući i sela na podnožju ove planine: Majkiće, Suvaju, Risovac i druga. Ove bolnice su prihvatale ranjenike iz Bihaća, Bos. Novog, Sanskog Mosta i Manjače. Uprava centra je neposredno stajala pod Operativnim štabom za Bosansku krajinu, a kasnije pod Štabom Prvog bosanskog korpusa. Treći bolnički centar nalazio se u Lici, pod upravom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Pored ovih centara za bolničke svrhe je korišćen i oslobođeni grad Bihać (logor u Zegaru), zbog vanredno povoljnih smeštajnih uslova u njemu, ali, s obzirom na eventualne vazdušne napade, u bihačkoj bolnici su lečeni, uglavnom, lakši ranjenici i bolesnici.

Ovakva organizacija bolnica zadržana je sve do početka četvrte neprijateljske ofanzive. (Objašnjenje dato na osnovu članka dr Gojka Nikoliša »Sanitetska služba u Četvrtoj ofanzivi«, Vojnosanitetski pregled broj 4, 1946, str. 201.)

³ U originalu je broj 27 olovkom prepravljen na broj 21.

zgrada i upadljiva avijaciji. Nedostaje nam posteljine i kreveta. Na kursu za bolničare imamo 9 drugova i drugarica. Šef toga odeljenja je drugarica dr. Zora Goldšmit, lekar hirurg, a njen pomoćnik dr. Isak Papo. Politički delegat je Miodrag Filipović, Igmanac.

Partijska jedinica nije još formirana, SKOJ isto tako.

Lekarka Zora je učlanjena 19.X 1942 g. Učlanili su je ranjenici. U partizanskim redovima je 7⁴ meseci. Ranije nije bila simpatizer. ...

Sa nepismenima se radi, a ima ih 4.

II hirurško odeljenje je u Otaševcu. Smešteno je u paviljonu, građenom od drveta u stilu šumske kuće, nalazi se u šumi ispod planine. U paviljonu su smeštena 66 ranjenika, najtežih sa prelomima kostiju i operacijama (ranije je ono bilo I hirurško za operacije). Svi ranjenici imaju krevete i posteljinu sem trojice. Smešteni su u 4 odeljenja. Voda se upotrebljava sa cisterne. Bolnica je primerno uređena, rad teče organizovano, odnos ranjenika prema lekarima je na velikoj visini, i obrnuto, isto tako [prema] osoblju i osoblja prema njima. Kroz odeljenje je dosad prošlo 175 ranjenika, od toga je umrlo 13. Politički delegat je drug Dobrija Pešić, ranjenik. Šef odeljenja je drugarica Julka Pantić. Do nedavna je na tom odeljenju radio lekar iz Banje Luke — Franc Klajnhapel. Švaba. U radu se pokazao priležan. Njegov odnos prema ranjenicima, osoblju i odgovornim drugovima bio je odličan. Na tom odeljenju sada se na'azi doktor Stanko Kuke⁵ iz Livna, zarobljenik. ... Tamo radi i jedan medicinar. Na odeljenju je formiran odeljak part. jedinice. Grupa se sastoji od 24 člana, 17 ranjenika i 7 od osoblja i invalida, tj. stalnih. Sekretar jedinice je drugarica Borka Pihler. Jedinica održava dva sastanka nedeljno: 1 radni i 1 teoretski. Prorađuje se Lston'ii Partne i tekući materii al. Ima i jedan kandidat. Postoji i SKOJ — ima 7 članova. — Sa ranjenicima se održava svakodnevno politički čas. Prorađuje se tekući materijal i Istorija Partije. Održavaju se jedanput nedeljno političke konferencije i priredbe za ranjenike. Izdaju se i džepne novine. — Održava se bolničarski kurs, koji slušaju 18 drugova i drugarica. Od osoblja ima 14 stalnih i većina je nesposobna za jedinice. — Postoji i kurs za nepismene, na kojem učestvuje 14 lica. Data je i jedna priredba za selo.

III hirurško odeljenje nalazi se u Slatini. Smešteno je u šumi blizu sela Slatine. Građen je paviljon u stilu šumske kuće. Ima 60 ranjenika, mahom lakših. Smešteni su u 3 odeljenja, a svi imaju posteljinu i krevete. Voda se donosi sa izvora, koji

⁴ Prepravljeno, takođe olovkom, na broi 4.

⁵ Poginuo u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

je udaljen 3—4 km. Odeljenje je uređeno primerno, rad je dobro organizovan, odnos odličan. Raspoloženje ranjenika je takode odlično, svi žele da što pre dođu u svoju jedinicu. Zabušanata nema. Ranije šef odeljenja bila je dr. Zora Goldšmit. Politički delegat je Ljubomir Rogić, Igmanac. Sada šef odeljenja je Milica Vujović, nudilja. Oseća se u radu nedostatak lekara. Partijska jedinica je formirana, ima 18 članova, od kojih 5 stalnih. Sekretar jedinice je Ljubomir Rogić. Ima kandidata dva, a i SKOJ je formiran sa 29 članova. Jedinica ima redovne sastanke 2 puta nedeljno. Prorađuje se Istorija Partije i tekući materijal. Održavaju se svakodnevni politički časovi. Održava se takode i bolnički kurs, a pohađaju ga 14 osoba. Postoji i kurs za nepismene. Izdaju se džepne i zidne novine. Od osoblja ima 4 stalna.

IV hirurško odeljenje je u Sobotovcu. Smešteno je u paviljonu, u šumi blizu sela Sobotovca. Odeljenje ima 72 ranjenika. Svi imaju krevete i posteljinu. Odeljenje je uređeno dobro, voda se donosi sa izvora. Organizovan je rad dobro. Odnos je ispravan, raspoloženje ranjenika je borbeno i izražava se u željama da se što pre ode u jedinicu. Zabušanata nema. Na ovom odeljenju nema lekara. Ranije je bila lekar Saša Božović, koja se sada nalazi u ličkoj bolnici u Mišljenovcu. Nedostatak lekara se oseća. Za poslednjih 7 dana otpušteno je 12 ranjenika. Politički delegat je drug Petar Jovanović,⁶ ranjenik. Šef odeljenja je drugarica Milica Jovović, koja ovu dužnost vrši sa puno razumevanja, inicijative i sigurnosti. Partijska jedinica je formirana, ima 26 članova, od toga 4 stalna. Sekretar jedinice je drugarica Milica Jovović. Održavaju se redovni sastanci 2 put nedeljno. svakodnevni politički časovi sa ranjenicima. konferencija jedanput nedeljno, daju se priredbe za ranjenike i meštane, a jedna priredba održana je u selu. Izdaju se džepne i zidne novine. Ima 6 kandidata, SKOJ je formiran, a ima 15 članova. Održava se bolničarski kurs, koji posećuje 15 drugarica, i kurs za nepismene, koji pohađaju 7 drugova i drugarica. Od stalnog osoblja ima samo 3 osobe.

V hirurško odeljenje je u Velikim Stenjanima. Smešteno je u seljačkim kućama, razbacano po selu u 12 kuća. Ima 120 ranjenika. Kreveta nema, u posteljini se oskudeva. Voda se donosi sa izvora. Na tom odeljenju su smešteni većinom lakši ranjenici. Raspoloženje ranjenika je odlično, a odnos prema osoblju i lekarima isto tako. Na ovom odeljenju je bilo 2 lekara, jedan **medicinari** i jedna stručna bolničarka, bivša babica. ... Sad je šef tog odeljenja dr. Vinter, a Bijelić je premešten u bolnicu

⁶ U tifusnom bunilu, izvršio samoubistvo krajem 1942. u Drinićima.

u Bihaću. Politički delegat je drug Miloš Gavrilović,⁷ ranjenik, koji zbog prirode svoje rane mora ostati stalno u bolnici.

Partijska jedinica je formirana, ima 16 članova, od toga su 4 stalna. Sekretar je drug Miloš Gavrilović.... Sastanci se održavaju redovno dvaput nedeljno. Ima dva kandidata. Formiran je SKOJ. Održavaju se svakodnevno politički časovi sa ranjenicima, održavaju se i konferencije jedared nedeljno. Na kursu za bolničarke učestvuje 11 drugova iz krajiških brigada i 15 drugarica. Održava se takođe i kurs za nepismene. Održana je jedna velika priredba za seljake. Od stalnog osoblja ima 5 lica.

VI hirurško odeljenje u Drvaru. Ima 28 ranjenika. To je više prihvatno odeljenje sa pokretnim ranjenicima. Smešteno je u zgradi bivše apoteke. Uslovi za uređenje su odlični. Postoje kreveti i posteljina za sve, ali može da primi još 30—40 ranjenika. Tu se drugovi zadržavaju kratko vreme, te se o njima ne može davati sud, ali se može reći da je držanje osoblja prema lekarima⁸ dobro, čak pomažu u radu drugaricama. Politički delegat je drugarica Sofija Pekić. Sef odeljenja je Radoje Mijušković⁹.... Na tom odeljenju je i drug lekar Vojo Đukanović, kojemu je pretrijena kost na nozi, te nije sposoban za vojnu jedinicu, ali za rad u bolnici je odličan. Drug Voja je član Partije i ume da se ophodi sa narodom. Po mišljenju drugova on može da vodi ovo odeljenje i narodnu ambulantu. Lekari ovog odeljenja održavaju predavanja iz medicine ranjenicima, građanima Drvara i seljacima po selima. Organizovali su zdravstvene komisije — odbore u Drvaru i okolnim selima.

Partijska jedinica ima 10 članova, 4 su stalna. Održavaju se redovni sastanci. SKOJ je formiran i ima 14 članova. Sa ranjenicima se održavaju svakodnevno politički časovi u vidu referata, pošto se ljudi svakodnevno menjaju. Održavaju se redovno konferencije i priredbe. Održana je jedna priredba za narod u zajednici sa mesnim organizacijama. Održava se bolničarski kurs na kome učestvuju 13 drugarica i kurs za nepismene za 8 drugarica....

VII odeljenje je interno i nalazi se u Driniću, u kome su samo bolesnici i to većinom tuberkulozni. Ima ih 114, od kojih su 8 žena porodilje. Smešteni su u seoskim kućama, u više zgrada koje su razbacane po selu. Kreveta nema. Posteljina je slaba. Spava se na podu na slami. Za ove bolesnike, pošto su to vrlo teški, postavili smo da im se daje hrane više nego što

⁷ Poginuo u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

⁸ U originalu je ovaj deo rečenice ispravljen olovkom ovako: »da je držanje prema osoblju i lekarima dobro«.

⁹ Umro u zaseoku Ribare na Neretvi u vreme četvrte neprijateljske ofanzive.

je to tabelom predviđeno. Ovo odeljenje ima i rentgenaparat, gde dolaze ranjenici i bolesnici sviju odeljenja i bolnica na pregled. Na tom odeljenju vrši se i lečenje drugova kojima je potrebno zračenje, tj. kojima su pojedini udovi umrtvljeni. Raspoloženje bolesnika je vrlo promenljivo. Međusobni odnos nije pravilan kao i odnos prema osoblju i lekarima Postavili smo za delegata druga Dragu Despotovića. Sef odeljenja je dr. Ljuba Nojman.¹⁰ Ona savesno vrši svoju dužnost, odana je i vredna, ali joj nije data samostalnost, niti je sarađivano sa njom. Na to odeljenje ovih dana došao i dr. Baruh" iz Livna

Partijska jedinica je formirana i ima 12 članova. Stalna su 3. Sekretar je drug Bogdan Novović,¹² ali vrlo kratko. Rad jedinice je slab. Snosi ga takoreći sam sekretar. Sastanci se održavaju redovno, ali su drugovi neaktivni. Ima 3 kandidata. Formiran je i SKOJ i ima 11 članova. Održavaju se redovno politički časovi sa bolesnicima u vidu referata i čitanjem tekućeg materijala. Održava se bolničarski kurs, na kome prisustvuje 15 drugarica, i kurs za nepismene, koji posećuje 13 drugarica. Održane su 2 konferencije sa seljacima. Data je i jedna priredba za narod. Od stalnog osoblja ima 4.

VIII odeljenje je zarazno u Smoljanima. u kome su smešteni bolesnici od trbušnog i pegavog tifusa. Na tom odeljenju ima 156 bolesnika, od kojih 6 od pegavca. Od tih bolesnika su 50 u stadijumu najviše temperature, ostali su preboleli, ali su opasni jer mogu da prenose zarazu. Smešteni su u školi i u jednoj seoskoj kući. Voda se donosi sa izvora. Stanje na ovom odeljenju je rđavo. Odlučeno je da se bolesnicima ovog odeljenja daje hrana bez obzira na tabelu, jer im je naročito za vreme prezdravljanja potrebno više hrane, ali je to neizvodljivo, pošto se ne raspolaže namirnicama koje su njima potrebne: šećer, med. mast. mleko, jaja i sir, i vino je neophodno, ali ga uopšte nema. Teškoća je i u tome što se odgovorni drugovi i drugarice brzo razbolievaju. Bolničkog osoblja nemamo starog, koje je svesno, mahom su seljanke, koje. ukoliko se ne razbolievaju. napuštaju [bolnicul. Raniji politički delegat se razboleo od trbušnog tifusa. Politički delegat ovog odeljenja je Borisav Radovanović, prezdravljeni ranjenik koji ne može za vojnu jedinicu. Sef odeljenja je dr. Gutman¹³...

Partijska jedinica je formirana. Ima 4 stalna člana. Sastanci se održavaju redovno. Radi se i sa bolesnicima, ali se

¹⁰ Poginula u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

" Poginuo u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

¹³ Poginuo kod Drniša septembra 1943.

" Frida Gutman. Poginula 24. septembra 1944. u centralnoj Bosni, u blizini sela Maslovara.

zajednički sastanci ne održavaju. Među bolesnicima ima 17 članova. Verovatno da ih ima i mnogo više. Raspoloženje bolesnika je takvo da svi žele da što pre napuste to odeljenje. Svi se žale da im je hrana nedovoljna i jednolična.... bejaci se boje od zaraze i čine sve da bi se iselili. Do sada se u selu nije pojavio nijedan slučaj oboljenja. Bolest opada i u našim redovima, iako se oseća porast bolesnika na ovom odeljenju. To je usled toga što je livanjska bolnica sve svoje bolesnike prebacila ovde, kao i neke grmečke bolnice. Od kulturnog rada bolesnici su izdali džepne i zidne novine. Drugovi misle da bi bilo neophodno da se ovo odeljenje premesti.

IX odeljenje je oporavilište u Suvaji. Tu su smešteni drugovi koji su preboleli tifus i druge bolesti. Ima 52 osobe. Kreveta nema. Voda se pije sa cisterne. Smešteni su u seoskoj školi, mnogo su prenatrpani. Ranije su bili u planini. Protiv njihovog smeštanja u selu pravljene su smetnje i oa samog predsednika NOO, ali pravilan odnos naših drugova na putu je da to izgladi.

Partijska jedinica postoji. Ima 9 članova, od kojih su 3 stalna. Sekretar je drug Radomir Brajović. Ima 2 kandidata i SKOJ sa 15 članova. Sastanci se održavaju redovno i politički časovi svakodnevno, kao ponekad i priredbe. Date su 3 priredbe za narod u raznim selima. Izdate su džepne novine, a održava se i kurs za nepismene, kojih ima 8. Raspoloženje drugova je odlično. Vreme se provodi u radu. Na ovom odeljenju nema lekara ni bolničarki. Političkog delegata i komandanta oporavilišta postavili su bolesnici, tj. partijska jedinica. Ja ga nisam obišao.

Ambulanta za narod u Drvaru pregleda dnevno 50—80 lica. Lekovi se retko daju jer ih nemamo. Bilo bi neophodno davati bar masti za šugu, koja je vrlo raširena u ovom kraju. Pregled je besplatan, kao i lekovi, i vrši se svakoga dana.

Ambulanta u Petrovcu pregleda, pored ranjenika i bolesnika koje raspoređuje za [pojedina] odeljenja, i narod. Kroz tu ambulantu prolazi dnevno 9—15 lica iz građanstva. Pored ambulate u Petrovcu postoji i prihvatna stanica za ranjenike koji dolaze. Smeštena u školi bez kreveta, sa podijumom od dasaka na kojima se spava bez slame: da bi se izbeglo prenašanje zaraze, podijum se riba posle svake upotrebe. Postoji zasebno odeljenje za zarazne. Pored toga postoji i stanica za posmatranje u koju su smešteni bolesnici kojima se još nije utvrdilo da li su bolesni od zaraze. Politički delegat je drug Dušan Borić, Igmanac, a šef dr. Bulajić.¹⁴ U Petrovcu postoji

" Jovan Bulajić. Poginuo u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

kujna gde se hrane ljudi koji su pri upravi, ambulanti i prihvatilištu, kao i svi ranjenici i bolesnici na prolazu i bolnički kuriri koji aoiaze posiom. Pri ovoj bolnici nalazi se i apoteka sa središtem u Driniću, gde se sada održava apotekarski kurs sa drugaricama iz sviyu brigada. Na kursu su 12 drugarica, koje pored praktičnog rada uče i teoretski. Kurs vodi drugarica Jela Zumć. Drugarice sa kursa održavaju svakodnevno političke časove, ureduju džepne novine i rade na terenu sa ženama. Učestvuju i u kulturnom radu. Među njima ima 4 člana Partije, koji su vezani sa bolničkom jedinicom u Driniću. Ova bolnica ima stolarsku, krojačku i radionicu za rezance, u kojima su uposleni drugovi i drugarice nesposobni za vojne jedinice i rade za potrebe bolnice. Pored ranjenika i bolesnika na odeljenjima ove bolnice raspoređene su porodice crnogorskog zbega (ima oko 90 lica). Među njima staraca, žena, dece, a bogme i sasvim sposobnih ljudi. Oni nam zauzimaju mesto ranjenika.... Drugovi misle da ih treba povući iz bolnice i smestiti negde u napuštena sela, gde bi se organizovale bolnice¹⁵ u kojima bi oni radili, a njihovu decu dati na izučavanje zanata. Pored zbega imamo i izvestan broj dece koju su oslobodili partizani iz logora. Mislimo da bolnica nije mesto za njih, jer im se tu ne obraća nikakva pažnja. Ta su deca formalno gola i bosa, a zaposlena su na radu pri bolnici gde mogu oboleti.

Partijska jedinica, odnosno odeljak part. jedinice pri upravi ima 10 članova i 3 kandidata. Sekretar sam ja. Ova jedinica, pored odgovorne praktične dužnosti, umnožava partijski i politički materijal, uređuje i izdaje vesti. Od ove jedinice formiran je i kulturni odbor, koji sprema i umnožava materijal za sva odeljenja i daje direktive kulturnim odborima ostalih odeljenja. Partijske jedinice odeljenja, odnosno odeljci jedinice formirani su na svim odeljenjima od stalnih članova. Svi odeljci rade sa članstvom, kandidatima, skojevcima i ostalim ranjenicima i bolesnicima na svojim odeljenjima, održavaju svakodnevne političke časove i jedanput nedeljno konferenciju svih ranjenika, osoblja i lekara, gde se, pored tekućih problema bolnice, političke situacije, unosi i tačka kritike i samokritike. Sto se tiče part. rada sektori su: organizacioni, politički, vojni, ženski, sanitetski, omladinski (SKOJ rukovodi Savezom mlade generacije). Svi sektori za rad [postoje] u bolnici, ali i na terenu, jer su sva odeljenja povezana sa mesnom organizacijom Partije, žena, omladine itd. i stavljeno im je u zadatak da pomažu na terenu. Ovi sektori se prilagođavaju prema prirodi

¹⁵ U originalu je ta reč precrtana i iznad nje je olovkom napisano: »radionice«.

rana drugova. Po vojnom sektoru radi se teoretski a praktično sa stražom. Od materijala smo do sada proradili članak druga Tita iz Proletera br. 14—15, »Narodnooslobodilačka borba i organizaciono pitanje Partije«, Organizacione principe Kom. partije i Istoriju — I i II glava, a negde i III glavu, upoređo sa člancima iz Osnova lenjinizma. Na nekim odeljenjima i članak druga Staljina »Diskusija po pitanjima lenjinizma« i Ekonomski razvitak društva, tj. I glavu iz političke ekonomije Segala, i sve članke Borbe i Vojnopolitičkog pregleda. Sav taj materijal proraden je prvo na partijskoj jedinici, a posle sa ranjenicima. Materijala nemamo drugog sem onog koji smo proradili. Mi pored ovih odeljenja snabdevamo materijalom i održavamo te-sne veze, jer su to drugovi zahtevali, sa bolnicom IV operativne zone u Prekaji, bolnicama u Lici: Dobro Selo, gde se nalaze naši teški ranjenici, i Mišljenovac, gde smo u dogovoru sa drugaricom Canom¹ poslali političkog delegata i ekonomu, s tim da tamo pomognu organizaciju bolnice i politički rad na terenu, pošto su iz toga kraja, a nesposobni su za vojne jedinice. Isto tako i grmečke bolnice¹⁷ u Vodenici i Skakavcu. Pripremili smo da umnožimo VIII glavu Istorije da bi je odmah proradili. Politički delegati su ujedno i sekretari part. jedinice, sem u 3 slučaja, gde zbog drugih dužnosti je bilo nemoguće. Biro nismo još formirali po novim direktivama dok ne vidimo što će biti sa Igmancima,¹⁸ jer od njih imamo 3 polit. delegata. Posle pada Bihaća, po obaveštenjima, mislim da ćemo dobiti materijala, tj. posteljine, kreveta i odeće. Najveći problemi bolnice su obuća i odeća. Na svakom part. sastanku, na svakoj konferenciji se poteže to pitanje. Pojedine drugove ne možemo da pošaljemo u vojnu jedinicu zato što su goli i bosi. Neke smo slali, pa su sé'prehladili i naknadno [su ih] slali u bolnicu. Isto tako je problem duvan.

Na kraju, mogu reći da još nismo uspeli da sredimo part. jedinicu u bolnicama, kao ni sam rad ti bolnici. Teškoća je u tome što su odeljenja razbacana po 20 do 30 km od Petrovca. Ja nisam obišao 2 odeljenja. Ovaj izveštaj, iako je ovako opširan, nije potpun, jer se svakodnevno vrše promene, ranjenici odlaze i dolaze, a izveštaji nisu od poslednjih dana. Ali. idući izveštaj biće kraći i potpuniji, jer neću morati iznositi mnoge

" Spasenija Babović

" Misli se na bolnice Prvog bosanskog korpusa.

¹¹ Odnosi se na borce Prve proleterske brigade koji su 27. januara 1942, za vreme druge neprijateljske ofanzive. učestvovali u maršu preko Igman-planine. U toku ovog tzv. »igmanskog marša«, koji je izvršen pod neobično teškim vremenskim okolnostima (po velikom snegu i na hladnoći od minus 32 stepena), izbačena su iz stroja, usled smrzanja, 172 borca.

detalje koje sam ovde morao, a u isto vreme sam jasno uvideo nedostatke u sređivanju izveštaja.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10.XI.1942 g.

Zam. politkoma
pri partizanskoj bolnici br. 1:
Vita Cvetković

BR. 45

IZVEŠTAJ POLITODELA VOJNE BOLNICE PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ OD 11. NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

(Izveštaj Politodjela pri partizanskoj bolnici broj 2)

Vi ste dobili izveštaj drugarice Cane² iz koga ste vidjeli kakvo smo stanje zatekli po bolnicama. Part. organizacija je radila, ali to nije bilo organizovano, nego je većim dijelom rađeno blagodareći aktivnosti pojedinih ranjenih partijaca. Tako na odjeljenjima gdje je bilo aktivnih ljudi više se radilo politički, dok na drugim rad je bio vrlo slab.³ Partijci su se svi sastajali, ukoliko su bili pokretni, nije bila obraćena naročita pažnja osoblju i stalnim ranjenicima, tj. stalno nesposobnim koji su vezani za bolnicu. Linija omladinskog rada bila je krivo shvaćena. Oni su svu omladinu smatrali za skojevce, kao što je to bilo u proleterskim brigadama. Sa ženama se isto slabo radilo, veza sa part. organizacijom na terenu bila je isto dosta slaba. Odgovorni drugovi su pokušali da stvari postavljaju preko narodnooslobodilačkih odbora, a ne preko part. organizacije u mjestu, što im nije donosilo pozitivnih rezultata. Po ugledu na brigade oni su čak bili postavili obavještajnu službu (odredili po jednog čovjeka u odjeljenju koji odgovara po tom

¹ Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1061/X, 2—16 (42).

² Spasenija Babović

³ Vidi dok. br. 44.

sektoru) iako često puta ljudi nijesu bili pokretni. Bilo je nezdravih pojava netrpeljivosti, podmetanja itd. Pred nama je stajao zadatak da pomognemo part. jedinici bolnice da pravilno postavi kako organizaciju, tako i ostale sektore partijskog rada, da stvori atmosferu prijateljstva i saradnje među ranjenicima, bolesnicima, osobljem i ljekarima. Mi smo za ovo vrijeme od kako smo tu uradili slijedeće:

Organizacioni sektor. Po svim odjeljenjima ove bolnice (sem I hirurškog koje je tek u formiranju) pomogli smo da se formiraju odjeljenja part. jedinice od stalnih članova, tj. od osoblja i ranjenika — bolesnika koji su stalno nesposobni za borbu, tako da oni održavaju zasebno sastanke (ne sa svim partijcima u bolnici). Sekretari odjeljenja su iz stalnih članova, sem u Driniću gdje je part. odjeljenje vrlo slabo. Sekretari su u isto vrijeme i politički delegati, sem u tri odjeljenja gdje to nije moglo biti zbog toga što su sekretari ili šefovi tih odjeljenja ili im je posao takav da ne mogu vršiti i posao polit. delegata.

Part. organizacija stoji ovako: 1. Jedinica oko uprave broji 10 članova; 2. II hirurško odjeljenje u Otaševcu 7 članova stalnih (+ 17 ranjenika partijaca); 3. III hirurško odjeljenje u Slatini 5 članova (+ 13 ranjenika); 4. IV hirurško odjeljenje u Sobotovcu 4 (+ 22 ranjenika); 5. V hirurško odjeljenje u Velikim Stenjanima 4 (+ 12 ranjenika); 6. VI hirurško odjeljenje u Drvaru 4 (+ 6 ranjenika); 7. VII interno odjeljenje u Driniću 3 (+ 9 bolesnika); 8. VIII infektivno odjeljenje u Smoljanu 4 (+ 17 bolesnika); 9. IX odjeljenje — oporavilište u Suvaji 3 (+ 6 rekonvalescenata).

Unutar svakog odjeljenja bolničke part. jedinice izvršena je raspodjela rada i odgovornosti. Zastupljeni su ovi sektori rada: organizacioni — koji vrši sekretar odjeljenja; opštepolitički i kulturni, omladinski i ženski. Drugovi angažuju ranjene drugove po vojnom sektoru, ljekare i bolničare po higijenskom i sanitetskom.

Rad se je prilično organizovao i već se pokazuju dobri rezultati. Vidi se da tu radi partijska organizacija. Sastanci se održavaju dva puta nedjeljno i to jedan radni — praktični, drugi teoretski. Radni sastanak održavaju stalni članovi i tek s vremena na vrijeme i svi partijci dotičnoga odjeljenja, dok na teoretske sastanke dolaze svi članovi, pa i kandidati ukoliko ih ima.

Najbolje se stoji u Otaševcu, Slatini, Sobotovcu i Drvaru, gdje su naši drugovi uspjeli da stvore jedan dobar drugarski odnos, blagodareći pravilnoj postavci stvari koje zadiru u život ranjenika. I zgrade, i čistoća, i odnos ranjenika međusobno kao i sa osobljem, sve je to dosta dobro. Na tim se odjeljenjima

dobro politički radi. Ranjenici se osjećaju vojnicima koji treba sutra uau pouu u svoje jeuni.ee.

ilajgore stoji i part. organizacija i organizacija same bolnice u Jjiiicu i bmoijanu. U tim boinicama su ijuai tuberkulotici i tiusni bolesnici. Nešto i zbog same prirode bolesti, a nešto i zbog neaktivnosti... partijski kao i politički rad je na prilično mskom nivou i^rea nama je proolem naci ljude aktivne, pomoći ih da ožive ova dva odjeljenja, a takvim ljudima mi trenutno ne raspolažemo.

Part. odjeljenja su povezana sa part. organizacijama na terenu i pomažu ih koliko to mogu na svim sektorima rada. Isto i sam polit, odjel povezan je sa part. organizacijom na teranu, i pjmažu ih u radu, premda to oni ne traže sem jedne mjesne jedinice .

Međutim iako su formirana odjeljenja od stalnih članova pri bolnici, ipak nije stvoreno rukovodstvo — biro, onakav kakav treba da bude, tj. nisu izabrana tri druga koja će u stvari da budu rukovodioci. Postoji raniji biro, ali tek ovih dana će biti sastanak svih sekretara odjeljenja i izbor biroa.

Lpšiepolitički i kulturni sektor: Kulturni i politički rad u bolnici do našeg dolaska nije se dijelio od ostalih dužnosti političkog delegata na odjeljenjima. U tom radu bilo je prilično neorganizovanosti i labavosti. Politički rad sprovodio se bez plana, odnosno najvećim dijelom **DO** ličnoj inicijativi pojedinaca. Sada se već svakog dana održavaju politički časovi, na kojima se raspravlja politička situacija i prorađuje polit, materijal. Časovi se održavaju prema prilikama samog bolničkog odjeljenja, tj. kod nepokretnih [bolesnika] po sobama, kod internih prema stepenu bolesti, dok kod zaraznih od prilike do prilike i to djelimično, zbog prirode same bolesti. Inače održavaju se političke konferencije svih ranjenika i osoblja u odjeljenju. Pored toga jednom nedjeljno se održavaju radni sastanci. na kojima se raspravljaju aktuelna pitanja samog života na odjeljenju.

Pri upravi bolnice formiran je kulturni odbor sastavljen od tri člana, koji ima za zadatak da organizuje i rukovodi kulturnim životom bolnice, preko kulturnih odbora bolničkih odjeljenja. Tako već danas po odjeljenjima rade kulturni odbori

O-3 rad odgovara po jedan drug. Rad kulturnih odbora postavljen je najšire, tako da se daje mogućnosti svima ranjenic'ma. bolesnicima i seljacima okolnih sela da učestvuju u niemu. Pred odborima postavljen je i plan rada od strane kulturnog odbora pri upravi bolnice, koji sadrži konkretne upute kni'o da se otklone nedostaci u pogledu organizovanja što potpunijeg i raznovrsnijeg rada. Sva odjeljenja izdaju svoje džepne

novine (koje su pokrenute na inicijativu druga Nikoliša⁴ još ranije), a jedan dio i zidne novine. U tim novinama obuhvaćeni su problemi današnje borbe, kao i same bolnice i ranjenika odnosno bolesnika. Postoji razmjena džepnih novina među pojedinim odjeljenjima, ali to još nije opšta pojava.

Jedan od članova Politodjela je u redakciji »Ranjenog partizana«, lista svih ranjenika na oslobođenoj teritoriji. List raspravlja opšta politička pitanja kao i pitanja ranjenika, ljekara i saniteta. List je ovih dana izašao, prilično je dobro uređen i razaslat je po svim bolnicama, referentima saniteta svih brigada, polit, odjelima, kao i štabovima Hrvatske i Slovenije.

Pošto ima jedan dio ranjenika — bolesnika nepismenih, a bolničarke koje dolaze iz ovoga kraja su skoro sve nepismene, to se skoro na svim odjeljenjima održavaju analfabetski tečajevi, što ima jakog političkog dejstva. Moramo priznati da i pored toga neki drugovi i dan-danas pokazuju nerazumjevanje i dozu ravnodušnosti prema tome radu. Sa svoje strane moramo nastojati da te drugove uoijedimo u veliku važnost toga rada, naročito u ustanovi kao što je bolnica. Istina, pored manjkavosti u radu koja potiče s te strane, postoje izvjesni uzroci koji se nalaze u samoj prirodi bolnice. Prije svega radi se o procentualnoj nepokretljivosti ranjenika i bolesnika; zatim o pomanjkanju sposobnih — pokretnih drugova koji bi nosili najveći dio toga rada. Tako na infektivnom odjeljenju, gdje bolesnici izdržavaju »sobni zatvor« i višenedjeljni karantin. gdje ima svega nekoliko drugova koji svršavaju sve moguće poslove od upravnika do ekonoma — vrlo je teško organizovati bilo kakav življi političko-kulturni rad. Stalan orHacak. koji jc veći od dolaska prezdravljenih i poluprezdravljenih drugova, umnogome otežava rad na ovome sektoru, koji se uglavnom i oslanja na lakše ranjenike i bolesnike.

Obilazeći sva odjeljenja uvidjeli smo da bi ovaj rad bio jedno od moćnih sredstava za održavanje morala i ubrzavanje ozdravljenja ranjenika i bolesnika. Ne može se opisati oduševljenje koje je izazvala posjeta umjetničke grupe pri Vrhovnom štabu nekim odjeljenjima bolnice. Ona im je dala potstreka te su i oni u saradnji sa odborom pri upravi bolnice pripremili proslavu 7 novembra po odjeljenjima pod rukovodstvom part. organizacije.

Naš budući rad po ovome sektoru mora se kretati u pravcu povećavanja odgovornosti svakog pojedinog druga, a zatim u pojačavanju intenzivnosti političko-kulturnog života na odjeljenjima kao i proširivanju toga rada na terene na kojima se nalaze odjeljenja.

• Gojko Nikoliš

Jedan od najvećih nedostataka za kulturni rad je taj što nemamo potrebnog materijala (pjesama, recitacija, skečeva itd.) koji bi omogućio koliko-toliko dobar izbor, a s tim i veći uspjeh na okupljanju svih ranjenika — bolesnika. Mi predlažemo da se da potstrek književnicima, pjesnicima, umjetnicima koji učestvuju u našoj borbi da pišu i slikaju iz života partizana, današnje borbe, što bi nam mnogo koristilo, kao i svima drugima, na kulturno-prosvjetnom polju.

Omladinski sektor. Omladinski rad u bolnici nije bio pravilno postavljen. Sva omladina bila je okupljena u Skoju, dok Savez mlade generacije nije bio uopšte stvoren. Izjednačavanje Saveza i Skoja bila je osnovna greška naših drugova. Nastojali smo da likvidiramo takav rad, koji je sužavao bazu naše borbe.

Protumačili smo drugovima direktive C. K. Skoja i pomogli im da shvate svoju dužnost među omladinom. I već danas na svim odjeljenjima stvoren je Savez mlade generacije, te obezbijeđen pravilan odnos između S.M.G. i Skoja. To je bila glavna smetnja za pravilan rad i napredak tog neobično važnog sektora, naročito s obzirom na tu okolnost što veći dio ranjenika pretstavljaju omladinci. I Skoj i S.M.G. održavaju jedanput nedjeljno sastanke posebno, na kojima raspravljaju o položaju omladine, o ulozi omladine u današnjoj borbi, o zadacima omladine po bolnicama. Isto na sastancima Skoja prorađuje se lakši part. materijal.

Ženski sektor (rad sa ženama). U svakom partijskom odjeljenju postoji odgovorna drugarica za rad među ženama. Redovno se održavaju specijalno ženski sastanci na kojima se govori o ulozi žene u današnjoj borbi, o ženi u Sovjet. Savezu i konkretno raspravljaju pitanja bolničarki i njihove dužnosti u bolnici. Isto drugarice održavaju sastanke sa ženama na terenu i pomažu im u radu koliko im dozvoljava posao. Ipak u radu sa ženama osjeća se još dosta nedostataka (a jedan od tih je nemanje specijalnog materijala za žene), što će se daljim radom popraviti.

Uglavnom part. organizacija je danas postavljena na čvrste noge i od sada će moći mnogo pravilnije da funkcioniše. Pravilnom postavkom i ozdravljenjem part. organizacije, postigli su se izvjesni uspjesi, kao što vidite iz izlaganja

Povlačenjem drugova Igmanaca iz bolnica ostaju «nam mnoga odjeljenja bez dobrih aktivista i rukovodilaca. Bilo bi dobro ako bi se jedan dio njih, bar onih kojima je još potrebna hirurška intervencija, ostavio ovdje na radu, jer bi se na taj način pomoglo bolnici.

Da bi rad u part. odjeljenjima tekao dobro potrebno nam je part. materijala, koji bi mi umnožili za cijelu bolnicu. To bi

nam mogao slati Agitpi-op C.K.. što bi nam bilo neophodno, jer u tome oskudijevamo. Naročito se osjeća veliki nedostatak Istorije V.K.P.(b).

Uspjeli smo da stvorimo saradnju među odjeljenjima, čak i materijalnu pomoć bolje stojećih odjeljenja slabijim. Tako na pr. odjeljenje iz Drvara uputilo je infektivnom odjeljenju nekoliko kila šećera, jabuka, malo meda, brašna i jedno toplo drugarsko pismo. Odjeljenje u Slatini šalje internom s vremena na vrijeme po nešto namirnica. Tu ćemo saradnju i uzajamnu pomoć produbiti još više. Isto veza sa vojnim jedinicama je uspostavljena. Već sa ranjenicima pristižu i karakteristike njihove, a i part. organizacija bolnice šalje svoja zapažanja. Dopisivanje ranjenika sa jedinicama i obratno uveliko se praktikuje. Moral je dosta dobar (sem u Driniću i Smoljanu) i sa ljubavlju se govori o četama, bataljonima i brigadama.

Jedno od bolnih pitanja je ekonomat bolnice. Drug glavni intendant radi mnogo, ali do sada nije uspio da organizuje posao. Interno i infektivno odjeljenje se stalno žale na hranu, što je prilično tačno. jer mnogo što njima treba nema.

Problem svih ranjenika i bolesnika je odjeća i obuća, čega se nema a sada dolazi zima. U tome bi nam trebalo pomoći, da bar ljudi ne ostaju u bolnici zato što nemaju šta obući i obući.

Mi ćemo se i dalje truditi da pomognemo part. organizaciju bolnice u pravilnoj postavci rada, isto i na likvidiranju još nekih neslaganja među partijcima, kao i većem obraćanju pažnje na ljekare i bolničko osoblje.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11.XI.1942 god.

Politodjel
partizanske bolnice
broj 2

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETER-
SKE DIVIZIJE OD 11. NOVEMBRA 1942. BATALJONSKIM
BIROIMA ZA RAD PARTIJSKIH ČELIJA«

BATALJONSKIM BIROIMA KPJ I SVIM PARTIJSKIM JE-
DINICAMA PRVE PROLETERSKE BRIGADE

Dragi drugovi,

U naše ćelije prilivaju svakodnevno novi. mladi kadrovi, ćelije se proširuju do, za nas dosada, neviđenih razmera (30—40 članova), njihova baza delanja — četa ostaje mala, relativno (u odnosu na broj članova Partije) sve manja, a zbog izvesne jednoličnosti života čete, problemi su gotovo neraznovrsni, uvek skoro isti, ili bar istoga tipa. Ta pojava otkriva sobom nekoliko problema, čije rešenje treba da pomogne pravilnom radu ćelije i odgoju kadrova u vojsci, koji po svestranosti i širini daleko zaostaju za našim predratnim kadrovima.

1. — Ćelija se sve više poklapa sa četom, partijski sastanci (po učesnicima) sa četnom konferencijom, četna atmosfera se tako prenosi na partijski život — što ne znači da obrnut uticaj nije mnogo intenzivniji — a ovo ima za posledicu unošenje »partizanštine« u Partiju.

2. — Život čete nekomplikovan, na prvi pogled ima malo problema za rešavanje na praktičnim — radnim sastancima (ovo naročito važi za čete gde je stanje sredenije), što ima za posledicu, s jedne strane, šabloniziranje i površnost u radu, što opet dovodi do jednostranog i površnog vaspitanja kadrova, a s druge strane, pojavljuje se tendencija da se partijska ćelija, dakle živo radno telo, pretvori u hladnu, mrtvu komunističku školu (praktični rad se zanemaruje u odnosu na teoretski).

3. — Ćelija ima nekoliko puta više članova nego što postoji broj sektora rada, pa uvek ima mogućnosti da izvestan broj članova ostane bez određene dužnosti, što šteti punom radu ćelije i vaspitava članove na nerad. Uslovi za zabušantstvo su vrlo povoljni.

Rešenje ovih problema je u sledećem:

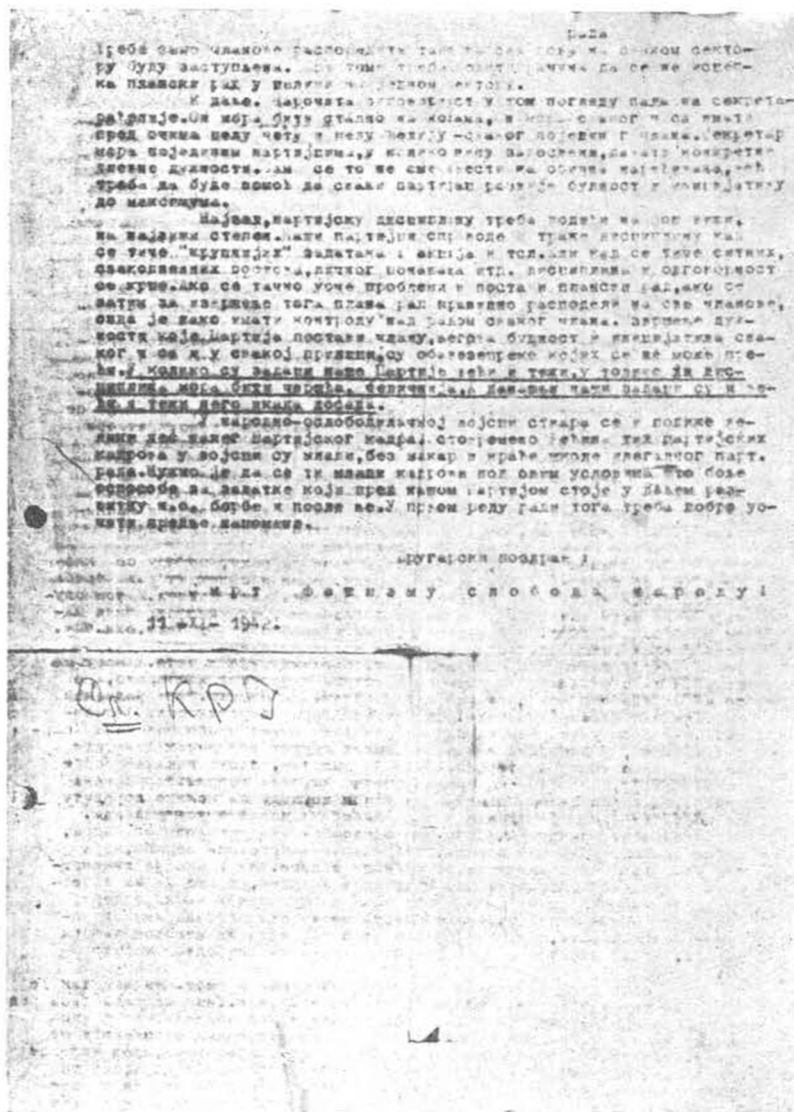
Svaka naša ćelija, rukovodstva u prvom redu, moraju se kloniti svakog šablona i površnosti u radu. Forme i sadržinu

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6/3, k. 706 A.

a rad treba stalno proširivati i produbljivati, podizati na viši stepen. U tom slučaju neće biti tačno da u četama i bataljonima, ma kako bili mali u odnosu na part. organizaciju, i ma koliko stanje u četi, odn. bat. bilo sređeno, nema stalno sve novih i novih problema. Oni su tu, oni se pojavljuju samim napredovanjem part. organizacije i čete. A mogu se otkriti samo onda ako se radu ne pristupa šablonski i površno, ako se ne okreće oko već prevaziđenih problema. Na primer. Naše jedinice su daleko prevazišle početne primitivne forme partizanskih jedinica. Ali u svom unutaršnjem životu mi još uvek imamo mnogo ostataka »partizanštine«, u akcijama i vršenju mnogih drugih vojničkih dužnosti mi se držimo često amaterski. A naš je zadatak, uslovi današnje borbe to zahtevaju, da postanemo prava moderna narodna vojska. Zar Crvena armija, sa kojom se ni iz daleka ni u kom pogledu ne možemo porediti, ne postavlja preda se stalno pitanje daljeg uzdizanja i usavršavanja? Organizaciono usavršavanje, stručno osposobljavanje rukovodećeg kadra, vojničko osposobljavanje boraca, usavršavanje sanitetske službe, koja je kod nas još uvek primitivna, to su naši zadaci. Ili: ako je likvidirana nepismenost, posao na tom polju nije završen, upravo je na početku. Treba našim borcima dati više znanja iz prirodnih nauka, istorije itd.. više opšte kulture. Jer će oni, namesto starog izdajničkog korumpiranog aparata, preuzeti rukovodstvo nad čitavim životom našega naroda. Taj zadatak se već danas postavlja na slobodnoj teritoriji.

Pored toga, zadatak ćelije nije samo rad u četi. Njen zadatak je i rad na terenu gde četa logoruje ili vrši akcije. Time se njena baza rada mnogo proširuje. Treba samo ovaj rad shvatiti- kao obavezu, kao svakodnevnu dužnost, a ne kao uzgredni posao i sa potrebnom ozbiljnošću mu prići. Različiti uslovi života i borbe u raznim krajevima kroz koje se prolazi, raznovrsnost i mnogostranost problema svakoga kraja, sve to, kombinovano sa radom u četi, daje radu potrebne raznovrsnosti za svestrano vaspitanje naših part. kadrova u vojsci. Na primer. Povezivanje sa NOO, upoznavanje sa njihovim problemima i neposredna pomoć odborima u rešavanju tih problema uče naše partijce mnogim stvarima koje će im kao rukovodiocima biti nužne u daljem razvitku [borbe] i posle nje. Tada naši partijci prestaju biti samo vojnici koji znaju samo probleme unutarne vojske, oni se, zaista, na radu osposobljavaju za svestrane rukovodioce.

Dalje. Svaki sektor rada sadrži u sebi po nekoliko grana, tako da svaki član može biti zaposlen. Na pr. sektor »rad na terenu« sadrži pored običnog agitpropagandnog rada — konferencije, zborovi, mitinzi, kult. zabavne priredbe itd. — i rad

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 46

sa NOO, ATZ, omladinskim savezom itd. Treba samo članove rasporediti tako da sva polja rada na svakom sektoru budu zastupljena. Pri tome treba voditi računa da se ne iscepka planski rad u celini na jednom sektoru.

I dalje. Naročita odgovornost u tom pogledu pada na sekretara ćelije. On mora biti stalno na nogama. On mora svakog časa imati pred očima celu četvu, i celu ćeliju — svakog pojedinog člana. Sekretar mora pojedinim partijcima, ukoliko nisu zaposleni, davati konkretne dnevne dužnosti. Samo se to ne sme svesti na obična naređivanja, već treba da bude pomoć da svaki partijac razvije budnost i inicijativu do maksimuma.

Najzad, partijsku disciplinu treba podići na još viši, na najviši stepen. Naši partijci sprovode i traže disciplinu kad se tiče »krupnijih« zadataka: akcija i tsl. Ali kad se tiče sitnih, svakodnevnih poslova, ličnog ponašanja itd., disciplina i odgovornost se krše. Ako se tačno uoče problemi i postavi planski rad, ako se zatim za izvršenje toga plana rad pravilno raspodeli na sve članove, onda je lako imati kontrolu nad radom svakog člana. Izvršenje dužnosti koje Partija postavi članu, njegova budnost i inicijativa svakog časa i u svakoj prilici, su obaveze preko kojih se ne može preći. *Ukoliko su zadaci naše Partije veći i teži, utoliko disciplina mora biti čvršća, čeličnija. A današnji naši zadaci su i veći i teži nego ikada dosada.*

U Narodnooslobodilačkoj vojsci stvara se i podiže veliki deo našeg partijskog kadra. Istovremeno većina tih partijskih kadrova u vojsci su mladi, bez makar i kraće škole ilegalnog part. rada. Nužno je da se ti mladi kadrovi pod ovim uslovima što bolje osposobe za zadatke koji pred našom Partijom stoje u daljem razvitku n.o. borbe i posle nje. U prvom redu radi toga treba dobro uočiti prednje napomene.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11-XI-1942.

Fića*

^a Filip Kljajić Fića, narodni heroj. Poginuo 5. jula 1943. obilazeći položaj u tek oslobođenom Zvorniku, kao politički komesar Prve proleterske divizije.

BR. 47

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA SEDME
HRVATSKE NO BRIGADE OD 11. NOVEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

STAB
VII PART. BRIGADE
Hrvatske
11.XI.1942. g.
i

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

1. Politička situacija:

Naša Brigada zadržava se na terenu kotara petrinjskog i kostajničkog. U selima kroz koja smo prošli politički situacija se poboljšala, mase nisu više onako utučene i pokolebane kao prije 10 dana. Jer dolaze češće u dodir sa našim jedinicama koje se kreću stalno po terenu, i mase su uvidjele da je Narodnooslobodilačka vojska snaga i da potpuno opravdano mogu očekivati od nje oslobođenje. U mnogim selima u ovim kotarevima osjeća se želja za neutralnošću. To se naročito pokazalo [prilikom] posljednje mobilizacije, mnogi ljudi samo žele ostati posmatrač i pomoći narodnooslobodilačku borbu kakvom malom materijalnom pomoći. To se naročito pokazalo u onim selima gdje masa nije pod kontrolom naše civilne vlasti. U selima kraj Gline i Sunje pojavljuje se po koji agitator Draže i neke velikosrpske stranke, naša obavještajna služba budno prati sve partizane koji su mobilisani iz tih sela za ovu Brigadu.

2. Organizaciono pitanje:

Ova Brigada ima 890 partizana, koji su formirani u 3 bataljona i jednu rezervnu četu. Od kojih ima 100 članova K.P., 58 pripravnika [kandidata], 302 skojevca. U ovoj Brigadi ima 13 partijskih jedinica i 9 skojevskih jedinica. U svim jedinicama podijeljen je rad po sektorima.

3. Sektori rada:

a) Vojni rad. Pored akcije koja je izvršena na krvničko [ustaško] uporište Sunju² posvetila se najveća pažnja obuci novomobi-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1^412—413.

* U noći između 1. i 2. novembra 1942. Peta i Sedma hrvatska NO brigada izvršile su napad na Sunju. Jedinice su ušle u grad, ali

lisanih i osposobljavanju što većeg broja partizana za rukovanje automatskim oružjem. Broj izvježbanih sa karabinom po bataljonima slijedeći:

I bataljon 50 ljudi, a sa automatskim oružjem 58.

II bataljon 80 sa karabinom, 45 sa puškomitraljezom.

III bataljon 50 sa karabinom, 94 sa puškomitraljezom.

Svi partizani koji su vježbali sa karabinima to su novomobilisani.

b) Politički rad. Pored raskrinkavanja jugoslavenske vlade i četnika, prorađivan je slijedeći materijal sa partizanima: Moskva nama i o nama, 25-godišnjica Oktobarske revolucije, Borba od pakta do partizanskog rata. i Banijski vjesnik.

c) Rad sa Skojem. U svim bataljonima je prorađivan slijedeći materijal: Razvoj ljudskog društva. Privreda i industrija SSSR i referati koje su sami skojevci referisali i to: uloga omladine u narodnooslobodilačkoj borbi i Lenjin i njegova djela.

d) Kulturno-prosvjetni rad. Kulturno-prosvjetni rad je najrazgranatiji, njemu se za sada posvećuje najveća pažnja. Organizirane su slijedeće sekcije: pjevačka, šah sekcija, diletantska i analfabetski tečaj, koje su već počele djelovati na čelu sa svojim odborima, a kojima rukovode odbori za kulturno-prosvjetni rad "o četama. U vidu je jedan odbor za cijelu brigadu kako bi došlo do jedinstvenosti u radu među bataljonima i četama. Formirani su higijenski odbori, koji se uglavnom sastoje od omladinaca, i već postepeno djeluju, tako da se nadzire jutarnje umivanje, pranje nogu i pranje veša itd. Sav rad je u začetku i vidnih rezultata nema.

4. *Rad na terenu.* Partijske organizacije ove Brigade održale su jedan sastanak partijske jedinice na terenu i tri sastanka sa N.O.O. i A.F.2. i to u selima Tremušnjaku, Begovićima i Bojevićima.

5. *Vaspitni sektor.* Proučavanje materijala teoretskog. Po ovom sektoru se nije sistematski proučavalo, već samo pojedinačno čitali. U najskorije vrijeme počće se sa pravilnim radom na ovom sektoru.

6. *O kadrovima:*

Sa članovima K.P. prorađeno je: Rad Partije u vojsci. Oktobarska revolucija, Konspiracija, Strategija i taktika. Najveća pažnja se posvećuje pravilnom uzdizanju kadrova.

nisu lislepe da savladaju neprijatelja koji se branio iz utvrđenih zgrada. (Vidi tom V, knj. 9, dok. br. 15, 37 i 63.)

7. *Svijest i disciplina partizana:*

Svijest partizana ove Brigade je dobra, nema ih koji bi se negativno odnosili prema narodnooslobodilačkoj borbi; ako bi se koji našao, taj ne može doći do izražaja, jer je naša obavještajna služba budna. Našao se jedan saboter u II bataljonu ove Brigade, koji je na opće odobravanje partizana likvidiran. Isti se izvlačio uvijek iz akcija, nije htio da nosi partizansku [kapu] a takode i vojničko odijelo, bacio namjerno karabin u vodu i stalno se svađao sa svojim starješinama; isti se zvao Lovrenović Đuro, iz sela Prevršca, kotar kostajnički. Cilj i linija narodnooslobodilačke borbe tumači se svakim danom svim partizanima ove Brigade. Disciplina ove Brigade je prilična. Odnos K.P. i štabova: Odnos K.P. i štabova bataljona je dobar, ali još nije saživljen. uzajamno se potpomažu, dok Partija u svakom slučaju potpomaže izvršenja naređenja od strane štabova.

Međusobni odnos štabova bataljona i Štaba brigade: Stab brigade nastoji da se što čvršće poveže sa štabovima bataljona i svim partizanima. Stab brigade daje punu podršku i pomoć štabovima bataljona.

Stab brigade:

U Stabu brigade vlada potpuno drugarsko raspoloženje sa jakim kritikom i samokritikom. Održan je sastanak štabske jedinice na kome je raspoređen rad i postavljen opći plan rada, kako u vojnom tako i u političkom pogledu. Na ovom sastanku donesen je zaključak o izlaženju lista i izdavanju radio-vijesti svim svojim jedinicama i seoskim odborima onih sela koja se nalaze u blizini naše Brigade. List i vijesti počće izlaziti čim prikupimo potreban tehnički materijal.

Molim drugove u C.K. da pošalje polit, odjel ovoj Brigadi, jer isti je neophodno potreban zbog naglog porasta partizana i zbog neiskustva u radu kako partijskom tako i političkom.⁵

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara
Miloš Žica

" Sedma i Osmo brigada su u početku imale zajednički politodel.

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA ŠTABA NOU BRIGADE »MATIJA
GUBEC« OD 12. NOVEMBRA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP
ODREDA SLOVENIJE¹**

IZVEŠTAJ O STANJU I AKTIVNOSTI UBMG

2

IV. *Političko vaspitanje*

Prilikom formiranja brigade politički nivo partizana bio je na veoma niskom stupnju. Većina partizana je iz bivšeg Krškog odreda, a ostali iz II grupe (partizani rodom iz Ljubljane i okoline). Političkog rada sa njima nije bilo. Osobito slabi iz okoline Ljubljane.

Dosada smo po bataljonima proradili »Program kratkog kursa«. Slabije smo obradili samo temu o imperijalističkom i oslobodilačkom ratu. Pored političkih kurseva po četama, koji se održavaju svakog dana osim kada se partizani odmaraju (posle akcije ili pokreta), bila su nedeljno bar tri po bataljonima. Da ti časovi ne bi bili suviše nametljivi, održavali smo, po potrebi, bataljonske časove kritike, gde su svi partizani mogli izložiti svoje mišljenje o svim stvarima koje se tiču brigade ili akcija.

Sa svima politkomesarima dogovorili smo se unapred za sledeći program:

1.) Obradivanje i izučavanje tekućeg materijala — naredbi štaba brigade, radio-vesti, raznih događaja kod nas i u svetu.

2.) Dopunjavanje izučavanja »Kratkog programa«.

3.) Izučavanje VKP(b) (ko želi), Iljin: Priroda i ljudi (čitanje) i čitanje brošure o SSSR.

4.) Raspravljjanje o svim vojnim raerama i akcijama.

Uspeh u radu nije izostao. Partizani sve više diskutuju, interesuju se za sva politička pitanja. U samoj brigadi su odnosi među partizanima sve više drugarski. Moral se jako podigao, što se naročito primećuje u akcijama. Naročito se zapaža velika razlika u odnosu partizana prema civilnom stanovništvu, tako da nas ljudi svuda lepo primaju. Događaju se još pojed-

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5726. Dokumentat je objavljen u VI tomu, knj. 4, pod br. 83.

¹ Iz dokumenta je izostavljen deo koji se ne odnosi na politički rad u jedinici.

načni primeri »žicanja«. Prilikom rekvizicija još nismo mogli postići da ne dode do nereda. Ovde su naši partizani najslabiji.

Politkomesari bataljona su vrlo dobri, dobri su komesari četa, vodni delegati su slabi. Zamenik politkomesara brigade bio je teško ranjen u akciji u Skocjanu i sada ga nemamo. Zamenika politkomesara bataljona ima samo II bataljon. Odnosi između komesara i komandanata (komandira) su vrlo dobri.

(Izveštaj politkomesara brigade)

Na položaju, 12.XI.42

Komandant:
Jure Novljan

Politkom.:
Rudi Hrast

BR. 49

IZVEŠTAJ ZAMENIKA KOMESARA TRINAESTE HRVAT-
SKE NOU BRIGADE OD 13. NOVEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
XIII N.O.U. BRIGADE HRVATSKE
»JOSIPA KRASA«
Dana 13. XI. 1942

Izveštaj:

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.
OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

Stanje u partijskoj organizaciji Proleterskog bataljona prilikom ulaska u Brigadu² bilo je potpuno sređeno. Njen rad vidno se osjeća na svim sektorima. Pravilnim radom uspjelo se da je ona postala zaista rukovodeća organizacija u bataljonu.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak kopije originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I 435—436.

* Prema naredbi GS Hrvatske (objavljenoj u Zborniku tom V, knj. 9, dok. 11) Trinaesta hrvatska NOU brigada je formirana 4. novembra 1942. Međutim u izveštaju br. 1 Trinaeste NOU brigade stoji: »Danom 10. XI. 1942 završeno je formiranje brigade koje je počelo 7. XI. ov. god. U brigadi su formirana 3 bataljona i Mitraljeska četa. Bataljon se sastoji od 3 čete«. Izveštaj je potpisao komandant Rade Bulat. (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, k. 102 »V«, reg. br. 26—2, k. 719, reg. br. 51—3.)

Broj partijaca bio je 50 (prva četa 12, druga 10, treća 8, četvrta 9, štabaska ćelija 7, osoblje pri štabu 4. kandidata 27, skojevaca 110). Stanje u četama potpuno zadovoljavajuće. Rijetke slučajeve nediscipline brzo su komesari i partijci riješili na svojim četnim i desetinskim sastancima. Kulturno-prosvjetni rad razvija se tako da je svaka četa samostalno nastupala u selu svojim pjevačkim horom i diletantskom grupom. Komandni kadar potpuno je zadovoljavao. Desetari nisu bili na visini. Otuda su dolazili nedostaci prilikom akcija ili dijeljenja plijena, pri čemu se desetar izgubio u svojoj desetini. Komande četa u kojima se nalazio i sekretar četne ćelije postizale su sve veći autoritet u četi. Povezanost i planski rad partijske organizacije i komesara dobivao je sve veći značaj. Uspjehom koji je partijska organizacija postigla u radu na selu u Zumberku (zborovi, kulturne priredbe, osnivanje NOO) dokazala je da je pravilno shvatila liniju N.O borbe i da je sposobna da izvršuje zadatke. Takav, ukratko, ušao je Proleterski bataljon i njegova partijska organizacija u sastav Brigade.

Prije organizovanja naše XIII U. Brigade održano je savjetovanje partijaca bataljona koji ulaze u Brigadu, na kome je sudjelovao i drug sekretar Centralnog komiteta.³ Nakon izvještaja sekretara B.fatalionskih] B.Tiroal diskutovalo se o nedostacima unutar partijske organizacije i njenim skretanjima u radu na sektoru II Zone. Također je drug sekretar C.K. održao iscrpan referat o političkoj situaciji u kojem je iznio greške učinjene od strane Pokupsko-žumberačkog odreda i njegove partijske organizacije Te greške su kočile razvitak N.O. borbe u Zumberku i samih partizanskih jedinica.

Organizovanju Brigade pristupio je štab sa mnogo ljubavi i volje. Nakon imenovanja štabova bataljona pristupili smo formiranju četa. Pri formiranju četa kao kostur uzeli smo, naravno, komandira i komesara četa, vodnike i v.delegate, kojima smo raspodjelili jednak kvantitet i kvalitet partijaca i jednak broj proleteraca. Tom kosturu raspodjelili smo ostale borce.

Sekretari B.B. dobri su i marljivi drugovi. Bataljonski biro slabiji je nego bivši Proleterskog bataljona, ali daće ih se izgraditi i podići. Imaju veliku volju za rad. U svim bataljonima i četama obrazovane su ćelije. Sastanci se već održavaju u vidu sređivanja jedinica i pripremanja za polazak u Zumberak. Broj partijaca: I bataljon 39, II bataljon 37. III bataljon 40, mitraljeska četa (samostalna jedinica) 13, i Stab brigade sa osobljem 10 članova K.P. Sve **skuDa** 139 č. K.P.. od kojih je 25 novoprevedenih ovih dana (u Brigadu).

³ Misli se na Vladimira Poovovića, koji je bio sekretar Operativnog rukovodstva CK KP Hrvatske.

Situacija u novoformiranim bataljonima isprva je bila loša. Proleterci su tražili [da idu] u svoje krajeve. Neki proletarci nisu bili unaprijeđeni iako su prema svojim sposobnostima mogli biti, pa se javi kod njih taj problem potenciran. Kod nekih se osjeća prikriveni strah od teškoća i eventualnog ponovnog opkoljavanja u Zumberku... . Cim smo organizovali četne ćelije, partijci su počeli održavati desetinske sastanke na kojima se kritikom i objašnjavanjem ti nedostaci otklanjali. Tumačili su zašto Proleterski bataljon ne može više nositi svoje ime. Teško je bilo dokazati drugovima koji su od prvoga dana u borbi, a danas još uvijek su obični borci. Mi smo pazili na pravilno izdizanje, ali nismo mogli dopustiti da jedan koji je ipak manje sposoban (pa makar stari borac) bude unaprijeđen. Oni koji su uzdignuti osjećaju se zadovoljni i tako su utjecali i na ove druge drugove. Kad se uzme u obzir veliki broj bosih i strah od zime, jasno je odakle dolazi loša situacija u bataljonima. Svi ti nedostaci i zapreke u radu brzo su i većinom likvidirani pravilnim radom komesara i partijaca, tako da danas stanje izgleda mnogo bolje. Otpočeo je normalan politički rad. Osnivaju se kulturno-prosvjetni odbori po četama i bataljonima, sakuplja materijal za zidne novine. Proleterski bataljon postao je zaista srž Brigade. Komesar jednog bataljona javlja nam: proletari mi ne prave više nikakvih zapreka. Prilikom jela u jednom bataljonu proletarci, vidjevši guranje i narivanje za hranu, postupili su pravilno i rekli: »neka ovi drugovi prime prije hranu, mi ćemo lakše čekati«. Također u mnogim četama proletarci su uspjeli prenijeti svoja iskustva i organizovati kulturno-prosvjetni rad. Uče se već pjesme (horovi), sakuplja materijal za zidne novine, održavaju desetinski sastanci i uvodi stari »štimmung« raspoloženja i drugarstva.

Štabovi bataljona obećavaju mnogo. U njima se osjeća harmonija, jedinstvenost. Stvari rješavaju saglasno. Sistem rada našeg Štaba brigade prenijeli smo u štabove bataljona. Komandiri i komesari četa još se ne mogu ocijeniti. Dosada se moglo zapaziti da nemaju iskustva i rutine, ali svi imaju neobičnu volju za rad. Opće perspektive za rad Brigade vrlo su povoljne. Zato su nam garancija solidni štabovi bataljona, sekretari B.B., brzo organizovanje i sređivanje partijskog rada i opći polet i volja za rad koji se svuda osjeća. Obilazim štabove i posebnu pažnju obraćam B.B., kojima sam uputio pismene, a u razgovoru i usmene upute za rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:⁴

* **Mato Horvatić**

BR. 50

IZVEŠTAJ CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD
14. NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O
RAZVOJU USTANKA U HRVATSKOJ I O RADU PARTIJ-
SKE ORGANIZACIJE U VOJSCI¹

14.XI.1942

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi!

U toku zadnja dva mjeseca uspjeli smo učiniti velik korak na putu pokretanja hrvatskog naroda na ustanak. Prebivši znatne partizanske snage na teritorij II i III Zone (Zumberak, Moslavina, Slavonija), uspjeli smo osloboditi niz hrvatskih krajeva. Nedavnom ofanzivom uspjelo je neprijatelju uz teške gubitke da nas privremeno potisne iz Zumberka.² Ponovni odlazak na taj sektor naše novoformirane XIII Brigade³ imaće za posljedicu, prema izvještaju drugova, masovnu mobilizaciju tamošnjeg življa u partizane.⁴ Našim je snagama uspjelo osloboditi i onaj dio karlovačkog kotara koji se nalazi između Kupe i Mrežnice, sve do Bosiljeva. Dolaskom, međutim, jakih talijanskih snaga na taj sektor, naše su se snage morale privremeno povući. Prije oslobođenja tog kraja Talijani su sa četnicima pljačkali i palili neka srpska i hrvatska sela. U oslobođeni teritorij uključeni su i hrvatski krajevi između Korane i Mrežnice, sve do Barilovića. Nakon oslobođenja Bihaća uključeni su u oslobođeni teritorij sva sela koreničkog, cazinskog kotara, kotara Vrginmost i kotara Slunj, sem samoga Slunja, gdje se sada spremaju operacije za njegovo čišćenje.⁵

¹ Konija originala, nišana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 15142'V, 1—49 (42).

² Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu koja je otpočela 14. septembra 1942. Na Zumberku se tada nalazila Četvrta NOU hrvatska brigada. Pošto je neprijatelj bio daleko brojniji (7000—8000 boraca), Brigada je odlučila da se povuče na Kordun. (Vidi tom V, knj. 7, dok. br. 71, 73 i 76.)

³ Vidi dok. br. 49, nanomenu 2.

⁴ Trebalo je, po naređenju Druge operativne zone, da novoformirana Trinaesta proleterska brigada pređe preko Kupe 13. novembra, ali pošto obavještajni podaci nisu bili prikupljeni, prelazak je odložen za sutradan (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 38 i 68).

* Prvi napad na Slunj izvršen je noću između 6. i 7. novembra 1942. U napadu su učestvovala Prva i Druga NOU hrvatska brigada. Ovoga puta napad nije uspeo. Drugi napad na Slunj izvršen je 14.

U Moslavini se povoljno razvija partizanski pokret. Tamošnji je Odred" za posljednji mjesec i pol porastao na oko 360 boraca." Skoro polovicu boraca tog Odreda čine Hrvati.

Slanje jeane čete iz Zumberka preko Ivanščice za Kalnik⁸ imalo je za posljedicu mobilizaciju oko 40 omladinaca iz Varaždina. Na Kalniku se nalaze snage jačine 1 bataljona, koji je povezan sa Moslavinom i Slavonskim odredom u Bilo Gori.

Iz Zagreba je u posljednje vrijeme došlo u partizane oko 200 radnika i omladine.

U Slavoniji je formirana Brigada,⁹ nakon uspješnih akcija koje su tamošnji odredi vršili sa snagama koje smo uputili tamo s Banije, a koje su se nedavno vratile natrag. U oslobođeni teritorij Slavonije uključeno je nekoliko hrvatskih sela pakračkog, požeškog i daruvarskog kotara. Uslovi za mobilizaciju su tamo vrlo povoljni.

U svim hrvatskim krajevima HSS-ovsko članstvo i niži funkcioneri ulaze sve više u borbu. U kotarevima Samobor, Velika Gorica, Stubica, Pisarovina ima velik broj HSS-ovaca u ilegalnim narodnooslobodilačkim odborima. Zbog sve masovnijeg učešća hrvatskih masa u borbi, pojedini poslanici HSS traže kontakt s našom partijom

U vezi s tim pojavama u HSS namjeravamo sabrati sve te pojedince i grupice, koje stoje na liniji narodnooslobodilačke borbe, uticati na njih da se otvoreno izjasne za narodnooslobodilačku borbu i sklopiti s njima, kao grupom, sporazum o zajedničkom djelovanju u cilju okupljanja i onih masa koje još danas ne uzimaju aktivnog učešća u ovoj borbi.

Na oslobođenoj teritoriji politička situacija se odvija u znaku širokih priprema za izbore narodnooslobodilačkih odbora, koji će se održati krajem ovog mjeseca. Prema izvještajima part. organizacija nadamo se postići opće učešće u izborima i puno jedinstvo naroda.

Četnici su razvili živu aktivnost u toku posljednje talijanske ofanzive¹⁰ na Gorski Kotar i Primorje, gdje su prisilno

novembra. Pored Prve i Druge, učestvovala je i Osmu NOU hrvatska brigada. Grad je oslobođen istog dana, u 18,10 časova. (Vidi tom V, knj. 9. dok. br. 16, 22, 25, 39, 40. 46. 49. 53, 57, 58 i 59.)

⁸ Odnosi se na Moslavački NOP odred.

⁹ O dejstvima Moslavačkog NOP odreda vidi tom V, knj. 8, dok. br. 90. knj. 9, dok. br. 28.

¹⁰ O dejstvima jedinica NOV na prostoru Kalnika vidi tom V, knj. 10, dok. br. 5.

¹ Prva slavonska brigada je formirana 11. oktobra 1942. u selu Budićima. U decembru iste godine, prema naredbi GS Hrvatske, dobila je naziv: Dvanaesta NOU brigada.

¹⁰ Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu koja je otpočela 16. septembra 1942. U napadu na slobodnu partizansku teritoriju u Gorskom kotaru učestvovala su tri italijanske divizije: *Re<, »Lombardija« i

mobilizirali, od 17—60 godine, oko 300 srpskih seljaka iz Drežnice, Jasenka, Gomirja i dr. Prisilni su mobilizaciju vršili u otočkom kotaru (Lika), gdje su uspjeli izvući oko 1.000 ljudi, i u Plaškom, gdje je prisilno mobilizirano oko 500 seljaka.

I u samim četničkim redovima ima nezadovoljnika iz redova ljudi koji su prisilno mobilizirani. Pojedinci prebljegavali k nama. Jedan dio četničkih vođa, koji osjećaju svoju slabost, nastoji da stupi s nama u vezu. Uspješnim akcijama IX Partizanske brigade protiv četnika u gospićkom i gračačkom kotaru,¹¹ četnici gube i na političkom terenu. Naročito je rad part. organizacije u gračačkom kotaru, u selima pod četničkom vlašću, pridonio i vojničkom uspjehu. Iz sela oko Gračaca velik je broj pod četnicima naoružanih ljudi pristupio k nama, a nakon akcija IX Brigade par se je sela iz neposredne blizine Gračaca preselilo na oslobođeni teritorij. Četnički banditi, vidjevši to, počeli su u nekim selima razoružavati ljude koje su sami naoružali, ali su se ovi odupirali (selo Vrace). Uspješno obračunavanje sa četnicima u tom kotaru imalo je za posljedicu brzo i lako povezivanje sa hrvatskim selima, koja su ranije odbijala svaku saradnju s nama.

U Sušak se iz Splita preselio Jevđević, JNS-ovac, koji sa nekim sušačkim trgovcima i popom Vukelićem vrši smišljenu četničku propagandu. Nedavno su izdali letak u kom kažu: da ne postoji više partizana sem u Hrvatskoj, te da će i oni uskoro biti likvidirani. Po Ogulinu i Gomirju četnici i Talijani vuku se pijani i pjevaju: Talijani — »Giovinezza«, a četnici — »Marširala kralja Petra garda«.

Učestalim ofanzivama na sektoru Primorja i Gorskog Kotara, Talijani idu pomoću četnika za potpunim uništenjem naroda ovoga kraja. Ceste ofanzive, niz potpuno uništenih i opljačkanih sela, strahovita glad koja vlada u tim krajevima, zaustavljaju daljnju širu mobilizaciju masa za partizane. Poduzeli smo hitne mjere da se pomogne tom kraju u ishrani. Iz novooslobođenih krajeva slunjskog kotara već se liferuje ne-

»Granatijeri di Sardenja« (vidi tom V, knj. 7. dok. br. 99). Italijani su nadirali sa više pravaca. Njihove kolone su predvodili četnici i ustaše. Neprijatelj je najpre zauzeo Kunić i tako odsekao Gorski kotar od Korduna i Like. Prva četiri dana on se kretao oprezno, s manjim snagama, a onda je, 20. septembra, uveo nove snage. Na okupiranoj teritoriji Italijani i kvislinzi su vršili prisilnu mobilizaciju seljaka s nametom da ih upotrebe za borbu protiv partizana. (Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 12, 65 i 71.)

¹¹ O dejstvima Devete NO hrvatske brigade protiv četnika na teritoriji gračačkog i gospićkog sreza od 23. oktobra do 3. novembra vidi opširnije u tomu V, knj. 9, dok. br. 3, 12 i 21. Posle ovih akcija, Brigada je 3. novembra 1942. po naređenju Vrhovnog štaba NOV 1 POJ, prešla u Bosnu. (Vidi tom V, knj. 9, dok. br. 97.)

koliko vagona žita za te krajeve. Jedan dio Primoraca, koji žive u šumi pod vrlo teškim uslovima, preseljavamo u druge oslobođene krajeve, kao i glavninu partizanskih snaga.

Zadnje vrijeme primjećuje se sve veći strah Hrvata u svim krajevima od četnika, a naročito nakon zločina koje su te bande izvršile nad narodom u Dalmaciji, Lici (brinjski kotar), ogulinskom kotaru itd. Pruža nam se dakle široka mogućnost mobilizacije hrvatskih masa i na tom pitanju. Mase u srpskim krajevima mrze četnike, jer danas vide njihovo izdajstvo jasnije nego ikada, no boje se njihovog terora, naročito oni krajevi koji su u blizini pruge ili jačih talijanskih posada. Samo silom i {od prijetnjom strijeljanja nagone ih da prime oružje. Naš je osnovni zadatak u sadanje vrijeme da spriječimo i takovu mobilizaciju, tj. da je iznutra slomimo.

Posljednjih je dana prebjeglo iz domobranskih posada iz Banije i iz Gospića nekoliko domobrana u partizane. Domobrani se, kažu, bore protiv nas i to samo onda kad su prisiljeni na to, samo da ih ne pošalju na Istočni front. Prebjegli domobrani iz Gospića pričaju da je u Gospić došlo oko 1.000 Bosanaca, kao smjena Ličanima domobranima, koji su po naređenju više komande imali ići u Bosnu. Ne samo domobrani Ličani nego i oficiri ustali su protiv te naredbe, te ih zbog toga ima mnogo u zatvoru. Kažu dalje za domobrane iz Pazarišta (kotar Perušić) da su pobjegli kućama, a u Gospić poslali svoja vojnička odijela.

Skoro sa svim domobranskim posadama koje graniče sa našim oslobođenim područjem održavaju se čas jače, čas slabije veze. Tako je u najskorije vrijeme, zahvaljujući vezi sa jednim domobranskim oficijom iz posade kod Tušilovića (kotar Vojnić), omogućena brža likvidacija te posade koja je brojila oko 400 domobrana, ustaša i žandara.¹² Isti je taj oficir likvidirao jednog od najopasnijih vođa četničkih sa Korduna — Rakinica, na vrlo vješt način, po našem nalogu. U Majuru (Banija) opet je zahvaljujući vezi sa jednim domobranskim oficijom tamošnje posade bez mnogo poteškoća ista razoružana.¹³

Karakteristično je u posljednje vrijeme i držanje manjina prema narodnooslobodilačkoj borbi. U Slavoniji su neka švap-

" Nnpad na Tušilović izvršile su, noću između 23. i 24. oktobra, Druga i Četvrta NOU brigada. One su tada zarobile 60 ustaša, 40 žandarma, 322 domobrana, 2 domobranska i 2 ustaška oficira i zaplenile 350 pušaka, 4 mitraljeza, 13 puškomitraljeza, 2 topa, 1 bacač i veće količine municije. (Vidi tom V, knj. 8. dok. br. 76.)

" U toj akciji, koja je izvršena 29. oktobra u 2 sata ujutro, učestvovali su Peta i Sedma NO hrvatska brigada. Zahvaljujući dobroj pripremljenosti i brzini kojom je akcija izvedena (trajala je 35 minuta), partizani su brzo razbili neprijatelja i zarobili 48 domobrana, 2 oficira i 2 podoficira. (Vidi tom V, knj. 8. dok. br. 88, 92, 94 i 98.)

ska sela izjavila da se neće boriti protiv naše vojske. To su naše jedinice iskoristile, te je čitavo jedno švapsko selo predalo partizanima puške bez borbe.¹⁴ Cesi i Slovaci sa oduševljenjem primaju i hrane partizane, a pojedinci već i stupaju u odrede. Zapažaju se i simpatije mađarske manjine prema našoj vojsci....

Talijani nastoje okupirati što veći teritorij Hrvatske. Tako su nedavno vršili ofanzivu na Kordun, gdje su ih snage naše II Brigade potukle i odbile.¹⁵ Prema izvještajima, sada ponovo vrše koncentraciju za napad.

Jedna njemačka divizija, koja je nedavno bila stigla u Zagreb, s namjerom da osigura prugu Zagreb — Beograd, iznenada je prije neki dan ^otputovala u pravcu Beograda. Priča se da Nijemci namjeravaju od Zemuna stvoriti veću avionsku bazu, gdje navodno treba da dođe oko 3.000 aviona.

Uz sve postignute uspjehe i povoljan razvoj prilika u Hrvatskoj, mi još ne uspijevamo podići hrvatski narod na oružani ustanak i stvoriti svugdje NOO-e. Mi nismo uspjeli da na pr. četnički teror i pljačku, koju vrše u hrvatskim krajevima iskoristimo za pokretanje tog naroda u oružanu borbu, mi još nismo uspjeli u svim krajevima da zaoštrimo borbu protiv ustaša i okupatora. Isto tako neke naše organizacije nisu ništa učinile da pokrenu hrvatski narod u borbu protiv svakodnevne i sve veće pljačke koju vrše okupatori i ustaše po neoslobođenim hrvatskim krajevima.

Organizaciono stanje. U posljednje vrijeme se zapaža pollet u razvitku part. organizacija, skoro u svim krajevima Hrvatske. Mi danas imamo na teritoriju Hrvatske 22 okružna komiteta (od toga 3 novoformirana), 79 kotarskih komiteta, 2 centralna povjerenstva¹⁶ i 1 pokrajinski komitet¹⁷ — sa oko 3.500 članova partije na terenu i oko 1.500—1700 čl. u vojsci.

Pored zadovoljavajućeg broja članstva, naročito na oslobođenom teritoriju, mi nismo uspjeli prebroditi glavnu slabost naših partijskih organizacija: da naše ćelije na terenu i vojsci, naši kotarski komiteti i bataljonski birovi rukovode borbom na-

" Verovatno se odnosi na selo Blagorodovac, u kome je (prema izjavi Pavia Gregorića) 1941. godine od pripadnika nemačke manjine obrazovana partijska ćelija. Oktobra 1942. komunisti i simpatizeri NOP-a iz ovog i susednog sela Hrastovca, gde takođe žive pripadnici nemačke manjine, stupili su u partizane.

¹⁴ U napadu na slobodnu teritoriju Korduna učestvovali su delovi italijanske Prve brze divizije i divizije »Lombardija«. Tada su se na Kordunu nalazile Prva i Druga NOU hrvatska brigada. (Vidi tom V. knj. 8, dok. br. 68.)

" To su: Centralno poverenstvo za Zagreb i Centralno poverenstvo za Slavoniju.

¹⁷ Odnosi se na Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

roda na svom terenu, odnosno borbom partizana. Osjeća se još
koja naša organizacija iako u radu, te ona nedovoljno vrši
kontrolu nad radom masovnih vanpartijskih organizacija. To
je najviše osjećio izrazaj nakon formiranja Dugada, kada
je radi mnogih ličnosti skoro zamro.

Naši su partijci posagali u radu s masovnim vanpartijskim
organizacijama uglavnom vrlo dobre rezultate, ali nisu uspjeli
da sve te uspjene organizacione učvrste i osiguraju partijsko
rukovodstvo i kontrolu nad tim organizacijama. Na primjer:
organizacija Akr Z broji na hiljade žena, a broj žena u partiji
je veoma malen.

Kad Partije u vojsci nije zadovoljavao, što se opazilo na-
ročito formiranjem brigada. Pojedina su okružna rukovodstva
tom pitanju ranije posvećivala vrlo malo pažnje, 'time što su
poslali najbolje aktiviste u vojsku, često puta su mislili da je
stvar svršena. Nesnalaženje naših aktivista u pitanju orga-
nizacije part. rada u vojsci, sektaštvo u pogledu primanja novih
boraca u redove naše Partije, često pogrešan odnos Partije i
vojnog rukovodstva uklanjamo dosta uspješno preko partijskih
savjetovanja brigadnih aktiva i stalnih uputa koje dajemo ru-
kovodiocima — koji su većinom mladi, bez dovoljno iskustva
— od kako smo preuzeli direktno rukovodstvo partijskim ra-
dom u vojsci. Umnožili smo upute »O radu Partije u vojsci«
sastavljene na bazi iskustva u radu politodjela. Na sređivanju
part. organizacije po brigadama pomogli su nam drugovi koje
ste nam poslali za politodjele. Njih smo šestoricu podijelili u
tri naše najslabije brigade. Svi su se drugovi uglavnom poka-
zali dobri. Još se ne osjećaju rezultati njihova rada, jer im je
trebalo vremena dok se upoznaju sa ovdašnjim prilikama, a
pored toga njihov se rad do sada sastojao uglavnom na sređi-
vanju partijske organizacije. U najskorije ćemo vam vrijeme
moći poslati ocjenu rada svakoga pojedinca.

Organizaciono najslabije stojimo u Zagorju i jednom di-
jelu Slavonije. Teško nam polazi za rukom, u prvom redu zbog
neimanja redovnih veza. da likvidiramo uskogrudnost, sektaštvo
i oportunizam kod mnogih tamošnjih rukovodilaca. Okružni
komiteti u Slavoniji redovno broje po tri člana, pa stoga danas
nisu u stanju da uspješno rukovode cijelim partijskim radom.

Prema vašim uputama poslat je svim organizacijama
obrazac za kadrove. Čim isti budu ispunjeni slat ćemo ih po po-
trebi vama. Kako se na tome do sada kod nas vrlo malo radilo,
to pitanje ostaje i nadalje jedno od najvažnijih pitanja po
daljnji razvoj naših part. organizacija.

Zbog nepoštovanja partijskih direktiva [i zbog] slabog
rada, bili smo prinuđeni nedavno raspustiti Okružni komitet

za Baniju. Svi su članovi tog rukovodstva prihvatili tu mjeru kao potrebnu i pravilnu. Oni su većinom poslali van svog teritorija na rad u vojsci. Od starijih članova ušli su trojica u novoformirano rukovodstvo. Povodom toga održano je savjetovanje cijelog partijskog aktiva Banije. Sve su organizacije primile tu mjeru kao olakšanje, a novo rukovodstvo pruža garancije da će uz našu pomoć dobro raditi. Prilažemo vam naše pismo o raspuštanju OK, koje je upućeno svim part. organizacijama na Baniji....

Iz Zagreba smo pozvali druga Konspiratora,¹⁸ koji se tamo već teško može održavati, a na njegovo smo mjesto juče poslali drugaricu Lepu,¹⁹ koja će raditi sa Slavkom.²⁰ Osim toga poslali smo u Zagreb jednog druga²¹ koji će moći preuzeti rukovodstvo MK u Zagrebu i jednog člana²² PK SKOJ-a koji ima za zadatak da sredi SKOJ-evsku organizaciju i učvrsti SKOJ-evsko povjereništvo.

Po mom²³ dolasku u Slavoniju, doći će Pajo²⁴ i Ortega.²⁵ S njima i Konspiratorom pojačat će se rukovodstvo. Tada ćemo biti u stanju savladati sav posao. Do sada se uz sve napore i trud teško savladavao. Dobro bi bilo da od vas neko dođe, ako ikako može, bar za izvjesno vrijeme, dok se ja budem nalazio u Slavoniji, jer Andriji²⁸ treba malo vremena dok uđe u posao, a Mrtyac²⁷ izvan vojske teško da može šta pomoći. Ostaje dakle Anka,²⁸ koja se već dosta dobro snalazi.

U posljednje smo vrijeme održali dva partijska kursa za članove okružnih komiteta i sekretare K.[otarskih] K.fomitetaj. Kroz ta dva kursa je prošlo 29 drugova, od toga 3 drugarice. Kursevi su dali vrlo dobre rezultate. Težište rada na kursevima bio je praktično-politički dio. Ukoliko vas interesuje program kursa javite da vam ga pošalju.

Okružni komiteti na oslobođenom teritoriju održavaju češće partijska savjetovanja (u čemu se naročito ističe OK za Karlovac), koja daju dobre rezultate. Svi okružni komiteti na

" Dragutin Saili

" Lepa Perović

⁵⁰ Ivo Marinković Slavko, narodni heroj. Ustaše su ga uhapsile februara 1943. u Zagrebu, gde se nalazio po zadatku kao član CK KP Hrvatske. Nije se moglo doznati kad je ubijen i gde mu se grob nalazi.

¹¹ Petar Dozet

" Milutin Baltić

" Odnosi se na Vladimira Popovića.

" Pavle Gregorić

¹¹ Karlo Mrazović

" Andrija Hebrang

Vladimir Bakarić

" Anka Berus

oslobođenoj teritoriji održavaju partijske kurseve, nakon što smo im mi odobrili program.

Partizani. — U Hrvatskoj danas imamo, računajući Dalmaciju, oko 15.500 partizana u brigadama i odredima. Od toga u brigadama ima oko 10.500. Iako je priliv novih boraca rastao u posljednje vrijeme naglo, mi zbog slabosti našeg komandnog kadra do danas nismo uspjeli maksimalno iskoristiti snage kojima raspolažemo. Tome se pristupilo u posljednje vrijeme, grupiranjem nekoliko brigada, ali sa nedovoljno uspjeha (Glina, Slunj). No, glavna slabost našeg rada u vojsci sastoji se u tome što naše partijske organizacije nisu živjele pravim partijskim životom. Da bi se poboljšao rad u Partiji i sredile prilike u brigadama, održavaju se u svakoj brigadi partijska savjetovanja. Sekretari partijske organizacije u brigadama u većini ne odgovaraju svojim zadaćama. To su većinom dobri, odani, borbeni drugovi, ali mladi i bez iskustva. Vi nam u tom pogledu morate pomoći slanjem nekoliko dobrih partijskih aktivista. Naročito je to potrebno sada, kada se pristupa formiranju novih divizija i ide za centralizovanim izvođenjem akcija. Očekujemo pomoć i u komandnom kadru. Inače borci su naših brigada vrlo dobri. Naše brigade uživaju veliku popularnost u narodu. Kada je I Brigada pošla u Baniju, seljaci su jedne općine čistili cestu u dužini od 5 km za defile Brigade i donosili poklone borcima. A za 7 novembar naša V i VII Brigada dobile su kao poklon od seljaka 8 kola pečenih pilića.

Neposredno nakon stvaranja brigada, neprijatelj je prišao taktici iznenadnih manjih ispada na naš oslobođeni teritorij u cilju pljačkanja hrane, paljenja i uništavanja živežnih namirnica. U primjeni takve taktike ističu se Mrakove pokretne bojne, koje operiraju na Baniji. Zadnjim našim većim uspjesima znatno je otežana takva taktika neprijatelja.

Na oslobođenim teritorijama (Kordun, Lika, Banija i dio Gorskog Kotara) formirane su komande područja, koje se do sada još nisu snašle u radu i pokazuju niz krupnih nedostataka. Djelimično je to zbog toga što se malo vodilo računa da na tim položajima dođu dobri isprobani drugovi, a djelimično i zbog toga što ih se nije dovoljno pomagalo niti kontroliralo u radu ..²⁹

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. S. Stevo³⁰ je sretno i bez poteškoća stigao u Zagreb.

" Izostavljen je tekst koji se odnosi na rad partijske organizacije na terenu: na delatnost narodnih odbora i masovnih organizacija.

" Ivan Krajačić

BR. 51

IZVEŠTAJ POLITODELA ČETVRTE HRVATSKE NOU BRIGADE OD 14. NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE'

**POLITODJEL
IV PART. BRIGADE HRVATSKE**

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE**

Dragi drugovi, upućujemo vam izvještaj o našem radu od dana našeg dolaska, s time što ćemo vas upoznati sa sadašnjim stanjem naše partijske, skojevske organizacije kao i sa kulturno-prosvjetnim radom u Brigadi, jer smatramo da ste sa ranijim stanjem dovoljno upoznati. Ovaj izvještaj smo htjeli poslati i ranije, ali smo smatrali da je privremeno dovoljan usmeni izvještaj druga Lubarde.

1. Da bi zaista rad u Brigadi pošao pravilnim putem kako po partijskoj tako i po ostalim linijama našeg partijskog rada, i kako bi partija postala stvarni rukovodilac u našim vojnim jedinicama, smatrali smo, a što smo i preduzeli, da je potrebno učvrstiti partijska rukovodstva. U sva tri bataljona naše Brigade ojačani su partijski biro, s time što u njih ulaze po jedan član iz svake partijske jedinice, pored sekretara biroa i politkomesara bataljona. Ovo smo uradili zato da bi se rad partije razvijao ravnomjerno i direktive što brže provodile u djelo u svim jedinicama. Sa novoformiranim bat. biroima provodili smo direktivu naše partije o radu u vojsci. Tako smo objasnili drugovima kakva treba da bude uloga i rad jednog rukovodstva partije u našim partizanskim jedinicama. Ovako formirana rukovodstva istovremeno su sve ovo prenijela na partijske jedinice po četama. Partijski rad, kako u bat. biroima tako i u ćelijama, postavili smo po sektorima, tako da za svaki sektor rada, pa i za sektor rada na selu postoji odgovoran drug pred biroom, odnosno ćelijom. Sa ovako postavljenom partijskom organizacijom osjeća se živost u radu i povećana odgovornost drugova pred partijom. Da bi se zaista sprovodile odluke i zaključci doneseni na sastanku bataljonskog biroa, mi vršimo kontrolu time što odlazimo na sastanke partijskih jedinica po četama. Partijski sastanci se održavaju, čim se za to prije ukaže

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1'374—377.

prilika. Nivo partijskog članstva u Brigadi nije još na dovoljnoj visini kako u političkom tako i u partijskom pogledu. Ali i pored ovih nedosiataka, kod partijaca se osjeća ouanost i borbenost. To se vidi iz toga što u dosadašnjim borbama najveći dio gubitaka je dala partija. Proradom partijskih direktiva »O radu partije u vojsci« smatramo da će se popraviti odnos partije prema komandama četa, štabovima bataljona i Stabu brigade, jer se svaki partijac, bio običan borac, komandir, komandant ili politkomesar, upoznao sa svojim dužnostima. Na partijskim sastancima se proradio čitav materijal o proslavi 25 g. Velike oktobarske revolucije, kao i sav ostali dobijeni materijal. *U partiji se nalazi izvjestan broj članova koji ne zaslužuju da budu članovi partije, dok veliki broj dobrih i predanih boraca još stoji van partije.* Mi ćemo odlaskom na partijske sastanke, naročito zakazane u cilju primanja takvih drugova za kandidate, a najboljih i direktno u partiju, sve one koji ne zaslužuju biti u partiji isključiti. Naše je mišljenje da će se time partijska organizacija u Brigadi ojačati. S obzirom na nivo drugova iz bataljonskih biroa nijesmo mogli do sada primati nove članove, dok se sa istim bolje upoznamo. Nastojavamo da svi sektori rada žive punim partijskim životom.

2. *Da bi S.K.O.J.* u našoj brigadi odgovorio zadacima koji se pred njim postavljaju u narodnooslobodilačkoj vojsci, nužno je bilo otpočeti sa učvršćavanjem same organizacije. Zato smo odmah pristupili formiranju bataljonskih rukovodstava, kojih do sada nije bilo, ili su bila pretstavljena u jednom ili dva člana. Rukovodstva su sastavljena tako. da iz svake čete bude po jedan član u rukovodstvu, koji je istovremeno sekretar četnog aktiva.. Sekretar bataljonskog rukovodstva jeste pročelnik nekog od četnih aktiva i istovremeno član bataljonskog partijskog biroa. Preko ovako sastavljenih bat. rukovodstava obnovljeni su četni aktivni, odbacujući pri tome sve organizacione greške u dosadašnjem radu, naime postojanje aktivista, neaktivista itd. Četni aktivni su sada više omasovljeni jer u njih spadaju dosadašnji aktivisti i neaktivisti kao i jedan broj najboljih omladinaca koji do sada nijesu bili obuhvaćeni našim radom. U rukovodstvima i aktivima je izvršena podjela rada, tako da za svaki sektor odgovara jedan, odnosno grupa drugova. Sa ovim se osjeća priličan napredak u cilju čvrstine same organizacije, izgradnje aktivista i odgovornosti pojedinih članova. Pojedini sektori još uvijek ne žive punim životom, čemu je uzrok nedovoljna izgrađenost i nesnalaženje naših aktivista. Da bi se sva ova pitanja prečistila pristupili smo bataljonskim savjetovanjima, tako je već u jednom bat. održano, a u ostalim će se održati čim se za to ukaže prilika. Na sastanke bataljonskih rukovodstava odlazimo, i tu im pružamo punu pomoć u cilju nji-

hovog izgrađivanja i osamostaljenja. Na sastanke četnih aktiva takođe odlazimo i upućujemo naše aktiviste kako da rade da odgovore svim zadacima. Na sastancima je prorađivan čitav materijal koji je dobijen u posljednje vrijeme, kao: 25 g. Oktobarske revolucije, Moskva nama i o nama, članke iz »Borbe«, a naročitu pažnju smo poklonili proradi pisma Centralnog komiteta SKOJ-a. Naši aktivisti su prilično disciplinovani, izdržljivi i borbeni ali još nemaju dovoljno i političke svijesti koja je najvažniji uslov prvome. Sada imamo u Brigadi 210 aktivista, što je još uvijek malen broj prema broju omladine u Brigadi. Sastanci se ne održavaju redovno, što je uslovljeno brzinom pokreta i svakodnevnom borbom² u posljednje vrijeme, a i zbog nedovoljne elastičnosti rukovodstva, i neshvatanja važnosti redovnog sastajanja. U tome pravcu ćemo obratiti naročitu pažnju.

3. *Kulturno-prosvjetni rad* u Brigadi u posljednje vrijeme nije dao vidnih rezultata. Tu je glavni uzrok to što je Brigada imala svakodnevno marš ili borbu. Za ovaj rad postoje po bataljonima odbori, u kojima je svaka četa zastupljena sa po jednim ili više članova. Ovi odbori istovremeno rade u okviru svoga bataljona i na terenu gdje se nalaze. Aktivnost ovih odbora je došla do izražaja u tome što su svuda ispisivali parole kuda je Brigada prolazila, kao i održali nekoliko zborova sa seljacima, objašnjavali cilj naše borbe i potrebu njihovog učešća u njoj. Mnogi zborovi koji su bili zakazani nijesu se održali zbog kratkog vremena ostajanja Brigade u mjestu. Za održavanje ovih zborova odgovorni su još politkomesari četa i bataljona sa još dva druga uz njih, koji imaju smisla i sposobnosti za taj posao. Pribavili smo radio-aparat, tako da ćemo uskoro organizirati izdavanje vijesti za našu Brigadu. Pripremamo izdavanje jednog prigodnog brigadnog lista, ali tu imamo poteškoća u nedostatku tehničkog materijala.

Molimo drugarski C.K. da nam preko našeg agitpropa dostavite što više materijala a naročito redovno slati proglase. Uputite nam »Probleme lenjinizma«³ u više primjeraka ako ih imate na raspolaganju.

4. U vojničkom pogledu naša Brigada nije na potrebnoj visini, nema još uvijek udarnički karakter, čemu je uzrok ne toliko neborbenost ljudstva koliko nedostatak komandnog kadra. njegova vojnička neumješnost i oskudnost. Nedostaci u vojničkom pogledu vide se ne samo kod komanda četa, štabova bataljona, već i kod samog Štaba brigade, naime kod koman-

² O dejstvima Četvrtе hrvatske NOU brigade vidi tom V, knj. 9, dok. br. 12, 20, 23 i 61.

³ To jest: Pitanja lenjinizma.

danta. Da bi se takvo stanje u nekoliko popravilo, mi smo bili inicijatori smjenjivanja pojedinih drugova sa odgovornih dužnosti i zamjene sa dobrim borbenim kao i vojnički sposobnim drugovima. Tu je dobro došlo i to što je drug komandant brigade otišao na vojni kurs, što će mu mnogo pomoći da se u vojničkom [pogledu] izgradi i osposobi za boljeg rukovodioca brigade. Sa učinjenim promjenama u komandama četa i štabovima i sa ovako postavljenim partijskim radom, nadamo se da će udarnost naše brigade biti povećana u najskorije vrijeme. Odnos drugova u Stabu brigade je dobar, a isto tako i naš odnos prema njima po našem mišljenju je dobar.

U znaku proslave Velike oktobarske revolucije, naš rad u ovom mjesecu biće povećan, da bi postigli otkloniti sve nedostatke u dosadašnjem radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14. XI 1942 g.

Za politodjel
Vladimir Božović

BR. 52

IZVESTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE
HRVATSKE NOU BRIGADE OD 15. NOVEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi.

Šaljem vam izvještaj o političkoj situaciji i radu partijske organizacije u I Udarnoj partizanskoj brigadi Hrvatske od 20.X. do 10.XI.1942.

Brigada se sada nalazi na sektoru oko Slunja.² Pri bombardovanju Veljuna, gdje se nalazila naša I Udar na brigada, izbačeno nam je iz stroja 28 drugova i to 10 mrtvih na mjestu. Tri člana Partije, tri kandidata i sekretar skojevskog rukovod-

¹ Original, pišan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1/324—325.

* O borbama za oslobođenje Slunja vidi dok. br. 50, napomenu 5.

stva ostali su na mjestu mrtvi, ovi su drugovi svi iz IV bataljona koji je najviše pogođen bombardovanjem.

Ranjeno je 6 članova Partije, dva kandidata, 4 skojevca što lakše iz istoga bataljona. Poginuo je drug Dmitrović Milan, komandir 1. čete, koji je bio jedan od najboljih komandira u cijeloj Brigadi. Vidno se osjetio nedostatak drugova partijaca u ovome bataljonu, partijska organizacija nastoji da ovu šupljinu popuni, ali se još osjećaju tragovi nesreće u Veljunu.

Politička svijest nije na onoj visini kako bi trebala da bude. U zadnje vrijeme popunjeni su bataljoni sa novim partizanima sa Banije koji ne poznaju liniju Narodnooslobodilačke borbe u dovoljnoj mjeri. Drugove se upoznaje, tumači im se linija i naš stav prema pojedinim pitanjima, na tom polju angažirana je part. organizacija kao i komesari. Uvjerenja smo da će se svijest kao i borbenost pojačati za kratko vrijeme našim upornim radom. Naročito je popunjen IV bataljon sa drugovima novodošlim, što se i vidno osjeća.

Za sada kao najbolji po borbenosti i svijesti jesu bataljoni »Marko Orešković« i »Kordunaši«. »Pekiša Vuksan« slovi kao III. a »Banijci« kao IV. po svojoj svijesti i borbenosti.

Ima divnih primjera za vrijeme borbe a gdje se očituje i svijest partizana u Brigadi; tako kada je bio napad na Slunj, iako je kiša i velika hladnoća bila. »Kordunaši« su gazili Koranu dva puta preko i nazad.

Kod bataljona »Marko Orešković« osjetilo se da partizani hoće uzeti i zaviriti u svaki kutić kuće pri ulasku u mjesto, što baca ružnu sliku na isti bataljon. Na ovo je drugovima ukazivano svakom zgodom, no svijest je niska kod partizana, partijska je organizacija slabo aktivna u tom pogledu i to se neće moći odstraniti preko noći.

Kada se vodila borba kod Rakovice sa ustašama, koja se svršila u našu korist,³ u borbi je zapaljeno 3 kuće i 4 štale van Rakovice, nešto su zapalili ustaše, a nešto drugovi iz bataljona »M. O.«, tako da se -nije moglo ustanoviti ko je palio. Radi ovoga slučaja kritikovalo se drugove članove Partije.

7. XI., kao i nekoliko dana ranije, održana su predavanja po bataljonima u Brigadi o Velikoj oktobarskoj socijalističkoj revoluciji, i o ulozi SSSR u narodnooslobodilačkoj borbi kao i važnosti njegovoj u međunarodnom opsegu. Predavanja su praćena sa interesom i pažnjom od strane drugova partizana, na kojima se očitovala neizmjerena ljubav i simpatija prema našoj slovenskoj braći i spremnost da se žrtvuje do kraja u narodno-

³ Napad na ustaško uporište u s. Rakovici izvršila je Druga NOU hrvatska brigada u noći između 29. i 30. oktobra 1942. Opširnije o ovome vidi u tomu V, knj. 9, dok. br. 13 i 63.

oslobodilačkoj borbi u zajednici sa Crvenom armijom, narodima Sovjetskog Saveza i pod rukovodstvom Kom. partije. Partizani su shvatili i dobili jasne poglede na nejasne stvari u vezi sa Oktobarskom revolucijom. Naša brigada nalazila se toga dana, to jest 7.XI, na položaju kod Slunja u borbi protiv izdajnika hrvatskog naroda.

RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI:

U zadnje vrijeme pojačala se partijska organizacija brojčano u Brigadi sa 51 drugom. Tako da sada ima 169 članova, 101 kandidat i 281 skojevac, dok je brojno stanje ljudstva u Brigadi 1082. dakle još nije 50% obuhvaćeno. No drugovi partizani u Brigadi, izuzev IV bataljona, obuhvaćeni su svi u simpatizerskim kružocima i sa njima se politički radi i prorađuje dobiveni materijal.

Novoprimljeni drugovi su dobri drugovi, odani borbi i provjereni i vjerujemo da će iz redova istih proizići dobrih drugova kao rukovodilaca jer materijal je dobar.

Sastajanje partijske organizacije po bataljonima vrši se redovito ukoliko to dozvoljavaju prilike. Kod partijskog sastanka osjeti se manjkavost u ideološkom pogledu i tu treba pružiti punu pomoć, a što će biti i garancija za daljnji uspjeh naše part. organizacije u našoj vojsci. Po pitanju kursa učinjeno je malo, no stalnim proučavanjem drugovi će savladati mnogo stvari, više će moći koristiti. Među drugovima ima dobrog materijala tako da će za jedno kratko vrijeme pojaviti se dobrih rukovodilaca.

Među novoprimljenim drugovima ima 28 seljaka, 14 radnika, 4 službenika i 4 namještenika.

Kritike i samokritičnosti nema u dovoljnoj mjeri u nekim bataljonima, što se ne izražava kao cjelina nego pojedinačno, što se nastoji odstraniti, a što proističe iz nedovoljne izgrađenosti. Rukovodstva partijska, tj. bataljonski biro, osjećaju se kao stvarni rukovodioci, no još mnoge stvari mogu mimo njih proći nezapaženo, no to je sve rjeđe.

U I, II i III bataljonu ostvaruju se kulturno-prosvjetni odbori po četama, no još nije u cjelosti, a u IV bataljonu tek je u početku organizovanje. Kulturno-prosvjetnim radom rukovode kulturno-prosvjetni odbori. U nekim bataljonima organizovane su pjevačke grupe, uče se pozorišni komadi, pišu se članci za zidne novine koji izlaze dosta redovito. Na ovom polju rada angažirani su u većini skojevci.

Sa kandidatima se radi po svim bataljonima, proučava se materijal tako da već ima drugova koji će moći za jedno kratko vrijeme ući u part. organizaciju.

Obavještajna služba organizovana je koja kontroliše sve stvari po bataijonima i ukazuje na mnoge nepravilnosti itd. Ona koristi i ima viunih rezultata naročito u li oataljonu, gdje je bilo raspoloženje nezgodno kada su čuli Krbavčani da je Krbavica zapaljena od okupatora, što je netačno i pronijela se ta vijest po bataljonu.

Stabska ćelija Brigade redovito se sastaje i odnosi su se u zadnje vrijeme popravili, tako da se ne osjećaju raniji momenti koji su negativno djelovali. Uočene su mnoge greške u radu, što su nam ukazali drugovi iz C.K., i pristupilo se rješavanju tih pitanja o nedostacima, to jest pružanju svestrane pomoći našem nižem komandnom kadru itd. Tu smo zaposlili oficire pri Stabu, a i sami drugovi iz Štaba brigade rade kako bi se u najskorije vrijeme izgradio naš komandni kadar.

Agitprop pri Stabu brigade nije organizovan, kao niti je izišao list, to jest glasilo naše Brigade; to će u najskorije vrijeme biti učinjeno. Za neorganizovanje Agitpropa i za neizlaženje lista omeli su nam zadnji marševi i akcije.

Ova brigada trebala bi neophodno liječnika, što je već više puta zatraženo [od] Štaba I Operativne zone, te molimo drugove, ukoliko imade negdje nekoji liječnik manje potreban, da nam se dodijeli.

12 ovom mjeseca došao je drug Marko Čanković, dosadanji sekretar K.K. za Otočac, po odluci Štaba I Operativne zone, a ja sam stavljen na raspoloženje O.K.K.P.H. za Liku. Drugu sam predao svoju dužnost, to jest upoznao sam ga sa stanjem part. organizacije u Brigadi, kao i njegovim zadacima. Ukazao sam mu na pojedine stvari, kao i na poteškoće na koje se nailazilo i mnoge nedostatke u radu u Brigadi.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 15. novembra 1942.

Zamjenik komesara:
Uzelac Milan

**DOPIS CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD 18.
NOVEMBRA 1942. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA
DEVETE HRVATSKE NO BRIGADE O FORMIRANJU PO-
LITODELA¹**

18.XI.42

**ZAMJENIKU POLITKOMESARA IX PARTIZANSKE
BRIGADE²**

Radi učvršćenja partijske organizacije u našim brigadama i pojačanja partijskog rada u istima, C.K. je pristupio formiranju politodjela pri brigadama. Politodjeli su savjetodavna tijela pri štabovima brigada i rade pod direktnim rukovodstvom C.K. kao njegovi instruktori. Radi pravilnog odvijanja funkcija politodjela potrebno je da drugovi iz politodjela imaju potpun uvid u rad partijske organizacije u brigadama i da pomognu partijskim ćelijama kako u četama, tako i u ćelijama pri štabovima bataljona i brigade u njihovom radu. Drugovi Dimitrijević Zivan i Bojanić Vlada određeni su za rad u vašoj Brigadi.

Formiranjem politodjela pruža se pomoć prvenstveno političkom dijelu naših vojnih rukovodstava, i to zamjenicima političkih komesara kao i samim političkim komesarima. Sa drugovima iz politodjela ugovorit ćete i razraditi konkretni i detaljni plan za rad u vašoj Brigadi.

S drugarskim komunističkim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak kopije originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/430.

* U vezi s ovim dokumentom potrebno je napomenuti da je članove politodjela postavljao CK KPJ, a ne nacionalni centralni, odn. pokrajinski komiteti. Prema tome je i Centralni komitet KP Hrvatske samo dostavljao određenim jedinicama postavljenja koja je izvršio CK KPJ. Ovo se može zaključiti po jednom dooisu koji je identičan sa ovim, ali nema naslova i ostavljeno je prazno mesto da bi se ubacila imena. Original ovog dopisa se nalazi u Arhivu CK SK Hrvatske pod reg. br. 2708, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/179.

BR. 54

**PISMO POLITIČKOG KOMESARA TREĆE OPERATIVNE
ZONE HRVATSKE OD 19. NOVEMBRA 1942. POLITIČKIM
KOMESARIMA JEDINICA¹**

**SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA
NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH JEDINICA
III OPERATIVNE ZONE**

Dragi drugovi!

Prema naređenju Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke partizanske vojske još prošle godine određeni su znaci za pripadnike Narodno-oslobodilačke partizanske vojske. Ti znakovi su narodna trobojka u obliku trougla, zapravo dva kraka trougla, koji se krakovi sastaju iznad crvene petokrake zvijezde (vidi priloženi crtež). Prema tome su svi drugovi partizani, tj. svaki partizan, dužni da takav znak nose na kapi, odnosno partizanki. Prema spomenutoj naredbi Vrhovnog štaba drugovi partizani koji se nalaze u krajevima gdje ima Srba i Hrvata, a to je Slučaj u Slavoniji, dužni su da nose srpske i hrvatske trobojke. Te se trobojke nose tako da, ako je drug partizan Srbin, onda je prva traka trobojke srpska a druga traka hrvatska. Ako je partizan Hrvat, onda je prva traka trobojke hrvatska a druga srpska. Ta dva kraka trougla postavljaju se zato tako da se vidi i da dođe u znaku do izražaja narodnost svakog partizana, a istovremeno dolazi do izražaja i borbeno bratstvo hrvatskog i srpskog naroda, koje ujedinjuje, pored niza momenta koji uslovljavaju zajednički život naša dva naroda, velika narodnooslobodilačka borba svih slobodoljubivih i potlačenih naroda svijeta protiv najgoreg neprijatelja čitavog čovječanstva — mračnog fašizma, koji želi da u prvom redu uništi sve bratske slavenske narode. Znak te velike narodno-oslobodilačke [borbe] jest crvena petokraka zvijezda, jer ta naša borba nosi međunarodni karakter borbe protiv fašizma.

Naređenjem Vrhovnog štaba određene su i partizanske zastave. Naše partizanske jedinice dužne su nositi hrvatske i srpske narodne trobojne zastave sa crveno-zlatnim koncem obrubljenom petokrakom zvijezdom preko sva tri polja zastave (vidi priloženi crtež).

Primjećeno je da mnogi naši prijatelji, a ima čak i partizana, ne znaju kakvi su naši znaci i kakve su naše partizanske

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 21-1, k. 1483.

zastave. Mnogi vjeruju neprijateljskoj propagandi da su naše partizanske zastave crvene, da se Narodno-oslobodilačka partizanska vojska bori za uspostavljanje komunističkog društva, da su partizani protiv privatne svojine, protiv crkve i religije itd. Ova mišljenja javljaju se uslijed nerazumjevanja karaktera današnje naše narodno-oslobodilačke borbe. Drugovi politički komesari dužni su da drugovima partizanima i narodu objasne da je borba koju vodi Narodno-oslobodilačka partizanska vojska — borba za istjerivanje tuđinskog, fašističkog okupatora, za uništenje njegovih slugu ustaša i četnika, za razbijanje i uništenje fašističkog režima i vlasti a za nacionalno oslobođenje i nezavisnost, za najšire narodne demokratske slobode. Politički komesari dužni su da na svakom mjestu, i pred partizanima i pred narodom, [objašnjavaju] da je organizator i rukovodilac te velike narodno-oslobodilačke borbe Komunistička partija, ali su isto tako dužni da drugovima partizanima i narodu objasne ciljeve naše borbe i da raskrinkaju neprijateljsku fašističku propagandu, koju provode fašisti, ustaše i četnici. Fašisti, ustaše i četnici govore da su zastave Narodno-oslobodilačke partizanske vojske crvene, da bi tako prikazali pred neobavještenim narodom da se partizani bore za nekakav »komunizam«, dok se kod četnika viju srpske, a kod ustaša hrvatske trobojke. Polit, komesari dužni su da drugovima partizanima na djelu dokažu, a zajedno sa partizanima i narodu da dokažu na djelu da su naše zastave trobojke, da pred narodom stalno ističu koliko je Narodno-oslobodilačka partizanska vojska uništila narodnih neprijatelja, kakve je teške udarce zadavala okupatoru i njegovim slugama, koliko je naroda spasila od sigurne pogibelji, koncentracionih logora i uništenja, koliko je narodne imovine spasila. Dok se ustaše i četnici kite trobojkama, oni istovremeno vjerno služe tuđinu, osvajaču, krvniku naših naroda, neprijatelju svih slobodoljubivih i potlačenih naroda, aktivno s oružjem u ruci pomažu neprijatelju u borbi protiv naroda i protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Ustaše i četnici služe se trobojkama da bi lakše varali narod i da bi lakše vršili izdaje zabijajući nož u leđa narodu i njegovoj oslobodilačkoj borbi. Istina je da se Komunistička partija i njeni članovi nalaze na čelu narodno-oslobodilačke borbe, jer je ta Partija jedina prava narodna partija i njeni članovi su najvjerniji, najodaniji i najborbeniji sinovi svoga naroda, što su oni bezbroj puta na djelu dokazali i dokazuju. Zastava Komunističke partije je crvena, [a] zastava partizanska — trobojka. Komunistička partija nije nikada izvršila bilo kakvu izdaju; dok ona vodi [borbu protiv okupatora] i odgoila je čitavu armiju narodnih partizana koji se nesebično bore i svoje živote daju za slobodu svoga naroda, a među njima su uvijek prvi članovi Komu-

nističke partije, dotle ustaše i četnici pod trobojkom i okupatorskim vodstvom čine najstrašnija nedjela. *Treba suditi ne po riječima nego po djelima.*

Drugovi politički komesari dužni su da partizanima i narodu objasne da Komunistička partija nije nikome naturala niti danas narodu na silu i protiv njegove volje nekakvo novo komunističko društvo. Neprijatelji naroda, ustaše i četnici kleveću našeg organizatora i rukovodioca zato jer oni hoće da razbiju narodno jedinstvo i bratstvo, da izazovu bratoubilačku borbu kako između dva bratska naroda srpskog i hrvatskog, tako i unutar tih naroda. Istina je da se Narodno-oslobodilačka partizanska vojska bori za najšire narodne demokratske slobode, ali gdje neće biti slobode za razne petokolonaše, izdajice, neprijatelje naroda i narodnih sloboda, gdje neće biti mjesta niti slobode za ustaše i četnike i njihova rovanjenja protiv naroda, gdje neće biti slobode za neprijatelja narodne slobode, gdje neće biti mogućnosti vršenja izdaje naroda.

Neprijatelj naroda i njegove slobode fašisti, ustaše i četnici u svojoj propagandi tvrde da su partizani protiv privatne svoline, da otimaju svojinu naroda. Drugovi politički komesari dužni su objasniti partizanima i narodu da naša Narodno-oslobodilačka partizanska vojska nije nikada i nigdje dirala privatnu svojinu naroda, osim svojine fašista i njihovih slugu — tih izdajica naroda. Mi partizani oduzimati šemo imovinu narodnih neprijatelja fašista, špijuna, petokolonaša, jer nećemo dopustiti da se ti neprijatelji koriste od naroda napljačkanom imovinom i da tu imovinu koriste u borbi protiv naroda. Dok nas partizane lažno optužuju fašisti, ustaše i četnici, da mi otimamo narodnu imovinu, dotle su oni popalili desetke hiljada narodnih domova, desetke hiljada porodica protjerali sa njihovih djedovskih ognjišta, oteli njihovu imovinu, opljačkali ih do gole kože, stotine hiljada ih poubijali; provaljivali u narodne domove i odnosili sve što im se sviđalo, oteli od naroda njegovu zemlju, njegovu muku i trud i sve to predali u ruke raznim banditima i narodnim neprijateljima. Fašistički osvajači i njihove sluge ustaše i četnici upropašćuju naše narode. Oni su zaveli u našoj zemlji režim terora, kon. logora, ubistva, vješala i paleža. Siri se kao strašna epidemija skupoća, bezvrednost novaca, nestašica potrebnih narodu stvari, rekvizicije, otimačine i glad. U našoj zemlji zavladao je fašistički banditizam u svim mogućnim oblicima. Jedina snaga koja štiti naše narode i mnoge krajeve naše napaćene domovine od tog fašističkog ustaškog i četničkog banditizma jeste naša junačka i do kraja vjerna svoje narodu Narodno-oslobodilačka partizanska vojska.

Fašisti, ustaše i četnici kleveću partizane optužujući ih u svojoj propagandi da su protiv crkve, vjere i boga, ali činjenice

govore obrnuto. Partizani nisu nikada i nigdje rušili crkve, nisu nikada smetali vršenje vjerskih obreda, nisu nikada sprečavali ili zabranjivali pohađanje crkve niti su tjeroali narod na neku drugu vjeru. Drugovi politički komesari dužni su objasniti narodu sve zločine, koji su činili narodni neprijatelji fašisti i njihove sluge ustaše i četnici upravo na tim pitanjima. Koliko su crkava porušili, koliko su naroda pobili u crkvama, koliko su naroda tjeroali na drugu vjeru, a partizani su uvijek taj narod štitili. Fašistički okupatori i njihove sluge ustaše i četnici u svojoj propagandi lažno optužuju partizane za nemoralan život. Drugovi politički komesari dužni su objasniti drugovima partizanima i narodu strašan nemoralni život upravo tih okupatorsko-ustaških i četničkih bandita. Rijedak je slučaj a da partizani ne nalaze kod uhićenih ili pobijenih bandita najrazličitije pornografske slike svih mogućih poza, slike koje govore o »visokom moralu« tih fašističkih bandita. Drugovi politički komesari raskrinkavajući nemoralan život narodnih neprijatelja dužni su budno da bdiju i da suzbijaju svaki nemoralan čin kako u redovima partizana, tako i u pogledu odnosa sa narodom.

Drugovi politički komesari dužni su da uzgajaju najbolje drugarske odnose unutar redova partizana, da osiguraju pravilne odnose između drugova partizana i rukovodećih drugova, kako je to ukazano u prošlom uputstvu političkim komesarima, da strogo paze na odnose partizana i naroda, da se ne bi dokazali slučajevi da partizani, a možda i rukovodeći drugovi s visoka komanduju i zapovjedaju narodu i naređuju takove poslove i zahtjevaju takove stvari, koje nemaju pravo zahtijevati. Ne postoji narod radi nas, nego mi radi naroda. Ne smije se dozvoliti da partizan došavši u neko selo zahtjeva da mu se spremi n&ka određena hrana kakvu je on taj čas zaželio, što se je već više puta dogodilo. Ne smije se dozvoliti da partizani u selu zahtjevaju da spavaju na krevetima, da su grubi i nedrugovi u odnosu prema našem narodu i našoj braći seljacima. Mi smo narodna vojska. Između nas i naroda mora da postoji najtješnja veza, najveća ljubav prema našem narodu. Mi smo njegovi sinovi i to najbolji koji smo voljni svakoga časa sve dati za svoj narod i za njegovu slobodu pa je prema tome i naša obavezna dužnost a i najveća vrlina da mi taj svoj narod volimo i poštujemo svagdje i na svakom mjestu. U svakoj riječi, u svakom činu partizanima mora da se osjeća velika ljubav prema našem narodu, onda će nam narod i uzvraćati za tu našu vrlinu svoju pomoć. Samo onaj partizan može biti borben i odani borac, koji iz dna duše svoje nepomirljivo mrzi i prezire neprijatelja. Nepomirljivo i plemenito mrziti i prezirati neprijatelja može samo politički svijestan partizan, koji neugasivo voli svoj narod. Takav je borac onda hrabar i disciplinovan

i odan svome narodu i svojoj narodnoj vojsci. Takav partizan neće nikada da svoj narod gleda s visoka, da ga vrijeđa ili da mu nešto čini što bi ga vređalo. Partizan je narodni borac, on mora biti uvijek ski-oman pred svojim drugovima i svojim narodom. Takve partizane treba da odgajaju drugovi politički komesari.

Da bi se naše drugove partizane pravilno uzgojilo i vojnički i politički, da bi se naš narod politički prosvjećivao, da bi se dalje uzgajali i razvijali pravilni odnosi između naših drugova partizana i našeg naroda, politički komesari dužni su pojačati svoj politički i prosvjetni rad kako u redovima partizana, tako i u narodu, jer samo tako će se uzgojiti pravi narodni borci, samo tako će se doći do pune pobjede nad narodnim neprijateljem.

Fašistički okupator čim je porobio našu zemlju i naš narod odmah je uspostavio vlast svojih slugu ustaških banda. On je htio da pomoću ustaških banda uvuče sav hrvatski narod u borbu za uništenje bratskog srpskog naroda, a najbolji sinovi hrvatskog naroda sprečavali su tu paklenu namjeru okupatora. Oni su neumorno pozivali hrvatski narod u borbu protiv fašističkog okupatora i njegovih slugu ustaša. Oni su stupili odmah u početak u tešku borbu protiv ustaša, pozivajući sa sobom i hrvatski narod. Zločinački plan njemačkih fašističkih okupatora nije uspio. Hrvatski se narod danas već aktivno bori protiv okupatora i njegovih slugu ustaša. U ognju Narodno-oslobodilačke borbe kuje se borbeno bratstvo hrvatskog i srpskog naroda. Fašistički okupator uvjerivši se da mu plan nije uspio da iskoristi hrvatski narod u borbi protiv bratskog srpskog naroda, sada pokušava da iskoristi srpski narod u borbi protiv hrvatskog naroda, a prije svega protiv naše Narodno-oslobodilačke partizanske vojske, vojske srpskog i hrvatskog naroda. Okupator je za tu svoju novu paklensku krvničku rabotu već našao sebi vjerne slugane. Ti slugani to su četnici. Pomoću njih okupator pokušava da rovari i da pridobije na svoju stranu i dio bratskog srpskog naroda obećavajući mu neke fiktivne slobode, kao što su puštanje iz logora pojedinih Srba, izdavanje na ćirilici hrvatsko-pravoslavnog kalendara u kojem izdajice srpskog naroda trabunjaju i veličaju ustaše i ustaški banditski režim, veličaju okupatorske bande itd.. kleveću našu narodnu vojsku. U ovoj izdajničkoj raboti četnici uživaju punu podršku jugoslavenske izbjegličke izdajničke vlade u Londonu. Fašistički okupator i njegove slugue ustaše i četnici svim silama nastoje da pod svaku cijenu istrebe naše narode u međusobnoj bratoubilačkoj borbi. Reakcionarno i izdajničko vodstvo HSS-a također je počelo da unosi svoj udio izdaje, i tako sudjeluje u izdajničkoj raboti.

Sav taj protunarodni rad izdajica sviju dlaka može se i mora raskrinkavati, jer od toga zavisi potpuni uspjeh naše Narodno-oslobodilačke borbe. Sva ta neprijateljska rabota može se raskrinkavati do kraja samo onda, ako ćemo pored svakodnevnih dobro organizovanih oružanih borbi voditi i najširu sistematsku svakodnevnu političku borbu protiv narodnih neprijatelja. Ta borba donosit će nam željeni rezultat samo putem svakodnevnog upornog političkog rada kako u partizanskim redovima tako i u narodu. Zbog toga je neophodno potrebno da drugovi polit, komesari pored pojačanog političkog rada osobito pažnju posvete političkom radu u narodu. Taj rad treba o'a se vrši u najrazličitijim oblicima: putem održavanja mitinga, sastanaka, konferencija, zborova, putem rada sa NOO i pomaganjem istih da bi oni zaista postali nosioci vlasti na mjestu, da bi se zaista pretvorili u klicu nove narodne vlasti, da bi oni postali pravi nosioci i pokretači političkog života u svome mjestu. Dalje politički komesari treba da pomažu rad Saveza mlade generacije, AFZ-a, da organiziraju što veći broj i što bolje uređenih zidnih novina, džepnih novina, usmenih novina, da što bolje iskoriste naš štampani materijal, letke, proglase literaturu. Da bi politički komesari taj rad što bolje mogli razvijati mi prilažemo niz članaka i letaka, koje vam prilažemo. Spremamo i nekoliko brošura po najaktuelnijim pitanjima. U čitavom tom radu stalno treba imati pred očima da naša borba nosi strogo narodno-oslobodilački karakter te se treba strogo čuvati od svakog »ljevičarskog zastranjivanja«, »lijevih grešaka«, kao i padanje u desni oportunizam. Pored čitavog svog rada ne smije se zanemariti kulturno-prosvjetni rad.

Politički komesari dužni su da vode u svakom pogledu brigu o svestranom radu i potrebama ne samo čete i bataljona, nego i drugih jedinica i ustanova kao što su mobilni centri, osoblje kod štabova, straže, bolnice i intendantura, komande mjesta, radionice itd., što se je do sada vrlo slabo ili nikako činilo. Politički komesari vrlo često ne vode dovoljno računa o tim jedinicama i ustanovama i o drugovima i drugaricama koji u njima vrše svoje dužnosti. Politički komesari dužni su o svemu povesti računa: je li bolnice i bolničarke jedinice imaju potrebne lijekove i instrumente, kako su bolnice građene i osigurane, imaju li sve potrebno, kako vrše svoju službu, kako se hrane drugovi i drugarice u svim tim jedinicama i ustanovama. Jesu li odjeveni i obuveni, šta rade i kako žive, imaju li sve potrebno za ispunjenje zadaća postavljenih ispred njih, gdje se mogu i kako nabaviti, sve te potrebne stvari. Upravo je ne-ljepo kada drugovi politički komesari stalno u svojim redovnim izvještajima saopštavaju da su jedinice, t.j. drugovi partizani vrlo slabo odjeveni, da su bosi i da se slabo hrane, pa da moral

partizana usljed toga pada, da radionice nemaju materijala, da bolnice i bolničari nemaju lijekove, da jedinice nemaju novaca, pa da nema duvana itd. Dragi drugovi politički komesari, štab naše zone ne može praviti trebovanja u neka velika skladišta i tako snabdjevati naše drugove partizane, ali zato sve potrebe našim partizanima i našoj narodnoj vojsci ima neprijatelj u svojim skladištima. Sve to on prevozi željeznicom, kamionima po drumovima, drži kod svojih posada. Sve potrebno imaju narodni neprijatelji. Treba organizirati borbu protiv neprijatelja, otimati od njega sve što je nama potrebno i što je potrebno našem narodu. Kada će drugovi polit, komesari povesti o svemu tome dovoljno računa i organizirati sav taj rad i svu tu borbu, onda verujte dragi drugovi, da onda nećete trebati u izvještajima pisati: moral partizana je nezadovoljavajući, partizani su bosi, goli, gladni, nezadovoljni, nema lijekova, nema materijala za radionice, nema duvana. Onda nećete vidjeti ni malo neraspoloženja naroda naprama nama, onda neće moći neprijatelj za pola kilograma soli da privlači na svoju stranu seljaka, našega brata, onda neće moći četnik da rovari s uspiehom, ni malim uspiehom, nego nasuprot vidjet ćete ne zabrinuta lica golih i bosih, nego veselo raspoloženje sitih, odjevenih i obuvenih, vidjet ćemo svakog dana sve jače borbena raspoloženje ne samo drugova partizana nego i svega našeg naroda kojega mi bezgranično volimo. Onda ćete, drugovi politički komesari, mnogo lakše i sa mnogo uspjeha moći vršiti svakodnevni politički rad ne samo u partizanskim jedinicama nego i u narodu.

Drugovi politički komesari dužni su da što bolje i ekspeditivnije organiziraju rad u štabovima i u jedinicama, dužni su da vode i organiziraju kontrolu nad svim radom, a osobito nad ponašanjem i kretanjem drugova partizana. Treba izbjegavati svako suvišno ili nepotrebno hodaње partizana od sela do sela, kada se za to nema izričite potrebe. Iako je izdano naređenje da se dopusti daju samo u izričitim slučajevima, jer se nalazimo u oslobodilačkom ratu protiv nadmoćnog neprijatelja i svaki je borac vrlo potreban da bude na braniku interesa našega naroda i u borbi za njegovu slobodu, ipak se vrlo često susreću pojedini drugovi partizani gdje se klatare po nekim selima, zadržavaju po radionicama, bolnicama, hodaju za nekim »privatnim poslom«, idu tobože kao kuriri, ili tobože za nabavkom, po nekad pijuckaju po selima, te se polako razlažu i prave kojekakve nezgodne a po nekad i neprijateljske ispade, prljaju svojim ponašanjem našu Narodno-[oslobodilačku] borbenu partizansku zastavu i demoraliziraju pojedine ljude itd. Takvi drugovi gotovo uvijek su bez propusnice, nedisciplinovani i vrlo lako padaju pod utjecaj neprijatelja. Pita se: kako može pripadnik naše narodne vojske da bude otcutan danima.

a po nekad i nedjeljama, a da njegova jedinica, njegov komandir i politički komesar ni pojma nemaju o tome da se on negdje klatari. Ako se strogo vodi računa o kretanju partizana, ako se vrši potrebni politički rad, ako se vodi borba za disciplinu, onda se takove stvari neće događati. Osobitu pažnju treba voditi o kretanju partizana prilikom prekomandovanja, kontrolirati da li se dotični drug javio novoj jedinici na vrijeme koje je ukazano u objavi kada se ima javiti, a ne da se događa da se partizan uopće ne javi novoj jedinici. Komandiri vodova, četa i politički komesari dužni su da svaki dan provjere, jesu li svi drugovi i njihove jedinice na licu, a ne da kada se upita komandira koliko drugova imade, onda on ne zna ni brojno stanje, a kamoli da znade koliko pušaka ima, ko nije na licu, gdje se nalazi i t.d., ko se nalazi u jedinici a ne pripada njoj. Neophodno je potrebno da se služimo uvedenim sistemom propusnica i objava u kojima uvijek mora biti jasno označeno od kuda i kuda se dotični drug kreće, kada i u koliko sati kreće na put i kada i u koliko sati se ima javiti i gdje se ima javiti.

Drugovi politički komesari dužni su da se mnogo ozbiljnije odnose prema našoj obavještajnoj službi, nego što je to bio do sada slučaj. Politički komesari često ne znaju i ne poznaju kako treba mnoge drugove partizane svoje čete ili voda, ne znaju njihove vrline, ne poznaju njihovu odanost narodu i narodnoj vojsci kao što ne poznaju njihove slabe strane i sklonosti. Polit, komesar čete i polit, delegat u vodu mora da u dušu pozna svakog druga, jer samo tako može pravilno da im podjeli dužnosti i zadaće u boju, u pohodu i na drugim sektorima rada. Od pravilne podjele dužnosti i zadaća u veliko zavisi uspjeh naše borbe. Polit, komesari treba da pomažu obavještajcu u radu, da paze da bi se ta služba što pravilnije i ispravnije razvijala, da se ne bi pravile krupne i često puta upravo kardinalne greške. Ne smije se dozvoliti da se obavještajci prepuste potpuno samotoku, da se pretvore u sudove, da sami na svoju ruku vrše likvidacije, pa da čak ni ne obavještavaju štabove i našu obavještajnu službu o tim likvidacijama. Često puta se ne pridržava propisa naših vođenja istrage, hapšenja, pretresanja, pratnje uhapšenika, posao se vrši vrlo pogrešno, često puta i neodgovorno i neozbiljno, s ljudskim životima se odnosi lakomisleno što može imati teške posljedice za našu opštu stvar, za stvar slobode našeg naroda. Drugovi polit, komesari dužni su da striktno bdiju da se pravilno i propisno vrše hapšenja, ako je potrebno da se temeljito pripremi hapšenje. Prilikom hapšenja uhapšenika trebamo odmah pretresti džepove i odijelo, razoružati ga, to treba činiti vojnički i propisno, da se ne bi dogodilo da lice koje se hapsi daje i otpor i neko od naših drugova da postrada. Kada se radi o opasnom

banditu, on je obično vrlo spretan i pokušati će da na najrafiniraniji način natkrili one, koji ga hapse. Prilikom pretresa oduzeti treba sve dragocjene stvari, novac i t.d., a isto tako i sve legitimacije, pisma i sve papire, kao i pisaći pribor i sve one stvari kojima bi neprijatelj, odnosno uhapšenik mogao dati otpor. Sve te stvari treba popisati i zajedno sa spiskom zapakirati, napisati propratno pismo i uvijek slati zajedno sa uhapšenikom. Niko nema pravo da zadrži stvari uhapšenika, a još manje da ih zadrži i prisvoji za sebe. Zadržavanje i prisvajanje stvari ne samo da je protupropisno i protupravno, nego ono i kvari čovjeka, vodi ga na krivi put, put kriminala. Prilikom hapšenja i otpreme uhapšenika drugovi partizani nemaju prava da se upuštaju sa uhapšenikom u razgovore i objašnjenja, a to ne smije dozvoliti ni drugim licima, jer takovi razgovori i objašnjenja mogu samo omesti pravilnu i plodonosnu istragu i time nanijeti veliku štetu Narodno-oslobodilačkoj borbi. Gdje je to moguće da se istraga provede tiho bez hapšenja, treba izbjegavati do krajnjih granica hapšenje. Prilikom pratnje uhapšenog, drugovi partizani treba da su na sve budni, da ne zaborave ni na trenutak da oni prate možda najtežeg zločinca, koji je spreman da sve učini kako bi natkrilio pratnju i pobjegao, drugovi treba da nam mnoga bjegstva bandita posluže kao primjer kako treba vršiti dužnost pratnje. Saslušanja mogu da vrše samo određena za tu dužnost lica i lica koja su za to ovlašćena, a prilikom saslušanja treba voditi zapisnik. U slučaju ako se uhapšenika šalje dalje, drugoj instanci, onda se sa uhapšenikom zajedno šalju i sve njegove stvari, zapisnici i propratno pismo. Prilikom hapšenja, istrage i pratnje, uhapšenika se ni smije zlostavljati, nego se ih prema potrebi veže. Smrtne presude može da izreče samo sud koji ima da nosi odgovornost za svaku osudu. Ne smije se događati da obavještajci sami na svoju ruku likvidiraju pojedina lica. To nije njihova zadaća. Obavještajci su dužni da vode istrage, u slučaju potrebe daju naređenja za hapšenja, da prikupe sav istražni materijal i tako završe istragu te sav istražni materijal predaju sudu na postupak koji će dalje nastaviti rad na istrazi i donijeti konačnu odluku. Obzirom nato da se je u posljednje vrijeme dogodilo niz nepravilnosti, ponekad i vrlo teških i kardinalnih grešaka u našoj obavještajnoj službi, drugovi polit, komesari dužni su da se temeljito interesiraju našom obavještajnom službom, ali to ne smije da istu ometa, da smeta u pravilnom radu obavještajca, nego da mu pomaže u radu. Za nepravilnost ili za nemarnost u obavještajnoj službi odgovarati će vrlo strogo prije svega drugovi polit, komesari. Dalje zadaća obavještajaca i njihova dužnost jeste da razotkrivaju svaku nezdravu i štetnu za Narodno-oslobodilačku borbu pojavu i da o tome uvijek obavjest

političkog komesara, kako bi isti mogao da političkim radom reagira na takve nezdrave pojave i da ih likvidira.

Osobitu pažnju drugovi polit, komesari treba da posvete radu i organizaciji naših intendantura i intendantata. U tome radu nije dovoljno da se organizira pravilna raspodjela nego da se prije svega organizira što veća nabavka i proizvodnja. Da bi naše partizansko cjelokupno gazdinstvo što bolje i pravilnije se odvijalo, potrebno je što sposobnije drugove zaposliti u tom radu. Čitavom radu naših intendantura treba se odnositi savjesno, treba štediti zalihe, a i zadovoljiti sve naše potrebe. Treba i dalje organizirati sakupljanje dobrovoljnih priloga u naturi od našega naroda. Kod toga posla treba da se služi metodom ubjeđivanja, ne smije se događati da netko upotrebljava kod toga neki pritisak, već nasuprot tome treba razvijati svakodnevni politički rad. Pored sakupljanja priloga, treba organizirati kupovanje svih potrebnih stvari. Cesto puta dolaze ponude od sirane trgovaca, koji su voljni da nam prodaju, često puta po snošljivim i povoljnim cijenama mnoge artikle, pa čak i da nam daju na kredit. Sve to treba koristiti za snabdjevanje naše narodne vojske, i kod toga paziti da se nikad ne kompromitujemo nepravilnim postupkom naprama tim ljudima, već nasuprot, mi moramo sve poduzete obaveze da ispunjavamo savjesno. Ako budemo tako radili onda će nam mnogi ljudi ići na ruku u našem snabdjevanju. Konfiskovane od narodnih neprijatelja stvari treba pravilno raspoređivati, a ne razvući i razbacati. Čuvati naša skladišta, da se u njima roba ne bi kvarila. Prilikom dolaska naših jedinica u sela politički komesari treba da paze da ekonomi za ishranu ne bi postavljali seljacima zahtjeve koji su nedozvoljivi za narodnu vojsku. Bilo je slučajeva da je naša jedinica došla u selo N., zahtijevala da im seljaci ispeku krme i nisu htjeli da prime goveđeg mesa kojeg su seljaci bili već pripremili, zahtijevali su vina i rakije i to na grubi način i t.d. Za sve ovakove i slične stvari prije svega nose odgovornost polit, komesari. Sa narodom se treba saobraćati uvijek pažljivo i nikada se ne smije postupati tako da to izaziva nezadovoljstvo naroda. Politički komesari dužni su da uvijek i svuda imaju u vidu realizaciju teških i velikih zadaća, koje su pred nas stavljene, a te zadaće jesu: istjerivanje okupatora, uništenje njihovih slugu ustaša i četnika, razbijanje ustaškog režima, izvojevanje nacionalne slobode, širokih narodnih demokratskih sloboda i pravog i iskrenog borbenog bratstva između naših napaćenih naroda. Treba uzgajati najtješnje bratske odnose između naroda i njegove partizanske vojske. Sve to treba uvijek imati pred očima. Drugovi polit, komesari dužni su o svemu da vode najstrožeg računa, ali ne tako da ometaju pravilan rad, da guše svaku dobru samoinicijativu, već

nasuprot, oni trebaju da je razvijaju i da organiziraju uredan rad, funkcioniranje i kontrolu intendature.

Drugovi polit, komesari treba da veliku pažnju posvete pretstojećoj reorganizaciji uspostavljanja komandnih područja, komanda mjesta i seoskih straža. U svrhu upoznavanja sa tim pitanjem mi šaljemo i jednu brošuricu² (naređenje Komandanta Vrhovnog štaba druga Tite), koju drugovi polit, komesari treba da temeljito prouče kako bi što bolje pripremili se za izvršenje naredaba našega štaba po tim pitanjima kada takve naredbe budu izdane. Iz tih naredaba (brošure druga Tite) vidi se kakve ozbiljne zadaće stoje pred na om partizanskom narodnom vojskom i našim narodom, a osobito pred nama rukovodećim radnicima. Nije daleko čas da ćemo raspisati i izbore u kojima će naši polit, radnici morati da odigraju veliku ulogu, a prije svega naši polit, komesari. Zato se predlaže da polit, komesari što temeljitije prouče i to pitanje.

Dragi drugovi, u posljednje vrijeme u ovaj štab stiže vrlo mnogo dopisa naših drugova partizana, a još više od našega naroda. U tim dopisima se traži da putem razmjene izbavimo njihovu rodbinu i njihove najmilije iz ustaških konc. logora. To se može učiniti samo onda, ako mi budemo imali što više uhapšenih bandita. Polit, komesari treba da nastoje da se što više takovih bandita pohvata, da se na taj način izbave naši drugovi iz kandža neprijatelja.

Opazja se da u našim redovima ima znatan broj partizana, koji još nisu položili partizansku zakletvu. Drugovi politički komesari treba da o tome povedu računa i da svi do sada nezakleti drugovi polože zakletvu. Polaganje zakletve treba da bude što svečanije. Tom prilikom treba drugovima objasniti značaj zadaća i ciljeva naše Narodno-oslobodilačke partizanske vojske. Tom pitanju treba stalno posvećivati pažnju. Drugove partizane treba češće potsjetiti na zakletvu.

Dragi drugovi polit, komesari, *koristite [sei svim materijalima, časopisima, člancima, letcima, uputstvima koje vam se šalje. Vi ste prvi među prvima. Od vas umnogome zavise svi uspjesi naše Narodno-oslobodilačke vojske u našoj Slavoniji. Od vas zavisi bude li pravovremeno raskrinkana podla četnička izdajnička rabota, bude li pravovremeno raskrinkana okupatorska taktika demagogije i izazivanja bratoubilačkog rata, bude*

² Odnosi se na sledeće dokumente: naredbu vrhovnog komandanta NOP i DVJ druga Tita od 2. septembra 1942. o izboru, strukturi i zadacima narodnooslobodilačkih odbora, naredbu Vrhovnog komandanta od septembra 1942. o organizaciji pozadinskih vojnih vlasti na oslobođenoj teritoriji i naredbu Vrhovnog komandanta od 13. septembra 1942. o formiranju Ekonomskog odseka Vrhovnog štaba i njegovim osnovnim zadacima (vidi tom II. knj. 6. dok. br. 3. 8 i 39).

li raskrinkana pred Hrvatima Slavonije izdajnička rabota reakcionarnog i izdajničkog vodstva HSS-a koju oni spremaju, bude li raskrinkana podla rabota jugoslavenske izbjegličke izdajničke vlade u Londonu. Od vas, dragi drugovi, zavisi daljnje jačanje i učvršćivanje borbenog bratstva između srpskog i hrvatskog naroda, od vašeg svakodnevnog rada zavisiti će budući uspjesi naše Narodne vojske, red, rad, disciplina i borbenost u njenim redovima. Od vašeg rada zavisi uspjeh predstojeće reorganizacije i uzgajanje NOO-a. Od vašeg rada zavisi rezultat predstojećih izbora NOO-a. Od vas i vašeg rada zavisi čvrstina temelja naše nove narodne vlasti. Od bezbrojnih udaraca koje smo zadali neprijatelju on se ljulja, demoralizuje, njegova vlast je sve više demoralizovana. Neprijatelja treba razbijati, tući i dotući ga vojnički i politički i u privredi i naša će pobjeda biti izvojevana, a našem napaćenom narodu osiguran slobodan, sretan i radostan život u slobodnoj nezavisnoj domovini. Dragi drugovi polit, komesari, na posao sa još većom voljom, sa još većim žarom, sa još većom ljubavi za svoj narod i njegovu slobodu!

S našim borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dana 19. novembra 1942.

Polit, komesar:
III. Operativne zone.
Gašpar³ v. r.

Dostavljeno štabu I i II bat.. Bol. četi, i Pionirskoj četi.

24.XI.42

[paraf]

' Karlo Mrazović'

svaka drugovrsta objasniti snadž bodas i ciljevi naše narodno-oslobodilačke partisanske vojske, reč pitaš, treba stalno posvećivati pažnju. Snagovo partisansko treba čekće potajetiti na zakletvu.

Dragi čovjeki polit.komesari! Ističite svim materijalima, časopisima, listovima, književnim radovima koje vam se nalaze. Vi ste prvi među prvima od vas u mnogom saviše svi uspjesi naše narodno-oslobodilačke vojske u našoj Slavoniji. Od vas savisi bude li pravovremeno raskrinkana pedla četnička izdajnička radnja, bude li pravovremeno raskrinkana elmpateraka taktika demagogije i iskanjvanja bratoubilačkog rata, bude li raskrinkana pored Hrvatske Slavonije izdajnička radnja reakcionarnog i izdajničkog vodstva HSS-a koje mi spremaju, bude li raskrinkana pedla radnja jugoslavenske isbjegličke izdajničke vlade u Londonu. Od vas dragi drugovi savisi daljnje jačanje i uvrstčivanje borbenog bratstva između srpskog i hrvatskog naroda od vašeg svakodnevnog rada savisiti će buduću uspjehi naše Narodne vojske, red rad discipline i borbenost u njenim redovima. Od vašeg rada savisi uspjeh predstojiće reorganizacije i usagjanje HOO-a. Od vašeg rada savisi rezultat pretstojićih izbora HOO-a. Od vas i vašeg rada savisi izvršina temelja naše nove narodne vlasti. Od bistrogrih udaraca koje smo zadali neprijatelju on se ljulja, demoralizirao, njegova vlast je sve više demoralizovana. Neprijatelja treba razbijati, tući i detuci ga vojnički i politički i u privredi i naša će pobjeda biti izvejevana, a našom naprednom narodu osiguran slobodan, srećan i radostan život u slobodnoj nezavisnoj demovini. Dragi drugovi polit.komesari, na posao za još većom voljom, na još većim šaren, na još većem ljubavi sa svim narodi i njegovu slobodu!

A našim borbenim podstavom

MIŠT PAKIENU & SLOBODA NARODU!

Dana 19. novembra 1942.

Polit.komesari:
III. Operativne Zone.
Bašpar V.R.

Iskadjem slabu T.V. bat, H. aty. komandir, etc.

24. 8. 42

BR. 55

**CIRKULARNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP SLO-
VENIJE OD 27. NOVEMBRA 1942. SVIM BATALJONSKIM,
BRIGADNIM I OKRUŽNIM ORGANIZACIJAMA KPS¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE [SLOVENIJE]
Položaj, 27.XI.1942**

O K R U Ź N I C A

organizacijama KPS u bataljonima i brigadama i okružnim
organizacijama KPS

Oslobodilačka borba slovenačkog naroda ulazi u svoje završno razdoblje. Ova činjenica postavlja pred našu organizaciju nove najodgovornije zadatke u pravcu maksimalne političke, organizacione i vojničke aktivizacije čitavog partiskog aparata.

Sa preokretom na ruskom frontu, sa prelaskom Crvene armije u ofanzivne akcije koje uništavaju Hitlerove armije, i sa prelazom saveznica Engleske i Amerike u ofanzivu protiv vojske Hitlera i Musolinija u Africi, uanjetenim narodima Evrope otvaraju se nove mogućnosti. Afrička ofanziva, doduše, još ne pretstavlja drugi front, ali je ipak od ogromnog značaja jer dokazuiedasu Engleska i Amerika sposobne da formiraju drugi front. Sama perspektiva likvidacije afričkog fronta stvara mogućnost da se Italija u najkraće vreme izbac iz rata, da Hitler time ostane izolovan i da mora sa vlastitim armijama držati ogromne snage od Narvika do Carigrada u stalnoj pripravnosti protiv mogućnosti drugog fronta.

Sa svim tim pred nas se postavljaju novi zadaci:

1) Vojnički, okupator je morao da oslabi snage koje su partizanske čete dosada vezivale za našu teritoriju. Deo tih okupatorskih snaga, kako nemačkih, tako još više italijanskih, odlazi. Naš zadatak jeste da zadamo preostalim fašističkim bandama odlučne uništavajuće udarce.

2) Moralna snaga te armije je oslabljena. Mi možemo konačno da je uništimo jakom ofanzivnom akcijom, odmah, dok je gvožđe još vruće.

3) Bela garda gubi i zadnji moralni oslonac. Mi možemo potpuno da je uništimo jakom ofanzivnom vojničkom i poli-

¹ Original u arhivi Muzeja narodnog oslobođenja u Ljubljani. Dokumentat je objavljen u tomu VI, knj. 4, dok. br. 107.

tičkom akcijom. Pravilnom političkom agitacijom možemo objasniti prinudno mobilisanim belogardistima prevaru zbog koje su naseli, prevaru — da će rat biti još dugačak i da je okupator još jak. Politički dobro pripremljenim i vojnički snažno naoružanim udarcima protiv uporišta bele garde treba da dokažemo prinudno mobilisanim slabost bele garde i da ne postoji više mogućnost da se »lovi u mutnom« i »ostaje po strani«. Odlučujući dani su tu. Vreme je da svako sarađuje, prema svojim moćima, u narodnooslobodilačkoj borbi.

4) Pri tome treba, razume se, predviđati mogućnost da će neprijatelju, spretnim manevrisanjem, poći za rukom da za neko vreme još spreči svoj kraj i da će mu, naročito na našoj slovenačkoj teritoriji — koja za njega predstavlja prelaznu teritoriju za Italiju i koju će možda pokušavati da veštačkim injekcijama zadrži u ratu, — uspeti da koncentriše veće snage. Utoliko je, zbog toga, potrebna hitna i brza npobilizacija svega protiv okupatora i bele garde, da zaštitimo narod pred strahotama koje mu zver u svojim pretsmrtnim grčevima inače još može da zada.

Sve to zahteva maksimalnu mobilizaciju celokupnog partiskog aparata, naročito među partizanima, da pođe svim snagama na rad za istinsku aktivizaciju partizanskih četa u gornjem smislu, u smislu poslednje naredbe Glavnog štaba² i Dnevne zapovesti³ od 26.XI.1942.

Treba mobilisati sav tehnički aparat da bi bio sposoban, na najekspeditivniji način, brzo masovno raširiti vesti sa bojišta — međunarodnih i domaćih.

Treba preduzeti sve za najuspešnije i najsigurnije organizacione-veze među pojedinim organizacijama i okružnim od-

⁵ U toj se naredbi, između ostalog, kaže: »Vise primera potvrđuje da su mnogi Slovenci stupili u belu gardu ne iz ubeđenja, nego su bili prinuđeni... S obzirom na tu činjenicu naređujemo svim komandama da svim onim belogardistima koji se bez borbe predaju našim partizanskim jedinicama moraju *pokloniti život* ako obećaju da se neće nikada više, nikakvim sredstvima, boriti protiv Osvobodilne fronte i njene partizanske vojske. Prema njihovoj želji, mogu da se prime u našu vojsku ako su sposobni borci, ili se mogu pustiti na slobodu ...« (Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 96.)

* Odnosi se na Dnevnu zapovest Glavnog štaba Slovenske partizanske vojske od 25 (a ne od 26) novembra 1942, u kojoj se takođe skreće pažnja da su kvislinške jedinice bele garde »u ogromnoj većini sastavljene od zavedenih i prinudno mobilisanih ljudi koji mrze svoje belogardističke komandante i siledžije... Politički kadar u našim partizanskim jedinicama treba istovremeno da teži za tim da se među zavedenim i prinudno mobilisanim članovima belogardističkih bandi razvija maksimalna agitacija i propaganda koja treba da objasni ulogu bele garde sa jedne i Slovenske partizanske vojske sa druge strane«. (Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 103.)

borima i obezbediti, sa svoje strane, najbrže organizacione i tehničke veze sa CK-om.

Istovremeno, sva organizacija treba odmah da počne sa izdavanjem redovnih nedeljnih vesti o čitavoj svojoj delatnosti. Te vesti treba da sadrže, pored izveštaja o političkoj situaciji na terenu, o raspoloženju naroda, o akcijama partizana itd., i tačne izveštaje o celokupnoj delatnosti partiskih organizacija, naročito na polju agitacije i propagande, poboljšanja vlastitih tehničkih mogućnosti, izgrađivanja i učvršćivanja partije, širenja i čišćenja njenih organizacija itd.

U borbi za sprovođenje naše linije na mobilizaciji bilo naše vojske bilo terena za odlučujuće udarce okupatoru i... partiske organizacije treba da misle u prvom redu na sledeće opasnosti:

Oportunisti i »čekalice«, razni prikriveni i otvoreni mihailevićevci i belogardisti pokušaće da ometaju našu akciju teorijom »sloma«. Treba da smo svesni da nećemo i da ne smemo čekati nikakav »sлом« koji bi došao sam po sebi. Neprijatelja moramo slomiti mi! A onaj koji čeka »sлом« — demobilise mase u borbi protiv okupatora, navikava ih na čekanje, stvara mogućnosti »lovljenja u mutnom«, danas u suštini pomaže okupatora i belu gardu. Zato treba da protiv te opasne teorije mobilisemo čitav partiski aparat.

Zato treba da naročito među partizanima slomimo dosadašnju zimsku učmalost, na koju ukazujemo već u našoj poslednjoj okružnici i koja pretstavlja glavnu opasnost po izvršavanje gornjih, danas nužnih zadataka. Pritom partiske organizacije treba da se služe osnovnim načinom rada u masama — načinom *ubeđivanja* — i u partizanskim jedinicama; pravilnim radom u jedinicama, time što daju primer borbene spremnosti i drugarstva u savlađivanju svih zimskih i drugih teškoća, što daju četi i partizanima pravilnu borbenu perspektivu, što daju primer pravilnog odnosa prema civilnom stanovništvu, što umeju da ga mobilisu za borbu i znaju pravilnim političkim radom mobilisati sve što danas još »čeka« na poslednje odlučujuće udarce.

Treba uložiti sve snage za zaista masovno sprovođenje poziva na mobilizaciju u partizane svega što je sposobno da nosi oružje.

Pritom treba biti svestan da će danas više nego ikada dosada izbiti na videlo svi loši elementi, »kočničari« odlučujućih akcija, koji će pokušavati da svim mogućim razlozima ometaju aktivizaciju partizanskog pokreta i spreče slom zimske učmalosti. Takvi elementi pojaviće se i među partizanima, komandirima, komandantima i politkomima. U takvim slučajevima danas treba da postupamo vrlo brzo i partiske organizacije su

dužne da u takvim slučajevima pravilnim postupkom omoguće Glavnom štabu brzo reagovanje. Razume se, i ovde treba da je sistem partije: masovni rad. Radom u masama podupirati mere štaba i omogućavati štabu da, bez opasnosti po učvršćivanje bojne gotovosti i discipline, odvažnim operacijama leči prilike gde bi se takvi »kočničari« pojavili.

Budno treba paziti na sve opasnosti sektaštva koje u toj fazi odlučujućih borbi postaje naročito opasno. Borba za potpuno jedinstvo, za privlačenje u direktnu borbu protiv okupatora i bele garde i onih zadnjih koji su dosada oklevali, danas je važnija nego ikada. U toj fazi treba da učvršćujemo veze sa svima koji su dosada išli sa nama i da pridobijamo nove rezerve iz redova »sredine«. Treba da smo svesni da »sredina« nema više mogućnosti za dalji opstanak. Treba da je privučemo na stranu naroda. Zbog toga sektaštvo pretstavlja najveću opasnost, jer može lako prouzrokovati da je gurnemo u tabor neprijatelja. To, razume se, ne znači da smemo oportunistički popuštati u pitanju neodložne borbene mobilizacije svih zdravih narodnih snaga protiv neprijatelja. Teži se samo za tim da ostajemo čvrsto verni svom dosadašnjem programu: oslobođenju i ujedinjenju slovenačkog naroda i da treba u borbi za taj program pridobiti za saradnju još nove slojeve, a nikako slabiti dosadašnje veze.

Danas imamo sve mogućnosti, — a naše part. organizacije treba da sve te mogućnosti i iskoriste, — da ujedinito u borbi protiv okupatora i bele garde zaista sav narod, sve što je pošteno i zdravo. Danas imamo sve mogućnosti da izvedemo maksimalnu mobilizaciju i aktivizaciju svih narodnih snaga, a u prvom redu naše partizanske vojske, za odlučujuće borbe koje nam pretstoje. Zadatak svih part. org. jeste da su svesne svoje odgovornosti u tim otsudnim danima, da zapnu svim svojim snagama, mobilišu svoj aparat i pravilnim radom dokažu da je KPS danas zaista avangarda naroda!

Sa drugarskim [pozdravom]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

BR. 56

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP SLOVENIJE OD NOVEMBRA 1942. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA UDARNIH BRIGADA¹

PARTISKIM ORGANIZACIJAMA U UDARNIM BRIGADAMA

Dragi drugovi!

Ako bacimo pogled na uzroke zašto su pojedine partizanske jedinice, kao i pojedini partizanski komandiri, komandanti i politkomesari učinili sektaške i »vojvodske« greške za vreme slobodne slovenačke teritorije, ili pokazali nedostatak borbene partizanske naravi za vreme italijanske ofanzive, onda dobijamo, na kraju krajeva, samo jedan zaista dubok i istinski tačan odgovor: *jer u partizanskoj jedinici partiska organizacija uopšte nije postojala ili je, pak, partiska organizacija krajnje nedovoljno radila.*

Naime, značaj partiskih organizacija u partizanskim jedinicama i u čitavoj našoj partizanskoj vojsci je ogroman. Zašto? Zato što je partija avangarda čitave oslobodilačke borbe. Dakle, jasno je da treba naročito da se istaknu one partizanske jedinice koje imaju u svojoj sredini ćeliju ili barem članove revolucionarne avangarde, to jest naše Partije. Zato ćelija treba da zaista *zasluži* naziv *partiska* ćelija a član Partije da zaista zasluži ime *komunist*.

Ako je, s obzirom na to, postojanje partiske organizacije za svaku partizansku jedinicu od vanrednog značaja i ogromne koristi, onda je partiska organizacija u udarnim brigadama, koja dobro radi i odgovara svim svojim zadacima, prosto neophodna. Udarne brigade su naime — *udarne*, to znači — cvet naše partizanske vojske. A udarni cvet naše partizanske vojske može uzorno da gaji i vaspitava jedino — *najudarnija snaga* oslobodilačkog pokreta, naša Partija.

Zadaci partiskih organizacija u udarnim brigadama su, dakle, još i naročito odgovorni. Kad Centralni komitet naše Partije upućuje ovo pismo partiskim organizacijama ti udarnim brigadama, to čini sa željom da im pomogne u izvršavanju tih odgovornih zadataka, svestan da su naše partiske organizacije

¹ Original u arhivi Muzeja narodnog oslobođenja u Ljubljani. Dokument je napisan novembra 1942. Objavljen je i u tomu VI, knj. 4, dok. br. 110

ii udarnim brigadama jedno od najvažnijih partiskih uporišta u Sloveniji uopšte.

1) Sta naša Partija traži od svojih članova u udarnim brigadama?

Prvo što naša Partija traži od njih jeste da su uzorno požrtvovani, uzorno hrabri borci. Onaj koji bi samo druge pozivao da budu požrtvovani i hrabri a sam se ponašao u suprotnosti sa svojim pozivima, taj ne zaslužuje naziv komuniste, nego naziv komunista, naziv partijca duboko sramoti.

Drugo što naša Partija očekuje i traži od njih jeste da su uzorni drugovi. Borbeno drugarstvo, sprovođenje načela »svi za jednog, jedan za sve« — cement je naše partizanske vojske. Mi komunisti naročito treba da gajimo borbeno drugarstvo i da u njegovom duhu vaspitavamo sve ostale partizane. Time ćemo, sa jedne strane, učvršćivati našu partizansku vojsku uopšte a, sa druge strane, najtešnje ćemo se kao komunisti povezati sa partizanskim masama. Komunista, naprimer, nikada ne sme da dozvoli sebi povlastice koje ostali drugovi u njegovoj jedinici ne mogu uživati, ne sme da izbegava napore i neprijatne poslove koje treba da vrše partizani. Komunista koji bi u svojoj jedinici tražio neki izuzetan položaj, jako bi grešio protiv načela borbenog drugarstva, shvaćenog na komunistički način. Komunisti treba da umeju deliti sa svojom jedinicom sve priyatne trenutke, a naročito sve teškoće i neugodnosti. Još i više: pri podnošenju teškoća i neugodnosti oni treba da prednjače pred ostalim partizanima.

Treće što naša Partija traži od komunista u udarnim brigadama jeste da na organizovan način neprestano podižu borbeni moral ljudstva, da se brinu da ljudstvo rado, sa razumevanjem i svesnom disciplinom izvršava naređenja i uputstva odgovornih komandira, komandanata i politkomesara i da vaspitavaju ljudstvo u duhu nepomirljive borbe za oslobođenje našeg naroda i za srećnu budućnost radnih masa, u duhu borbe protiv svih spoljnih i unutrašnjih neprijatelja naroda i narodnih masa, u duhu borbe za potpunu pobedu Osvobodilne fronte i naše Partije.

Na kraju, naša Partija traži i očekuje da će komunisti u udarnim brigadama biti najbolji organizatori političkog rada udarnih brigada među civilnim stanovništvom.

2) Organizaciona struktura partiske organizacije u udarnim brigadama

Primanje novih članova:

Kao svuda, tako je i u udarnim brigadama osnovna partiska jedinica — ćelija. Ćeliju treba da osnujemo u svakoj četi.

Koga treba da primimo za partijca, odnosno kandidata? One partizane koji su već pokazali ili u koje imamo opravdano poverenje da će se pokazati kao predani i hrabri borci, koji usvajaju program naše Partije i žele da aktivno sarađuju u Partiji. Prilikom primanja dolazi, razume se, u obzir čistoća karaktera, neokaljana prošlost, o kojoj treba kandidata savesno i detaljno ispitati, disciplinovanost i požrtvovanost u samoj partizanskoj jedinici i borbeno drugarstvo u odnosu prema ostalim drugovima. Ovde nije toliko važno pitanje da li kandidat ume da govori lepo i tačno. Dobri govornici su, naime, često obični frazeri koji se u praksi savim drukčije pokažu nego na rečima. Mi nastojimo da dobijemo u Partiju dobre partizane, naročito iz redova radnika i sitnih seljaka, koji će barem tokom vremena postati sposobni da se najtešnje povežu sa partizanskim i civilnim masama i da im postanu istinski, poštovani i delotvorni rukovodioci.

Treba da ustanovimo da se dosada mnogo grešilo u vezi sa primanjem novih članova, odn. kandidata. Prilikom primanja bili smo, sa jedne strane, suviše uskogrudi pa smo dosta partizana koji su zaista zaslužili da postanu kandidati Partije, odn. članovi — ostavili van partiskih redova, dok smo, sa druge strane, primali razna trućala i avanturističke tuđe elemente koji nisu služili na čast Partiji ni među partizanima, ni među civilnim stanovništvom. Da bi te greške ispravili treba da sprovedemo dvoje: 1) kod svih kandidata i članova treba da izvršimo kontrolu njihove prošlosti, a naročito njihovog ponašanja u borbama i u toku italijanske ofanzive. Onoga čija je prošlost takva da mu nema mesta u Partiji ili koj^a se sramno ponašao u toku borbi, a naročito tokom poslednje italijanske ofanzive, treba bezuslovno isključiti iz Partije. 2) Kandidate, dobre skojevce i simpatizere koji su se istakli u toku borbi, a naročito u toku poslednje italijanske ofanzive, treba odmah primiti u Partiju. Uopšte, dakle, važi: vrata u Partiju treba otvoriti poštenim i borbenim elementima mnogo šire nego dosada; a iz Partije treba da izbacimo sve tuđe elemente, špekulante i trućala koji su se razotkrili kao paničari i kukavice.

Rukovodstvo partiskih ćelija u bataljonu pretstavlja biro bataljona, a rukovodstvo čitave partiske organizacije u udarnoj brigadi — biro brigade. Biro brigade je, s obzirom na pokretni i manevarski karakter udarne brigade, podređen neposredno CK-u.

3) *Rad partiske organizacije i sadržaj partiskih sastanaka*

Cesto se dešava da se dnevni red partiskih sastanaka odvija po nekakvom krutom šablonu. To je, razume se, sasvim po-

grešno. Takva pojava samo dokazuje da ćelija, odn. partiska organizacija ne razmatra i ne vodi čitav život u partizanskoj jedinici usred koje deluje.

Sta treba razmatrati na sastancima partiskih ćelija? Pored obaveznog proučavanja partiske literature i partiske linije, treba razmatrati kako ćelija treba da utiče na čitavu partizansku jedinicu kako u vojnom tako i u političkom pogledu. Da navedemo konkretan primer! Glavni štab, naprimer, izda dnevnu zapovest koja znači preokret u trenutnoj partizanskoj taktici. Ova dnevna zapovest pročitava se pred jedinicama. Zadatak partiske ćelije jeste da kontroliše kako su partizani shvatili i primili novu dnevnu zapovest, da organizuje proučavanje te dnevne zapovesti i da pomaže komandiru i politkomesaru da sve partizane njihove jedinice usmere u duhu nove dnevne zapovesti. Iz toga jasno proističe da je nova dnevna zapovest i njeno proučavanje u jedinici svakako stvar koja zaslužuje posebnu tačku dnevnog reda sastanka ćelije. Drugi primer: Jedinica ili bataljon ili čak čitava brigada izvršili akciju. Stab brigade je posle akcije izvršio konkretnu analizu toka akcije i svih pozitivnih i negativnih iskustava. Zadatak je ćelije da što aktivnije pomaže u opštoj partizanskoj diskusiji u protekloj akciji i u sistematskom ispravljanju i iskorenjivanju grešaka koje je analiza pokazala. Ćelija štaba, napr., treba da se brine da štab brigade svakako analizira iskustva izvršene akcije i da sa njima upozna brigadu. To sve, naravno, ne znači da partiska organizacija *preuzima* ulogu štaba. Naprotiv! Partiska organizacija *pomaže* štabu i podiže njegov autoritet među partizanima. Treći primer: Iziđe nov br. »Poročevalca« koji sadrži važna politička i organizaciona uputstva za rad među civilnim stanovništvom. Partiska organizacija treba odmah da pomogne politkomesaru i odgovornom za agitprop da organizuju proučavanje ovih novih uputstava. Slično bi moglo da se navede o ulozi partiske organizacije pri podizanju političkog nivoa partizana, pri vojnostručnim vežbama i pri političkoj delatnosti među civilnim stanovništvom. Ukratko: partiska organizacija najaktivnije *pomaže* u organizovanju *čitavog* vojnog i političkog rada brigade i, u okviru brigadne vojne formacije i vojničke discipline, brine se da se u brigadi izvodi dosledna *partiska*, vojna i politička linija. A čim je partiska organizacija tako čvrsto i avangardistički povezana sa svim pitanjima brigade i njene vojne i političke delatnosti, onda je jasno da sastanci ćelija i biroa traže po svim pomenutim i sličnim pitanjima odgovarajući dnevni red, koji nikako ne može i ne sme biti šablonski, nego treba da je u skladu sa istinskim partizanskim i političkim životom brigade.

4) *Najpreči trenutni zadaci partiskih organizacija u udarnim brigadama*

a) Partiske organizacije treba, kako objašnjavanjem tako i ličnim primerom, da pomažu da brigade izvrše prelaz iz neposrednog posleofanzivnog reorganizacionog perioda u našu ofanzivu protiv okupatora i bele garde u smislu naredbe² i dnevne zapovesti Glavnog štaba od 10.1X.1942.

b) One treba da pomažu u organizovanju vojnih vežbi i političko-vaspitnog rada među partizanima na osnovu programa¹ za kratki politički partizanski kurs koji je izdao politkomesar Glavnog štaba i na osnovu partizanskog političkog bukvara koji će skoro da izađe.

c) Partiske organizacije treba da pomognu odgovornom za agitprop i politkomesarima da organizuju što aktivniji politički rad među civilnim stanovništvom svuda gde se brigada kreće. Postupati treba u smislu poslednjih uputstava OF i naše Partije.

d) U samim brigadama partiske organizacije treba da stvore što tešnji odnos sa hrišćanskosocijalističkim radnicima i da u njima sve više učvršćuju svest o potrebi jedinstva proletarijata, koje je najsigurnije jemstvo za jedinstvo i pobedu OF i za srećnu budućnost radnog naroda Slovenije. Postupati treba u smislu zajedničkih predloga koje su za konferenciju radničkog jedinstva sastavili CK naše Partije i voćstvo hrišćanskih socijalista i koji će biti uskoro dostavljeni i brigadama.

e) Partiske organizacije treba da odmah organizuju krugove za prorađivanje partiske literature i Istorije SKP(b). Što se tiče same literature, treba proučavati sva poslednja tri broja »Dela« i brošure koje je izdao partiski agitprop za vreme slobodne teritorije. Ako od literature i Istorije SKP(b) postoji u brigadi samo jedan primerak, treba odmah organizovati *prepisivanje*, tako da svaka ćelija bude imala barem po jedan primerak za sopstvenu upotrebu. Proučavanje partiske literature i Istorije SKP(b) je *obavezno*. Partiski sekretari su lično odgovorni da svaki partijac uspešno učestvuje u prorađivanju Istorije SKP(b) i u proučavanju sve tekuće partiske literature.

f) U partizanskim jedinicama treba omasoviti organizaciju ZKM. U smislu članka o omladinskoj delatnosti naše Partije u 4 br. »Dela«, u aktive ZKM mogu biti primljeni svi oni poštteni partizani koji slede politiku naše Partije i priznaju njenu avangardnu ulogu.

U ovom pismu mogli smo da vam izložimo, razume se, samo skromne i općenite konture vaših zadataka. CK naše Partije vam nalaže da to pismo proučite na sastancima biroa i će-

* Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 22.

* Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 18.

lija i da donesete konkretne zaključke kako ćete sprovoditi u delo njegova uputstva u vašoj brigadi. Brigadni biro treba svakih 14 dana da pošalje CK-u detaljan izveštaj o čitavoj delatnosti partiske organizacije u brigadi. Kad primimo takve detaljne izveštaje, biće i Centralni komitet u mogućnosti da vam daje konkretna uputstva i konkretne savete na vaša konkretna pitanja.

CK Partije je ubeđen da moral udarnih brigada zavisi od morala i aktivnosti naših partiskih organizacija u brigadama. Pretstoje nam još vanredno teški zadaci, ali pred nama je i *pobeda*. CK očekuje da će komunisti u udarnim brigadama potpuno ispuniti svoju dužnost. A time će u još većoj meri učvrstiti ugled i uticaj naše Partije. I ugled i uticaj naše Partije danas kad imamo, s jedne strane, posla sa teškim zadacima a, s druge strane, kad stojimo pred odlučujućim događajima svetskih i domaćih razmera — važniji su nego ikada ranije.

Napred, drugovi, u borbu i na rad!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK KPS:

Peter⁴

* Boris Kidrič

BR. 57

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA PRVE PRO-
LETERSKE DIVIZIJE OD NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM
KOMITETU KPJ¹

BIRO I PROLETERSKE DIVIZIJE

IZVJEŠTAJ

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

1. — U vezi direktive C.K. o formiranju partijskog biroa Divizije na dan 23-XI-1942 god. formiran je biro I Proleterske divizije.

U biro Divizije ušli su zamjenici političkih komesara brigada sa političkim komesarom Divizije.

Dnevni red sastanka bio je sljedeći:

1. Formiranje biroa, njegov zadatak i podjela rada po sektorima.

2. Stanje partijskih organizacija u brigadama (izvještaji).

3. Budući rad.

4. Razno.

Zadatak biroa jeste rukovođenje partijskim radom u Diviziji po svim linijama. U tom pravcu, da bi partijske organizacije II Sandžačke i III Krajiške brigade ove Divizije, koje su nešto slabije od I Brigade, mogle koristiti iskustva I Brigade, mogu obilaziti jedinice I Brigade i obratno.

Za sekretara biroa izabran je Dušan Korać, zamjenik političkog komesara I Brigade.

Sektori rada biroa su sljedeći: po vojnom sektoru Korać, kulturno-prosvjetni Jezda² (II Brigada), omladinski Dura Lončarević (III Brigada). Politički rad — drug Fića.³ Mišljenja sam da je ovo samo formalno, dok je u praksi teže izvodljivo.

2. — a) Partijska organizacija I Proleterske brigade prilično je čvrsta i rad u njoj uglavnom je dobar. Promjena partijskih rukovodilaca za momenat se osjetila, ali je opet krenulo naprijed.

Među najosjetljivijim tačkama u dosadašnjem radu bio je rad na terenu. S obzirom na perspektivu kretanja i zadataka Divizije tu se mora [učiniti preokret],

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1071/VII, 1—3 (42).

² Jezdimir Lović, zamenik političkog komesara Treće sandžačke NOU brigade. Poginuo avgusta 1943. u s. Krupicama kao sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak. Narodni heroj.

³ Filip Kljajić

Izvršena je reorganizacija unutar partijskih ćelija četa u vezi sa direktivom C.K. (podjela na odsjeke i grupe). Ovo se u praksi pokazalo kao korisno a i rezultati će biti bolji.

Kulturni i prosvjetni rad zadovoljava uglavnom, ali ne u punoj mjeri. Isto tako i politički.

b) U izlaganju rada i jačine partijske organizacije II Sandžacke brigade drug se osvrnuo na sve bataijone od njihovog formiranja. Njegova konstatacija je da partijske organizacije u bataljonima nisu iste (mislim na partijski rad) jer su bataijoni sastavljeni iz raznih krajeva Sandžaka s različitim uslovima razvitka.

Partijska organizacija prilično slabo učvršćena. Nedostaje čvrstih partijskih rukovodilaca i u tom cilju dat im je jedan drug⁴ iz I Brigade za partijskog rukovodioca I Bataljona.

Politički se radilo dosta ali bez sistema, tako da se rad mnogo ne osjeća. Vojnički Brigada je olabavila, razlog: Brigada u posljednje vrijeme skoro nije imala većih akcija i, drugo, privodom novih boraca u Brigadu, omladinaca, smanjen je borbeni nivo Brigade.

Radi učvršćenja (partijskog) Brigade drug je zahtijevao da se iz I Proleterske brigade dodijeli za svaku ćeliju po jedan partijac koji bi u stvari bio instruktor ćelije. Ovo pitanje nije još riješeno.

c) U III Krajiškoj brigadi partijska organizacija još nesređena. Osnovno mjerilo za ulazak u Partiju je borbenost, odanost i poštenje. Teoriski nivo vrlo slab, a sledstveno tome aktivnost vrlo mala. Ne osjeća se još da Partija živi i djeluje u Brigadi. Politički i kulturni rad je vrlo slab, dok je borbenost vrlo dobra.

3. — Pred partiju I Divizije postavljaju se zadaci rada na terenu s obzirom na perspektive zadataka naše Divizije. Kao najvažniji problemi kojima se trebaju pozabaviti sve partijske organizacije na terenu jesu:

a) Mobilizacija novih snaga za popunjavanje brigada i eventualno formiranje novih jedinica na terenu.

b) Odnos prema stanovništvu i prema njihovoj imovini.

c) Stvaranje narodnooslobodilačke vlasti na novom terenu.

Unutar partijskih organizacija: u I Brisadi posvetiti pažnju teoretskom nodizanju kadrova kao najvažnije, dok u II i III Brigadi učvrstiti partijske jedinice kao i teoretski i drugi rad.

Broj partijaca u Diviziji jeste oko 800, tačan broj nismo imali jer podaci nisu bili još prikupljeni.

⁴ Dušan Sretenović Dule. Ubijen od strane četnika posle pete neprijateljske ofanzive. krajem juna 1943, u s. Stitkovu kod Nove Varoši.

Detaljniji izvještaj poslaću sa slijedećeg sastanka, pošto je ovo bio sastanak na kome je formiran biro.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Novembar 1942 g.⁵

Sekretar biroa
Prve proleterske divizije,
Dušan Korać

BR. 58

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE
(PETE CRNOGORSKE) BRIGADE TREĆE NOU DIVIZIJE OD
NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

DRUGARSKOM CK KPJ

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam izvještaj o stanju partijske organizacije i njenom radu od posljednjeg izvještaja do sada.

Brojno stanje partijaca u ovoj brigadi je 335 drugova i drugarica. Socijalni sastav je pretežno seljaci, sa podjednakim brojem radnika i intelektualaca. Partija je u posljednjim borbama izgubila 8 drugova partijaca i 6 drugova nepartijaca, od kojih su 3 SKOJ-evca. Ranjenih je 38, od kojih 16 partijaca lakše ranjenih.

Kadrovi su mladi, procentualno se dobro uzdižu, kako za vojne tako i za političke rukovodioce. Teorijski nivo je dosta nizak za veći dio partijaca. Održavaju se redovno sastanci, više praktični nego teorijski. Teorijski rad je prenesen na sve ljudstvo dotične čete, odnosno bataljona. Partijska organizacija osjeća se u potpunosti kao rukovodilac i uspješno rješava postavljene zadatke koje joj postave kako vojna, tako i politička rukovodstva. Partija na vrijeme reagira na probleme koje joj nametne situacija, kao na primjer uspješno rješava pitanje odjeće, obuče, ishrane i smještaja, tako da se kod naše organi-

⁵ Na originalu datum je dopisan crnim mastilom.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1103/V, 1—28 (42). Dokument je bez datuma, ali se po sadržaju može zaključiti da je pisan novembra 1942.

zacije nije dešavalo da imamo izbačenih iz stroja drugova zbog premrzlih nogu i slično kao što se dešavalo kod nekih dotičnih jedinica.

Dešavaju se sitni propusti na koje se odmah ukazuje.... Nekoliko drugova kažnjeno je kaznama, opomenama i ukorom zbog raznih manjih grešaka. Od posljednjeg izvještaja do sada u partijsku organizaciju primljeno je novih 20 drugova.

Partija je imala i priličan odliv, naročito vojnih i političkih rukovodilaca koje ste vi tražili, a nešto smo dali i drugovima iz Hercegovačke i Dalmatinske brigade. Drug Gligo Mandić pošao je za komandanta Dalmatinske brigade ove divizije, a na njegovo mjesto za zamjenika komandanta ove brigade postavili smo druga Niku Jovičevića, dosadašnjeg komandanta 3 bataljona, u sporazumu sa divizijom. Drugovi koji su došli za rukovodioce su mladi partijci, ali pokazuju puno volje i smisla i ubrzo će se osposobiti za dobre rukovodioce.

U zajednici sa drugovima iz politodjela obilazimo redovno partijske jedinice i ukazujemo im svoju pomoć. Drugovi iz politodjela aktivni su na radu i vode brigu o kadrovima. Pri obilasku jedinica konstatovali smo slijedeće propuste:

U I bataljonu partijski sastanci nisu redovno održavani. Zamjenik politkoma bataljona bio je bolestan i partijski rad je popustio. Drugovi su imali oštar kriterijum po pitanju novih članova u Partiji. Mlađe drugove nisu izdizali za rukovodioce. Na ovo im je ukazano i drugovi su uvidjeli nepravilnost svog stava. U partijskoj jedinici 3. čete ovog bataljona bili su zavladaali nepartijni odnosi među drugovima. Drugovi su se raskritikovali, dvojicu kaznili, a rukovodioca jedinice smijenili, pošto isti nije dorastao da vodi jedinicu.

U '2 bataljonu štabaska jedinica ne održava sastanke redovno, što sam im oštro podvukao. Biro kao cjelina blagovremeno ne reagira na propuste pojedinaca. Partija ovog bataljona je zdrava i dobro se razvija.

U 3 bataljonu... Štabaska jedinica ovog bataljona je vrlo mlada, ali se pravilno razvija.

U 4 bataljonu kod partijske jedinice primjećene su izvjesne crte gramžljivosti pri ratnom plijenu. Partijska organizacija je zanemarivala kulturni sektor i nije dala onoliko koliko je trebala dati. imajući u obzir kadrove koji se tamo nalaze. Na ovo im je ukazano i organizacija je crtu učaurenosti uklonila.

5 bataljon je Zijametski bataljon²... U bataljon smo poslali 15 partijaca na rad. Rezultati se svakog dana osjećaju i uvjeren sam da ćemo ovaj bataljon i politički učvrstiti.

¹ O tom bataljonu vidi opširnije u izvještaju Pete crnogorske NOU brigade od 1. januara 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ, a koji je objavljen u tomu IV, knj. 9, dok. br. 9.

U štabskoj jedinici sastanci se ne održavaju i-edovno, iako nastojim da to otklonim, propusti mi se dešavaju, a prvenstveno zbog okolnosti u kojima se nalazimo. Stanje u jedinici je dosta dobro, iako ima izvjesnih grešaka, propusta kod pojedinaca, na koje im ukazujem kako na partijskim sastancima, tako i pojedinačno.

U ostalim jedinicama stanje zadovoljava.

Političko-kulturni rad se stalno razvija. Politički komesari i ostali drugovi održavaju, kako po četama, tako i na terenu sa pozadinom, politička i naučna predavanja, pogotovo u svim selima u koje je naišla naša brigada održane su konferencije i priredbe, a naročito na terenu oko Zepča, Jajca i Vijenca. Muslimanske mase dobro su nas dočekale, aktivno nas pomagale u pogledu snabdjevanja vojske. Katoličke mase nijesu se ophodile neprijateljski, ali na ovom sektoru još se ne osjeća njihova aktivnost za našu borbu. Kod srpskih masa razbijena je fama o četnicima da su branioci slobode i srpstva i iste smo politički dosta dobro raskrinkali, a to se vidi i po tome što se njihove grupice vraćaju i predaju nama. Rad po ostalim sektorima teče normalno.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamjenik politkoma
I brigade III divizije NOVJ
Andrija Mugoša

**IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA NOU BRIGADE »LJUBO
ŠERCER« OD NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU
KP SLOVENIJE¹**

**BRIGADNI PARTBIRO
UD LJUBE SERCERA**

Na položaju ... novembra 1942

CK KP SLOVENIJE

Primili smo okružnicu CK od 17. t.m.² i već smo je proradili sa brigadnim i bataljonskim biroima. Proradili smo je i u ćelijama sva tri bataljona i u štabnoj ćeliji. Uopšte smo konstatovali da se greške koje su navedene u okružnici — u partiskoj organizaciji naše brigade još nisu pojavile.

Partija je doduše pratila rad komandanata i politkoma, ali se nikada nije direktno mešala u njihove poslove, već im je pomagala samo savetima i radom. Ni »viši« partizani još se nisu pojavili iz redova partijaca, pa ćemo i ubuduće voditi računa da se ne pojave. Od formiranja naše brigade partiska organizacija radi na podizanju svesne discipline, drugarstva, na uvođenju redovne političke nastave za partijce i partizane — to su bile prve odluke sviju ćelija, te se i danas radi na što potpunijem izvršenju njihovom. Mnogo je teže u pogledu potpune ilegalnosti partiske organizacije, pošto je u partizanskim jedinicama — gde stalno živimo zajedno — skoro nemoguće (ako je ćelija iole aktivna) održavati redovne sastanke a da ostali deo jedinice vremenom to ne primeti. No, i pored toga, ponovo naglašavamo da se »više« partizanstvo još nije razvilo. Ni u vojničkom pogledu brigada ne tone polako u zimski san, mada još nije razvila onu vojničku aktivnost koju će u najkraće vreme morati da razvije. Donekle je tome razlog građenje baraka, koje su se u prvom redu izgradile da bi se omogućila redovna politička nastava i pod najnepovoljnijim vremenskim uslovima. U brigadi se takođe stalno podvlači nužnost što tešnie saradnje sa ostalim brigadama i odredima. U cjelini se dosada desio samo jedan primer kršenja tog drugarstva, kad su borci jednu odredsku četu počeli nazivati »pogiebnim zavodom«, ali je već posle dva dana ovaj pogrđni naziv nestao. Odredskim Četama i brigadama pružali smo pomoć kad god smo mogli, i to

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5719.

³ Original u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 1510.

ne samo savetima već i hranom. Takođe vladaju najbolji odnosi između brigade i odredskih karaula i ambulante.

Sektorski rad:

Političko-vaspitni sektor: Učili smo: Lenjin: Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada; Dimitrov: O kadrovima, Delo br. 3 i 4; Istorija SKP(b), I poglavlje. Taj sektor će se takođe pobrinuti za srpskohrvatski prevod »Teorije Partije« od Voljgina. Odmah posle prekucavanja poslaćemo prevod na uvid. Kampanja objašnjavanja izvršena je takođe prilikom napada na belogardističke položaje (uporišta) u selima Topol i Hudi vrh.³ Letke: »Ko su partizani, ko belogardisti« rasturili smo na Bloškoj Planoti, u Rutama, u okolini Cerknice, Grahova. Dol. Jezera, Lipsenja. Letke: »Istina je« i »Belogardističko selo Topol je uništeno« rasturili smo na Bloškoj Planoti, u okolini Sv. Vida i u Begunjama te u okolini Roba i Turjaka. Poslednja dva letka smo sastavili u brigadi te ih šaljemo na uvid. Za članove SKOJ-a organizovano je čitanje: »Borba kineske omladine za slobodu« (na srpskohrvatskom).

Prosvetni sektor: pre svega vodi brigu o tome da se slobodne večeri iskoriste za pevanje i recitaciju. Pored toga organizovan je brigadni kvartet, koji redovno održava vežbe. U brigadni pevački hor uključeni su i pevači iz 3. bataljona.

Vojnički sektor: Organizovao je predavanje: »Disciplina na maršu« i »O važnosti patrola«. Vežbe su vršene u pokretima prilikom napada i odbrane i u odbrani logora. Organizovano je i redovno čišćenje oružja.

Omladinski sektor: Sarađuje u učenju s partijcima. Osim toga SKOJ se stalno poziva da treba da bude primer ostaloj omladini u Narodnooslobodilačkoj borbi.

Higijena: Pored lekarskih pregleda u brigadi, brigadni lekar leči civilno stanovništvo na terenu.

Stanje partije u brigadi:

I bataljon:	...	4 partijca,	25 kandidata,
II bataljon:	—,—	3 —,—	16 —,—
III bataljon:	—,—	...	...
Štab brigade	—,—		...
Ukupno	—,—		...

4

* Napad na belogardiste u selima Topol i Hudi Vrh, 25. novembra 1942, izvela je NOU brigada »Ljubo Sercer«.

* Kraj dokumenta nije sačuvan.

BR. 60

**IZVEŠTAJ KOMANDANTA PODLIPOGLAVSKOG SEKTORA OD NOVEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TREĆEM BATALJONU ZAPADNODOLENJSKOG NOP OD-
REDA¹**

CK KPS

Izveštaj o stanju Partije u bataljonu
ZDO i na terenu opšt. Dobrunje

Partija na terenu ne postoji. Poslednji rejonski odbor je razbijen već u septembru: jedan član je konfiniran, drugi je zatvoren, a treći, koji je tada ostao na slobodi, u oktobru je streljan kao talac. Na terenu ima sada još jedan član Partije u Šoštrom, 1 u Podmolniku, 1 u Podlipoglavu, koji je već godinu dana ilegalan. Svi ostali članovi koji su se do kraja održali na terenu — posle krvavog pokolja u Bizoviku i ti Dobrunjama² prešli su partizanima i sada se nalaze u . . . bataljonu.³

U bataljonu ima 40 članova Partije i 8 kandidata. Cl. [anova] KPJ ima 19. Sve čete imaju svoje ćelije. Vodi ih bataljonski biro.

Formiran je takođe rejonski odbor, i to od ovd. meštana, partizana, koji su članovi četnih ćelija i rade u četama, a ujedno vrše i funkcije RK. Ne znam da li je to pravilno ili ne, ali u postojećim uslovima nisam video drugog izlaza.

RK je takođe imenovao članove za rejonski odbor OF, te vrši kontrolu rada tog odbora. Sekretar RK je drug Kraševac,⁴ koji se nalazi u 2. četi tog bataljona.

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5241.

² U sela Bizovik i Dobrunje, izdajstvom belogardista, 31. avgusta 1942. upali su Italijani, te trojicu ubili i 146 muškaraca poslali u internaciju a 27. septembra su ubili još pet lica. Kada su, 29. septembra, u Bizoviku formirali svoje uporište, belogardisti su, pod komandom Jela Capudra, ubili šest pristalica NOP-a, a mnoge su, zajedno sa njihovim porodicama, poslali u internaciju.

³ Jedinica je samo formalno, zbog kamuflaže, pripadala Zapadnodolenjskom odred. Inače je bila pod neposrednom komandom Glavnog štaba NOV i POS i imala zadatak da pripremi zimovnik za članove GS i da se brine o stalnoj vezi sa Ljubljanom. (Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 78.)

* Pavle Strojinc. Poginuo u borbi s Nemcima 17. februara 1945. kod s. Janče.

... Ostao je još na slobodi ... i terenu jedino bivši sekretar,⁵ ali je on potpuno otkazao.

Svi partijci su novi članovi, tj. primljeni su posljednje godine. Njihovo izgrađivanje je veoma površno, zbog čega i bataljon — mada ima 40 članova Partije — ni izdaleka nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Ali u velikoj većini predani su Partiji, disciplinovani i radni, naravno, ukoliko se mogu snaći. Ima, naravno, i nekih izuzetaka koji imaju svoje slabosti, ali nastoje da ih poprave. Neki su i paničari, što se nažalost ne može izlečiti. Među njima se nalazi drug koji je bio kandidat cele godine, ali ćelija nije smatrala da je on zaslužan da ga primi kao člana, pa ga je primio sam CK.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ciril⁶

BR. 61

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
BRIGADE ŠESTE NO DIVIZIJE OD 1. DECEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

**PARTIJSKA ORGANIZACIJA II UDARNE
BRIGADE VI DIVIZIJE KORPUSA HRVATSKE**
1 decembra 1942 godine

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Rad i stanje partijske organizacije u ovoj brigadi od 21. XI. ov. g. kako slijedi:

I bataljon »Stojan Matić«: partijska organizacija broji na licu mjesta 28 članova, 5 kandidata i 62 SKOJ-evca. U rashodu ima 9 članova, 1 kandidat i 28 SKOJ-evaca.

⁵ Rudolf Muzga. Ubijen od strane belogardista u proleće 1943. u s. Podlipoglavu.

" Jože Moškrič, narodni heroj. Poginuo 22. februara 1943. u s. Policama.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I 206—208.

Sastanci bataljonskog biroa nisu redovno održavani s obzirom na akcije i marš i zbog toga što se sekretar biroa nalazi na polit, kursu. Sastanci četnih ćelija održavani su redovno.

Kulturno-prosvjetni rad u ovom bataljonu nije dovoljan. Džepne novine pokrenute su tek u posljednje vrijeme, dok diletantske grupe još i ne postoje. Pjevački hor također je slab i revolucionarne pjesme ne pjevaju se pravilno. Analfabetски tečajevi održavaju se po četama i broj nepismenih iznosi 16 drugova, od kojih su 4 tokom mjeseca novembra naučili čitati i pisati.

U posljednjoj akciji poginuo je član K.P., sekretar partij. jedinice I čete, drug Repac Bogdan, a ranjen je sekretar partijske organizacije III čete drug Sava Opačić. U istoj akciji poginula su 3 SKOJ-evca.

Tokom mjeseca novembra primljeno je u partiju 20 članova, 4 kandidata i 39 SKOJ-evaca.

U bataljon »Ognjen Priča«: part. organizacija broji na licu mjesta 14 članova, 9 kandidata i 54 SKOJ-evca. U rashodu koliko ima nije mi poznato, pošto me drugovi iz bataljona nisu izvjestili.

Sastanci bataljonskih biroa i četnih [ćelija] i štabске ćelije održavani su redovno i partijska organizacija bila je pošla pravilnim putem i brzim tempom, ali je u posljednjoj akciji² poginuo drug sekretar³ bataljonskog biroa partije.

Džepne novine u ovom bataljonu izlaze redovno i jedne su po kvalitetu najbolje u ovoj brigadi. Broj nepismenih u ovom bataljonu je 24 druga, od kojih su se samo 2 naučila pisati. Diletantske grupe postoje ali još nisu istupile sa programom. Pjevački hor također postoji ali je loš, pošto se pravilno ne pjevaju revolucionarne pjesme.

U posljednjoj akciji partij. organizacija imala je sljedeće gubitke: 1. Pejica Hinić, sekretar biroa, poginuo, 2. Serdar Nikica, pol. komesar čete, poginuo, 3. Gajić Mile, komandir čete, poginuo, 4. Stanković Dušan, partizan, član K.P., poginuo, 5. Zigić Rade, član K.P., vodnik, poginuo. Ranjeni članovi K. P.: 1. Pamuković Kamilo, politkom čete, teš. ranjen, 2. Končar Naranča, sekretar part. jedinice II čete, teško ranjena. Istovremeno poginuo je jedan kandidat, a jedan je ranjen, te 4 mrtva SKOJ-evca i 5 ranjenih.

Tokom mjeseca novembra primljeno je u partiju 12 članova, 7 kandidata i 37 SKOJ-evaca.

¹ Napad na Dvor je izvršen 26/27. novembra 1942. U napadu su učestvovalе jedinice Seste i Sedme NOU divizije. O ovome vidi tom V, knj. 9, dok. br. 84. 98. 99, 100, 102, knj. 10, dok. br. 18 i 52.

* Pejica Hinić

III bataljon »Mićo RaćLaković«: part. organizacija broji na licu 18 članova K.P., 3 kandidata i 48 SKOJ-evaca. U rashodu nalazi se 7 članova K.P., 2 kandidata, dok broj SKOJ-evaca u rashodu nije poznat.

Sastanci bataljonskih biroa nisu redovno održavani pošto se drug sekretar biroa nalazi u bolnici, dok sastanci četnih ćelija održavani su sa zakašnjenjem.

Diletantske grupe u ovom bataljonu uopšte ne postoje, dok zidne novine izlaze redovno, tj. dvaput mjesečno i kvalitetno su dosta slabe. Analfabetski tečajevi održavaju se po četama i dosad se naučilo čitati i pisati 8 drugova i drugarica, dok još ih ima 10 nepismenih. Pjevački hor je organizovan ali je vrlo loš.

U posljednjoj akciji poginula su 4 člana K.P.H. i to: 1. Dane Čović, partizan, 2. Milan Potkonjak, partizan, 3. Stijelja Branko, v. d. politkomesara i 4. Vukadinović Milan, v. d. komandanta bataljona, a ranjen je drug Đoko Orlović, operativni oficir bataljona. Broj mrtvih SKOJ-evaca iznosi 3 druga, dočim gubitaka u kandidatima nije bilo.

Tokom mjeseca novembra primljeno je u organizaciju i to: 18 članova K.P.H. i 39 SKOJ-evaca.

IV bataljon: part. organizacija broji na licu mjesta 33 člana K.P.H., 20 kandidata i 69 SKOJ-evaca. U rashodu ima 15 članova i 29 kandidata, a nije mi poznat broj SKOJ-evaca koji se nalaze u rashodu.

Sastanci bataljonskih biroa, štabске i četnih ćelija održavani su redovno i partijska organizacija u bataljonu je najbolje sprovedena. Svi pothvati poduzimaju se organizovano na sastancima i sa punom odgovornošću.

U ovom bataljonu postoji diletantska grupa koja je istupala sa programom, pjevački hor postoji i nije najbolji, tamburaški zbor koji je također svirao na sastancima i zborovima. Zidne novine izlaze redovno, tj. svakoga mjeseca dva puta, dok su ovoga mjeseca izišla 4 broja i kvalitetno se usavršuju. Analfabetski tečajevi održavaju se i postoje samo 3 druga koji ne znaju ništa čitati ni pisati, dok su svi ostali naučili i pišu dosta slabo.

U posljednjoj akciji poginuo je drug Đuro Priča, član K.P.H., komandir čete.

Tokom mjeseca novembra primljeno je u organizaciju 16 članova K.P.H., 8 kandidata i 24 SKOJ-evca.

V bataljon: part. organizacija broji na licu 11 članova K.P.H., 1 kandidata i 20 SKOJ-evaca.

Sastanci bataljonskog biroa, štabске ćelije i četnih ćelija ne održavaju se redovno, pošto su drugovi sekretari četnih

jedinica kao i sekretar bataljonskog biroa svi nanovo postavljeni i neiskusni u radu. U posljednje vrijeme radi se na tome da se tom bataljonu pomogne i dali smo jednog iskusnijeg druga, člana K.P.H., za sekretara bataljonskog SKOJ-a.

Pošto je ovaj bataljon nanovo formiran te partijska organizacija u njemu još nije čvrsto postavljena, to u ovom bataljonu ne postoje diletantske grupe, pjevački hor, dok analfabetski tečaj se održava, naučena su 4 druga čitati i pisati, dok ih još ima nepismenih 8. Članke za zidne novine poneki partizani pišu, ali to se tehnički ne dotjeruje, te možemo kazati da iste i ne postoje.

U posljednjoj akciji poginuo je drug Skorić Bogdan, član K.P., a ranjen je drug Ivanišević Stevo, član K.P.. vodnik.

Tokom mjeseca novembra primljena su 4 člana K.P. i 5 SKOJ-evaca.

U navedenom međuvremenu održan je sastanak sa bataljonskim rukovodstvima SKOJ-a u brigadi u zajednici sa drugom sekretarom SKOJ-a te je ukazano na sve nedostatke po SKOJ-evskoj organizaciji. . .

Masovni sastanci sa narodom održavani su, gdje je govoreno o današnjoj međunarodnoj situaciji, značaj Oktobarske revolucije itd. Uočilo se je da su u kotaru Dvor sve organizacije slabo sprovedene, te smo naišli u jednom slučaju gdje je narodnooslobodilački odbor sprečavao da narod dolazi na sastanak koji smo zakazali (D. Stupnica). Vezu sa organizacijama po mjestima u koja smo dolazili održavali smo ukoliko je ta postojala, ili, ukoliko nije pravilno funkcionisala, održavali smo sa njima sastanke i ukazivali im na pravilnost rada. Takove sastanke održali smo sa N.O. odborom i odborom S.M.G., kao i sa rukovodstvom SKOJ-a.

Dostavljeni su nam spiskovi predloženih odbora za srez Korenicu, te smo iste spiskove umnožili i dostavili po svim bataljonima ove brigade. Osjetilo se da sa većinom predloženih se partizani ne slažu, a kako nismo dobili nikakove direktive šta ćemo po istom učiniti, to nismo ništa ni probali, sem toga što smo im pročitali njihova imena.

Na teorijskim sastancima proučavano je Istorija S.K.P.(bi, Dvanaest uslova, Lenjin — planinski orao, Strategija i taktika, Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada, Staljin: Postanak versajske Jugoslavije, Manuilski — veliki teoretičar komunizma, »Borba« i ostali vjesnici.

Izvještaj o radu štabске ćelije brigade dostaviti će komesar brigade, pošto sekretar partijske organizacije drug Mrda,*

⁴ Simo Mrda

koji se sada nalazi na polit. kursu, odredio me za svoga zamjenika s tim da ne vršim dužnost sekretara štabске јединице.

Isto tako drug Mrda nije mi ostavio posljednji izvještaj 0 radu, te ovaj nisam mogao tačno dostaviti, a i zbog toga što je sekretar biroa II bataljona poginuo, a ostali članovi ranjeni, sekretar III bataljona također se nalazi u bolnici, a sekretar 1 bataljona na polit.kursu. Sva mjesta ovih, kao i ostalih drugova partijskih rukovodilaca koji su izbačeni iz stroja u posljednjoj akciji, nisu popunjena, a to ćemo učiniti prilikom prvog odmora. U tome poslu imaćemo mnogo poteškoća s obzirom da su svi drugovi zauzimali odgovorna mjesta a ostali mladi članovi još su u radu neiskusni..

Moral, s obzirom na gubitke gdje su u potpunosti izbačena dva štaba bataljona, popustio je.

Drug sekretar part. organizacije Mrda prilikom svog odlaska na kurs odredio me je za to vrijeme da ga zamjenjujem, a do sada sam bio sekretar partijskog biroa IV bataljona.

Na prvom odmoru srediti ćemo stanje, ukoliko se to bude moglo, i prikupiti sve podatke, te će sljedeći izvještaj biti u potpunosti iscrpan.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. sekretara:
N.⁵ Pejnović

• Nikica

BR. 62

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 1. DECEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KPJ¹**

**CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi, •

Šaljem vam izvještaj o stanju partijske organizacije II K.N.O.U. Brigade i o našem radu za ovo vrijeme. Izvještaj r. isam ranije poslao, jer sam htio da se što detaljnije upoznam sa stanjem kako u part. organizaciji tako i u brigadi. Pored ovog, pošto radim u punoj saglasnosti sa politodjelom, smatrao sam za dovoljno, za prvo vrijeme, što ste usmeno upoznati sa stanjem u part. organizaciji i brigadi preko rukovodioca politodjela, druga Pere.

Prije našeg dolaska u brigadi je bilo 126 partijaca, od kojih 38 radnika, 71 seljak, 13 intelektualaca, 1 oficir, 1 podoficir i jedan bivši žandarm.

Partijsko članstvo brigade je vrlo mlado. Mali je broj partijaca koji imaju duži staž, većinom članovima su postali u periodu narodnooslobodilačke borbe, neki ranije, a neki posljednjeg vremena. Partijsko članstvo sastavljeno je od zdravog materijala, koje se odlikuje hrabrošću, ličnim poštenjem, odanošću narodnooslobodilačkoj borbi i disciplinom. Sve ove karakteristike bile su i mjerilo za njihovo primanje u Partiju. I sama partijska organizacija odlikuje se svojom mladošću, koja se ispoljava u smislu dosta niskog teoretskog nivoa i uskog praktičnog iskustva, kao i pojava neshvatanja rukovodeće uloge Partije na svim linijama rada, vezivanja za ličnosti, većeg cijenjenja funkcija u vojsci nego u Partiji.

Pored ovog, u partijskoj organizaciji se ispoljavalo nedovoljno shvatanje potrebe teoretskog rada, a također su postojale mnoge nepravilnosti u radu.

Rad sa kandidatima nepravilno je bio postavljen. Postojali su grupni sastanci, podjela rada po sektorima, izvještaji i

¹ Original, pisan na maSini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1221/V, 1—23 (42).
* Pero Radović

drugo. Imali su duplu partijsku organizaciju, pored prave, sporedniju, manje važnu partiju. Isto tako partijska organizacija nije imala izvjesne sektore vrlo važne kao napr. politički rad na terenu, a partijcima su dodjeljivani sektori higijena, kuhinja. Uvlačenjem novih članova u partiju pomalo se sektašilo. Kandidatski staž obično je trajao po nekoliko mjeseci, a to ne po nuždi i potrebi, već iz pogrešnog shvatanja o potrebi dužeg vremenskog roka za staž, a u jedinici čete prat.[ećih] oruđa smatrali su da se na partijskom sastanku u partiju može primiti samo jedan član. Zanimljivo je kulturno-prosvjetni rad po četama i bataljonima. Postojali su horovi koji su jedva funkcionisali i analfabetski tečajevi. Krutost partijske organizacije ispoljila se je i u slučaju rada na kulturno-prosvjetnom polju. Kada im je ukazano na potrebu stvaranja bataljonskih horova, da bi formirali ove, likvidirali su četne horove. Politički rad sa partizanima nije bio organizovan preko četnih konferencija već govorima pred strojem.

Skojevski rad isto tako nije pravilno bio organizovan. Veliki dio omladine nije bio obuhvaćen radom Skoja. U samim aktivima postojala su skojevska jezgra, koja su skućen rad sa omladinom još više sužavala.

Pri dolasku u brigadu, u zajednici sa politodjelom, nastojali smo da se prvenstveno upoznamo sa stanjem partijske organizacije. U tu svrhu obišli smo po nekoliko puta biroa i partijske jedinice i na njima ispravljali nepravilnosti rada i praktično rješavali mnoga pitanja. Takvim radom učinjeno je dosta.

1) Izvršena je podjela rada po sektorima i ustanovljena odgovornost za rad sektora. Uvedeni su sektori: vojni, politički, politički rad na terenu, kulturno-prosvjetni i omladinski, a partijska organizacija rasterećena manje važnim sektorima koji su do tada postojali (higijena, kuhinja i dr).

2) Razgraničene su funkcije i linije rada političkih komesara i njihovih zamjenika, upravo partijsko-organizacioni i politički rad. Partijski rad smo postavili i reorganizovali čestim obilaskom jedinica, a politički konferencijama svih političkih radnika u brigadi. Na prvoj je postavljena važnost političkog rada, donijet plan rada i izabrane teme koje će se najprije prorađivati sa partizanima. Sa ovim konferencijama uspostavljena je čvrsta saradnja po političkoj liniji od političkih delegata u vodovima do političkog komesara brigade.

3) Pravilno i u duhu partije postavljen je cjelokupni rad. Naročita pažnja posvećena je radu sa kandidatima. Rezultat toga rada je porast partijskog članstva, a isto porast broja kandidata, kojih sada u brigadi ima 95. Ukazali smo na značaj

teoretskog rada ne toliko pričom o njegovom značaju, koliko zajedničkom priradom materijala. Organizovan je politički rad na terenu. Održano je nekoliko zborova i političkih konferencija od strane štaba brigade, a isto tako političke konferencije održavali su i bataljoni. Čak štaviše jedinica čete pratećih oruđa organizovala je i održala četiri manje konferencije, što dokazuje da je ova linija rada pravilno shvaćena i napredak u osamostaljivanju. Rad na kulturno-prosvjetnom polju u nekim linijama je naročito oživio. Svi bataljoni imaju horove i diletantske grupe i izdali su po jedan broj svojih bataljonskih listova. Omladinci I bataljona izdali su jedan broj svoga omladinskog lista. Pravilnim postavljanjem rada Skoja učinjeno je te danas ne postoji ni jedan omladinac u brigadi koji nije obuhvaćen radom Skoja. Sada u brigadi ima oko 450 aktivista.

4) Najvažnije u cjelokupnom našem radu je temeljenje rukovodstva partijske organizacije cjelokupnim životom i radom u brigadi. Sva pitanja i problemi koji se pred brigadu postavljaju prvo se pretresu na sastancima partijskih jedinica i biroa, pa tek na sastancima štabova i komandi četa. Ovakvim radom članovi partije dobivaju više iskustva u radu, partija se izgrađuje u istinskog rukovodioca, dolazi na svoje pravo mjesto.

Ali i pored svega rada i uspjeha koji su postignuti za ovo vrijeme, ipak u partijskoj organizaciji postoje nedostaci kojima se mora posvetiti puna pažnja. Prvenstveno, da bi uspostavili puno rukovodstvo partijske organizacije, pred nas se postavlja najozbiljnije odstranjenje ovih nedostataka: za mnoge članove partije, pa i za neke sekretare partijskih jedinica, predstavljaju veći autoritet vojni ili politički rukovodioci nego partijski. To je znak da članovima partije nije još jasna rukovodeća uloga KPJ, pa prema tome rukovodeća uloga partijskih foruma. Kod partijske organizacije ne ispoljava se dovoljna elastičnost u rješavanju i postavljanju zadataka, pokazuje se krutost prema greškama pojedinaca i grupa i nedovoljna energičnost u sprovođenju direktiva viših foruma. Teoretski rad sa članovima partije nije na potrebnoj visini i ne posvećuje mu se sa strane biroa i partijskih jedinica dovoljna pažnja. Sami biroi ne shvataju u dovoljnoj mjeri i ne ispoljavaju se uvijek kao istinski rukovodioci. Često rješavanje pojedinih pitanja, poradi uspavanosti, prepuštaju štabovima i komandama. Na kraju kod članova partije ispoljava se labavost po odgovornim linijama rada, te otuda hramanje pojedinih sektora i potreba stalne kontrole i ukazivanja.

I pored navedenih nedostataka, sada je brigadna partijska organizacija dosta čvrsta. Ona ima osamnaest partijskih

jedinica sa 198 članova, od kojih 70 radnika, 106 seljaka, 20 intelektualaca, 1 oficir i 1 podoficir.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. XII. 1942. g.
Položaj

Zamjenik polit, komesara
II K.N.O.U. Brigade:
Mutap³

(M. P.)

Pitanje smene sekretara bat. biroa
može i treba da reši zam. polkoma kao
rukovodilac part. org. — tim pre ako se
Politodel s tim slaže.⁴
12/XII. 1942.

C.⁵

Povodom⁶ izveštaja i svih
nerešenih pitanja govorio sam
sa rukovodiocem politodela —
drugom Radovićem.⁷

28. XII. 1942 Marko⁸

* Dragoslav Mutapović

' Primedba je dopisana zelenim mastilom.

* Crni (Sreten Zujović)

* Primedba je dopisana plavim mastilom.

' Odnosi se na usmeni izveštaj koji je Pero Radović, rukovodilac politodela Druge krajiške brigade, podneo drugu Aleksandru Rankoviću koji se tada nalazio u Bihaću (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 120).

" Aleksandar Ranković

BR. 63

IZVEŠTAJ ZAMENTKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG BATALJONA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2. DECEMBRA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA GRMEC¹

**PARTIJSKA JEDINICA
IV BATALJONA
VI KNOU BRIGADE
2-XII-1942 god.**

OKRUŽNOM KOMITETU K. P.J. ZA GRMEC

MJESEČNI IZVJEŠTAJ ZA NOVEMBAR

Partijska jedinica IV bataljona broji sada 25 članova. Dušan Senić iz sela Rujiške, srez Bos. Novi, zamjenik komandira II čete, poginuo je u borbi kod St.[are] Rijeke, a Damjanić Rade zbog svojih ranijih grešaka je isključen iz Partije. Iz pozadine je došao Bogdan Vuković koji se sada nalazi u našoj II četi. U borbama koje su vođene posljednjih dana ranjena su tri člana Partije i to Radulj Branko, komandir I čete iz Omarske, Miljuš Rajko, pol. delegat iz sela Slatine, i Marčeta Milan iz Hadrovaca, a na bolovanju se nalazi kao bolestan Novaković Božo, pol. delegat.

Partijski bataljonski biro se sastao jednom redovno u ovom mjesecu, na kome je diskutovano o stanju u bataljonu, podnošeni izvještaji i davani zadaci, a osim toga bila su tri vanredna sastanka u vezi sa akcijama. Štabska ćelija je imala tri vanredna sastanka, a također su bila savjetovanja članova štabske ćelije po svim aktuelnim pitanjima u saglasnosti sa štabom bataljona i bat. part. biroom. Ćelija I čete je imala 4 sastanka, ćelija II čete 2 sastanka a ćelija III čete 4 sastanka.

U bataljonu imade sada 4 kandidata za ulazak u Partiju.

Zbog akcija učećih [teoretskih] časova nije bilo ni sa partijcima ni sa kandidatima.

U bataljonu imade organizovanih 117 SKOJ-evaca. U posljednjim borbama 2 SKOJ-evca su poginula, a dva su ranjena. U našoj I četi su održana tri sastanka SKOJ-evaca, a u III četi dva, gdje je govoreno o stanju SKOJ-a, podneseni izvještaji o radu i izvršena raspodjela rada. U II četi je SKOJ tek sada temeljno učvršćen (u kojoj je, što sam gore izostavio, ta-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H—2/690—691.

kođer poginuo jedan SKOJ-evac, Milan Tubin iz Vel. Rujiške). Sa skojevcima je rađena brošura »Djeca u bodljikavim žicama«. Neki aktivan rad našem SKOJ-u ne bi se mogao pripisati zbog stalnih akcija i pokreta.

U toku prošlog mjeseca snage našeg bataljona bile stalno u pokretu i u akciji. Od 2. do 15. vođene su borbe sa neprijateljem koji je počeo ofanzivu protiv naše oslobođene teritorije.² U tim borbama naši su borci odlično se držali mada su bili sa malom municijom. Od 18. do kraja mjeseca naš bataljon je bio u akciji prema Ljubiji, St. Rijeci i rudniku Kozini. U tim borbama imali smo svega 6 mrtvih i to: Senić Dušan, zamjenik komandira (član KPJ), iz Male Rujiške, Majhrovski Dukan iz Sanskog Mosta, Jojinović Ljubo iz Slatine i Tubin Milan iz Vel. Rujiške (skojevci), te Vukojević Dušan iz Halilovaca i ZaviJa Dušan iz Hašana. Ranjeni su Stupar Bogdan, desetar iz Vel. Rujiške, Čulić Mihajlo, desetar iz Vel. Rujiške, Agbaba Dušan, iz Johovice, Mandić Dušan iz Rakana. Karan Đorđe, Ciganović Milan iz Mrkalja (skojevac), Miljuš Rajko iz Slatine (član KPJ), Radulj Branko, komandir čete iz Omarske (član KPJ), Mutić Jovan, vodnik iz Lipnika, Davidović Simo iz Majkić Japre, Stupar Boško iz Vel. Rujiške, Mile Marčeta iz Hadrovaca (član KPJ), Petar Petrović iz Čela, Marjanović Mile iz Dabra, Vojinović Uroš iz Benakovca i Vučenović Dragoja iz Lukavica. (U posljednjoj borbi 30-XI, poslije podnošenja izvještaja sekretara ćelije, poginuo je u II četi Slavko Umičević iz Male Rujiške).

Zbog stalnih pokreta i akcija u prošlom mjesecu politički rad nije bio aktivan. Partizanima su čitane stalno radio-vijesti i ostali izvještaji o borbama, kao i list »Borba«. Politička svijest naših partizana stoji na dosta visokom stepenu. Činjenica je što su se herojski držali u borbama mada su i goli i bosí.

Na kulturno-prosvjetnom polju nije ništa rađeno.

U našem bataljonu za sada se, poslije isključenja nekih ljudi iz jedinice, ne može primjetiti nekih harangera.

Partizanima je govoreno za vrijeme neprijateljske ofanzive, pri oslobođenju Bihaća, o značaju čišćenja neprijatelja u Pounju i odbrani oslobođene teritorije, a prilikom naše ofanzive prema Ljubiji — o značaju te akcije i podizan je kod partizana borbeni duh.

Hrana nam je bila dobra, samo sa odjećom i obućom smo strašno slabi. Svega oko 5% partizana da imaju cipele.

Imamo četne bolničare i bataljonsku bolničarku. Sa sanitetskim materijalom slabo stojimo. Referent saniteta naše

¹ O dejstvima Seste krajiške NOU brigade od 2. do 12. novembra 1942. vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 79.

brigade nije nas obišao od oktobra mjeseca. Mislim da bi bilo potrebno, ako referent saniteta ne može doći kod nas kad je akcija, da nas bar izvjesti da bi se mi sami mogli snaći.

U prošlom mjesecu nismo imali dodira sa pozadinskim partijskim ćelijama. Od viših partijskih foruma niko nas nije obilazio.

Sa partijskim ćelijama u vojsci nismo imali veza do sada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara:
Rajko

BR. 64

IZVEŠTAJ ŠTABA PRVOG KORDUNAŠKOG NOP ODREDA
OD 3. DECEMBRA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE O POLITIČKOM RADU U ODREDU I NA TERENU¹

**STAB
I KORDUNAŠKOG ODREDA**

3. XII. 1942. g.
Broj 62/1943. g.

Podnosi se politički izvještaj
o radu jedinica ovog odreda za
vrijeme od 26. XI. do 3. XII.

**KOMESARU NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE**

Politički rad u vojsci:

1 bataljon: U toku ovoga tjedna održano je 8 političkih časova po četama i to: što mora da znade i kakav treba da bude partizan, razlika između partizana i vojnika od vojnika bivše jugoslovenske vojske, odnos partizana prema civilnom stanovništvu, o narodnooslobodilačkim odborima i pravoj narodnoj vlasti, o vladanju partizana na novooslobođenom teritoriju, o

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-2/135—136.

jedinstvu Srba, Hrvata i muslimana, o izboru narodnooslobodilačkih odbora, o vojničkim tajnama i disciplini.

2 bataljon: U toku ovoga tjedna održano je 10 političkih časova po četama i to: o biranju narodnooslobodilačkih odbora kao nove narodne vlasti, o čuvanju vojničkih tajni i disciplini, o potrebi prenošenja narodnooslobodilačke borbe u hrvatske krajeve, o izdajničkoj ulozi jugoslovenske vlade u Londonu, o borbenom jedinstvu Srba i Hrvata, o organizaciji naših brigada i divizija te o njihovom značaju, o uspjesima Narodnooslobodilačke vojske.

3 bataljon: U toku ovog tjedna održano je 12 političkih časova po četama i to: o narodnooslobodilačkoj borbi, o narodnim štetčinama i izdajicama, o drugarstvu i disciplini, o pravoj narodnoj vlasti i izborima za narodnooslobodilačke odbore, o fašizmu, o herojskoj borbi Crvene armije, o izdajničkoj jugoslovenskoj vladi u Londonu, o borbenom jedinstvu Srba, Hrvata i muslimana.

Udarni bataljon: U toku ovoga tjedna komesar bataljona sa cijelim bataljonom održao je 2 politička časa i to: o odnosu partizana sa civilnim stanovništvom na novooslobođenom teritoriju, o značaju i organizaciji naših brigada i divizija, te o njihovoj udarnoj snazi.

Osim toga, po četama održano je 6 predavanja po temama: što treba da znade i kakav mora biti partizan, o četnicima i ustašama — tko su oni i kome služe, o Crvenoj armiji — njezinoj borbenosti i njezinoj neiscrpivoj snazi, o ulozi Crvene armije i sovjetskog naroda za uništenje fašizma, o jedinstvu Srba i Hrvata, te o važnosti jedinstvene borbe protiv vanjskog i nutarnjeg neprijatelja, o fašizmu i njegovim podlim ciljevima, i o izborima narodnooslobodilačkih odbora.

Politička svijest i borbenost partizana u svim jedinicama ovog odreda popravlja se, i vjerujem da će u kraće vrijeme biti na zadovoljavajućoj visini.

Od kako se čete nalaze na okupu, poslije formiranja ovog odreda, politički rad je krenuo nabolje i sastanci se održavaju redovito, što će biti nastavljeno i dalje biti će nam omogućeno i time što ćemo imati više sposobnih drugova koji se sada nalaze na kursu za politkomesare.

Članovi Štaba ovog odreda češće su na terenu po jedinicama, gdje vrše kontrolu o izvršavanju pojedinih naređenja, te održavaju sastanke sa komandnim kadrom, a i sa partizanima.

Ishrana se vrši po selima većinom, dok se poneki put i zajednički kuha po četama, i što se tiče ishrane ona je dosta dobra i drugovi su zadovoljni.

Odjeća partizana je dosta slaba općenito, a kod nekih drugova vrlo slaba. Vrlo velik broj drugova uopće nema šinjela niti toplih kaputa. Obuća je dosta slaba te imademo oko 70 drugova koji su skoro bos, te po hladnom vremenu neće moći vršiti dužnosti ukoliko ih pravovremeno ne uspijemo snabdijeti obućom.

Od Komande područja, koja nam je obećala dati izvještaj dio cipela ili kože, do sada još nismo dobili ništa, jer su se drugovi iz Komande područja izgovarali time da moraju prethodno obući drugove u brigadama koji su sasvim bos. Po ovom pitanju pozabaviti ćemo se najozbiljnije da na bilo koji način riješimo obuću bosih drugova ukoliko to ne bude moguće kakvom uspješnom akcijom.

Rad na selu:

Na terenu 1. bataljona održana su 3 masovna politička sastanka, održao ih je komesar bataljona i to jedan u Vorkapić selu, kod Topuskog, a drugi u selu Moravcima kod Skakavca. Govorilo se o narodnooslobodilačkim izborima, o suzbijanju šverca, o značaju Narodnooslobodilačke vojske i njenim pobjedama.

Treći sastanak održao je zamjenik komesara u Crevarskoj Strani kod Vrginmosta. Na sastanku je prisustvovalo oko 180 ljudi, žena i omladine. Govorilo se o političkoj situaciji u svijetu, o napredovanju Crvene armije, o zadacima A.F.Z. i omladine u narodnooslobodilačkoj borbi te o našim brigadama i divizijama i njihovim uspješnim borbama. Na ovom sastanku vršen je upis dobrovoljaca omladinaca u partizane. Na ovom terenu u idućim danima imademo u planu održati nekoliko sastanaka, koliko bude moguće više, u pograničnim hrvatskim selima za mobilizaciju u partizane.

Na terenu 2. bataljona održan je jedan sastanak u selu Koranski Brijeg, sastanku je prisustvovalo nekoliko seljaka Hrvata. Govoreno je o političkoj situaciji u svijetu i kod nas, te o izborima za narodnooslobodilačke odbore i o uspješnoj borbi Narodnooslobodilačke vojske. Više sastanaka nije održano iz razloga što ovaj bataljon u toku tjedna ima više posla izvršavajući zadatke koje je primao od Štaba ovog odreda.

Na terenu 3. bataljona održana su dva sastanka u selima i to hrvatskom selu Banjuer. Govoreno je o Narodnooslobodilačkoj vojsci i o ulozi ustaša i četnika kao slugu okupatora i njihovih pljačkaških bandi, o izbjegličkoj jugoslovenskoj vladi u Londonu.

Drugi sastanak održan je u selu Kunićima sa omladinom toga kraja. Sastanak je imao namjeru mobilisati omladinu toga kraja za vojsku, što je prilično i uspjelo. Iz tog sela javilo se 30 omladinaca i 5 omladinki, koji su upućeni u omladinsku četu. Na sastanku su govorili komandant i komesar 3. bataljona i jedna drugarica iz A.F.2. Govorilo se o ulozi omladine u Narodnooslobodilačkoj vojsci, o izdajničkoj ulozi četnika, te o napredovanju naše narodnooslobodilačke vojske.

Udarni bataljon na svom prolazu od Veljuna prema Cetingu gradu i odatle kroz hrvatska sela prema Slunju održavao je dnevno sastanke sa hrvatskim seljacima tih krajeva s kojima su dolazili u kontakt, tumačeći ciljeve narodnooslobodilačke borbe i odnos partizana prema hrvatskom narodu.

Veze sa svim okolnim hrvatskim selima našega teritorija održavaju se, a raditi će se na tom neumorno da se veze što više prošire i prodube za što uspješniji rad i napredak narodnooslobodilačke borbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
M.[ilić] Dejanović

Komandant:
Mihajlo Blažević

(m. p.:

BR. 65

IZVEŠTAJ POLITODELA OSME BRIGADE SEDME NO DIVIZIJE OD 4. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

POLITODJEL
8 BRIGADE 7 DIVIZIJE N. O. V.
HRVATSKE
4 decembra 1942

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi!

Šaljemo vam osmodnevni izveštaj:

Politička situacija: U danima pripreme akcije na Dvor¹ kod partizana se zapažala velika spremnost za borbu. Posle neuspele akcije, iako je bilo 74 žrtve nije se ispoljila nikakva slabost u brigadi. I dalje su partizani bili spremni da jurišaju na Dvor, pitali su zašto se odstupilo itd. Borbenost je na visini. Sada ima veći broj novih partizana koji nisu bili ni na kursu niti su služili vojsku, pa ne maju da rukuju oružjem. Zato je naročito posvećena pažnja vojnom radu. Među partizanima vlada veliko interesovanje za događaje na Istočnom frontu i za sva politička pitanja.

Organizaciono pitanje: Prema direktivi Štaba divizije doneta je odluka da se od ova tri bataljona formira četvrti bataljon naše brigade tako da sva četiri bataljona imaju po tri čete, koje će biti manje da bi komandiri mogli u borbi lakše da rukuju njima. Vojni i politički kadar koji bude nedostajao dobiće se iz divizije. Formiraće se udarne bombaške desetine po bataljonima. Postavili smo da se obrazuju kružoci po vodovima i desetinama. Vođe kružoka biće delegati, a kad nije vod na okupu, u svakoj desetini biće po jedan drug odgovoran. Za prvo vreme po kružocima pročitavaće se sva naša štampa koju dobivamo, tako da svaki partizan ima prilike i mora da se upozna sa svima aktuelnim problemima. Na taj način omogućeno je da se radi masovno, i pored slabog političkog kadra, sada kada nailazi zima te se ne mogu da skupljaju cele čete

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/231.

* Vidi dok. br. 61, napomenu 2.

i bataljoni zbog nedostatka prostorija. I za unapređenje kulturno-prosvetnog rada pomoći će umnogom kružoci.

U cilju podizanja partiskog kadra i ispunjenja zadataka datih na partiskom savetovanju osnivamo niži partiski kurs u brigadi. Kurs će početi odmah čim se izvrše pripreme. Odgovorni drugovi za rad kursa su Bil³ i Goša.⁴ Šaljemo vam program kursa na uvid i molimo vas da nam odmah pošaljete svoje mišljenje, jer će kurs odmah započeti.

Po partijskim jedinicama se redovno održavaju sastanci. Rad jedinice Štaba brigade je naročito intenzivan. Sektori rada nisu još oživeli ali je odgovornost znatno podignuta po svim jedinicama. Na učvršćenju bataljonskih biroa nema još vidnih rezultata. Sekretar bat. biroa I bat. dru«? Ferid Lukačević poginuo je. ...

SEKTORI RADA:

Vojni: U akciji na Dvor pokazalo se da su naši štabovi neodlučni, u izvršenju akcija ne postupaju po zapovesti već čekaju jedan na drugoga. Vrlo su nesamostalni. U samoj akciji nije postignuto sadejstvo pešadije i artiljerije, niti je bila dobra veza. Štab brigade trebao je da pruži više pomoći štabovima bataljona. Sada se u čitavoj brigadi nretresa akcija da bi se izvukla iskustva. Obuka u rukovanju puškomitraljezom se nastavlja. U drugom bataljonu ima naročito vidnih uspeha. U III četi toga bataljona gde su pre 14 dana samo tri druga poznavala puškomitraljez — sada ih ima preko 40. U tom pravcu svuda ima uspeha. Vrš se obuka novodošlih.

Politički: ... List brigade još nije izišao. Značaj događaja na Istočnom frontu dovodi se u vezu sa potrebom mobilizacije još više snaga. Vlada veliko interesovanje za izbore.

Omladinski: 2 druga su ranjena iz rukovodstva. Sada su popunjena. Rad po SKOJ-u napreduje. Aktivni su oživeli.

Kult. pros. rad: Kod nepismenih se oseća zainteresovanost i ima manjih uspeha. Zidne novine još slabo napreduju. Za pesmu se pokazalo interesovanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Goša

^a Stjepan Debeljak Bil
⁴ Dragoslav Đorđević Goša, narodni heroj. Umro 25. septembra 1949. godine.

BR. 66

**IZVEŠTAJ POLITODELA ČETVORTE UDARNE BRIGADE
OSME NO DIVIZIJE OD 5. DECEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE'**

**POLITODJEL
IV UDARNE BRIGADE VIII DIVIZIJE
5. XII. 1942. god.**

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

I

1) Od prvog našeg izvještaja Brigada je doživjela izvjesne promjene kako u komandnom tako i u političkom kadra. U akcijama koje je "Brigada vodila naša partijska organizacija je imala osjetnih gubitaka. Tako da smo u borbama oko Cetinja² izgubili komesara i zamjenika komandanta 1 bataljona kao i jednog vodnika. Jedno od važnih pitanja u Brigadi jeste bolest, koja ima prilično maha skoro po svim jedinicama, i koja u isto vrijeme koči naš rad. Desilo se nekoliko slučajeva bjekstva, većinom novomobilisanih partizana, kao i česta zahtijevanja vodnika, delegata, komandira i komesara kao i drugih partijaca da idu na odsustvo.

Da bi se otklonile ovakve pojave u Brigadi i pronašli pravi uzroci istih, mi smo se time ozbiljno pozabavili, jer smo svjesni, dok se takve pojave ne izliječe, da će teško naša Brigada poći naprijed. Pa smo zaključili da svemu ovome nije jedini uzrok slaba politička svijest partizana već da tu ima niz drugih uzroka od kojih su najvažniji sljedeći: a) Nedostajanje u vremenu za presvlačenje, što izaziva kraste i druge razne bolesti, zatim slaba obuća koja u istini onesposobljava borca time što mu stvara rane po nogama, b) Traženje odsustva uglavnom se postavlja zbog zbrinjavanja porodica, jer borci u većini slučajeva nemaju povjerenja u pozadinske vlasti da će one isto uraditi, kao i zbog presvlačenja i nabavljanja preobuke. ...

2) U političkom radu kuda je Brigada prošla osjetila se prilična aktivnost. Nailazeći na neprijateljski raspoloženo sta-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1 280—282.

³ U napadu na Cetinograd, 10. novembra 1942, učestvovala su Osmi i Četvrti hrvatska NOU brigada i Drugi bataljon Prvog kordunaškog NOP odreda (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 23. 61. 70 i 78).

novništvo hrvatskih i muslimanskih sela nametnulo se pitanje izdavanja kraćih proglašavanja stanovništvu, kao i održavanje političkih konferencija. Tako smo izdali nekoliko oroglašavanja i održali jednu veću konferenciju u selu Podzvizdu, na kojoj je sa kulturnim programom nastupila Agitprop grupa Kordunskog područja.

Politička svijest partizana je prilična, koja se naročito pojačava putem četnih, odnosno bataljonskih konferencija, kao i održavanjem konferencija po vodovima. S obzirom na neizgrađenost delegata i četnih komesara mi vodimo kurs k tome da bataljonski komesari prisustvuju četnim konferencijama, a bataljonskim konferencijama komesar Brigade i neko od članova Politodjela. Na ovim konferencijama prorađuju se najvažnija politička pitanja kako iz unutrašnje tako i iz spoljne političke situacije, kao i pitanja iz svakidašnjeg života naših četa i bataljona.

Održana je konferencija politkomesara i politodjela IV i V Brigade sa politkomesarom VIII Divizije.³ Na konferenciji je donesen zaključak o potrebi stvaranja jedinstvenog plana za politički rad u Diviziji. ...

3) U vojničkom pogledu naša Brigada u posljednje vrijeme osjetno napreduje. Održavaju se savjetovanja sa štabovima bataljona, kao i sa komandirima, vodnicima i desetarima. Vojna obuka se izvodi uvijek kad se to ima prilike, što je pružilo prilično rezultata u osposobljavanju boraca, pogotovo kad se ima u vidu da većinu naših boraca sačinjava omladina, koja joj uvijek ne vlada onako kako bi trebalo vojničkom vještinom. U pogledu upoznavanja oružja isto tako se vrši obuka. U tome pogledu mnogo je pomogao naš novi komandant drug Kleut,⁴ kojega bi trebalo po mogućnosti što duže zadržati u ovoj Brigadi radi uklanjanja vojničkih nedostataka našeg komandnog kadra. U brigadi je formiran IV bataljon kao i čete: četa za vezu i mitraljeska.

4) Bataljonski biroi se sastaju redovno, i na njihove sastanke redovno idemo i mi, u cilju njihovog osposobljavanja, osamostaljenja i pravilnog sprovođenja direktiva u život. Gore navedene nedostatke i nužnost njihovog otklanjanja ozbiljno smo postavili pred partijsku organizaciju.

Važno za našu partijsku organizaciju jeste pitanje kadra, tako da nam u pojedinim jedinicama nedostaju sekretari a u novoformiranom bataljonu i sekretar bataljonskog biroa. Ovdje postoje poteškoće u tome što se sa novopostavljenim drugovima moraju prelaziti osnovne stvari, što otežava učvršćenje i osam-

³ Artur Turkulin. Umro u Beogradu 1945. godine.

• Petar Kleut

mostaljenje partijske organizacije u Brigadi. Sastanci štabске jedinice održavaju se redovno. Naš odnos prema drugovima je po našem mišljenju dobar.

II

1) Poslije formiranja rukovodstva po bataljonima i obnavljanja aktiva po četama rad SKOJ-a je oživio i počeo se razvijati. Da bi organizacija mogla uspješno odgovoriti zadacima koji se pred nju postavljaju potrebno je bilo otkloniti već uočene nedostatke i greške. U tome pravcu pred bataljonska rukovodstva i aktive je postavljeno pitanje primanja novih članova, da bi pošli korak naprijed u otklanjanju sektaškog stava prema tom pitanju. Tako je poslije akcija za posljednjih mjesec dana primljeno 100 novih članova. Istina, brojno stanje organizacije se nije povećalo od posljednjeg izvještaja za broj novoprimljenih jer je bilo u akcijama gubitaka. Sad u Brigadi ima 260 članova. Bataljonska rukovodstva održavaju sastanke redovno i na te sastanke idemo i mi, kao i na sastanke aktiva. Ovakvo pomaganje je za sada nužno, jer rukovodstva imaju malo ili skoro nikakvog iskustva u radu. Ali u tom pogledu se osjeća izvjesni napredak.

2) Podjela rada, kao važan faktor u cilju planskog i organizovanog rada kao i očvršćavanja organizacije, nailazi na sve veće razumjevanje kod aktivista, i sada svi sektori rada počinju da žive po aktivima.

a) Na političkom sektoru glavna pažnja se poklonila upoznavanju omladine sa potrebom jedinstva srpskog, hrvatskog..i muslimanskog naroda, a naročito njihove omladine u borbi protiv domaćih izdajnika i okupatora. U tome pravcu se imalo i uspjeha. Zatim je bio pojačan rad na upoznavanju borbe Crvene armije u cilju očuvanja tekovina oktobarske revolucije i borbe za čitav porobljen svijet. Pitanje pljačke je također postavljeno pred SKOJ-evske organizacije i naglašena je potreba što hitnije likvidacije tog teškog nedostatka koji zasjenjuje naše vojničke uspjehe.

b) U vojničkom pogledu SKOJ-evska organizacija vodi kampanju radi što boljeg vojničkog osposobljavanja i drugarskog takmičenja među pojedinim jedinicama, odnosno razvijanja udarništva u tom pogledu.

c) Omladina rukovođena SKOJ-evskom organizacijom vidno učestvuje u kultuno-prosvjetnom radu. Većinu članova kulturno-prosvjetnih odbora po bataljonima sačinjavaju SKOJ-evci. Da je na tom polju našeg rada aktivnost omladine osjetna vidi se iz toga što u omladinskom bataljonu najprije niču zidne novine, pjevački zborovi itd.

d) Kao rezultat planskog rada SKOJ-evske organizacije u Brigadi, pošlo je naprijed i u radu na selu. Bataljonska rukovodstva se povezuju sa omladinskim organizacijama na terenu gdje se bavimo ma i najkraće vrijeme. Oni idu, gdje naiđemo na organizaciju, na njihove sastanke. Gdje nema organizacije, kao što je bio slučaj u novooslobođenim muslimanskim i hrvatskim selima, taj rad se svodio uglavnom na razgovaranje sa pojedinim grupama omladinaca, kojom prilikom se objašnjavala potreba jedinstva čitave omladine, bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost, u borbi protivu zajedničkog neprijatelja: okupatora i njegovih izmečara unutar naše domovine.

e) Odnos SKOJ-a i Partije je na potrebnoj visini. Glavni nedostatak našeg rada jeste nesposobnost rukovodstava da samostalno rukovode po bataljonima i četama, ali u tome se ide postepeno naprijed.

III

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi nije još dao vidnih rezultata. Formirani kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima su garancija da će se taj rad pravilno razvijati, jer dosadašnje agitprop grupe pri Brigadi, kao takve, radile su same za sebe, dajući sve gotovo partizanima, a nisu pružile potrebnu mogućnost za razvitak samih partizana i njihovog učestvovanja u tom radu. Drug odgovoran po ovom sektoru partijskog rada redovno održava sastanke sa odborima po bataljonima i četama tako da im omogućava da se upoznaju sa metodama i načinom kulturno-prosvjetnog rada. Kao rezultat ovakvog rada već se vide po četama i bataljonima zidne novine, u čijem izdavanju učestvuju sami partizani. Prvi broj brigadnog lista, koji nosi ime »Naprijed«, trebao je već da izađe, ali mi nismo imali tehničkih sredstava, pa smo ga uputili na štampanje u tehniku O.K., ali još ga nisu vratili. Sa izdanjem lista stvar je otežana i zbog toga što drug Zlatarić, koji je sa sobom ponio i prvi broj da štampa, sada je otišao za Glavni štab. U dva bataljona su formirani pjevački zborovi, a nadalje mislimo formirati i brigadni zbor. Za sada postoji jedna diletantska grupa koja priprema i uskoro će moći dati manju priredbu. Rad na uklanjanju nepismenosti je u početku. Parole su ispisivane svuda kuda je Brigada prolazila a naročito u novooslobođenim selima.

IV

Napominjemo drugarskom Centralnom komitetu da se osjeća kod boraca neraspoloženje prema radu Komande kordun-

skog područja, a to se pojačalo time kada su naši partizani saznali da dobijaju iz Like i Banije mnoge stvari, a Komanda kordunskog područja u tome smislu ne preduzima ništa.

Smatramo da je nepravilno da drugovi koji zbog raznih grešaka, a često i kukavičluka, budu odstranjeni iz brigada — tamo u odredu ili nekom području ne samo da se upotrijebe na istu dužnost već i na odgovornije. Takve stvari ponukaju mnoge drugove da i oni otidu tamo smatrajući da će im biti lak,e itd., stavljajući time svoje lične želje ispred interesa borbe. To mnogo šteti našem radu u pogledu vojničke odlučnosti jer to rade obično operativni ili obavještajni oficiri, jer smatraju, ako i ne udovolje položaju na kom se nalaze u Brigadi, da će otići u područje, gdje se obično i šalju takvi. ...

Uputite nam jednu zbirku novih pjesama ukoliko imate na raspoloženju. Brojno stanje i socijalni sastav partijaca ukoliko treba da mi pošaljemo pišite nam. Baš sada smo primili i prvi broj lista o kome smo gore govorili, koji je izašao sa zakašnjenjem s obzirom na već pomenute činjenice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel,
Vladimir Božović

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 6. DECEMBRA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O FOR-
MIRANJU DIVIZIJSKIH KOMITETA¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Dragi drugovi,

U vezi sa narastanjem, brojnim jačanjem i učvršćivanjem naše Narodnooslobodilačke vojske i formiranjem divizija i korpusa, postavilo se i pitanje saobražavanja rukovođenja radom partijskih organizacija u ovim novim vojnim formacijama.

Odlukom CK KPJ formiraju se partijski forumi u okviru divizije kao partijski komiteti divizije. Oni su odgovorni i rukovode radom partijske organizacije u diviziji. Prema tome se za sada ne postavljaju kao partijski rukovodioci u diviziji zamenici politkomesara, već to spada u dužnost partijskog komiteta divizije.

Partijski komitet divizije sačinjavaju zamenici politkomesara brigada. U sastav komiteta ulazi i politički komesar divizije. Formacija korpusa ne utiče na izmenu u rukovodstvu partijske organizacije.

Komitet iz svoje sredine bira sebi sekretara. Isti ne može biti politički komesar divizije. O svojim odlukama, stavu i svome radu komitet je dužan da izveštava CK naše Partije, odnosno CK KPH.

U Stabu divizije i Stabu korpusa formiraju se štabске partijske ćelije, koje rade kao i svaka druga partijska jedinica. U sastav ovih ćelija ulaze svi članovi Partije iz štaba divizije, odnosno korpusa (komandant, politički komesar, načelnik štaba, obaveštajni oficir, sanitetski referent, intendant, itd.).

Štabска ćelija divizije stoji pod kontrolom i u vezi sa partijskim komitetom divizije. Korpusna štabска ćelija vezana je sa partijskim forumom svoje pokrajine.

Težište partijskog rada ostaje i dalje na brigadama. To znači da su glavni rukovodioci partijskog rada zamenici politkomesara po brigadama, koji i dalje, i pored formiranja partijskog komiteta divizije, stoje u vezi sa CK KPJ.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 581/1, 3—7 (42).

S obzirom na čestu razdvojenost i pokret brigada i divizija u raznim pravcima partijski komitet divizije, vodeći računa o pravilnom sprovođenju politike kadrova, u pogledu njihovog podizanja i pravilnog raspoređivanja, na svome sastanku koordinirao bi, saglašavao i obezbeđivao jedinstven rad partijskih organizacija po brigadama.

Primili smo poslati nam oktobarski broj vašeg »Partizana«. Primećujemo da je povodom praznika Oktobarske revolucije komandant Glavnog štaba NOV i POJ za Hrvatsku izdao dnevnu zapovest koja je u »Partizanu« otštampana, dok nije uopšte otštampana dnevna zapovest vrhovnog komandanta NOV i POJ, druga Tita. Smatramo ovo nepravilnim i organizaciono i politički.

Šaljemo vam u prilogu adresovano pismo na Zemun sa 12.000 kuna. Pismo i novac treba po najsigurnijem kuriru, koji saobraća Zagreb — Beograd, predati na označenu adresu. Ova se adresa može i dalje upotrebljavati za održavanje veze između Zagreba i Beograda. Skrećemo vam pažnju da na nju trebate upućivati samo sigurne ljude.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6-XII-1942 god.

(M. P.)

Crni²

³ Sreten Zujović

BR. 68

IZVEŠTAJ POLITODELA DEVETE BRIGADE ŠESTE NO DIVIZIJE OD 6. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

**POLITODJEL IX PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
6. XII. 1942. god.**

Izvještaj o radu.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

U Brigadu smo stigli tek 23. XI. t. g., uslijed slabih komunikacionih veza zbog velikih snježnih nameta na putu Bihać — Drvar. Po dolasku odmah smo održali partiski sastanak sa štabskom ćelijom, a zatim smo imali namjeru da obiđemo sve bataljone, ali uslijed stalnih pokreta, specijalnih zadataka pojedinih bataljona, kao i njihove udaljenosti jednog od drugog nismo to u potpunosti postigli. Do sada smo održali: dva sastanka štabске ćelije Brigade, sastanke sa bataljonskim biroima II, III i IV bataljona, sastanak sa štabskom jedinicom IV bataljona, sastanke sa svim partiskim jedinicama po četama u IV bataljonu i sa skojevskim aktivima u istom bataljonu, kao i četne sastanke po svima četama u istom bataljonu.

Prema onome što smo vidjeli u bataljonima koje smo obišli, i na sastancima koje smo održali, možemo podnijeti slijedeći:

I Z V J E Š T A J

Organizacioni sektor:

Ovaj sektor bio je bolna tačka partiskog života u Brigadi. Uslijed toga što su kadrovi mladi, sa vrlo slabim iskustvom u radu po organizacionim pitanjima, rad Partije nije funkcionisao pravilno. Dani partiskih sastanaka nisu bili strogo određeni. Pojednim članovima partiskih jedinica nisu određeni sektori rada, već se na sastancima ad hoc određivali zadaci pojedinim drugovima, tako da nije bilo planskog rada. Jedino je bila opšta podjela na vojni i politički sektor. U Partiji je bilo prilično začaurenosti, tako da je Partija brojala vrlo mali broj članova jer se za prijem kao uslov postavljalo da

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 3310 XII, 3—26 (42).

drug bude dobro izgrađen pa tek onda da može ući u Partiju. A ljudi koji su bili bez teoretske spremе, iako su bili veoma odani, karakterni i borbeni, iako su jurišajući na neprijateljske bunkere umirali na samim bunkerima ili na žici sa uzvićima: »Živio drug Staljin«, »**Zivila** K.P.«, »**Živio** S.S.S.R.« [— nisu primani u Partiju].

Isto tako u Partiji je vladala izvjesna familijarnost i nedovoljna konspirativnost, tako da su često i oni koji nisu pozvani da to znaju znali ko je član K.P., ko je kandidat a ko skojevac, ko simpatizer, tako da je to često ometalo pravilno sprovođenje partiskih direktiva u vojsci. Isto tako nije pravilno shvaćen značaj kritike i samokritike. Na sastancima se nije ukazivalo na greške sa namjerom da se popravi, već su drugovi, svako kod sebe, zapisivali greške pojedinih drugova, pa kada bi se nakupilo grešaka, onda bi katkad čak i isključili nekog druga, s motivacijom da još nije zreo za Partiju.

Nijedna partiska organizacija nije imala kadrovika. Sada postoje kadrovici u bataljonima koje smo obišli. Tako isto dali smo i obrasce upitnika za kadrove C.K. K.P.J., da ih umnože i razdijele drugovima po svim četama. Tako isto do sada nije bilo četnih sastanaka; sada su se počeli održavati.

Uslijed svih ovih nedostataka Partija često nije bila rukovodeća sila u svim situacijama. Ali se nikako ne bi moglo reći da je to bilo neko zlonamjerno sektašenje. Štaviše svi ti drugovi koji su pravili takve greške veoma su odani Partiji, spremni da daju sve za Partiju i za interese Partije i borbe.

Situacija se dosta izmijenila dolaskom novog sekretara Brigade. Partiske organizacije počele su pravilnije funkcionisati, tako da se stanje bilo prilično popravilo.

Uslovi za rad u Brigadi odlični su, jer je ljudstvo, kako rukovodeće tako i sami partizani, sa neznatnim izuzetkom vrlo dobro.

Politički sektor:

Na ovome sektoru radilo se prilično, ali bez pravilnog plana i pravilne raspodjele rada. Drugovima su davane povremene dužnosti, ali, kao i u organizacionom pitanju, nije bilo sistematske i potpune raspodjele, dok se volja za radom može primijetiti odmah na prvi pogled. Po bataljonima koje smo obišli rad je sada pravilno usmjeren. Nastoji se da se u Brigadi potpuno likvidira nepismenost. Zidne novine postoje po svima četama, ali samo drugovima nije bilo dovoljno objašnjenje šta je cilj i kakav je značaj zidnih novina. Horovi, diletantske grupe i recitacioni horovi radili su sa dosta volje, ali je nedostajalo samo rukovodstvo koje bi ih pravilno organi-

zovalo. Partiskim jedinicama skrenuta je pažnja na taj propust. Kao jedan od najvećih nedostataka po ovome sektoru bio je nedostatak kolektivnog rada u četi. Kolektivnog čitanja bilo je malo, ali što je najglavnije — nije bilo diskusije. Političkih predavanja po jedinicama malo je bilo. Osjećao se nedostatak četnih sastanaka. Sada je to ispravljeno. Rad i veza sa pozadinom bila je slabo organizovana, naročito je nedostatak rad sa ženama. Stvarno je i sam teren oko [Bos.] Grahova na kome je ova Brigada operisala u zadnje vrijeme otežavao ovaj rad. Sada je počeo rad i po ovome sektoru. Partiskim organizacijama stavljeno je u dužnost da čim dođu na novi teren povežu se sa mjesnim partiskim i drugim masovnim organizacijama.

Na terenu je primijećen aktivniji rad četničkih elemenata, naročito u vezi sa savezničkom ofanzivom u Africi. Nastoji se preuveličati značaj ove ofanzive, a podcijeniti ofanzivu Crvene armije. Skrenuli smo na to pažnju svim partiskim jedinicama.

Održali smo zajedno sa Kotarskim komitetom D. Lapac dva manja zbora u Srbu i okolini.

Obratili smo u zadnje vrijeme naročitu pažnju izborima u vojsci za N.O.O. preko partiskih i skojevskih organizacija. Nastojali smo što više popularisati izbore, a naročito kandidate koje smo dobili od K.K. K.P.H.

Na sektoru Skoja radilo se vrlo pravilno. Opširnije po radu na ovome sektoru iznijećemo Pokrajinskom komitetu Skoja za Hrvatsku.

Bilo bi nam jako potrebno raznog partiskog i kulturno-prosvjetnog materijala. Trebalo bi nam još primjeraka Istorije V.K.P.(b), jer rijetko je koji član Partije prošao kroz Lstoriju.

Politodjel je još bez trećeg člana, koji bi trebao da radi po sektoru Skoja. U Brigadi postoji jedan drug koji radi po liniji Skoja, i ukoliko bi se on pokazao sposobnim, mi ćemo obavijestiti u našim slijedećim izvještajima.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel
Živan Dimitrijević
Vladan Bojanić

DIREKTIVA POKRAJINSKOG SEKRETARIJATA KP SLOVENIJE ZA GORENJSKU OD 7. DECEMBRA 1942. O ZADACIMA PARTIJSKE ORGANIZACIJE U GORENJSKOM NOP ODREDU¹

NAJAKTUELNIJI TRENUTNI ZADACI PARTISKIH ORGANIZACIJA U PARTISKIM JEDINICAMA GORENJSKOG ODREDA

I. S obzirom na nameravanu prinudnu nemačku mobilizaciju Slovenaca za Istočni front i s obzirom na opštu ofanzivu Crvene armije, partizanske jedinice u Gorenjskoj stavljene su pred, iznad svega važan, zadatak *hitne dobrovoljne protivmobilizacije* slovenačkih ljudi i mladića za borbu protiv fašističkog okupatora i izdajničke belogardističke bande. Dati su svi uslovi za uspeh i samo od snage i aktivnosti partizanskih jedinica i terenskih odbora OF zavisi da li će i koliko će protivmobilizacija uspeti. Ali unapred možemo reći da protivmobilizacija neće uspeti ako partizanske jedinice ne budu imale jake i aktivne partiske organizacije koje će svojoj jedinici pri tom nuditi što veću i što efikasniju pomoć.

Protivmobilizaciju možemo da podelimo vremenski i sadržajno na tri dela:

1. pripreme za protivmobilizaciju, 2. izvršenje protivmobilizacije, 3. vojničko i političko izgrađivanje mobilisanih.

1. Pripreme za protivmobilizaciju

a) *Agitacija i propaganda*. U narodu, protiv nemačke a za partizansku mobilizaciju — oslanjajući se na vanredno povoljan spoljni vojnički i politički rasplet — u najtešnjoj vezi sa Okružnim komitetom Partije i OF. U tome se strogo pridržavati linije koja je data u partiskoj literaturi OF, naročito u »Slov. poročevalcu«.

b) *Akcije*. Pre svega uništavanje nemačke žive sile i izdajničke belogardističke bande, razoružavanje seoskih straža, uništavanje saobraćajnih veza i naprava itd. Time ćemo vršiti svoju osnovnu partizansku dužnost, podići borbenost i moral

¹ Prepis originala, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5283. Dokumentat je objavljen u VI tomu, knj. 4, pod br. 120.

partizanskih jedinica (demoralisane jedinice neće biti sposobne niti da izvedu protivmobilizaciju, niti da zadrže mobilisane u jedinici, niti da podignu njihovu borbenost i samosvest) i smanjiti moral Nemaca, što je važan uslov za uspešnu protivmobilizaciju. Time nećemo slovenačkom narodu, slovenačkim ljudima i mladićima pokazati samo da partizani postoje, nego i da oni uspešno zadaju udarce i brane svoj narod pred fašističkim terorom, čime ćemo i dokazati opravdanost preuzimanja vlasti od strane OF. Ali, što je glavno, u svojoj dnevnoj zapovesti- I grupi odreda od 1 dee. 1942, Glavni štab je stavio gorenjske partizanske jedinice pred zadatak »odmah preći u ofanzivnu akciju protiv okupatora i njihovih pomagača, ni za trenutak više ne ostajati pri defanzivnoj i samo diverzantskoj taktici«. Zadatak partiskih organizacija u partizanskim jedinicama jeste da na svojim organizacionim sastancima konkretno reše kako će pomoći, odn. izvesti što uspešniju agitaciju i propagandu za protivmobilizaciju — u vezi sa OK Partije i OF — i kako će što bolje izvesti prelazak svojih jedinica iz perioda učmalosti i pasivnosti, koji je nastao posle »hajki«, u period akcija u gornjem smislu.

2. Izvršenje protivmobilizacije

I ovde zavisi uspeh od partiskih organizacija u partizanskim jedinicama. Pravilno treba uzimati u obzir sve okolnosti (mobilisati po mogućnosti najpre one koji će sami, bez »pratnje«, otići u jedinice, a tek zatim one koji će tražiti da ih partizani »otmu«³). Tu je važno pitanje naoružanja mobilisanih, koje partizanske jedinice treba da što bolje i što pre reše.

3. Vojnička i politička izgradnja mobilisanih

Pošto to pretstavlja sastavni i posebni deo vojničke i političke izgradnje čitave partizanske jedinice, o tome ćemo govoriti, odn. to će biti sadržano u drugim tačkama. Ovde pominjemo samo to da će se mobilisanima morati posvetiti, u tom i svakom pogledu, naročito u početku, vanredna pažnja, jer praksa je pokazala da su prvi dani i nedelje bili za nove borce najpresudniji. To će važiti u naročito velikoj meri za naše mobilisane, od kojih je veliki deo došao u naše redove bežeći od

³ Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 111.

* Iz straha od represalija okupatora, koji su hapsili i slali u logore porodice boraca otišlih u partizane, mnogi su tražili da ih partizani javno ugrabe i odvedu. Time su hteli da postignu sigurnost svoje porodice i imanja.

nemačke mobilizacije i zbog odličnog vojničkog i političkog razvitka u svetu.

II. Uspešna protivmobilizacija dovešće u partizanske jedinice mase nekomunista: hrišćanske socijaliste i katolike uopšte, sokole-nacionaliste, socijaliste itd. Ako nam je već dosada **politička, filozofska** i, naročito, **verska netrpeljivost** jako štetila, onda će istrajanje u tom sektaštvu dovesti već na samom početku do masovnog bekstva mobilisanih i do velikog smanjenja unutrašnje otporne snage partizanskih jedinica. Pored toga, stojimo pred slomom hitlerovskog okupatora, i u vezi s tim, pred zadatkom da OF preuzme, pomoću svoje partizanske vojske, vlast i u Gorenjskoj i Slov. Koruškoj. Gornja sektaška greška dovela bi nas u tom slučaju u situaciju da izgubimo sve plodove dosadašnjeg rada; ona bi bacila naš narod u zagrljaj izdajničke slovenačke socijalne i političke reakcije.

Partiske organizacije moraju ovde odmah odlučno intervenirati. Nepopravljive partijce treba u krajnjem slučaju isključiti iz Partije (vidi članak »Odlučna borba protiv sektaštva« u Delu br. 4).

III. Posebno poglavlje gorenjskih partizana je krajnje pomanjkanje smisla za **disciplinu** uopšte i za **autoritet** viših partizanskih i partiskih funkcionera i foruma još napose. Borci ne izvršavaju zadatke koje im daju komandiri i politkomesari, ovi se opet ne upravljaju i ne pridržavaju naređenja svojih štabova bataljona, niti ovi zadnji naredbi štabova odreda, ni ovi naredbi štaba grupe. Partiske organizacije, partijci i, naročito, partijci — funkcioneri čine sasvim iste greške. Biroi bataljona nisu povezani između sebe ili se ne podređuju rukovodstvu i kontroli OK i ostalih pretpostavljenih partiskih foruma. Ovde bismo mogli da navedemo primere koji bi zaslužili najstrožiju kaznu, a preko kojih se prešlo kao da ih nije ni bilo.

U dosadašnjim borbama je KPS, naročito u Gorenjskoj, izgubila ogromnu većinu svojih kadrova, što se u najvećoj meri oseća još i danas, a u još većoj meri osetiće se sutra kad pođemo u doline, pred mase, jer će nam se sve greške i svako, pa i najmanje, nepridržavanje linije Partije i OF teško osvetiti. Teško pomanjkanje kadrova, to jest partijaca i partizana koji bi umeli pravilno i samoinicijativno sprovesti tu liniju, moći ćemo nadoknaditi jedino tačnim izvođenjem naredbi i zapovesti viših partiskih i partizanskih foruma, doslednom partiskom i partizanskom disciplinom. S obzirom na današnji a naročito na sutrašnji dan, partiske organizacije treba, dakle, organizovano, a partijci naročito još ličnim primerom, da podižu disciplinu u partizanskim jedinicama i njihovim partiskim organizacijama na viši stepen (vidi članke »Jačajmo slovena-

čku narodnu vojsku« u Delu br. 3 i »O nekim opasnim pojavama u partizanskim jedinicama« u Delu br. 4).

IV. Verovatni skorašnji slom Hitlera i preuzimanje vlasti od strane OF koje mu sledi, kao i veliko pomanjkanje kadrova, naročito traže da se partizanske jedinice i njihove partiske organizacije svom snagom late sistematskog i planskog **vojničkog i političkog izgrađivanja** partizana i partijaca. Partiske organizacije treba da na svojim organizacionim sastancima sastave konkretne planove za političku izgradnju partijaca, ZKM-aca, kandidata i ostalih dobrovoljno sarađujućih partizana pomoću izučavanja partiske literature (»Delo«, SKP'b) itd.) i literature OF. Partiske organizacije odgovaraju i za to da preko partizanskih jedinica i njihovih funkcionera kontrolišu, organizuju i pomažu u političkoj, kulturnoj i vojničkoj izgradnji svih partizana (politička izgradnja pomoću literature OF). (Vidi članak »Organizacioni i kadrovski zadaci Partije« u Delu br. 4.)

Pokrajinski sekretarijat Partije za Gorenjsku smatra da uspeh svih gore navedenih tačaka zavisi pre svega od dobre volje i aktivnosti partiskih organizacija, naročito zato što su politički i vojnički funkcioneri partizanskih jedinica u ogromnoj većini partijci. *S obzirom na to i s obzirom na odgovornost koju je Partija preuzela prema slovenačkim radnim masama i slovenačkom narodu u njegovim najtežim danima, Pokrajinski sekretarijat se neće plašiti ni najstrožih mera protiv onih partiskih organizacija, partijaca i partijaca — funkcionera koji gornja uputstva ne budu sprovodili.*

Sekretari partiskih organizacija treba odmah po prijemu ovih uputstava da sazovu sastanak Partije i da na njemu podrobno prouče i prodiskutuju ova uputstva.

Partiske organizacije treba da šalju neposredno pretpostavljenom partiskom forumu — ćelije četa birou bataljona, ovaj OK-u, a zbog slabih i nesigurnih veza i Pokrajinskom sekretarijatu — najmanje svakih 14 dana konkretne i podrobne izveštaje o radu svojih partiskih organizacija.

ZA POKRAJINSKI SEKRETARIJAT KPS U GORENJSKOJ

Na položaju, 7. XII. 1942

Jakob,⁴ s. r.

* Oskar Savli

BR. 70

**PISMO IVE RIBARA LOLE OD DECEMBRA 1942. ALEK-
SANDRU RANKOVICU I SRETENU ZUJOVICU O POTREBI
REORGANIZACIJE SKOJA U VOJSCI¹**

10. XII. 42'
p. br. 37 (SKOJ)

Dragi Marko i Crni,

U vezi sa poslednjim iskustvima i izeštajima sa terena koje smo imali, nametnulo nam se i nekoliko novih problema, po kojima bih želeo da čujem vaše mišljenje. Radi se o sledećem:

1) Vama je samima poznata činjenica da se drugovi odgovorni za rad omladine u politodelima brigada sve više pojavljuju kao neka vrsta rukovodilaca SKOJ-a u brigadi, a ne kao ono što jesu — instruktori i pomagači. Baš u vezi s tim, i Marko mi je nekoliko puta napominjao da u našem saobraćaju s njima izbegnemo sve što bi im davalo takav položaj i ostavljalo po strani skojevska rukovodstva u brigadama. Mi smo to i činili. Međutim, ovde postoji jedna stvarna teškoća: kao što znate, za razliku od Partije, ne postoje još skojevska rukovodstva u brigadama. Drug odgovoran za rad po liniji SKOJ-a je, prema tome, jedini koji drži vezu sa bataljonskim rukovodstvima i koordinira njihov rad — i u takvom njegovom položaju i leži, po mom mišljenju, osnovni uzrok činjenice što on počinje da se pojavljuje kao rukovodilac SKOJ-a u brigadi. Za nas — koji ne možemo da držimo direktne veze sa svim bataljonskim rukovodstvima po brigadama — on je, radi toga, još uvek jedino lice preko koga smo mi u kontaktu sa SKOJ-em kao celinom u brigadi. Mi se, istina, obraćamo: rukovodstvima SKOJ-a i politodelu, ali, praktično, jedina veza sa SKOJ-em u brigadi ostaje za CK SKOJ-a — baš taj drug iz politodela.

No, to je samo jedna i manje važna strana pitanja. Kada smo postavljali SKOJ-eve organizacije u brigadama mi smo naglasili da nećemo ići dalje od bataljonskih rukovodstava: takva je, čini mi se, tada bila i partijska org. struktura u vojsci.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 723/V, 4—15 (42).

* Na dokumentu je datum naknadno dopisan mastilom. Ovo je, verovatno, datum prijema pisma.

Kasnije, rad se razvijao, organizacije su rasle, Partija je dobila brigadna (a sada, kako čujem, i divizijska partrukovodstva) a SKOJ je ostao na bataljonskim. Mislim da bi u interesu razvitka SKOJ-a u vojsci, i pravilnog rukovođenja njim, danas već bilo nužno da pođemo korak dalje i da postavimo pitanje stvaranja brigadnih rukovodstava SKOJ-a. Na taj način, položaj druga odgovornog za SKOJ iz politodela jasno bi se i u praksi sveo na položaj instruktora, a omogućila bi nam se direktnija veza sa organizacijama u vojsci i ujedinjavanje njihovog rada u okvirima brigada. — Iskustvo koje imamo iz jedinica govori sve više u prilog takvom rešenju.

Molim vas da mi po ovom pitanju saopštite vaš stav i mišljenje. To nam je važno i zbog toga što, koristeći činjenicu što će se za naš Kongres³ ovde nalaziti delegati iz svih brigada, mislimo da održimo s njima (naravno, izvan okvira samog Kongresa) i jedno malo savetovanje po pitanjima rada SKOJ-a u vojsci. Cilj je tog savetovanja da se izmene iskustva i utvrde osnovna, naročito org. pitanja, i mi smo već ranije obavestili organizacije u vojsci da se pripreme — izveštajima itd — za ove razgovore.

2) Poznata vam je naročita slabost našeg rada u hrvatskim i, delimično, krajiškim brigadama. Niti drugovi koji su u politodelima po tim brigadama odgovorni za rad među omladinom imaju sami nekog većeg iskustva i znanja. Mi činimo i odavde sve da im pomognemo (među ostalim, Svabić⁴ i Mrgud⁵ idu sutra za Hrvatsku po toj liniji), ali to nije dovoljno. Nameće nam se potreba da imamo stalno dva-tri naša instruktora po liniji rada u vojsci, koji bi mogli da obilaze brigade i politodele u njima i da podignu njihov rad. A takvi instruktori došli bi vrlo dobro i našim terenskim rukovodstvima koja su — uključujući tu i PK Hrvatske i ob.[lasne] k[omitete] Krajinu i, naročito, Dalmacije — mlada i slaba.

Mi smo mislili da tražimo od vas da nam za takav rad (naročito aktuelan u Hrvatskoj) stavite na raspoloženje drugaricu Tinu⁶ iz X hercegovačke i Juricu.⁷ Oni imaju dovoljno šestomesečnog iskustva po radu SKOJ-a u vojsci, a i ranije s terena: radili su u brigadama dobro. Smatramo da njihov odlazak neće sada više značiti osetnije slabljenje za njihove

³ Odnosi se na Prvi kongres USAOJ-a koji je održan u Bihaću 27. decembra 1942.

* Mihajlo Svabić

⁵ Slavko Komar

o Betika Romano

* Jurica Ribar, član PK SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu. Poginuo kod Kolašina 4. oktobra 1943. u borbi protiv četnika i Nemaca, kao član politodela Četvrte proleterske brigade.

brigade, u kojima su skojevske organizacije daleko iznad velike većine ostalih, a gde ima ljudi koji ih mogu i zameniti (dva-tri dobra druga iz bataljonskih rukovodstava u X [hercegovačkoj], Stana Tomašević i neki drugi u IV crnogorskoj itd.).

Molimo vas da usvojite ovaj naš predlog i omogućite nam na taj način da efikasnije poradimo na podizanju našeg rada u hrvatskim i krajiškim brigadama. Ukoliko se složite, Tinu i Juricu, koji će inače dolaziti ovamo oboje na Kongres zadržaćemo posle njega i uputiti na nove dužnosti.

Uopšte uzevši — mi se nalazimo pred potrebom rada na pojačanju sastava naših rukovodstava i na terenu, pa i PK Hrvatske, Obi. k. Krajine i Obi. k. Dalmacije naročito. Nadamo se da ćemo to moći uglavnom sa kadrovima sa skojevskog sektora, a to ćemo izvršiti na njihovim oblasnim, odn. pokrajinskim konferencijama početkom januara.

3) Od druga Starog krajiškog⁸ dobio sam karakteristike za članove Ob. k. SKOJ-a za Krajinu.... Ovih dana poslaću vam prepis istih kao i naše mišljenje po istim ljudima, i eventualne predloge za izmene u Ob. k. Krajine koje bismo preduzeli posle našeg Kongresa. Uostalom, sam Kongres i kampanja za zimsko snabdevanje vojske daće nam, na delu, još jasniju sliku o sposobnosti naših organizacija i rukovodilaca!

4) Molim vas vidite da li je drug Tito poslao onu depešu 0 Kongresu za »SI. Jug.« koju sam mu dao još u [Bosan.] Petrovcu. Naime, ne čujem još ništa o tome preko njenih emisija — a Kongres se približava.

Kroz koji dan poslaću i prve podatke o rezultatima pretkorigresnih udarničkih natecanja u Krajini i Hrvatskoj kako bi se isti mogli također objaviti na radiju.

5) Šaljem istovremeno 5 primeraka »Omladinske borbe«. Izvinite što još niste istu dobili, ali je to pogreška[^]ekspeditora u [Bosan.] Petrovcu. List je naišao svuda na odličan prijem — uprkos toga što ima slabosti »prvog broja«, tj. nedovoljno konkretnih i živih dopisa s terena. Mislim da će nam baš Kongres 1 prisustvo tolikih delegata ovde, kao i dalja organizacija dopisa, omogućiti da i ovaj nedostatak ubuduće ispravimo.

S obzirom na nestašicu hartije, u sporazumu s redakcijom »Borbe« preduzeo sam preko PK SKOJ-a za Hrvatsku da se dobavi hartija. Već sam obezbedio za idući broj »Omladinske borbe« a može se dobiti još znatnija količina za našu štampariju uopšte. Ako se slažete s tim, pošaljite mi 50.000 kuna za tu kupovinu.

' Đuro Pucar

Toliko za danas. Telefoniraću vam ovih dana da čujem
vaše mišljenje po iznetim pitanjima, koja su za nas hitna.
Mnogo drugarskih pozdrava

Lola⁹

BR. 71

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
PROLETERSKE BRIGADE OD 11. DECEMBRA 1942. CEN-
TRALNOM KOMITETU KPJ¹**

*Zamenik politkovia
II proletherske brigade²*

**CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi,

Za ova dva protekla meseca od našega izveštaja³ naša sc- Brigada nalazila uglavnom u borbi ili u pokretu. Uprkos tome što su pokreti bili dugi i stalni, rad naše partijske organizacije odvijao se dobro. Za ova dva meseca jasno se pokazalo da smo mi uspeli prebroditi sve teškoće i stvoriti u našoj Brigadi solidnu i zdravu partijsku organizaciju. Neka od ovih poboljšanja pokazala su se još pre dva meseca, ali su se sada potpuno izrazila, te zato tek sad o njima govorimo.

Na dan 18-X-42 godine imali smo ukupno 295 članova Partije. Sada imamo 326 plus 7 drugova koji su poginuli u poslednjim borbama i 9 drugova koji su otišli na druge poslove.

* Ivo Ribar Lola, narodni heroj, sekretar Centralnog komiteta SKOJ-a. Poginuo 27. novembra 1943. na Glamočkom polju, pogođen parčadima bombe bačene iz neprijateljskog aviona u trenutku kada se spremao da pođe u inostranstvo kao prvi predstavnik nove Jugoslavije.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1124,VII, 1-^5 (42).

* Dopisano crvenom olovkom.

* Vidi dok. br. 33.

Socijalni sastav je dosta dobar. 147 članova su radnici, 95 seljaci, 7 intelektualci i 7 nameštenici. Pored ovoga imamo i 25 kandidata. Ovaj broj članova je zadovoljavajući kad se uzme u obzir da se oni regrutuju većinom iz redova starih boraca, kojih je danas ostao veoma mali broj i koji su gotovo svi, koji su mogli ući u Partiju, ušli.

Ugled Partije je mnogo porastao u očima partijaca i nepartijaca. Tako, neki drugovi koji su prilikom isključenja iz Partije govorili »vrlo važno« sada žele i nastoje da se ponovo vrate, a jedan puškomitraljezac kaže: »Moram da se trudim da učim i da se borim. Sta ću sutra reći u Srbiji kad za ovoliko meseci nisam uspeo ući u Partiju?« Partija je prva u borbi, radu i igri, ona daje ton života u čitavoj Brigadi i reguliše sve odnose između pojedinaca, kao i između komandi. Sve je ovo postignuto pravilnim radom naših partijskih jedinica, koje su dobile punu sadržinu. Partijnost kod partijaca je znatno pojačana i to se oseća u ubrzanom radu. Sastanci su redovni, učestće svakog pojedinog člana u radu jedinica je sve veće i veće. Rukovodioci bataljonskih biroa, kao i sekretari jedinica učinili su veliki korak napred u pogledu rukovođenja i shvatanja partijske linije. Tako su zamenici politkomesara u II, III i I bataljonu izrasli u dobre rukovodioce, a ističu se i neki sekretari jedinica, kojima mi pružamo stalnu pomoć i obraćamo naročitu pažnju. Da nije čestih i velikih gubitaka baš među najboljim drugovima, mi bismo imali još bolji partijski kadar. Naročito nam ginu zamenici političkih komesara u četama.

Ravnomernost u pogledu razvijanja rada po bataljonima i sektorima postignuta je i uglavnom se dobro obrađuju. Naročitu pažnju u poslednje vreme obraćamo teoretskom radu. Za taj rad smo sproveli veliku kampanju među drugovima i on je zahvaljujući tome, kao i prilivu materijala za proučavanje, gurnuo napred. Interes je naročito porastao među svima, čak i kod pojedinih komandira i komandanata koji su ranije naročito taj rad zapostavljali. Veoma je čest slučaj po četama da se diskutuje o raznoraznim problemima iz oblasti teorije marksizma-lenjinizma. Spajajući ovaj rad sa kulturno-prosvetnim radom, podiže se jednovremeno nivo znanja iz raznih drugih grana. Za sada se još dovoljno nije učinilo u pogledu podizanja političkog nivoa naših partijaca, kao i ostalih drugova iz Brigade. Sada se ovaj rad sprovodi preko kružoka, koji su organizovani po desetinama, i preko četnih i bataljonskih konferencija, koje se održavaju dosta često.

Pored ovih poboljšanja u našoj partijskoj organizaciji ima još nedostataka koje mi imamo stalno na umu i nastojimo da ih rešimo. Ti nedostaci se uglavnom osećaju kod mlađih

rukovodilaca u pogledu primanja novih drugova u Partiju i u odnosu na greške pojedinaca, kojima prilaze kruto i sa prilično oštine. Razlog ovome je taj što smo mi u podizanju naše Partije naročito oštro udarili po svim nedostacima, tako da se kriterijum znatno izoštrio, a u nekim slučajevima i pooštrio. Pošto ima još prilično drugova koji bi mogli ući u Partiju prolazeći kroz kandidatski stepen, gde bi oni dobili osnovna znanja o Partiji. Mi smo ukazali sekretarima da u pogledu prijema budu elastičniji, pogotovu što nema bojazni da novi i neiskusni drugovi razvodne Partiju, pošto je ona dovoljno očvrsla. U daljem radu Partija ima da reši još čitav niz pitanja, da produži i pojača teoretsku izgradnju, da podiže još dalje partijnost i osećaj odgovornosti kod drugova, koji vrlo često nedostaje. Mi moramo naročitu pažnju obratiti podizanju kadrova u kojima još oskudevamo, mada se stvar poboljšala. Pred Partijom takođe stoji zadatak da brojno ojača primanjem i novih boraca, koji su se u poslednjim borbama dobro pokazali, kao i veća pomoć radu među omladinom, drugaricama, koje bi morale biti dobro upoznate sa radom AF2-a, koji je kod nas veoma malo poznat, mada nam je preko potreban i u Brigadi, a naročito s obzirom na naš prolazak preko raznih terena.

U poslednje vreme odnos između Partije i komande dobro je regulisan, izuzev u pojedinim redim slučajevima.

Može se slobodno reći da je moral u Brigadi, i pored neuspeha u poslednjim akcijama, veći nego u doba naših najvećih pobeda oko Mrkonjića⁴ i Jajca.⁵ Borbenost i izdržljivost drugova, i pored nedostataka u odeći i obući, a pokreti su bili teški (na pr. četiri puta smo prešli Dinaru po veoma rđavom vremenu itd.), nije pala, već su s pesmom išli napred. Razlika u pogledu borbenosti između starih i novih boraca smanjena je i odnos između njih se znatno poboljšao...

Naročiti uzrok slabosti ovoga bataljona⁶ je u velikim gubicima u nižem komandnom kadru, koji se naročito zalaže za izvršenje zadataka da bi održao bataljon na visini. Vrlo je čest slučaj pogibije komandira ili političkog komesara, a ima dva slučaja gde je čitava komanda čete bila mrtva ili ranjena. Nijedan komandir nije na svojoj dužnosti više od mesec dana. Zbog ovih gubitaka je naročita nestašica u sposobnom komandnom kadru, jer se novi teže podižu i slabo rukovode svojim jedinicama....

— 0 —

⁴ Vidi tom IV, knj. 6. dok. br. 116 i 168.

⁵ Vidi dok. br. 19, napomenu 6.

⁶ Reč je o Četvrtom bataljonu.

Naročitu pažnju smo u poslednje vreme obratili radu po sektorima. Postigli smo ravnomernost rada, neke sektore smo naročito podigli i pošli napred sa više plana i organizovanosti. To se oseća na svakom koraku. Naročito je zaostao i neobrađen vojnički sektor, kome moramo posvetiti više pažnje, u vezi s tim ćemo izneti i neka svoja zapažanja u tom pravcu, a mi ćemo preduzeti sve mere da preko komandanta Brigade⁷ i komandanata bataljona organizujemo pravilan i intenzivan vojnički rad kako bi se sve slabosti brzo likvidirale.

Rad po vojnoj liniji. Velika potreba vojničkog vaspitanja postavlja se pred sve borce a naročito pred starešine. U ovom pogledu je do sada učinjeno malo. Naša Brigada je postigla izvesne specijalnosti i veštine, ali se u poslednje vreme pokazalo da mi u tome pogledu stojimo još dosta slabo. Naročito niži starešinski kadar slabo rukovodi svojim jedinicama i to se ogleda u teškim borbama gde je potrebno više vojničkog znanja. Svako naše povlačenje je neoreorganizovano i u njemu trpimo dosta gubitaka. Isto tako naše starešine se teško snalaze kad im neprijatelj nametne svoj način borbe, a ukupno naši borci nemaju dovoljno prodornosti. Zbog ovoga dolazi vrlo često do velikih gubitaka, jer drugovi nastoje da reše zadatak bez obzira na žrtve. Naši su borci pogrešno vaspitani i hoće da vide na čelu u borbi štabove bataljona i komande četa, te se ovi vrlo često ranjavaju ili ginu i nisu u stanju da pravilno rukovode svojim jedinicama, jer su postali obični borci a ne rukovodioci. Ima još jedna rđava pojava: da štabovi bataljona dovoljno ne sarađuju sa komandama četa . . . Drugovi borci nisu dovoljno upoznati sa dejstvom teških oruđa, te od njih prilično stradaju. Veći deo gubitaka je prouzrokovan od bacača i topova nego od puščanih i mitraljeskih zrna. Pitanje veze i obezbeđenja u pokretu i u borbi takođe nije na zavidnoj visini. Ove i još neke druge nedostatke mi smo uvideli i nastojaćemo da ih popravimo.

Politički rad . . . Politički rad je organizovan uglavnom u četi. Svaka četa pored političkog komesara ima i dva vodna delegata, koji mu pomažu u ovome radu. Iako postoji interes kod drugova za politička pitanja, nismo još uspeali da četnim i bataljonskim konferencijama damo punu sadržinu. Ovaj nedostatak znatno dopunjuje čitanje političkih materijala, koje dobijamo, ali ne u dovoljnoj meri. Od političkih problema drugove najviše interesuje jugoslovenska vlada u Londonu, četnici, drugi front, Italija i Engleska. Sva ova pitanja su uglavnom obrađena i raščišćena. Isto tako veliki utisak je na drugove učinilo stvaranje Antifašističkog veća, i mi ovom pitanju posvećujemo naročitu pažnju.

⁷ Ljubodrag Burić

Kulturno-prosvetni rad je dobro organizovan i daje dobre rezultate. Predavanja koja drži profesor Arsenijević⁸ dobro uspevaju. Njega smo još angažovali za razna druga predavanja iz oblasti nauke i istupa na usmenim novinama koje organizuju naši bataljoni. Još nam najviše nedostaje rad među nepismenim drugovima, mada je priličan broj od njih naučio čitati i pisati. Ovome radu treba dati više plana i volje kod ljudi koji njime rukovode. Naročito napreduje rad na kulturnom polju. Svaki bataljon organizuje za sebe priredbe, zabavne večeri, usmene novine i sastanke povodom važnijih datuma. Kvalitet ovih priredbi je znatno otkočio u pogledu raznovrsnosti a i u tehničkom pogledu. Ovome je mnogo doprineo i drug Minderović,⁹ koji je uneo dosta plana u taj rad i sistematizovao kao i odabrao kulturni materijal. Najveći naš nedostatak je neredovno izdavanje našeg brigadnog lista, koji nije izašao već dva meseca. Slaba saradnja, a i gubljenje volje za list kod drugova koji su najviše na njemu radili učinili su da list neredovno izlazi i da nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Ovo je veliki nedostatak, s obzirom na to da bismo mi u listu mogli opisati velika i herojska dela koja čine naši drugovi i koja ostaju nezapažena. Mi osećamo veliku krivicu zbog nepopularisanja ovih herojstava, jer su ona prilično masovna a do sada se nigde o njima nije govorilo. Organizacija saradnje za »Borbu« i ostale naše publikacije teško ide... Ovaj krupni nedostatak mi moramo brzo likvidirati i sproved ćemo kampanju za pisanje za naš list i ostale publikacije. Sada imamo da se borimo još sa poteškoćama u pogledu tehničkih sredstava, jer ih nemamo. Bio je pripremljen broj našeg lista, ali su svi dopisi, zajedno sa tehničkim sredstvima, pali u ruke neprijatelja, o čemu ćemo docnije govoriti.

Rad na terenu. Na svim našim pokretima obraćali smo pažnju političkom radu među narodom i on je donekle zadovoljavajući. Priredbe, konferencije i lični dodir, to su uglavnom oblici našega rada. Narod nas svuda dobro dočekuje. Ovaj rad uglavnom svršavaju naši bataljoni, jer ga je tako najlakše organizovati. Teme razgovora na političkim konferencijama su aktuelni problemi spoljne i unutrašnje političke situacije, vojnički položaj sa osvrtom na snage fašizma i snage antifašističkog bloka. U krajevima oko Grahova, Knina i Sinja naročito smo pažnju obratili raskrinkavanju četničkih bandi i u tome smo dosta uspeli. Zahvaljujući vojničkoj, a i toj političkoj delatnosti, razbijena je Dinarska četnička divizija i bilo je dosta slučajeva da su nam seljaci predavali oružje bez neke velike borbe. U

⁸ Milan Arsenijević

⁹ Cedomir Minderović

dolini Cetine i oko Knina postoje velike rezerve u ljudstvu i odlično tle za politički rad. Najveći deo ovoga stanovništva je veoma siromašan i za vreme Jugoslavije zarađivao je svoj hieb na strani a najviše u Beogradu. Nas, kao Srbijance, primili su veoma dobro. Pošto je ovo srpski elemenat, ne gledaju blagonaklono naše drugove Dalmatince, te se to mora imati u vidu prilikom agitacije, jer su četnici tu posejali mržnju.

Gde smo god imali prilike, sastajali smo se sa odgovornim partijskim i političkim radnicima, kojima smo pomagali, a i oni su nama bili na usluzi. U ovom pogledu smo naročito mnogo radili u okolini Grahova, gde ima nekoliko partijaca, veoma zdravih i dobrih drugova, koji uživaju dosta poverenja i ugleda među narodom jer se bave njihovim problemima. Vrlo često intervenišu u sporovima između Odbora i vojske, vojske i naroda. Do ovih nesporazuma je dolazilo, doduše ne često, jer je narod iz ovoga kraja podneo dosta materijalnih žrtava za izdržavanje vojske za vreme držanja položaja i operacija oko Grahova.

NOO u okolini Grahova rade dosta dobro, mada nemaju dovoljno pomoći, zbog čega se naročito žale na komande područja [Bosan.] Petrovac, Sajković. Kažu da ih oni dovoljno ne pomažu i da nemaju dovoljno razumevanja za njihove probleme. Mi smo razgovarali sa ovim odborima i, koliko smo mogli pomoći, pomogli smo. Govorili smo im o radu i pravilnoj raspodeli posla, a naročito o raspodeli dužnosti i tereta na seljake. Ima pojava da oni siromašni najviše daju i najviše rade. U s. Peuljama kao predsednik odbora je neki Miloš Cućuz, član Partije, brat zloglasnog bandita Markice Cućuza. Na njega se žale da dovoljno ne radi i da zloupotrebljava svoju pripadnost Komunističkoj partiji. Jedan odbornik kaže: »Kaki mi je to član Partije kad do sada ni jednog čoveka nije pridobio uza se«. Mi smo tražili ovoga druga da sa njim porazgovaramo, ali nismo imali prilike da se vidimo, ali smo zato razgovarali sa ostalim odborom. Cini nam se da u Komandi područja Petrovac vlada atmosfera birokratizma a ne atmosfera rada. Ovo smo primetili u njihovom odnosu prema seljacima, a i prema našoj Brigadi, kojoj vrlo često dolaze po desetak akata po jednom pitanju, a sve bi se moglo svršiti na jednom aktu.

Rad sa omladinom ide dosta dobro. Sada su u toku pripreme za Omladinski antifašistički kongres. Ovim pripremama, kao i ostalom radu omladine naša partijska organizacija daje dovoljno pomoći. Pošto izveštaj o radu SKOJ-a i omladine dobijate od politodela, mislimo da ne bi trebalo da se ponavlja.

Povodom 25-godišnjice Oktobarske revolucije organizovali smo proslavu po vašem uputu. Pre proslave izvršene su sve

pripreme i održana ona dva predavanja po svim bataljonima, a na sam dan održali smo svečanu proslavu na kojoj su učestvovali delegati svih naših jedinica počev od desetina, jer nije bilo moguće sakupiti čitavu Brigadu, pošto smo držali položaje a bilo je i rđavo vreme. Proslava je održana u s. Tičevu i uspela ie.

Pošto svi naši partijci nisu predali odgovore na upitnik za kadrove, a mi nismo imali dovoljno uvida ko je predao a ko nije, jer nam di'ugarica Cana¹⁰ nije u tom pogledu mogla dati detaljna obaveštenja, to smo preduzeli ponovno prikupljanje. Kada budemo slali, na svakom upitniku ćemo naglasiti da li je slato ili ne ranije, kako bi vi mogli u vašoj arhivi lakše pronaći stare odgovore, da ne bi bili u duplikatu. Ovo odašiljanje počecemo u najskorije vreme, i to po nekoliko odgovora u svakoj pošiljci, da vas ne bi pretrpali. Odgovorite nam ako mislite da bismo to mogli učiniti na neki zgodniji način, kako ne biste vi imali sa tim premnogo posla.

Sto se tiče potvrde prijema vaših dopisa, mi to vrlo često nismo u stanju da učinimo, zato mislimo da bi najbolje bilo da vama prijem potvrđuje Stab divizije a mi ćemo to isto učiniti njima.

Dobro bi bilo kad bismo mogli dobiti bar još jednu Istoriiju [SKP(b)], jer mi imamo, pored 4 bataljona, i prateću četu, bolnicu, intendanturu, u kojima ima veliki broj članova Partije, a mi smo dobili svega 5 komada.

U poslednje vreme drugovi su od nas tražili pojedine drugove i drugarice, koji su nam ovde kod nas bili neophodno potrebni. Mi smo sve tražene drugove poslali, ali molimo da, ako je moguće, ubuduće povedete računa o pomanjkanju kadrova kod nas, i da nas prethodno konsultujete.

Opšti zaključak za našu partijsku organizaciju bio bi ovaj: partijska organizacija je očvrsla i biće u stanju da reši zadatke koji budu pred nju postavljeni, ili iskršli. Rukovodeći partijski kadar takođe se osposobio i znatno napreduje.

Najveći nedostatak naše Brigade je nedovoljno vojničko znanje, naročito kod komandnog kadra, i još nedovoljno naoružanje u pogledu automatskog oružja. Ljudstvo ulaže i uložice sve za izvršenje zadataka postavljenih od Štaba naše Divizije. Još jedan krupan nedostatak je u tome što gine veliki broj komandnog kadra, koji se mora popunjavati iz redova nedovoljno iskusnih i mladih boraca.

Mi ćemo nastojati da, kako partijsku organizaciju, tako i našu Brigadu, uzdignemo na još veći stepen.

¹⁰ Spasenija Babović Cana

Bilo bi dobro kad biste nam izneli neka od vaših zapažanja na naš rad.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11-XII-1942

Položaj

Zamenik politkoma I¹¹ brigade

II proleterske udarne divizije

Sl.fobodan] Penezić-Krcun

BR. 72

IZVESTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVOG HRVATSKOG
KORPUSA NOVJ OD 13. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM
KOMITETU KP HRVATSKE¹

**POLITKOMESAR I KORPUSA
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE**

13 decembra 1942

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi!

Dana 13.XII. o.g. formiran je divizijski komitet VIII Divizije. Kod formiranja komiteta sastanku su prisustvovali komesar Korpusa, komesar Divizije,² zamjenik komesara IV Bri-

¹¹ Po formiranju prvih divizija NOVJ brigade su u njima označavane rednim brojevima. Tako je u Prvoj proleterskoj diviziji Prva proleterska brigada nazvana I brigadom, Treća sandžačka — II brigadom, a Treća krajiška NOU — III brigadom. U Drugoj proleterskoj diviziji je Druga proleterska brigada nazvana I brigadom, Četvrta proleterska — II brigadom, a Druga dalmatinska NOU — III brigadom. U Trećoj NOU diviziji je Peta crnogorska NOU brigada nazvana I brigadom, Deseta hercegovačka NOU — II brigadom, a Prva dalmatinska NOU — III brigadom. Međutim nekoliko meseci kasnije Vrhovni komandant je naredio da jedinice nose svoje ranije nazive.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-3/745.

² Artur Turkulin

Politkomesar I. Korpusa
Narodno-oslobodilačke vojske
Hrvatske
14. decembra 1942

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Dana 14. XII. o. g. formiran je divizijski komitet VIII. Divizije. Kod formiranja komiteta sastanku su prisustvovali komesar Korpusa, komesar Divizije, zamjenik komesara IV. Brigade, zamjenik komesara V. Brigade i dva Klanova politodjela, jedan iz IV., a jedan iz V. Brigade. Iz XV. Brigade sastanku nije nitko prisustvovao. Kao prvo objašnio sam drugovima najnoviju direktivu C.K. po pitanju rada partije u Divizijama, t. j. objasnio im kakve su dužnosti i zadaci novoformiranog Komiteta. Drugovi su podneli opširne izveštaje o stanju partijske organizacije u Brigadama iz kojih se izveštaja vidi, da je ukinuta prekretnica u radu partije u VIII. Diviziji. Bataljonski biro-i reorganizirani su na predlog drugova iz politodjela, onako kako to ima Proleterske Brigade V. S. Prema izveštaju drugova vidi se da je to mnogo korisnije i da se rad bolje odvija. Na svom prvom sastanku drugovi su izabrali za sekretara divizijskog komiteta drugu Radu Janjanina, koji se sada nalazi na višem partijskom kursu. Rad partije u Brigadama prema njihovim izveštajima krenuo je na bolje, što se vidi i po zadnjim vojnim uspjesima koje je VIII. Divizija postigla. Drugovi su naročito istakli da u svim borbama najviše padaju komunisti, tako, da nikako ne mogu da upotpune kadrove koliko ih u borbama izgube. Pitanje XV. Brigade i partijskog rada u istoj nije još riješeno. Ta Brigada nema zamjenika politkomesara, nema ni politodjela. Zaključeno je da jedan Klan polit odjela IV. Brigade otidje u XV. Brigadu, gdje će organizovati bataljonske biro-e onako kako su organizovani u IV. i V. Brigadi. Nužno je potrebno da se u toj Brigadi što prije uspostavi zamjenik komesara. U obzir dolaze drugovi Sapić Milivoj, koji je Klan partije dvije godine i bio sekretar K. K. Vojnog, zatim komesar bataljona, zatim dolazi u obzir Vidović Anton Klan partije četiri godine, tramvajski radnik iz Zagreba, zatim zamjenjuje zamjenika politkomesara V. Brigade drugu Radu Janjanina. Potrebno je da se zamjenik politkomesara XV. Brigade što prije postavi kako bi divizijski komitet bio potpun i mogao da otpočne sa pravilnim radom. Politodjeli u V. i IV. Brigadi su vrlo krmji tako u V. Brigadi nalazi se svega jedan drug, u IV. ni jedan, a u IV. tri druga. Potrebno bi bilo iste popuniti kako bi mogli nastaviti i potpuno završiti svoj rad. Na sastanku divizijskog komiteta zaključeno je da se u IV. Brigadi održi partijsko savetovanje na kojem će se partijce pripremiti na putovanje na koje će Brigada za koji dan krenuti. Na tom putovanju važan zadatak će imati Klanovi partije u Brigadi. Treba raspodijeliti dužnosti po pojedinim pitanjima kao na pr. pitanje mobilizacije u krajevima u koje Brigada kreće, zatim pitanje zbrave, sastanaka u hrvatskim selima kroz koje će se Brigada kretati, ka o i najvažnije pripremiti sve partizane kako bi njihovo držanje u Zumberku i ostalim krajevima kroz koje budu prolazili bilo što pravilnije, a ne kao što se desilo zadnji puta, kada je ta Brigada bila u Zumberku da se učinilo niz grešaka, koje drugovi još i danas u Zumberku moraju ispravljati. Savetovanju će biti svrha da najprije priredi sve partijce u Brigadi na pokret i držanje na vreme pokreta, a preko njih i sve partizane u Brigadi. Divizijski komitet prije savetovanja još će se sastati i utvrditi dnevni red. Nakon pretresanja svih ostalih pitanja u Diviziji sastanak je završen a zaključeno je da se komitet ponovno sastane na poziv sekretara.

Sart fašizmu - sloboda narodu!

Politkomesar:

V. Hajma

gade,³ zamjenik komesara V Brigade⁴ i dva člana politodjela, jedan iz IV a jedan iz V Brigade. Iz XV Brigade sastanku nije nitko prisustvovao. Kao prvo objasnio sam drugovima najnoviju direktivu C.K. po pitanju rada partije u divizijama tj., objasnio im kakve su dužnosti i zadaci novoformiranog komiteta. Drugovi su podnijeli opširne izvještaje o stanju partijske organizacije u brigadama, iz kojih se izvještaja vidi da je učinjena prekretnica u radu partije u VIII Diviziji. Bataljonski biroi reorganizirani su na predlog drugova iz politodjela, onako kao što to imaju proletherske brigade V.Š. Prema izvještaju drugova vidi se da je to mnogo korisnije i da se rad bolje odvija. Na svom prvom sastanku drugovi su izabrali za sekretara divizijskog komiteta druga Radu Janjanina, koji se sada nalazi na višem partijskom kursu. Rad partije u brigadama prema njihovim izvještajima krenuo je nabolje, što se vidi i po zadnjim vojnim uspjesima koje je VIII Divizija postigla. Drugovi su naročito istakli da u svim borbama najviše padaju komunisti, tako da nikako ne mogu da upotpune kadrove koliko ih u borbama izgube. Pitanje XV Brigade i partijskog rada u istoj nije još riješeno. Ta Brigada nema zamjenika politkomesara, a nema niti politodjela. Zaključeno je da jedan član politodjela IV Brigade otiđe u XV Brigadu, gdje će organizovati bataljonske biroe onako kako su organizovani u IV i V Brigadi. Nužno je potrebno da se u toj Brigadi što prije postavi zamjenik komesara. U obzir dolazi drug Sapić Milivoj, koji je član partije dvije godine i bio sekretar K.K. Vojnić, sada komesar bataljona, zatim dolazi u obzir Vidović Anton, član partije četiri godine, tramvajski radnik iz Zagreba, sada zamjenjuje zamjenika politkomesara V Brigade druga Radu Janjanina. Potrebno je da se zamjenik politkomesara XV Brigade što prije postavi kako bi divizijski komitet bio potpun i mogao da otpočne sa pravilnim radom. Politodjeli u V i IV Brigadi su vrlo krnji, tako u V Brigadi nalazi se svega jedan drug, u XV [Brigadi] niti jedan, a u IV [Brigadi] tri druga. Potrebno bi bilo iste popuniti kako bi mogli nastaviti i potpuno završiti svoj rad. Na sastanku divizijskog komiteta zaključeno je da se u IV Brigadi održi partijsko savjetovanje na kojem će se partijci pripremiti na putovanje na koje će Brigada za koji dan krenuti.⁵ Na tom putovanju važan zadatak će imati članovi partije u Brigadi. Točno treba raspodjeliti dužnosti po pojedinim pitanjima, kao

³ Vlado Novaković

⁴ Rade Janjanin

⁵ Odnosi se na odlazak Četvrte NOU hrvatske brigade u Zumberek gde je trebalo da sadejstvuje Trinaestoj proletherskoj brigadi i slovenačkim jedinicama u borbama za oslobođenje ovog kraja (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 98 i 99).

na pr. pitanje mobilizacije u krajevima u koje Brigada kreće, zatim pitanje zborova, sastanaka u hrvatskim selima kroz koje će se Brigada kretati, kao i najvažnije — pripremiti sve partizane kako bi njihovo držanje u Zumberku i ostalim krajevima kroz koje budu prolazili bilo što pravilnije, a ne kao što se desilo zadnji puta kad je ta Brigada bila u Zumberku: da se učini niz grešaka, koje drugovi još i danas u Zumberku moraju ispravljati. Savjetovanju će baš biti svrha da najprije pripremi sve partije u Brigadi za pokret i držanje za vrijeme pokreta, a preko njih i sve partizane u Brigadi. Divizijski komitet prije savjetovanja još će se sastati i utvrditi dnevni red. Nakon pretresanja svih ostalih pitanja u Diviziji sastanak je dovršen a zaključeno je da se komitet ponovno sastane na poziv sekretara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Holjevac⁶

BR. 73

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETER-
SKE DIVIZIJE OD 16. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KO-
MITETU KPJ¹**

C.K.K.P.J

Dragi drugovi,

Iz izvještaja koji šaljemo V.S. videćete pojedinosti o akcijama koje je naša Divizija izvršila. Mi smo četnike potpuno vojnički razbili, naše jedinice su ušle u njihova glavna uporišta na ovom sektoru: s. Snjegotinu i s. Jošavku;² u ovom posljednjem je bio četnički štab za Bosnu i Hercegovinu. Narod je naše jedinice dočekivao negde radosno i predusretljivo, a negde

*** Većeslav Holjevac Veco**

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1086/VII (42).

² Prva proleterska brigada je izvršila napad na četničko uporište u s. Jošavski 14. decembra 1942. U napadu su učestvovala četiri bataljona: jedan je davao osiguranje prema Banjoj Luci, a ostala tri su napadala selo. (Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 184.)

je napuštao sela i begao terajući sa sobom stoku i sve što je mogao, ali kad je video da ništa ne činimo narodu, vraćao se svojim kućama. Sa razbijanjem četnika postoji mnogo uslova za politički rad, tj. za političku likvidaciju četništva i formiranje i učvršćenje N.O. vlasti. Naše jedinice do sada nisu svojim snagama mnogo u ovom radu učinile iz razloga što su mnogo pokretne, tj. izvršavajući vojničke zadatke nemaju mnogo mogućnosti da se zadrže u jednom mestu. Nadamo se da ćemo od sada moći više politički uraditi.

Mi smo pred polazak na ovu prostoriju dobili izvestan broj drugova partijaca sa ovoga terena. Ovi drugovi su nam dosta koristili, ali s obzirom da ovu čitavu prostoriju od r. Vrbasa do r. Bosne treba politički učvrstiti i politički držati, ovo naročito treba uzeti u obzir kad se ima u vidu da mi nećemo možda dugo ovde ostati i možemo dobiti nove zadatke. Napominjem da drugovi koji su nam dati i koji se sad nalaze ovde neće moći u potpunosti izvršiti ovaj zadatak iz razloga što su ti drugovi mladi i po godinama a naročito po partijskom stažu i nemaju dovoljno iskustva u radu, a naročito malo autoriteta kod naroda, pa sam mišljenja da bi trebalo neko stariji i iskusniji da dođe na ovaj teren. Mislim na druga krajiškog Starog,³ koji je bio na ovome terenu i koga ovde poznaju i cene. Cvi drugovi neće moći organizovati partijski i politički rad i rukovoditi istim. Naročito ne ako se mi udaljimo sa ovoga sektora, mislim: posle izvršenog zadatka.

Od njih je samo jedan — drug Perović iz O.K. — omladinac, ostali su svi mlađi. Formirali smo privremeno partijsko rukovodstvo, pošto ne postoji O.K. Sada se oseća veliko nesnalaženje i neumešnost u radu. Drugovi su sad na sektoru Kotor Varoš — Skender Vakuf — Siprage — Maslovare. Na ovome sektoru je sad, i ostaje do daljeg, naša II brigada sandžačka. Ukazujemo im punu pomoć u radu. Naša I i II brigada su u i oko s. Šnjegotine, III [brigada] će krenuti prema Tesliću (Pribinić). Na prostoru Šnjegotine stvorićemo bazu i politički raditi punom parom.

Ukoliko u krajiškim brigadama ima drugova partijaca sa ovoga terena, a mislim da ima. trebalo bi ih uputiti ovamo, pošto ovih drugova ima svega 7—8, a to je više nego malo.

Sa drugarskim pozdravom

S F — s N!

16-XII-1942 u 21 č

(M.P.)

Polkomdiv
Fića⁴

³ Đuro Pucar Stari
⁴ Filip Kljajić

BK. 74

IZVEŠTAJ POLITODELA DEVETE BRIGADE ŠESTE NO DIVIZIJE OD 16. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

**POLITODJEL IX PARTIZANSKE BRIGADE
HRVATSKE
16.XII.1942 god.**

Izveštaj o radu

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Od 6.XII.1942 do 15.XII.1942 godine obišli smo I, II i IV bataljon ove Brigade. Treći bataljon nismo mogli da obidemo, jer se nalazi daleko od Brigade. U pomenutim bataljonima držali smo partijske sastanke sa četnim jedinicama, radne i teorijske sastanke sa SKOJ-evskim rukovodstvima i aktivima i četne sastanke sa četama. Na četnim sastancima, pored redovnog podnošenja izveštaja o radu u četi u toku sedam dana, bilo je govora o pljački, predavanja vaspitno-političkog karaktera i jedno predavanje iz oblasti geografije i diskusija o pojedinim pitanjima iz prirodnih nauka koja su interesovala partizane.

Prema onome što smo videli na sastancima možemo podneti sledeći

IZVESTAJ

Organizacioni sektor:

U svima jedinicama koje smo obišli po prvi put, možemo reći da je stanje uglavnom bilo slično onome kako smo konstatovali u našem prvom izveštaju.² Ovde-onde bilo je malo razlike. Bolje stanje, razume se, bilo je tamo gde su politkomesari ili njihovi zamenici bili drugovi sa većim iskustvom u radu ili sa više preduzimljivosti. Ipak potrebno je još i vremena i rada da sve partijske jedinice počnu potpuno pravilno da rade. U svima jedinicama u kojima smo do sada bili obratili smo pažnju na pravilnu raspodelu rada po sektorima i zaduženje svih drugova partijaca po pojedinim sektorima. To je već imalo odraza u radu tih jedinica, što se pokazalo kod IV bataljona, čije smo sve organizacije, i partijske i vanpartijske, posetili

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-J/432—433.

² Vidi dok. br. 68.

bar po jedanput, a neke i po dvaput. Oseća se oživljavanje u radu kod partijaca i veće interesovanje za rad kod partizana. Ali će biti još potrebno da se poradi da drugovi partijci shvate da se Partija mora osećati uvek i na svakom mestu i da nikakvi pokreti niti pak akcije ne smeju biti smetnja njihovim redovnim sastancima, radi donošenja potrebnih odluka na samim partijskim sastancima, a nikako van njih.

Na poslednjem partijskom sastanku štabске jedinice doneli smo zaključak da sprovedemo po svim bataljonima kratke partijske kurseve za naprednije drugove partijce koji bi eventualno mogli doći u obzir za politkomesare ili sekretare partijskih jedinica. Za to bi nam bio potreban treći član politodela. Složili smo se svi da vam predložimo da za trećeg člana postavite druga Peru Damjanovića, dosadašnjeg sekretara bataljonskog biroa III bataljona ove Brigade.

Na istom sastanku doneli smo odluku da svi članovi štaba i politodela moraju u najkraćem vremenu da održe po jedno predavanje u svim bataljonima. Uzeli smo sledeće teme: Uloga Partije u Narodnooslobodilačkoj borbi, Značaj antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, Nacionalno pitanje, Crvena armija, Fašizam, Buržoaska demokratija.

Molimo vas da nam odgovorite ko vrši funkciju kadrovička u štabskoj jedinici Brigade.

Politički sektor:

Rad na političkom podizanju kako partijaca tako i partizana u poslednje vreme oživeo je.

Rad sa nepisanim napreduje po svim jedinicama, i može se očekivati da će u najkraće vreme ovaj problem biti likvidiran.

Horovi, pevački i recitacioni, takođe su počeli da rade življe, i već su nastupali u nekim selima gde smo bili.

Zidne novine po četama izlaze....

Izvršeni su izbori za N.O.O. po svim jedinicama. Nastojalo se pripremiti za njih partizane preko partijskih i SKOJ-evskih organizacija. Može se reći da se u tome dosta uspelo, mada su liste i upute za rad davane neposredno pred same izbore.

Dobili smo jučer rezoluciju AVNOJ-a i proglas povodom osnivanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i nastojaćemo da ih u najkraćem roku proučimo detaljno sa partizanima. Mislamo da prvo pozovemo sve politkomesare i njihove zamenike pa da detaljno proradimo sa njima, pa tek onda po jedinicama.

Sektor SKOJ-a:

Što se tiče rada po pitanju SKOJ-a razvija se dosta dobro. Dobili smo tek 14 o.m. obaveštenje da će se održati Antifa-

šistički kongres omladine i direktive za pripremu omladine i delegata. Vreme za rad je vrlo kratko, ali ćemo nastojati da, ukoliko god bude moguće, izvršimo sve pripreme.

Detaljnije izveštaje o ovome radu podnosimo P. K. SKOJ-a.

Za zadnjih sedam dana održana su dva manja zbora u Gračačkom kotaru, na kojima je govoreno o rukovodećoj ulozi K.P. u Narodnooslobodilačkoj borbi, snazi i organizovanosti naše vojske i raskrinkavan je rad izdajničke izbegličke vlade. Isto tako nastupala je i diletantska grupa naše Brigade.

Po vojnom sektoru radi se dosta u Brigadi i naš je utisak da Brigada u vojničkom pogledu stoji dosta dobro. Tako isto i borbenost boraca ove Brigade je na visini.

Molimo vas, ako smatrate da ima nedostataka ili propusta u dosadašnjem našem radu, da nam ukažete na njih, kako bi ih mogli ispraviti.

Ako bi bilo moguće, dobro bi bilo da nam pošaljete još primeraka H.[istorije] V.K.P.(b). Bilo bi nam potrebno još bar osam primeraka prvih šest glava. Ako su izašle i sledeće glave, pošaljite nam ih.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodel,
Zivan Dimitrijević
Vladan Bojanić

BR. 75

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVOG HRVATSKOG
KORPUSA NOVJ OD 17. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM
KOMITETU KP HRVATSKE¹**

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE**

i

Dragi drugovi!

U vezi sa vašim dopisom² od 6.XII.1942 u kome su date direktive za formiranje Divizijskog komiteta i štabskih ćelija Štaba divizije i Štaba korpusa do sada je urađeno slijedeće:

12.XII formirana je štabaska jedinica Štaba korpusa u koju su ušli komandant,³ politkomesar,⁴ načelnik Štaba⁵ i informativni oficir.⁶ Na prvom sastanku izabran je za sekretara jedinice politkomesar Korpusa. Na sastanku je dao svaki član jedinice izvještaj o dosadašnjem svom radu u samom Stabu. Detaljno je pretreseno stanje u Korpusu po pojedinim divizijama i brigadama. Isto tako govoreno je o pojedinim štabovima, i karakteristikama pojedinih drugova pri štabovima, tako da su se članovi jedinice upoznali sa manjkavostima pojedinih drugova, kojima treba pružiti pomoć. Zaključeno je da se pomogne štabovima divizija, da se isti što prije upotpune kako bi mogli pravilno funkcionisati. U Stabu VIII divizije fali informativni, operativni i obavještajni oficir. Zaključeno je da se predloži Stabu te divizije da isti uzme kao načelnika druga Jocu Tarabića, a dosadašnjeg svog načelnika Jovicu Lončara da postavi za operativnog oficira. Naknadno će se postaviti informativni i obavještajni oficir.

Štab VII divizije nema operativnog, informativnog i obavještajnog oficira. Isto tako Štab VI divizije nema informativnog, obavještajnog i načelnika Štaba. Nepotpunost tih štabova i manjkavost toga vidi se u tome što u Štab korpusa nikako ne stižu izvještaji o radu u diviziji. Izvještaji koji stižu vrlo su krnji i kratki.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-3'746—747.

³ Vidi dok. br. 67.

⁵ Ivan Gošnjak

¹ Većeslav Holjevac Veco

• Bogdan Oreščanin

* Savo Bogdanović

Sto se tiče operacija, mogućnosti za iste detaljno su pretresene na sastanku naše ćelije. Drug komandant dao je predloge po tom pitanju. VIII divizija, koja upravo vrši operacije na desnoj obali Kupe,⁷ koje se povoljno razvijaju, treba nakon tih operacija da uputi jednu brigadu preko Bosiljeva, Ribnika za Zumberak.⁸ Ta brigada vršiti će putem mobilizaciju hrvatskih seljaka, kojih imade po šumama u okolini Ribnika i Bosiljeva, a koji su voljni da uđu u Narodnooslobodilačku vojsku. Vojni zadatak te brigade sastoji se u tome da u zajednici sa XIII proleterskom brigadom hrvatske pročisti cestu Samobor — Kalje — Krašić, koju drži XIII ustaška bojna, zatim da u zajednici sa XIII brigadom i brigadom »Ivana Cankara« izvrši operaciju na električnu centralu u Ozlju u kojoj se nalazi 300 domobrana. Nakon toga da se vrati u sastav svoje divizije na Kordun. Rok za bavljenje te brigade u Zumberku određen je 14 dana, ali ne znači da ne može nešto i dulje ostati. Druge dvije brigade VIII divizije kroz to vrijeme izvršile bi operaciju na Pisarovinu ukoliko bi neprijatelj povukao pojačanja koja su tamo došla, ili operaciju na [s.] Belaj u kome se navodno nalaze dvije satnije ustaša, koji uopće nisu utvrđeni, a spavaju po seoskim kućama i kojima je borbeni moral vrlo slab i žele da što prije otiđu kući. Te ustaše su iz ustaške pripreme bojne. XV brigada držala bi osiguranje kod Kamenškog mosta, kuda bi navodno trebao da prođe neprijatelj iz Topuskog na naš oslobođeni teritorij. VII divizija treba svoju aktivnost da razvija u Pounju, s tim da u slučaju prodora neprijatelja iz Gline ne dozvoli neprijatelju da prodi u pravcu Vrnograča i naše oslobođene teritorije i da pravi pritisak na njegove bokove. VI divizija, čiji su borci vrlo umorni i kojima je potreban odmor, usmeriti će svoju aktivnost protiv četničkih bandi u Lici i, u slučaju da Talijani napuste Gračac, izvršiti će napad na samo mjesto.

Po pitanju popunjavanja našega Štaba odlučeno je da se urgira traženje druga Pavlovića Ilije koji treba doći za operativnog oficira Štaba korpusa, zatim da se nađu još dvojica ili trojica mladih drugova koji će biti oficiri pri Stabu i upotrebljavati se po konkretnim zadacima.

Po pitanju raspodele dužnosti doneseni su zaključci da drug Sava bude zadužen nabavkom i brigom oko partijskog i vojnog materijala za proučavanje, zatim drug Bogdan da se brine o pravilnom izdizanju mladih oficira koji će doći u Stab i koji se već sada u Stabu nalaze i da s njima održi jedan sasta-

~ Reč je o napadu na železničku stanicu Topusko noću između 15. i 16. decembra 1942 (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 64).

* Vidi dok. br. 72, napomenu 5.

nak na kome će formirati partijsku jedinicu oficira pri Stabu korpusa. Po pitanju podizanja kako partijskog tako i vojnog dužni su svi članovi ćelije da proučavaju partijski materijal koji se ima na raspoloženju. Na pojedinim sastancima, koji će biti određeni za kulturno i prosvjetno podizanje samih članova Štaba, davaće članovi partijske ćelije svoje referate iz kojih će se vidjeti koliko je materijala pojedini drug proučio.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17 decembra 1942

Sekretar:
Veco

BR. 76

IZVEŠTAJ POLITODELA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 17. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

Drugarskom C.K.K.P.J.

Gdje bude

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam izvještaj o našem radu u međuvremenu od posljednjeg izvještaja do sada:

1. Stanje u partijskoj organizaciji zadovoljava. Rad teče normalno, po pojedinim sektorima i pojačano, kao na pr.: mnogo više se poklanja pažnje teorijskom uzdizanju kadrova kao i vojničkoj naobrazbi kako rukovodilaca, tako i boraca.

U posljednje vrijeme partijska organizacija imala je jedan priličan broj partijaca koji su pošli za rukovodioce po drugim brigadama. Pored onoga broja koji ste vi tražili dato je partijskoj organizaciji Hercegovačke brigade² i Dalmatinske³ nekoliko vojno-političkih rukovodilaca. Ovaj odliv momentalno se osjetio i na radu, tako da su se na nove dužnosti dovodili

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1090, V, 1—35 (42).

² Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu.

³ Misli se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.

mlađi kadrovi, kojima je trebalo izvjesno vrijeme rada dok se usposobe da rukovode istim tempom kakvim su radili stari rukovodioci. Ovo se je naročito osjetilo kod vojnih rukovodilaca, jer svih 5 starih komandanata bataljona otišli su na nove dužnosti, a na njihovo mjesto došli mlađi drugovi. Takav je bio slučaj i sa jednim dijelom partijskih i političkih rukovodilaca. Već sada može se reći da novi rukovodioci, ukoliko nijesu došli starima, svakako će uskoro.

Opšte rečeno, kadrovi se dosta dobro razvijaju. U Partiji nema nikakvih nezdravih pojava, kao na pr. frakcionaštva, familijarnosti, iskrivljavanja partijske linije itd. Većina partijaca su mladi, ali Partiji bezgranično odani.

U zajednici i sa punom saglasnošću sa zamjenikom politkoma brigade⁴ redovno obilazimo partijske jedinice, kao i ostale sektore. Pri obilasku partijskih jedinica primjetili smo:

U I bataljonu biro je imao oštar kriterijum po primanju novih drugova u Partiju, isto tako dešavalo se da kandidate drže po nekoliko mjeseci sa kandidaturom. Mi smo im na ovo ukazali, isti su uvidjeli da su zaista sektašili. Takođe biro nije imao smjelosti da mlađe drugove uzdiže za vojno-političke rukovodioce. Zamjenik politkoma ovog bataljona izvjesno vrijeme bio je bolestan i ležao u bolnici, i rad je u pomenutom vremenu bio popustio po izvjesnim sektorima, kao na pr. po omladinskom, kulturno-prosvjetnom i ženskom

U II bataljonu rad teče normalno. Biro nema dovoljno oštrine i budnosti, tako da im se dešavaju izvjesni propusti. Zamjenik politkoma ovog bataljona je zdrav, partijan, odan, na-vrijeme zapazi propuste i greške, ali nema smjelosti da odmah reagira.

U III bataljonu stanje je zadovoljavajuće, rad teče normalno. Biro kao cjelina u potpunosti zadovoljava. Zamjenik politkoma ovog bataljona ima crtu ležernosti.

U IV bataljonu partijska organizacija radi dobro, mogla je dati i više, imajući u obzir kadrove koji se tamo nalaze. U tom bataljonu ima najviše partijaca starijih po stažu i bivših rukovodilaca iz OK, MK itd. Po njihovoj začaurenosti oštro se udarilo i odmah se je osjetila živost i tempo rada u tom bataljonu.

Stanje u ostalim jedinicama ove brigade je zadovoljavajuće i rad teče normalno.

2. Kulturno-prosvjetni rad se stalno razvija, a što se najbolje može vidjeti po broju održanih priredbi, a naročito po

*** Tada je zamenik političkog komesara Pete crnogorske NOU brigade bio Andrija Mugoša.**

broju publikacija, koje gotovo svakonedjeljno redovno izlaze, bilo četne, bataljonske, brigadne, pa u posljednje vrijeme i vodne.

Od prelaska na teritoriju Glamoča bili smo oskudni u hartiji i drugom materijalu sve do skorih dana, tako da je rad zbog toga trpio. Od sredine oktobra pa do danas izašla su slijedeća glasila: brigadno glasilo »Partizanska riječ« br. 3—4, »Usmene novine« br. 8, 9, 10 i 11, brošura »Kozara«. Kroz bataljone kulturno-prosvjetni rad je pojačan. Gotovo sve čete i bataljoni imaju svoje listove, kao na pr. »Mladost«, »Naš život«, »Stahanov«, »Naprijed«, neke čete imaju džepne novine, a gotovo sve zidne novine. Među četama i bataljonima, u danima mogućnosti za rad, nastalo je takmičenje koja će jedinica izdati prije svoj list i čiji će biti bolji. Radio-vijesti se izdaju redovno svakodnevno, ne samo za potrebe brigade, već i za sredinu gdje se nalazimo. Priprema se niz brošura, koje će poslužiti kao vaspitni materijal za jedinice. U pripremi su: Staljin (posvećena rođendanu druga Staljina), Naša omladina u borbi, Pjesme iz partizanske borbe od D. Kostića, o Leninu itd.

Materijal koji se dobija od vas prorađuje se na četnim i bataljonskim konferencijama. Napominjemo da je kod izvjesnih jedinica bilo novinarskog čitanja ovog materijala, ne prorađujući ga dovoljno i tako nemajući dovoljno koristi od istog; na ovo je ukazano i već sada taj se materijal potpunije prorađuje.

Iako smo oskudni u materijalu, ni ono što smo imali nije dovoljno čuvano, pa se ukazalo na važnost materijala i danas jedinice tome poklanjaju punu pažnju, formirajući bataljonske četne biblioteke.

3. Rad sa pozadinom je tekao isprekidano zaviseći od pokreta i razbijenosti sela na ovome terenu. Na terenu Glamoč održali smo ne samo u selima u kojima smo bili, već i u drugim niz konferencija. Bili smo stupili u vezu sa partijskim organizacijama i sa NOO i u tom pogledu u potpunosti ih pomagali. Na sektoru Jajce, iako smo bili u stalnim borbama, održavane su konferencije po svim selima i osnivani NOO. Preimućstvo za ovo je to što su bila sela velika i kuće grupisane. Na ovom sektoru naša brigada ostala je vrlo kratko vrijeme, ali je ostavila dobar utisak. Na sektoru Skender Vakuf — Šiprage — Blatnica nije održan dovoljan broj konferencija, zbog brzog prolaza, razbacanosti sela i malobrojnosti kuća u istima. Ovdje je politički rad bio više pojedinačan, no ipak mogla se je održati i neka konferencija. Uticaj na ovom sektoru bio je različit. Bilo je sela koja su nas radosno dočekivala, bilo

je i neraspoloženih sela. Ovdje četnici nijesu bili raskrinkani, prvo zbog toga što nije bilo ni Partije ni partizana, drugo zbog toga što četnički rad nije se tako jasno vidio, tj. njihova saradnja sa okupatorom i ustašama na ovom sektoru je otpočela kasnije. Saradnja je bila u vrhovima, nije imao ko da to razjasni zavedenim masama. Treće, četnici su se predstavljali kao čuvari srpstva i jugoslovenstva i uspjeli su preko svega gore rečenog da ovladaju privremeno masama. Na sektoru Zepče — Željezno Polje ostali smo kratko vrijeme, održano je niz konferencija. Muslimanske mase dobro su nas primile. Po ovim selima rasturili smo proglas Antifašističkog vijeća i isti je naišao na odličan prijem, naročito kod muslimana, koji kad su vidjeli da se u Vijeću nalazi i Nurija Pozderac, to ih je oduševilo. Nurija je bio kandidat ovoga kraja, pa ga narod poznaje kao poštenog čovjeka. Primjećeno je da ustaška propaganda ne uspeva više kao doskora. Naše akcije i propaganda »Slobodne Jugoslavije« razbile su ustašku propagandu da smo grupe ljudi, palikuće, ljudi koji koljemo djecu i silujemo žene. Danas se govori o nama kroz varoši da smo uređena država i da je naša pobjeda. Kada su seljaci Željeznog Polja doznali da dolazimo, tražili su savjet od muslimanskih vlasti u Zepču kakav stav da imaju. Savjetovali su ih da ne daju otpor, da sve oružje dadu nama i da se ne boje od nas. kako seljaci kažu: »To je organizovana i uređena država«. Na ovom sektoru nijesmo mogli uhvatiti vezu sa Partijom. Sa Partijom u Zenici uhvatila je vezu Dalmatinska brigada. Doznali smo da na desnoj obali Bosne, sjeverno i istočno od Zenice, četnici naglo gube povjerenje kod masa. Sve do nazad dva mjeseca četnička saradnja sa okupatorom nije viđena. Od tada je postala očigledna i to je naišlo na otpor srpskih masa. U Bjeloj Vodi došlo je do borbe između pristalica saradnje s okupatorom i protivnika saradnje. Bilo je 5 mrtvih. U okolini Zenice četnici su ubili Todoru Butinu, komandanta, koji je javno ustao protivu njihove četničke saradnje. U četnički štab s. Donja Gračanica okupator je četnicima uveo električno osvjetljenje iz Zenice, iako tu nikad do sada nije postojalo. Željezni most kraj Zenice stržarče Nijemac, ustaša i četnik zajedno.

4. U sastav ove brigade ušao je Zijametski bataljon.⁵ Našim radom na teritoriji G. Vakuf — Travnik ovaj se bataljon vojnički oformio, politički na niskom nivou, sa puno četničkih primesa. U Bataljon smo poslali na rad 15 partijaca, prvenstveno za političke rukovodioce i radnike, dočim vojni rukovodioci su iz njihove sredine, koje su oni odabrali. U početku oni su se bojali da prime naše drugove na rad, ali postepenim i

⁵ Vidi dok. br. 58, napomenu 2.

stalnim kontaktom to je danas u potpunosti otpalo. Ovaj bataljon nije još čvrst, zadatke izvodi od slučaja do slučaja, nekad bolje, nekad gore, što zavisi od situacije na sektoru Brigade. Brzo se demoralizuju, što je uzrok njihova niska politička svijest. Uvjedeni smo da će se ovaj bataljon učvrstiti i osamostaliti.

5. Odlukom V. S. pridodato je ovoj brigadi od 300—400 drugova iz Dalmacije. Ovo ljudstvo je politički mlado, vojnički neiskusno, ali odano. Naši drugovi su ih dobro primili i ono se već prvi dan nije osjećalo tuđe. Dolaskom njihovim i V bataljona povećano je polje rada ove partijske organizacije.

6. Brigada, kao cjelina, s obzirom na sve okolnosti, u posljednjim akcijama uspješno je riješila i rješava postavljene joj probleme, bilo od rukovodstva ili od nametnute situacije.

Partija blagovremeno reagira na probleme koje joj je nametnula situacija, kao na primjer problem čarapa, odjeće, obuće, ishrane i t.sl.

7. Odnosi i saradnja sa drugim jedinicama svakim danom sve više se poboljšavaju. Odnos sa Hercegovačkom brigadom na teritoriji Glamoča pa sve do Jajca nije bio najbolji. Ovo se je ispoljilo kod pojedinih članova štaba i jedne i druge. Bilo je nepravilnog gledanja i kod boraca. Ukazali smo drugovima iz štaba na nepravilnost takvih odnosa, drugovi su to uvidjeli i stanje se u tom pogledu popravlja.

Politodjeli ove divizije® održavaju kontakt i postoji puna saradnja. 25 o. mj. imaćemo zajednički sastanak sva tri politodjela ove divizije sa zamjenicima politkoma.

8. Kod ljudstva ove brigade osjeća se momentalno zamořenost, što je posljedica jednomjesečnih stalnih pokreta i borbi, a pogotovo imajući u obzir teško prohodan teren ovoga kraja, a naročito između Bosne i Vrbasa. Ova je pojava i kod ostalih dviju brigada, a ovo se ogleda i u povećanom broju oboljelih drugova.

Stavljamo vam do znanja da je drug Maksim Goranović, po vašem predlogu, pošao za stalnog dopisnika »Borbe« pri III diviziji.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj,
17 XII 1942 g.

Za politodjel
pri Stabu I (V) crnogorske
brigade III divizije NOVJ,
Milinko Marojević
Raja Nedeljković
Mileva Lajović

Odnosi se na Treću NOU diviziju.

BR. 77

IZVEŠTAJ POLITODELA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
OD 17. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ'

POLIT. ODJEL
PRI
STABU I N.O.U. BRIGADE
17.XII.1942. godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

11. novembra o.g. sa dužnosti rukovodioca polit, odjela otišao je drug Lompar,² a na njegovo mjesto došao je drug Perović,³ koji je na sebe primio Iste sektore po kojima je radio drug Lompar. Ovako formiran polit.odjel održao je sastanak, kome je prisustvovao drug Lompar. Na ovom sastanku konstatovano je da je partijska organizacija pravilno organizovana i da je politički rad u brigadi otpočeo. Konstatovani su problemi kojima se treba u prvom redu zabaviti i koje treba riješiti.

Prilikom obilaska organizacije, iako je na tome bilo mnogo učinjeno, učinili smo sve da se partijska organizacija, pravilno postavljena, očvrsne i uzdigne. Kroz pitanje kritike i samokritike nastojali smo da razvijemo duh partijnosti i odgovornosti članova pred Partijom, kao i da se ovo pitanje pravilno shvati i usmjeri pravilnim putem. Radom na podizanju lične odgovornosti partijaca i autoriteta Partije učinilo se prilično. Akcijom na Bos. Novi⁴ pokazalo se je da je ljudstvo obuhva-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1089.VII, 1—2 (42).

² Blažo Lompar

* Branko Perović

³ Napad na Bosanski Novi izvršen je noću između 26. i 27. novembra 1942. U napadu su učestvovala Prva i Druga krajiška NOU brigada, a pravce prema Prijedoru, Ljubiji i San. Mostu obezbjeđivale su snage Četvrte i Pete NOU divizije. Brigade su u toku noći probile spoljnu odbranu, prodrle u grad i zarobile bataljon domobrana i bateriju haubica. U Bosanskom Novom nalazile su se sledeće neprijateljske snage: Treća i Deveta četa 721. grenadirskog puka 714. nemačke divizije, Dvanaesta domobranska pešadijska pukovnija, Prva i Treća bojna Trećeg gorskog zdruga i tri baterije. Pored toga, u gradu je bilo milicionera i žandarmerije. Borbe su trajale do 29. novembra, ali grad nije zauzet. Uzrok je ovaj: neprijateljske snage iz s. Blagaja, pod pritiskom naših snaga, povukle su se u Bos. Novi, a u međuvremenu su u grad prodrle jedinice Druge brdske brigade, ojačane četom nemačkih tenkova iz Kostajnice, i tenkovska četa iz Prijedora i pojačale slaba mesta neprijateljske

ćeno organizacijom svjesno svoje funkcije i da je spremno i živote dati za interese Partije. Kao primjer požrtvovanja navodimo da je iz jednog našeg bataljona u ovoj akciji izbačeno iz stroja 14 članova, 4 kandidata i 6 SKOJ-evaca, a svega 3 obična borca.

U akcijama na Bihaću⁵ i Bos. Novom izgubili smo priličan broj kadrova. Radi obnove i omasovljenja naše Partije posvetili smo naročitu pažnju uzdizanju novih kadrova. Svuda u čelijama, za rad sa kandidatima dali smo najuzdignutije partije i pružili im pomoć za rad u materijalu i usmenim uputstvima. Ukazano je na sve ono što naročito treba da zna jedan kandidat i šta se kod njega u prvom redu treba razviti.

Kao glavni kriterij za primanje u Partiju uzeli smo borbenost, požrtvovanje, disciplinovanost i odanost prema borbi i Partiji, ne obazirući se naročito na ideološku izgradnju i uzdignutost.

Uveli smo kao praksu da pred svaku akciju, preko partijskih sastanaka po čelijama ili bataljonskim aktivima, kao i četnim i bataljonskim konferencijama, objasnimo vojnički i politički značaj akcije i tako izvršimo mobilizaciju Partije i cjelokupnog ljudstva za akciju. Poslije akcije redovno održavamo partijske sastanke i kroz diskusija >0<\v?.m< greške i propuste izvlačeći iskustva za budućnost. Još uvijek glavni nedostatak naših partijaca je niska ideološka izgradnja, nedovoljno staranje za izgradnju kao i nedostatak samoinicijative i snalaženja u partijskom radu.

Bataljonska rukovodstva, i pored najveće pomoći, nijesu još prava rukovodstva, nijesu dovoljno osamostaljena i ne mogu

odbrane, tako da su se ponovljeni napadi Prve i Druge krajiške brigade završili neuspjehom. U trodnevnim borbama za Bos. Novi neprijatelj je (prema njegovim dokumentima) imao 28 mrtvih, 202 ranjena i 850 zarobljenih, dok su naše jedinice imale 40 mrtvih i 120 ranjenih. (O ovim borbama vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 70, 91, 97, 101, 239 i 240.)

^c U borbama za oslobođenje Bihaća učestvovala su sledeće jedinice Narodnooslobodilačke vojske: Prva, Druga, Treća, Peta i Šesta krajiška i Druga, Četvrta i Osma hrvatska brigada. Operacija je otpočela 2. novembra 1942. u 21,30 časova, a grad je oslobođen 4. novembra u 16 časova. U to vreme u Bihaću su se nalazile sledeće ustaško-domobranske jedinice: Četvrta ustaška brigada (dva bataljona). Peti bataljon Drugog domobranskog puka, tri čete Dvanaestog puka, jedna baterija i izvestan broj naoružane milicije i žandarma. Grad je bio utvrđen i pripremljen za odbranu. Deo snaga neprijatelj je isturio u okolna sela s namerom da onemogućí iznenadan napad i brz prodor u Bihać. U borbama za oslobođenje grada i 32 okolna sela neprijatelj je imao oko 650 mrtvih i 835 zarobljenih vojnika, među njima i 35 oficira. (O ovoj operaciji vidi tom IV, knj. 8. dok. br. 14, 15, 16 i 24.)

samostalno da postavljaju niti da sprovode, u dovoljnoj mjeri, postavljeni plan.

Partijski sastanci su redovni, no još uvijek ne odgovaraju sastancima donekle uzdignute partijske ćelije.

Na političkom sektoru nastavilo se je sa četnim i bataljonskim konferencijama, kako je to već ranije organizovano. Pored konferencija koje tretiraju politička pitanja, drže se i takve koje rješavaju unutrašnja pitanja u četi i bataljonu. Primjećuje se da naši borci na ovakvim konferencijama počinju uzimati učešća u diskusiji, no još uvijek u nedovoljnom broju. Izgleda da ovo dolazi otuda što u našoj brigadi nijesu praksirane ranije konferencije sa diskusijom i otuda što se naši borci plaše prilikom diskusije da ne bi napravili neku pogrešku. U zadnje vrijeme naša brigada se nalazi u stalnim akcijama i pokretima, te nas na ovom sektoru onemogućava da uradimo sve ono što smo imali u planu. Ove konferencije održavaju polit. komesari bataljona i četa, no uz punu pomoć našu, jer naši polit. komesari ne mogu da dadu onoliko koliko se traži. Naši polit. komesari još uvijek nijesu u potpunosti shvatili svoju dužnost, te smo i u tom smislu obratili pažnju i pružili im pomoć.⁴

U radu sa stanovništvom na terenu organizovali smo zborove u Otoki, Cazinu, Bužimu, kao i u selima u kojima se sada nalazi naša brigada." Prva tri zbora nijesu bila masovna, jer je stanovništvo tih krajeva u većini pobjeglo i silom neprijatelja prinuđeno da pođe ispred nas. Na ovim zborovima uspjeli smo da kod stanovništva razbijemo strah od naše vojske i da neprijatelja prikažemo u pravoj boji. Posljednji zbor bio je nešto masovniji, obratili smo naročito pažnju da ovom stanovništvu prikažemo četnike kao izdajnike i da im ukažemo na njihova zlodjela. Rezultat prva 3 zbora osjetio se u povraćanju ljudi i djelimičnom javljanju u partizane, a ovog posljednjeg — što se stanovništvo prema nama odnosi kao prema oslobodiocima i što se počinje javljati u partizane, a naročito što uviđa izdajnički rad četnika, koji su se do nedavno nalazili na ovim terenima.

Po vojnoj liniji uspjeli smo da preko Partije i drugova iz Štaba brigade održimo nekoliko sastanaka sa komandnim kadrom. Na ovim sastancima ukazano je na greške i propuste u komandovanju, kao i na to da se shvati važnost redovne vojne obuke. Ukazano je i na to da dosadašnja disciplina, koja je počivala na naredbama i lekcijama starješina, i ličila na staru kasarnsku disciplinu, ne odgovara nama i da u težim situacijama takva disciplina lako popušta. Na ovim sastancima pod-

" U to vreme se Prva krajiška NOU brigada nalazila kod San. Mosta (vidi tom IV. knj. 8. dok. br. 218.)

vučeno je da se starješine moraju rukovoditi tim da razviju disciplinu, koja će počivati na ubjedenju svakog borca o potrebi discipline. Uveli smo kao praksu da se poslije svake akcije održavaju konferencije sa komandnim kadrom u brigadi i da se diskusijom uoče propusti i pogreške.

Na kulturno-prosvjetnom sektoru osjetili su se neki uspjesi. Naši bataljonski horovi počeli su da istupaju, a priređuju se i manje priredbe sa recitacijama i skečevima. Takvu jednu priredbu dao je jedan naš bataljon u Otoki za stanovništvo toga mjesta. Drugi jedan naš bataljon uzeo je učešća na priredbi Agitpropa u Bihaću. Analfabetski kurs, za nepismene, održava se po svima četama i dao je prilične rezultate. Nedostaju predavanja iz raznih oblasti nauke, koja bi pružila borcima masovnija znanja.

SKOJ. — Organizacija SKOJ-a u našoj Brigadi je pravilno organizaciono postavljena i prilično učvršćena. Pred SKOJ se postavljaju zadaci kao pred organizaciju koja je u stanju da rješava i sprovodi postavljene probleme. Nedostaci naše SKOJ-eve organizacije još uvijek su nedovoljno osamostaljenje bataljonskih komiteta, i baš radi toga dolazilo je u pojedinim našim bataljonima do zastranjenja po pitanju primanja omladinaca u organizaciju. Najaktivnije se priteklo u pomoć na osamostaljenju SKOJ-a kao organizacije i njenom omasovljenju; kao rezultat toga da se zapaziti da je SKOJ krenuo naprijed ... Rad po sektorima u samome SKOJ-u živo se osjeća, osjeća se osamostaljenje SKOJ-a, što je doprinijelo omasovljenju organizacije. Broj SKOJ-evaca u našoj brigadi je 317; ako se tome doda broj ranjenih i poginulih u posljednjim akcijama, zapaziti će se ozbiljan porast SKOJ-a. broj ranjenih i poginulih u ovim akcijama iznosi oko 90.

Kroz SKOJ-evu organizaciju sprovodimo, isto onako kao kroz Partiju, pripremu za akcije, kao i diskusije po propustima i greškama poslije akcije.

U ovom momentu brojno stanje naše Partije je relativno smanjeno. Iako je priliv novih kadrova zavidan, ipak broj mrtvih i ranjenih, kao i onih koji se razboljevaju, veći je od broja priliva. Prije mjesec dana naša Partija je brojala 235 članova, 116 kandidata, dok danas u našoj brigadi ima 208 članova i 120 kandidata. Ranjenih i oboljelih, za ovaj mjesec dana, koji se nalaze u bolnici, ima 82 člana i 42 kandidata, a poginulih samo u akciji na Bos. Novom i San.fskomJMostu je 31 član i 28 kandidata. Obzirom na ove podatke, naša Partija je u ovom mjesecu brojno znatno napredovala.

Naša brigada u posljednjem mjesecu nalazi se u stalnom pokretu i akcijama, te je rad umnogome otežan, a naročito ovih

dana kad je Polit, odjel ostao sam, jer je drug Mlado⁷ na višem partijskom kursu, a drug Milosav⁸ je 13. ov. mj. ranjen na položaju kod San. Mosta. No i pored svih nemogućnosti, uspjeli smo da obidemo dva puta čitavu partijsku organizaciju, pored svakodnevnog kontakta sa rukovodstvima i četnim ćelijama.

Polit, odjel, uviđajući slabu teoretsku izgradnju kadrova, imao je u perspektivi rada namjeru da otpočne jedan manji kurs po ćelijama, za što bi crpio građu iz Istorije VKP(b) i Osnova lenjinizma, kao i pojedine teme koje dobivamo od Agit-propa pri Oblasnom komitetu. No uslijed navedenih poteškoća nijesmo mogli početi.

Moral naše brigade je dobar, brigada kao borbena jedinica je dobra, iako je u posljednjem nizu akcija izgubila dobar dio najboljih boraca, među ovim gubicima bilo je gubitaka u komandnom kadru, te smo njihova mjesta popunili novim komandirima i polit, komesarima. Iako ovi drugovi daju sve od sebe, ipak se osjeća malo škripanje u nesnalaženju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17-XII-1942 g.

Politođjel:
Branko Perović
Radovan Grković
Zvonko⁹

⁷ Mladen Marin Mlado, politički komesar Prve krajiške NOU brigade.

^{*} Milosav Milosavljević, zamenik političkog komesara Prve krajiške NOU brigade.

⁹ Zvonko Grahek

BR. 78

IZVEŠTAJ POLITODELA OSME BRIGADE SEDME NO DIVIZIJE OD 19. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

POLITODJEL
8. BRIGADE 7. DIVIZIJE
N.O.V. HRVATSKE
19. decembra 1942.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi!

Šaljemo vam izvještaj o radu i o stanju Part. organizacije.

POLITIČKA SITUACIJA:

U zadnjih 15 dana imali smo 4 velike akcije a uz to i naporene marševe. U svima ovim akcijama pokazalo se da se sa propagandom protiv pljačke uspelo. Otsustvo je još uvek pitanje koje se često postavlja među partizanima, a nije bilo mogućnosti da im se za ovo vreme izlazi u susret, pa su nekoliko njih bez odobrenja odlazili kućama. Drugarice u našoj brigadi uživaju kod partizana ugled kao dobri i hrabri borci. Odnos između drugova i drugarica je dobar. Pri vršenju akcije na Volinji² maršovali smo cela dva dana, čitave noći je bila akcija veoma naporna, bio je veći broj ranjenih i mrtvih, koje su drugovi do kola nosili preko 2 sata, i celim putem čula se pesma partizana i uopšte bilo je dobro raspoloženje, što pokazuje da se brigada i politički i organizaciono stalno učvršćuje. Borbenost je na visini.

ORGANIZACIONO PITANJE:

Posle formiranja 4. bataljona dobili smo od O.K. 12 partijaca sa terena, među kojima ima nekoliko dobrih i dosta su učinili da se pojedine jedinice koje nisu imale dobre sekretare učvrste. Od 7. brigade dobili smo 2 komesara bataljona. Jedan komesar je ranjen teže. tako da sada imamo 3 komesara i 2

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4-1/239.

² Napad na Volinju izvršen je noću 16/17. decembra 1942. Pored jedinica Osme NO brigade, učestvovali su Drugi i Treći bataljon Banijskog NOP odreda (vidi tom V, knj. 10, dok. br 61, 64 i 75).

zamenika komesara u bataljonima, te bataljonski komiteti nisu potpuni. Posle izmena koje smo učinili bataljonski komitet u 1. bat. je naročito dobar; u 4. bat. je takođe dobar, dok je u 2. i 3. slabiji. Čvrstina jedinica se stalno podiže. Partijski kurs je otpočeo.

SEKTORI RADA:

Vojni: Stab divizije je dao 2 nastavnika koji održavaju vojne kurseve po bataljonima za sav komandni kadar. U akcijama se još uvek pokazuje veliki nedostatak vojne spremne partizana i nedovoljno iskustvo komandnog kadra. Obuka u rukovanju puškomitraljezom uspešno se nastavlja.

Politički:... Zapazilo se da se pokoji partizan slabo interesuje za izbore NOO i u tom pravcu još nije učinjeno dovoljno. Kružoci nisu učvršćeni, još uvek se po četama zapostavlja čitanje. Prvi broj lista Brigade je izišao i vrlo je oskudan, ali za 2. broj, koji će izići 1. januara, vlada interesovanje, i biće članaka i iz bataljona.

Omladina: Vodi se propaganda za učešće omladine na anti-fašističkom kongresu omladine, po bataljonima su držane konferencije i birani delegati. Sama organizacija SKOJ-a znatno je učvršćena, podignuta je odgovornost kod drugova i u akcijama se može čuti: »Napred SKOJ-evci!«

Kult.-prosv. rad: U 3. bataljonu partizani pevaju veći broj borbenih pesama, ali ne postoji još učvršćen hor. Sa zidnim novinama i u radu sa nepismenim nema još dovoljnih uspeha.

Rad na terenu: U selu Dodošima održane su usmene novine. U Mečenčanima održana su 2 sastanka sa SMG, tumačena je polit. situacija i govorio je drug u ime omladine, a zatim pesme i veselje. U Bunčićima, Milobratovićima i Drenovcu održana su 2 sastanka sa seljacima. Osim toga došlo je u hrvatskim selima do izražaja jedinstvo Srba i Hrvata, bacane su parole i od strane naroda. Politički uspeh u selima gde naša vojska ranije nije dolazila postignut je, iako je bilo pogdegdje koji istup pojedina.

..
o

Drug Ilija Blanuša odlazi u PK SKOJ-a a mesto njega je došao drug Zdravko Kolar za omladinski rad u Brigadi.
S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Goša³

¹ Dragoslav Bordević Goša, narodni heroj

BR. 79

**IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA NOU BRIGADE »MATIJA
GUBEC« OD 19. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMI-
TETU KP SLOVENIJE¹**

Na položaju, 19.XII.1942

CENTRALNOM KOMITETU KPS

Izveštaj brigadnog biroa KPS i UBMG

Obe okružnice i poslednji dopis od 5.XII.42 smo primili i proradili na svim partiskim sastancima. Partiski rad je u poslednje vreme bio usmeren, u prvom redu, na podizanje udarne snage brigade i na izgradnju partijaca. Iz obadva ova izveštaja se vidi da smo dosta napredovali. Što je uspelo da se likvidira belogardističko uporište na Ajdovcu¹ — u prvom redu je zasluga Partije. Partija je mobilisala sav svoj aparat. Pre akcije održani su vanredni sastanci ćelija, a naročito sa kandidatima i KM. Svi ti drugovi su i pokazali primer hrabre i neustrašive borbe. Takmičili su se između sebe ko će više da doprinese pobjedi. Borbeni moral brigade i njena sposobnost za borbu su na visini. Najživlji partiski i skojevski život je u III bat. koji je likvidirao Ajdovec. Posle akcije u tom su bataljonu opet održani partiski sast. na kojima se raspravljalo: 1. o akciji sa vojnog gledišta, 2. o akciji i držanju pojedinih partizana. 3. o našem radu na terenu, 4. razno. Sastanci ćelija održavaju se većinom dvaput nedeljno: 1. više organizaciono-politički, 2. teoretski. Kod prorade materijala imamo poteškoće samo sa ponekim mladim partijcima (većinom komandiri, komandanti), koji su predani, dobri vojnici, ali za teoretski rad nemaju dovoljno interesovanja. U poslednje vreme p.org. bile su obavezne da prorade, pored tekućeg materijala. 1. i 2. glavu SKP(b), organizaciona pitanja od druga Tita.³ članak o sektaštvu u radu. Staljin: Seljačko pitanje, značaj Oktobarske revolucije i Ustav. Ove su stvari proradili. Sada ćemo početi sa Staljinovom brošurom: Partija i diktatura proletarijata.

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5730. Dokumentat je objavljen u tomu VI, knj. 4, lodi br. 128.

² Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 123 i 143.

³ Članak druga Tita »Narodnooslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše Partije« bio je objavljen u Proleteru br. 14—15.1942.

Svakim danom postajemo sve više i prava politička vojska. Svaki dan mitinzi, sastanci i priredbe po selima, ako nismo u akcijama. Odnos partizana prema civ. stanovništvu je još dosta dobar, i po selima, gde su nas hladno primali, prilikom oproštaja teško se rastajemo. Prilikom ajdovske akcije odmah smo napisali letak koji smo odmah rasturili po belogardističkim krajevima.⁴ U brigadi imamo sada putujuću biblioteku sa 100 primeraka: sa Tolstojem, Gorkim, Cankarom, Kranjecom, Sociobnošću, Enkinim knjigama' i sa svim našim publikacijama. Osnovali smo brigadni list »Tovariš« koji ureduju i pišu partizani. Izdajemo radio-vesnik. Pevački horovi, recitacioni hor. pripremaju se pozorišni improvizovani komadi za priredbe po selima. Svaki bataljon ima harmoniku uz koju koračaju po selima. Harmonika i pesma su naši pratoci u borbi i to odlično utiče na partizane i civ. stanovništvo. Sav taj razvijeni kulturni život u brigadi pomaže u podizanju svakog partizana na viši politički i ideološki stepen.

I bat. se u partiskom smislu jako popravio. Tamo je bila partija u početku na najnižem stepenu, tako da nas je bilo upravo stid. Danas ima Partija ugled kakav treba da ima. U II bat. morali smo u početku da izbacimo iz Partije 50% partijaca jer im nije bilo mesto u njoj. Taj bat. bio je sastavljen od raznih ostataka II grupe koji su prebegli natrag. Partija se tamo već jako podigla, ali se u poslednje vreme, otkako je komandant bataljona Jovo,⁶ koji je partijac i koji se raskrinkao kao org. hrišć. soc. i kao prilično nastrojen protiv Partije, stanje u njoj pogoršalo. Bez razumevanja za politički rad u vojsci, nastrojen protiv politkomesara kao takvih i partijaca uopšte, a pored, toga još kao vojvoda koji hoće da sve učini sam, on je jako ometao svaki partiski rad u bataljonu. Bat. je bio već više od mesec dana odvojen od brigadne zajednice, zbog čega se stanje u njemu pogoršalo. Partija je preduzela potrebne korake da bat. dobije novog komandanta-partijca, a starog komandanta je njegov štab sam raskrinkao kao protivnika. U bat. je mobilisan sav p.[artiski] aparat da se bat. podigne na visinu ostalih bat.

ZKM je ojačala i svojim radom i rezultatima pokazala f starim partijcima, koji su sektaški gledali na omladinu, šta može da se napravi i od najgorih omladinaca. U III bat. ima slučajeva iz borbi da su se 16—17-godišnji omladinci, sa kojima smo već imali ponekad velike teškoće, pokazali tako hrabri f

* Vidi tom VI, knj. 4. dok. br. 123.

Enka — Nova knjiga, izdavačko preduzeće koje je u periodu 1933—1935. izdavalo marksističku literaturu. Bilo je legalno izdavačko preduzeće KP Slovenije.

* Ivan Hostnik

•odlučni kakvi nisu ni svi stariji partizani. Sektaško gledanje na omladinu je još uvek glavna prepreka. Neki su gledali na nju i na prijem u ZKM sa istim kriterijumom kao na kandidate P.[artije], samo s tom razlikom što su to mlađi ljudi. Naravno, to smo već temeljito opovrgli. Svaki bataljon ima svoj bat. biro ZKM. ZKM ima napr. u III bat. sastanke i po triput nedeljno. ZKM organizuje dopisništvo, učenje pesama, izučavaju SKP(b), čitaju Mičurina, predavanja, gaji se kritika i samokritika

Bat. biroi i brigadni biro imaju nedeljno temeljite sastanke. a kraće više puta. Juče smo imali zadnji sastanak brig. biroa. Pretresali smo: 1. Unutrašnja pitanja brigade: pitanje II "bat. i zam. politkom. i komandanata po bat.: 2. Kratak org. izveštaj sekretara; 3. O organizaciji (podela rada, kontrola, mobilizacija part. aparata, oživljavanje part. života, partijnost, predanost, popularizacija Partije, izgrađivanje partijaca, kulturni rad); 4. Omladino, ne sektaši; 5. Rad na terenu; 6. Razno.

Mnogo se trudimo da još više podignemo ugled Partije, da "usadimo svest da su partiski sastanci najvažniji sastanci, da podignemo partijnost, jer se moglo na mnogim mestima, gde nismo dovoljno sprovodili kontrolu, primetiti nešto učmalosti.

Zbog neborbenosti isključili smo Bartola Pavia iz III bat.

Iz odreda smo dobili nešto priliva koji je većinom lošiji od naših prosečnih. Ni partijci iz odreda nisu bogzna šta. Biće potrebno mnogo da se pročisti. Kakve partijce smo dobili može se videti iz spiska odreda koji prilažem. Partija po odredima ima suviše malo kontrole, a OK KPS Novo Mesto nije dovoljno odlučan i budan. U rejonski odbor KPS Škocjan primili su partijca koji je svakog dana išao da se javi belima. za čitavo vreme <dok su beli bili u Skocjanu, mada su znali šta je. U podokružni odbor OF Mirna Peč primili su za pretstavnika Sokola partizana iz naše brigade koga smo isključili iz Partije, i sramota je što radi na terenu. Obe stvari sam i kritikovao u OK KPS.

Jako će nas radovati ako neko od vas dođe dole.

Drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Veljko Kocevar"

Prilažem letak, spisak i
p. spiskove 3. bat.

• Dušan Bravničar

BR. 80

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA VOJNE
BOLNICE PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ OD 20. DE-
CEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹**

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Di-ugovi,

Šaljemo vam izveštaj o radu i stanju u svim odeljenjima
vojne bolnice- broj 2

I hirurško odeljenje:

Odeljenje najtežih ranjenika. Odeljenje je skoro formirano, pa još stanje nije dovoljno sređeno. Postoji više problema u ovom odeljenju. Prvi i najglavniji jeste osvetljenje koje je vrlo potrebno za ovo odeljenje zbog vršenja hitnih hirurških operacija. Što se tiče hrane, daju se tom odeljenju potrebne mu namirnice po tabeli. Pored toga odeljenje dobija u većoj količini od drugih odeljenja šećera, meda i dr. Pitanje pranja veša je također jedan od problema za ovo odeljenje. Nije se do sada moglo dobiti stalno osoblje za taj posao. U odeljenju ima priličan broj osoblja i prigovara nam se što ga ne upotrebljavamo za to. Ali, to je nemoguće izvesti, jer su to drugarice na kursu, a uz to vrlo mlade. Problem drva će se po vojno rešiti na taj način što će stvoriti drvljanik. Problem vode je rešen.

Partija je prilično učvršćena. Politički delegat je ujedno i sekretar. Drugarica³ je mlad član Partije, pa se još nije dovoljno snašla, ali ima uslova da se razvije u dobrog člana Partije. U tome je pomažemo. Partijaca ima šest stalnih i devet ranjenika. Ima i četiri kandidata. Održavaju se dva sastanka nedeljno: jedan teoretski i jedan praktični sastanak. Zastupljeni su svi sektori rada. Svi drugovi u jedinici odgovaraju za po neki sektor rada. SKOJ broji 10 članova. Održavaju se dva sastanka nedeljno. Podeljeni su sektori rada i postavljen pred druge osećaj odgovornosti. Stvoren je i Savez mlade generacije. Na sastancima Saveza mlade generacije populariše se

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1091 X. 2—19 (42).

³ Vidi dok. br. 44 i 45.

^a Aleksija Savić. Poginula 18. juna 1943. na Vitezu kod Sarajeva, kao komesar Prve čete Prvog bataljona Druge proleterske brigade.

linija narodnooslobodilačke borbe, te se na taj način objašnjava i populariše Komunistička partija kao organizator i avangarda ove borbe.

Sto se tiče kulturno-prosvetnog rada izdaju se zidne i džepne novine. Uspelo se je zainteresovati ih za pisanje članaka. Pored ovoga održavaju se analfabetski tečajevi i popularna predavanja iz svih grana nauke. Ostali sektori su takođe zastupljeni.

II hirurško odeljenje:

Odeljenje koje vodi drugarica Borka Pihler. Drugarica je vrlo spremna kao bolničarka i može dobro da vodi odeljenje. Ona je i sekretar jedinice. Na odeljenju ima 68 ranjenika. Tu su smešteni drugovi koji ne mogu prezdraviti od 3—4 meseca. To je zbog toga što je odeljenje dosta udaljeno od centra i postoji mogućnost da bude otsečeno i na taj bi način bio onemogućen transport ranjenika.

Partijska jedinica broji 19 članova. Sastanci se održavaju dva puta nedeljno. Na sastancima se prorađuju organizacioni principi Partije i istorija Partije. Zastupljeni su svi sektori rada. SKOJ broji 10 članova. Prorađuje se istorija Partije i tekući materijal. Savez mlade generacije takođe postoji. I sa SKOJ-em i sa Savezom mlade generacije održavaju se po dva sastanka nedeljno. Jedinica je povezana sa selom po svim sektorima rada. Održavaju se kulturne priredbe kako za ranjenike, tako i za selo. Bolničke konferencije sa ranjenicima a i sa osobljem se takođe održavaju. Odnos bolesnika i osoblja je dobar.

Jedini problem za ovo odeljenje je pitanje vode zbog samog položaja odeljenja.

III hirurško odeljenje:

Ovo odeljenje je jedno od lakših hirurških odeljenja. Ima 80 ranjenika. Ovo odeljenje je najbolje snabdeveno posteljinom. Svi drugovi imaju krevete i potrebnu posteljinu. Jedini problemi su osvetljenje i donošenje vode zbog prilične udaljenosti a slabog puta. Pristupilo se dovršenju jednog započetog manjeg paviljona.

Partijska jedinica broji 16 članova, od kojih 5 stalnih i 11 ranjenika. Održavaju se redovno jedan teoretski i jedan praktični sastanak nedeljno. Partijska organizacija je prilično učvršćena. Jedinica se je povezala sa selom, sarađuje sa mesnom partijskom organizacijom. U tom smislu održavaju se konferencije i kulturne priredbe i za sela. Na odeljenju se održavaju konferencije po sobama. Za politički rad po sobama odgovara starešina sobe. Izlaze zidne i džepne novine. Takođe se

održavaju predavanja. SKOJ ima 31 član i na njemu su zastupljeni svi sektori raaa. Nijedan skojevac nije ostao bez sektora. Savez rruaae generacije broji 50 članova. Na sastancima se upoznaju sa auznostima omladinaca u narodnooslobodilačkoj borbi. Nekih naročitih problema u ovom odeljenju ;iema.

IV hirurško odeljenje:

Na ovom odeljenju ima 68 ranjenika, osoblja 28. Odeljenje vodi drugarica Jovanović.⁴ Ona vodi odeljenje vrlo dobro, mada nije lekar. Vrlo dobra kao organizator. Ona je i sekretar jedinice.

U ovom odeljenju Partija je, upoređujući sa ostalim odeljenjima, najčvršća, najorganizovanije se radi. Stvoren je plan rada za svaki dan. Partijaca ima 13, od kojih 6 stalnih. Održavaju se tri sastanka nedeljno: dva teoretska i jedan praktični. Na teoretskim sastancima prisustvuju i kandidati. Pored toga se kandidati i posebno sastaju. Sa njima je prorađen sledeći materijal: O klasama, Komunistička partija i građanske partije, zatim im se govori o tome kakvi treba da su članovi Partije. Na taj način se sistematski spremaju za ulazak u Partiju. SKOJ ima 30 članova, a 45 Savez mlade generacije. Za ovaj sektor kao i za sve sektore napravljen je plan rada. SKOJ je povezan sa mesnom skojevskom organizacijom. Za politički rad po sobama odgovara drug postavljen od strane Partije. Održavaju se obavezno 4 časa nedeljno i jedna sobna konferencija. Bilo je grešaka od strane nekih drugova iz Dalmatinske brigade, o kojima se pretresalo na konferencijama

Rad sa ženama takođe dobar. Prorađuje se interesantan, a pristupačan materijal za sve. Prorađuje se položaj žene kroz istoriju. Rad je povezan sa odborom AF2 na selu. Održane su dve konferencije sa selom.

Kulturni rad teče u tesnoj saradnji sa selom. Održane su dve priredbe za selo, koje su vrlo uspele. Održavaju se predavanja iz svih grana nauke. Održava se i analfabetski tečaj. Tečaj je proširen i za selo. Po ostalim sektorima rada takođe se radi po planu.

V hirurško odeljenje:

Na ovom odeljenju ima 90 lakših ranjenika. Upravnik odeljenja ima dosta nezgodno držanje. Šefovski se ponaša. Ovo odeljenje je prilično snabdeveno svim potrebama. Ima električno osvetljenje. Partijska jedinica broji 18 članova. Održavaju se redovno dva sastanka nedeljno, jer se za to ima mo-

* Milica Jovanović

gućnosti. Na sastancima se prorađuje III glava Istorije. Pored pojedinačnog rada, kandidati prisustvuju teoretskim sastancima. Jedinica se je povezala sa selom i uzajamno se pomažu. Održavaju se konferencije sa seljacima. Čitaju se razne stvari njima pristupačne. Pored toga priređuju se kulturne priredbe. Rad sa ženama, SKOJ i svi sektori rada su povezani sa mesnim organizacijama. SKOJ broji 30 članova, Savez mlade generacije 52 člana. Sastanci se održavaju po dva puta nedeljno. Održavaju se konferencije sa ranjenicima i sa osobljem. Odnos osoblja i ranjenika je dobar. Sekretar jedinice je čvrst. Dobro drži jedinicu a i doktora kontroliše. Jedinica je dosta jaka.

VI hirurško odeljenje:

Ovo odeljenje je najbolje uređeno, jer ima za to mogućnosti. Daskorašnji upravnik odeljenja otišao je, a na njegovo mesto je došao zarobljenik, dr. Kućec.⁵ Kao lekar je prilićno sposoban, ali mu treba kontrolisati rad. Partijska jedinica broji 15 članova. Jedinica je prilićno čvrsta. Povezana je sa mesnom partijskom organizacijom. Održavaju se zajednićke priredbe, konferencije i predavanja. Partijska jedinica održava dva sastanka nedeljno. SKOJ i Savez mlade generacije takode. SKOJ broji 15 članova, a Savez mlade generacije 25 članova. Pokušalo se je proširenje bolnice. Uslova za to ima. Nekih gorućih problema za ovo odeljenje nema.

Infektivno odeljenje:

U ovom odeljenju ima do 200 bolesnika. Stanje se sređuje. Upravnik odeljenja je dr. Bušatlić, zarobljenik, koji je u početku počeo da rovari, ali su ga u tome sprećili. Drugovi su smešteni u dva paviljona, treći se završava. Ima prostorija za smeštaj većeg broja bolesnika. Bio je nedostatak u krevetima i u slami. Taj problem se je rešio. Skoro je i vodovod uveden. Jedinu problem za ovo odeljenje je pitanje svetla. Partijska jedinica broji 12 članova, od kojih 6 stalnih. Jedinica još nije stabilizovana. U jedinici su zastupljeni svi sektori rada. Održavaju se politićke konferencije, kulturne priredbe i popularna predavanja. Održavaju se konferencije i sa stražom. SKOJ broji 12 članova, a Savez mlade generacije 25 članova. Ova jedinica je prilićno udaljena od najbliže partijske organizacije, prema tome nije se ni povezala. Odnos osoblja i bolesnika je dobar.

Interno odeljenje:

Interno odeljenje broji 70 bolesnika. Izgledi su da će se morati proširivati. Upravniku odeljenja treba dobar politićki

" Stanko

delegat da bi ga kontrolisao u radu. Politički delegat do sada je bio i sekretar jedinice. Kao sekretar bio je dosta mlad. Dovolio je da potpadne pod uticaj doktorke i sličnih. Iz toga razloga morali smo postaviti za sekretara jedinice druga koji će čvrsto moći držati jedinicu u svojim rukama. Jedinica broji 12 članova. To su većinom prolazni. Do sada se je radilo po svim sektorima rada, samo Savez mlade generacije nije bio oformljen, što će se odmah učiniti. Jedinica je povezana sa mesnom organizacijom. Održavaju se sastanci jedinice dva puta nedeljno. Pored toga održavaju se konferencije sa osobljem i sa bolesnicima, a takode se održavaju i popularna predavanja. SKOJ ima 16 članova i sastaje se dva puta nedeljno. Jedini problem jeste učvršćenje partijske jedinice, što će novopostavljeni drug moći učiniti.

Oporavilište se je skoro preselilo u Bihać, ostalo je nekoliko drugova kojima je potrebno najviše 10 dana odmora. Partijska jedinica broji sada 5 članova. Jedinica posle svega ovoga nije stabilizovana.

Jedinica pri upravi bolnice:

Dolaskom za sekretara ove jedinice, na prvom sastanku sam uvideo organizaciono pogrešno postavljen rad po pojedinim sektorima. Bilo je postavljeno tako da se je jedinica bila pomešala sa biroom. Na primer, drug odgovoran po kulturno-prosvetnom radu odgovara pred ovom jedinicom i za kulturno-prosvetni rad u ostalim odeljenjima, umesto samo za delokrug ove jedinice. To je slučaj i sa sektorom političkog rada. O tome ću još kasnije govoriti.

Jedinica broji 15 članova. Od njih su svi vezani za bolnicu. Održana su 4 sastanka: dva praktična i dva teoretska. Na teoretskim sastancima je prorađivano: Organizacioni principi Partije. Ovaj materijal je počeo da se prorađuje još ranije, ali se ukazala potreba da se opet prorađuje. Prorađuje se na taj način što se taj materijal na jednom sastanku referiše i diskutuje se po njemu, na idućem sastanku se pristupa prorađivanju istog materijala uz diskusiju. Taj materijal je prorađen uz prilično interesovanje i diskusiju drugova. Zastupljeni su svi sektori rada. Samo se odgovorni drugovi po pojedinim sektorima još nisu naučili odgovornosti za svoj sektor rada. Partijnost jedinice nije na dovoljnoj visini. Jedinica je povezana sa mesnim organizacijama. Postoji kulturni odbor i tehnika. Tehnika umnožava partijski materijal koji se šalje svim bolnicama, pa i onima koje nisu pod upravom ove bolnice. Na taj način smo se povezali i sa tim bolnicama. SKOJ broji 10 članova, Savez

mlade generacije 14. Sa njima se održavaju po dva časa nedeljno. Delokrug ove jedinice je dosta uzak.

Održan je sastanak odgovornih drugova po SKOJ-u. Sastanak je održan 3 decembra, na kome se pretresao dosadašnji rad i izabran sekretar SKOJ-a koji će ući u biro. Na sastanku su ispravljene manje greške u radu i podvučeno da rad treba da bude intenzivniji.

I biro je formiran. Biro sačinjavaju: sekretar IV hirurškog, sekretar VI hirurškog, sekretar V hirurškog, sekretar SKOJ-a, sekretar odeljenja pri rendgenu, politički komesar bolnice i zamenik političkog komesara. Održan je sastanak biroa, na kome je izneta greška u organizaciono postavljenom radu u jedinici pri upravi. To je rešeno na taj način što se razgraničio rad jedinice i biroa. U birou su zastupljeni svi sektori rada i prema tome biro odgovara za celokupan rad u svim odeljenjima. Jedinica ima da dela na svom delokrugu rada. Pored toga došlo se je do zaključka da se na birou mora podnositi izveštaj o stanju intendature. Najbolji način za to jeste, pošto drug odgovoran po tome nema uslova za ulazak u biro, da se od njega traži izveštaj o stanju intendature pred sastanak. i to [da traži] politički komesar ili zamenik, i da referiše o tome. Najbolje bi bilo ako bi mogli naći partijca koji ima uslova za ulazak u biro, a uz to da bude sposoban kao intendant. Pošto ovo nismo uspeli da ostvarimo, ostaje ono prvo — na vezu.

Pretresajući rad u odeljenjima došlo se do zaključka da treba stvoriti jedan plan rada za sve sektore rada, a jednak za sva odeljenja. Taj plan se prilaže višem forumu za odobrenje. B.[osanski] Petrovac, 20-XII-1942.

Zam. politkoma
Milić Maksimović⁶

Poginuo januara 1944. u borbama za oslobođenje Tuzle, kao rukovodilac politodela Šesnaeste muslimanske NOU brigade.

BR. 81

**IZVEŠTAJ POLITODELA ČETVRTE UDARNE BRIGADE
OSME NO DIVIZIJE OD 20. DECEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

**POLITODJEL
IV UDARNE BRIGADE VIII DIVIZIJE N.O.V.
20.XII.1942.**

Izveštaj o radu.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

I

1. U prošlom izvještaju smo vam javili da smo preduzeli razne kampanje po pojedinim pitanjima koja u ovom momentu izbijaju kao nužna da se rasvijetle u cilju našeg političkog i vojničkog osposobljavanja i donošenja što veće koristi razvoju i napretku narodnooslobodilačke vojske i borbe.

Pošto naša Brigada ide na akciju u hrvatskim krajevima,⁸ to smo u tome pravcu i radili ovo nekoliko dana, da bi Brigadu pripremili i vojnički i politički, da bi mogla u potpunosti odgovoriti postavljenim joj zadacima. Tako su održane konferencije po četama na kojima je naročito naglašeno to da idući u hrvatske krajeve moramo odstraniti sve nedostatke koje smo dosada uvidjeli, i da moramo tom narodu svojim primjerom i radom pokazati i njegov put, put borbe i pobjede. Zatim je pretresena linija narodnooslobodilačke borbe, da bi i posljednji partizan mogao biti agitator i ubjeđivač u opravdanost i sigurnu pobjedu pravedne stvari za koju se mi borimo.

2. U cilju vojničkog osposobljavanja i stvaranja udarničkog duha kod boraca, mi smo i u tom pravcu preduzeli kampanju. Ukazujući borcima naše Brigade na njihovu sjajnu tradiciju i uspjehe koje su oni imali na Kordunu i na putu za Zumberak, osjetilo se to da oni imaju ponosa što su baš borci te Brigade. Naglašavajući da ova Brigada ne treba da zaostane iza ličkih i banijskih brigada kod boraca se razvija osjećaj da i oni mogu slomiti i vrlo utvrđena neprijateljska uporišta. Ovo se pokazalo kao tačno u posljednjim akcijama ove Brigade, gdje su borci prelazeći preko mrtvih i ranjenih drugova juri-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, H-I/382—384.

⁸ Vidi dok. br. 72, napomena 5.

šali na neprijateljske bunkere, osvajali ih i neprijatelja snažnim nalećama razbijali. Isto tako se osjetila i izdržljivost i upornost boraca. Tako sada naša Brigada u vojničkom pogledu stoji prilično visoko. Vojničko osposobljavanje se vrši preko raznih vježbi, koje se izvode kada je Brigada na odmoru.

3. Partijski rad u Brigadi se osjeća sve više. Bataljonski biro i se sastaju redovno i na svojim sastancima pretresaju sve direktive, razni partijski materijal kao i rad, uspjehe i nedostatke u njemu u vremenu od prošlog sastanka. Četne jedinice također održavaju redovno sastanke. Sve kampanje koje su preduzimane prvo su svestrano obrađivali biro i jedinice a zatim se izlazilo na konferencijama među sve partizane. Na partijske sastanke idemo i mi s ciljem što bržeg uočavanja nedostataka, kao i pružanja pomoći rukovodiocima i partijcima. Pred odlazak Brigade na već pomenuti put ukazala se potreba održavanja jednog savjetovanja, u najmanju ruku sviju bataljonskih biroa, što je i urađeno. Na savjetovanju su uočeni svi nedostaci dosadašnjeg rada i konstatovano je da je partijska organizacija pošla korak naprijed, što unekoliko pokazuje činjenica da se partijsko članstvo osjeća odgovornim pred svojom Partijom, što je primljen izvjestan broj novih članova kao i još veći uveden u kandidatske grupe. Na savjetovanju su također postavljeni zadaci za predstojeći put i naglašena je važnost uloge koju partijska organizacija u Brigadi treba da odigra. Sada je izvršena popuna rukovodećeg kadra, tako da sve jedinice i biro i imaju sekretare, koji, istina, nijesu izgrađeni niti osposobljeni kao rukovodioci, ali će im se pružiti puna pomoć da savladaju sve nedostatke u njihovom radu. Partijsko rukovodstvo se još uvijek ne osjeća kao rukovodioci, ali u tome pogledu se osjeća izvjestan napredak.

II

1. .

U cilju popularizacije I Antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije mi smo umnožili proglas sazivačkog odbora, održali konferencije po četama, gdje je govoreno o značaju Kongresa kao borbene manifestacije cjelokupne omladine Jugoslavije, o jedinstvu omladine u borbi bez obzira na narodnost, o omladini i sutrašnjici naše domovine itd. Održane su zatim i uže konferencije predstavnika omladine iz četa i izabrana su dva delegata za Kongres, koji broj je predviđen za Brigadu. Kod omladine je samo sazivanje Kongresa naišlo na odličan prijem i pokazuje veliko interesovanje za njega.

Po pitanju kampanje za izbore takođe su održane omladinske konferencije na kojima je naglašena mogućnost naše

omladine da po prvi put učestvuje sa pravom glasa prilikom biranja pozadinskih vlasti, da ona može da stvara baš tim putem svoju bolju sutrašnjicu itd.

S obzirom da se Brigada ovih dana sprema na put u hrvatske krajeve održano je savjetovanje bataljonskih rukovodstava, na kome su postavljeni svi zadaci koji se organizaciji nameću kao aktuelni. Kao najpreči zadaci koje organizacija, kao i cjelokupna omladina naše Brigade, ima izvršiti su slijedeći: ostvariti borbeno jedinstvo hrvatske i srpske omladine, razjasniti cilj naše borbe i potrebu učešća hrvatske omladine u njoj i izvršiti, što je moguće više, mobilizaciju hrvatske omladine u našoj Brigadi.

2. U vojničkom osposobljavanju naše omladine se pošlo korak naprijed i naša omladina dobija sve više i više udarničku > moć. To se potvrdilo u posljednjim akcijama Brigade gdje su omladinci bili prvi za izvršavanje najtežih vojničkih zadataka. Omladina u slobodnim časovima poklanja punu pažnju svom vojničkom osposobljavanju, upoznavanju oružja, njegovoj upotrebi itd.

3. Bataljonska rukovodstva održavaju sastanke, ali se ona još nisu osposobila kao rukovodeći organi. U cilju otklanjanja tog nedostatka mi idemo na njihove sastanke, ukazujemo im na pogreške i upućujemo na pravilan i potpun rad koji organizacija treba da sprovede. Rukovodstva su često bila nepotpuna, jer u akcijama su izvjesni članovi ranjeni a izvjesni i poginuli, te se rukovodstva često obnavljaju i rad često teče neravnomjerno po pojedinim jedinicama. Računajući na važnost rada organizacije u toku predstojećeg marša pristupilo se obnavljanju rukovodstava da bi mogla što bolje odgovoriti gore postavljenim zadacima.

III

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi nije mogao da se razvija normalno za posljednjih 15 dana, jer se Brigada stalno nalazila na položajima i u borbi. Kulturni program je bio priređen za održavanje priredbe u novooslobođenom Kovačevcu, ali izvjesni drugi razlozi su onemogućili održavanje iste. U novooslobođenim selima su ispisivane najaktuelnije parole. Izdali smo drugi broj našeg brigadnog lista, koji ima još dosta nedostataka, ali se nadamo da će list iz broja u broj biti bolji i potpuniji. Zidne novine izlaze po četama i bataljonima, ali još nisu na zavidnoj visini jer se drugovi tek sad uče pisati. Nalazeći se nekoliko dana pred odlazak u krajeve preko Kupe, sada spremamo propagandistički materijal koji ćemo tamo iskoristiti, jer smatramo da ćemo tim putem kuda god prodemo. ma-

kar se i ne mogli zadržavati, moći kazati hrvatskom narodu zašto se mi borimo, istinu o trulosti sila osovine, prikazati uspjehe naše junačke vojske i reći mu istinu o svim izdajama domaćih izmećara okupatora. Staraćemo se da u tim krajevima prikazemo što raznovrsniji kulturni život u našoj vojsci, jer će to potpomoći izvršavanju raznih političkih zadataka koji se pred nas postavljaju.

IV

Izborna kampanja je provedena po svim jedinicama, i već su iz nekih opština partizani glasali. Kod partizana se pokazuje veliko interesovanje za same rezultate izbora. Partizani većinom glasaju svoje ranjene ili bolesne drugove koji su na listama, jer oni u takve imaju najviše povjerenja.

Na sastanku održanom sa komesarima Korpusa i Divizije došlo se do zaključka da je potrebno da drug Lubarda,³ član našeg politodjela, pođe u XV Brigadu, jer ista nema nijednog člana politodjela, i da je to potrebno radi toga da partijski rad u brigadama naše Divizije teče ravnomjerno. Smatramo da bi za nas bila velika šteta da isti drug tamo otide, jer se ovdje ukazuje sve veća potreba za što sistematskijim radom i u pogledu čisto partijskog i u pogledu omladinskog rada, jer brojno stanje naše Brigade se stalno povećava, pa se plašimo da Brigada neće moći ispuniti ono što treba da ispuni, tj. da bude udarna pesnica u našoj Diviziji. Ako ima drugova koje bi vi mogli poslati u XV Brigadu, bolje bi bilo nego da ide ovaj drug iz našeg politodjela, iz razloga koje smo već naveli. Mi u isto vrijeme možemo potpomoći rad u XV Brigadi time što bismo s vremena na vrijeme otišli tamo i ukazali pomoć u onom pravcu gdje bi bila najpotrebnija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel
Vladimir Božović

³ Milutin Lubarda. Poginuo u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi.

BR. 82

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 21. DECEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹**

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Niz nedostataka i slab rad, koji je konstatovan u prošlom izvještaju, postavio je pred nas, partiske rukovodioce u brigadi, kao najpreču zadaću da prodrmamo sve partiske organizacije, da ih pokrenemo, da im damo života. Stanje organizacije o kojemu smo već pisali nije smjelo i ubuduće biti takvo, jer je postojala očita opasnost da nijedan od gorućih problema ove brigade neće biti riješen ni pravilno, ni na vrijeme. Ovaj događaj u Kijevu, gdje su vojnici naše brigade napravili masu nepartizanskih postupaka prema tuđoj imovini, stvorio nam je široku mogućnost da provedemo kroz Partiju jednu snažnu opštu i oštru kampanju za čistotu Partije i za njen rukovodeći položaj. U svim bataljonima održali smo plenum part. organizacija, gdje smo do tančina proanalizirali i ukazali na sve slabosti i nedostatke koji su postojali u Partiji, proveli temeljnu kritiku i samokritiku, tražili od svih partijaca više truda i unošenja u posao, jer samo time mogu izraziti svoju odanost našoj Partiji. Na kraju, postavili smo svuda zadaće pojedinih organizacija i ukazali na velike mogućnosti koje, ako se pravilno iskoriste, mogu da podignu našu Partiju na visok stepen. Dolazak devet funkcionera iz I i II brigade² naše divizije pojačao je naš rukovodeći kadar i tim je stvorena još veća mogućnost da se sve naše odluke, donesene na konferencijama, uspješnije sprovedu u život. Pored ove kampanje u Partiji, mi smo zajednički održali sastanke sa bataljonima, komandnim kadrom svih bataljona, intendantima i sanitetom, postavljajući svuda da naša brigada mora u svakom pogledu biti jaka i zdrava, jer samo tako može odgovoriti zadacima koji se pred nju, kao člana proleterske divizije, postavljaju. Naš rad na ovaj način dao je zaista dobre rezultate. Dalji razvoj naših organizacija partijskih, kao i bataljona, bio je u stalnom usponu, što se ogleda, da kažemo stvarno, u promijenjenom licu brigade. Par-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ. reg. br. 1093AHL. 1—32 (42).

² Odnosi se na Drugu i Četvrtu proletersku brigadu (vidi dok. br. 71, napomenu 11).

tija je povećana, partijci su postali prilično svjesni svoje uloge i svoje odgovornosti. Svuda se, uglavnom, Partija osjeća kao rukovodilac. Niz problema koji su pred nama stajali, a po kojima se nije dotada radilo ništa u smislu njihovog rješavanja, danas stoje kao napola ili većim dijelom riješeni. Naime, pitanje rukovodeće uloge Partije, osjećaj odgovornosti partijaca, pitanje borbenosti partijaca, odnos prema tuđoj imovini i zauzetim mjestima, teoretska izgradnja partijaca i nepartijaca, vojnizacija naših jedinica, osposobljavanje komandnog kadra, odnos prema ženama, rad sa omladinom, rad u narodu itd., sa svim tim je Partija upoznata i preduzimaju sve mjere da naš pravilan stav po svim tim pitanjima učinimo svojinom svih, da u rješavanju tih pitanja pođemo dalje. I do sada, kako rekospo, po svem tom odmakli smo prilično. Ali to istovremeno znači da i ubuduće to mora da bude ono čim će se baviti Partija i što ćemo uskoro trebati da do kraja potpuno i pravilno riješimo. Napominjemo da je rad koji je uložen u našoj brigadi imao dobrih rezultata, koji se u prvom redu ogledaju u dobrom držanju naših bataljona u borbi, koje su naše jedinice pokazale u akcijama na Livnu³ i Duvnu.⁴

Part. organizacija I bataljona ima trideset i jednog partijca. Rad je podijeljen pravilno. Osjeća se živost po svim sektorima part. rada. Organizacija je narasla za 12 partijaca. Sekretar organizacije je drug Milovan Čelebić,⁵ premješten iz II brigade naše divizije.

Part. organizacija II bataljona broji trideset i šest članova Partije. I u ovom bataljonu Partija se prilično osjeća time što postaje inicijator svih poslova u bataljonu. Sekretar organizacije je drug Mijo Martinac,⁶ kojega smo premjestili iz našeg I bataljona. Organizacija je porasla za 7 članova.

Part. organizacija III bataljona ima trideset pet članova. U ovoj organizaciji Partija se najjače osjeća i tu su stvari najbolje sređene. Sekretar organizacije je drug Tihomir Janjić,

* Krajem novembra Druga proleterska divizija, u sadejstvu sa Trećom dalmatinskom brigadom, očistila je dolinu Četine od Vrlike do Sinjskog polja. Početkom decembra ona je prenela dejstva ka Livnu i Sujici i, posle oštirih borbi (od 5. do 15. decembra), oslobodila Livno koje su branili 1360 ustaša i domobrana. U ovim borbama je neprijatelj imao 160 mrtvih i oko 200 nestalih (vidi tom IV. knj. 8. dok. br. 244, 247 i 251).

³ Posle oslobođenja Livna ustaše su pojačale odbranu Duvna, ali je Druga proleterska divizija 19. decembra, posle kraće borbe, zauzela Duvno. odakle se 1.100 ustaša i domobrana u neredu povuklo na jug (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 247 i 251).

⁴ Poginuo krajem februara 1943. kod s. D. Drežnice 20 km severozapadno od Mostara.

⁵ Poginuo juna 1943. godine.

koji je već davno došao iz I proleterske brigade. Partija se povećala za 10 partijaca.

Part. organizacija IV bataljona ima trideset i dva partijca. I u tom bataljonu Partija se prilično razvila i vrši potreban uticaj na nepartijsku masu. Sekretar organizacije je drug Nikica Zenić, koji je još od početka u našoj brigadi. Partija je porasla za .. 10 partijaca.

Ćelija intendanture broji pet partijaca. Mada smo im ukazivali pomoć, ipak ta ćelija nije na visini radi toga što naši intendanti rijetko su zajedno, jer ih priroda njihovog posla vječitito razdvaja. Ćelija saniteta ima četiri partijca i uglavnom se bavi organizacijom saniteta, vaspitavanjem ljudi koji su zaposleni pri brigadnom sanitetu.

Ćelija Štaba brigade, koja ima uvijek isti broj partijaca, radi uredno, raspravljajući sve aktuelne probleme brigade.

U zastavnom vođu ima dva partijca, a kod brigadne muzike jedan.

Sve ćelije rade teoriski održavajući za to posebne sastanke. Dosadašnji rad bio je prilično nesistematski i ubuduće ćemo prorađivati Istoriju VKP(b), koje smo dobili nekoliko primjeraka.

U brigadi ima priličan broj kandidata Partije. U svim organizacijama sa kandidatima se radi intenzivno. Oni su okupljeni u grupama po četama, među njima je raspodijeljen rad i redovno održavaju svoje praktične i teoretske sastanke. U I bataljonu ima 19, u II 15, u III 18 a u IV 16 kandidata. Pored toga ćelija intendanture ima dva kandidata, u muzici tri kandidata a od kurira pri Štabu brigade posljednjih dana kandidovana su četiri druga. No ipak ovaj broj kandidata još ne zadovoljava jer među borcima ima priličan broj dobrih boraca, kojima treba ukazati pažnju pa da budu dobri kandidati.

Skojevska organizacija dobro radi. Bataljonska rukovodstva prilično su se osamostalila. Održavaju se redovno sastanci praktični i teoriski. Broj skojevaca je porastao. Skojevcima su uglavnom nosioci kulturno-prosvjetnog rada.

U I bataljonu ima 91 skojevac, u II bataljonu 94, u III 83 a u IV ima 80 skojevaca. Drug iz politodjela⁷ odgovoran za SKOJ radi savjesno i sistematski, pa za tu organizaciju postoje dobre mogućnosti da se pravilno razvije.

Rad sa ženama u posljednje vrijeme pravilno se postavlja i pokazuje mu se potrebna pažnja. U III bataljonu jedna drugarica je primljena u Partiju, što pokazuje da će rad i u tom pravcu uroditi plodom.

⁷ U originalu je broj izostavljen.

⁸ Mirko Milojković

Naša tehnika funkcionise vrlo dobro, to je i potrebno radi stvaranja što više materijala koji će partizani prorađivati. Od posljednjeg izvještaja umnožili smo: Lenjin: »Oproštajno pismo švajcarskim radnicima«, Lenjin: »Treća internacionala i njeno mjesto u istoriji«, Staljin: »Lenjin kao organizator i vod VKP (b)«, Uraljskij: »Seljaštvo«, Manuilski: »Veliki teoretičar komunizma«, Segai: »Ekonomski razvitak društva«, Staljin: »K pitanjima lenjinizma« i nešto kulturnog materijala. U brigadi se osjeća stvarno obilje materijala, jer pored ovoga što sami umnožavamo dobijamo i drugog sa raznih strana.

Posljednjih dana održali smo sastanke sa svim biroima i postavili i objasnili rad po liniji kadrova. U tom pravcu već su učinjeni potrebni koraci da se komisiji za kadrove što prije uputi potreban materijal.

Politodjel radi dobro; zahvaljujući pomoći koju drugovi iz politodjela ukazuju Partiji u brigadi i samoj brigadi, mi smo uspjeli da se sredimo i da koraknemo dalje. Između Štaba brigade i posebno zamjenika politkoma i drugova iz politodjela vlada puna harmonija i drugarsko razumijevanje i slaganje.

Tokom ovoga mjeseca naše jedinice u selima kroz koja smo prolazili i u kojima smo se zadržavali održale su više sastanaka sa seljacima i dale su nekoliko priredaba. To je početak rada u tom pravcu i nastojaćemo da ga povećamo.

Prije izvjesnog vremena Štab i politodjel održali su sastanke najprije sa komesarom Divizije drugom Mitrom,⁹ zatim sa rukovodiocem P.K. za Dalmaciju drugom Cećom.¹⁰ Na tim sastancima mi smo podnijeli izvještaj o našoj brigadi i poslije diskusije drugovi su nam dali niz korisnih uputstava koja su nam pomogla za naš rad.

Ovih dana na inicijativu komesara Divizije održan je sastanak zamjenika političkih komesara. Za sekretara diviziskog rukovodstva izabran sam ja. Postavili smo kao našu dužnost što češće sastajanje, podnošenje izvještaja o pojedinim brigadnim organizacijama, prenošenje iskustava i uzajamno obilaženje.

U posljednjim akcijama naše jedinice imale su priličan broj gubitaka. To dolazi s jedne strane zbog nenaviknutosti jedinica na teške zadatke i zbog nevještog snalaženja u borbi. Preduzećemo mjere da se u bataljonima objasne uzroci tih gubitaka i da se povuku iskustva. U našem III bataljonu održa-

⁹ Mitar Bakić, narodni heroj. Umro 25. novembra 1960. u Beogradu. kao član CK SKJ i sekretar Savezne narodne skupštine.

Svetislav Stefanović Ceća

vali smo konferenciju sa svim partizanima, zatim partiski plenum. Obje konferencije su uspjele sasvim dobro.

Naše part. organizacije pošle su putem svoga učvršćenja i proširenja svoga uticaja na ostale partizane, pa smatramo da će u najskorije vrijeme naša brigada postati prava proleterska jedinica, te time zadovoljiti našu Partiju i naš Vrhovni štab.

Mnogo drugarskih pozdrava

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21 decembra 1942 god.

Zamjenik politkoma III brigade
II prolet. divizije
Jovan Kapičić

BR. 83

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA TREĆE
(PRVE DALMATINSKE) NOU BRIGADE OD 21. DECEMBRA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi,

Pokušaću da vam ukratko pružim sliku razvitka, za posljednja dva i po mjeseca, part. organizacije u našoj brigadi, njeno sadanje stanje, kao i uopšte vojno-političko stanje u našoj brigadi.

U prvom periodu rada naše part. organizacije postavili smo pred sebe zadatak organizacionog nastavljjanja part. organizacije i njenog organizacionog učvršćenja.

U drugom periodu postavili smo pred sebe zadatak razvitka part. organizacije u rukovodioca brigadom, i čitavi svoj rad podredili smo tom zadatku. Uglavnom linija razvitka part. organizacije u ovoj periodu bila je: razvijanje part. članstva u najbolje i najomiljenije ljude² u bataljonima. čišćenje part. organizacije i biranje novih rukovodstava; omasovljenje part. organizacije; i podizanje političke svijesti kod part. članstva.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1092. V, 1—36 (42).

² Ta rei je u originalu dopisana zelenim mastilom.

Slabosti part. članstva odražavale su se i u neprimjernom držanju u svakodnevnom životu i borbi. Njih se trebalo, po svaku cijenu, otresti ili se otresti slabih partijaca. Javlja se problem u partijskim organizacijama: da partijci budu primjerni borci. Po tom pitanju, sa tim zadatkom, sazivamo batalj. part. konferencije. Na njima smo postavili jedini zadatak, na kojem mobiliziramo sve part. članstvo: odbaciti sve što šteti ugledu naše Partije ili odbaciti neugledne partijce. Konferencije su sazivane po konkretnim istupima pojedinih partijaca. I one su ispunile u punoj mjeri svoj zadatak: protresle su mozgove partijaca, primorale da se zamisle nad tim slabostima, omogućile da uvide kakav treba da bude jedan član Kom. partije i kakav stav naša Partija zauzima prema tim slabostima. Te konferencije su prilično uzdignle naše part. organizacije.

Život part. organizacija izbacivao je na površinu i slabe i dobre partijce, ali se nije omogućavalo da skromni partijci dođu do izražaja. Partijske jedinice nijesu mogle znati kakav treba da bude part. rukovodilac. Postavili smo zadatak: izabrati za sekretare najbolje komuniste, bez obzira na njihove funkcije u vojsci. Izборе smo sproveli javno na bat. part. konferencijama. Ti izbori bili su krupan događaj u razvitku naših part. organizacija, jedna prekretnica ka shvatanju snage i rukovodstva naše Partije, a kroz to i njihovih dužnosti kao članova te Partije. Konferencije su imale za part. članstvo puni autoritet. Konferencije su postigle: 1) Za rukovodioce, sekretare, izabrani su najbolji komunisti, uvidjelo se kakvi rukovodioci ne trebaju da budu. 2) Podignut je autoritet Partije i ljubav prema njoj. 3) Shvaćena je donekle uloga naše Partije. 4) Part. organizacije otvorile su oči da vide što valja a što ne u njihovom radu. 5) Postavljeni su zadaci pred čitavo part. članstvo, uglavnom: a) očistiti redove Partije, b) uključiti sve dobre i poštene borce, c) pravilan odnos prema narodu, d) davati punu podršku vojničkim starješinama. To je bio korak naprijed u razvitku naše part. organizacije.

Prije pokreta iz Glamoča u ovom pravcu održali smo part. savjetovanje svih batalj. biroa i sekretara ostalih part. jedinica sa zadatkom: a) da se vidi što se postiglo u radu od formiranja brigade, b) da se postave zadaci pred part. organizaciju u vezi uključivanja brigade u diviziju i naših predstojećih marševa i borbi i odredi rad i njena uloga u takvim situacijama. Na savjetovanju se konstatovalo da su part. organizacije postigle izvjesne uspjehe, riješile izvjesne zadatke, ali da stoji još postavljenih, do kraja neriješenih zadataka i još puno nedostataka u njihovom radu. Savjetovanje je postiglo: a) bat. part. organi-

zacije su se upoznale sa radom part. organizacija u čitavoj brigadi, b) potstreknute su na takmičenje u radu, c) uvidjele su svoje osnovne nedostatke i na osnovu njih postavile zadatke. Postavljeni zadaci su: a) omasovljenje part. organizacije, b) podizanje partijnosti, c) razviti takmičenje u radu, d) politički rad u narodu, e) proučavanje i poznavanje kadrova i boraca i briga o ljudima. Savjetovanju su prisustvovali i politkom divizije,³ politkom IV zone¹ i drug Ceća.³

Posljednjih mjesec i po dana nekog sistematskog rada nije bilo. To su bili dani marševa, oružanih okršaja, držanja teških položaja, nastupanja i otstupanja — dani iskušenja kroz koje su part. organizacija i brigada polagale ispit. Ipak se nalazilo vremena za kratke sastanke — za analizu tih akcija i držanje partijaca i boraca u njima. Kroz ta iskušenja padalo je u Partiji sve ono malodušno, kolebljivo, oportunističko, padalo je sve nedostojno; na drugoj strani nicali su partijci — heroji, izlazili su na površinu novi mladi rukovodioci....

Sada broj part. članstva, na licu mjesta, u našoj brigadi iznosi 163 čovjeka. Od toga broja, od osnivanja brigade, uključeno je 57 članova. U toku ovih borbi imali smo 12 mrtvih partijaca: komandanta brigade, 7 vodnih delegata, 2 vodnika, jednog desetara i jednu drugaricu. Ranjenih partijaca imali smo 8. Kandidata na licu mjesta, imamo 118. U toku borbi imali smo 18 mrtvih i 9 ranjenih kandidata. Veliki broj (oko 20) partijaca i još veći broj kandidata u rashodu je (bolnica, brigadne radionice); muzička ćelija je pri Štabu divizije.

Uključivanje isprobanih i poštenih boraca redovno smo postavljali kao goruće pitanje, ali ipak još puno silnih boraca dostojnih za Partiju stoje van nje. Tih boraca u toku borbi i teškoća postaje sve više. a ukoliko rad part. organizacije bude jači utoliko će njih biti još više. Od rada bat. part. organizacija zavisi i njihovo omasovljenje. Naš I bat. ima novouključenih 20 članova, dok III bat. ima svega 9. Drugi razlog nepopunjavanja naših part. redova: još nedovoljan rad sa kandidatima. Rad sa kandidatima je pravilno postavljen, ali to nije sistematski rad. pa se zato dešava da tamo stoje borci po 3—4 mjeseca (umjesto — iz iskustva — maksimum mjesec dana).

Najveći uspjeh u radu naše part. organizacije jeste da su svi partijci postali poštteni borci, dobri borci, da su partijci

¹ Radomir Babić
² Ivica Kukoč, politički komesar Četvrte operativne zone NOV i PO Hrvatske
³ Svetislav Stefanović Ceća, instruktor CK KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju
⁴ Božo Bilić Marjan, narodni heroj. Poginuo 4. decembra 1942. u selu Brvanci.

postali primjerni u životu i borbi. To smo bili postavili pred sebe kao prvostepeni zadatak. Oni sve više shvataju ulogu naše Partije i njihove dužnosti u vojničkim jedinicama, ali još nijesu postali rukovodioci života naših bataljona. Naše part. organizacije žive i rade, vrše veliki uticaj na ljude i tok stvari u bataljonu, ali ipak ne može se reći da su toliko dozrele da preko štabova govore i rukovode one, iako su one faktori od velikog uticaja. Još bat. part. organizacije nijesu kadre da uzmu na odgovornost političkog komesara radi, na pr., neodržane političke konferencije u selu, niti se on osjeća još odgovornim, na pr., po tom pitanju. Još part. organizacije nijesu kadre da komandantu i komesaru daju kao partijcima dužnosti i zadatke i uzimaju ih za njih na odgovornost, iako one utiču na njih i pomažu ih u radu. One se sve više osjećaju u bataljonima, ali još nijesu dorasle da pravilno i brzo reagiraju na sve pojave u životu bataljona.

Pa ipak rad part. organizacija omogućio je da do izražaja dođu i razviju se dobri partijci, tako da popune na vojničkim i političkim funkcijama u bataljonima možemo vršiti iz naših part. redova. U part. jedinicama nije potrebno više kapati (neprestano nalaziti nam se u njima); potrebna je redovna povremena pomoć, naročito pomoć u postavljanju i rješavanju pojedinih problema.

O nekom sistematskom teorijskom radu u našim part. jedinicama ne može biti govora, ali ipak je prorađen »Kratki kurs Partije« (izdanje PK KPH za Dalm.), VIII glava »Istorije SKP(b)«, »Borba«, kao još mnogi drugi part. materijal i brošure (članci Lenjina, Staljina, izdanja CK i VS). Sada smo dali na proučavanje »Razvitak društva« iz Segala, da im posluži za objašnjenje opštih pojmova i kao osnov za proučavanje »Istorije SKP(b)«. Teorijski nivo part. članstva je dosta mali.

Objektivne teškoće ometale su nas da otpočnemo sa part. kursom. I ood takvim prilikama riješili smo da ga održimo i isprobamo za rad sa daljnim kursevima. Teme smo razdijelili za obradu. One su:

- 1) Klase i klasna borba (borba kroz istoriju).
- 2) O partijama uopšte.
- 3) O kom. partiji i Kominterni.
- 4) O KPJ i njenoj ulozi u današnjoj borbi.
- 5) Fašizam, imperijalizam i današnji rat.
- 6) Teorija revolucije.
- 7) Diktatura proletarijata.
- 8) Socijalizam i komunizam.
- 9) Seljačko pitanje.
- 10) Nacionalno pitanje.
- 11) Organizacija narodne vlasti.

Pripremamo brigadnu part. konferenciju, pripremamo je preko bat. part. konferencija, koje imaju zadatak da utvrde što se uradilo i da li su postavljeni zadaci ispunjeni i pripreme članstvo za brigadnu part. konferenciju. Dosadanje bat. part. konferencije sa ovim zadatkom govore da zadaci postavljeni na part. savjetovanju nijesu ispunjeni, da oni i dalje ostaju zadaci. Mobilizacija članstva na izvršenje tih zadataka najbolja će biti priprema za brigadnu konferenciju. Ove konferencije su pokazale da part. članstvo nije bilo najbolje upoznato sa, od savjetovanja, postavljenim zadacima i da part. biro i nijesu najbolje prenijeli zaključke sa savjetovanja. Na brigadnu part. konferenciju pozvaćemo, osim part. biroa, politkome četa, delegate iz svake part. jedinice i komandante bataljona.

O rezultatima rada, kursa i brigadne part. konferencije izvijestićemo vas naknadno.

U vezi sa gore navedenim pred našu part. organizaciju postavljaju se kao osnovni zadaci: a) teoretsko uzdizanje našeg članstva, b) omasovljenje part. organizacije.

Rad SKOJ-a nije zadovoljavajući. Prvo, SKOJ nije uspio da se osamostali i kao takav razvije rad. Drugo, SKOJ nije postao popularna i borbena omladinska organizacija. Treće, uslijed uvlačenja svih mladih boraca u SKOJ, SKOJ nije postao čistih redova omladinska organizacija, nema dovoljno autoriteta za svoje članstvo. Stoga se pred našu part. organizaciju postavlja zadatak: pojačati rad Partije- u SKOJ-u da bi se on osamostalio i razvio svoj rad.

Pitanje koje se postavlja s vremena na vrijeme u dnevnom radu ali po kojemu smo najmanje učinili jeste pitanje drugarica. Od osnivanja brigade primili smo u Partiju svega jednu drugaricu iako se u borbi ističu mnoge kao pravi heroji. I to je jedan od naših zadataka. Zato smo postavili da svakom part. kursu prisustvuju po tri drugarice, pa iako ne partijke.

Naša brigada položila je ispit po tri pitanja: 1) položila je ispit u borbi (kod Jajca i kod Zenice), 2) položila je ispit u odnosu prema narodu i njegovoj imovini — ne računajući izuzetke (pri zauzimanju Jajca, u borbi kod Zenice i u svim prolazima kroz sela), 3) položila je ispit u požrtvovanju i izdržljivosti: ti borci, mnogi potpuno bosi, stajali su na položajima u snijegu po nedjelju dana. U našem drugom bataljonu prilikom borbi kod Jajca bilo je za tri dana 70 boraca potpuno bosih. Pa ipak ne može se reći da je naša brigada vojnički i politički dozrela jedinica. Ona je mlada i brzo se razvija u tom pravcu.

Politički rad naše part. organizacije i brigade u narodu je još nedovoljan. Aktivnost političkih komesara u tom smislu je dosta slaba — raspodjela posla još im nije omogućila da se

taj sektor rada razvije kao samostalan sektor, za koji se odgovara i uzima na odgovornost. Taj posao je još od drugostepene važnosti. Razviti politički rad u narodu — to je krupan i gorući zadatak koji stoji pred nama.

Krupan nedostatak naše brigade kao vojničke jedinice jest: nedovoljna vještina ratovanja, čime se jedino mogu objasniti dosta veliki gubici, iako je njena borbenost porasla na zavidnu visinu.

Bili smo u akcijama blizu Zenice. Uspostavili smo vezu sa radnicima. Tamo radi 7000 radnika, u željezari i rudniku. Simpatije i njihove i čitavog građanstva su na našoj strani. Izgleda da tamo ne postoji part. organizacija koja bi povela to radništvo. Mi smo im pisali letke i poslali, u kojima smo ih pozvali na rušenje fabričkih postrojenja i prelazak u našu vojsku. Poslali smo im i »Borbu« sa vašim proglasom, koji su obećali umnožiti i poslati za Kakanj. Izgleda da je postojalo veliko raspoloženje za našu vojsku, ali uslijed vojničke situacije mi smo morali poći.⁷ Postaraćemo se, ukoliko bude mogućnosti, da ponovo uspostavimo vezu i omogućimo mobilizaciju toga ljudstva za našu vojsku.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21 decembra 1942 god.

Zamjenik politkoma
III brigade (I dalmatinske)
III divizije
Vlado Šćekić

* O dejstvima Prve dalmatinske NOU brigade u novembru i decembru 1942. godine vidi tom IV, knj. 8. dok. br. 92, 98, 118, 122, 133, 141, 142. 152. 156, 192, 209. 211 i 228.

BR. 84

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DEVETE
BRIGADE SESTE NO DIVIZIJE OD 21. DECEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

**SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IX BRIGADE VI DIVIZIJE N.O. VOJSKE
HRVATSKE**
Dana 21.XII.1942.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

U toku proteklih 15 dana i dalje se radilo na savlađivanju i otklanjanju grešaka koje su činjene u radu. Mora se priznati da je kroz ovo vrijeme rad bio otežan akcijama i držanjem položaja prema neprijatelju, ali se nastojalo da se uradi što više.

Ovako izgledaju partijske organizacije po bataljonima IX brigade:

I bataljon ima 24 člana. U ovom bataljonu rad je manje zadovoljavajući nego u ostalim bataljonima. Kadar je slabiji, a to se dosada pokazalo u radu. Ipak, jedinice četa ovoga bataljona osjetno se u radu oživljavaju. Isto tako jedinica štaba ovog bataljona činila je dosta velikih propusta. Ovih dana u štabu ovog bataljona učinjene su izvjesne izmjene, s razloga što se osjećalo da između politkomesara bataljona i partizana toga bataljona vlada izvjesna familijarnost. Ova pojava dolazi otuda što su oni, i komesar i partizani, iz istog sela. Komesar I bataljona je prekomandovan u IV bataljon i stanje se znatno ispravilo u štabu ovog bataljona. I sam komesar u ovoj sredini se drukčije drži.

Političko-vaspitni rad se sastoji u čitanju i proučavanju materijala koji dobivamo od viših štabova, proučavanju »Bor-be«. Čitana je i tumačena brošura »Na putu k slobodi« koju je izdao agitprop VI divizije.

Kulturno-prosvjetni rad isto tako zaostaje u ovom bataljonu iza rada u ostalim bataljonima. U ovom bataljonu izašla su do sada tek dva broja zidnih novina. Kod pisanja zidnih novina u ovom bataljonu osjeća se da vrlo mali broj partizana učestvuje. Pjevački hor postoji i partizani pjevaju narodne me-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1/222—223.

ladije. Diletantsku glumačku grupu nemaju izvježbanu. Po četama su jedinice zadužne drugove radom na otklanjanju nepismenosti, ali i ovaj rad treba pojačati.

Vojnički rad u ovom bataljonu izvodio se po planu kao i u ostalim bataljonima, ukoliko su to dozvoljavale prilike.

U bataljon ima 28 članova. Ovaj bataljon i po političkoj svijesti i po kulturno-pi-osvjetnom radu stoji ispred ostalih bataljona. Komesari četa ovog bataljona dobro rade, predavanja se održavaju redovito, materijal koji dobivamo isto tako se redovito proučava.

Kulturno-prosvjetni rad isto tako odskače. Izašao je deseti broj zidnih novina i, što je važno, u njima saraduje dobar broj partizana, što u I bataljonu nije slučaj. Pjevački hor i diletantska glumačka grupa već do sada su istupali i davali priredbe. U radu na otklanjanju nepismenosti imalo se dosta uspjeha. Iako ovaj bataljon ima dosta veliki broj nepismenih, ipak već danas imamo drugove koji su naučili čitati i pisati i koji su pisali po nekoliko redaka u zidnim novinama.

Stab ovog bataljona je ispravan. U štabu vlada harmonija, što naročito djeluje na partizane.

III bataljon ima sada 34 člana. Ovaj bataljon prije dva mjeseca stajao je lošije od ostalih bataljona, imao je svega 7 članova. Međutim sada stvar stoji bolje. Za zamjenika politkomesara bataljona dobili smo jednog druga iz II proleterske brigade koji je tamo bio komesar čete, a koji je u ovom bataljonu svojim radom mnogo učinio.² Sada su drugovi iz Politodjela druga zamjenika predložili da uđe kao treći član Politodjela.

Političko-vaspitni rad i kulturno-prosvjetni krenuo je naprijed, a to se vidi na političkoj svijesti i na disciplini partizana ovog bataljona.

Stab ovog bataljona isto tako dobio je pomoć dolaskom pomenutog druga. U ovom štabu komandant, njegov zamjenik i operativni oficir su dobri vojnici, mladi članovi, ali još u dovoljnoj mjeri sirovi. Ovdje je drug doprinio da se stvori potrebna harmonija u štabu.

IV bataljon po broju članova stoji najbolje. Svih ima 40. Četne jedinice ovog bataljona kao i štabska ćelija aktivne su i dobro rješavaju svakodnevna pitanja. Političko-vaspitni rad u ovom bataljonu odvija se redovito.

Kulturno-prosvjetni rad isto tako. U ovom bataljonu izašao je deseti broj zidnih novina, a naročito je pohvalno što dosta veliki broj partizana učestvuje u pisanju zidnih novina.

² Odnosi se na Peru Damjanovića.

Pjevački hor i diletantska glumačka grupa rade i već su dva puta davali priredbe po selima.

Pored jedinica u bataljonima imamo jednu jedinicu u četi za vezu koja broji 3 člana i jedinicu pri Stabu brigade od 3 člana.

Ćelija Štaba brigade redovno je održavala sastanke. Na sastancima su vazda na dnevnom redu bila pitanja organizacionog stanja Brigade, pitanje akcija, čas kritike i samokritike itd.

U čitavoj Brigadi sada ima 150 članova. Sastanci su održavani redovno, jedan radni, jedan teoretski. U radu naših jedinica ima velikih nedostataka. Još se drugovi ne osjećaju u onoj mjeri odgovorni kako se traži od komunista. Još naše jedinice nisu uspjele da rukovode i dok to postignu trebaće mnogo raditi. To se pokazalo u akcijama na gračačkom sektoru Još se u nekim našim jedinicama ne primjenjuje kritika i samokritika, iako se to želi postići.

U Brigadi vojnička obuka je izvođena po planu. Iako su vršene akcije, ipak se zahvaljujući lijepom vremenu moglo dosta da uradi. Na dnevnom redu bili su časovi iz borbene obuke: borba u naseljenim mjestima, borba protiv tenkova i si. pitanja.

Skoj broji u Brigadi 280 članova. Organizacije Skoja kroz ovo vrijeme su radile na suzbijanju pljačke. Na svojim sastancima proučavali su materijal koji mi dobivamo. Naročito se forsira na tome da se prouče članci iz »Borbe«. Od članova Skoja traži se disciplina i nastoji ih se kroz najkraće vrijeme pripremiti za ulazak u Partiju.

Kandidata ima svih 72. Kandidatski sastanci održavani su redovito.-U većini slučajeva na teoretskim sastancima jedinica prisustvovali su i kandidati i skojevci, inače kandidatske grupe su održavale redovno po jedan radni i jedan teoretski sastanak.

U Brigadi uopće osjeća se nedostatak jednog plana po kome bi se radilo i zbog toga uspjesi ne mogu da budu dovoljni. Prije nekoliko dana mi smo stvorili plan za rad budućih 15 dana i, među ostalim, po tom planu i idućih 15 dana treba da izađe novi broj zidnih novina ... Predvidjeli smo predavanja koja imaju da održe drugovi iz Štaba brigade i politodjela.

Drugovi iz politodjela neumorno rade na učvršćivanju partorg. Njihov rad dao je ogromne rezultate do sada.

*Izbori u ovoj Brigadi su protekli u redu.*⁹ Partizani nijesu bili pripremljeni najbolje, ali tamo gdje su partizani predlagali nove članove, oni su predlagali svoje starješine ili drugove partizane koji se nalaze u pozadini iz izvjesnih razloga.

⁹ Reč je o izborima za narodnooslobodilačke odbore.

Komitet Divizije će izraditi plan rada za čitavu Diviziju i time će rad i u našoj Brigadi biti olakšan.

Veza sa pozadinom kroz ovo vrijeme je održavana preko priredaba koje je glumačka grupa Brigade davala po selima gdje se Brigada nalazila. Na tim zborovima držani su govori o izbjegličkoj vladi i njejoj izdaji, izdaji četnika, o ulozi K.P. 1 si.

Odnos partizana prema stanovništvu sela kroz koja prolazimo dosada se pokazivao ispravan.

Borbeni moral i disciplina su zadovoljavajući, a to se pokazalo u akciji. Inače Brigada je vrlo loše snabdjevena odijelom i obućom. Bio je dobar broj slučajeva raznih oboljenja, a naročito prehlade, baš zbog toga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,
sekretar
Bogdan Vujnović

BR. 85

IZVEŠTAJ ŠTABA KALNICKOG NOP ODREDA OD 21. DECEMBRA 1942. POLITIČKOM KOMESARU DRUGE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE¹

**STAB
KAL. PART. ODREDA
KOMESARIJAT
21 decembra 1942**

POLITKOMESARU II OPERATIVNE ZONE

Stab Kalničkog partizanskog odreda nalazi se ovaj čas u Stabu III Operativne zone, kamo je stigao na poziv sekretara CK KPH² zbog konferencije povodom osnivanja novih brigada, odnosno Divizije.³

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 6/2, k. 1600. Dokumentat je objavljen u V tomu, knj. 10, dok. br. 68.

² Reč je o Vladimiru Popoviću. On je, u stvari, bio sekretar Operativnog partijskog rukovodstva CK KPH (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 16, napomenu 1).

³ i ⁴ O formiranju tih brigada i divizije u Slavoniji vidi tom •, knj. 10. dok. br. 45, 46 i 66.

Ovu zgodu koristimo da vam se ponovno javimo, tim većma što su ovdje veze sa Vašim Štabom sigurnije i zbog toga što ste nam u zadnjem dopisu javili da do danas niste primili od nas nikakve izvještaje.

Nama je razumljivo da nam Vi ne možete pružiti nikakvu pomoć tako dugo, dok Vam mi u što konkretnijim crtama ne prikazemo stanje našeg Odreda, teren na kome djelujemo itd. Žalimo što Vi do sada niste primili naše dopise koje smo Vam otposlali i to: 10.X iz Bijele — Slavonija, 28.X iz Ribnjačke (Bilo Gora) i 20. XI iz Kalnika preko Varaždinskog O.K. Uz te izvještaje mi smo Vam redovno poslali sve naše naredbe i važnije dokumente iz rada komesarijata. Vjerujemo da ste konačno ipak nešto primili od svega toga. Zadnji dopisi koje smo primili od Štaba zone bili su datirani 12.XI.1942, a upućeni Stabu Kalničkog partizanskog odreda i jedan dopis na komesarijat.

Od posljednjeg našeg izvještaja pa do danas dogodilo se je dosta toga u životu našega Odreda. U neprestanoj borbi sa neprijateljskim bandama mi smo se razvijali i jačali i danas se ponosimo time što je i naš Odred dao 2 bataljona za formiranje naših brigada.⁴ Da bi ovaj izvještaj bio što pregledniji, podijelimo ga u tri dijela i to: prvi: do neprijateljske ofanzive, tj. od 15 do 29.XI, drugi dio: život našeg Odreda za vrijeme neprijateljske ofanzive od 29.XI do 15.XII. i konačno treći dio: sastanak u Stabu III Operativne zone,⁵ stvaranje brigada i novi položaj našega Odreda.

I

Od 15 do 28.XI. o.g. neprijatelj nas nije dirao. To zatišje mi smo iskoristili za vršenje akcija, političku izgradnju naših partizana i rad u narodu. Pregled naših akcija dan je u operativnom našem izvještaju, iz njega se vidi da je aktivnost naših jedinica bila dosta velika. Jediní nedostatak leži u tome što se nije izvršila ni jedna akcija većega stila, tj. akcija u kojoj bi učestvovao i naš Odred u cjelini. Mi smo doduše radili na pripremanju takvih akcija, samo su te pripreme, zbog slabe informativne službe, bile previše duge, pa nas je tako neprijatelj preduhitrio svojom ofanzivom. Uz malo više odlučnosti, možda smo mogli napasti koje čvorište, no i rascjepanost našega Odreda donekle je isključivala ovakve akcije.

Opće stanje našega Odreda, neposredno pred ofanzivom, bilo je povoljno. Jedinice odmomorene, imajući iza sebe niz uspješnih akcija, pune poleta i spremnosti za borbu. Problem dezer-

⁴ Šesnaestog decembra krenuo je Štab odreda sa dva bataljona u Slavoniju, gde se nalazio Štab Treće operativne zone Hrvatske (vidi tom V, knj. 10. dok. br. 69).

tiranja, o kome smo Vam već javili u prošlom izvještaju, nije još uvijek bio riješen i mi smo strijeljali dvojicu partizana koji su pokušali napustiti naše redove. Pored njih strijeljana su na Bilo Gori, od Štaba našega II bataljona, još 5 partizana koji su još na početku napustili naše redove i samovoljno se povratili kući. Neosporno ovo nije put za rješenje tog problema. Daljnja strijeljanja, kao i ova, izazvati će nezgodnu reakciju po selima, i grješku koju smo time počinili mi ćemo morati ispraviti, i to tako, da održimo miting u onom selu odakle su uglavnom regrutovani ti dezerteri, zatim još upornijim političkim radom u četama i konačno da pojedinim partizanima omoeučimo da se prebace na druge sektore, ukoliko žele tamo nastaviti borbu. Naše shvatanje bilo je usko i nepravilno. To su nam ukazali drugovi u Stabu III Operativne zone i mi smo svjesni svoje grješke. Pored ovih strijeljan je još jedan partizan, za koga se dokazalo da podržava veze sa četničkim elementima i zbog izdaje koju je izvršio povodom naše akcije na Sokolovac." Povodom ovoga strijeljanja izdano je službeno saopćenje iz Štaba Odreda, a komesarima bataljona dana su uputstva kako da iskoriste ovaj slučaj za učvršćivanje naših redova. Povodom toga komesarijat je izdao i jedan poseban dopis o radu četnika i poslao ga štabovima bataljona.⁷ Taj dopis prilažemo Vam u prepisu. Povodom kampanje protiv četnika, koju su organizirali u Odredu, komesarijat Odreda održao je jedan sastanak sa cijelim vojničkim i političkim rukovodstvom I bataljona, na kome su svestrano pretresana pitanja uloge i rada četničkih bandi. Naš nedostatak leži u tome što mi nismo dospjeli da kampanju protiv četnika, povodom tog slučaja, proširimo i na narod. To se doduše radilo prigodom održanih mitinga, no u nedovoljnoj mjeri. Drugovi iz Okružnog komiteta⁸ obećali su nam pružiti pomoć, no i njihov rad bio je onemogućen neprijateljskom ofanzivom.

Štabovi bataliona, djelujući na svojim sektorima, pored vojne aktivnosti, održavali su i zborove u selima. U cjelini njihov rad bio je zadovoljavajući. U Stabu II bataljona izvršili smo izmjenu komandanta. Za novog komandanta postavljen je drug Joka.⁹ bivši komandir I čete istog bataljona. Dotadašnjeg komandanta¹⁰ odredili smo za vršioca dužnosti obavještajnog oficira u Stabu Odreda. Naša informativna služba, a isto tako i obavještajna, počela se povoljno razvijati. Dakako, to su bili počeci, naročito što se tiče obavještajne službe. Mi ćemo pro-

⁷ Vid' tom V, kili. 10. dok. br. 69.

⁸ Vidi tom V. kni. 9. dok. br. 81.

⁹ Mićić se na Okružni komitet KPH za Varaždin.

* Mićić Joka

¹⁰ i " Slobodan Ilić Čiča

dužiti njihovo organiziranje u Odredu i na terenu. Odlaskom nekih drugova, kojima je bio povjeren taj zadatak, taj će proces biti ponovno usporen. Obzirom na važnost i jedne i druge službe, mi ćemo najozbiljnije pristupiti rješenju. Organizirano je kopanje zemunica, spremilo se nešto hrane i masti i u jednoj zemunici organizirali smo našu bolnicu. Stanje te bolnice bilo je bijedno i taj problem muči nas još uvijek, a vjerojatno će i dalje ostati otvoren. Ranjenike i bolesne šaljemo preko Bilo Gore za bolnicu u Slavoniji," a s time su skupčane mnoge poteškoće, napose nesigurnost i stalno odvajanje ljudstva koje služi za pratnju.

Sprema naših partizana bila je na visini. Svi odjeveni u vojničke uniforme, sa novim cipelama, svaki sa čebetom, stvarali su dojam prave vojske. Vojničke spreme imali smo i u rezervi, kao i oružje (jednometke i trometke), spremljeno u zemunici. Neosporno, i takav naš postupak ne može se opravdati. Dok su na jednoj strani partizani slabo odjeveni, narod bez oružja, dotle mi ovakve stvari zakopavamo po zemunicama. I to je dokaz naše uskoće, i drugovi u Stabu III Operativne zone s punim su nam pravom ukazali na svu štetnost ovakvih postupaka i golemu štetu koju time činimo narodnoj borbi. Mi smo doduše vjerovali da ćemo uspjeti mobilizirati, opremiti i naoružati nove borce, no stvarnost je pokazala da smo mi imali uvijek više oružja nego što smo ga mogli iskoristiti, pa je time naša krivnja očita. Jedan dio spreme (stare cokule i stara odijela) davali smo putem narodu, što je dakako izazvalo lijep dojam.

Naš rad u narodu kretao se u produženju osnivanja akcionih odbora,¹² održanja mitinga i pokušaja mobilizacije novih boraca. Taj rad ne mogu najtočnije prikazati, jer su naši bataljoni dejstvovali rastavljeni, a izvještaj komesara bataljona nemam ovoga časa na raspoloženju. Održali smo mitinge u Ivan-cu, Dugoj Rijeci (Kalnik), Zdelicama, Brzaji (hrvatska sela, Bilo Gora). U raspoloženju naroda na tom sektoru nije se primijetila neka značajnija promjena od našeg prošlog izvještaja. Uspjeli smo mobilizirati svega oko desetak Hrvata, a od zarobljenih domobrana (domoradna služba), koji su pristupili u naše redove, većina je bila Srba. O samom problemu mobilizacije osvrnuću se malo podrobnije kasnije. Kolonisti, o kojima smo Vam već pisali, pokušavali su svoju stoku i blago ili poklati ili oteliti u područja kontrolirana od ustaške vlade. Da bi to

¹¹ Bolnica se nalazila na Papuku.

¹⁵ Ti odbori su formirani na neoslobodenoj i poluoslobodenoj teritoriji; stoga se njihova delatnost svodila na prikupljanje i dostavljanje hrane, kao i podataka o neprijatelju, i na politički rad u narodu.

spriječili, izdali smo jedan proglas, koji Vam u prepisu prilažemo. Rezultat od proglasa nismo mogli kontrolirati, jer "smo napustili teren pod neprijateljskom ofanzivom.

II

Nakon dva uzastopna neuspjela pokušaja neprijateljskih bandita da nas unište ili maknu sa našeg terena, neprijatelj je dosta brižljivo i konspirativno pripremio novu ofanzivu,¹³ koja je započela 29.XI. o.g. Za nju mi smo saznali uveče 28.XI i odmah donijeli odluku da se naš Odred po bataljonima uputi slijedećim pravcima: I bataljon sa komandantom i komesarom Odreda u pravcu Zagreba, II bataljon sa zamjenikom komesara¹⁴ Odreda i obavještajnim oficirom¹⁵ u pravcu Bilo Gore, III bataljon sa informativnim oficirom Odreda i jednim članom¹⁶ Varaždinskog O.K. u pravcu Ivanšćice. Takav zaključak donijeli smo na osnovu jednog Vašeg dopisa (zamjenik komesara II Operativne zone od 24.X.1942).

Neprijateljska ofenziva promašila je dakako, kao i obično, a mi smo se boreći se povećali, zadobili novo oružje i novo iskustvo. Put našeg I bataljona, ispunjen različitim peripetijama, završio se sa punim uspjehom, makar je neprijatelj uspio da nas razbije u povratku u nekoliko grupa. Mi se ponosimo time što smo Paveliću i cijeloj njegovoj bandi sjeli na šiju, pod nosom Zagreba, na samom Sljemenu,¹⁷ mi se ponosimo time što smo desetak dana proveli u srcu Zagorja, boreći se krvavo sa njegovim hordama i tumačeći narodu liniju naše narodnooslobodilačke borbe. Mi smo održali mitinge u Kolarcu i Mariji Bistrici. Lazu, Sagudovcu i Svetom Mati. Na mitinzima mi smo naročito ukazivali hrvatskom narodu na izdajničku ulogu vodstva bivše HSS i pozivali ga da stupi u redove narodne vojske

" Grupisanje neprijateljskih snaga izvršeno je 28. novembra 1942. u Križevcima, Koprivnici, Ludbregu, Varaždinskim Toplicama, Varaždinu i Novom Marofu. U ofanzivi su učestvovala sledeće neprijateljske jedinice: Druga bojna Prvog gorskog zdruha. Koturaška bojna (Dva sata), tri streljačka sata, jedan sat Četvrte novačke pukovnije, Pohodni sat Četrnaeste pešačke pukovnije. Legionarski sat iz Križevaca, Konjički udarni sat Prvog konjičkog sklopa, jedan polusat Srednje domobranske škole, jedan poluvod Četrnaestog sata Prve pešačke pukovnije, jedan sat Zagrebačke ustaške posadne bojne, jedan sat Doronjičke škole. (Podaci iz Arhiva Vojnoistorijskog instituta.)

" i " Vlado Mutak Mrki

¹⁵ Martin Puštek. Umro od tifusa 1944. godine

" Gabrijel Santo

¹⁷ Prvi bataljon Kalničkog NOP odreda sukobio se 5. decembra 1942. sa Legionarskim satom na obroncima Zagrebačke gore, a istog dana, uveče, zarobio je na Sljemenu dva domobranska podoficira (avijatičara). Tu je dvadeset Srba, koji su radili u šumi nedaleko od Rauhove lugarnice, pristupilo partizanima (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 69).

i da se s oružjem brani od pljačkaša i da si u sveopćoj narodnoj borbi izgradi ljepšu budućnost. Mi smo mu ukazivali da će sudbina hrvatskog naroda ovisiti od toga u kojoj će mjeri hrvatski narod s oružjem u ruci biti i postavljati svoje zahtjeve za slobodu i pravdu. Mi smo mu ukazivali na opasnost od četnika, koji već danas žare i pale po hrvatskim selima u Dalmaciji, Bosni i drugdje. Kraj svega toga, nama nije uspjelo mobilizirati nijednog Hrvata cijelim našim putem, osim nekoliko Hrvata domobrana, koji su pristupili u naše redove. Na povratku mi smo prolazili kroz najsiromašnija rudarska sela (podnožje Strahinšćice, Ivanšćice), no i ovdje mi nismo uspjeli mobilizirati nikoga. Ima više razloga koji su to usloveli. U prvom redu, hrvatski narod u ovim krajevima još nije doživio fašizam u njegovoj potpunosti. Doduše svi oni govore o nesmiljenoj pljački koju ustaše vrše nad njima. Svi nam oni pokazivaju pocijepana odijela i cokule, tuže se na karte i gospodu, kukaju za svojim sinovima u domobranstvu, ali sve je to premalo. Oni još uvijek vjeruju da im je glava sigurnija u Pavelićevoj vojsci, gdje se nadaju da će se nekako izvući i otslužiti vježbu, i na svaki naš poziv izgovaraju se ženama i djecom, bolestima itd. Mi smo hvatali pojedine zgodne mladiće po selima i nagovarali ih da uđu u naše redove, ali bez uspjeha. Jedna iznimka bio je neki siromašni zidar u Kolarcu, koji se poslije mitinga priključio našim jedinicama. Drugi razlog našem neuspjehu možda leži u tome što smo mi u velikoj brzini prolazili kroz sela, često gonjeni neprijateljem, živili pod teškim okolnostima, a svim time otežavali donošenje odluke i onih pojedinaca koji bi možda pod drugim okolnostima došli u naše redove.

Inače narod nas je lijepo dočekivao. Nigdje nije trčao iz sela pred nama, častio nas i lijepo se ophodio prema drugovima. Iako nikad nismo bili po ovim selima, oni su nas smatrali kao neke znance i to sve na bazi: »Ah, vi ste siromaki kak i mi«. Jedino u selu Lazu narod je počeo plakati kod ulaska naših jedinica, no i to se ubrzo smirilo. Za ilustraciju narodnih simpatija za narodnu vojsku, navodim sljedeće: Kad nas je 8.XII gonila stoka sa tenkovima, mi smo se povlačili pod neprestanom vatrom iz čuke na čuku iscrpljeni, gladni i žedni. Narod nas je dočekivao, iznoseći iz kuća kruha i vino i nuđao nas u prolazu da se okrijepimo. Ovakva slika dostojna je slobodnog teritorija, a doživjeti to u srcu Zagorja, gdje nikada nije stupila partizanska noga, više je nego što se je moglo uopće očekivati.

Naš ulazak u Mariju Bistricu odjeknuo je na široko. Već nekoliko dana poslije našega odlaska pričale su se najčudnije stvari, kao na or. da nam je pop morao služiti misu, da nam je općinski načelnik morao svima očistiti cipele itd. Ustvari akcija u Mariji Bistrici pretstavlja zaista velik naš politički

uspjeh. Kod ulaska u mjesto dočekale su nas opatice, koje su s mirom promatrale likvidaciju pošte i općine, izjavivši partizanima da ih se one ne boje, jer znadu da im mi nećemo ništa načiniti. Miting koji je uvečer održan bio je prilično posjećen. U samom mjestu izdali smo odftah letak i podijelili ga na mitingu. U tom letku mi smo objavili naš ulazak u Mariju Bistricu i pozvali hrvatski narod na borbu protiv izrabljivača i krvnika hrvatskog naroda.

Naš boravak na Sljemenu, pa makar bio i kratak, odjeknuti će sigurno diljem cijele Hrvatske. Kad smo se pojavili, nitko nije vjerovao da smo mi partizani, a zarobljeni domobranci i avijatičari smijali su se i pitali nas odakle smo došli na Sljeme. Jedna naša patrola bila je u đaćkom domu na sveopće zaprepaštenje tamo prisutnih.

Naš put u cjelini znatno će pridonijeti zaoštrenju suprotnosti između ustaških bandita i tamošnjeg naroda. On nam je ujedno i pokazao svu bijedu u kojoj živi naš narod u tim krajevima (u Mariji Bistrici, kod podjele brašna, došlo je do neviđenih scena). Mi smo vidjeli da i ovdje postoje svi preduslovi za širenje naše borbe i da i ovuda mogu krstariti naše jedinice iako pod teškim uslovima. Ma kako izgledao vratoloman naš pothvat, mi ćemo ga ponoviti, pa makar pod svaku cijenu, tim većma što znamo da su fašizmu odbrojani dani i da će on sutra biti slabiji nego što je danas.

Naši partizani pokazali su se na ovom putu kao dobri borci, a to napose vrijedi za naše drugarice, tek u drugom dijelu zahvatila ih je prilična panika od tenkova i Crne legije. Prilično iscrpljeni vratili smo se u tri grupe između 10. i 12. XII na Kalnik i zatim povukli na odmor u Bilo Goru, vodeći još prije toga borbe u Ivancu i Pogancu na Kalniku.

Naš II bataljon, koji je krenuo u pravcu Bilo Gore, vršio je također akcije i politički djelovao u selima kroz koja je prolazio. U dva navrata vršio je zakletvu partizana pred narodom. Taj bataljon imao je najviše mogućnosti da se iznutra učvrsti političkim radom. Među ostalim, oni su po četama proradili i problem izdajničke izbjegličke vlade u Londonu, na temelju dopisa komesarijata Odreda. Taj dopis prilažemo Vam također u prepisu.

Naš III bataljon, koji je krenuo prema Ivanščici, izvršio je takođe svoj zadatak. Jedna četa tog bataljona upućena je u pravcu Klanjeca i tu preko partijskih veza oslobodila ispod njemačkog zarobljeništva 5 sovjetskih oficira i sretno ih dopratila do Kalnika, a zatim smo ih sproveli u Stab III Operativne zone. Taj događaj izazvao je silno oduševljenje u redovima naših boraca, a i putem idući kroz sela, narod je dolazio

da vidi i da pozdravi sovjetsku braću. Neopisive su scene kako su starci, koji su nekad bili u ruskom zarobljeništvu i ondje naučili ruski, pozdravljali i grlili »tovarišče«. Već unaprijed išao je glas da s nama kreću Rusi, a jedan nam je seljak i pričao da ih je na svoje oči »videi i da su veliki kak jegnjedi i da im se šinjeli po zemlji vleču«. Naši su partizani ponosni što su baš oni izvršili taj zadatak, vjerojatno prvi u historiji naše borbe, i bili prvi koji su došli u kontakt sa pripadnicima herojske Crvene armije. Cijelim putem tko god nas je sretao, iskazivao je iskrenu ljubav prema tim ljudima i upravo tu smo mogli otkriti svu onu ljubav, toplinu, koju naš narod gaji prema sovjetskim ljudima. Naoružali smo ih karabinima, a oni su izrazili želju da ostanu u našim redovima. Dakako da im mi to nismo mogli uslišiti i zato smo ih uputili za Štab III Operativne zone. Dopis CK KPH, potpisan od druga Slavka,¹⁸ u kome nam javlja da po tom zadatku pošaljemo jednu četu, primili smo naknadno. To jest mi smo tu četu uputili u tom pravcu na vlastitu inicijativu a ona je tek putem uspostavila vezu i primila dopis. Prema pričanju drugova Sovjeta, tamo je ostalo još oko 35 njihovih drugova, i mi ćemo s naše strane preko Varaždinskog, odnosno Krapinskog O.K. poduzeti sve da ih oslobodimo. Vjerujem da ćete to isto učiniti i Vi.

III

Naše jedinice skupljaju se na Kalniku između 10 i 12 o. mj. Tu je i Štab Odreda primio poziv sekretara CK KPH da krene u Štab III Operativne zone na konferenciju.

Sastanak održan u Štabu III Operativne zone, u prisustvu komandanta¹⁹ i komesara²⁰ Zone, te sekretara CK KPH, bio je naš prvi sastanak sa odgovornim našim drugovima, od postojanja našeg Odreda. Drugovi su nas upoznali sa formiranjem novih brigada u koje ulazi naš I i II bataljon. Pored tih stvari diskutiralo se i o našem dosadašnjem radu, koji je pored stvarnih uspjeha pokazao i niz nedostataka u radu našeg štaba. Ovom zgodom došla je do punog izražaja sva neharmoničnost Štaba Kalničkog partizanskog odreda i time ujedno demantirala moje prijašnje ocjene o radu i odnosima unutar našega Štaba. Njegova osnovna karakteristika bila bi nesaživjelost i nedovoljna partijska odgovornost.

Na sastanku je zaključeno da ostatak snaga na Kalniku i dalje vodi borbu pod rukovodstvom Štaba odreda, tj. koman-

" Ivo Marinković Slavko, narodni heroj

" Petar Drapšin

" Marijan Stilinović

dant i komesar vratiće se na Kalnik, dok su zamjenici drug Demonja²¹ i drug Mrki²² zadržani u Štabu III Operativne zone. Isto tako je zadržan naš obavještajni oficir drug Čiča.²³

Prema tome pred nama ponovno stoji popunjenje Štaba odreda i produženje naše borbe na Kalniku s umanjenim snagama. Odlaskom dvaju bataljona iz našega Odreda, naš Odred je znatno oslabio. No mi smo svjesni toga da je svaka nova brigada još jedan korak naprijed u konačnom uništenju okupatora i njegovih slugu, pa prema tome i naš položaj na Kalniku biće osnivanjem tih brigada samo učvršćen. Nove brigade razdrmaće još većma trulu Pavelićevu zgradu, a to će i nama omogućiti na Kalniku da ubrzo stvorimo nove bataljone i dademo priloge za stvaranje novih brigada. Naš će posao iz početka biti težak, no mi ćemo svoju dužnost i dalje vršiti kako treba, obogaćeni novim iskustvom i prožeti još većom vjerom u brzi slom fašističkih banda. Vjerujemo da ćete nam pružiti izdašnu pomoć i ponovno Vas molimo, ako Vam je moguće, pošaljite kojeg člana Vašega Štaba u naš Odred.

Ovaj izvještaj nije potpun i to zbog toga, jer mi manjkaju izvještaji komesara bataljona. Prvom zgodom ja ću vam ponovno poslati izvještaj u kojem ću prikazati kako smo otpočeli pod novim okolnostima. Prije našeg odlaska, mi ćemo se još detaljnije posavjetovati sa drugovima u Štabu zone, jer vjerujemo da Vaš dolazak neće uslijediti tako brzo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Josip Horvat

Komandant:
Izidor Štok

" Nikola Demonja

BR. 86

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA TREĆE OPERATIVNE
ZONE OD 22. DECEMBRA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I
PO HRVATSKE¹**

Politički izvještaj od 20. X.
do 20. XII. 1942.

**STAB
ni OPERATIVNE ZONE
NAR. OSLOB. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE**

Broj

Dana 22.XII.1942. 9,30 sati.

**GLAVNOM ŠTABU NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE**

U vezi sa vašim dopisom od 5.XII.1942. imamo da kažemo slijedeće: Mi se potpuno slažemo s vašom primjedbom da se iz dosadanih izvještaja, koje ste rijetko primali, nije moglo zaključiti pravo stanje u našim jedinicama. Na osnovu tih rijetkih izvještaja vi niste mogli da imate tačan uvid u situaciju ovdje a isto tako niste imali ni pregled razvoja političke situacije s jedne strane na terenu a s druge strane u našim jedinicama. Mi ćemo od sada slati redovne izvještaje tako da ćete o svemu biti tačno obavješteni.

Mi ćemo vam u osnovnim crtama dati pregled političke situacije - i političkog rada kako na terenu tako i u našim jedinicama.

POLITIČKA SITUACIJA NA TERITORIJI III OPERATIVNE ZONE:

Na teritoriji III operativne zone vojno-politička situacija je slijedeća:

1.) U posljednje vrijeme neprijatelj nije pokazivao nekih širih i većih ofanzivnih namjera, već jedino pokušao da sa manjim snagama prodre na oslobođeni dio našeg teritorija na onaj dio koji stoji pod našom kontrolom. Ti upadi neprijatelja imaju za cilj da s jedne strane onemogući nama široku mobilizaciju srpskih i hrvatskih masa. što se naročito odrazilo u činjenici da je na sektoru Bilo Gore mobilizirao Srbe u takozvane radne čete i što također u zadnje vrijeme pokušava da sprovede u okolini Daruvara, a s druge strane njegovo prodiranje

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 5-1/18 I, k. 103 B.

ima za cilj da opljačka narod, tj. da pokupi žito, stoku itd. Pošto naše snage nisu bile dovoljne da svagdje etikasno intervenišu, to je neprijatelju uspjeio da izvjestan broj sela opljačka, a posijeonjin nekoliko dana, pohodom na Vocin,- spano je u nekim našim selima priličan broj kuća. Većina seljaka iz okoline Voćina pobjegla na naš oslobođeni teritorij, a neprijatelj je ipak uspio da neke seljake pohvata, pa su neki od njih zaklani. Neprijatelj je također prije 10 dana prodro u tzv. trokut našeg oslobođenog teritorija (to je kraj između banove Jaruge, Okučana i Pakraca) i u tom kraju neprijatelj je opljačkao narod, popalio nešto kuća, iako smo mi nastojali da se na vrijeme skloni žito, stoka i ostala hrana. Primjećujemo da u vezi s tim neprijateljskim upadima nisu izvršene dovoljne pripreme niti za evakuaciju stanovništva, a isto tako i za sklapanje hrane i stoke. Tome pitanju moraćemo posvetiti najviše pažnje i to smo dali u zadatak novoobrazovanim komandama područja.

2.) Neprijatelj također nastoji da preko svojih raznih agenata koje ubacuje na naš teritorij razbije našu pozadinu i našu vojsku. Posljednje vrijeme uhvatili smo nekoliko takovih agenata četnika i ustaša. Iz priznanja ustaških špijuna doznali smo da je neprijatelj htio da sazna tačno stanje u našim vojnim jedinicama, da otkrije gdje se nalaze naši štabovi i da onda u vezi sa jednom ofanzivom većeg razmjera likvidira naš teritorij. Ti agenti govorili su i o dolasku većih njemačkih formacija koje bi imale zadatak da očiste ovaj teren od partizana.³ To isto govore zarobljeni ustaše pa i neki domobranski oficiri. Prema našim informacijama još do sada takve njemačke formacije nisu prispjele u garnizone koji okružuju naš slobodni teritorij. Njemačke posade imaju zadatak da osiguravaju prugu Zagreb — Beograd.

Istovremeno neprijatelj ubacuje na naš teritorij četničke špijune koji nastoje da pripreme teren za prebacivanje nekih četničkih formacija iz Bosne. Mi smo ušli u trag toj četničkoj raboti i preduzeli mjere da preko obavještajne službe budemo na vrijeme izvješteni o njihovom dolasku, tako da možemo od-

¹ U napadu na Voćin su učestvovala sledeće neprijateljske snage: dve bojne (bez jedne satnije) iz sastava Prve gorske divizije, jedna oklopna satnija, dve satnije »ajnzacšafela« (Einsatzstaffel) i Redarstvena nadzorna bojna (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 19/1, k. 16 A). Napad je izvršen 20. decembra 1942. U Voćinu se tada nalazila jedna četa Drugog bataljona Dvanaeste hrvatske NOU brigade. Na putu prema Voćinu neprijatelj je, u nekoliko sela, zapalio oko 30 kuća i zaklao 12 osoba (vidi tom V, knj. 10. dok. br. 77).

³ Odnosi se na pripreme neprijatelja za operaciju protiv jedinica NOV i POJ. poznatu pod imenom Vajs I. koja je otpočela 20. januara 1943.

mah intervenirati. U prošlom izvještaju' III operativne zone saopćeno vam je da je otkrivena veza između četnika i nekih seljaka sela Smrtić i drugih sela koja gravitiraju prema Bosni. Mi smo te seljake koji su održavali vezu uhapsili, ali nakon detaljnog saslušanja uvidjeli smo da su oni tek bili na putu da se vežu uz četnike, pa smo ih nakon izvjesnog vremena pustili kućama. Taj naš postupak odjeknuo je dobro među Srbima u Slavoniji. Nesumnjivo da je naš nerad u tome kraju mnogo doprinio da su se ti seljaci povezali sa četnicima. Zato smo preduzeli mjere da se u tom kraju ojača politički rad i prema posljednjim izvještajima stanje u tim selima mnogo se je popravilo u našu korist. Četničkih tendencija imade naročito u onim krajevima gdje još nismo uspjeli da prodremo sa našim jedinicama, kako na pr. u okolini Osijeka i Vukovara, dok su četničke tendence koje su se pojavile u trokutu našeg oslobođenog teritorija (u selima Lovska, Bair i Novi Grabovac) u posljednje vrijeme prilično oslabile. Naročito nam je slabo selo Novi Grabovac koje u posljednjoj akciji, kod rušenja pruge Banova Jaruga — Pakrac, nije htjelo da sudjeluje, izgovarajući se da oni ne žele nikakve saradnje s nama. pošto se na čelu partizana nalaze Hrvati. Kako bi se što efikasnije suzbile sve četničke pojave, mi smo dali u zadatak i našim komandama područja i našim jedinicama koje krstare tim terenima da tome pitanju posvete najveću pažnju. Mi smo u posljednje vrijeme pristupili široj organizaciji malih partizanskih grupa koje će pored ostalog imati i taj zadatak da prokrstare terenom gdje dosad naše jedinice nisu prodirale i da glavnu pažnju posvete suzbijanju četničkih tendencija. Istovremeno te grupe imaće i zadatak da izvrše svestranu mobilizaciju na neoslobođenom dijelu našeg teritorija i to ne samo u srpskim, nego i u hrvatskim, mađarskim i češkim selima. Primjećujemo da smo posljednjih dana primili vijest da se u Babje Gore prebacila iz Bosne jedna grupica četnika, od 20 do 30 ljudi, i mi smo u tu svrhu preduzeli potrebne vojne i političke mjere. U vezi sa našim isticanjem četničke opasnosti koja prijeti čitavom hrvatskom narodu, dobili smo izvještaj kako su ustaše u Posavini ustajali i govorili oštro protiv četnika. Ta pojava nalaže nam da raskrinkamo tobožnju borbu ustaša protiv četnika i da u hrvatskim selima pojačamo naš politički rad u tome smislu, što ćemo dokazati narodu usku saradnju ustaša i četnika pod skutom okupatora.

U posljednje vrijeme primjećuje se i aktivizacija nekih pristalica HŠS-a koji su izdali jedan letak koji je na liniji čekanja i pasivnosti, koji na jedan podmukao način udara protiv naše narodnooslobodilačke borbe. U moslavačkom kraju postoji

* Vidi tom V, knj. 10. dok. br. 46.

tendencija da se formira bataljon Matije Gupca iz pristalica HSS-a koji bi dobio oružje od ustaša za borbu protiv naše narodnooslobodilačke vojske. (To oružje trebali bi da dobiju od jednog višeg činovnika iz ministarstva domobranstva).

3.) Unatoč svih nastojanja okupatora i njegovih slugu ustaša, četnika i izdajničkog vodstva HSS-a da razbiju jedinstvo naše narodnooslobodilačke vojske sa pozadinom, mi možemo da konstatujemo da je ideja narodnooslobodilačke borbe prodrla duboko ne samo u srpski narod nego također u hrvatski narod, pa i među nacionalne manjine na našem teritoriju. Dok su ranije hrvatska sela sa izvjesnim strahom i nepovjerenjem gledala na narodnooslobodilački pokret i na partizane, danas u velikoj većini traže da ih posjećuju naše partizanske jedinice, kojima pružaju svaku materijalnu pomoć, iako se ta sela još uvijek vrlo slabo odazivlju u našu narodnooslobodilačku vojsku. Isti je slučaj sa češkim selima oko Daruvara. Imade pojava da i njemačka sela traže da ih posjete partizanske jedinice. Isto tako bivše pristalice HSS-a, pa i neki niži funkcioneri traže vezu s nama i gotovi su da sarađuju aktivno u narodnooslobodilačkoj borbi. Iz toga slijedi zaključak da postoje najpovoljniji uslovi za široku mobilizaciju ne samo srpskih, nego i hrvatskih masa i zato se pred nas postavlja kao osnovno i goruće pitanje što šire i veće mobilizacije na čitavom terenu naše operativne zone. Mi smo posljednjih dana postavili pitanje mobilizacije na najširu bazu, pa ćemo preko svih naših antifašističkih organizacija: AF2-a, Saveza mlade generacije i narodnooslobodilačkih odbora, pa zatim preko komandi područja i naših vojnih jedinica pristupiti širokoj mobilizaciji. U tu svrhu izdati će naš štab uputstva za najširu mobilizaciju i dostaviti svima našim organizacijama, vojnim vlastima i partizanskim jedinicama.

Da bi što više učvrstili, proširili naš politički uticaj na neoslobođenom teritoriju, štab ove zone izdaće ovih dana dva letka, i to jedan letak posvećen ruskoj ofanzivi. u kojem će se sumirati uspjesi Crvene armije za posljednja dva mjeseca, a drugi letak posvećen je uspjesima naše narodnooslobodilačke vojske u Bosni, Lici, Kordunu i Slavoniji i u njemu će se popularizirati najnovija tekovina naše borbe: Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja [Jugoslavije], Taj letak sadržaće i geografsku kartu našeg oslobođenog teritorija u Bosni, Lici, Kordunu, Baniji i Slavoniji. Isto tako izdaćemo ovih dana ponovo proglas na domobrane i domobranske oficire. Svakim danom konstatujemo da moral i borbenost neprijateljske domobranske vojske jako naglo opada, da su slučajevi pojedinačnog prebjeganja domobrana na našu stranu svakodnevna pojava. Mo-

žemo da konstatujemo da se povećava broj zarobljenih domobrana koji stupaju u našu vojsku (tako n.pr. kod akcije na želj. stanicu Poljanu od 18 zarobljenih domobrana 11 njih stupilo je u naše jedinice). Moramo nastojati da ubrzamo proces raspadanja domobranske vojske i masovnog prelaza na našu stranu. Čak i u ustaškim redovima primjećuje se rasulo i nastojanje da se izvuku iz ustaških jedinica.

Sve ove pojave nameću zaključak da se politička situacija, kako na terenu oslobođenom i neoslobođenom, a isto tako i u neprijateljskoj vojsci, razvija najpovoljnije u našu korist, i zato se pred Stab III operativne zone postavljaju zadaci da se pravilnim i intenzivnim sprovođenjem narodnooslobodilačke linije u život mobiliše i pozadina i front u narodnooslobodilačku borbu.

POLITIČKA SITUACIJA I POLITIČKI RAD U NARODNOOSLOBODILACKOJ VOJSCI, PARTIZANSKIM ODREDIMA I KOMANDAMA PODRUČJA

Opći pregled

Političko stanje u našim vojnim jedinicama jeste zadovoljavajuće. Sve naše jedinice sprovode u svojoj osnovi pravilno liniju narodnooslobodilačke borbe kako u samim vojnim formacijama, isto tako i u radu na terenu. Ni u jednoj našoj vojnoj jedinici ne postoje znakovi četničkih tendencija.⁵ Jedina pojava vezivanja za četnike bila je u I odredu (Mazalica, Grmuša i Srđenić) i te izdajnike osudio je vojni sud na smrt strijeljanjem. U vezi sa tim slučajem Stab III operativne zone izdao je specijalno obavještenje za partizane i narod onog kraja u

Za vreme okupacije četnici Draže Mihailovića su nekoliko puta pokušavali da u Slavoniji stvore svoju organizaciju i formiraju oružane jedinice, ali su ta nastojanja bila bezuspešna. Petnaestog avgusta 1943. godine »četnički major Janjić, rodom iz Caga u Slavoniji, prešao je po odobrenju Njemaca sa 30 četnika u Slavoniju i došao u selo Covac«, ali brзом intervencijom slavonskih partizanskih jedinica, »propraćenom političkim radom, »Slavonsko-sremski četnički odred majora Janjića većim dijelom (njih 20) je uništen, dok je ostatak pobjegao nazad u Bosnu. Narod je sa ogorčenjem primio četnike koji su išli zajedno sa Njemcima i ustašama« (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 136). Osim nekoliko četničkih jataka u selima Covcu i Gredanu, narod ovog kraja pripadao je narodnooslobodilačkom pokretu. »Svaki politički uticaj tih četnika« kaže se u izveštaju Drugog korpusa NOVJ od 18. avgusta 1943 (vidi tom V, knj. 18, dok. br. 67) — »bio je spriječen baš iz razloga toga što su isti zakasnili za jednu i po godinu i zbog njihove otvorene saradnje sa Njemcima. Još u početku svoga dolaska četnici su postali politički bezopasni... Naš narod ih prezire. Ovo preziranje istih proizlazi baš iz tih razloga što je narod na svoje oči vidio saradnju četnika sa okupatorom«.

kome je Nikola Mazalica¹ radio. Svi partizani odobrili su osudu nad Mazalicom i drugovima. U II odredu postoji još uvijek tendenca srbovanja koja se ispoljava na razne načine (tako n.pr. postavlja se pitanje zašto se na vodećim položajima u vojsci nalaze Hrvati itd.). Te pojave srbovanja u posljednje vrijeme vrlo su rijetke i one će intenzivnim političkim radom nestati. Sto se tiče borbene sposobnosti sve naše partizanske jedinice na priličnoj su visini i one su u posljednje vrijeme dokazale da su sposobne i spremne da zauzimaju utvrđene položaje i da jurišaju na bunkere. Disciplina u našim partizanskim jedinicama nije još uvijek na onoj visini kako bi trebalo da bude. I u tom pogledu treba pojačati politički rad

Sto se tiče političkog rada u brigadi i odredima on još uvijek ne zadovoljava. Tome je razlog nedostajanje sposobnih kadrova političkih komesara, koji usljed slabe političke razvijenosti i nedovoljnog iskustva nisu u stanju da razviju politički rad svestrano, sistematski i planski. Mnogi naši politički komesari i politički delegati nisu shvatili pravilno svoju dužnost i u nekim slučajevima prilazili su radu šablonski i činovnički. Proučavanje raznog agitacionog propagandističkog materijala nije se sprovodilo po nekom utvrđenom planu i sistemu, nije se nastojalo da se partizani u dovoljnoj mjeri zainteresiraju za sve političke probleme, nego se taj materijal servirao partizanima po nekoj šablona, tako da rezultati u podizanju političke svijesti naših partizana nisu zadovoljavajući. U posljednje vrijeme umnožili smo niz važnih i značajnih članaka iz »Borbe« i »Vojno-političkih pregleda« a ovih dana razradićemo u posebnom pismu političkim komesarima proglas Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja i s time u vezi raspadanje unutar izbjegličke izdajničke jugoslavenske vlade. Obrazovanjem stalnih kurseva političkih komesara i političkom obukom u mobilizacionim centrima, pa zatim čestim savjetovanjima sa štabovima brigada i odreda i četnim komesarima, politički rad poboljšava se. Kulturno-prosvjetni rad u našim partizanskim jedinicama nije još razvijen u onom stepenu na kojem bi trebalo da bude. Iako gotovo sve naše partizanske jedinice održavaju ponekad predavanja iz raznih oblasti nauke i politike, iako gotovo sve partizanske jedinice imaju svoje zidne novine, a brigada u posljednje vrijeme pokrenula i svoje džepne novine »Brigadir« (do sada izašla dva broja), iako se nastoji da se u svim jedinicama stva-

¹ Od strane Partizanskog vojnog suda Treće operativne zone Hrvatske osuđen je na smrt 18. novembra 1942. zbog održavanja veze sa Štabom četničkih odreda za zapadnu Bosnu i zbog vrbovanja obmanutih seljaka (presuda se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta reg. br. 1—6. k. 1483).

raju pjevački horovi i diletantske sekcije, to ipak taj rad još nije razvijen u tolikoj mjeri da bi zadovoljio. Politički rad naših partizanskih jedinica na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji prilično je razvijen, ali on u pogledu mobilizacije masa u partizanske redove nije donio većih rezultata. To se posebno odnosi na hrvatska sela, u kojima su danas mogućnosti za mobilizaciju daleko veće nego što su to bile ranije. U vezi s time postavili smo pred sve partizanske jedinice kao osnovno i goruće pitanje: podizanje na ustanak čitavog hrvatskog naroda i široke mobilizacije Hrvata u partizanske redove. Radeći na terenu, naše partizanske jedinice održale su niz mitinga i sastanaka, pružile pomoć kod osnivanja narodnooslobodilačkih odbora i AF2-a. Naša XII narodnooslobodilačka brigada održala je za nepunih mjesec dana 28 mitinga i sastanaka na kojima je bilo prisutno oko 5.000 ljudi. Naš I odred održao je oko 30 mitinga i sastanaka na kojima je bilo prisutno oko 3.000 ljudi. Naš II odred održao je oko 15 mitinga i sastanaka na kojima je bilo prisutno oko 2.000 ljudi. Proslava 7. novembra usljed nevremena nije uspjela onako kako je bila zamišljena. Svuda na oslobođenom i neoslobođenom teritoriju paljeni su kresovi, održani sastanci i konferencije zajedno sa priredbama.

MOBILIZACIONI CENTRI I KURSEVI

Na našem teritoriju imamo do sada organizirana 3 mobilizaciona centra. U tim centrima mladići i djevojke dobivaju za 20 dana osnovno vojno i političko znanje. Svaki od tih centara imade stalnog komandira i političkog komesara. Do sada je kroz te centre prošlo oko 700 mladića i djevojaka. Sada se u tim centrima nalazi oko 400 mladića i djevojaka. U vezi sa širokom mobilizacijom postavlja se pred Štab III operativne zone zadatak da u sporazumu sa komandama područja osnuje još nekoliko takovih centara.

Do sada su održana dva kursa za političke komesare i političke delegate. Prvi kurs počeo je 31. X. 1942. a završio 15.XI. 1942. Kurs je imao 24 slušača. Drugi kurs počeo je 21.XI.1942. a završio je 5.XII.1942. Kurs je posjećivao 31 slušač. Do sada su oba kursa imala isključivo političke predmete, ali taj program proširuje se i na vojnu izobrazbu. Oba kursa dala su do sada prosječne rezultate i nesumnjivo da su ona mnogo doprinijela da se poboljša politički rad u partizanskim jedinicama. Novi kurs političkih komesara i delegata započet će radom ovih dana. Kurs će pohađati 20 slušača i to 10 iz brigade a 10 iz I i II odreda.

Pri obrazovanju komandi područja formiran je jedan kurs od 34 druga koji su bili određeni za rad kod vojnih pozadinskih

vlasti. Kure je trajao 8 dana i završio je sa dobrim rezultatom. Smatramo da bi bilo potrebno da se na našem teritoriju osnuju vojni kursevi za niži komandni kadar, ali nam zato nedostaju stručna vojna lica, pa molimo Glavni štab da se pozabavi tim pitanjem i da nam u sporazumu sa Vrhovnim štabom izađe u susret i pošalje nekoliko stručnih vojnih lica.

U posljednje vrijeme praktikujemo da zarobljene domobrane zadržavamo po 5 do 8 dana na našem teritoriju kako bi se kroz to vrijeme upoznali sa ciljevima narodnooslobodilačke borbe. Svakodnevno održavaju se s njima politički časovi i razgovori.

KOMANDE PODRUČJA

Pristupili smo organizaciji komandi područja. Na našem teritoriju imamo do sada dvije komande područja: Psunjska komanda područja i, druga, Papučko-krndijska komanda područja. Ovih dana te komande područja preuzele su sve naše ustanove koje su do sada bile pod upravom I i II odreda i počele su već sa radom. Komande područja osnovale su već partizanske straže i to u Psunjskoj komandi područja 9 partizanskih straža sa ukupno 120 stražara. Papučko-krndijska komanda područja ima 8 partizanskih straža sa ukupno oko 100 stražara. Straže su dobile oružje od brigade i odreda.

Mi ćemo vam ubuduće slati redovan izvještaj o radu komandi područja, a isto tako poslaćemo vam detaljan izvještaj o stanju naših magazina, i o našim rezervama hrane i odjeće.

ISHRANA, OBUČA I ODJEĆA PARTIZANSKIH JEDINICA

Ishrana naših partizanskih jedinica jeste zadovoljavajuća, ali još uvijek se ne iskorištavaju dovoljno sve mogućnosti da se hrana poboljša. Te mogućnosti naročito se ne iskorištavaju dobijanjem hrane iz neoslobođenog teritorija iako za to postoje povoljni uslovi. Veliki broj sela na neoslobođenom teritoriju voljan je da šalje hranu našim partizanima, pa je dosadanja slaba organizacija intendantske službe kriva što se ti izvori nisu iskorištavali u dovoljnoj mjeri. Stvorene su također izvjesne rezerve u hrani koje su sklonjene u zemunicama, pa ćemo vam naknadno poslati detaljan izvještaj o svima našim rezervama. Mi ćemo te rezerve još više povećati dovozom hrane sa neoslobođenog teritorija. Odjeća i obuća naših partizana u posljednje vrijeme uspelim akcijama znatno se popravila iako još nije zadovoljavajuća. Ni u jednoj našoj jedinici nema bosih partizana. Svaki partizan ima po 1 par rezervnog veša.

Posljednjih dana javljaju se kod partizana česta oboljenja, ali to su većinom lake prehlade i bolesti koje brzo prolaze.

TEHNIKA

Naša brigada i oba odreda imaju svoju tehniku koja umnožava razni agitaciono-propagandistički materijal. Naročito je tehnika I odreda umnožila mnogo različitog materijala. Čim skupimo sve podatke o umnoženom i rasturenom materijalu, mi ćemo vam to dostaviti.

N.B.

Konstatujemo da su sve promjene u pravcu bolje i savršenije organizacije našeg rada izvršene pod rukovodstvom druga Vlade Popovića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:⁷

BR. 87

IZVEŠTAJ POLITODELA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 22. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

POLITODJEL
IV KRAJ. N.O.U. BRIGADE

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

U svom prvom izvještaju od 8 novembra t. g. prikazali smo stanje part. organizacije, kao i stanje brigade uopšte.

Otada pa do danas, naša brigada bila je većinom u akcijama i u pokretu. Usljed toga je trpio partijski rad. Partijske jedinice nijesu se brzo snašle iako im je na to ukazivano i pomagano da svoj rad prilagode prilikama i situaciji izazvanoj čestim pokretima i akcijama.

U ovom periodu broj partijaca je neznatno porastao. Pri tome treba imati naročito u vidu da je za to relativno kratko

' Marijan Stilinovič

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1096/V, 1—33 (42).

vrijeme, i od onog i onako malog broja partijaca, poginulo 13, i to većinom starijih i iskusnijih a 15 ranjeno i nalaze se u bolnici. Uz to Oblasni komitet za Bos. Krajinu stalno povlači najbolje partijce na pozadinski rad. Posljednjih dana rad trpi i radi toga što su dva zamjenika politkoma (III i IV bataljona), politkom II bataljona i zamj. politkoma brigade pošli na viši part. kurs. Razumljivo je da se sve to moralo negativno odraziti na rad pojedinih partijskih organizacija i jedinica. Tako u III bataljonu cijela part. organizacija nije živjela partijskim životom za čitavi period od 15 do 18 dana. Jedino rad part. organizacije II bataljona bio je redovan i normalan, a sve ostale su trpjele manje ili više nedostatke.

Svijest i disciplina kako partijaca, tako i partijskih jedinica počinje da se budi i postepeno raste. Partijci postaju svjesniji svoje dužnosti; njihova odgovornost pred Partijom i pred samim sobom raste. Oni počinju da uviđaju važnost redovnih sastanaka. Sve oštrije osuđuju greške, nerad i lijenost pojedinih partijaca. Kritika i samokritika zauzima sve više mjesta, a uporedo sa tim izumire i familijarnost u Partiji.

Teorijski partijski sastanci se održavaju redovno i oni su česti. Sav rad na tome polju nije dao zadovoljavajuće rezultate. On se u većini organizacija odvijao neplanski. Nije bilo izbora materijala. Metoda rada je slaba. Ona se svodi na čitanje i uzgredno tumačenje pasusa iz dotičnog teksta. Broj diskutanta je vrlo mali. Sekretari ne umiju da razviju diskusiju. To je usko povezano sa slabom teorijskom uzdignutošću samih sekretara part. jedinica, koji često izostaju iza politkomesara i komandira. Mi smo pomogli part. biroima u izboru tema, koje daju osnovno znanje iz oblasti marksizma-lenjinizma i koje su danas najaktuelnije. Istovremeno ukazali smo na potrebu da svaki partijac dobije po jednu temu od strane ćelije, da tu temu razradi služeći se potrebnim materijalom, da istu referiše pred ćelijom, kako bi ostali partijci mogli dopuniti ili ispraviti, pa tek onda da izađe pred četvrtu sa referatom, ubijeđen u tačnost i sigurnost svoga znanja. To isto važi i za članove biroa ako se radi sa cijelim bataljonom zajedno. Pribavili smo i umnožili materijal u vezi sa organizacionim pitanjem naše Partije. Prisustvovali smo teorijskim sastancima ćelija.

Politički sektor — u odnosu prema ranijem radu na političkom podizanju i vaspitanju boraca — dobro se i brzo razvija. Politkomi i ostali referenti oslobađaju se stare metode i sve više istupaju sa temama koje unaprijed pripreme i prorade, kako bi mogli usmeno referisati. Uspjelo se da se prekine sa pogrešnom praksom da se politički časovi pretvore u zborašenje. O polit. situaciji ne govori se stalno, već onda kad ima kakvih promjena na koje borcima treba ukazati i pravilno protumačiti. Slobodne

leme koje se odnose na opšte znanje referišu se na posebnim sastancima. (Na četnim konferencijama raspravljaju se pitanja iz svakodnevnog života čete).

Radi pravilnijega i što boljeg upoznavanja političke linije naše Partije i promjena koje su nastale u spoljnoj situaciji usljed ofanzive Crvene armije kod Staljingrada i na centralnom frontu i savezničke ofanzive u Africi — ukazali smo part. organizacijama na potrebu sistematskog proučavanja govora druga Staljina na dan dvadesetpetogodišnjice Velike oktobarske socijalističke revolucije, govora druga Tita prilikom predaje zastave I Prol. brigadi, zapovjesti druga Staljina i druga Tita, služeći se direktivama Oblas. komiteta za B. Krajinu koje su podvlačile i komentarisale najvažnija mjesta iz pomenutog materijala. S part. organizacijama III i II bataljona održali smo bataljonsku part. konferenciju na kojoj smo detaljno proradili dotični materijal, i pred borcima bataljona iznijeli u kratkim potezima političku situaciju. Može se konstatovati da politička svijest boraca brzo raste, naročito kad se ima u obzir da je znatan dio boraca ove brigade iz krajeva sa četničkim uticajem. Sadašnje akcije oko S.[anskog] Mosta,² gdje su naši borci dolazili u kontakt s muslimanima i katolicima, pokazale su dobru političku svijest naših boraca. Takođe, u prolazu kroz četnička sela, ili sela naklonjena četnicima, naši borci uspješno razotkrivaju četnike kao izdajnike, koji paktiraju sa ustašama i okupatorom. Tj. pored sa porastom političke svijesti boraca raste i borbenost brigade. To se pokazalo prilikom dnevnog juriša naših boraca na [s.] Sasinu,³ krvavo gnijezdo zloglasnih ustaša, koji su dva puta žarili nož u leđa borcima Narodnooslobodilačke

¹ Posle napada na Bosanski Novi, novembra 1942, Prvi bosanski korpus je preduzeo napad na Sanski Most, u kome su se nalazile sedede neprijateljske snage: Deseti domobranski puk, jedna četa 721. nemačkog puka, mesna milicija i ustaše, ojačani artiljerijom i četom tenkova. U napadu na ovaj neprijateljski garnizon su učestvovala Prva brigada Pete i Šesta brigada Četvrte NOU divizije. Ostale snage ovih divizija su napadale na neprijateljska uporišta u okolini Sanskog Mosta i obezbeđivale pravce prema Prijedoru, Bos. Novom i Banjoj Luci. Napad na Sanski Most je otpočeo 10/11. decembra 1942. Ubrzo zatim, kada su mu pristigla pojačanja iz rejonu s. Sasine, neprijatelj je protivnapadom odbacio Prvu i Šestu NOU brigadu. Brigade su 12. i 14. ponovile napade, ali se neprijatelj uporno branio. Sest dana kasnije, 20. decembra, pet nemačkih i šest domobranskih četa, uz podršku artiljerije i avijacije, prodrle su u Sanski Most i deblokirale posadu. U ovim je borbama neprijatelj (prema njegovim izveštajima) imao 72 mrtva, 255 ranjenih i 29 nestalih vojnika, podoficira i oficira (vidi tom IV, knj. 8. dok. br. 169, 178, 179, 182, 205, 213, 217, 218 i 253).

Napad na s. Sasinu su izvršila tri bataljona Četvrte krajiške NOU brigade 13. decembra 1942. u 6 časova. Posle teške borbe partizani su slomili otpor neprijatelja i zauzeli selo (vidi tom IV. knj. 8, dok. br 218 i 253).

100

100

100

100

100

100

100

100

vojske, koji su se hrabro borili na ulicama Sanskog Mosta. U tim akcijama naročito su se istakli partijci, koji su išli prvi u prvim borbenim redovima, i dobar dio skojevaca.

Rad s kandidatima se slabo razvija i ne zadovoljava potrebe Partije kojoj je nužno omasovljenje, kako bi nadoknadila gubitke u borbama. Teorijski rad sa kandidatima se dosta dobro razvija, jer prisustvuje teorijskim sastancima part. ćelija. Praktični rad mnogo trpi, jer pojedinačno vezivanje kandidata, uslied malog broja sposobnih i izgrađenih partijaca, ne daje željene rezultate. Također part. jedinice nisu shvatile u dovoljnoj mjeri veliku važnost ovoga sektora rada.

Kulturno-prosvjetni rad se postepeno razvija. Uspjelo se zainteresovati borce za kulturni rad uopšte. Oni rado učestvuju u pripremanju skečeva, horskih recitacija, solo recitacija itd. Pri prolazu kroz naseljena mjesta organizuju se kulturne priredbe. Dosad nam nije pošlo za rukom da se daju teme iz oblasti opšte kulture. Kurs na likvidaciji nepismenosti, koja je široko rasprostranjena u našoj brigadi, pokazao je dosada lijepe rezultate. Broj nepismenih naglo se smanjuje. U tom pogledu naročito prednjače skojevci.

Rad u SKOJ-u se odvija po direktivama i uputstvima Oblasnog i Centralnog komiteta SKOJ-a, kojima se redovno šalju izvještaji. SKOJ se znatno proširio, broj skojevaca popeo se na 350. Skojevci ne shvataju u dovoljnoj mjeri SKOJ kao svoju organizaciju, odnosno shvataju je kao organizaciju radi organizacije. Bataljonski komiteti SKOJ-a nijesu još u dovoljnoj mjeri uspjele da postanu forumi koji rješavaju sve probleme koji se postavljaju pred omladinu i da rukovode radom omladine — ali su na putu osamostaljenja. Borbenost omladinaca je dobra.

Partija i SKOJ počinju da uviđaju važnost rada sa pozadinom i poklanjaju mu sve više pažnje. Taj rad poprima različite forme zavisno od specifičnosti sredine.

Rad sa ženama je takođe predviđen. Kako nema drugarice koja bi bila sposobna da radi sa ženama — stali smo na stanovište da sa svim ženama u bataljonu radi po jedan drug sve dotle dok se neka drugarica ne usposobi da sama radi. Taj drug mora da bude iz part. bataljonskog biroa. Nemamo nikakvog materijala koji je potreban za taj sektor rada. Potrebno je da nam u tom pogledu pomognete.

U svim bataljonima održane su konferencije sa političkim i vojničkim rukovodiocima bataljona u cilju upoznavanja stanja po bataljonima i davanja uputstava za rad.

Poslije završenja prve faze akcija oko S. Mosta — part. organizacije održale su sastanke, koji su imali za cilj analizu akcije. Partijskoj organizaciji IV bataljona, koja je najmlađa,

ukazali smo pomoć na taj način što smo prisustvovali sastancima četnih ćelija i pomogli da pravilno vode sastanak.

Akcija je pokazala da štabovi bataljona nijesu dozreli da samostalno rukovode bataljonom u nekoj teškoj i nepredviđenoj situaciji, da su bez samoinicijative, bez iskustva i potrebnog vojničkog znanja; da borci nisu dovoljno prekaljeni. Štabovi bataljona idu pred streljačkim strojem, što je imalo za posledicu da su poginuli: komandant I bataljona, zamjenici komandanta III i IV bataljona i ranjen je zamj. komandanta I bataljona.

Štab brigade pokazao je dovoljno odlučnosti i spretnosti u toku vođenja akcija. Osjeća se velika potreba da štab ove brigade dobije što pre načelnika

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj,
22-XII-42 g.

Politodjel:
1) Zivko Zivković
2) Savo I. Radojčić
3) Milijan Neoričić

BR. 88

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA
SEDME NO DIVIZIJE OD 24. DECEMBRA 1942. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE'

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE

Dragi drugovi.

Naš štab je formirao svoju partijsku jedinicu i održao svoj prvi partijski sastanak 23.XII.1942 godine. Sastanku su prisustvovali drugovi: komandant drug Pavle Jakšić, politkomesar drug Đuro Kladarin, načelnik štaba drug Milan Pavlović i informitivni oficir drug Nikola Kajić.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I, <240—241.

Sjednica je započela u 7 sati naveče i trajala do 1 sat u noći. U razmatranju svih problema koji su [se] pojavili u našoj diviziji a koji su i izneseni u dnevnom redu svi su drugovi aktivno učestvovali i donosili zaključke po pojedinim pitanjima. Dnevni red bio je sljedeći:

- 1) Formiranje štabne jedinice i biranje sekretara.
- 2) Proučavanje dopisa od CK KPH upućenih na štab divizije.
- 3) Analiza akcija i držanja našeg štaba.
- 4) Kritika i samokritika.
- 5) Organizaciono stanje naše divizije.
- 6) Naši zadaci.
- 7) Razno.

Ad 1. Za sekretara je izabran drug Đuro Kladarin, koji je odmah preuzeo rukovođenje sastankom. Drug sekretar je odmah naglasio da smo mi prilično kasno formirali svoju jedinicu i ma kako smo bili zauzeti poslom i odlaskom pojedinih drugova na teren, morali smo kao komunisti prije formirati svoju jedinicu. U svom radu naš štab kolektivno djeluje i nije se pokazalo nikakvih nesuglasica u radu između pojedinih članova štaba, što dokazuje da će štab biti u stanju riješiti zadatke koje je naša partija postavila pred njega. Drug sekretar je naglasio da će od sada sastanci jedinice biti redoviti i neće se dešavati ovako krupni propusti kao što smo činili dosad. Posije ovoga prešlo se na drugu tačku dnevnog reda.

Ad 2. Prvo je pročitao dopis CK KPH o postavljanju dopisnika naše divizije za »Borbu« i agitprop CK KPH. Po pročitanoj dopisi zaključeno je da se za saradnika »Borbe« i agitpropa CK KPH postavi drug Janko Šušnjar. Drug Janko Šušnjar još je danas u bolnici ali će kroz nekoliko dana nastupiti na svoju dužnost. Po završetku s tim prešlo se na proučavanje dopisa CK KPH o izdajničkom radu vodstva HSS u cilju aktiviziranja hrvatskih masa protiv Narodnooslobodilačke borbe. Pošto je dopis pročitao zaključeno je da se svi politički komesari detaljno upoznaju s njim i da održe predavanje pred svojim jedinicama o izdajničkom radu vodstva HSS. Isto tako zaključeno je da se posveti više pažnje zarobljenim domobranima, tj. da se zadrže nekoliko dana i da im se objasni neophodna potreba dizanja narodnog ustanka cijelog hrvatskog naroda, zatim izdajnički rad HSS. čija politika propovedanja čekanja i odgovaranja od ulaska hrvatskog naroda u partizane, zatim organiziranje hrvatskog naroda za borbu protiv narodnooslobodilačkog pokreta znači držanje hrvatskog naroda još više u lancima fašizma i pripremanje terena za dolazak onih istih izdajnika koji su i odgovorni za okupaciju naše zemlje. U dosadašnjoj praksi

sa zarboljenim domobranima još se nigdje nije govorilo i ras-krinkavalo izdajničko vodstvo HSS sa Mačekom na čelu.

Posije ovog prešlo se na proučavanje trećeg dopisa o stvaranju partijskog rukovodstva u diviziji i zaključeno je da se po njemu odmah postupi.

Ad 3. Drug sekretar je govorio o najglavnijim akcijama, naše divizije u posljednje vrijeme i to na neprijateljske posade u Dvoru,² na cestu Gore — Prekopa i željezničku prugu od vijadukta do Volinje, ujedno i posadu Rovine. Operativni plan za akciju na Dvor nije izradio naš štab i neuspjeh leži u brojčanoj slabosti naših snaga kao i u raspršenosti naših jedinica, koje su se nakon većeg gubitka raspršile u samom mjestu a nije bilo rezervnih snaga koje bi ih pomogle i produžile sa daljom likvidacijom neprijatelja. Operativni plan za Gore—Graberje i Prekopu izradio je Stab divizije i on se pokazao dobar. Pred samu akciju neprijatelj je otišao iz Graberja, dok neprijatelj u Gorama je razbijen i savladan, izuzev žandarmerijske stanice gdje se uspjelo održati nekoliko ustaša i žandarma. Isto tako za napad neprijatelja na Volinju—Rovine plan je izradio Stab divizije. Akcija je bila delikatna i svaki neprijateljski punkt napadale su naše snage odvojeno jedne od drugih. Akcija nije uspjela usled toga što je mina eksplodirala prije vremena i alarmirala neprijateljsku posadu. Da je mina koja je bila postavljena za rušenje jednog vijadukta eksplodirala u isto vrijeme kad je i zakazan opšti napad na glavna uporišta Volinju i Rovine — kako je to planom bilo predviđeno — uspjeh bi bio siguran. Dokaz za to je što je jedna jurišna grupa u jačini od 20 boraca uspjela da likvidira 4 bunkera na sprat a koji su bili osnovni, uvjet za uspjeh akcije. Isto tako snage koje su trebale likvidirati Volinju i Rovine bile su u svom podilaženju k neprijatelju prošle najopasniji put i došle pred žicu na nekoliko metara a da nisu bile zapažene. Ali po eksploziji mine i za tren oka neprijatelj je bio u rovovima. Držanje našeg štaba u ovim akcijama bilo je dobro i rukovodstvo divizije u akciji osjećalo se svakog časa. Tome je najviše pridonio drug komandant. Štabovi brigada kod izvođenja akcija nisu dali dovoljno pomoći svojim jedinicama, dok štabovi bataljona VIII brigade su podbacili, naročito kod Dvora. Sa izlaganjem druga sekretara složili su se i ostali drugovi. Drug komandant je zatim uzeo riječ i govorio o akciji, kao i o ostalim akcijama, gdje je konstatovao da pri završetku akcije jedinice ispadnu iz ruku komandnog kadra i sve

" Štab Sedme NO divizije izdao je 22. novembra 1942. zapovest jedinicama da izvrše napad na Dvor ukoliko snage Prvog bosanskog NOU korpusa preduzmu napad na Bosanski Novi (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 84). Međutim do tog napada nije došlo. Operacije za Dvor i B. Novi otpočele su 26 27. novembra (vidi dok. br. 61, napomenu 2).

se razvija i bez rukovođenja, što ne smije da bude. Isto tako u akciji na vlak poginula su dvojica drugova od naše vatre, što se nije smjelo dogoditi da je bilo više pažnje i organizacije od strane komandnog kadra. Naši štabovi brigada mijenjaju rado plan i zapovijest o evakuaciji plijena i ranjenika, što se dogodilo u akciji na Volinju — Kovine. Isto tako primjećeno je u posljednjim akcijama da se akcije ne rješavaju do kraja po planu i da osiguranja koja se postavljaju nisu dovoljno čvrsta i uporna da drže svoje položaje. Na temelju gore izloženih činjenica odlučeno je da se održe sastanci sa svim štabovima brigada i bataljona i da se iznesu svi ovi nedostaci iz posljednjih akcija. Isto tako da se pojača vojno obrazovanje našeg komandnog kadra kako je to bilo predviđeno nastavnim planom, kako je to izradio naš štab.

Ad 4. U kritici i samokritici komesar kritikuje svoje držanje u operacijama kod kojih je mogao više učestvovati i to smatra svojom greškom. Isto tako održano je malo štabskih sastanaka te prema tome nisu se stvari organizacijski dobro postavile i štab se gubi u sitnicama

Ad 5. Organizaciono stanje u našim brigadama je slabo. Svi su se štabovi izgubili u rješavanju sitnica. Brigade su nesređene i manjka dosta komesarskog kadra, naročito u VIII brigadi. Stanje u štabu VIII brigade ne zadovoljava. Odnosi između politodjela i štaba su nepravilni. Politodjel prosto dirigira u štabu i upetljava se u sve stvari koje štab rješava. Kako u samom štabu vlada dosta familijarnost i kako ne uviđaju svu težinu takvog stanja kod njih, ne preduzimaju ništa. Tek u posljednje vrijeme neki članovi o tome govore. Po brigadama treba formirati čete za vezu, bolnički vod kao i divizijsku bolnicu. Isto tako postavljeno je pitanje formiranja naše treće brigade.

Na temelju gore iznesenih činjenica zaključeno je da se stanje u štabu VIII brigade raščisti na sastanku s njim i da se organiziraju čete za vezu kao i bolnički vod i bolnica.

Ad 6. Kako nam se u diviziji pojavljuje vrlo mnogo problema u organizaciji i sređivanju brigada, to smo odlučili da se brigade najprije dobro odmore i srede a zatim da se pređe na akcije. Dok se ne riješe ta pitanja, sa ovakvim stanjem ne možemo polučiti uspješne rezultate. Kao prva akcija izgleda da će nam biti neprijateljska bojna u Kukuruzarima.³

Kako naš štab ima još članova koji nisu u sastavu naše partijske jedinice, jer po vojnim dužnostima i kvalifikacijama

¹ O dejstvima Sedme NO divizije u drugoj polovini novembra i u decembru 1942. vidi tom V, taj. 10, dok. br. 61, 64, 83, 85, knj. 11, dok. br. 7.

to ne mogu da budu, molimo vas da nam u tom pogledu date direktive. Mi mislimo da oni obrazuju isto svoju partijsku jedinicu i da za svoj rad odgovaraju divizijskom partijskom rukovodstvu.

Naša jedinica nema nikakvog partijskog materijala, pa vas molimo da nam ga pošaljete.

Sa ovom tačkom je iscrpljen dnevni red i sastanak je završen.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24.XII.1942

Jedinica KPH
u Stabu VII divizije
Đ[uro] Kladarin

BR. 89

IZVEŠTAJ POLITODELA DEVETE BRIGADE ŠESTE NO
DIVIZIJE OD 25. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMI-
TETU KP HRVATSKE¹

POLITODJEL IX BRIGADE

HRVATSKE

25 XII 1942 god.

Izveštaj o radu

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Za vrijeme od 15 do 23 decembra obišli smo I, II i IV batalion. U tom međuvremenu održali smo sastanke partijskih jedinica četa i štabova, bataljonskih rukovodstava, četne konferencije, bataljonske sastanke svih partijaca u bataljonima i bataljonske konferencije svih partizana. Isto tako prisustvovali smo sastancima komandnog kadra Brigade i komandnog kadra po bataljonima.

Kako smo pomenute bataljone do sada obišli više puta. upoznali se malo bolje sa pravim stanjem, sada smo u mogućnosti da vam podnesemo malo opširniji i sa više činjenica slijedeći

¹ Kopija originala, pisana na mažini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ. reg. br. 1096.V, 1—31 (42).

I Z V J E Š T A J

ORGANIZACIONI SEKTOR:

Kako ste mogli vidjeti iz prethodna dva izvještaja,² ovdje se mnogo ramalo. Uslijed toga što su kadrovi bili mladi i sa nedovoljnim iskustvom, nisu poznavali organizaciono pitanje Partije i nisu mogli da postave pravilno rad partiskih i vanpartiskih organizacija. Tako nije bilo postojalo pravilne podjele rada i odgovornosti svih drugova. Uslijed toga, kada smo došli u Brigadu, nismo mogli da odvojimo nas dvojica rad po sektorima, kako smo zaduženi, nego smo obadvojica posvetili pažnju organizacionom pitanju. Išli smo obično jedan u jedan a drugi u drugi bataljon i tamo smo radili po oba sektora, a i po sektoru Skoja. Na sastancima partiskih jedinica zadužili smo drugove po pojedinim sektorima i objasnili im šta je koji dužan da radi po svome sektoru. Ustanovili smo ove sektore: agitprop, vaspitno-politički, vojni, Skoj, higijena, rad sa pozadinom uopšte i ženama, pionirima i omladinskim organizacijama napose, obaveštajni (koji je postojao) i kontrolu nad oružjem.

Sektorom agitpropa zaduživali smo svugdje politkomesare, zadužujući ih da vode nadzor i rukovode svim agitaciono-propagandnim i kulturno-prosvjetnim radom.

Vaspitno-političkim sektorom zaduživali smo sekretare partiskih jedinica, koji imaju dužnost da obrate pažnju na sav partiski rad u jedinici: da se redovno održavaju sastanci, kako radni tako i teoriski, bez obzira na stvarne i imaginarne prepreke, usljed kojih se često dešavalo da se partiski sastanci ne održavaju po mjesec dana; rad na podizanju kadrova i nadzor nad svim pojedinim drugovima da izvršuju povjerene im zadatke.

Vojni sektor prinao je komandirima, odnosno komandantima i operativnim oficirima.

Ostale sektore smo podijelili na ostale partije.

Obratili smo pažnju i na to da se sav kulturnoprosvietni rad odvija preko Skoja, ali pod kontrolom i direktivama Partije.

Ovih dana stvoren je plan šta sve ima da se uradi za idućih 15 dana, kao i predavanja koja treba da se održe za to vrijeme a koja interesuju partizane. Za izvršenje toga plana izvršili smo propagandu kod partijaca da razviju duh utakmice kod partizana, da njihova desetina, vod, četa, bataljon budu prvi koji će ispuniti plan.

Što se tiče našeg plana o kursu za niže političke rukovodioce, želeli bismo da nam pošaljete instrukcije šta bi bilo po-

² Vidi dok. br. 68 1 74.

trebno raditi. Ali njemu treba pristupiti, i mi mislimo da to učinimo, čim učvrstimo rad u I bataljonu koji mnogo zaostaje za II i IV, i dok obidemo III bataljon koji je sada stupio u sastav Brigade.

Partijnost kod skoro svih drugova bila je na prilično niskom nivou. Obratili smo pažnju da se terenskim uzdizanjem kadrova uzdigne i nivo partijosii.

OPSTEPOLITICKI SEKTOR

Na ovom sektoru za proteklih sedam dana radilo se prilično, ali još uvijek nedovoljno.

Kulturni rad nije bio toliko intenzivan. Broj nepismenih naglo je porastao u Brigadi uslijed povećanja bataljona sa novomobilisanim.

U II i IV bataljonu, po svim jedinicama, oko 20. o. mj. izašli su novi brojevi zidnih novina, dok u I bataljoni nisu još izašle. Nastojalo se popularisati što više novine i dati drugovima podstreka da više pišu. U tom se donekle uspjelo. Broj saradnika u II i IV bataljonu kreće se od 25—30. Novine su još prilično jednostrane i ima tema koje su vrlo malo zastupljen[^] kao teme vojničkog karaktera, zatim iz higijene itd.

Obratili smo pažnju na to i nastojali da se što više piše baš o vojnim pitanjima, pošto u ovom pogledu stojimo još uvijek, i pored dosadašnjeg rada, prilično slabo.

Za posljednjih sedam dana održano je nekoliko predavanja za koja je postojalo interesovanje kod samih partizana. Tako održano je u sva tri bataljona predavanje »O fašizmu«. U IV bataljonu održano je predavanje »O životu radnika i seljaka u SSSR-u«, a u II bataljonu: »Uloga KP u narodnooslobodilačkoj borbi«. U I bataljonu sa političkim komesarima i vodnim delegatima proraden je proglas i rezolucija AVNOJ-a.

Da bi uopšte aktivizirali kako kulturni tako i politički rad u jedinicama i da bi imali jasan pregled rada, mi smo u saglasnosti sa bataljonskim part. biroima donijeli plan rada za 15 dana, zapravo odredili smo konkretno šta ima da se uradi za to vrijeme. Predvidjeli smo da se u ovom roku po svim jedinicama održi osam predavanja i to:

- 1) Izbjeglička londonska vlada i njezina današnja uloga,
- 2) Borbeno jedinstvo Srba i Hrvata,
- 3) Uloga K.P. u današnjoj narodnooslobodilačkoj borbi,
- 4) Crvena armija,
- 5) Današnja međunarodna situacija,
- 6) Život radnika i seljaka u SSSR-u,
- 7) Savez SSSR-a, Engleske i Amerike, i

8) Buržoaske partije i narodnooslobodilačka [borba]
(Uloga HSS-a).

Po mnogim ovim pitanjima već se dosta govorilo, ali ipak osjeća se potreba da se o svemu tome još jednom govori i diskutuje sa partizanima. Ova predavanja raspodijelili smo između nas iz politodjela i drugova iz Štaba brigade. U pojedinim jedinicama neka od ovih predavanja već su održana.

Po kulturno-prosvjetnom radu nastojimo uvesti takmičenje između pojedinih jedinica kako bi se rad što više aktivirao; ukoliko će nam to uspjeti još ne znamo.

VOJNI SEKTOR

Po ovom sektoru radi se dosta u Brigadi, ali ipak zadnja akcija pokazala je da ima dosta nedostataka koji se u najkraće vrijeme moraju odstraniti.³ Nedostaci su zapaženi opet baš kod I bataljona, koji i politički stoji slabije od ostalih. Nedostaci su se naročito očitovali u slabom kvalitetu nižeg komandnog osoblja (desetara i vodnika), kao i u slabom odnosu između partizana i komandnog osoblja. Da bi se ovo otklonilo predvidjeli smo da se za 15 dana redovno svaki dan održavaju vojni časovi, a sa ostalim komandnim osobljem da se održe u ovom roku najmanje četiri teorijska časa, radi njihovog osposobljenja i osamostaljenja. Pojačali smo u isto vrijeme politički i niži vojnički kadar u ovom bataljonu prebacujući iz drugih bataljona koji bolje stoje. Prije svake akcije održavamo redovno partijske sastanke kao i skojevske i kraće četne konferencije, ukoliko to dozvoljava konspiracija, na kojima se ukazuje na značaj predstojeće akcije i upozorava se na držanje u toj akciji.

" Verovatno se odnosi na neuspele napade jedinica Devete brigade na neprijateljsku posadu u s. Vučipolju i na ustaška utvrđenja između Gračaca i Štikade (vidi tom V, knj. 10. dok. br. 74).

³ Dokumentu nedostaje završetak.

INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA KPJ O RADU
POLITODELA U BRIGADAMA¹

Politodeli su organi Narodnooslobodilačke vojske za politički rad u vojnim jedinicama.²

Politodeli, organizovani kao instruktorski organi CK za partijsko-organizacioni, opštepolutički, propagandni i prosvetno-kulturni rad, imaju za zadatak da učvrste i ojačaju partijske organizacije, raščiste i razjasne razna nepravilna shvatanja i političke stavove, učvrste partijsku liniju i politički uticaj naše Partije i ožive kako partijsku, tako i općepolutičku delatnost.

Nesumnjivo da pod izvanrednim i teškim uslovima, pod kojima naša Narodnooslobodilačka vojska i naši narodi žive i bore se, niču velike teškoće i prepreke u radu. S druge strane, ne samo agitacija i propaganda okupatora, koja računa na lakovernost i neprosvećenost, i zločinačka i lažna podmetanja i tendenciozna tumačenja izdajnika četnika, ustaša i petokolonaša o ciljevima narodnooslobodilačke borbe i ulozi naše Partije, nego i aktivno i organizovano povezivanje i rad izdajničkih izbeglica iz Londona sa raznim političkim špekulantima i protivnarodnim elementima dokazuju o naporima reakcije za ujedinjenjem, s namerom razbijanja jedinstva naroda slamanjem narodnooslobodilačke borbe i podređivanjem narodnih masa uticaju reakcionarnih ljudi, nosilaca protivnarodnih režima u bivšoj Jugoslaviji.

Najzad mlado partijsko članstvo većim delom je stupilo u Partiju u vremenu narodnooslobodilačkog rata, sa gotovo nikakvom političkom izgrađenošću i iskustvom i malom praksom partijskog rada. Sve je to naturalo obavezu našoj Partiji za preduzimanjem organizaciono-političkih mera radi pojačanja i o-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/141—142.

* Dokumentat nema naslova i potpisa, kao ni datuma, ali se po sadržini može utvrditi da je ovu instrukciju pisao CK KPJ, a da ju je CK KP Hrvatske umnožio i dostavio jedinicama. To se, takode, može ustanoviti i poređenjem ove instrukcije sa pismom koje je CK KPJ uputio Milinku Kužiću 25. avgusta 1942 (vidi tom II, knj. 5, dok. br. 141), jer su pojedine rečenice ovih dokumenata identične.

Sto se tiče datuma, može se konstatovati da je dokumentat pisan krajem 1942, jer se na kraju pominje Vrhovni štab NOV i POJ, a ovaj naziv je zvanično uveden 20. novembra 1942 (vidi tom II, knj. 1, str. 200). Prema tome, instrukcija je verovatno pisana krajem novembra ili u decembru 1942.

življavanja organizacione i političke delatnosti svih partijskih organizacija, njihovog brojnog i političkog jačanja i učvršćenja, aktivizacije partijskog članstva i šireg masovnog rada među partizanima i narodnim masama.

Iznikli iz potrebe življe političke delatnosti, politodeli kao partijsko-organizaciono dejstvujući organi dobili su i određeni karakter.

Politodeli nisu nikakav forum Partije — oni su instruktorski organi Partije. Kao takvi oni su organi CK-a i direktno opšte sa njim. Izveštaje o svom radu podnose CK-u i za isti su njemu odgovorni. Članovi politodela nisu rukovodioci rada pojedinih sektora koji su im dodeljeni, iako su odgovorni za rad ovih sektora, kojima rukovode forumi i članovi Partije dotičnih partijskih organizacija u čijem okviru i [na čijem] terenu rade politodeli. Prema tome ni član politodela koji radi po omladinskoj liniji nije rukovodilac SKOJ-a (rukovodioci su batalj. i brigadni komiteti SKOJ-a), već samo instruktor za rad među omladinom. Član politodela za omlad. rad mora uz opšti izveštaj politodela podnositi i poseban detaljan izveštaj o radu SKOJ-organizacije u brigadi. Članovi politodela samim svojim radom žive partijskim životom. Mogu prisustvovati sastancima štab-ske ćelije brigade kojoj su dodeljeni.

Članovi politodela su politički radnici i ne učestvuju u borbama. Svoj odnos prema radu moraju podesiti tako da i sami borci uvide značaj politodela i korisnost njegove funkcije i rada, te da, i ako bi se pojavila želja kod članova politodela, otklone njihovo učešće u borbama. Politodeli potpadaju pod vojnu komandu brigade, koja im određuje mesto u opštem rasporedu brigade, ali vodi računa da omogući sve uslove za nesmetan rad članova politodela.

Politodeli pri nar. oslob. proleterskim udarnim brigadama pomažu u provođenju i razvijanju partijsko-organizacionog rada u brigadnoj partijskoj organizaciji i opštepolutičko-propagandne i kulturno-prosvetne delatnosti u samoj brigadi i van nje, na terenu, kao i u partijskoj organizaciji na čijem se terenu nalaze.

Prema tome rad politodela odnosi se na:

1. — organizaciono-partijski rad u brigadi,
2. — opštepolutičko-propagandni rad u brigadi i van nje,
3. — rad sa partijskom organizacijom na terenu,
4. — organizaciju pozadine uz pripomoć, saglasnost i kontrolu brigadne partijske organizacije, partijske organizacije na terenu i uz saradnju celokupnog partijskog aktiva. Zato je obavezna uska povezanost sa zamenikom politkoma, politkomesarom i partijskom organizacijom na terenu.

Politodeli moraju u prvom redu voditi računa o pravilnom tumačenju političke linije naše Partije i njenom ispravnom sprovođenju u praksi i pravilnom vaspitavanju i podizanju partijskih kadrova. Ovo nameće usku saradnju politodela sa zamenikom politkomesara, kao rukovodiocem partijske organizacije u brigadi, sa politkomesarom, kao odgovornim za političko i moralno jedinstvo boraca brigade, i najzad usku vezu sa partijskom organizacijom i upoznavanje njenog partijskog rada. Pored instrukcija o radu, politodel je dužan da ispravlja i izgrađuje metode, načine, stil partijskog rada brigadne partijske organizacije, nauči je da korisno i planski iskorišćava partijske i druge materijale (i sam doprinosi na izradi materijala), ostvari organizovanje i sprovođenje raznih kurseva (partijske više i niže, prosvetno-kulturne časove, kružoke, grupe itd.).

Politodeli moraju naročito obratiti pažnju na ispravno shvatanje narodnooslobodilačke borbe, zasnovane na jedinstvu i bratstvu narodnih snaga i svih naroda Jugoslavije, protiv okupatora i narodnih izdajica. U tome smislu politodeli moraju pokazati veliku budnost prema svesnim, nesvesnim ili prikrivenim namerama koje imaju za cilj da služe narodnim neprijateljima i okupatoru i idu za tim da razbiju jedinstvo naroda u borbi, zloupotrebljavajući verske i nacionalne razlike, zaostalost i neprosvećenost pojedinih slojeva naroda, unoseći zabunu tumačenjem o klasnom karakteru u današnjoj etapi naše borbe i izopačavanjem i unakažavanjem naših shvatanja i linije naše Partije.

Budno voditi računa o političkoj proverenosti partijskih članova, među koje se mogu uvući grupaški, frakcionaški i tuđi elementi da iznutra razbiju jedinstvo Partije pod vidom tobožnje svoje ultrarevolucionarnosti.

Politodel mora obavezno uzeti aktivnog učešća u organizaciji i provođenju vojne obuke i vojničkog usavršavanja partizana, te pomoći u izradi plana i nastave ovoga, povezanog sa ostalom opšteteorijskom i političkom izgradnjom.

I u redovnim izveštajima koje su politodeli dužni da šalju CK-u, nezavisno od njih, potrebno je da članovi politodela pišu CK-u o osnovnim problemima političkog ili organizacionog karaktera koji se javljaju u partijskoj organizaciji, brigadi i na terenu. Ova zapažanja mogu biti pojedinačna ili rezultat uzajamne diskusije članova politodela. Isto tako potrebno je dostavljati i zapažanja o političkim i drugim problemima uopšte, koji se pred nas kao novi ili u novoj svetlosti pokazuju u današnjim događajima. Ova zapažanja su nužna kako bi se na osnovu tih podataka i mišljenja sređivao opštopartijsko-politički materijal radi postavljanja zadataka partijskih organizacija u sadanjoj i daljoj etapi narodnooslobodilačke borbe.

Za rad i prorađu imaju se upotrebljavati materijal i publikacije izdani od strane CK-a i njegovih organa kao i materijal i publikacije Vrhovnog štaba NOV i POJ. Sve druge publikacije, bilo da su originalna dela pojedinaca, bilo da su prerađena zvanično opublikovanih materijala, ne mogu biti umnožavana pre nego što budu od nas pregledane. Ovo se ne sme shvatiti kao ograničavanje inicijative kod drugova koji imaju nameru da tretiraju ili da pišu o pojedinim pitanjima ili temama, već naprotiv naše primedbe će pomoći da se pitanje i problemi pravilno postave. Politodeli ne mogu izdavati u svoje ime nikakve publikacije, niti materijale. Ukoliko pojedini članovi pišu i za njih važi prednja napomena.

BR. 91

IZVOD IZ REFERATA CENTRALNOG KOMITETA SKOJ-a
OD 27. DECEMBRA 1942. O RADU SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U JEDINICAMA NOV I POJ«

REFERAT O SKOJU

s

III SKOJ U NARODNOOSLOBODILACKIM PARTIZANSKIM ODREDIMA

Članovi Skoja kao borci partizanskih odreda ne razlikuju se ni po čemu od svih ostalih boraca partizana. Oni su kao i svi ostali borci potčinjeni vojnim komandantima svojih četa, bataljona, odreda. Ono što ih razlikuje od ostalih boraca partizana, to je da su oni ne samo borci, već u isto vreme i pripadnici organizacije Skoja i kao takvi oni u partizanskim odredima razvijaju skojevski rad.

STRUKTURA I RAD SKOJA U NARODNOOSLOBODILACKIM PARTIZANSKIM ODREDIMA

1) Aktiv. Osnovna jedinica za rad Skoja u partizanskim odredima jeste aktiv. Aktivni se stvaraju u vodovima (ne postoje

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 19445/IX, 1—9 (42).

² Izostavljen je tekst koji se odnosi na rad terenskih skojevskih organizacija.

nikakvi aktivni po desetinama). U aktiv vodu ulaze svi članovi Skoja toga voda. Najhrabriji i najsvesniji član Skoja u vodu je rukovodilac skojevskog aktiv vodu i kao takav odgovara za rad aktiv čitavom rukovodstvu Skoja. Aktiv razvija svoj rad u dva pravca — među mladim partizanima svoga voda i među seljačkom i ostalom omladinom sa kojom dolazi u dodir. Kako radi aktiv voda? — Da bi pravilno postavio rad u svome vodu, aktiv se sastaje redovno jedanput nedeljno (bez obzira da li je vod u pokretu ili ne). Da se sastanci ne bi rasplinjavali, imaju dnevni red koji izgleda ovako: 1) Izveštaj o političkom radu sa mladim partizanima, diskusija o izveštaju i budući rad. 2) Izveštaj o vojničkom radu sa mladim partizanima, diskusija o izveštaju i budući rad. 3) Izveštaj o kulturno-prosvetnom radu, diskusija o izveštaju i budući rad. 4) Izveštaj o radu na podizanju higijene, diskusija o budućem radu. 5) Izveštaj o radu sa seljačkom i drugom omladinom van voda, diskusija i budući rad. 6) Izveštaj o radu skojevskih vaspitnih grupa unutar voda, diskusija i budući rad. 7) Pitanja i predlozi. (Kako se podnosi izveštaj i određuju budući zadaci vidi drugi deo o aktivu). Članovi aktiv vodu rade po svim sektorima, ali oni među sobom dele odgovornost za pojedine sektore (politički, vojnički, kulturno-prosvetni, higijenski, vaspitni rad). Sta znači podela odgovornosti po pojedinim sektorima? — To ne znači da sav rad po pojedinim sektorima pada na odgovorne za taj sektor, već to znači da svi rade po svim sektorima, a odgovorni kontrolišu rad po svojim sektorima, ispravljaju greške pojedinaca, upošljavaju ih i daju im uputstva. Podelom odgovornosti na pojedine sektore ide se za tim da se razvije samostalnost, inicijativa i osećanje odgovornosti kod svih članova aktiv vodu.

Kako aktiv provodi svoj rad unutar voda?

a) On proširuje skojevsku organizaciju u svom vodu učlanjavanjem onih mladih partizana koji se osećaju komunistima.

b) Aktiv organizuje sastanke mladih partizana celoga voda. Na tim sastancima članovi aktiv vodu objašnjavaju liniju narodnooslobodilačke borbe (raskrinkavaju pokušaj okupatora da izazove bratoubilački, građanski rat, da da NO borbi klasni karakter, objašnjavaju ko je sve u službi okupatora, dužnost jedinstva naroda i omladine, popularišu SSSR, Crvenu armiju, KPJ, Skoj), značaj akcije u koju polaze i ukazuju na slabosti koje su se ispoljile u izvedenim akcijama.

Osim sastanaka na kojima se skupljaju mladi partizani celoga voda, aktiv organizuje sastanke mladih partizana po desetinama sa sličnim sadržajem.

Na opštim sastancima celog voda koje organizuje komanda, aktiv uzima živo učešće.

v) U dogovoru i uz pomoć komande voda, aktiv organizuje teoretske i praktične vojne časove za mlade partizane. Na tim časovima mladi partizani se upoznaju sa istorijom partizanskog ratovanja, sa taktikom partizanskog rata danas, sa dužnostima partizana, desetara, političkog komesara, vodnika, komandira itd., kako se obavljaju straže, patrole, izvidnice itd., izvode se praktične vojne vežbe (razvijanje u strelce, prebacivanje, zaklon, otstupanje, juriš, kako se nišani, usavršavaju se u rukovanje svim vrstama oružja itd.).

g) Aktiv organizuje za vreme logorovanja kulturno-prosvetni rad. U to spada i grupno čitanje knjiga, kursevi za nepismene, diletantske grupe, zajedničko pevanje i igranje, recitativni horovi i muzika.

d) Aktiv podiže svest mladih partizana o potrebi higijene. On objašnjava mladim partizanima o potrebi umivanja, pranja veša, preduzima mere za čišćenje od vašiju, objašnjava kako da se sačuvaju od prehlade, da umorni ne piju vode itd.

Kako aktiv sprovodi rad sa seljačkom omladinom van voda?

a) Aktiv organizuje po svim selima na svom terenu konferencije sa seljačkom i drugom omladinom (sadržina tih konferencija je slična onoj kojom su ispunjene konferencije koje organizuje seoski aktiv)

b) Aktiv prikuplja omladinu na opšte zborove koje organizuje komanda. Na tim zborovima istupaju članovi aktiva, pozivajući omladinu da se pridruži partizanima, objašnjavaju položaj omladine, potrebu jedinstva i borbe.

v) Aktiv voda organizuje svečane sahrane poginulih partizana i streljanih seljačkih omladinaca od strane okupatora i njegovih slugu. Na tim sahranama članovi aktiva drže posmrtno govore.

g) Aktiv voda organizuje kulturno-prosvetne priredbe za seljačku omladinu. Na tim priredbama istupaju sa unapred pripremljenim programom omladinske partizanske diletantske grupe, recitativni horovi itd.

d) Aktiv voda, koristeći sve mogućnosti, razvija svakodnevnu usmenu i pismenu agitaciju među seljačkom omladinom, omladinom na šumskim radovima itd

Napomena. Skojevske organizacije po odredima mogu da stvaraju aktive i organizacije Skoja **na terenu po kome se kreću** samo u izuzetnim prilikama, tj. ukoliko ne postoje rukovodstva Skoja toga terena. U tom slučaju one odvajaju jedan broj skojevaca specijalno za taj rad.

2) Četno rukovodstvo. U četno rukovodstvo ulaze najhrabrij i najsvesniji članovi Skoja jedne čete. U četno ru-

kovodstvo ne treba da ulaze vodnik, komandir, komesar ni desetari, jer su oni prezauzeti vršenjem svojih funkcija i zbog toga ne mogu da odgovaraju dužnostima članova četnog rukovodstva Skoja. U četno rukovodstvo ulaze najmanje tri, a najviše šest članova. Zadatak četnog rukovodstva je da stvara aktive vodova u svojoj četi, da ih kontroliše i pomaže u radu ... Tamo gde nema vodova, četna rukovodstva sama direktno organizuju rad sa mladim partizanima i sa seljačkom omladinom van čete, isto onako kao i aktiv voda.

3) Bataljonska i odredska rukovodstva Skoja. Bataljonsko i odredsko rukovodstvo Skoja odgovaraju za rad Skoja u čitavom bataljonu i odredu. U njih ulaze najhrabriji, najsvesniji i najiskusniji članovi Skoja iz jednog bataljona i odreda. Isto kao i članovi četnog rukovodstva, članovi bataljonskog i odredskog rukovodstva ne treba da imaju drugih funkcija u odredu osim skojevskih. Bataljonska i odredska rukovodstva imaju najmanje tri, a najviše šest članova. Zadatak bataljonskog i odredskog rukovodstva je da uspostave skojevsku organizaciju u svim četama i vodovima (odredska rukovodstva formiraju još i bataljonska rukovodstva), da je učvršćuju i da rukovode njenim radom. Da bi mogli da funkcionišu kao rukovodstvo, članovi bataljonskog odnosno odredskog rukovodstva treba da se nalaze svi u jednoj četi, da s vremena na vreme obilaze četna rukovodstva i da drže stalne veze sa njima. Oni raspoređuju, po odobrenju štabova, skojevski kadar po četama, popunjavaju rukovodstva i smenjuju one koji ne odgovaraju svojim dužnostima. Oni odabiraju i podižu skojevski kadar, oni predlažu štabovima stvaranje udarnih grupa i formacija (omladinske, trojke, petorke, desetine, vodovi, čete i bataljoni) i izvođenje samostalnih omladinskih akcija. Odredska rukovodstva održavaju veze sa OK Skoja i podnose mu izveštaj o stanju skojevskih organizacija u odredu, primaju direktive i materijal od njega (bataljonska rukovodstva podnose izveštaje i odgovaraju za rad odredskim rukovodstvima).

STA SU OSOBINE SKOJA U PARTIZANSKIM ODREDIMA

Članovi Skoja su najhrabriji, najdisciplinovaniji i najsvesniji u izvršavanju svih zadataka koje postavlja komanda. Oni su čvrsti oslonac i podrška komande u svim njenim nastojanjima. Oni podižu autoritet komandi i, kao čvrsta jezgra omladine u partizanskim odredima, olakšavaju rad komandi. Članovi Skoja podižu svest mladih partizana o potrebi konspiracije (niko van odreda ne sme da zna o unutrašnjim stvarima u odredu — brojno stanje odreda, naoružanje, količina municije, pravac kretanja, mesto logorovanja itd.). Oni vaspitavaju mlade

partizane da se ne predaju živi u ruke neprijatelju, već da se bore do zadnjeg; ako budu zarobljeni, da se dostojno drže pred narodnim neprijateljem, da ništa ne odaju, da mu ne kažu ni reći koju bi on mogao da iskoristi protiv narodnooslobodilačke borbe.

Članovi Skoja razvijaju drugarstvo među mladim partizanima i njihovu međusobnu ljubav (nikad ne dozvoljavaju da se ostavi ranjeni drug na bojištu, uče ih da dele i zadnji hieb, i zadnje ostatke hrane itd.). Oni uče mlade partizane kako da se ophode sa narodom (mladi partizani ne smeju da pojedinačno na svoju ruku odlaze po kućama seljaka i da time zahtevaju za sebe hleba, obuću i dr., oni moraju da budu prijatelji naroda itd.), i u tome su im uvek primer.

Vaspitni rad Skoja u odredima: Skoj ni u partizanskim odredima, ni pod uslovima stalnog pomeranja, kretanja i stalnih oružanih sukoba, ne zapostavlja vaspitni rad. U cilju izučavanja teorije marksizma-lenjinizma dele se skojevci vodskih aktiva, četnih i ostalih rukovodstava u vaspitne grupe prema stepenu svoga poznavanja teorije marksizma-lenjinizma. Vaspitne grupe se sastaju redovno jedanput nedeljno radi učenja ... Za svaku vaspitnu grupu određuje se odgovorni drug koji vodi računa o njenom radu (da se redovno sastaje), koji o radu vaspitne grupe podnosi izveštaj aktivu odnosno rukovodstvu.

Napomena. Ovaj referat je namenjen samo partijskim i skojevskim funkcionerima. Članovi mesnih rukovodstava Skoja treba usmeno da prenose i razrađuju pojedine teme ovog referata sa skojevcima.

Članovi mesnih rukovodstava treba da usmeno prorađuju teme ovog referata sa članovima mesnih partijskih organizacija ili da ga predaju partijskim jedinicama na prorađivanje, s tim da ga posle prorađivanja odmah povuku.

27 decembra 1942

BR. 92

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA DRUGE OPERATIVNE
ZONE OD 29. DECEMBRA 1942. POLITIČKOM KOMESARU
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE¹**

**STAB II OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
broj 85/42
dne 29.XII.1942**

POLITKOMESARU NOV i PO HRVATSKE²

Komesarski izvještaj:

P o k u p l j e :

Nakon ofanzive naše vojske u Lasinji, Skakavcu i drugim mjestima,³ ustaše su se nastanili u selu Kupčini. Seljaci su veoma nezadovoljni sa dolaskom ustaša, koji pljačkaju okolna sela Pisarovine i teroriziraju seljaštvo. Ustaše ne dobivaju sljedovanja nego nasilno se hrane otimačinom kod seljaka. Seljaci javno govore u prisutnosti ustaša protiv ove pljačke, i ustaše zbog tog negodovanja hapse seljaštvo i prijete progonom iz njihovih posjeda.

Terenska četa Kljuka održala je zbor u Pokupskom, na zboru prisustvovalo je oko 200 ljudi. Naši partizani tumačili su narodu značaj naše borbe i uspjehe koje je postigla naša narodna vojska u posljednje vrijeme. Isto tako tumačili su narodu izdajničku ulogu i harangiranje protiv narodnooslobodilačke borbe od strane vodstva bivšeg H.S.S.-a. Nakon toga, naši su partizani održali uspješne zborove u Augušanovcu, Skender Brdu, Mikši, Šišljaviću i Koritinji. Ovi zborovi bili su dobro posjećeni, na kojima su partizani izlagali naprijed spomenuti značaj naše borbe i ulogu izdajničkih elemenata u redovima hrvatskog naroda. Oni su se u svojim izlaganjima osvrnuli na ustašku pljačku u Pokuplju i prikazali narodu zločine ovih izroda hrvatskog naroda.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, reg. br. 4—3'III, k. 1471.

* Politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske bio je Vladimir Bakarić.

³ Napad na Skakavac i Bosanski Kovačevac izvršile su jedinice Osme NOU divizije noću između 8. i 9. decembra 1942. A noću između 10. i 11. decembra Četvrta NOU brigada je napala ustaše u Lasinji (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 8, 20, 30. 57 i 61).

Politički rad sa partizanima u ovoj četi normalno se od-
vija. Redovno se održavaju politički časovi kada su vodovi na
okupu. No, rijetki je slučaj da se cijela četa nađe na okupu, jer
daje često patrole za osiguranje veze i prebacivanje ljudi za
G-Llavni] Š.[tab] i od G.S.-a u druge krajeve. Disciplina u četi
je vrlo dobra, svaki zadatak koji se postavlja pred partizane
oni izvršavaju. Vojnički također sa četom se redovito radi.

Iz Kalnika i Moslavine od našeg zadnjeg izvještaja⁴ nismo
primili pošte. Jedino smo obaviješteni preko naših veza da naš
Kalnički odred vodi borbe u okolini Krapine sa Nijemcima i
»Crnom legijom«.⁵ On je također uspio osloboditi 5 crvenoar-
mejskih oficira koji su bili u ropstvu na Bizeljskom.

Z u m b e r a k :

Uspješnom ofanzivom naše XIII Udarne proleterske bri-
gade »Rade Končara« u Zumberku,^o političko raspoloženje kod
naroda mnogo se izmijenilo. Narod sa velikim simpatijama prati
razvoj naših operacija i divi se našim partizanima na njihovim
uspjesima. Posljednji rezultati naših borba bili su proširenje
oslobođenog teritorija u Zumberku. Gdje god susrećemo seljake
u novooslobođenim selima, oni negoduju protiv ustaša, a izlaze
u susret našoj vojsci. Kada su naše jedinice 24. o. mj. ušle u
sela oko Oštrca i Kostanjevca, seljaci su dočekali našu vojsku
kolačima, mesom, vinom itd. Culi su se glasovi: »Ipak je vrag
odnio ustaše« i dalje: »Jedva smo čekali da vas vidimo da pro-
tjerate ovu bandu koja stalno puca i uznemirava nas u našem
životu«.

Nakon uspješnih borbi u Krašiću, moral naših boraca mnogo
je porastao, svi su želili da se oštro postupi sa ustašama. 19. o.
mj. imali su prilike da se sukobe sa kaznenom ekspedicijom
ustaških krvnika kod Visoča. Jedan naš mitraljezac priča: kad
su mi došli na mušicu, raspalio sam po njima, a oni se prevr-
tali jedan preko drugoga i u paničnom bijegu povlačili se prema
Oštrcu. Naši borci neumorno su patrolirali i neprekidno napu-
cavali na neprijatelja u Oštrcu, tako da je isti morao napustiti
Oštre. Seljaci nam dalje pričaju kako je jedan ustaški poručnik
ubijao neposlušne ustaše u Oštrcu. Takav postupak tih krvnika
izazvao je i metež među samim ustašama, koji su pucali često
puta jedni na druge. Čim je opalila jedna naša puška, oni su
od straha pred našim borcima puštali rafale iz teških [mitra-

⁴ Vidi tom V, knj. 10. dok. br. 76.

⁵ O dejstvima Kalničkog NOP odreda u novembru i decembru
1942. vidi tom V, knj. 10, dok. br. 69, knj. 11, dok. br. 37.

^o O dejstvima te brigade u decembru 1942 vidi tom V, knj. 10,
dok. br. 37, 50, 61 i 92.

ljeza] i puškomitraljeza. Seoski krovovi svi su prostrijeljani, a na mnogim kućama uopće nema crijepa. Ustaše su pucali po njihovim krovovima, što je kod seljaka izazvalo veliko negodovanje. Oni su čak pucali po raznim ženama koje su prolazile seoskim putevima, a kad ih je ko upitao zašto pucaju, onda su to opravdavali time da su se partizani obukli u ženska odijela i privlače se njihovim položajima. Dakle, od straha narasle su im velike oči, i u tom strahu često puta su u nekoj kravi ili volu vidjeli partizana i po njemu raspalili dugačke rafale iz teških mitraljeza. Jedan seljak priča da su mu ubili vola, a drugi da su mu ubili pseto.

Naše jedinice nisu dale mira neprijatelju, već ga stalno gonile iz njegovih položaja.

Za vrijeme borbe u Visoču bilo je i pogrešaka kod komandnog kadra u II bataljonu i u samom Stabu brigade. Iako smo predvidjeli da bi neprijatelj istoga dana mogao izaći iz svojih utvrda, ipak Stab brigade nije poduzeo potrebne mjere da se neprijatelja u cijelosti potuče.

Kada je neprijatelj 24. o. mj. napuštao Oštre, to je još više podiglo moral naših boraca, koji su slijedili neprijatelja u stopu.

Na sam Božić održali smo zbor sa seljacima iz Oštrca i okolnih sela. Tu se našao također i župnik pripreman da pomogne kod organizacije samoga zbora. On je seljacima u crkvi govorio o narodnim borcima, da će održati zbor pred crkvom i da ih narod sasluša. Tom zboru prisustvovalo je preko 300 ljudi. Naša izlaganja narod je sa oduševljenjem prihvatio, a mnoge žene su plakale. Sa istim popom dogovorili smo se da drugog dana otслужи misu u Soćicama. On se je našem pozivu odazvao i otслужи misu. Mi smo tom prilikom i u Soćicama održali zbor, kojem je prisustvovalo oko 200 ljudi.

25. o. mj. izvršile su naše jedinice napad na ustaše koji su pokušali da se utvrđuju na Begovom brdu i Prekrižju. Gusti mrak koji se je spustio već u 5 sati poslije podne dao je prilike borcima naše XIII Udarne brigade da se privuku u neposrednu blizinu neprijateljskih položaja. Borba je trebala otpočeti u 6 sati poslije podne, ali ona nije na vrijeme počela. Bilo je zakašnjenja, mjestimično i preko 2 sata. Naše kolone privlačile su se na položaje, a borci ... radosno očekivali početak borbe. Svi su bili vrlo dobro raspoloženi i oduševljeni kako će pripremiti ustašama veseli Božić. Borba je otpočela uz paklensku vatra. Neprijatelj tukao je sa dva teška [mitraljeza] i 10 puškomitraljeza, te bacao masu bombi na naše borce. Vrlo teški položaj koji su držale naše jedinice u napadu na neprijatelja na Begovom brdu nije smetao naše borce da napadnu neprijatelja.

Brdo je tako okomito, da izgleda kao neki toranj. Naši borci nastupali su u tom pravcu po takvom terenu po kojemu sigurno ljudi nisu prolazili.

Kada je došao prvi ranjeni drug do ambulante, pjevao je pjesmu »Mi mladi proleter!«. Krv mu je curila iz rane, i sigurno je izgubio pola litre krvi, ali je još uvijek bio pun zanosa i želje za borbom protiv ustaških krvnika. Takvo raspoloženje uglavnom vladalo je kod svih boraca naše brigade.

Borba se vodila cijelu noć, ali neprijatelj nije bio likvidiran. No, on je bio razbijen i strah u kosti bio mu je natjeran za vrijeme ove borbe. Pod dojmom straha drugi dan on je napustio Begovo brdo i Prekrižje.

Za vrijeme ovih borbi politički komesari i delegati dobro su vršili svoj zadatak. Oni su pozivom na predaju stalno kršili moral neprijatelja. A s druge strane bodrili naše borce i dizali kod njih ofenzivni duh. Drugog dana, to jest 26.XII, naše jedinice ušle su na Begovo brdo i Prekrižje. Većina seljaštva dočekala je sa oduševljenjem naše borce. Ali bilo je i takvih koji su plakali od straha da će ih tek sada ustaše popaliti i bombardirati iz zraka, kao što je to bio slučaj i u drugim mjestima Zumberka.

28. o. mj. skupilo se mnogo svijeta oko crkve čekajući na početak mise. Prije početka mise u crkvi, razgovarali smo sa popom, koji je nastojao da izrazi simpatije prema našoj vojsci. Pričao nam je da su ga ustaše pozivali da bježi zajedno sa njima, ali on to ipak nije htio učiniti. Vrlo je interesantno, za razliku od ranije, da su popovi svuda bježali sa ustašama, a sada ostaju i dalje, makar ustaše bježe. Izgleda da su dobili takva uputstva od nadbiskupije. Kada je trebala misa otpočeti nastala je velika trka oko orguljaša. Nije bilo nikoga od civila tko bi znao svirati na orgulje, i odgovarati popu prilikom vršenja vjerskog obreda. Na to se javio jedan naš borac da znade svirati orgulje, i narod koji je bio sakupljen sa velikim začuđenjem primio je ovu izjavu našeg borca, a s druge strane sa radošću i zadovoljstvom. Naš drug primio se odmah svoga posla i svirao orgulje i odgovarao popu prilikom njegovog vjerskog obreda. Ljudi su ovo vanredno povoljno komentirali o našoj vojsci. Zene su govorile da sad tek vide da je sve laž o tome što su im pričali ustaše za partizane. Pred crkvom je nakon mise također održan uspjeti zbor.

Od 19. o. mj. održano je više konferencija sa komandnim kadrom i komesarima iz brigade. U posljednje vrijeme osjećaju se prilično srede prilike u samoj brigadi. Komesari, komandiri i komandanti drže se dobivenih uputstava i naređenja. Vojnički i politički rad sa brigadom sistematski se provodi

Velike poteškoće imademo sa bolnicom. U bolnici se sada nalazi 108 ranjenih i bolesnih drugova, 'iako veliki broj ranjenj na-a comica ne moze uspješno tla liječi, jer imaaemo svega 1 liječnika i jednu medicinarku. Pisali smo Glavnom poveljstvu Slovenije da nam uputi 1 hirurga, jer oni imaju više takvih liječnika po svojim jedinicama, koji vrše zadatak običnog saniteta po bataljonima i brigadama. Do danas, oni nam ipak nisu poslali zamoljenog liječnika, a od drugud momentalno nemamo mogućnosti da dobijemo. Zbog toga odlučili smo da jedan dio ranjenih drugova koji mogu hodati pošaljemo u Centralnu bolnicu na Kordun, s tim, kad ozdrave, da se odmah povrate u svoje jedinice.

Pošto prilike u našoj bolnici nisu bile u cijelosti sređene, to smo prema vašim uputama odlučili formirati upravu bolnice. Iz naše naredbe⁷ broj 11 vi ćete vidjeti da li smo u tom pogledu pravilno postupili. Ovih dana nabavili smo priličnu količinu sanitetskog materijala, na kojem sada ne oskudijevamo, i kad bismo imali još kojeg liječnika, mogli bismo uspješno liječiti naše ranjenike. Također smo, u zadnje vrijeme, proširili bolnicu izgradnjom dvaju novih paviljona, a sada se spremamo izgraditi i paviljon za operacije.

Komanda područja prilično radi, ali se u njoj osjeća pomanjkanje sposobnih ljudi. Za sada nam je teško izvlačiti drugove iz brigade, kada je ona ionako mnogo okljaštrena. Cijeli 1 bataljon se nalazi u bolnici, a da mi još izvlačimo pojedine drugove, to bi je umnogome onesposobilo za daljnje izvršavanje njenih zadataka. Organizirali smo partizanske straže u općini Sošice i Radatović. U drugim općinama još za sada partizanske straže nisu formirane. Naš teritorij mnogo se je sada proširio, pa je samim time i posao Komande područja mnogo veći i kompliciraniji negoli je bio do sada.

Terenska četa, u koju su uvršteni i neki novomobilizirani borci iz Zumberka, otpočela je sada normalnim radom. S njom se radi vojnički i politički, ali ona ipak još za sada u cijelosti ne zadovoljava. Politički komesar dosta je slab, a nije bolji ni komandir. Narodnooslobodilačke odbore počeli smo formirati u općini Sošice i Vivodina. Za općinu Sošice održali smo jednu konferenciju seoskih odbora i vršimo pripreme za uspostavu općinskog odbora. Našim posljednjim uspjesima, seljaci ove općine mnogo su se u političkom pogledu izmijenili, i polako postaje mogućnosti da se formira općinski odbor. U općini Vivodina političke prilike također su se mnogo izmijenile našim zadnjim vojničkim uspjesima. Seljaci sve više se odnose sa s'mnatijama prema našoj vojsci, jer vide da ustaše bježe i njihove

⁷ Vidi tom V. knj. 10, dok. br. 87.

nade u povratak ustaša su se izjalovile. Neprijateljskih posada u Vивоaini nema još od septembra mjeseca, kada je najurio Proleterski bataljon žandare iz toga mjesta.⁸ Seljaci iz Vivodine sami su nam poručili da žele da dođemo k njima održati skupštinu. Mi smo se tom njihovom pozivu i odazvali.

U Sv. Jani nismo do sada uspjeli formirati N.O.O. Jedino smo održali jednu skupštinu pred crkvom, gdje je narod izlaganja naših drugova sa simpatijama prihvatio. I u toj općini prilike su danas za naše političko djelovanje vrlo povoljne. Kad su naši drugovi drugi dan Božića došli u Sv. Janu, seljaci su ih vrlo lijepo primili. U općini Krašić za sada nismo uspjeli održati politički zbor, ali mi ćemo svakako nastojati da to izvršimo u najskorije vrijeme. Naši su drugovi u zadnje vrijeme odlazili i u sela općine Kalje. Tamo su održali više manjih sastanaka sa seljacima, koji su tom prilikom strašno negodovali protiv ustaša i davali nam potrebna obavještenja.

U zadnje vrijeme doznali smo da ustaše iz Kalja dezertiraju. Dvojica od dezertera došli su u našu Komandu područja i javili se da žele ići u partizane. Od njih smo doznali da je moral u ustaškim redovima, uslijed slabe ishrane, mnogo pao.

Organizaciju A.F.2.-a također formiramo u Zumberku. Općina Radatović cijela je organizirana, veliki dio općine Sošice, a sada se radi na formiranju organizacije u Vivodini, Krašiću i Kalju. Savez mlade generacije također je formiran u svim selima općine Radatović, u većem dijelu općine Sošice, djelomično u Vivodini, a sada se radi i u općini Kalje.

Mobilizacija se za sada prilično uspješno provodi. Do sada mobilizirana su 84 omladinca, od kojeg broja 64 dali smo na raspoloženje brigadi. Ova 64 omladinca nalaze se još sada na vojno-političkom kursu, a dok to završe biti će po njihovoj vlastitoj želji upućeni u brigadu. S njima se vrlo intenzivno radi, kako vojnički tako i politički.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:
M.farko] Belinić

(M.P.)

" Dve čete proleterskog bataljona »Josip Kraš« izvršile su napad na Vivodinu 22. avgusta 1942 (vidi tom V, knj. 7, dok. br. 4).

BR. 93

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE
BRIGADE ŠESTE NO DIVIZIJE OD 29. DECEMBRA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹**

**PARTIJSKA ORGANIZACIJA II UDARNE
BRIGADE VI DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE**
29 decembra 1942 godine

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi, dostavljam vam izvještaj o stanju i radu part. organizacije u ovoj brigadi od 12 ov.m. do danas.

Brojno stanje članova K.P.H. u ovoj brigadi jest na licu 137, dok u rashodu imade 21 član partije (i to: na srednjem part. kursu, nižem i višem vojničkom kursu i politkomesarskom kursu i ranjenih i bolesnih) a jedan je poginuo i to drug Dane Ajduković, zamjenik komandira II čete I bataljona. Također u posljednjoj akciji na mjesto Lovinac² i okolna sela, te u borbi sa Talijanima³ ranjeno je 5 drugova članova K.P.H., 1 kandidat i 3 SKOJ-evca, a poginuo je 1 kandidat i 1 SKOJ-evac. Brojno stanje kandidata u ovoj brigadi jeste 59, a 340 SKOJ-evaca na licu.

Stanje i rad ćelije štaba brigade u posljednje vrijeme nije bio aktivan i učinili su se veliki propusti. Na našem sastanku koji smo održali dana 28 o.m. konstatovano je da ćelija štaba brigade nije održala nijedan sastanak u toku 20 dana, a to je za ono vrijeme dok sam se ja nalazio na partijskom kursu. Drugovi su izjavili da se je u to vrijeme izmijenio politkomesar drug Pepa Babić⁴ a na njegovo mjesto došao je sadašnji komesar drug Đuro Stanković. Također izvršena je promjena i sa drugom komandantom Mićunom Šakićem. Drug Mićun je otišao za načelnika štaba VI divizije, a za sadašnjeg komandanta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-I/225—227.

* Napad na ustaško uporište u Lovincu izvršila je Druga NOU brigada 25. decembra 1942, i posle kraće borbe oslobodila ovo mesto (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 73, knj. 11, dok. br. 8 i 139).

² Posle oslobođenja Lovinca, zbog ugrožavanja neprijateljske posade u Raduču, komandant italijanske divizije »Re« uputio je tamo 26. decembra, kao pojačanje, jednu ustašku bojnu, ojačanu delovima divizije »Re«. (O ovim borbama sa Italijanima vidi tom V, knj. 11, dok. br. 8, 127 i 139.)

* Petar Babić Pepa

ove brigade imenovan je drug Miloš Uzelac, koji se nalazio na dužnosti operativnog oficira korpusa Hrvatske. Usljed tih promjena nisu se održavali sastanci, ali to nije nikakav razlog bio koji bi onemogućavao održavanje redovnih sastanaka. O tome smo stavili kritiku i uočeni su veliki nedostaci u samome radu štabne čelije.

Sadašnja naša čelija sastavljena je iz novih drugova, te usljed toga nema pregleda po svim sektorima i jedinicama ove brigade. Na našem redovnom sastanku, kojemu je prisustvovao i komesar VI divizije drug Zigić, razvijali smo diskusiju te iznosili najglavnije stvari koje moramo savladati da bi naša čelija pravilno odvijala svoj posao, naročito smo se zabavili u pogledu našeg međusobnog odnosa i u zajedničkom rješavanju svih stvari koje se postavljaju u naš zadatak. Na našem sastanku odredili smo plan i raspored rada. Drug komandant dobio je zadatak da pored ostalih svojih poslova u štabu jedanput nedjeljno, a po mogućnosti i više, održi konferenciju sa bataljonom, po mogućnosti cijelim, a ako ne, onda sa jednom od četa, na kojim će se usavršavati vojno znanje u smislu egzercira i ostale nastave u vojnoj obuci, naročito da se posveti pažnja komandnom osoblju, a ujedno da se ističe značaj političkog rada i uloge politkomesara. Isto tako drug komesar održavati će jedan ili više sastanaka u nedjelji sa nekim od bataljona ili četa na podizanju veće političke svijesti kod političkih komesara i partizana. Ujedno će se dotaći vojnog usavršavanja tako, da se ne bi odvojio posao. Drug komesar organizirati će sa jednim drugom, koji je sada komesar jednog bataljona, 15—20 najboljih pjevača i osposobiti ih da savladaju i nauče naše hordske revolucionarne pjesme, te ćemo ih poslije raspodijeliti po bataljonima i četama da bi mogli osposobiti ostale drugove za pravilno pjevanje. Isto tako odrediti će po četama kulturno-prosvjetne odbore koji će raditi kao prvi inicijatori u pogledu prosvjetnog i življeg rada kod partizana. To je iz razloga što se u posljednje vrijeme osjetila neživahnost u našoj brigadi u pogledu pjevanja i ostalog zabavnog rada, tako da će se na ovaj način počinjati rad iz samih redova partizana, a ne da se zatražuje, kada je to potrebno, od samih starješina, kao što je to bilo u bivšoj jugoslavenskoj vojsci. Donijeli smo zaključak da se mora i treba pojačati politički i vojnički rad, kao i uspostaviti tješnje veze između komandnog osoblja i partizana, a to će biti češćim odilaskom komandnog osoblja među partizane.

Naša štabna čelija sada ima 5 članova, a sami štab brigade nije u potpunosti jer nemamo operativnog oficira i zamjenika komandanta, što ćemo svakako u najskorije vrijeme postaviti. Isto tako mi smo organizirali sekciju obavještajnog

oficira prema direktivama obavještajnog oficira korpusa. Na tome radimo i u najskorije vrijeme moramo ih uspostaviti.

Sastanci part. organizacija po bataljonima i četama održavani su redovno i to kraći, uslijed pokreta i akcija, izuzev čelija štaba brigade, što sam već napomenuo. Na sastancima su proučavane sve direktive koje su dobivane od C.K. K.P.H. i ostali materijal od viših štabova. Drugovi su posvećivali više pažnje težem partijskom materijalu, kao na pr. Historija S.K. P.(b), Osnove lenjinizma i drugo dok su zapostavljali list ; Borbu« i ostale brošure i letke koje su dobivali u posljednje vrijeme. Odmah po dolasku sa kursa održao sam sastanke sa bataljonskim biroima i sekretarima četnih čelija u I i II bataljonu, gdje sam ih upoznao i ukazao na najnužniju potrebu čitanja i savlađivanja našeg osnovnog i svakodnevnog materijala i direktiva, ukazujući da najprvo moramo budno pratiti liniju naše partije i razvoj situacije a onda, po mogućnosti, čitati drugi teži materijal. III i IV bataljon, tj. sekretare bataljonskih biroa i četnih čelija, upoznao sam sa pismom, a prvim dobivenim slobodnim vremenom održati ćemo praktične sastanke gdje ću ih još detaljnije upoznati sa najpotrebnijim stvarima.

Političko-vaspitni rad. kao i kulturno-prosvjetni, po bataljonima i četama još ne zadovoljava, što se očituje po tome što su partizani, ponekoji od njih i to većinom novoprimljeni, skloni pljački. U ovoj akciji, iako nismo imali veće katastrofalne greške, ipak se desilo da su tri slučaja izvršena u smislu pljačke, kao sat i još neke sitnice. Po tome smo postupili izvođenjem toga partizana pred stroj i kritikujući ga pred svim partizanima. Također će se metnuti u džepne novine radi uspješnijeg suzbijanja takvih postupaka. Ovo smo uzeli kao blažu mjeru obzirom što su pomenute stvari uzimane iz praznih kuća. odakle je stanovništvo bilo momentalno pobjeglo, a poslije se povratilo kada je vidjelo kakav je naš postupak i stvari su dotičnom povraćene. Nedostatak je po vaspitnom radu što nismo zainteresovali sve partizane da pišu članke za džepne novine, iako one izlaze u svakoj četi, ali još veći broj članaka piše komadno osoblje. Analfabetski tečajevi imali su manjih rezultata, naučilo se pisati u posljednje vrijeme nekoliko drugova, dok ih još ima koji ne znaju čitati i pisati, to su većinom ljudi stari koji dolaze za popune brigada. Po tome smo postupili energičnije i stavili u zadatak part. organizacijama da posvete mnogo više pažnje.

Nedostaci u kulturno-prosvjetnom radu vide se po tome što još nismo uspjeli stvoriti diletantske grupe i horske pjevače, tako da samo u IV bataljonu imamo jednu takvu grupu koja može prikazivati neke lakše komade, skečeve i prilično

pjevati revolucionarne pjesme. Težište ovoga rada daćemo u zadatak SKOJ-evskim organizacijama po direktivama i uputstvima od C.K. i svakako će bili v.se uspjeha, s obzirom na samu volju i polet mladih partizana.

Iz svih ovih nedostataka koje smo učinili pokazuje se da sama politička svijest i borbenost kod partizana nije dovoljna i lošija je nego prije izvjesnog vremena dok smo imali bataljone i čete sastavljene iz mladih i mnogo više očeličenih boraca. Svakodnevni priliv i popuna novim borcima iziskuje od naših organizacija mnogo više političkog rada, po tome ćemo svim snagama nastojati da se stanje popravi. Samom opadanju političke svijesti i borbenosti donijelo je to što smo u posljednjim borbama izgubili dosta članova K.P.H., kandidata i SKOJ-evaca, tako da su sad na njihovim mjestima postavljeni mladi i neiskusniji drugovi.

Politička situacija na sektoru gdje se sada nalazimo, tj. u hrvatskim mjestima, u Lovincu i okolnim selima, dosta je dobra. Uspjeli smo do danas da dobijemo oko 10—15 Hrvata domobrana i civila koji su se prijavili u partizanske jedinice. Svakako da ćemo još uspjeti dobiti drugova, jer hrvatski narod u ovim mjestima našim dolaskom uvidio je pravilnost našeg rada i postupka. Većina naroda iz ovih mjesta nije pobjegla već je dočekala u svojim kućama, izuzev onih koji se osjećaju odgovorni [za počinjene zločine] i poneki koji su silom prilika morali ili su pogrešno upućeni od ustaških bandita. Osjeća se raspoloženje kod hrvatskog naroda i po tome što daju hranu dobrovoljno partizanima i što vide u našim redovima mnoge drugove Hrvate koji se zajednički bore.

Obavještajna služba preko part. organizacija postoji u svakoj četi i ima vidljivih rezultata iako oni nisu još onakvi kakvi trebaju da budu. Pojačali smo rad preko part. organizacija u pogledu obavještajne službe.

SKOJ-evska organizacija u ovoj brigadi u posljednje vrijeme počela je pravilnije djelovati među partizanima, dali smo pomoć SKOJ-u a ujedno i kontrolu na ovaj način. Svaka part. organizacija određuje po jednog člana koji prisustvuje na skocjvskim sastancima i daje im direktive za rad.

Veza sa narodom dosta je dobra, vidi se iz toga što pored komandnog osoblja, članova partije i SKOJ-evaca i ostali partizani na lijep način prilaze narodu te objašnjavaju liniju naše narodnooslobodilačke borbe i ukazuju narodu na potrebu borbenog učesća srpskog i hrvatskog naroda u zajedničkoj borbi protiv svih neprijatelja našeg naroda.

Odnos komandnog osoblja prema partizanima i obratno umnogome je pravilniji nego što je bio prije; to je doprinijelo što smo pr<?ko naših sastanaka objasnili kakav mora da bude

odnos starješina prema partizanima a isto tako partizana prema svome starješini koji je borbom i svojim radom postigao da bude rukovodilac ostalih, jedino nismo postigli dovoljan autoritet naših desetara, a na tome se radi umnogome.

Popularizacija NOO-a kao istinske narodne vlasti kod samih partizana nije još postignuta iako na svakom političkom sastanku sa partizanima i među narodom nastojimo uvjeriti; u tom pogledu osjeća se da se sve više partizani uvjeravaju o potrebi toga našim postupkom, tj. postupkom komandnog osoblja koju zauzimamo prema NOO-ima, uviđaju da i za nas, kako komadno osoblje tako i političke rukovodioce, NOO-i predstavljaju pravu i istinsku narodnu vlast.

Zdravstveno stanje u ovoj brigadi izgleda ovako: jedan dio partizana, najviše do 100, boluje od svraba, dok je prije izvjesnog vremena bilo mnogo više ali smo putem liječenja sa sumpornom masti i ostalom tečnošću uspjeli da smanjimo broj bolesnih; jedan dio partizana boluje od prehlade a to je iz razloga što su slabo odjeveni i obuveni, većina partizana nema cipela, već nose cokolje podašivene sa slabom kožom odozdo, tako da brzo se nahlade i razbole.

Ishrana po bataljonima i četama organizovana je na sljedeći način: svaka četa ima svoga ekonoma i kuvara, koji se brinu za što bolju ishranu, ali to sve zavisi od samih mjesta i sela gdje se nalazimo, tj. prema njihovom materijalnom i ekonomskom raspolaganju. Dva bataljona ove brigade imaju svoje poljske kuhinje koje su pokretne i mogu kuhati u samom pokretu, dok ostala tri bataljona voze kazane kolima ili prenašaju tovarnim grlima, te prema tome [ishrana] ovih bataljona koji nemaju svoje pokretne kuhinje za vrijeme marša umnogome je otežavajuća.

Sanitetska služba dosta je dobro organizirana i pokazala je vidljivih rezultata. U brigadi imamo šefa saniteta brigade, druga koji je završio 3 godine na medicinskom fakultetu u Zagrebu, drug je bez veće prakse ali ipak zadovoljava u svome poslu, svaki bataljon ima bataljonskog bolničara, svaka četa ima svog četnog bolničara a svaki vod vodnog bolničara i određeni broj nosilaca ranjenika.

Odnos drugova partizana i drugarica partizanki koje se nalaze u ovoj brigadi dosta je dobar....

Molim drugove, ukoliko izvještaj nije potpun, da mi ukažu na nedostatak istog, da bi nedostatke u idućem izvještaju otklonio.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Simo Mrda

ZAKLJUČCI SA SAVETOVANJA SKOJEVSKIH RUKOVODILACA JEDINICA NOV I POJ ODRŽANOG 30. DECEMBRA 1942. GODINE¹

SAVJETOVANJE PO LINIJI SKOJEVSKOG RADA U VOJSCI

123 izabrana delegata iz gotovo svih naših vojnih jedinica održali su 30 decembra 1942 g. savjetovanje po pitanjima rada u vojsci. Sve veći porast naše vojske svakim danom je sve više nametao potrebu jednog ovakvog skupa najboljih skojevskih radnika iz vojske, gdje bi se izmjenjala iskustva i omogućilo ispravljanje grešaka.

Prisustvo delegata Centralnog komiteta naše Partije, druga Crnog,² izazvalo je veliko oduševljenje i dugotrajno klicanje. Partiji. Na taj način je još jedanput izražena ona velika ljubav i odanost skojevaca svom učitelju i rukovodiocu Komunističkoj partiji.

U referatu i diskusiji savjetovanje je pokazalo:

1. Da rad nije tekao ravnomjerno u svim jedinicama, već da postoji velika razlika između pojedinih brigada.

2. Da su pravljene velike greške po pitanju primanja novih članova u SKOJ. Dok su u nekim jedinicama, na sastancima čitave čete, pitali ko hoće da bude član SKOJ-a ili prosto upisivali sve omladince u SKOJ, dotle je u nekim drugim brigadama SKOJ sužen i sastavljen od samo nekoliko najboljih omladinaca, a ostavljen je po strani veliki broj mladih boraca odanih liniji naše Partije i spremnih da za nju učine sve.

3. Da se bataljonski komiteti u mnogo brigada još uvijek ne osjećaju kao rukovodstvo, još uvijek nisu uspjeli da nađu pravi sadržaj svog rada.

4. Da je porast naše vojske doveo dotle da je nemoguće više mnogobrojnim bataljonskim organizacijama direktno rukovoditi. Da brigada pretstavlja vojnu silu, pa prema tome da rad SKOJ-a iziskuje jedinstvo rukovodstva u brigadi.

5. Da skojevske grupe (aktivni) u nekim brigadama nisu shvatile SKOJ kao rukovodeću borbenu organizaciju i sveli su čitav rad samo na čitanje materijala i na taj način pretvorile SKOJ u vaspitni kružok.

¹ Kopija originala, pisana na mažini, latinicom, nalazi se u Arhivu ČK SKJ, reg. br. 14707/IX, 2—15 (42).

² Sreten Zujović

Imajući pred sobom sve te greške i nedostatke, savjetovanje je donijelo odluku kako da se one likvidiraju.

I. SKOJ je masovna organizacija komunističke omladine. U nju treba da uđu svi omladinci koji se osjećaju vezani za Komunističku partiju i koji su spremni da rade na sprovođenju njene linije. U radu sa omladincima u vojsci treba težiti tome da svaki omladinac borac u brigadi bude član SKOJ-a. Ali, to treba postići upornim radom na izdizanju omladinaca na taj stupanj da zaista zasluži da nose naziv člana SKOJ-a, a ne prostim upisivanjem svih omladinaca u SKOJ. To je moguće postići obzirom na to da je poštenje, borbena spremnost i odatnost omladine u vojsci mnogo puta dokazana i da svaki novi dan pruža nove, nebrojene dokaze o tome. Treba samo više planskog rada i pravilnog odnosa po pitanju primanja novih članova.

II. Da bi se omogućilo lakše rukovanje organizacijama u vojsci, kao i da bi se ostvarilo jedinstveno rukovodstvo svim bataljonskim organizacijama u brigadi, potrebno je svuda formirati brigadne komitete SKOJ-a, koje bi sačinjavali sekretari bataljonskih komiteta.

III. Treba uzdići komitete tako da se oni osjete kao rukovodstva na svom sektoru, a ne samo kao skup sekretara od kojih se svaki interesuje za svoj bataljon, grupu (aktiv). Osjećaj odgovornosti za cjelokupan rad na sektoru komiteta treba da se razvija kod svakog člana komiteta. Komiteti moraju biti ona tijela koja pomažu rad nižih rukovodstava i grupa (aktiva) postavljanjem određenih zadataka, kontrolom rada i ispravljanjem grešaka. Naši komiteti u vojsci moraju se naučiti da prilikom stavljanja zadataka uvijek vide šta je u jednom momentu najvažnije i to prvenstveno rješavati, a da pri tome ne zapuste ostale probleme koji su manje važni, ali koje ipak treba rješavati.

IV. O takmičenju je do sada kod nas dosta govoreno, ali još uvijek naše organizacije nisu uspjele da sistem takmičenja usvoje kao sistem rada. Takmičenje u našim vojnim jedinicama postavlja se kao takmičenje uopšte. Međutim nije dovoljno samo reći da omladina treba da se takmiči, već treba pronaći i određene forme po kojima će se takmičenje sprovesti. Naučiti se rukovođenju utakmicom, to je danas zadatak koji se postavlja pred sve skojevske rukovodioce u vojsci. Naučiti se takom rukovođenju utakmicom gdje se određeno zna ko se s kim takmiči, u čemu se takmiči, 'roje vrijeme traje takmičenje i ko je pokazao najbolje rezultate, odnosno ko je pobijedio.

Savladati sistem takmičenja i usvojiti ga kao sistem rada, znači učiniti mnogo da naša organizacija u vojsci učini veliki korak unaprijed. Takmičenje između pojedinaca u desetini.

desetina u vodu, vodova u četi itd. treba da bude sistem po kojemu treba raditi svuda i uvijek, a naročito po sektorima koji slabije stoje ili po pitanjima koja su od velike važnosti.

V. Cjelokupan rad treba da se odvija po planu, u kojem su predviđeni određeni zadaci svakoj organizaciji, svakom članu, kako bi se na idućem sastanku moglo vidjeti šta je od toga plana i zadatka izvršeno, a šta nije. Sve konkretne stvari iz života omladine u četi kao što su: disciplina, međusobni odnosi, higijena, vojna i politička izgradnja, kulturni život itd. moraju biti predmeti kojima će se baviti skojevska organizacija u vojsci i po kojima će donositi odluke. Jedino na taj način SKOJ može postati borbeni rukovodilac i vaspitač omladine, najčvršći oslonac i najbolji pomagač vojnim i političkim rukovodiocima. Jedino na taj način SKOJ može da podigne svoj ugled u očima ostalih boraca i da se svaki omladinac osjeti počašćen time što je primljen u SKOJ.

VI. Ne samo od pravilno postavljenih zadataka, već i od pravilne podjele rada zavisi uspjeh u radu. Rad treba podijeliti tako da svako dobije onaj sektor koji mu najviše odgovara, na kojem će moći najviše da koristi. To međutim ne znači da je svakome jedina briga njegov sektor rada. Naprotiv, svaki skojevac treba da radi i pomaže po svim sektorima, odgovoran je zajedno sa svim ostalima za cjelokupni rad, ali prvenstveno radi na sektoru koji mu je dodijeljen.

VII. Jedan od najvažnijih zadataka je izgradnja mladih komunista, novih članova za našu Partiju. Taj rad treba pojačati koristeći za učenje svako, pa i najmanje slobodno vrijeme.

To su zadaci koje je pred sve članove SKOJ-a u vojsci postavilo vojno savjetovanje. Oni su veliki i dosta teški, ali snalaženje i odlučnost sa kojom komunistički omladinci pristupaju svakom poslu učiniće da sve teškoće, svi nedostaci i sve pogreške budu savladane. To su svi delegati obećali predstavniku CK Partije, to su obećali sekretaru CK SKOJ-a.

BR. 95

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA NOU BRIGADE »MATIJA
GUBEC« OD KRAJA DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KO-
MITETU KP SLOVENIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU KPS

Izveštaj Brigadnog biroa U.B. »Matije Gupca«

Partija se u Brigadi prilično okrepila. Pored brojčanog okrepljenja, naročito se podigao kvalitet svakog partijca. Najviše je primljeno kandidata, i to prvenstveno iz redova omladinaca. Partisko stanje u Brigadi je sledeće:

Stanje partijaca: 69.

Od toga dali: 3 relejnim stanicama,

1 UBTT²,

2 su pala,

1, Tine Zeleznik,³ otišao na drugi posao. (Drug komandir Možina i

vodni delegat Marković bili su vrlo dobri partijci, drug Možina je bio zaista naš najbolji komandir i najomiljeniji).

Stanje kandidata: 39.

Pored ovih dali: 3 relejnim stanicama.

Stanje ZKM: 98

Od 350 boraca u Brigadi 206 je organizovano u Partiji, kao kandidati i mladi komunisti.

Proučavali smo svu staru partijsku literaturu. U vidu kursa proučavamo SKP(b), I i II poglavlje. Organizovali smo prekucavanje SKP(b). III, IV, V i VII poglavlje već je prekucano u 5 primeraka. Posebno smo proučavali Staljinovo Seljačko pitanje i Oktobarsku revoluciju.

Među nekolicinom nesvesnih partijaca i nižih funkcionera morali smo da suzbijamo sektaštvo u odnosu prema našim saveznicima hrišćanskim socijalistima.¹ Kod druga Aleša⁵... smo ih zbog grubog sektaštva . . . Izrekli smo masu strogih ukora. . .⁶ partiske kazne su sve rede. Likvidirali smo sektaštvo.

¹ Original, na slovenačkom jeziku, pisan mastiljavom olovkom, nalazi se u Arhivu CK SK Slovenije, reg. br. 5732.

³ Udar na brigadu »Tone Tomšič«

⁵ Anton Sušteržič

⁶ Odnosi se na hrišćanske socijaliste koji su kao politička grupa sačinjavali deo Osvobodilne fronte i aktivno učestvovali u NOB-i.

* Miha Cerin

" Na označenim mestima tekst je u originalu nečitak.

Odnos komunista prema saveznicima, od kojih su neki organizovani u I bat. — bivšem bat. ZDO,⁷ gde je bilo najviše sektaštva, postao je vrlo dobar. Nekolicini od hrišćanskih soc. dali smo neka funkcionerska mesta te smo time slomili svu oštrinu i mogućnost sektašenja s njihove strane. Druga Ivka⁸ postavili smo za brigadnog vojničkog instruktora, te se nalazi u štabnoj patroli. Druga Šimena⁹ postavili smo za komandira čete, druga Crednika¹⁰ za batalj. obavješajca, drug Jova,¹¹ koji je već jednom bio postavljen za komandanta Krškog odreda a nije preuzeo svoje mesto, predložen je za bataljonskog komandanta. Druga Jovu smatraju saveznici kao svoga, ali on je naš kandidat. Između nas i njih postoji sve veća iskrena i upravo drugarska saradnja.

Partija je danas tako jaka da čvrsto kontroliše sav rad Brigade i kritikom i samokritikom, te sve većom inicijativnošću vodi Brigadu pravilnim putem.

Ocena partijaca funkcionera: svi su postali bolji i nalaze se na putu najboljeg razvoja.

Druga Busara,¹² kojeg je CK pre više godina isključio, predlaže ovdašnja partijska frakcija¹³ za ponovni prijem.

Partija je dobila veći ugled kod partizana i saveznika (naročito na kursu SKP(b) i proslavi Oktobarske revolucije).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Veljko Kočevar¹⁴

⁷ Zapadnodolenjski odred

⁸ Milan Lah

* Janez Zupančič, iz Smavra kod Trebnja. Poginuo početkom januara 1944. na Krimu.

¹⁰ Franc Gašperšič, iz Trebnja. Septembra 1943. dezertirao i priključio se belogardističkoj organizaciji »Crna roka«.

¹¹ Ivan Hostnik. Poginuo 30. jula 1944. prilikom napada na Gornji Grad.

¹² Franc Busar

* Greška u originalu; treba: organizacija.

" Dušan Bravničar

BR. 96

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA NOU BRIGADE »LJUBO
ŠERCER« OD 30. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMI-
TETU KP SLOVENIJE¹

PARTISKI BIRO UB LJ[UBE] Š[ERCERA]

Na položaju, 30 dee. 1942

IZVESTAJ CK KP SLOVENIJE

U vezi s polaskom Brigade u ofanzivu i odlaskom u sela, partiska organizacija odmah je postavila sebi sledeće zadatke:

1. Podići borbeni moral čitavog ljudstva, pre svega vlastitim primerom i ponašanjem.

2. Paziti da odnos partizana prema civilnom stanovništvu bude što korektniji.

Oba gornja zaključka dosada smo zaista dobro sprovodili u delo. Naročito u borbi bili su neki drugovi vanredno po-
žrtvovani, tako da sada ima priličan broj ranjenih partijaca
a nešto ih je i poginulo. Sto se tiče ponašanja po selima, mo-
žemo da tvrdimo da je zadovoljavajuće — doduše, dešavaju se
sitne greške ali partiska organizacija napinje sve snage da se
i one iskorene.

Rad po sektorima:

Političko-vaspitni sektor: Prorađujemo Ustav, Staljinovu
dnevnu zapovest. Dimitrov: O kadrovima, Parole SKP(b) uz
25-godišnjicu Oktobarske revolucije, Istoriju SKP(b) — 1. i 2.
glavu, Delavsku enotnost. SI.[por.] br. 44 i decembarsko po-
sebno izdanje Slov. poročevalca. Ovaj sektor je izvršio kam-
panju objašnjavanja u sledećim selima: Zgonče, Boštetje, Selo,
Vrh, Zg. Kališče. Dednik, Pečke, Bane. Narede. Rupe, Runar-
sko, Petrinci, Janeži. Kročale, Ravne, Benete. Po svim gore po-
menutim selima rasturili smo i letke: »Zavedeni« i »Poziv« i
nešto Slov. poročevalca br. 44 i dee. posebno izdanje, Radio-
vesnik i letke: »Slovenci. Bločani«, koje smo izradili snmi i
od kojih prilažemo nekoliko. »Zavedeni« i »Poziv« rasturili
smo po čitavoj dolini između Karlovice i Lužarja i Karlovice
i Roba.

Prosvetni sektor: Gaji u prvom redu pevanje i recitaciju.
Uvodi i pevanje po selima u kojima kantoniramo i prilikom

¹ Original, na slovenačkom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SK
Slovenije reg. br. 5722. Dokumentat je objavljen u tomu VI, knj. 4, pod
br. 141.

pokreta kroz sela. Brigadni pevački hor pevao je stare božićne pesme na ponoćnici u Petrincima, kao i na misi na Božić i na dan Sv. Steiana.

Omladinski sektor: ZKM učestvuje u teoretskom radu sa partijcima. Istovremeno su ZKM-ci odlučili da učine sve da se što više podigne borbeni moral i pristojno ponašanje u selima.

Vojni sektor: Predlagao je da se u »Zidne novine« uvede i vojna rubrika pomoću koje bi trebalo da se što više podigne vojno znanje komandnog sastava, kao i ljudstva. On se u isto vreme brine da se sada, kad je zahladnelo, oružje čisti što savetnije, naročito mitraljezi, da ne bi zatajili.

Sektor za higijenu: On će isto tako da se pobrine za posebnu rubriku u »Zidnim novinama« u kojoj će raspravljati o najaktuelnijim zdravstvenim pitanjima. Pored toga, on se brine da se sada, kad postoji mogućnost, vrši po selima redovno umivanje i pranje rublja.

Rasprostranjenost bele garde: 19. dec. na Blokama su prinudno mobilisani u MVAC 85 ljudi i mladića i smestili ih u Runarskom. Prilažem jedan izvod takvog poziva. Smestili su ih u utvrđenu gostionicu i u crkveni toranj, a u selo su hteli da smeste još i Italijane i čitavo selo okruže bunkerima i žičanim preprekama. Naš napad na Runarsko je razbio belogardiste. Delimično su se povukli u Novu Vas a nešto ih je pobeglo kući. Evo prepisa pisma koje nam je pisao prinudno mobilisani [odgovarajući] na naše pismo da se vrati kući:

»Slovenci, drugovi! Pozivate me da moram biti kod kuće, a ako ne budem, vi ćete rekvirirati imovinu moje majke. Nazivate me izdajnikom, ali niste u pravu, jer se nisam latio oružja dobrovoljno. Što sam bio, to i dalje ostajem, kući ne smem; time bih ubio sebe i svoju porodicu. Krušku (bombu) koju ste našli morao sam da ponesem sa sobom: ona isto tako nije bila moja, našao sam je u tornju. Moj spas od vas je — da odložim oružje. Od srca rado, momci, i ne samo ja. Nije još došlo vreme, onaj jedva očekivani trenutak...

Praznik Jože.«

Akcija na Runarskom imala je vrlo dobar odjek među civilnim stanovništvom. Našim simpatizerima moral jako raste, dok belogardistima opada. Župnik Hren iz Nove Vasi, koji šeta okolo u civilu sa šlemom na glavi, sa puškom o ramenu i fišeklijama i opasačem, govori, navodno, da će i ovo oružje da baci ako ne dozvole da se na Blokama prinudno mobilišu svi od 17—50 godina i ako ih dovoljno ne naoružaju.

Belogardisti su se sada pojavili i na Igu, i to 60 naoružanih; to su oni koji su se vratili iz internacije pod uslovom da prime oružje.

Raspoloženje naroda treba okarakterisati kao najbolje. Po selima u kojima se smestamo ljudi su početka nešto uplašeni i nepoverljivi, ali vremenom omekšaju i postaju sasvim prijateljski pažljivi. Jedino što čitavo vreme uznemiruje stanovništvo sela jeste strah od artiljerijske vatre i bombardovanja iz aviona, i šta će biti s njima u trenutku kad napustimo selo, i opet mogu da upadnu u selo okupatori ili bela garda. U Rupama nas je već više domaćina zamolilo da nipošto ne napustimo selo i da ostanemo kod njih. Nadamo se, ako još dugo ostanemo u selima, da će moral stanovništva jako porasti, naročito ako belogardisti i okupator budu stalno tučeni.

Stanje Partije u brigadi:

1. bat. partijaca:	24	kandidata:	28
2. bat. „	24	„	19
3. bat. „	17	„	23
Stab brigade „	10	„	3
Ukupno partijaca:		75	
		kandidata: 73	

Poginuli partijci:

Knap Ivan (Rudar), 1. četa I bat., rođen u Zali 16.XI.1943, poginuo prilikom dejstva vatre u Gori 26.XII.1942.

Conč Jože (Prlek), politkom. I bat., rođen u Jarenini kod Maribora 25.1.1921, stud. prava. Poginuo prilikom dejstva vatre na Gori 26.XII. 1942.

Poginuo kandidat:

Perme Jože (Kekec), 2. četa 2 bat., rođen u Šmarju 16.XI. 1923, trgovački pomoćnik, poginuo u Zgončama 19.XII.1942.

Sekretar brigadnog part. biroa:
Florjan Notranc³

' Cvetko Moćnik

IZVEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 31. DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMI-
TETU KPJ¹

i

U zadnje vrijeme pojavio se jedan krupan problem u krajiškim brigadama, a u vezi sa gubicima koje su ove brigade pretrpjele u akcijama od Bihaća- do Sanskog Mosta.³ Stanje ovih brigada i njihovi gubici mogu se vidjeti iz slijedećeg:

Prema tome ukupan broj gubitaka u I krajiškoj NOU brigadi od Bihaća do San. Mosta: 448 boraca izbačeno je iz stroja, od toga 93 mrtva. Od ukupnog broja 82 člana Partije (osamdeset i dva) su izbačena iz stroja i 42 kandidata.

Od početka njenoga formiranja gubici ove brigade su sljedeći: 67 mrtvih i 97 ranjenih, od toga 24 člana Partije i 18 kandidata, 1 komandant bataljona i 3 zamjenika komandanta bataljona.

⁴ Vidi dok. br. 77, napomenu 4.

Ova brigada najmanje je učestvovala u akcijama, te su prema tome njeni gubici relativno manji nego u ostalim brigadama. Ali, njezini gubici su, uglavnom, iz borbi na San. Mostu, gdje je poginuo i komandant bataljona i 3 zamjenika komandanta bataljona.

VI BRIGADA

U borbama od Bihaća do San. Mosta gubici u ovoj brigadi iznose 250 izbačenih iz stroja, među njima 12 komandira četa i političkih komesara četa, a od istoga ovoga broja ima 5 mrtvih.

Ovi podaci nisu potpuni, zato što V brigada nije još obuhvaćena, a i ostale brigade nisu obuhvaćene sa tačnim podacima u pogledu mrtvih i broja ranjenih i poginulih partijaca. Ti podaci se skupljaju i oni će za koji dan biti prikupljeni. Drugovi koji se nalaze na terenu, članovi Oblasnog komiteta, još se nisu vratili, i čim se oni vrate, podnijeće tačan izvještaj, koji ćemo i vama dostaviti.

No, iz ovih podataka koji ovdje govore, a koji su približno tačni, može se vidjeti koliko su ti gubici veliki i kakvo stanje može da bude u brigadama (na pr. I brigada, koja je, tako rekući, prepolovljena).

Ovi ogromni gubici, a naročito gubici članova Partije, oslabili su ionako mladu i slabu partijsku organizaciju u vojsci i narušili, uveliko, normalan partijski rad i život po četama.

Isto tako veliki gubici komandnog kadra doveli su do toga da su pojedine jedinice ostale bez svojih rukovodilaca, usljed toga se moralo pribjeći postavljanju novoga kadra od mladih i nedovoljno sposobnih ljudi koji inače, prije ovih gubitaka, ne bi nikako mogli doći u obzir. Ovi ljudi su uzeti silom prilika, ali oni nisu u stanju da zadovolje potrebama. Neke jedinice još ni danas nisu popunile svoj komandni kadar, na pr. VI brigada.

Isto tako veliki gubitak najstarijih boraca doveo je do toga da su u četama ostali ljudi mladi i u borbama neprekidni i novoprimitljeni borci, koji nemaju nikakvog, ili vrlo malo, iskustva u borbi. Jednom riječi, ove brigade su i kvalitativno uveliko oslabljene.

Ispitujući stvarne uzroke ovakovih gubitaka došlo se do slijedećih zaključaka:

1. Jedan od glavnih uzroka jeste slabo vođenje računa o ljudima u borbi. U najčešće slučajeva se dogodilo da je bilo najviše žrtava onda kada se pokušavalo ostvariti plan po svaku cijenu, ne obazirući se uopšte na promjene koje su nastale u toku izvođenja određenog plana, kako god kod naše vojske tako

i kod neprijatelja. (Primjer: Sanski Most, gdje se napadalo tri puta na grad, iako se kod drugoga i trećega napada promijenila situacija na našu štetu i tim samim izgled na uspjeh bio daleko manji, a i kod samih boraca nije bilo ni najmanjeg uvjerenja u pobjedu nad neprijateljem, za razliku od prvoga napada. U najtežim i najkritičnijim momentima nisu se uzimale u obzir sugestije boraca i nižih štabova od strane viših, kao što je to bio slučaj štaba VI brigade, čiju opravdanu sugestiju nije usvojio štab IV divizije i naredio treći napad na San. Most).

2. Nepostojanje veze između pojedinih jedinica prigodom akcija. Usljed toga, dok jedna jedinica napada dotle se druga povlači, i obrnuto, što je imalo za posljedicu velike gubitke prigodom povlačenja, jer to povlačenje je vršeno pod najtežim okolnostima, uz velike gubitke (primjer: povlačenje V divizije iz grada uslijed toga što se nije znalo gdje se nalazi IV divizija, čije su snage trebale da budu koordinirane sa snagama V divizije).

3. Vrlo slaba i često puta kontradiktorna obavještajna služba koja uveliko otežava izvođenje uspješnih operacija i iziskuje mnogo veće žrtve (primjer: II brigada imala je da obračunava sa neprijateljem u utvrđenim bunkerima, za koje se uopšte nije znalo, a IV brigada imala je da likvidira ustaše umjesto domobrane, kako su obavještenja glasila, i još niz drugih kontradiktornih obavještenja).

4. Može se reći nikakva vojnička obuka, a naročito prilikom povlačenja, u kojemu gine najveći broj naših boraca (primjer: povlačenje jedinica VI brigade iz San. Mosta; povlačilo se u najvećem neredu, bez plana, po brisanom prostoru, bez zaštite automatskog oružja, što je, naravno, neprijatelj dobro iskoristio i ovoj jedinici neprijatelj je nanio teške gubitke).

Isto tako nikakva obuka u borbi sa tenkovima, što je dovelo do malodušnosti kod jedinica II brigade. Nisu prihvatile borbu sa neprijateljem prigodom njegovoga probijanja iz Prijedora za San. Most, te je neprijatelj lako uspio da pruži pomoć onima u San. Mostu. Isto tako rđava predstava kod boraca da se tenkovima ne može ništa učiniti dovela je do toga da jedinice II brigade nisu ni pokušale da se naoružaju za borbu protivu tenkova iako su imale taj zadatak i, naravno, nisu se ni oduprle prodiranju tenkova u San. Most. Usljed toga je došlo do povlačenja naših jedinica iz San. Mosta preko brisanog prostora, što je opet imalo za posljedicu velike gubitke.

5. Stalno forsiranje od članova Partije, a naročito pred samu akciju, da se pokažu najbolji i da budu u prvim red-

vima (iako oni to već vrlo dobro znaju i pokazali su se u nizu akcija da su najoolji borci). Ovi borci, članovi Partije, bacali su se neštedimice u prve redove bez da su imali dovoljnu zaštitu ostalih boraca i na taj smo način izgubili veliki dio naših partijaca i najboljih boraca, a među njima i veliki broj komandnog kadra.

6. Pojedine jedinice ne stižu blagovremeno na određeno mjesto odakle treba da počne akcija. (Slučaj na San. Mostu sa IV divizijom koja je zakasnila za 4—5 sati, usljed neimanja mosta na Sani preko kojega bi se trupe mogle prebaciti, što ima za posljedicu oko 62 (šezdeset i dva) izbačena iz stroja. A to je, uglavnom, i razlog što se odmah kod prvoga naleta na San. Most nije uspjelo, kada je neprijatelj bio u prvom našem naletu demoralisan, a tek docnije se snašao i pribrao snage dobijajući pomoć iz Prijedora u tenkovima i Nijemcima).

7. Rđava predodžba kod naših boraca da je kukavičluk sklanjati se od aviona i neprijateljskih haubica i bacača, nepravljenje rovova i neuzimanje propisnog zaklona (lopatica je za našega borca teret i znak kukavičluka, zato je on neće da ima uza se) ima za posljedicu također veliki broj gubitaka (primjer Starog Majdana gdje je bilo 7 ranjenih i 1 mrtav prigodom nasilnog izviđanja položaja) od topovske granate.

8. Veliki broj gubitaka je nastao i usljed toga što se u najžešću vatru i u prve redove bacaju mladi i neiskusni borci koji nisu ni prošli vojnu vježbu niti su ikada bili u vojsci. Veliki broj drugova boraca izginuo je na San. Mostu — onih koji su se toga istoga dana prijavili u četu.

Eto, to su, uglavnome, razlozi koji su doveli do ovakovoga stanja u krajiškim brigadama. Naše je mišljenje da bi ovakvoj dosadašnjoj praksi trebalo učiniti kraj i to na ovaj način: da Vrhovni štab, preko Štaba korpusa, a ovaj preko štabova divizija, izda stroga naređenja u pogledu vojne obuke. Mora se posvetiti jedno određeno vrijeme za vojne vježbe i za vojnu teoriju, to se u našim jedinicama dosada praktikovalo vrlo malo ili skoro ništa, a rezultati toga vide se iz naprijed izloženog.

Drugo, mora se najstrožije povesti računa o ljudima. Naši odgovorni drugovi u našim vojnim jedinicama do danas nisu polagali računa nikome o gubicima ljudstva, pa ni o gubicima samih partijaca. Čak pojedini rukovodioci partijskih jedinica, pa i zamjenik politkoma brigade ni dan danas ne znaju tačan broj izgubljenih partijaca u njihovoj brigadi, što smatramo da je krajnja nemarnost u pogledu vođenja računa o ljudima i kadrovima.

16

Što to su, uglavnom, razlozi koji su doveli do ovakovoga stanja u krajskim brigadama. Naše je mišljenje da bi ovakvoj dosadašnjoj praksi trebalo učiniti kraj i to na ovaj način: da Vrhovni Štab, preko Štaba korpusa, a ovaj preko Štaba divizijskog, izda stroga naredjenja u pogledu vojne obuke. Mora se posvetiti jedno određeno vrijeme za vojne vježbe i za vojnu teoriju, to se u našim jedinicama dosada praktički vrlo malo ili skoro ništa, a rezultati toga vide se iz naprje-
jed izloženog.

Drugo, mora se najstrožije povesti računa o ljudima. Naši od-
govorni drugovi u našim vojnim jedinicama do danas nisu polagali računa
na nikome o gubitcima ljudstva, pa ni o gubitcima samih partijaca. Čak,
pojedini rukovodioci partijskih jedinica, pa i zamjenik politkoma bri-
gade ni dan danas ne zna tačan broj izgubljenih partijaca u njegovoj
brigadi, što smatramo da je krajnja nemarnost u pogledu vođenja računa
o ljudima i kadrovima.

Treće, obavještajnu službu moramo dignuti na jedan viši step-
pen, kako bi došli neprijatelju i smanjili broj žrtava koje nastaju
usljed nepoznavanja prilika kod neprijatelja.

Četvrto, članovima Partije u našim vojnim jedinicama moramo
posvetiti daleko veću pažnju, nego što je to bio slučaj dosada. Po na-
šem mišljenju članovi Partije nisu oni koji će slijepo da slijaju i da
pod svaku cijenu moraju da daju svoje živote. Naši članovi Partije treba
da budu među prvima i da služe kao primjer svima ostalima, ali to ne
znači njihovo izdavanje i guranje u sigurnu smrt, kao što je to bilo
slučajeva na Šan.Mosti i na Novom. (O ovome ćemo još detaljnije prove-
sti istragu i, krivo pozvati na odgovornost).

Peto, naši vojni rukovodioci bi trebali da znaju ako jedna
određena jedinica nije na vrijeme stigla na određeni položaj, da ne
može ni druga, koja se blagovremeno nalazi na položaju, stupiti u akci-
ju. Bolje je za jedan dan odgoditi akciju, nego jednu jedinicu gurnuti
u borbu bez podrške druge jedinice. Napominjemo da se o tome dosada ni-
je mnogo vodilo računa, i

Šesto, ozbiljno bi trebalo skrenuti pažnju našim vojnim rukov-
odiocima da mlade i neiskusne drugove poštede i da ih za izvjesno vri-
eme ne bacaju u najveću vatru, što, neminovno, ima za posljedicu veliki
broj njihovih žrtava i gubitaka.

Mi ćemo sa naše strane učiniti to da se stanje u našim bri-
gadama popravi, ne, smatramo, da bi drugovi mogli da uspješno likvidira-
ju ove nedostatke, trebali bi imati pomoć od strane Vrhovnoga Štaba kao
i OK, kako u pogledu pronalaska novih kadrova, tako i u pogledu izda-
vanja izvjesnih naredjenja u cilju što bržega i svestranijega ozdravlje-
nja naših brigada.

Uz drugarski pozdrav,

Sart fašizmu = Sloboda narodu i

31 decembra 1942 god. Za Oblasni komitet KPJ,

Treće, obavještajnu službu moramo dignuti na jedan viši stepen, kako bi doskočili neprijatelju i smanjili broj žrtava koje nastaju usijed nepoznavanja prilika kod neprijatelja.

Četvrto, članovima Partije u našim vojnim jedinicama moramo posvetiti daleko veću pažnju nego što je to bio slučaj dosada. Po našem mišljenju članovi Partije nisu oni koji će slijepo da srljaju i da pod svaku cijenu moraju da daju svoje živote. Naši članovi Partije treba da budu među prvima i da služe kao primjer svima ostalima, ali to ne znači njihovo izdvajanje i guranje u sigurnu smrt, kao što je to bilo slučajeva na San. Mostu i na [Bos.] Novom. (O ovome ćemo još detaljnije provesti istragu i krivce pozvati na odgovornost).

Peto, naši vojni rukovodioci bi trebali da znaju: ako jedna određena jedinica nije na vrijeme stigla na određeni položaj, da ne može ni druga, koja se blagovremeno nalazi na položaju, stupiti u akciju. Bolje je za jedan dan odgoditi akciju nego jednu jedinicu gurnuti u borbu bez podrške druge jedinice. Napominjemo da se o tome dosada nije mnogo vodilo računa.

Sesto, ozbiljno bi trebalo skrenuti pažnju našim vojnim rukovodiocima da mlade i neiskusne drugove poštede i da ih za izvjesno vrijeme ne bacaju u najveću vatru, što, neminovno, ima za posljedicu veliki broj njihovih gubitaka.

Mi ćemo sa naše strane učiniti to da se stanje u našim brigadama popravi, no smatramo: da bi drugovi mogli da uspješno likvidiraju ove nedostatke, trebali bi imati pomoć od strane Vrhovnoga štaba kao i CK, kako u pogledu pronalaženja novih kadrova, tako i u pogledu izdavanja izvjesnih naređenja u cilju što bržega i svestranijega ozdravljenja naših brigada.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

31 decembra 1942 god.

Za Oblasni komitet KPJ.

Duro⁵

(M.P.)

⁶ Đuro Pucar Stari

BR. 98

**IZVEŠTAJ POLITODELA DESETE HERCEGOVAČKE UDARNE
BRIGADE TREĆE NOU DIVIZIJE OD 31. DECEMBRA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹**

POLITODJEL II BRIGADE" III DIVIZIJE

31 decembar 1942 god.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

IZVJEŠTAJ

Prilikom stupanja u sastav III divizije ova brigada' je popunjena sa dva nova bataljona III odreda IV operativne zone Hrvatske. To su bataljoni »Vojin Zirojević« i jedan dalmatinski bataljon. Time je brigada dobila ukupno 5 bataljona. Dalmatinski bataljon postao je IV a »Vojin Zirojević« V bataljon u Brigadi. Dva nova bataljona su mještanska i u njima je partijsko-politički rad bio na niskom nivou. Partiska organizacija u ta dva bataljona zaostala je, tako da je razlika između partijskih organizacija u I, II, III-em i organizacija u IV i V-om velika, pa je trebalo preduzeti odmah mjere da se partorg u IV i V osposobe za rad.

I bataljon od 17-XI nalazi se na specijalnom zadatku⁴ i udaljen je od Brigade tako da s njime nismo održavali vezu, pa o njemu ne možemo ni podnijeti izvještaj.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 1101/V, 1—30 (42).

² Vidi dok. br. 71, napomenu U.

³ Deseta hercegovačka NOU brigada je ušla u sastav Treće NOU divizije prema naredbi br. 90 Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. novembra 1942. (O formiranju ove divizije vidi tom II, knj. 1, str. 198; tom IV, knj. 8, dok. br. 98.)

* Ubrzo posle formiranja, Treća NOU divizija dobila je naredbe da oslobodi Jajce. Pre nego što se prišlo izvršenju ovog zadatka, Stab divizije je izdvojio dva bataljona: Prvi bataljon Pete crnogorske i Prvi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade, da po naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ osiguravaju od neprijatelja pravac Jajce — Mrkonjić Grad. Za ova dva bataljona obrazovan je zajednički štab čiji je komandant bio Vlado Tomanović (narodni heroj, poginuo 2. juna 1943. na Stirnu, na pl. Pivskom javorku), a politički komesar Marko Baletić (narodni heroj, poginuo 10. juna 1943. na Sutjesci). (O obrazovanju ovog štaba vidi tom II, knj. 7, dok. br. 8; tom IV, knj. 8, dok. br. 42, knj. 9, dok. br. 23.)

I

Organizaciono stanje

II bataljon. — Postoji 5 partijskih jedinica, i to: 3 četne, 1 štabna i 1 pri štabu bataljona. Broj članova Partije u ovom bataljonu je 66, od kojih 4 žene. Po socijalnom sastavu su 32 seljaci, 15 radnici a 19 intelektualci i namještenici.

Kandidata ima 6, među kojima 2 žene.

SKOJ broji 43 člana. Po socijalnom sastavu većinu čine seljaci.

U toku posljednjih mjesec dana partiska organizacija kaznila je isključenjem desetara zato što nije izvršio naređenje politkoma čete da hitno izvuče ranjenog druga sa bojišta, a i inače se pokazao kao aljkav i nemaran, na što mu je stalno ukazivano; jednu drugaricu strogim ukorom zato što je na svoju ruku izostala iza stroja; 5 drugova opomenom zato što nisu udovoljili na svom sektoru.

Borci koji nisu u Partiji i SKOJ-u obuhvaćeni su radom u četnim aktivima, odnosno u omladinskim prosvjetnim grupama. Na taj način pod kontrolom Partije nalazi se čitavo ljudstvo u ovom bataljonu.

Ocjena partiske organizacije. — Bataljonski biro ovoga bataljona je dobar i može da rukovodi partorgom. Partorg je u pogledu discipline, odanosti i u organizacionom pogledu na dovoljnoj visini. Ona rukovodi cjelokupnim životom u bataljonu. Nedostatak organizacije je nedovoljan teoretski rad. što je, naročito s obzirom na mladost partiskog članstva, ozbiljan nedostatak. Zbog toga se za ovu organizaciju pitanje političkog i ideološkog uzdizanja članova postavlja kao hitan zadatak.

III bataljon. — Broj ćelija 5 (3 četne, 1 štabna i 1 pri štabu bataljona). Broj članova Partije 41, od kojih nijedna žena. Po socijalnom sastavu: 23 radnika, 5 seljaka, 12 intelektualaca i 1 bivši podoficir.

Kandidata ima 11, od kojih 1 žena.

SKOJ ima 42 člana. Po socijalnom sastavu: 28 radnika, 4 seljaka, 9 intelektualaca i 1 podoficir.

Prije mjesec i po dana, još dok je Brigada bila u Glamocu, kažnjeno je isključenjem iz Partije 7 članova, ukorom 2, opomenom 1. Kazne isključenja bile su u vezi sa mjerama koje su poduzete za ozdravljenje partorganizacije u ovom bataljonu.

Omladinci koji nisu u SKOJ-u obuhvaćeni su radom u prosvjetnim grupama.

Bataljonski biro može da rukovodi partorganizacijom. Partorg u ovom bataljonu može se smatrati ozdravljenom, mada pokazuje još izvjesne slabosti. Jedna od slabosti organizacije je da njeni članovi još nisu potpuno savladali liniju Narodnooslobodilačke borbe.

Ozdravljenje partorganizacije, izmjena štaba bataljona i komandira četa uticalo je povoljno na podizanje borbene sposobnosti bataljona, tako da bataljon u vojničkom pogledu zadovoljava sve više i više, što se pokazalo u svim posljednjim akcijama.

Ozdravljenjem stanja u Partiji popravilo se stanje i u SKOJ-u. SKOJ je u tom bataljonu postao organizacija koja se osjeća i koja uživa ugled.

Mada su partiske jedinice uspješno riješile probleme koji su se postavljali u bataljonu (pitanje borbenosti, pitanje familijarnosti, pitanje odnosa drugova i drugarica, pitanje discipline, pitanje drugarstva), ipak im promakne ponešto, pa im je još potrebna pomoć da bi postale potpuni rukovodioci u četama. Sem toga mora se pojačati rad na političko-ideološkoj izgradnji članova, čije je znanje nedovoljno, a po pojedinim pitanjima su pogrešno vaspitani.

Sadašnji štab bataljona potpuno zadovoljava.

IV bataljon. — Čelija ima 5 (3 četne, 1 štabna i 1 pri štabu bataljona). Broj članova Partije 32, od kojih 1 žena. Po socijalnom sastavu: 16 radnika, 10 seljaka, 6 intelektualaca i namještenika.

Kandidata ima 14, od kojih 1 žena.

SKOJ ima 40 članova.

Kazne: 4 isključena, sve zbog slabog vršenja vojničkih dužnosti.

Ljudstvo ovog bataljona je iz Dalmacije i to mahom omladina. Fizički je dosta neotporno i teško podnosi jaču zimu.

Partorganizacija u ovom bataljonu bila je potpuno zane marena, utopljena u opštu masu partizana, razlike između partijaca i partizana nije bilo. Partijci se uopšte nisu osećali odgovorni pred Partijom. Postojala je samo odgovornost vojnika pred štabom. Zbog takvog stanja partorganizacije, kao i zbog mladosti bataljona, brigadno rukovodstvo uputilo je tamo za zamjenika politkoma bataljona druga Radovana Papića, kao i više vojnih rukovodilaca — partijaca. Na taj način pojačani su i vojni i partiski kadrovi u bataljonu.

Od stupanja u Brigadu bataljon je učestvovao u nekoliko lakših akcija. Ljudstvo se pokazalo borbeno. Ovaj bataljon, u kome je bilo preko 70% boraca koji nisu ranije učestvovali u borbi, stekao je osnovnu vojnu sposobnost. Pred partorga-

nizaciju postavlja se zadatak da iz svojih redova očisti neke članove koji su se slabo pokazali u borbama i marševima a da primi nove drugove koji su se istakli.

Sekretari četnih jedinica još ne zadovoljavaju, no 2 od njih moći će se razviti. Sekretar jedinice u 3. četi je smijenjen jer nije mogao da odgovori dužnosti. Sekretar bataljonskog biroa uglavnom zadovoljava, ali ima organizacionih nedostataka (sporo preduzimanje organizacionih mjera, nedovoljna organizaciona pomoć jedinicama), zbog čega mu je potrebna veća pomoć i kontrola.

Dakle, organizacija u ovom bataljonu je mlada, u toku je njeno formiranje. Ona još nije rukovodilac ali je na putu da to postane.

Slično je i sa SKOJ-em. Dok je bataljon bio u 111-em odredu, po nekoj direktivi svi su omladinci bili primljeni u SKOJ, ah se radilo malo. Sada su aktivni reorganizovani i postavljen je pravilno rad SKOJ-a.

V bataljon. — Čelija ima 5 (3 četne, 1 štabna i 1 pri štabu bataljona). Broj članova Partije 45, od kojih su 23 radnici, 17 seljaci, 5 intelektualci. Nijedna žena.

Kandidata ima 10.

SKOJ ima 60 članova (23 radnika, 34 seljaka i 3 intelektualca).

Kazne: 1 strogi ukor, 2 ukora.

Ovaj bataljon (»Vojin Zirojević«) je u borbenom pogledu dosta dobar. Veliki broj boraca učestvovao je u borbama i prije nego što je bataljon stupio u brigadu. Ljudstvo je fizički izdržljivo.

Partiski rad u ovom bataljonu bio je ranije vrlo slab. Partorganizacija je jako zaostala. Bataljonski biro je nedorađao za rukovođenje partiskom organizacijom. Zbog toga su izmijenjena 2 sekretara četnih jedinica

Kod ove partorganizacije potrebno je podići partijnost članova, da ovi osjete i postanu svjesni da su članovi Komunističke partije i da kao takvi moraju da se unose u sve pojave i sva pitanja svojih četa. Za izvjesno vrijeme pitanje odgovornosti članova pred Partijom moraće se postaviti oštrije. Partija je inače u ovom bataljonu zdrava.

Teoriski, kao i opšti kulturni nivo članova je vrlo nizak.

Pionirski vod. — Čelija ima 3 člana (1 radnik, 1 intelektualac i 1 bivši vojni činovnik). Jedinica je tek formirana. SKOJ-ev aktiv u ovome vodu broji 5 članova.

Odjeljenje bacača. — Čelija ima 3 člana (1 radnik, 1 seljak i 1 intelektualac). I ova jedinica je mlada, formirana je skoro — kad je stvoreno odjeljenje bacača u Brigadi.

Brigadna bolnica. — Ima 1 člana Partije i 1 kandidata. Postoji aktiv od 4 člana.

Intendantura Brigade. — Postoji 1 ćelija od 10 članova (4 radnika, 4 seljaka i 2 intelektualca). 5 članova ove jedinice upućeno je na rad u intendanturu zbog fizičke slabosti.

Ćelija pri Stabu brigade. — Ima 8 članova (4 radnika, 2 seljaka i 2 intelektualca). U ovoj ćeliji su kuriri, sekretar Štaba brigade, ekonom Štaba brigade i 1 član Agitpropa. Kad se popuni Agitprop i tamo formira ćelija, ovaj član će biti izvađen iz ove jedinice. Pri Stabu brigade postoji i SKOJ-ev aktiv od 5 članova.

Ćelija Štaba brigade. — Ima 5 članova (1 seljak, 2 radnika, 2 intelektualca). Ćelija se sastaje neredovno, upravo vrlo rijetko. Kao partiska jedinica premalo radi. Teoretski se ne uzdiže nikako. Sve to odražava se na radu članova štaba.

Ukupno brojno stanje u Brigadi:

U Brigadi (bez I bataljona) ima 25 ćelija, sa 213 članova, od kojih 5 žena. Po socijalnom sastavu: 90 radnika, 71 seljak, 52 intelektualca i namještenika. Kandidata ima 41, od toga 5 žena. Članova SKOJ-a 195.

II

Rad po drugim sektorima

Vojni sektor. — Vojnička obuka vrši se u svima jedinicama, kad god je to moguće. Istina, ta obuka nije bila dovoljno sistematizovana i na tome se radi. Glavni zadaci postavljeni u vojnom pogledu: 1) Podizanje ofanzivnosti kod jedinica, kod starješina i boraca, a naročito osposobljavanje ovih za aktivnu odbranu — kako bi se i u defanzivi neprijatelju nanijeli što veći gubici, 2) Vojničko uzdizanje nižeg starješinskog kadra — desetara, vodnika i komandira, 3) Osposobljavanje jedinica za zimsko ratovanje (briga oko odjeće, obuće, stanovanja i ishrane).

Politički sektor. — Na ovom sektoru rad partiskih jedinica nije još zadovoljavajući. Politički rad među vojnicima nije dobro organizovan u svim bataljonima. Jedan od glavnih razloga je u tome što su se politički komesari (sem II-og bataljona) gubili u sitnicama i nisu poklanjali dovoljno pažnje opštem političkom radu. Pored održavanja bataljonskih i četnih konferencija, postavljeno je da u desetinama i vodovima postoje politički delegati, čiji rad pomaže i kontroliše politički komesar. Skrenuta je pažnja bataljonskim biroima da objašnjenja važnijih političkih i vojnih događaja i pitanja prenose preko po-

litičkih komesara na sve partizane, preko bataljonskih [i] čet-nih konferencija (napr. stvaranje Narodne vojske, stvaranje Antifašističkog vijeća).

Kulturno-prosvjetni sektor. — Ovaj rad organizovan je u II i III bataljonu, a u IV i V-om on je tek u začetku. U II i III-em bataljonu nepismenost je likvidirana. Sve čete ovih bataljona izdaju »Džepne novine«. U nekim četama postoje recitativi horovi. Svaka četa ima pripremljen program i već su davali uspjele priredbe. Kulturno-prosvjetni rad organizuju kulturno-prosvjetni odbori a u tom radu dosta pomaže SKOJ.

Kulturni rad po raznim naučnim pitanjima još je slab. Preporučeno je da se taj rad organizuje bez nekih naučnih pretenzija, na lak i zanimljiv način, onako kako to može kadar kojim se raspolaže i kako dozvoljavaju uslovi života.

Partorganizacije u IV i V-om bataljonu postepeno savlađuju ovaj sektor.

Rad na terenu. — Sve partiske organizacije rade među stanovništvom, sastanci se održavaju sa ljudima, omladinom i ženama. Kod naroda se svuda nailazilo na odziv.

Rad sa ženama. — Sa ženama radi se u svima bataljonima po četama a održavaju se i bataljonske konferencije žena. Rad među ženama organizovan je tek u posljednje vrijeme.

SKOJ. — Rad SKOJ-a postavljen je pravilno i ta organizacija dobija sve veću važnost u Brigadi. Partija nije ukazivala dovoljno pomoći SKOJ-u. Na to, u zadnje vrijeme, partorganizacije paze više (na SKOJ-u se ne zadržavamo detaljnije, jer je opširan izvještaj upućen CK-u SKOJ-a).

Sanitet. — Nije najbolje organizovan. Bataljonske sanitete i četne bolničare ne kontroliše i ne poučava dovoljno brigadni sanitet, što se u zadnje vrijeme popravljja.

Stampa. — Brigada izdaje svoj list »Hercegovački borac«, od koga su izašla 2 broja (šaljemo u prilogu posljednji dvobroj). Agitprop Brigade izdaje »Nedeljne novine« koje imaju informativno-poučni karakter. Agitprop svaki dan izdaje radio-vijesti. Umnoženo je 10 glava Istorije VKP(b) i neki drugi materijali (Teorija Partije, Dimitrov: O kadrovima, Lenjin: O marksizmu, Osnovi lenjinizma, Lenjin: O dvovlašću i neke druge stvari). Preštampani su iz »Borbe« i izdani pod naslovom »Za boljševizaciju Partije u našoj brigadi« članci: Učimo se lenjinskom stilu u radu, Za bolji agitaciono-propagandistički rad, O stvaranju novih kadrova. Tako isto preštampani su iz »Borbe« 2 govora druga Tita, te članci: Izbjeglička vlada tone u sve dublju izdaju i Reči znače dela — pod opštim naslovom »Narodnooslobodilačka vojska i narodi Jugoslavije u borbi za slobodu«.

III

Opšta ocjena Brigade

U posljednjim borbama Brigada se pokazala sposobna za izvršavanje vojničkih zadataka. Svi zadaci koje je imala u sastavu Divizije uglavnom su izvršeni. Napredak se osjeća i pored nedostataka kojih ima još — naročito kod nižeg rukovodećeg kadra. Brigada još nije isprobana u napadu na gradove. Brojno stanje bataljona smanjilo se uslijed bolesti, ranjenih i izginulih, zatim slanjem na razne dužnosti u Diviziji, tako da bataljoni prosječno broje 160 boraca. Priliv sa terena je minimalan, svega dvadesetak drugova i drugarica — Srba i muslimana.

Moral i borbenost kod boraca su na visini. Disciplina još nije u svim bataljonima dovoljno učvršćena (IV i V), što se ispoljava naročito pri zauzimanju sela. Odnos vojnika prema stanovništvu prosječno je pravilan, ali ima slučajeva grubih i drskih postupaka prema seljacima i slučajeva omalovažavanja odbornika. Po tim pitanjima Stab brigade morao bi biti energičniji.

U posljednje vrijeme česti su slučajevi oboljenja. Ima i slučajeva tifusa. Od dolaska iz Glamoča (17 novembra) bilo je 15 oboljelih na plućima i 11 smrznutih, 15 sumnjivih na tifus, 9 ostale bolesti, 10 poginulih — svega 77 izbačenih iz stroja.

U pogledu odjeće i obuće stajalo se prije polaska iz Glamoča slabo, naročito u III i IV-om bataljonu. Zbog toga je u prvim danima zime, prilikom pokreta iz Glamoča, bilo dosta premrzlih i nazebljih. Pitanje odjeće i obuće postavljeno je oštro od strane Štaba brigade a isto tako kroz Partiju i SKOJ, tako da se stanje prilično popravilo.

Kao vojno-političko rukovodstvo Stab brigade uglavnom zadovoljava ali u radu ima i nedostataka. Štabovi bataljona, kao i borci, cijene Stab brigade i imaju u njega povjerenja. Po našem mišljenju Štab brigade ne daje od sebe koliko bi mogao dati na organizaciono-vaspitnom podizanju jedinica u Brigadi. U radu Štaba nema dovoljno sistema. Rad je pomalo rasparčad. Štab ne postavlja planski probleme Brigade. Njegova uloga se često svodi samo na operativne poslove i na snabdjevanje. To je posljedica neodržavanja partiskih sastanaka i neuzdizanje Štaba u političko-teoretskom smislu.

IV

U krajevima gdje je Brigada u posljednje vrijeme operisala (Travnički srez, sjeverno od pruge Lašva — D. Vakuf i djelovi Kotorvaroškog sreza) raspoloženje stanovništva je do-

bro.⁶ U srpskim selima koja su bila pod četnicima partizane narod dočekuje oduševljeno i u većini slučajeva čini usluge dobrovoljno. Muslimani masovno ispoljavaju duboke simpatije prema nama, prožeti su mržnjom prema okupatoru, četnicima i ustašama, pouzdani su i čine rado usluge, ali je odziv za borbu još uvijek slab. Mi smo im uputili jedan proglas potpisan od nekolicine muslimana naše brigade, koji u prilogu dostavljamo. Hrvatsko stanovništvo pokazuje nepovjerenje i rezervisanost, prilikom akcija u nekim selima milicija je dala slabiji otpor. Besumnje to dobrim dijelom potiče od grozota kojima su ustaše plašile hrvatski narod, kao i od bojazni da će se vršiti osveta za ono što su ustaše učinile Srbima. Sve veći dodir sa partizanima postepeno briše taj bezrazložni strah. Puštanje zarobljenih milicionera na slobodu, kao i trojice zarobljenih fratara, kao i vraćanje 18-ro goveda koja su četnici bili opljačkali uticalo je vrlo povoljno na hrvatsko seljaštvo. No i pored toga što se zapaža izvjestan moralni raskid naroda sa ustašama i nezadovoljstvo prema okupatoru, nekih određenijih simpatija za nas još nema.

Postoji opšte nezadovoljstvo opljačkanog, prevarenog, gladnog naroda protiv okupatora i današnjeg stanja, što se izražava opštom narodnom izrekom: »Da se hoće privrnuti — pa šta došlo da došlo!«

V

Sta se tiče rada nas iz Politodjela, imali bismo da primjetimo da naš rad nije bio dovoljan, a nezadovoljavajući je naročito u pogledu ukazivanja pomoću u političko-teoretskom uzdizanju partiskih organizacija.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Članovi Politodjela:

Petar Božović⁸

Spiro Srzentić

Borislav Kovačević⁷

⁶ O dejstvima Desete hercegovačke NOU brigade na tom prostoru vidi tom IV, knj. 8. dok. br. 228.

⁸ Vojin Popović

⁷ Narodni heroj. Poginuo od avionske bombe juna 1943, kod sela Rapaji, pored puta Kalinovik — Foča.

BR. 99

IZVOD IZ IZVEŠTAJA CENTRALNOG KOMITETA KP SLO-
VENIJE OD DECEMBRA 1942. CENTRALNOM KOMITETU
KPJ¹

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE**
Položaj, dee. 1942.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

6.) *Vojska*

Partijska organizacija u vojsci dosta brzo napreduje i jača. Novi članovi iz redova najboljih boraca dosta se brzo primaju. No, i pored toga što smo slali baš ka partizanima naš gotovo najbolji stari partijski kadar, mnogo ima poteškoća sa prekaljivanjem novih članova. Kod naših partijskih ćelija u vojsci mnogo ima sklonosti ka pogrešnom radu, kako smo već kazali, zbog mladosti ondašnjih članova. Zbog toga kod naših ćelija ima mnogo tendencija ka izivljavanju u potpuno organizacionim pitanjima komande (pitanje prekomandovanja pojedinih drugova, postavljanje komandira i politkomesara i tome slično). Pitanje pravilnog masovnog rada partijaca u vojsci putem ubeđivanja, dizanja političke svesti i borbene spremnosti partizanskih jedinica ponegde još uvek stvara puno poteškoća ovom mladom članstvu Partije. To je naročito posledica činjenice što je rad na podizanju političkog nivoa naših partizana još uvek nedovoljan. Ipak, i kod ovog mladog i neiskusnog partijskog članstva revolucionarna svest naših partizana vrlo je visoka. Oni se danas gotovo svi smatraju komunistima. I baš je zbog toga kod mladog članstva mnogo poteškoća u borbi protiv sektaških sklonosti. U toj borbi nama je uspelo, i to moramo beležiti kao jedan od naših najvećih uspeha u vojsci, da danas svaki partizan zna ulogu Oslobođilačkog fronta, da je svaki svestan naših današnjih političkih zadataka u okviru oslobođilačkog rata, nama je, dakle, uspelo u tome pravcu brzo i dosta jako podići političku svest naših partizana i ovih

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 873/V, 1—8 (42).

* Izostavljen je tekst koji se odnosi na rad partijske organizacije na terenu.

mladih partijskih čelija. To treba svakako zahvaliti vrlo širokom i masovnom radu Partije na liniji OF i našem starom, naročito radničkom kadru, koji je u vojsci pre svega provodio ovu liniju. Mi to naglašavamo zbog toga jer treba smatrati za veliku političku svest naših partizana činjenicu da pored toga što se smatraju gotovo svi komunistima, pored toga što sačinjavaju našu vojsku gotovo samo radnici (ima i mnogo seljaka i intelektualaca, ali su oni u velikoj manjini), oni ipak shvaćaju aktuelnost narodnooslobodilačkog rata u okviru OF.

I pored gornje činjenice mi moramo pre svega napomenuti kao osnovnu slabost partijskih organizacija u vojsci njihov dosta nizak politički i ideološki nivo. To je pre svega zbog toga jer smo mi za vreme pre ofanzive³ mogli tek da počnemo organizovanjem sistematskog ideološko-političkog rada kod partizana i što je sama ofanziva ovaj naš rad umnogome sprečila. Naročito zbog velikih tehničkih poteškoća za vreme posle ofanzive nama je dugo manjkalo najnužnije literature kojom bi mogli raditi na ovom poslu. No, danas već i u tome pogledu stvari kreću boljim putem. Osnovne poteškoće koje je prouzrokovala ofanziva već smo preboleli i tu trebamo da napornemo kao uspeh činjenicu da nama je i posle ofanzive uspelo sprečiti sektaške tendencije u vojsci, koje su se pojavljivale u odnosu prema beloju gardi.⁴

II. Kadar:

1.) Brojčano stanje

Na terenu i u vojsci mi danas raspolažemo sa svega okp hiljadu dvesta članova.

U vojsci imamo:	oko	članova
u brigadama	„ 280	„
u odredima Lj.fubljanske] provincije	„ 130	„
u Primorskoj	„ 40	„
u Gorenjskoj	„ 60	„
u Štajerskoj	„ 50	„

¹ Odnosi se na italijansku ofanzivu koja je otpočela 16. jula i trajala do 4. novembra 1942.

• Drug Edvard Kardelj je objavio u »Delu« (broj 4 od jula 1942) članak »O nekim opasnim pojavama u partizanskim redovima«, u kojem je, između ostalog, osudio ta »skretanja u pitanju rekvizicija i borbe protiv bele garde«. Glavni štab Slovenije je 10. septembra 1942. izdao dnevnu zapovest svim partizanskim funkcionerima »da strogo razlikuju između istinitih izdajnika i zavedenih seljaka... Vaše akcije treba da među zavedenim seljacima ponovo pridobiju simpatije za nas, kao i da budu uništavajuće za istinite, okorele belogardističke izdajice*.

Pored toga, ukoliko imamo o tome podataka, [u vojsci ima i] oko 300 kandidata. Ali se to odnosi samo na kandidate u vojsci Ljubljanske provincije.

U Primorskoj broj partijaca kod partizana zato je tako malen jer su tamo prišli partizanima pre svega ljudi koji su dezertirali iz italijanske vojske i pre nisu još saradivali aktivno u našem oslobodilačkom pokretu. Maleni broj članova kod partizana u Gorenjskoj i Štajerskoj treba pripisati pre svega sektaškim sklonostima naših tamošnjih članova, jer po junajtva, požrtvovnosti i istrajnosti naših tamošnjih partizana gotovo više od polovine bi trebali da budu članovi Partije.

Sa drugarskim pozdravima
za

(M. P.)⁵

Janez⁶

BR. 100

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETV-
TE UDARNE BRIGADE OSME NO DIVIZIJE OD DECEMBRA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

IZVJEŠTAJ O PARTIJSKOM RADU U IV PARTIZANSKOJ BRIGADI

1.) Politička svijest naših partizana još uvijek nije na dovoljnom stupnju.

Nakon izvršene reorganizacije² i nakon popunjavanja našeg partijskog kadra, partijski rad je krenuo na bolje i primjećuje se kod partizana i kod partijaca više interesa za poli-

¹ Pečat: Centralni komitet Komunističke partije Slovenije.
² Boris Krajger

³ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-1/259—260.

⁴ Dokumenat nema datuma, ali pošto se ovde govori o reorganizaciji koja je izvršena u Brigadi, odnosno o stvaranju voda za vezu, moglo bi se zaključiti da je pisan krajem decembra 1942. godine. U naredbi Štaba Osme NO divizije od 17. decembra 1942. stoji: »Po brigadama formirati vodove za vezu i snabdjeti ih sa svim materijalom...« (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 49).

tički i kulturno-prosvjetni rad. Naši borci mrze okupatora i domaće izdajice, ali je očigledno to da ih najvećim dijelom mrze iz osvetničkih motiva zbog nanesene materijalne štete i ubistava članova njihovih porodica. Osjeća se tu i nacionalna mržnja spram okupatora. Razumljivo je to da ima drugova koji se bore što su klasno svjesni, a to su u prvom redu članovi Komunističke partije Naši borci vole i poštivaju Komunističku partiju, koja je zaista jedina partija koja je pvela narod u borbu protiv okupatora i domaćih izdajica, vjeruju u to da sve građanske partije služe okupatoru i da su se stavile u službu okupatora za svoje lične interese. Komunističku partiju vole radi velikih žrtava koje je dala u narodnooslobodilačkoj borbi i što je pod teškim okolnostima organizirala otpor protiv stranih ugnjetača i domaćih izdajica. U našoj Brigadi se za sada ne primjećuju nikakve četničke tendencije. Borci strahovito mrze četnike, više čak i od ustaša; u tom smo pogledu potpuno uspjeli da raskrinkamo savez četnika sa ustašama i okupatorom. Partizani znadu i uvjereni su u to da je taj savez uperen protiv naroda i da znači još više popaljenih sela i još više poklanih familija srpskog, hrvatskog i ostalog naroda Jugoslavije. Primjećuje se kod naših boraca naročita želja da idu i da vrše akcije na četničke baze.

Kampanja koju vodimo protiv izbjegličke vlade u Londonu dobro nam uspijeva. Veliko ogorčenje naših boraca jest protiv te izdajničke i izbjegličke vlade, koja je i prije sisala dobro našeg naroda i u najtežim časovima ostavila narod na milost i nemilost, a osim toga i njeno šurovanje s okupatorom na čelu sa svojim ministrom Dražom Mihailovićem. Partizani su potpuno uvjereni u našu pobjedu, dive se snazi i herojstvu Crvene armije i sovjetskim partizanima i mnogo ih interesuje razvoj bitke na istočnom bojištu, a isto tako mnogo se interesuju za naše ostale udarne partizanske brigade. Naši borci sa dosta malo povjerenja gledaju u otvaranje drugog fronta i prilično su ogorčeni spram Engleza i smatraju ih neiskrenim saveznicima i kažu da su Englezi krivci što se rat produžuje i što nije još završen. Kampanjom koju vodimo o izborima N.O.O. uspjeli smo da prilično zainteresiramo partizane, i u tome vide naši borci veliku našu snagu kako u ekonomskom tako i u političkom pogledu i dosta ih interesuju ti odbori, a isto tako i sami se spremaju da dadu svoj glas za pravu narodnu vlast. Sto se tiče popularizacije naših brigada, tome dajemo najviše truda i važnosti, ali to nam baš najslabije uspijeva. Vidi se da bi borci radije bili na svom terenu i branili svoje kuće. Na njih dosta utiču njihove familije, jer im pričaju: vi ćete otići, a nas ćete ostaviti goloruke. Mi ipak vjerujemo da je naša Brigada

spoćobna gde to ustreba, i kad se partizanima objasni potreba i korist toga, oni će ići kuda će im narediti vića komanda, jer je njihovo povjerenje u naću viću komandu veliko i znadu: ako se to od njih traći, da je to u interesu N.O.B.

2.) Borbenost naćih partizana je odlićna, u akcije vole ići. Sada je bać nastalo prilićno neraspoloćenje kod naćih boraca što su vezani uz ovaj teren na kojem se mi upravo nalazimo⁵ i želili bi da se ide u akcije gdje bi se moglo doći do orućja'i spreme. U naćoj Brigadi ima veliki broj omladinaca i isti su dobri borci, jedino nemaju dovoljno samoinicijative, ali pod dobrim rukovodstvom komandanta i komandira izvrćavaju svoj zadatak. Da se što bolje izvjećbaju, odrćavaju se vojnićki ćasovi, i to pješaćki egzercir, borbena obuka i ratna slućba. Disciplina je prilićna. Partizani izvrćavaju narećdenja komandnog osoblja u vojnićkom pogledu. Odnos partizana i komandnog kadra joć nije potpuno vojnićki, ali i tu se vidi napredak: partizani su svjesni da disciplina mora biti u većim jedinicama i da je to korisno radi naćih uspjeha, a da naći borci postanu stvarno disciplinovani, mi vodimo kampanju o popularizaciji naćih partizanskih brigada prikazivanjem njih kao regularne narodne vojske. Isto tako, da odnos komandnog kadra i partizana bude zaista vojnićki, vodimo kampanju o popularizaciji naćeg komandnog kadra i naćih vićih ćtabova, i to preko partije i komesarskog kadra. Odnos partizana spram naroda je pravilan i u tom pogledu ne dogaćaju se nikakvi prestupi.

3.) Vojnićka izobrazba naćih boraca joć uvijek nije dovoljna, joć nismo uspjeli da svi naći borci postanu stvarno majstori svoga orućja. U naćoj Brigadi ima mnogo mladih i neiskusnih boraca kojima je potrebno posvetiti mnogo paćnje, i u tom pogledu mi smo stavili zadatak i pred partiju i pred komandni kadar i po tom pitanju odrećeni su odgovorni drugovi koji se brinu o vojnićkoj izobrazbi.

4.) Nać komandni kadar poslije reorganizacije se znatno popravio, ali ima joć dosta praznih mjesta koja bi trebali popuniti. U ćtabu brigade nam fali naćelnik, odnosno operativni oficir, koji bi mnogo pomogao u radu drugu komandantu. ćtabovi bataljona su dosta nesamostalni za voćenje operacije, a da se njih usposobi, odlućili smo na sastanku naće ćtabске ćelije da drug komandant Brigade o tome vodi raćuna te da im

⁵ U to vreme Brigada se, verovatno, nalazila na prostoru Veljuna. To se moće zakljućiti iz narećdenja Osme NO divizije od 24. decembra 1942. kojim je ona dobila zadatak da se iz Veljuna uputi prema r. Mrećnici i zadrći neprijatelja koji bi pokućao da prodre na slobodnu teritoriju. Sa ovog terena Brigada je prećla u Zumberak noću 29. decembra. O prelazu u Zumberak i o borbama u ovom kraju govori se na viće mesta u dokumentima ćtampanim u V tomu (knj. 10, 11, i 12).

dade mogućnosti da sami vrše raspored snaga i pojedine operacije. Naši komesari su dobri, dobro poznaju liniju naše N.O.B, i naše partije, još nisu dovoljno, samostalni komesari četa. Komesari nemaju još dovoljno autoriteta kod partizana.

5.) Reorganizacija naše Brigade je sprovedena. Svakom bataljonu je dodijeljen mitraljeski vod sa 2 teška mitraljeza, formiran je vod za vezu i minerski vod. Teški se mitraljezi nose na konjima. Svaki bataljon ima nekoliko konja i samare za nošenje brašna, masti, soli i kazana. Sanitetska služba nam je dosta slaba, tu nam manjka stručno osoblje. Svaki bataljon ima saniteta i svaka četa ima saniteta za prvu pomoć. Potrebno bi nam bilo da dobijemo u Brigadu jednog dobrog liječnika.

6.) Partijski rad se znatno popravlja. Izvršena je reorganizacija, izabrani novi sekretari bataljonskih biroa i sekretari četnih ćelija, koji su odgovorni za partijski rad u četi, a ujedno [su] i vršioci dužnosti zamjenika komesara četa. Od Okružnog komiteta dobili smo za pripomoć nekoliko drugova partijaca i time popunili naš partijski kadar. Sastanci se održavaju redovito štabskih i ostalih jedinica, i to dva puta nedjeljno. Jedan sastanak posvećen je dnevnim pitanjima, a jedan sastanak teoretskom izgrađivanju naših partijskih kadrova. Svaki drug je odgovoran na jednom sektoru rada. Da bi podigli nivo znanja kod naših drugova partijaca i partizana prišli smo sistematskom planskom radu i proučavanju materijala. Da bi podigli uopće političku svijest kod partizana izradili smo program političko-prosvjetnog rada u određenom vremenskom roku. Taj program prorađuju naše partijske jedinice, komesarski kadar i agit. prop. grupa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S e k r e t a r :
Vlado Novaković

BR. 101

PREDAVANJE RODOLJUBA COLAKOVICA O ULOZI I ZADACIMA POLITIČKIH KOMESARA U NOV¹

ULOGA I ZADACA POLITIČKIH KOMESARA U NARODNOOSLOBODILACKOJ VOJSCI*

Nаша vojska jeste osobena vojska. To nije vojska koju je stvorila neka država sa zadatkom da brani jedan određen poredak. Naša vojska nije tako nastala. Ona je nastala iz malih partizanskih odreda koje je stvorila jedna ilegalna partija, KPJ, koja nije poslije raspada Jugoslavije smotala svoju zastavu kao što su to učinile druge partije, nego je okupila oko sebe narod i povela ga u oružanu borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih sluga. Dakle, iz partizanskih odreda nastala je naša današnja narodnooslobodilačka vojska. Ta vojska, koju je organizovala Komunistička partija, ima jedan određen zadatak: uništiti fašističke okupatore i njihove slugе i izvojevatі nacionalnu slobodu svim narodima Jugoslavije. Jedna od glavnih zadataka političkih komesara jeste da u narodnooslobodilačkoj vojsci bde nad političkom linijom naše Partije.

U čemu se sastoji ta politička linija?

Borbu koju mi danas vodimo pripremila je, organizovala i njom rukovodi KPJ. Ali ova naša borba nije borba za sovjetsku vlast, nego je borba narodnooslobodilačka, a cilj koji smo sebi postavili danas, na današnjoj etapi borbe, jeste da izvojujemo nacionalnu slobodu i nezavisnost svim narodima Jugoslavije. Danas su svi narodi Jugoslavije podjarmljeni i lišeni svoje slobode. Njih je podjarmio njemački i italijanski fašizam. Bandit Pavelić je samo najamnik Hitlera i Musolinija, dok čitav hrvatski narod stenje pod Hitlerovom čizmom isto kao i srpski, crnogorski, slovenački i drugi narodi Jugoslavije. Dakle, cilj koji smo sebi postavili jeste: izvojevatі nacionalnu slobodu svim našim narodima ispod jarma fašističkih okupatora i uništiti sve njihove slugе: Pavelića, Kulenovića, Nedića, Drljevića, Dražu Mihailovića i druge. Važno je istaći nacionalnooslobodilački karakter naše borbe u njenoj današnjoj etapi, zato što nama partizanima kažu da mi iskorišćavamo ovu situaciju da bi izvojevali sovjetsku vlast u Jugoslaviji. Kao odgovor na to

¹ Primerak ovog predavanja, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br 1203/IV-I, c-11 (42).

* Predavanje je održano krajem decembra 1942. u Sekovićima (istočna Bosna), na kursu političkih komesara.

mi kažemo: cilj koji je sebi postavila Komunistička partija jeste ostvarenje komunizma, ali danas mi se borimo za nacionalnu slobodu i nezavisnost, jer je to najvažniji zadatak koji se postavlja pred sve narode Jugoslavije. To pitanje interesuje danas ne samo radničku klasu i seljaštvo, nego i buržoaziju. Naša Partija poziva u tu borbu ne samo one čiji je ideal komunizam nego i sve one koji hoće svoju zemlju nacionalno da oslobode. Tek poslije, kad izbacimo okupatore i uništimo sve njihove sluge, postaviće se pred nas pitanje: kakvo će državno i društveno uređenje biti u našoj zemlji. Tek onda će doći do razilaženja u mišljenjima. Prema tome, sad nam ništa ne smeta da u svoje redove primamo i one koji su, naprimjer, za monarhiju, za demokratsku republiku ili slično. Mi danas u svoje redove primamo sve poštene ljude, bez razlike na njihovu nacionalnu pripadnost, na vjersko ili političko ubjeđenje, sve one koji hoće da se bore protiv fašističkih okupatora i njihovih sluga. Naši protivnici kažu: partizani su komunisti. To nije tačno. Partizan znači gerilac, a to znači da je to vojska koja je dobrovoljno pošla da se bori protiv neprijatelja. Danas partizan znači borac na strani saveznika, borac protiv fašizma, a četnik znači pomagač okupatora. Što među partizanima ima dobar dio komunista, simpatizera komunista, što na čelu partizanskog pokreta stoji Komunistička partija, sve su to odredili istorijski uslovi. Ukratko: linija naše Partije danas jeste *narodnooslobodilačka borba*. To je borba za izvojevanje nacionalne slobode i nezavisnosti svih naroda Jugoslavije. Svakog onoga koji hoće da se bori za taj cilj primamo u svoje redove i s njim ćemo se boriti zajedno i iskreno sve dok ne istjeramo fašističkog okupatora i ne uništimo njegove sluge, a tek onda ćemo postaviti [pitanje] unutrašnjeg uređenja naše zemlje. *Politički komesar svake naše jedinice ima da bdi nad tom linijom naše Partije i da u tom duhu vaspitava naše borce*. Mi hoćemo da pod našu zastavu okupimo čitav narod i da tako osujetimo uticaj velikosrpske buržoazije koja razbija narodne redove govoreći: partizani su komunisti i oni hoće sovjetsku vlast. Koliko je važno da politički komesar bude uvijek budan i da pazi da se ne iskrivi linija naše Partije, pokazaću na ovom primjeru: okupator pokušava da preko četničkog vodstva u našoj zemlji već sada izazove građanski rat. U tom pogledu ne možemo kazati da on nije djelimično uspio. Izazvati danas građanski rat u našoj zemlji značilo bi uveliko olakšati položaj okupatora, a za našu narodnooslobodilačku borbu to bi bio težak udarac. Okupator hoće da tako našu borbu protiv njega pretvori u borbu između partizana i njihovih protivnika. Nema sumnje da četnici u tome pomažu okupatoru i liju vodu na vodenicu okupatora. Građanskim ratom okupator bi nas primorao da

svoje oružane formacije zabavimo u borbi s četnicima, te ne bi mogli oštricu borbe uperiti protiv svog glavnog neprijatelja, protiv okupatora. Zato mi svim silama nastojimo da izbjegnemo građanski rat i da okupimo oko naše zastave sve koji hoće borbu protiv okupatora i njegovih sluga. To nikako ne znači da ćemo štedjeti četnike. Naprotiv. Tući ćemo ih svugdje gdje pomažu okupatoru, gdje ometaju borbu protiv njega pod raznim izgovorima, a pri tome ćemo nastojati da poštene borce seljake odvojimo od vođa — Dražinih oficira, da im ukažemo u čija su se kola upregli i da ih pridobijemo za narodnooslobodilačku borbu. Zato je važno stalno bdieti nad linijom naše Partije i ne dozvoliti nikome da tu liniju iskrivi.

1. Za *političkog komesara važno je da se bori protiv šovinizma*

Sta je šovinizam?

Sovinizam znači isticanje svoje nacije na prvo mjesto, iznad svega drugoga, i zvjerska mržnja prema drugim nacijama. To je buržoaski nacionalizam. Sovinizam je ono otrovno sjeme koje fašisti siju gdje god prođu. Tako, naprimjer, ustaštvo, na hrvatskoj strani, zadojeno je šovinizmom (mržnja prema Srbima i svemu što je srpsko), a isto tako četništvo na srpskoj strani zadojeno je šovinizmom (mržnja prema muslimanima, Hrvatima i svemu onom što je hrvatsko i muslimansko). Sovinizam uvijek vodu na vodenicu reakcije, nazadnjaštva. Okupator je taj koji tu mržnju potstiče i iz toga vuče za sebe korist. Sovinizam je osjećanje nedostojno čovjeka, šovinizam je nešto kao opijum koji zaglupljuje narode, to je ono što može da od čovjeka napravi zvijer. Mi smo vidjeli šta je šovinizam, pod ustaškom zastavom, napravio u cijeloj Hrvatskoj (hiljade nevino ubijenih Srba, popaljena srpska sela), a šta je šovinizam napravio, pod četničkom zastavom, u istočnoj Bosni (hiljade ubijenih nevinih muslimana, popaljena muslimanska sela). Naš politički komesar mora da vodi borbu protiv šovinizma. Nema mjesta šovinizmu u našim redovima, jer mi u našim redovima okupljamo sve poštene ljude bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku i političku pripadnost. Potstičući šovinizam okupator teži da što više razjedini naše narode i da na taj način izbjegne ono čega se on najviše boji, a to je naša sloga i jedinstvo, što pretstavlja naše najjače oružje.

2. *Zadatak političkih komesara jeste da održavaju moral u našoj vojsci*

Sta znači moral jedne vojske? Moral jedne vojske znači stvoriti kod boraca borbenu sposobnost uprkos svim teškoćama

i nedaćama sa kojima se susreću u borbi. Ne mislim tu na fizičku sposobnost boraca nego na njihovu duhovnu spremnost na sve žrtve koje se od njih traže. Kako politički komesar da održava moral u svojoj vojsci? Prvo i osnovno, politički komesar treba da kod svakog borca probudi osjećanje časti, dostojanstva i ponosa što on danas ratuje pod našom zastavom. Politički komesar treba da neumorno ponavlja na svim četnim sastancima ovu misao: borba koju mi danas vodimo jeste najveća borba u istoriji čovječanstva, pa i u istoriji našega naroda. Nema veće časti nego boriti se danas protiv fašizma, grobara slobode svih naroda, nema većeg ponosa nego zajedno sa Crvenom armijom, sa engleskom i američkom vojskom tući razbojničke fašističke bande koje su čitavu Evropu pretvorile u tamnicu naroda, koje su pobile najbolje i najnaprednije sinove evropskih naroda, koje su u crno zavile toliko majki i sestara. Treba otvoreno naglašavati da su borci prvih partizanskih odreda pošli u šumu iako su unaprijed znali da će biti izloženi raznim tegobama: dugim i napornim marševima, često nespavanju, da će možda morati često ići poderani i bos, vašljivi i prljavi. Treba objasniti borcima da su te teškoće često nerazdvojno povezane sa našim ratovanjem, sa našom borbom. Naročito se treba boriti protiv slabića, paničara, protiv onih koji se brzo demoralizuju. Ima među nama ljudi koji često izgledaju oduševljeni, veseli, ali koji se brzo demoralizuju prilikom prvih teškoća. Protiv takvih ljudi treba povesti najenergičniju borbu, ali pri tome treba razlikovati mlade borce koji su se usljed neiskustva privremeno demoralizovali od stalnih slabića i paničara. Osobina naših boraca, kao i komunista uopšte jeste: nikad ne malaksati, nikad ne klonuti duhom, biti uporan i istrajan u našoj borbi. Da smo mi bili malodušni, ne bi bilo Narodno-oslobodilačke vojske u Jugoslaviji. Održavati moral u našim jedinicama ne može se batinom nego samo borbom protiv paničara i slabića i buđenjem kod svakog borca osjećanja ponosa i dostojanstva.

3. O disciplini u našoj vojsci

Nemoguće je zamisliti vojsku bez discipline. Samo disciplina može da od velikog skupa ljudi načini jedan mehanizam kojim treba da se postignu određeni vojnički i politički ciljevi. Dakle, disciplina je neophodan uslov za svaku vojsku. Kakvih sve disciplina imamo? Imamo prvo disciplinu naturenu spolja silom, batinom. To je disciplina koja je vladala u buržoaskoj vojsci. Našoj vojsci nije potrebna takva disciplina. Na osnovu buđenja ponosa kod svakog borca treba izgraditi našu svjesnu disciplinu. Dakle, pri sprovođenju discipline u našoj vojsci mi

apelujemo u prvom redu na tu svijest boraca, ali to ne znači da kod nas nema mjera prema onima koji tu disciplinu narušavaju. Loša je ocjena za političkog komesara ako se neko iz njegove čete izvodi na raport, kažnjava ili čak strijelja. Istina, nađe se u našim redovima po neki borac koji je anarhistički raspoložen, koji ne mari ni za kakav red i disciplinu. Takve ljude treba prvo pokušati prevaspitati, navići na disciplinu. Mi ćemo da svakog borca uvjerimo da on treba da vrši ono što njegovi stariji drugovi od njega zahtijevaju. Zato je potrebno kod boraca probuditi povjerenje prema njihovim starješinama, u prvom redu prema štabovima. Trebamo uvijek imati na umu da je disciplina neophodan uslov za postignuće naših ciljeva.

Starješinstvo i drugarstvo:

Starješinstvo je u našoj vojsci princip koji se poštuje kao i u Crvenoj armiji, to jest: zna se ko je stariji i ko ima pravo da zapovijeda, a ko treba da sluša i da izvršava naređenja. Istina, zna se i to da borac, ako nije zadovoljan onim što mu komandir naređuje, može da se žali, samo u vrijeme i redovnim putem. Starješinstvo nikako ne isključuje drugarstvo. Mi u našim redovima moramo odgajati ljude u duhu drugarstva. Nas ovdje ne vezuje ni krvno srodstvo, ni pripadnost jednoj naciji, ili vjeri, nego nas vezuje drugarstvo u ovoj velikoj borbi protiv fašizma. To drugarstvo je cement koji nas sve spaja u jednu cjelinu, blagodareći toj cjelini mi ćemo biti nepobjedivi, mi ćemo, i pored svih teškoća i nepritika na koje nailazimo, pobijediti u našoj borbi. Mi moramo u četi po svaku cijenu razvijati to drugarstvo. Biti drug nije lako. Ugledajmo se na crvenoarmejce. Podvizi koje oni svakodnevno čine na frontu i u pozadini jesu rezultat velike drugarske svijesti. Ugledajmo se i mi na nepobjedivu Crvenu armiju, budimo i mi drugovi kao što su njeni borci. To drugarstvo treba da se ispoljava svugdje i na svakom mjestu, u najsitnijim i najkrupnijim stvarima.

1934 godine proveo sam jedno vrijeme na Krimu, među crvenim mornarima. Svoj svakodnevni život mornari bi ujutro počinjali sa gimnastikom, trčali bi, rvali se, boksali itd. To bi trajalo jedno pola sata. Tu su zajedno vojnici i oficiri i među njima nema nikakve razlike. Isto tako oni su poslije ručka provodili vrijeme u klubu, gdje sjede komandant baterije i redov zajedno, igraju šah, čitaju novine, razgovaraju itd. Ali kada poslije te igre zatrube trube, vojnici stanu u stroj kao svijeće, a komandant vrši svoju dužnost, gleda da li su vojnici u redu obučeni, odjeveni, da li su propisno uređeni itd. Zadaci se izvršavaju bez pogovora, jer svaki vojnik — crvenoarmejac nastoji da bude što bolji; oni se međusobno takmiče ko će bolje očistiti svoje oružje, ko će bolje nišani, ko će bolje očistiti svoju sobu,

namjestiti krevet itd. Oni znaju da je svaki od njih mali šarafić jedne velike mašine, i ako taj šarafić bude dobro funkcionisao, funkcionisaće dobro cijela mašina, čitava Crvena armija, što će omogućiti postizavanje ciljeva koje je pred njih postavila sovjetska vlast.

4. Politički komesar u našoj jedinici jeste ličnost koja vodi brigu o ljudima.

Ta briga za ljude u jedinici jeste odraz one naše opšte brige o čovjeku. Sva naša borba, sva naša nastojanja jesu za čovjeka i radi čovjeka. Od tog našeg društvenog ideala mi i ovdje polazimo, te i u našim četama nastojimo da borcima omogućimo što bolji i udobniji život, iskorišćavajući pri tome sve mogućnosti kojim raspolažemo. Tako politički komesar treba da vodi brigu o ishrani ljudi. Ali to ne znači da je on taj koji treba, naprimjer, da ide u selo i skuplja životne namirnice, da se stara da žito bude samljeveno, uređeno itd. Za to postoji u četi određeni čovjek, a politički komesar treba da se stara da li je za četu učinjeno sve što se u datoj situaciji može učiniti. Cesto ima i takvih momenata da četa nema šta da jede, ali drugove u četi treba i tada uvjeriti da je politički komesar ipak sve uradio za njih. On treba da stalno gleda kako se borci hrane, da li je moguće hranu poboljšati, da li je, naprimjer, jednom bolesnom borcu moguće poboljšati hranu, dati mu malo više ili si. Dužnost političkog komesara je da se brine o odjeći i obući svojih boraca. Politički komesar treba takode da se stara za smještaj ljudstva. Uvijek treba imati na umu, da to ne može uvijek onako kako bi mi željeli, ali politički komesar treba da se stara da iskoristi sve mogućnosti kako bi smještaj bio što bolji i udobniji. Samo na taj način politički komesar će steći poštovanje i ljubav svojih drugova, na taj način naša briga za čovjeka neće biti samo prazna riječ, na taj način politički komesar će dokazati djelom da je on taj čije oko svugdje stigne.

5. Političko-prosvjetni rad u jedinici

U našim jedinicama ima ljudi sa različitim političkim i prosvjetnim nivoom (ima ih sa srednjom ili višom školom, a ima ih veliki broj bez škole). Politički komesar dužan je da u svojoj jedinici podiže taj političko-prosvjetni nivo. Ni jedan politički komesar ne smije dopustiti da u njegovoj četi bude naprimjer, nepismenih drugova. On treba da u svojoj jedinici organizuje učenje nepismenih drugova. Prosvjećivati ljude znači svakodnevno s njima raditi, govoriti im, čitati izvjesne stvari iz raznih oblasti nauke. Svaki dan u vezi s čitanjem vijesti politički komesar može iskoristiti taj momenat da rastumači drugovima

neke stvari i da im progovori nekoliko riječi o nekoj temi iz geografije, istorije, itd. Dakle, dužnost političkog komesara jeste da neumorno radi na podizanju političko-prosvjetnog nivoa u našim jedinicama. Samo na taj način možemo od naših boraca stvoriti ono što želimo da budu, to jest: da oni u našoj vojsci postanu novi ljudi koje ćemo korisno upotrijebiti u izgradnji novog čovjeka. Mi se moramo starati da iz naše vojske iziđe što veći broj vojničkih i političkih radnika i organizatora.

Politički komesar mora svaki dan da bude obaviješten o političkoj situaciji i da tu političku situaciju uvijek objašnjava svojim drugovima. (Tako, naprimjer, on treba da objašnjava borcima šta znači to kad mi na Majeveci gonimo Kerovića,¹ a ostavimo po strani Bižića,⁴ da bi ga poslije samog napali; ili, naprimjer, šta znači to kad mi u Birču gonimo Rajka Bobara⁵ i Dušana Kovačevića,⁶ a ostavimo Janka Bašića⁷). Naši borci treba da znaju i da budu obaviješteni o svemu onome što svakodnevno interesuje našu pozadinu. Oni treba da budu ne samo borci s puškom u ruci, nego i dobri propagandisti i agitatori na terenu. Oni treba da iskorišćuju svaki momenat da našoj pozadini objašnjavaju naš politički stav. (Tako, naprimjer, kad patrola pode u selo, uvijek može izabrati zgodan momenat da s tamošnjim ljudima progovori nekoliko riječi o našoj borbi i da im rastumači naš politički stav u datom momentu).

U političko-prosvjetni rad spada i rad oko organizacije razonode. U našim četama ljudi su većinom mladi i govoriti im, u cilju njihovog političkog podizanja, samo u vidu političkih predavanja bilo bi za njih i suviše jednolično i dosadno. Zato je potrebno uvesti razonodu u četu. Kroz pjesmu, igru, skečeve, zidne novine i si. mi postizemo to da naš politički rad među borcima bude interesantniji. Politički komesar treba uvijek da zna izabrati momenat kad su naši borci sposobni i raspoloženi za igru i pjesmu, a kad za predavanje. U našim jedinicama treba stvoriti jedan kolektiv drugova koji će imati za zadatak da prevaspitavaju naše borce, da ih oslobađaju rđavih navika koje su oni sobom donijeli. Takvog vaspitnog rada u četničkim jedinicama uopšte nema. Zato nije čudo što su borci tih jedinica sasvim propali; postali su pljačkaši, razbojnici, kockari, pijanice, palikuće, siledžije itd. Te formacije, koje su u Bosni u početku pošle u borbu i borile se, usljed nedostatka vaspitnog rada pretvorene su sada u rulju pokvarenih i propalih ljudi koji su izgubili osjećanje časti i dostojanstva.

¹ Radivoje Kerović, četnički vojvoda, narednik bivše jugoslovenske vojske.

² Đuro Bižić, četnički komandant, bivši žandarmerijski narednik.

* i * četnički komandanti.

Zato mi u našim četama treba da posvetimo veliku pažnju prevaspitavanju ljudi; treba ih oslobađati rđavih navika koje su možda sa sobom donijeli. Da bi taj rad bio uspješan, politički komesar treba da u svojoj četi borce zaposli, to jest da svakom osim vojničkog i političkog posla odredi neku drugu društvenu dužnost (treba osnovati kulturni odbor koji će imati svoje određene zadatke: jedni drugovi treba, naprimjer, da se brinu za higijenu u četi, drugi, naprimjer, da se brinu kako da se iskoristi vrijeme boravka u jednom selu, da se održe predavanja, priredbe ili si.). Ne smije biti ni jednog čovjeka u četi koji nema kakvu društvenu dužnost. Kod ljudi treba probuditi osjećanje dužnosti i odgovornosti. Time ćemo ljude ne samo uposliti nego i osposobiti da rukovode nekim poslom.

6. Odnos prema pozadini

Mi našu vojsku nazivamo narodnom vojskom. Ali taj naziv treba opravdati. Politički komesari treba da se brinu da naša vojska ne bude narodna samo po nazivu, nego da to ona bude ustvari. Mi smo narodna vojska ne samo u tom smislu što se borimo za trajne interese naroda, nego to treba pokazati i u svakodnevnim postupcima prema našoj pozadini. Treba svugdje i na svakom mjestu pokazivati poštovanje prema privatnoj svojini i ličnom dostojanstvu svakog čovjeka, kao i prema narodnim običajima onog mjesta u kome boravimo. (Tako, naprimjer, ostavićemo mnogo bolji utisak ako prolazeći kroz neki šljivik ne dopustimo da svako bere šljive za sebe, nego odredimo jednog druga koji će otići kod domaćina i od njega nabaviti, kupiti, šljive za svu jedinicu. Isto tako treba pokazati noštovanje prema običajima naroda).

U pozadini treba raditi politički gdje god dođe naša četa: održati neku konferenciju, govoriti o našoj borbi, o ciljevima naše borbe, raskrinkavati naše neprijatelje, izlagati situaciju na frontu, popularisati Sovjetski Savez i Crvenu armiju.

7. Kakav je odnos između političkog komesara i komandira?

Ima jedan film o slavnom ruskom junaku Capajevu. Capajev je junak iz građanskog rata u Rusiji. On je od običnog seljaka, partizanskog vođe, postao komandant divizije u Crvenoj vojsci. To je bio seljak sirov, ali pošten i neobično hrabar. Njegov politički komesar Furmanov opisao je u jednoj knjizi kakav je bio Capajev. Capajev je bio otresit, hrabar, ali tvrdoglav i naprasit. Jednom prilikom on se posvadio s Furmanovom i osorno ga zapitao: »Ko je gazda u diviziji, ja ili ti?« Na to mu je Furmanov hladno odgovorio: »Ti i ja«. U tome i jeste suština odnosa između komandira i političkog komesara.

Obadva su oni gazde u svojoj jedinici, samo što se to na različite načine ispoljava. Niti je komandir stariji od komesara, niti je komesar stariji od komandira. Oni su takoreći dvije strane jednog istog bića. Komandir je vojni rukovodilac, on je taj koji štabu odgovara za vojničke poslove, on je taj koji vojnički treba četu da vaspitava. Politički komesar ima da komandiru pomaže u izvršavanju njegovih vojničkih zadataka time što će održavati moral i disciplinu u četi, vaspitavati ljude da postanu svjesni, disciplinovani borci. Lako je ratovati komandiru sa borcima koji će podnijeti 3 dana marša i 3 dana nespavanja ako je potrebno da se izvrši neki vojni zadatak. Dakle, za uspješno izvršenje vojničkog zadatka potreban je i taj rad političkog komesara. Politički komesar treba da pazi da se prilikom neke akcije ne iskrivi linija naše Partije. Naprimjer: pri zauzimanju muslimanskog sela ne smije se desiti da neki borci, umjesto da idu na položaj, samovoljno idu po muslimanskim kućama, pljačkaju i pale.

Autoritet našeg vojnog rukovodioca je vojnički. Njega treba da sluša svaki vojnik. Autoritet političkog komesara je drukčiji. On je postavljen kao politički komesar, ali hoće li se on afirmisati kao politički komesar u četi to zavisi od njega samog, od njegovog rada. Hoće li komesar umjeti da zadobije ljubav i poštovanje boraca zavisi opet od njegova rada, tj. da li je on uspio da borci u njemu vide čovjeka koji se oko njih stara, koji se za njih brine. To se stiže samo stalnim, svakodnevним, sistematskim radom na vaspitavanju ljudi. Politički komesar treba da poznaje u dušu svakog svog čovjeka. U naše redove dolaze ljudi s raznim navikama i manama. Zato politički komesar treba da razgovara sa svojim borcima, da ih upozna i uvidi njihove dobre i loše strane, dobre da potstiče a loše da ispravlja. A što je najvažnije — *da ličnim primjerom*, i u boju, i na odmoru, pokazuje kakav treba da bude borac naše slavne Narodnooslobodilačke vojske.

PARTIJSKO-POLITICKI DOKUMENTI IZ PERIODA OD 1. SEPTEMBRA DO 31. DECEMBRA 1942. GODINE OBJAVLJENI U PRETHODNIM KNJIGAMA OVOG ZBORNIKA DOKUMENATA

1. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za Arandjelovac od 1. septembra 1942. god. seoskim stražama i privremenim žandarmima da organizovano napuštaju Nedićeve formacije i stupaju u redove boraca za slobodu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 28.)
2. *Pismo Štaba Dolenjske operativne zone od 1. septembra 1942. god. Pretstavništvu CK za Ljubljano o političkoj situaciji.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 2.)
3. *Spisak štabova operativnih zona i udarnih brigada upućen od Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske 4. septembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije radi imenovanja komandanata i političkih komesara.* (Tom V, knj. 7, dok. br. 6.)
4. *Pismo Štaba partizanskog odreda »Dimitar Vlahov« od 4. septembra 1942. god. prilepskoj partiskoj organizaciji.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 33.)
5. *Uputstva Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda i Izvršnog odbora Osvobodilne fronte od 5. septembra 1942. god. politkomesarima i terenskim radnicima o zadacima u akciji protiv belogardističkih seoskih straža u Suhoj Krajini.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 9.)
6. *Izveštaj Štaba Dolenjske operativne zone od 8. septembra 1942. god. Izvršnom odboru Osvobodilne fronte o političkoj situaciji u Dolenjskoj.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 15.)
7. *Naredba Štaba Druge grupe slovenačkih partizanskih odreda od 10. septembra 1942. god. o formiranju Kozjanskog bataljona.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 19.)
8. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 12. septembra 1942. god. Štabu Požarevačkog NOP odreda o vojno-političkom radu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 30.)
9. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 15. septembra 1942. god. Štabu Požarevačkog NOP odreda o na-*

- činu pisanja izveštaja i političkom radu na terenu. (Tom I, knj. 4, dok. br. 32.)
10. Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 septembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o pružanju pomoći partiskoj organizaciji Rasinskog NOP odreda. (Tom I, knj. 4, dok. br. 33.)
 11. Izveštaj Štaba Grupe NOP odreda za Liku od 21 septembra 1942 god. političkom komesaru Prve operativne zone o koncentraciji neprijateljskih snaga i izgledima za početak neprijateljske ofanzive. (Tom V, knj. 7, dok. br. 53.)
 12. Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPS za Gorenjsku od 21 septembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o političkoj situaciji i o stanju u partizanskim jedinicama u Gorenjskoj. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 34.)
 13. Pismo Edvarda Kardelja od 22 septembra 1942 god. slovenačkim internircima u Gonarsu. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 36.)
 14. Izvod iz pisma CK KPJ od 22 septembra 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju o stvaranju narodnooslobodilačkih odbora i pojačavanju partizanskih akcija. (Tom VII, knj. 1, dok. br. 35.)
 15. Izveštaj Partiskog biroa Četvrtog bataljona Krimskog odreda Treće grupe slovenačkih partizanskih odreda od 23 septembra 1942 god. o akciji protiv belogardističkih seoskih straža u okolini Begunja. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 37.)
 16. Pismo sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 23 septembra 1942 god. komandantu Sedme (Prve krajiške) NOU brigade u vezi s postavljanjem partisko-političkog rukovodstva brigade. (Tom II, knj. 6, dok. br. 60.)
 17. Okružnica PK KPJ za Makedoniju od 25 septembra 1942 godine. (Tom VII, knj. 1, dok. br. 37.)
 18. Direktivno pismo PK KPJ za Makedoniju od 25 septembra 1942 god. za rad partiskih organizacija u partizanskim jedinicama. (Tom VII, knj. 1 dok. br. 36.)
 19. Obaveštenje Vladimira Popovića od 28 septembra 1942 god. Edvardu Kardelju o situaciji u Bosni i Hrvatskoj. (Tom II, knj. 6, dok. br. 66.)
 20. Izveštaj Rejonskog komiteta KP za Korušku od 28 septembra 1942 god. Pokrajinskom komitetu za Gorenjsku o situaciji u Koruškoj. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 45.)
 21. Izveštaj političkog komesara Osme NO brigade Hrvatske od 29 rujna 1942 god. političkom komesaru Prve operativne zone o stanju jedinica i kadra. (Tom V, knj. 7, dok. br. 86.)

22. *Izveštaj Štaba Dolenjske operativne zone od 1 oktobra 1942 god. Glavnom štabu partizanskih odreda Slovenije o političkoj i vojnoj situaciji. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 51.)*
23. *Izveštaj političkog komesara Prve operativne zone od 1 oktobra 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o stanju na teritoriji zone poslije izvršene reorganizacije i stvaranja područnih komandi. (Tom V, knj. 8, dok. br. 1.)*
24. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 2 listopada 1942 god. političkim komesarima operativnih zona o propagandnom radu putem štampe. (Tom V, knj. 8, dok. br. 4.)*
25. *Izveštaj centralne tehnike CK KPS od 4 oktobra 1942 god. Dušanu Krajgeru-Jugu o svom radu. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 56.)*
26. *Izveštaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 7 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o političkoj situaciji i borbama u Hrvatskoj. (Tom V, knj. 8, dok. br. 18.)*
27. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za Srem od 7 oktobra 1942 god. svim partiskim organizacijama u Sremu za pripremu i proslavu Oktobarske revolucije. (Tom I, knj. 6, dok. br. 43.)*
28. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 8 oktobra 1942 god. Štabu Požarevačkog NOP odreda o koncentraciji partizanskih snaga i izvođenju akcija. (Tom I, knj. 4, dok. br. 37.)*
29. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 10 oktobra 1942 god. Štabu Požarevačkog NOP odreda »Veljko Dugošević« o zadacima odreda. (Tom I, knj. 4, dok. br. 38.)*
30. *Pismo Aleksandra Rankovića od 11 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titra o situaciji u Dalmaciji. (Tom II, knj. 6, dok. br. 78.)*
31. *Izveštaj Štaba Druge operativne zone od 11 oktobra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o ustaškoj ofanzivi na Zumberak. (Tom V, knj. 8, dok. br. 33.)*
32. *Izveštaj Štaba Četvrtne operativne zone od 11 oktobra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o potapanju neprijateljskih brodova kod otoka Korčule i kod Šibenika i o vojno-političkom stanju i uslovima za razvoj opšteg narodnog ustanka u Dalmaciji. (Tom V, knj. 8, dok. br. 34.)*
33. *Izveštaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 12 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojničkom značenju formiranja brigada, vojno-političkoj situaciji u Prvoj operativnoj zoni i pripremi operacije na Baniji. (Tom V, knj. 8, dok. br. 36.)*

34. Izveštaj sekretara partiske organizacije Nišavskog NOP odreda od 13 oktobra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Niš o razbijanju Nišavskog i Ozrenskog NOP odreda. (Tom I, knj. 4, dok. br. 42.)
35. Izveštaj Štaba udarne brigade »Ljubo Serčer« od 16 oktobra 1942 god. o vojnom i političkom radu brigade. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 64.)
36. Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 20 oktobra 1942 god. Sreskcn komitetu KPJ za Zemun povodom žalbe Sreskog komiteta na rad delova Podunavskog NOP odreda. (Tom I, knj. 6, dok. br. 45.)
37. Izveštaj zamenika politkoinesara Glavnog štaba od 21 oktobra 1942 god. o stanju i razmeštaju Zapadnodolenjskog i Istočnodolenjskog odreda. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 65.)
38. Obaveštenje Centralnog komiteta KPJ od 21 oktobra 1942 god. političko-partiskom rukovodstvu Treće proleterske brigade o postavljanju novog Politodela brigade i o materijalima koji se mogu iskoristiti za ideološko-političku izgradnju. (Tom II, knj. 6, dok. br. 101.)
39. Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 21 oktobra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Valjevo o stavu prema četnicima Draže Mihailovića. (Tom I. knj. 4, dok. br. 43.)
40. Direktiva sekretara CK KPJ druga Tita od 23 oktobra 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju za oživljavanje partizanskog pokreta u Srbiji i zauzimanje pravilnog stava prema izbegličkoj vladi i četnicima Draže Mihailovića. (Tom II. knj. 6, dok. br. 104.)
41. Izveštaj zamjenika političkog komesara Druge operative zone od 23 oktobra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o formiranju Kalničkog partizanskog odreda. (Tom V, knj. 8, dok. br. 70.)
42. Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Srem od 26 oktobra 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o borbama partizanskih odreda i stanju partiske organizacije u Sremu. (Tom I, knj. 6, dok. br. 46.)
43. Izveštaj Štaba Druge grupe slovenačkih partizanskih odreda od 27 oktobra 1942 god. o provalama u Štajerskoj. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 68.)
44. Izveštaj Štaba Prve grupe slovenačkih partizanskih odreda od 1 novembra 1942 god. o nemačkoj ofanzivi u avgustu i septembru i o položaju u Gorenjskoj posle ofanzive. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 75.)
45. Pismo Edvarda Kardelja komandantu Trećeg bataljona ZDO od 4 novembra 1942 god. o zadacima bataljona. (Tom VI. knj. 4, dok. br. 78.)

46. *Pismo Edvarda Kardelja intendantu Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda od 4 novembra 1942 god. o načinu snabdevanja partizanskih jedinica iz Ljubljane.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 77.)
47. *Pismo sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu od 5 novembra 1942 god. Kotarskom komitetu KPH Metković o potrebi koordinacije akcija Metkovičkog bataljona i bataljona »Sloboda« i uspostavljanja stalne međusobne veze.* (Tom IV, knj. 8, dok. br. 18.)
48. *Izveštaj komesara Jablaničkog NOP odreda od 9 novembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Leskovac o razbijanju Jablaničkog NOP odreda u martu 1942 godine.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 4€.)
49. *Izveštaj politkomesara Druge grupe slovenačkih partizanskih odrečki od 14 novembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o situaciji u Štajerskoj.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 86.)
50. *Izveštaj Partiskog biroa Trećeg bataljona udarne brigade »Tone Tomšič« od 15 novembra 1942 god. o radu Bataljanskog biroa.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 91.)
51. *Izveštaj sekretara Pokrajinskog komiteta KPS za Slovenačko Primorje od 15 novembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o situaciji u Slovenačkom Primorju.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 89.)
52. *Bilten Političkog komesarijata slovenačke partizanske vojske br. 1 od sredine novembra 1942 godine.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 92.)
53. *Pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 16 novembra 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPS za Primorsku.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 93.)
54. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 17 novembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o sprečavanju pljačke od strane okupatora, i poziv sekretara Okružnog komiteta na sastanak u Beogradu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 47.)
55. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 18 novembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Leskovac o pomoći Ozrenskom i Nišavskom NOP odredu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 48.)
56. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 18 novembra 1942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o zadacima partizanskih odreda i partiske organizacije.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 49.)
57. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 novembra 1942 god. Okružnom povereništvu KPJ za Kraljevo o*

- zadacima Kraljevačkog NOP odreda. (Tom I, knj. 4, dok. br. 53.)
58. Pismo Štaba Kalničkog NOP odreda od 21. studenog 1942 god. komesarima bataljona o potrebi raskrinkavanja izdajničke uloge četnika Draže Mihailovića. (Tom V, knj. 9, dok. br. 81.)
 59. Izveštaj Štaba Moslavačkog NOP odreda od 22 studenog 1942 god. Štabu Druge operativne zone Hrvatske o stanju u odredu i na terenu. (Tom V, knj. 9, dok. br. 87.)
 60. Uputstvo Štaba Moslavačkog NOP odreda od 23 studenog 1942 god. o radu komesara bataljona i četa. (Tom V, knj. 9, dok. br. 88.)
 61. Izveštaj Štaba Četvrte operativne zone od 24 studenog 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojno-političkoj situaciji na području Dalmacije. (Tom V, knj. 9, dok. br. 91.)
 62. Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 24 novembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Srem. (Tom II, knj. 6, dok. br. 176.)
 63. Bilten Političkog komesarijata slovenačke partizanske vojske br. 2 od 25 novembra 1942 godine. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 104.)
 64. Propratno pismo i direktiva sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 25 novembra 1942 god. partiskim rukovodstvima u divizijama o dužnostima i zadacima saradnika i dopisnika »Borbe« u Narodnooslobodilačkoj vojsci i na terenu. (Tom II, knj. 6, dok. br. 179.)
 65. Pismo narodnog heroja Mirčeta Aceva od 25 novembra 1942 god. o neuspehu bugarskih vlasti da slome otpor makedonskog naroda. (Tom VII, knj. 1, dok. br. 47.)
 66. Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 26 novembra 1942 god. članu Pokrajinskog povereništva povodom stvaranja operativnog rukovodstva za Jastrebački, Pasjačko-jablanički, Rasinski i Kukavički NOP odred. (Tom I, knj. 4, dok. br. 56.)
 67. Izveštaj političkog komesara Prve brigade od 29 novembra 1942 god. političkom komesaru Prve proleterske divizije o hrabrosti i moralu boraca i rukovodilaca pri ulazu na Sitnicu. (Tom IV, knj. 8, dok. br. 103.)
 68. Izveštaj političkog komesara Prve proleterske divizije od 29 novembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o moralno-političkom stanju u diviziji. (Tom IV, knj. 8, dok. br. 102.)
 69. Podaci iz pisma Edvarda Kardelja o toku Treće neprijateljske ofanzive u Sloveniji koje je novembra 1942 god.

uputio rukovodilac radio-veze CK KPJ iz Zagreba Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu. (Tom II, knj. 6, dok. br. 170.)

70. Dopis Štaba Četvrte NOU divizije od 1 decembra 1942 god. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku Krajinu i Okružnom komitetu za Grmeč o zajedničkom angažovanju na popuni divizije novim borcima. (Tom IV, knj. 8, dok. br. 112.)
- Ti. Izveštaj Politodjela Druge krajiške NOU brigade od 1 decembra 1942 god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o moralno-političkom stanju u brigadi. (Tom IV. knj. 8, dok. br. 120.)
72. Pismo politkomesara Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda od 1 decembra 1942 god. Francu Leskošku-Luki o povoljnim uslovima za proširenje ustanka u Gorenjskoj. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 113.)
73. Pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 1 decembra 1942 god. Pokrajinskom sekretarijatu KPS za Gorenjsku o zadacima Partije u Gorenjskoj. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 112.)
74. Izveštaj čla-na OK KPJ za Niš od 3 decembra 1942 god. Okružnom komitetu o situaciji u Toplici i stanju partiske organizacije u Jastrebačkom odredu i na terenu. (Tom I, knj. 4, dok. br. 62.)
75. Izveštaj sekretara Pokrajinskog komiteta KPS za Slovenačko Primorje od 3 decembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o radu Partije u Slovenačkom Primorju. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 115.)
76. Pismo Marka Belinića Ivi Marinkoviću od 8 decembra 1942 godine. (Tom V, knj. 10, dok. br. 21.)
77. Izveštaj sekretara Pokrajinskog komiteta KPS za Slovenačko Primorje od 14 decembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o pokrajinskoj partiskoj konferenciji. (Tom VI, knj. 4, dok. br. 124.)
78. Uputstvo Štaba Prve proletarske brigade od 16 decembra 1942 god. političkim komesarima bataljona za politički rad na terenu i u jedinicama i o ukazivanju pomoći prilikom organizovanja narodnoslobodilačkih odbora. (Tom IV, knj. 8, dok. br. 189.)
79. Pismo političkog komesara Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske od 22 decembra 1942 god. političkim komesarima Seste, Sedme i Osme divizije o nekim propustima u akcijama i u radu s jedinicama. (Tom V, knj. 10, dok. br. 70.)

80. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 24 decembra 1942 god. komandantu Glavnog štaba NOP odreda Srbije o stavu prema jugoslovenskoj izbegličkoj vladi u Londonu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 69.)
81. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 24 decembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Aranđelovac o vojno-političkom radu na terenu.* (Tom I. knj. 4. dok. br. 70.)
82. *Izveštaj od 25 decembra 1942 god. Centralnom komitetu KPS o organizaciji relejnih stanica u Dolenjskoj.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 135.)
83. *Uputstvo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 28 decembra 1942 god. Štabu Požarevačkog NOP odreda »Veljko Dugošević« o vojno-političkom radu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 71.)
84. *Izveštaj Partiskog biroa udarne brigade »Tone Tomšič« od 30 decembra 1942 god. o stanju u partiskoj organizaciji brigade.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 140.)
85. *Pismo Mesnog komiteta Prilep rukovodstvu odreda »Pitu Guli« od 31 decembra 1942 god. u kome se traži izveštaj o stanju odreda i mogućnostima za opstanak na kruševskom terenu.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 52.)
86. *Pregled sastava štabova, brojno stanje ljudstva i naoružanja u jedinicama Prve grupe slovenačkih partizanskih odreda i stanje Partije u Gorenjskoj početkom decembra 1942 godine.* (Tom VI, knj. 4, dok. br. 114.)
87. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od decembra 1942 god. komandantu Glavnog štaba NOV i PO Srbije o obnavljanju Suvoborskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 73.)
88. *Bilten Političkog komesarijata slovenačke partizanske vojske br. 3 od sredine decembra 1942 godine.* (Tom VI. knj. 4, dok. br. 126.)
89. *Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPS za Gorenjsku Centralnom komitetu KPS o neuspehu nemačke mobilizacije.* (Tom VI. knj. 4, dok. br. 144.)
90. *Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Srem podnetog na partiskom savetovanju decembra 1942 godine.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 60.)
91. *Pozdrav komunista sa partiskog savetovanja održanog u Sremu decembra 1942 god. borcima Trećeg NOP odreda (Sremskog) Treće operativne zone Hrvatske.* (Tom I. knj. 6, dok. br. 59.)

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Acev Mirče Stojče (Stavre) — 106, 157, 212, 516
 Acev Vera — 156, 157
 Aćimović Ljuban — 85
 Aćimović Milan — 21
 Agbaba Dušan — 341
 Ahmetović Lutvo — 242
 Ajduković Dane — 117, 468
 Aksentijević Vlada — 18
 Aksentijević Živadin — 18
 Aleksić Sava — 21
 Anaf Solomon — 20
 Andrejev Bane (Delčev) — 45, 106, 156–158, 212, 214
 Andrić Branko — 185
 Apić Doka — 184
 Apostolski Mihailo — 106
 Arsenijević Milan — 218, 221, 369
 Arsov Ljupčo — 157, 211, 212

B

Babić Branko — 75, 88, 92, 100, 101, 104
 Babić Josro — 254
 Babić Petar Pero (Pepa) — 47, 468
 Babić Radomir — 414
 Babović (Cuković) Spasenija Cana — 27, 264, 265, 371
 Bajalski Rista Vardarski — 212
 Bajić Branko — 184, 185, 192, 196
 Bakarić Vladimir — 289, 462
 Bakić Mitar — 411
 Bakoš A. (Mađar iz Ade) — 183
 Baletić Marko — 488
 Balgarjanov Bojan — 156
 Baltić Milutin Mića — 152
 Bartol Pavle — 397
 Baruh Izidor — 20
 Baruh Jakov — 20

Baruh dr (iz Livna) — 261
 Bašić Janko — 508
 Bašić Rade — 93, 96, 103
 Batos Borka Bora — 97
 Batos Boro — 98
 Batos Radoje — 90, 92, 99
 Bavec Anton Cene — 180
 Bebić Miloš Ujko — 183
 Belinić Marko — 243, 467, 517
 Bern Lilika — 182
 Benković Boško — 66
 Berberovski Dimitar Klime — 45
 Berus Anka — 239, 289
 Bešlin Đorđe — 184
 Bijelić (šef odeljenja bolnice br. 1 pri Vrhovnom štabu) — 259
 Bilić Božo Marjan — 414
 Birčanin Ilija — 13
 Bižić Duro — 508
 Bjelajac Gojko — 94, 99
 Bjelobaba Đuro — 117
 Blagojević Milan — 18
 Blagojević Vera — 19
 Blam Oto — 182
 Blanuša Ilija Ico — 48, 117, 394
 Blažević Jakov — 47
 Blažević Mihajlo — 345
 Blažić Petar — 183
 Bobar Rajko — 508
 Bogdanović Rada — 252
 Bogdanović Savo — 381, 382
 Bojanić Vlada Vladan — 298, 357, 380
 Bojović Dragan — 19
 Borić Dušan — 262
 Bosnić Jovo — 254
 Boško (iz 1. bat. 2. ličke brigade) — 50
 Božić Cveto — 182
 Božić Nikola — 238
 Božić Savo — 13
 Božović dr Saša — 259

Božović Vladimir — 294, 352, 407
 Brajović Radomir — 262
 Brankov Dejan — 193
 Bravničar Dušan (Veljko Kočevar) — 397, 477
 Brkić Anka — 254
 Brkić Duško — 177
 Brkić B. Jovan — 182, 183
 Brković Milenko — 18
 Brković Sava — 71
 Brozović Stevo — 117
 Bukumirović Miroslav — 20
 Bulajić Jovan — 262
 Bulat Rade — 280
 Bursać Ilija — 92, 93
 Busar Franc — 477
 Bušatlić dr (iz Vojne bolnice br. 2 pri Vrhovnom štabu) — 401
 Butijer Vesna — 253
 Butina Todor — 386

C

Capudra Jela — 330
 Čiganović Milan — 341
 Cimer Venda — 182
 Čipušev (saradnik okupatora) — 212
 Crnobrnja Bogdan — 33
 Cvetković Vita — 265
 Cvjetičanin Dušan — 254

C

Čalovska Ljiljana — 212
 Čanak Mile. — 254
 Čanković Marko — 297
 Celebić Milovan — 409
 Celović Kata — 184
 Celović Žarko — 184
 Cerin Miha — 476
 Čiplić Vujica — 183
 Čkatorov Dimitar — 212
 Čkatorov Jordan — 212
 Čolaković Rodoljub — 502
 Conč Jože (Prlek) — 480
 Corton Milan — 250
 Cović Dane — 254, 333
 Čulić Mihajlo — 341
 Čupurdija Milan — 117
 Čurčin Nova — 184

C

Cirpanov Radivoje — 183, 185, 186
 Čučuz Markica — 370
 Čučuz Miloš — 370

Cujić Dušan — 254
 Cujić Nikola — 117
 Čuković Mirko — 224
 Čurkćev (oblasni načelnik u Bitolju) — 160

D

Dakić Milisav — 237
 Damjanović Pera — 379, 421
 Damjanić Rade — 340
 Dangić Jezdimir — 13
 Davidović Simo — 341
 Debeljak Stjepan Bil — 347
 Dejanov Stevan — 185, 192
 Dejanović Dušica — 183
 Dejanović Milić — 237, 345
 Demonja Nikola — 431
 Deretić Dušan — 85
 Despotović Drago — 261
 Dimitrijević Voja — 71
 Dimitrijević Zivan — 298, 357, 380
 Dimitrov Georgije — 27
 Dimov Cvetan — 157
 Divjak Blagoje — 117
 Divjak Bude — 117
 Divnin Stevan Babo — 185
 Dmirović Milan — 295
 Dolovac Zdravko — 184
 Domanji (čl. OK za južnu Bačku) — 195

Doroslavski Ljubomir — 182
 Dotlić Dušan — 117
 Dozet Petar — 228, 229, 232, 289
 Dragović Toza — 19
 Drakulin Petar — 117
 Drapšin Petar — 430
 Drča Marko — 93
 Drenović Uroš — 13, 65, 199
 Drljević (četnik) — 502
 Dugošević Veljko — 19, 60
 Đukić Stevan — 19
 »Dušanka« (Branka iz Niša) — 212

D

Đaković Dura — 27
 Đaković Milan — 254
 Đilas Milovan — 196
 Đisalov Sava — 182
 Đitkov Dušan — 184
 Đorđević Dragoslav Goša — 347, 394
 Duga Pavel — 182
 Đukanović dr Vojo — 260
 Đukić Milan Grbo — 165, 238
 Đukić Dušan — 227

Đukić Jandre — 117
Đukić Nikola — 254
Đulo (član SK Zabalj — Mađar) — 184
Durić Ljubodrag — 368
Đurović Milinko — 68. 71

Dž

Džilitov Neco — 183

E

Egić Milan — 95

F

Filipović Miodrag — 258
Francetić Jure — 82

G

Gabrovski (Min. Un. poslova Bugar-
ske) — 46
Gaćinović Vladimir — 137
Gajić Ignjat — 185
Gajić Mile — 332
Ganjin Velimir — 185
Gašperšić Franc Crednik — 477
Gavrilović Miloš — 260
Gložanski Zdravko — 183
Gluvakov Doko — 186
Godina Ferdo (Marko Mejač) — 179
Goldšmit dr Zora — 258, 259
Goranović Maksim — 387
Gošnjak Ivan — 381
Grahek Zvonko — 392
Graonić Mlado — 97
Gregorić Pavle Pajo — 33. 287. 289.
Grin Rudolf — 182
Grković Branko — 392
Grnuša (četnik) — 436
Grubač Dušan — 21
Grujić Rade Crni — 193
Gržetić Josip Joso — 56. 59
Gržetić Mica — 241
Gutman Frida — 261

H

Hebrang Andrija — 172, 177. 289
Hinić Pejica — 332
Hitler Adolf — 11, 60—63, 159, 160.
214. 313, 361, 502
Holjevac Ve[^]eslav Veco — 242. 372.
376. 381. 383

Horvat Josip — 172, 431
Horvatić Mato Marko — 241, 282
Hostnik Ivan Jovo — 396, 477
Hrast Rudi — 280
Hren (župnik) — 479
Hrubik Martin — 182
Hrubik Rudo — 182

I

Ignevski Pavle Sekula — 45
Ignjatović Vučko — 13
Ilić Milan — 19
Ilić Slobodan Čiča — 425, 431
Ilin Rajko — 184
Ivačković Gordana Crna — 184, 185,
187
Ivanišević Stevo — 334
Iveković dr Mladen — 175
Ivković Rade — 42

J

Jakšić Pavle — 446
Janjanin Rade — 118, 120, 375
Janjić (četnički major) — 436
Janjić Tihomir — 409
Jankez Grga — 33
Jerković Dušan — 19
Jevđević Dobrosav — 13, 285
Jevremović Voja Tribrodanin — 62
Jocić Boža — 185
Jocić Košta — 185
Jojinović Ljubo — 341
Jojkić Đurica — 184
Jojkić M. Nikola — 185
Jojkić D. Rade — 185
Joka Milan — 425
Josipovski Kuzman — 157
Jovanović Blažo Zetin — 68, 71. 106.
203
Jovanović Dragomir Dragi — !0.
21, 28
Jovanović Dura — 190—192
Jovanović Milica — 400
Jovanović Miroslav Milan (Trulež)
— 252
Jovanović Petar — 259
Jovanović Radovan (Radoje) Rade
— 20
Jovanović Stevan Stevica (Jovin) —
189—191
Jovanović Zikica — 19
Jovičević Niko — 326

Jovović Milica — 259
Jurinčić Niko — 67, 198, 201

K

Kačanski Lučić Vida — 183
Kajić Nikola — 446
Kalabić Ahmed — 85
Kalabić Milan — 13, 60, 62, 63
Kandrić Frane Rude — 179
Kapetanović Hajro — 143—145
Kapičić Jovan — 411, 412
Karabegović Osman — 143—145
Karan Đorđe — 341
Karan Stevan — 117
Kardelj Edvard — 497, 512, 514—516
Kardoš Ferenc — 182
Karaš Milutin — 118, 238
Karaš Pai — 182
Kentrić Dušan — 254
Kerović Radivoje — 508
Kidrić Boris Peter — 322
Kiš Erne — 183, 185
Kladarin Đuro — 48, 446, 447, 450
Klajnhapel Franc Švaba — 258
Klaus Rudolf (Nemac) — 182
Kleut Petar — 349
Kljajić Filip Fića — 275, 323, 377
Kljajić Rade — 117
Knap Ivan (Rudar) — 480
Knežević Anda — 98
Koči Ivan — 182
Kolar Zdravko — 394
Koliševski Lazar Lazo — 155, 156, 211
Kom Milan — 183
Komar Slavko Mrgud — 363
Komnenić Petar — 71
Končar Naranča — 332
Končar Rade Brka — 196
Korać (četnik) — 13
Korać Dušan — 323, 325
Kovačević Borislav — 495
Kovačević Brane — 99
Kovačević Dušan — 508
Kovačević Mija — 19
Kovačević Veljko — 55, 58
Krajačić Ivan Stevo — 290
Krajger Boris Janez — 498
Krajger Dušan Jug — 513
Krämer Jozef — 183
Krapčev (Bugarin) — 159
Krsmanović Branko — 18
Kucurski Milenko — 185
Kučera (bivši član CK KPJ) — 195
Kukec dr Stanko — 258, 401
Kukoč Ivica Jordan — 32, 414

Kulenović Džafer — 502
Kunić Uroš — 239
Kušić Milinko — 445
Kvaternik Eugen — 83

L

Labat Jan — 182
Lah Milan Ivko — 477
Lajović Mileva — 68, 249, 387
Lederer B. Andrija — 182
Lederer Andrija Vandi — 183
Lenjin Ilić Vladimir — 25
Leskošek Franc Luka — 517
Lompar Blažo — 388
Lončar (iz Prvog kordunaškog NOP odreda) — 40
Lončar Jovica — 381
Lončarević Dura — 323
Lopajić Ivica — 241
Lović Jezdimir Jezda — 323
Lovrenović Đuro — 278
Lovrić Iso — 254
Lubarda Milutin — 291, 407
Lukačević Ferid — 347
Lukačić Stevica — 42
Luketić Nikola — 85

Lj

Ljotić Dimitrije — 8, 11—13, 20, 25, 60, 61, 146
Ljubičić Zivorad — 210
Ljubojev Sava — 183
Ljubojev Žarko — 185

M

Maček dr Vlatko — 448
Mačkov Mane — 45
Majdner Vlado Kurt — 35
Majer Oto — 183
Majhrovski Đukan — 341
Maksimović Milić — 403
Malinska Vesa — 212
Malobabić Nikola — 42
Mamić Miloš — 18
Mandić Dušan — 341
Mandić Gligo — 326
Mandić Zorka — 254
Manola Srećko — 125, 232, 233, 238
Marasović Olga (Okrugla) — 82
Marčeta Milan Mile — 340, 341
Marčetić Mile — 236
Marčok Andrija — 183
Marčok Jan — 182

Marin Dragan — 79, 93. 94. 98. 99. 104
 Marin Mladen Vlado — 392
 Marinković Ivo Slavko — 33. 82, 83, 289, 430, 517
 Marjanović Joco — 99. 104
 Marjanović Mile — 341
 Marković (iz Brigade »M. Gubec«) — 476
 Marković Bora — 18
 Marković Josip — 183
 Marković Svetozar Toza — 184—186. 190—192. 196
 Marojević Milinko — 68, 387
 Martinac Mijo — 409
 Martinović Ratko — 67, 199
 Mastelica Dušan — 254
 Matetić Dušan Luka — 58
 Matić Jelena — 21
 Matijević Miloš Mrša — 18, 27
 Mauzer Dragan Slobodan — 252
 Muzalica Nikola — 436, 437
 Mažar Josip Soša — 102—104
 Medić Mićo — 254
 Medić Perica — 254
 Medulić Bogdan — 185
 Medulić Danilo — 185
 Mededović Junuz — 223
 Midžić Dževad — 98
 Mihailović Draža — 8, 11—15. 21—23. 25, 50, 60, 62, 65, 108, 109, 128, 146, 164, 177, 198, 199, 212, 436, 499, 502, 514, 516
 Mihajlov Vančo — 159, 160, 212
 Mijalković Milan — 19
 Mijušković Radoje - • 260
 Mikašinović Simo — 118
 Mikeš Đorđe — 183
 Milankov Marko — 185
 Milić Gavre — 254
 Milojković Mirko — 410
 Milosavljević Milošav — 392
 Milutinović Ivan Čvorak — 197
 Milutinović Vukalica — 68
 Miljenović (iz Prvog kordunaškog NOP odreda) — 43
 Miljuš Bogdan — 227, 228
 Miljuš Rajko — 340, 341
 Minderović Cedomir — 369
 Minkov Blagoj — 156
 Mirić Momčilo — 254
 Mrković Rade — 117
 Misirača Dušan — 145
 Mišković Branko — 21
 Mitrev Dimko — 45
 Mitrović Mika — 19
 Mitrović Ratko Silja — 21. 181

Mitrović Vukica — 19
 Mlakar Franc Robert — 179
 Močnik Cveto (Florijan Notranc) — 153, 480
 Mokić Branislav — 182
 Mokranjac Dragutin — 21
 Momčilović Rade — 42
 Moškrič Jože Ciril — 331
 Možina (komandir u Brigadi »Matija Gubec«) — 476
 Mrazović Karlo Gašpar (Orteg) — 33, 37, 177. 289. 310
 Mrak (ustaški bojnič) — 290
 Mrda Ilija — 254
 Mrda Simo — 229, 256, 334, 335, 472
 Mugoša Andrija — 68, 327, 384
 Mugoša Dušan — 68, 106
 Musolini Benito — 159, 313, 502
 Mutak Vlado Mrki — 427, 431
 Mutapović Dragoslav Mutap — 339
 Mutić Jovan — 341
 Muzga Rudolf — 331

N

Nacev Mara — 156, 157, 211, 212
 Nad Košta — 201
 Naumov Stiv — 106
 Naumovski Naum Borče — 45
 Nedeljković Anga — 253
 Nedeljković Raja — 387
 Nedić Milan — 8, 11—14. 20, 22, 25. 60—62, 109, 146, 502
 Nedić Neško — 13
 Nemet Antol — 182
 Nemet Vladimir (Braco Kozarački) — 97
 Neoričić Milijan — 446
 Nešković Blagoje Mihajlo — 211
 Nikčević Radislav — 20
 Nikolić Voja — 21
 Nikoliš dr Gojko — 257, 268
 Nojman dr Ljuba — 261
 Novaković Božo — 340
 Novaković Vlado — 372, 375, 501
 Novković Milić — 41
 Novković Momčilo — 233
 Novljan Jure — 280
 Novović Bogdan — 261

O

Obradović Bojan — 252
 Ognjenović Mirko — 21
 Ogrizović Dane (Njole) — 54

Opačić Sava — 228, 332
Oreščanin Bogdan — 118. 381. 382
Orlović Đoko — 333

P

Paci Viktor Mirski — 35
Pajić David — 20
Pajić Mile — 120
Pamuković Kamilo — 332
Pantić Julka — 258
Papić Radovan — 490
Papo dr Isak — 258
Parać Branislav Relja — 251
Parenta dr Nenad — 19
Pavelić Ante — 62, 80, 109, 132. 159.
160. 427. 431, 502
Pavlović Dragoslav Dragan (Dragče.
Silja) — 19
Pavlović Ilija — 382
Pavlović Milan — 446
Pećanac Košta — 8. 11—13. 16. 20.
25, 146
Pejin Ivan — 183
Pejnović Nikica — 104. 335
Pekić Mirko — 91, 104
Pekić Sofija — 260
Pekić Vlada — 85
Penezić Slobodan Krcun — 222, 377
Perme Jože (Kekec) — 480
Perić Ignjatne M
Perović (iz OK Banja Luke) — 377
Perović Branko — 388, 392
Perović Lepa — 285
Perović Puniša — 68, 210
Pešić Dobrija — 258
Petrov Braco — 191
Petrov Dragica — 191
Petrović Dušan Sane — 250
Petrović Miloš — 196
Petrović Nikola — 185, 192
Petrović Petar — 341
Pevač Velemir — 144
Pihler Borka — 258. 399
Piletić Velimir — 63
Pindžur Strašo — 106
Pirjevec Dušan (Ahac Brodar) —
170, 180
Počuća Jandrija — 254
Pogačarević Sima — 18
Pokrajac Đurađ (Duda) — 47
Popivoda Krsto — 27
Popović Dane — 254
Popović Jovan — 223
Popović Miladin — 107
Popović Nikola — 228
Popović Sveta — 13

Popović Vladimir Vlada — 228, 233,
281, 289. 423, 440, 512
Popović Vojin (Božović Petar) — 495
Potkonjak Milan — 333
Pozderac Nurija — 386
Praznik Jože — 479
Pražić Srdan — 254
Priča Đuro — 333
Princip Gavriilo — 137
Prke Vančo — 44
Prokčev (Rusinka) — 183
Pucar Đuro Stari — 364, 377, 487
Puštek Martin — 427

R

Rački Marija — 18
Radaković Lazo — 47, 227
Radaković Simo — 237
Rade (oficir u Glav. štabu Hrvatske)
— 172
Radojčić L Savo — 446
Radosavljević Dobriboje Bobi (Lju-
ba) — 44—46, 155, 160, 163, 211, 214
Radovanović Borisav — 261
Radovanović Zivko — 182
Radović Pero — 336, 339
Radujkov Đorde — 182
Radulović Milan — 254
Radulj Branko — 340, 341
Raičević Milisav — 68
Ranković Aleksandar Leka (Marko)
— 115, 196, 339, 362, 513
Rapajić Rade — 117
Rastović Miloš — 165
Rašeta Ilija — 117, 237
Rašeta Rade — 228
Ratković Bude — 254
Ratković Mile — 39
Repac Bogdan — 117. 332
Ribar Ivo Lola — 7, 362, 364
Ribar Jurica — 363
Ristić Pera — 21
Rogić Ljubomir — 259
Romano Betika Tina — 363, 364
Rosić dr Simo — 196
Rozman Ivan Levac — 179
Rukavina Ivo — 233. 236
Ržek dr Alfred — 93, 97, 99

S

Sabo Geza — 183
Sadik Ramiz — 107
Saili Dragutin Konspirator — 289
Salaj (iz Subotice) — 195

Salasi (mađarski fašista) — 188
 Salatović Nikola — 228
 Santo Gabrijel — 427
 Savić Aleksija — 398
 Sekulić Bane — 183
 Senić Dušan — 340, 341
 Serdar Nikica — 332
 Simatović Bacan — 85
 Simić (iz 10. hercegovačke brigade) — 248
 Simin Milan — 182
 Smajević Vasilje Vasa — 163, 214
 Srdenović (četnik) — 436
 Sredojev Proka — 191
 Sremčev Anica — 184
 Sremčev Lazar — 185
 Sretenović Dušan Dule — 324
 Srzentić Spiro — 495
 Staljin Visarionović Josif — 29, 264, 442
 Stamenković Božo — 18
 Stamenković Košta — 19
 Stanišić Baja — 13
 Stanković Dušan — 332
 Stanković Duro — 468
 Stanovnik Janez Tine — 178
 Stefanović Svetislav Čeca — 411, 414
 Stepanov Petar — 185
 Stepanov Zivko — 185
 Stijelja Eranko — 333
 Stilinović Marijan — 430, 440
 Stojakov Petar — 184
 Stojaković Miloš — 88, 102, 103
 Stojanović Luka — 85
 Stojanović Slavko — 117
 Stole (iz Jablaničkog NOP odreda) — 214
 Strle Viktor Fric — 180
 Strojnc Pavle Kraševac — 339
 Strugar Bogdan — 341
 Strugar Duro — 18, 27
 Stupar Boško — 341
 Svilar Gojko — 117
 Svilar Slavko — 254

Š

Sakić Mićun — 47, 468
 Samu Mihalj (Mađar) — 183
 Sapić Milivoj — 375
 Sašić Dušan — 117
 Satorov Šarlo — 155—157, 212
 Savli Oskar Jakob — 361
 Sćekić Vlado — 419
 Sćurla Josip — 18
 Siljegović Boško — 75, 97—100, 103
 Siranović Nikola — 117

Škorić Bogdan — 334
 Sokica Košta — 183
 Sraj Anton Aljoša — 180
 Stai Fridrih (Nemac) — 82, 103
 Strok Izidor — 431
 Strukelj Tomo — 118
 Sučov Dušan — 182
 Šumonja Miloš — 43, 118, 126
 Šušnjar Janko — 447
 Š'išterčić Anton (Tine Zeleznik) — 476
 Švabić Mihajlo — 363

T

Talevski Borko — 156, 157
 Tanevski Boris — 45
 Tarabić Joco — 381
 Temelkovski Borko — 157
 Tikvicki (polj. radnik) — 183
 Tikvicki Geza — 185, 192, 197
 Timar Zoltan — 183
 Tišma Jovo — 254
 Tišma Todor — 254
 Tito Josip Broz — 7, 14, 81, 87, 105, 107, 111, 166, 181, 206, 230, 231, 264, 309, 354, 364, 372, 395, 442, 488, 512—514, 516, 517
 Todorović Boško — 13
 Toić Marko — 120
 Tomanović Vlado — 488
 Tamašević Jovica — 42
 Tomašević Stana — 364
 Trampuž Karlo — 180
 Tršar Frane Tesar — 180
 Tubin Milan — 341
 Tulić Jusuf — 196, 197
 Turinski Žarko Arsa — 189, 190, 192
 Turkalj Joso — 254
 Turkulin Artur — 349, 372
 Turšić Ivan (Iztok Rakovac) — 178

U

Umičević Slavko — 341
 Utješinović Dušan — 94
 Uzelac Ilija — 254
 Uzelac Milan — 54, 167, 297
 Uzelac Miloš — 469
 Uzunovski Cvetko Ibrin (Spanac) — 106, 157, 212

V

Val Lola — 183
 Varga Đula (Mađar) — 182
 Vasović Cedomir — 60

Velkovski Dorè Košta — 44
 Veljković Ilija — 252
 Veljković Stanimir Zele — 18
 Vidović Anton — 375
 Vidović Dušan — 100
 Vidović Nikola — 38, 42
 Vijoglavin Ivan — 186, 187
 Vinter dr (iz bolnice br. 1 pri Vrhovnom štabu) — 259
 Vlahović Veljko — 7
 Vlasarević Sava — 19
 Vojinović Uroš — 341
 Vojnović (iz Prvog kordunaškog NOP odreda) — 40
 Vol Ankica — 183
 Vučenović Dragoje — 341
 Vujičić Radovan — 144
 Vujin Dura — 184
 Vujnović Bogdan — 47. 49, 117, 165. 423
 Vujnović Damjan — 233
 Vujnović Jovo — 236
 Vujović Milica — 259
 Vujović Ratko Coče — 91. 99
 Vukadinović Milan — 333
 Vukelić (pop) — 285
 Vukelić Savo — 59
 Vukmanović Svetožar Tempo — 107
 Vukmirović Boro Crni — 107

Vukmirović Lukica — 254
 Vukojević Dušan — 341
 Vuković Bogdan — 340

Z

Zaviša Dušan — 341
 Zenić Nikica — 410
 Zinger dr M. — 183
 Zlatarić (iz 4. brigade 8. divizije) — 351
 Zličić Đorđe — 183
 Zrenjanin Žarko Uča — 186. 189—192

Z

Zeravljev Jovan — 182
 Žica Miloš — 246, 278
 Zigić Rade — 469
 Zigić Rade — 332
 Zivanović Nikola — 193
 Zivanović Vlada — 183
 Zivković Zivko — 446
 Zujović Sreten Crni — 7. 224. 354. 362, 473, 475
 Zunić Jela — 263
 Zupančić Janez Simen — 477

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 313, 357, 442
 Ajdovec — 395
 Albanija — 105—107, 109
 Amerika — 14, 25, 199, 313
 Augušanovec (s.) — 462
 Austrija — 20

B

Babje Gore (pl.) — 176, 434
 Bačka (predeo) — 181, 182, 184—196
 Bačka Palanka — 183
 Bačka Topola — 184
 Bačvani (s.) — 94
 Bair (s.) — 434
 Balkan — 188
 Banat (predeo) — 176, 181, 185—187, 189—194
 Bane (s.) — 478
 Banja Luka — 64, 65, 76, 77, 81, 82, 91, 128, 142, 258, 376, 442
 Banija (predeo) — 31, 40, 42, 81, 83, 171, 221, 232, 233, 235, 239, 284, 286, 289, 290, 295, 352, 435, 513
 Banova Jaruga (s.) — 433, 434
 Banjica (s. kod Beograda) — 253
 Baraci (s.) — 128
 Baranja — 181
 Barilovići — 283
 Begovići — 277
 Begovo Brdo (s.) — 464, 465
 Begunje (kod Cerknice) — 329, 512
 Belaj (s.) — 382
 Benakovac (s.) — 341
 Benete (s.) — 478
 Beograd — 18—20, 156, 176, 190—192, 197, 206, 252, 287, 349, 354, 370, 411, 433, 515
 Berlin — 61
 Bigula (brdo) — 44
 Bihać — 31, 78, 257, 260, 264, 283, 339, 341, 355, 363, 389, 391, 402, 481, 482
 Bijela (s.) — 424
 Bilo Gora (predeo) — 284, 424—426, 429, 432
 Biokovina (s.) — 199
 Birač (predeo) — 508
 Bistrica (s.) — 91, 102
 Bistro (s.) — 208
 Bitolj — 44, 46, 160, 212, 213
 Bizovik (s.) — 330
 Bjela Voda — 386
 Bjelaj (s.) — 257
 Bjelašnica (pl.) — 30
 Bjelemic — vidi Odžaci
 Blagaj (s.) — 94, 118, 125, 388
 Blagorodovac (s.) — 287
 Blata (s.) — 54
 Blatnica — 385
 Bloke (predeo) — 479
 Blaška Planota (visoravan) — 329
 Bobota (s. u Sremu) — 177
 Bogomila (s.) — 160
 Boka Kotorska — 22
 Borojevići (s.) — 277
 Bos. Dubica — 76—78
 Bos. Gradiška — 76
 Bos. Kostajnica — 76
 Bos. Krupa — 78, 127, 128, 132
 Bos. Novi — 76, 78, 83, 90, 94, 257, 340, 388, 389, 391, 442, 448, 481, 487
 Bosanska Krajina — 13, 30, 31, 65, 76, 79—81, 83, 102, 127—141, 171, 199, 221, 248, 257, 364
 Bosanski Kovačevac (s.) — 462
 Bosanski Petrovac — 97, 132, 134, 257, 262, 364, 370, 403
 Bosansko Grahovo — 132, 357, 369, 370
 Bosiljevo (s.) — 283, 382

Bosna — 11, 13, 19, 22, 30, 76, 79.
 128, 133, 137, 172, 176, 177, 236, 248.
 250, 252, 285, 286, 376, 428, 433—
 436, 502, 504, 512
 Bosna (r.) — 62, 91, 377, 386, 387
 Bosut (šuma) — 176
 Boštetje (s.) — 478
 Brankovac (s.) — 81
 Brlog (s.) — 54
 Brnača (brdo) — 77
 Bronzani Majdan (s.) — 77
 Bruvno (s.) — 228
 Brvanci (s.) — 414
 Brzaja (s.) — 426
 Budački (s. G. i D.) — 42
 Budimpešta — 61, 184, 187, 188
 Budići (s. V. i M.) — 284
 Bugarska — 157, 159, 211, 213, 214
 Bugojno — 215, 216
 Bukovica (predeo) — 31
 Bukovica (s.) — 38, 41—43
 Bunarevi (s.) — 142
 Bunčići (s.) — 390
 Bužim (s.) — 390

C

Cage (s.) — 436
 Capari (s. kod Bitolja) — 160
 Carigrad — 313
 Cazin — 390
 Cerknica (s.) — 329
 Cerovac — 121—123
 Cetina (r.) — 370, 409
 Cetingrad — 345, 348
 Cincar (pl.) — 30
 Crevarska Strana — 344
 Črljenac (s.) — 63
 Crna Gora — 13, 22, 30, 62, 68, 108,
 203
 Crna Lokva (s.) — 39
 Crni Kao (s.) — 252
 Crni Potok — 118

C

Cačak — 19, 60, 218
 Cadevica (s.) — 142
 Cemernica — 119
 Covac (s.) — 436
 Curug (s.) — 184

C

Cela (s.) — 341

D

Dabar (s. kod Otočca) — 50, 54
 Dabar (s. kod Prijedora) — 341
 Dakići (s.) — 221
 Dalmacija — 11, 13, 22, 31, 62, 215,
 221, 286, 290, 363, 387, 428, 490, 513,
 516
 Daruvar — 172—174, 432, 435
 Debarce — 44, 45
 Dednik (s.) — 478
 Derventa — 91
 Dinara (pl.) — 30, 367
 Doboj — 91
 Dobrljin — 76, 78, 94, 127
 Dobra (na Dunavu) — 60
 Dobro Selo (s.) — 264
 Dobrunje (s.) — 330
 Dodoši (s.) — 394
 Dolenje Jezero (s.) — 329
 Dolenjsko (predeo) — 511, 518
 Donja Drežnica (s.) — 409
 Donja Gračanica (s.) — 386
 Donja Stupnica (s.) — 334
 Donji Vakuf — 30, 215, 494
 Donji Lapac — 228
 Dragnić — 128, 221
 Drenovača (trig. 579) — 119
 Drenovac (s.) — 394
 Drenovci (s. kod Prilepa) — 160
 Drežnica — 55, 285
 Drinić — 257, 259, 260, 263, 266, 267,
 270
 Drniš — 261
 Drvar — 133, 134, 221, 260, 262, 266,
 270, 355
 Dubica — 76, 97, 103
 Duga Rijeka (s. kod Kalnika) — 426
 Dugo Polje (s.) — 208
 Dunav (r.) — 197
 Dunjak (s.) — 124
 Duvno — 408
 Dvor na Uni — 332, 334, 346, 347, 44«
 Dvorište (zaselak) — 94

D

Đakovica (varoš) — 107
 Đakovo — 36
 Đer (varoš u Mađarskoj) — 188
 Đevdelija — 160, 212, 213
 Đurište (s.) — 160

E

Engleska — 14, 25, 199, 313, 368
 Evropa — 61, 62, 65, 198, 212, 230, 506

F

Foča — 203, 495
Fojnica — 68
Fojnica (s. kod Velesa) — 160
Fruška gora — 79, 171, 176, 177
Futog — 182
Fužine (Gorski kotar) — 55

G

Gerzovo (s.) — 128
Glina (trgovište) — 235, 237, 238, 245, 276, 290, 382
Glamoč — 127, 134, 249, 385, 387, 413, 489, 494
Glamočko Polje — 365
Gložan (s. kod Novog Sada) — 182, 195
Gložane (s. kod Kučeva) — 19, 60
Gojilo — 171
Gola Planina (pl.) — 77, 86
Golubac — 60
Gomirje (s.) — 285
Gomjenica (r.) — 97
Gonarso (logor interniraca) — 512
Gora (s. u Sloveniji) — 480
Gore (s.) — 448
Gorenjsko (predeo) — 358, 360, 361, 497, 498, 512, 514, 517, 518
Gornja Gradina (s.) — 78
Gornjak — 62
Gornji Grad (trgovište) — 477
Gornji Jelovac — 77
Gornji Podgradci — 91
Gornji Vakuf — 30, 205, 208, 249, 384
Gorski Kotar (predeo) — 58, 284, 285
Gospić — 286
Grabarje (s. kod Gline) — 448
Grabovac (s. kod Obrenovca) — 18
Gračac (s.) — 285, 382, 453
Gračanica (s.) — 71
Gradina (kod Užica) — 19
Grahovo (s. kod Cerknica) — 178, 180, 329
Grčka — 155
Gredani (s.) — 436
Grmeč — 76, 81, 83, 84, 88, 92, 98, 132

H

Hadrovac (s.) — 340, 341
Halilovac (s.) — 341
Han Kola — 143
Hašani (s.) — 341

Hercegovina — 11, 13, 30, 62, 108, 137
Hrastovac (s.) — 287
Hrvatska — 11, 22, 30, 31, 62, 79, 109, 171, 172, 234, 268, 282, 285, 287, 290, 363, 364, 376, 429, 504, 512, 513
Hrvatsko primorje — 284, 285
Hrvatsko zagorje (predeo) — 242, 288, 427, 428
Hudi Vrh (s.) — 329

I

Ig (s.) — 479
Igman (pl.) — 264
Istra — 225, 226
Italija — 179, 313, 314, 368
Ivanec (s.) — 426, 429
Ivanjska (s.) — 76
Ivanščica (pl.) — 284, 428, 429

J

Jablanica (s.) — 91, 208
Jagodina — 20
Jajce — 128, 130, 134, 143, 197—199, 201, 216, 327, 367, 387, 416, 488
Janeži (s.) — 478
Janj (s.) — 134
Janče (s. u Sloveniji) — 330
Janjče (s.) — 166
Jarenina (s.) — 480
Jasenak (s.) — 285
Jasenovac — 78, 83
Javornik — 53, 166
Jelovac — 77, 78
Jezerane — 55, 56
Ježevica (s.) — 19
Johovica — 341
Jošavka (s.) — 376
Jugovac (s. kod Prokuplja) — 18
Jutrogošta (s.) — 78

K

Kadina Voda (s.) — 64, 65, 198
Kadinjača (brdo) — 19
Kakanj — 419
Kalenderi (s.) — 94
Kalinovik — 34, 195
Kališće Zg. (s.) — 478
Kalnik (pl.) — 172, 284, 424, 426, 429 —431, 463
Kaloči (u Mađarskoj) — 184
Kaluderovac — 166
Kalje (s.) — 382, 467

- Kamenski most — 382
 Kapela (pl.) — 53
 Karan (brdo) — 94
 Karlovica (s.) — 478
 Kavadar — 213
 Kažani (s. kod Bitolja) — 160
 Kestenjak (s.) — 123
 Kijevo — 408
 Kisač (s.) — 182, 195
 Klanac (s. kod Pazarišta) — 166
 Klanjec (trgovište) — 429
 Klasnić (s.) — 239
 Klipino Brdo (s.) — 43
 Klisina — 64
 Ključ — 97
 Kljuka — 120, 462, 466
 Knežica (s.) — 94
 Knin — 133, 369, 370
 Kninska krajina (predeo) — 133
 Kolarec — 427, 428
 Kolašin — 363
 Količane (s. G. i D.) — 213
 Komić (s.) — 48
 Konjic — 30, 133
 Kopčić (s.) — 205
 Koprivnica (grad) — 427
 Korana (r.) — 283, 295
 Koranski Brijeg (s.) — 344
 Korčanica (r.) — 257
 Korčula (o.) — 513
 Korenica — 232, 255
 Koritinja (s.) — 462
 Kordun (predeo) — 31, 54, 82, 119, 120, 164, 232—234, 239, 242, 255, 283, 285—287, 290, 382, 404, 435, 466
 Koruška — 360, 512
 Kosinj (s. G. i D.) — 163, 165, 166
 Kosmaj (pl.) — 18
 Kosmet (oblast) — 107, 214
 Kosovo (oblast) — 107—110
 Kostanjevac (s.) — 463
 Kostajnica (grad) — 76, 77, 94, 388
 Košare — 119, 120, 123
 Kotor Varoš — 91, 377
 Kovačevac (s.) — 406
 Kozara (pl.) — 35, 75—81, 83—86, 88, 95, 103, 127, 128, 131, 172, 173
 Kozarac (s.) — 82, 96, 97, 102
 Kozin (rudnik) — 341
 Kragujevac — 18, 19, 252, 253
 Kras (u Slov. primorju) — 179
 Krašić (s.) — 241, 382, 463
 Kratovo (s.) — 213
 Krbavica (s.) — 232, 233, 237, 297
 Kreševo (s.) — 30
 Krim (brdo) — 477
 Krim (varoš u Rusiji) — 506
 Kriva Kruša (s.) — 160
 Kriva Rijeka (s.) — 78
 Krivi Put (s.) — 56
 Križevci (gradić) — 427
 Križpolje (s.) — 55
 Krndija (pl.) — 33
 Krnin (brdo) — 77
 Krnjak (s.) — 42
 Kročale (s.) — 478
 Krupice (s.) — 323
 Kruščica (s.) — 208
 Kruševo (s.) — 44—J6
 Kučevo — 60
 Kukuruzari (s.) — 449
 Kumane (s. u Banatu) — 186, 190
 Kumanovo — 213
 Kunić (s.) — 285, 345
 Kupa (r.) — 41, 283, 382, 406
 Kupčina (s. kod Karlovca) — 238, 462
 Kuplensko (s.) — 42
 Kupres — 30, 215, 221
- L
- Lagovo (s.) — 46, 160
 Landovica (s. kod Prizrena) — 107
 Lasinja (s.) — 462
 Lastve (s.) — 257
 Lašva (ž. st.) — 494
 Laudanov gaj (kod s. Salamunića) — 47
 Laz (s.) — 427, 428
 Lebane — 19
 Leskovac — 18, 163
 Lešće (s.) — 166
 Lička Jesenica — 41, 53, 119
 Lijevo Polje — 91, 100
 Lika (predeo) — 22, 29, 31, 117, 221, 232, 233, 237, 257, 264, 285, 286, 290, 352, 382, 435
 Li pik — 83
 Lipnik — 341
 Lipsenj (s.) — 329
 Lisac (pl. u Veleškom srezu) — 45
 Livno — 30, 215, 258, 408
 Lokev (s. u Slovenačkom primorju) — 178
 London — 13, 454, 518
 Lovinac — 468, 471
 Lovska — 434
 Ludbreg (trgovište) — 427
 Lukavice (s.) — 341
 Lukići (s.) — 257
 Lušci Palanka — 66, 201
 Lužarji (s.) — 478

Lj

Ljubija — 76, 78, 81, 127, 341, 383
 Ljubija Rudnik (s.) — 82
 Ljubljana — 279, 330, 497, 498, 515
 Ljubovija — 18
 Ljubuša (pl.) — 208

M

Macutovo brdo — 42
 Mađarska — 61, 185, 188
 Majevica (pl.) — 508
 Majkić Japra — 341
 Majkići (s.) — 257
 Majur (ž. st.) — 245
 Majur (s. u Baniji) — 286
 Makedonija — 44, 45, 105, 106. 155—159. 211—213
 Mala Rujiška (s.) — 341
 Manastir Prilepac — 45
 Manastirica (s.) — 63
 Manjača — 77, 103, 128. 257
 Maribor — 480
 Marička (zaselak) — 100
 Marija Bistrica — 427—429
 Martin Brod — 257
 Maslovare — 377
 Mečenčani — 394
 Međumurje (predeo) — 192
 Melinica (s.) — 63
 Metohija (oblast) — 107—110
 Mikša (s.) — 462
 Milkovića brdo — 40
 Milobratovići (s.) — 394
 Milošević (s. kod Šavnika) — 249
 Miloševo (s. kod Jagodine) — 20
 Miljakovci (s.) — 97
 Miljevina — 218
 Mirkovac — 77
 Mišljenovac (s.) — 259
 Mlječanica (s.) — 104
 Modruš — 55
 Moravci (s.) — 344
 Moskva — 293
 Moslavina (predeo) — 283, 284, 463
 Mostar — 133, 409
 Moštanica — 91
 Mrakovica (s.) — 97, 103, 104
 Mrežnica (r.) — 283, 500
 Mrkalji (s.) — 341
 Mrkonjić Grad — 65—67, 128. 134, 142. 216, 221, 367. 488
 Mujdžići (s.) — 128

N

Naredi (s.) — 478
 Narvik (u Norveškoj) — 313

Nemačka — 25, 61, 91, 97, 182, 185. 186, 188, 189
 Neretva (r.) — 30, 215
 Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 76, 79, 131, 133, 177
 Niš — 211
 Nova Varoš — 324
 Nova Vas (s.) — 479
 Novi Grabovac (s.) — 434
 Novi Marof — 427
 Novi Sad — 181—187, 191, 196
 Notranjsko (predeo) — 180

O

Obijaj (s.) — 239
 Obrenovac — 18
 Odžaci (s.) — 20
 Ogulin — 56, 133, 285
 Okučani — 433
 Omarska — 77, 102, 340, 341
 Omoroš (ž. st.) — 160
 Opatija — 76
 Orahova (s.) — 91
 Osijek — 37, 175, 434
 Ostrožac (s.) — 208
 Oštra Glava (brdo) — 77
 Oštre (s.) — 463, 464
 Otaševac (s.) — 257, 258, 266
 Otešica (r.) — 166
 Otočac — 35, 49, 53, 54
 Otoka (s.) — 78. 390, 391
 Ovče Polje — 160
 Ozalj (s.) — 382

P

Pajtas (brdo) — 64
 Pakrac — 83. 433, 434
 Palančište (s.) — 75, 92, 93, 99. 102
 Pančevo — 189. 190
 Papuk (pl.) — 33, 171, 426
 Parcani — 20
 Pašin Konak (s.) — 104
 Pazarište (s. G. i D.) — 166. 232. 286
 Pecka — 118
 Pečki (s.) — 478
 Perić Selo (s.) — 42
 Perister (pl.) — 44
 Perna — 40, 118, 239
 Perušić — 166
 Petrinci — 477, 479
 Petrova Gora — 82, 227
 Petrovac (s. u Bačkoj) — 182. 183. 195
 Petrovac — *vidi* Bos. Petrovac

Petrovaradin — 191
 Peulje (s.) — 370
 Pilzen (u Češkoj) — 61
 Pi rot — 163
 Pisarevina — 242, 284, 382, 462
 Piskavica (pl.) — 81
 Piskarica (s.) — 82
 Pivska Planina — 488
 Pjenovac — 19
 Pletvar (s.) — 46, 160
 Pljeva (s.) — 128
 Podgorija (s.) — 221
 Podgradci — 104
 Podgrmeč — 76, 132, 257
 Podlipoglav (s.) — 330, 331
 Podmolnik (s.) — 330
 Podovi (s.) — 128
 Podzvizd (s.) — 349
 Poganac (s. V. i M.) — 429
 Pogledjevo (s.) — 77
 Pokuplje — 118, 119, 462
 Police (s. u Sloveniji) — 331
 Poloj (s.) — 124
 Poljana (ž. st.) — 436
 Posavina (predeo) — 434
 Pothum (s. kod Rijeke) — 56
 Pounje (predeo) — 382
 Požarevac — 60, 63, 64
 Požega (kod T. Užica) — 18
 Prekaja — 264
 Prekomurje (predeo) — 192
 Prekopa (s.) — 448
 Prekrižje — 464, 465
 Preljina — 19
 Prespa (predeo) — 44
 Prevršac (s.) — 278
 Pribilci (s.) — 46, 160
 Pribinić — 377

 Prijedor — 76—78, 81, 82, 84, 85, 87,
 92—94, 96, 97, 127, 128, 388, 442, 484
 Prijepolje — 252
 Prilep — 44—46, 160, 163, 211—213
 Primišlje (s.) — 239
 Priseka — 122
 Prisjeka (s.) — 233
 Prizren — 107
 Prnjavor — 91
 Prošara (s.) — 76
 Prozor — 30, 205, 208, 248, 249
 Psunj — 170, 171
 Pucari — 91, 104

R

Radanovći — 19
 Radatovići (s.) — 466, 467
 Radmanova Poljana (s.) — 118

Raduč (s.) — 468
 Rakani — 341
 Rakinići (s.) — 286
 Rakovica (s. kod Karlovca) — 295
 Ruma (r.) — 208
 Ranovac (s.) — 63
 Rapaj (s.) — 495
 Rastovo (s.) — 208
 Raška — 20
 Rata (kolonija kod Bajmoka) — 195
 Rauhova lugarnica — 427
 Ravne (s.) — 478
 Ribari (s. na Neretvi) — 260
 Ribnik (s.) — 382
 Ribnik (s. G. i D.) — 134
 Ribnjačka (s.) — 424
 Rijeka — 225
 Risovac (s.) — 257
 Rob (s.) — 329, 478
 Rovine (brdo) — 448, 449
 Rudice (s.) — 78
 Rudnik (s. kod Velesa) — 160
 Rudopolje — 54, 166
 Rujiška (s.) — 340
 Rujište — 32
 Rumunija — 61
 Runarsko (s.) — 478, 479
 Rupe (s.) — 478, 480
 Rute (s.) — 329

S

Sajković (s.) — 370
 Samobor — 284, 382
 Sana (r.) — 76—78
 Sandžak — 22, 30
 Sanica (s. G. i D.) — 127, 128
 Sanski Most — 78, 257, 341, 388, 390
 —392, 442, 445, 481, 482, 484, 487
 Sasina (s.) — 42
 Sava (r.) — 79, 176, 177
 Segedin (u Mađarskoj) — 183, 184
 Selecka (pl.) — 45
 Selo (s.) — 478
 Senta — 183, 185
 Severin (s.) — 58
 Sića (s.) — 121—123
 Sinac (ž. st.) — 163, 165, 166
 Sinj — 369
 Sinjsko Polje — 409
 Sipić (s. kod Rače) — 252
 Sisak — 83
 Sitnica (s.) — 65, 142, 143, 145, 198,
 516
 Skakavac (s.) — 264, 344, 462
 Skender Brdo (s.) — 462
 Skender Vakuf (s.) — 377, 386

Skoplje — 44. 45. 156. 160. 212—214
 Skopska Crna Gora (pl.) — 159. 213
 Slabinja (s.) — 94
 Slakovac — 119
 Slatina (s. kod Prijedora) — 257. 258.
 266. 270. 340. 341
 Slatina (s. u Srbiji) — 20
 Slav. Brod — 35. 171. 175
 Slavonija (predeo) — 36. 62. 79. 83.
 91. 171. 174. 176. 283. 284. 286. 288.
 289. 299. 309. 310. 423. 424. 426. 434
 —436
 Slovenačko primorje — 179. 497. 498.
 515. 517
 Slovenija — 11. 31. 62. 241. 268. 321.
 516
 Slunj — 283. 284. 290. 294—296. 345
 Sljeme (brdo) — 427. 429
 Smilevo (s.) — 46. 160
 Smoljana (s.) — 257. 260. 266. 267. 270
 Smrtić (s.) — 434
 Sofija (u Bugarskoj) — 156. 157. 211
 Sokolovac (s.) — 425
 Solakova Kula — 208
 Solunska glava — 45
 Sombor — 183. 185. 195. 196
 Sostro (s.) — 330
 Sošice (s.) — 240. 241. 464. 466. 467
 Sovići (s.) — 208
 Split — 196. 285
 Srbija — 7. 8. 11—14. 19. 21. 22. 36.
 63. 105. 108. 199. 214. 250. 366
 Srbobran — 184
 Srem (predeo) — 36. 62. 176. 177. 181.
 188. 190—194. 513. 514. 518
 Srem. Mitrovica — 176. 185. 187. 189
 Srpske Moravice — 58
 SSSR (Rusija) — 8. 11. 14. 25. 61. 80.
 110. 159. 160. 179. 181. 182. 185. 186.
 189. 198—200. 206. 295. 296. 458. 509
 Staljingrad (u Rusiji) — 61. 442
 Stara Rijeka (s.) — 340. 341
 Stari Bečej — 182. 183
 Stari Majdan — 484
 Stenjani (s. V. i M.) — 257. 259. 266
 Stig (s.) — 63
 Strahinščica (brdo) — 428
 Strumica (s.) — 213
 Stubica (s.) — 284
 Studenci (ž. st.) — 163. 165. 166
 Subotica — 183—185. 195
 Suha krajina (predeo) — 511
 Suhača (s.) — 76. 78
 Sunja — 81. 128. 245. 276
 Sušak — 285
 Sutjeska — 488

Suvaja (s.) — 257. 262. 266
 Sv. Jana (s.) — 467
 Sv. Mate (s.) — 427
 Sv. Vid (kod Crknice) — 329
 Svodna — 94

S

Sabac — 19
 Sagudovec (s.) — 427
 Sajkaška (predeo) — 184—186
 Samarica (predeo) — 79
 Sar (pl.) — 45
 Šćit (s.) — 205. 208
 Šehovci (s.) — 198
 Sekovići (s.) — 502
 Šibenica (s.) — 199
 Šibenik — 196. 513
 Sipovo (s.) — 128
 Šiprage (s.) — 377. 385
 Široka Rijeka (s.) — 38. 43
 Sišljavić (s.) — 462
 Skocjan (s.) — 280. 397
 Smarje (s.) — 480
 Smaver (s.) — 477
 Snjegotina (s.) — 376. 377
 Sobotovac (s.) — 257. 259
 Spanovica (s.) — 174. 175. 177
 Štajersko — 497. 498. 514. 515
 Štetin (u Ist. Nemačkoj) — 61
 Štikada (s.) — 453
 Stip — 213
 Stirno — 488
 Stitkovo (s.) — 324
 Sujica (s.) — 409
 Sumadija (predeo) — 250
 Šume (s. kod Oplenca) — 18
 Šušnjari (s.) — 246

T

Teslić — 91. 377
 Tetovo — 44
 Tičevo (s.) — 371
 Tikveš — 45
 Titovo Užice — 18. 20
 Toplica (predeo) — 15. 16. 517
 Topol (s.) — 329
 Topusko (ž. st.) — 41. 344. 382
 Tounj — 119
 Travnik — 68. 102. 198. 208. 386
 Trebiševo (s.) — 208
 Trebnje (s.) — 477
 Tremušnjak — 277
 Treskavica (pl.) — 30
 Trešnjevica G. — 19

Turija (s. kod Starog Bečaja) — 184
Turjak (s.) — 329
Turjansko — 48
Tušilović (s.) — 286
Tuzla — 403

U

Udbina — 47, 116
Ukrajina (u SSSR) — 184
Una (r.) — 76, 78, 83, 90
Utinja (s.) — 38. 41, 43

V

Vac (u Mađarskoj) — 184
Valjevo — 196, 197, 252
Varaždin — 417
Varaždinske Toplice (s.) — 427
Varšava (u Poljskoj) — 61
Velika Gorica — 242, 284
Velika Rujiška (s.) — 341
Veles — 44, 160, 213
Veliki Bečkerek — 190
Veljun (s.) — 294, 295, 345, 500
Venčane (s. kod Sopota) — 20
Vijenac (s. Vinac) — 327
Visoče (s.) — 463, 464
Vitez (s.) — 398
Vitlovska — 104
Vivodina (s.) — 240, 241. 466. 467
Voćin (s.) — 433
Vodenica (s.) — 264
Vojnice (s. u Veleškom srezu) — 45
Vojskova — 92
Vojvodina — 181, 189
Volinja (ž. st.) — 82, 393. 448. 449
Vorkapić (s.) — 344
Vrace (s.) — 285
Vranje — 18. 213

Vrbas (r.) — 30, 91, 215, 377, 387
Vrbnica (s.) — 30. 217, 221, 248
Vrginmost — 344
Vrh (s.) — 478
Vrhovine — 53. 237
Vrlika — 409
Vranograč (s.) — 382
Vučić (s. kod Rače kragujevačke) — 252
Vučipolje (s.) — 453
Vukova Gorica (s.) — 241
Vukovar — 177, 434

Z

Zagreb — 155, 159, 160, 176, 284, 287.
289, 290. 354. 375, 427, 433, 472, 517
Zagrebačka gora — 427
Zaječar — 18. 163
Zala (s.) — 480
Zalužnica — 53
Zdelice (s.) — 426
Zemun — 19, 197, 287, 354
Zenica — 386. 416, 419
Zgonče (s.) — 478, 480
Zjarnet (s.) — 249
Zlatibor — 19, 253
Zvižd (s.) — 62
Zvornik — 275

2

Zabalj (s.) — 184
Zegar (s. kod Bihaća) — 257
Željezno Polje — 386
Zepče (s.) — 327, 386
Zumberak — 119, 171, 240, 241, 281—
284, 375. 376. 382. 404, 463, 465—467.
500, 513

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

- proleterska Korduna — 119
- terenska Kljuka — 462, 466
- peta 2. bataljona »Vladimir Gortan« — 224

Bataljoni

- »Božidar Adžija« — 53
- »Branko Vladušić« — 30
- »Bude Borjan« — 30
- udarni goranski — 120, 122
- »Ivan Cankar« — 382
- »Josip Kraš« — 240—242
- kozjanski (slovenački) — 511
- prvi »Marko Orešković« — 235—237, 295
- »Matija Gubec« (slovenački) — 58, 395, 396
- Metkovički — 515
- »Mičo Radaković« — 47, 48, 333, 335
- prvi makedonski »Mirče Acev« — 45
- »Ognjen Priča« — 47, 332
- »Pekiša Vuksan« — 233, 235—237, 295
- pljevski dobrovoljački — 128
- prozorski — 71
- »Sloboda« — 515
- »Stiv Naumov« — 45
- »Stojan Matić« — 47, 48, 331, 335
- udarni V operativne zone — 57
- drugi V operativne zone — 55
- »Vojin Zirojević« — 488, 491
- Zjamski — 208, 326, 386, 387

Odredi

- prvi bitoljski — 44
- prvi kordunaški — 38, 118, 120, 342, 343, 348
- prvi krajiški — 67, 78, 81, 132
- prvi lički — 47
- prvi primorsko-goranski — 58
- prvi šajkaški — 184
- prvi šumadijski »Milan Blagojević« — 250, 252
- prvi III operativne zone — 436, 438, 439
- prvi V operativne zone — 55, 56, 58
- drugi kordunaški — 38, 41, 54, 118, 122, 123
- drugi krajiški — 76—82, 84—86, 97, 100—102, 104
- drugi III operativne zone — 437, 439
- drugi V operativne zone — 56—59, 224
- treći krajiški — 134, 215
- treći lički — 47
- treći sremski — 33, 176, 177, 518
- treći IV operativne zone — 488
- četvrti krajiški — 91
- peti krajiški — 133
- babički — 15
- banijski — 78, 393
- »Damjan Gruev« — 44—46, 105
- »Dimitar Vlahov« — 44—46, 105, 511
- »Dobri Daskalov« — 45
- »Dorče Petrov« — 45
- fruškogorski — 176
- »Goce Delčev« — 44, 45
- gorenjski — 358
- hercegovački — 248

- istočnodolenjski — 514
- jablanički — 515
- »Jane Sandanski« — 44
- jastrebački — 516, 517
- kalnički — 423–427, 429–431, 463, 514, 516
- kičevsko-mavrovski — 45
- kozarski (vidi: Drugi krajiški)
- kraljevački — 516
- krimski (Treće grupe slovenačkih partizanskih odreda) — 512
- krški — 279, 477
- kukavički — 516
- loški — 167, 169, 170, 178, 179
- moslavački — 284, 516
- nišavski — 514, 515
- ozrenski — 514, 515
- pasjačko-jablanički — 516
- »Pere Tošev« — 44–46, 105
- »Pitu Guli« — 44–46, 105, 518
- podunavski — 176, 514
- požarevački »Veljko Dugošević« — 60, 64, 511, 513, 518
- rasinski — 512, 516
- za severnu Dalmaciju — 29, 31, 32
- slavonski — 284
- suvoborski — 518
- tetovski — 45
- veleški (vidi: odred »Dimitar Vlahov«)
- zapadnodolenjski — 330, 477, 514
- žumberačko-pokupski — 120, 240–242, 281

Grupe odreda

- kordunaških NOP odreda — 82, 120
- NOP odreda za Liku — 512
- prva NOP odreda slovenačkih — 514, 518
- druga NOP odreda slovenačkih — 511, 514, 515
- *idarna Vrhovnog štaba* — 30

Brigade

- »Ljubo Sercer« — 153, 154, 328, 329, 478, 514
- »Matija Gubec« — 279, 476, 477
- »Tone Tomšić« — 476, 515, 518
- prva proleterska I proleterske divizije — 30, 210, 230, 264, 271, 323, 324, 372, 376, 377, 410, 442, 516, 517

- prva dalmatinska — 31, 326, 372, 383, 386, 387, 412, 416, 419
- prva krajiška NOU — 65, 66, 76–78, 81, 84, 323, 388–391, 481, 482, 512
- prva (lička) Hrvatska NOU — 49, 53, 54, 120, 163–167, 232–235
- prva V operativne zone (Šesta NOU brigada Hrvatske) — 55, 58, 332
- prva (Dvanaesta) slavonska NOU — 137, 284, 433, 438
- druga proleterska II proleterske divizije — 30, 65, 66, 210, 215–218, 221, 222, 365–368, 370–372, 377, 408, 421
- druga dalmatinska NOU — 372, 408, 410, 411
- druga krajiška — 65, 67, 142, 143, 145, 197–201, 336, 339, 388–391, 481, 482
- druga (lička) NOU Hrvatske — 47, 49, 116, 166, 227, 229, 254–256, 283, 284, 287, 295, 331, 389, 468, 472
- druga sandžačka (vidi: Treća proleterska sandžačka)
- treća proleterska sandžačka — 30, 215, 222, 224, 322, 324, 365–368, 370–372, 377, 514
- treća dalmatinska — 409
- treća krajiška — 210, 211, 323, 324, 377, 389
- četvrta proleterska — 30, 202, 215, 364, 372, 408, 409
- četvrta NO Hrvatske (Prva kordunaška) — 70, 73, 119, 120, 241, 283, 286, 291–294, 348–352, 375, 376, 389, 404, 407, 462, 498–501
- četvrta krajiška NOU — 440, 442, 481
- peta crnogorska NOU — 68, 71, 202–209, 247–249, 325, 326, 372, 383, 384, 488
- peta NO Hrvatske (Druga kordunaška) — 72, 118–120, 122, 124–126, 235, 245, 276, 283, 286, 290, 349, 375
- peta krajiška — 389, 482
- šesta istočnobosanska — 177
- šesta krajiška — 341, 389, 442, 482, 483
- sedma krajiška NOU (vidi: Prva krajiška)

- sedma Hrvatska NOU — 235, 243, 245. 246, 276—278, 286, 290, 332
- osma Hrvatska VII NOU divizije — 235, 278, 284, 346—348, 389, 393, 394. 448, 449, 512
- deveta krajiška NOU (vidi: treća krajiška)
- deveta Hrvatska VI NOU divizije — 237, 285, 298, 355—357, 378—380, 420, 422, 423, 450—453
- deseta hercegovačka NOU — 208, 209, 215, 248, 326, 363, 364, 372, 383, 387, 488, 489, 491—495
- trinaesta proleterska »Rade Končar« (ranije NOU »Josip Kraš«) — 280, 283, 375, 382, 463, 464, 467
- četrnaesta Hrvatska NO — 58
- petnaesta Hrvatska NO — 375, 382. 407

Divizije

- prva proleterska — 271, 323, 324, 372, 376, 516
- druga proleterska — 372, 409, 411. 412
- treća NOU — 372. 488, 494
- četvrta NOU — 388, 483, 484. 517
- peta NOU — 388, 483
- šesta NOU — 381, 382, 420, 423. 468, 517
- sedma NOU Hrvatske — 346, 381, 382, 393, 446, 448, 449, 517
- osma NOU Hrvatske — 349, 372. 375. 376, 381, 382. 404, 407. 462, 498. 500, 517

Korpusi

- prvi bosanski — 257, 264, 442, 448, 484
- prvi hrvatski — 331, 372, 381—383, 517
- drugi hrvatski — 436

Komande

- kordunaškog područja — 351. 352
- papučko-krndijskog područja — 439
- psunjskog područja — 439
- žumberačkog područja — 439

Operativni štabovi i zone

- Operativni štab za Bosansku krajinu — 64. 67. 78, 79, 81, 82. 102, 104, 128, 139, 143, 197. 201, 257
- Operativna zona dolenska — 511, 513
- Prva operativna zona NOP odreda Hrvatske — 47, 48. 118, 232, 235, 236, 255. 297. 512. 513
- Druga operativna zona NOP odreda Hrvatske — 240, 242, 281, 283, 423, 427, 462, 513. 514, 516
- Treća operativna zona NOP odreda Hrvatske — 33, 170.172, 173, 176. 177, 283, 299. 423—426, 429—132, 434. 436—438, 518
- Četvrta operativna zona NOP odreda Hrvatske — 29, 264. 513, 516
- Peta operativna zona NOP odreda Hrvatske — 55, 58. 59

Glavni štabovi

- Hrvatske — 33, 72, 170, 177, 232, 240, 257, 280, 284, 342, 351, 354. 432, 439, 462, 463, 511, 513, 514, 516
- Makedonije — 106, 159
- Slovenije — 179, 180, 279, 314. 316, 320, 321, 330, 358, 511, 513. 515, 517
- Srbije — 24, 158

Vrhovni štab NOV i POJ —

- 11, 26. 30, 31, 64, 65. 71, 79, 106. 107, 128, 139, 166. 176. 193, 262, 208, 209, 215, 257, 265. 268, 285, 299, 309, 326, 387, 398, 412, 439, 454, 457, 484. 488, 511, 513, 516
- Crvena armija — 11. 12, 25, 29, 31, 139, 198. 200, 272, 296. 313, 343, 344. 350, 357, 430, 435. 442. 458. 499. 505—507, 509

Nemačke jedinice

Pukovi

- 721 grenadirski — 388, 442
- 734 pešadijski — 77. 78

Brigade

- druga brdska — 388

Divizije

— 714 pešadijska — 76. 82. 388

Grupe borbene

— »Borovski« — 176
— »Zapadna Bosna« — 77—80, 82
Gestapo — 16. 21. 27. 190

Italijanske jedinice

Divizije

— »Granatieri di Sardenja« — 285
— »Lombardija« — 284. 287
— »Re« — 284, 468

Komande

— Viša komanda oružanih snaga
za Sloveniju i Dalmaciju —
133

Ustaško-domobranske jedinice

Bojne (bataljoni)

— prva jurišna domobranska —
77
— druga Prvog gorskog zdruga
— 427
kombinovana domobranska —
77. 78
— trinaesta ustaška — 382
— koturaška — 427
— redarstvena nadzorna — 433
— zagrebačka ustaška posadna —
427

Pukovnije

— 1. domobranska — 77
— 2. domobranska — 389

— 10. domobranska — 77, 442
— 12. domobranska — 388. 389
— 2. brdska — 77
— 4. brdska — 77
— 1. pešačka — 427
— 5. pešačka — 427
— 14. pešačka — 427
— 4. novačka — 427
— »Ante Pavelić« — 77

Zdrugovi (brigade)

— treći gorski — 388
— četvrti ustaški — 389
Crna legija — 215, 429, 463

Četničke jedinice

Odredi

— zviški — 62

Korpusi

— krajinski — 63

Komande

— četničkih odreda za zapadnu
Bosnu — 437

Divizije

— dinarska — 369

Nedićevske jedinice

— Srpska državna straža — 60.
62

Bela garda — 178, 179, 313, 316, 479,
497

REGISTAR PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I RUKOVODSTAVA

Rejonski komiteti KPJ

- Dobrunje — 330
- za Korušku — 512
- za Lošku dolinu — 179, 180
- Skocijan — 397

Rejonski komiteti SKOJ-a

- Novi Sad — 183

Mesni komiteti KPJ

- Beograd — 18
- Novi Sad — 196, 197
- Prilep — 518
- Rijeka — 224
- Skoplje — 212
- Velika Kikinda — 189
- Vršac — 193
- Zagreb — 289

Mesni komiteti SKOJ-a

- Kragujevac — 253

Sreski komiteti KPJ

- Bitolj — 213
- Bos. Gradiška — 90
- Bos. Novi — 88, 89
- Donji Lapac — 357
- Kostajnica — 90
- Kumanovo — 213
- Metković — 515
- Novska — 83
- Otočac — 297
- Strumica — 213
- Stip — 213
- Vojnić — 39, 375
- Zemun — 514
- Zabalj — 184

Okružna povereništva KPJ

- Kragujevac — 252
- Kraljevo — 515

Okružni komiteti KPJ

- Arandelovac — 250—253, 511, 518
- za južnu Bačku — 182—184, 186, 195, 197
- za severnu Bačku — 183, 186, 197
- za zapadnu Bačku i Baranju — 183, 185, 186
- za severni Banat — 189, 190, 192, 196
- za Baniju — 288, 289, 393
- Banja Luka — 130, 377
- Drvar — 130, 132—134, 138
- za Grmeč — 130—132, 138, 139, 340, 517
- Jajce — 130, 134, 138
- Karlovac — 38--10, 72, 289, 501
- za Kosmaj — 252
- za Kozaru — 75, 78, 82, 84—89, 130, 131
- Krapina — 430
- Kruševac — 512, 515
- Leskovac — 515
- za Liku — 48, 57, 59, 238, 280, 297
- Niš — 514, 517
- za Notranjsku — 178
- Novi Sad — 191
- Novo Mesto — 397
- Pančevo — 190
- za Primorje — 224
- Požarevac — 511, 513, 518
- za Prokuplje i Zumberak — 242

- za Slavoniju — 288
- za Srem — 191, 193, 513, 514, 516, 518
- Subotica — 185
- Valjevo — 253, 514
- Varaždin — 424, 425, 427, 430
- Okružni komiteti SKOJ-a*
 - za južnu Bačku — 183, 185, 186
- Oblasni komiteti KPJ*
 - za Bosansku krajinu — 127, 132, 142, 364, 392, 441, 442, 481, 482, 517
 - za Hercegovinu — 515
 - za Kosovo i Metohiju — 107
 - za Sandžak — 322
- Oblasni komiteti SKOJ-a*
 - za Bosansku krajinu — 136—138, 363, 364, 445
 - za Dalmaciju — 363, 364
- Pokrajinska povereništva KPJ*
 - za Banat — 191
 - za Niš (jugoistočnu Srbiju) — 515
 - za Srem i Bačku — 191
- Pokrajinski komiteti KPJ*
 - za Bosnu i Hercegovinu — 79
 - za Crnu Goru — 68
 - za Dalmaciju — 287, 411, 414, 415
 - za Gorenjsku — 358, 361, 512, 517, 518
 - za Makedoniju — 105, 155—157, 212, 214, 512
 - za Slovenačko primorje — 515, 517
 - za Srbiju — 7, 8, 14, 16, 18, 29, 189, 190, 211, 250, 512, 514—516, 518
 - za Vojvodinu — 181, 182, 185, 186, 189, 191, 192, 196
- Pokrajinski komiteti SKOJ-a*
 - za Bosnu i Hercegovinu — 363
 - za Hrvatsku — 146, 147, 151, 152, 157, 166, 363, 364
- za Vojvodinu — 187, 191, 193, 194
- Centralna povereništva KPJ*
 - Ljubljana — 511
 - za Slavoniju — 287
 - Zagreb — 287
- Centralni komiteti KPJ*
 - Hrvatske — 47, 49, 55, 79, 116, 163, 227, 240, 243, 254—256, 276, 280, 283, 291, 293, 294, 298, 331, 346, 348, 351, 353, 355, 372, 378, 381, 393, 403, 420, 423, 430, 446, 447, 450, 454, 468, 470, 471
 - Slovenije — 153, 313, 316, 317, 319, 321, 322, 328, 330, 395, 476, 478, 496, 498, 512, 514, 515, 517
 - Jugoslavije — 7, 8, 14, 44, 68, 102, 105—107, 111, 112, 115, 155, 156, 158, 181, 193, 195, 196, 202, 210—212, 215, 216, 221, 222, 230, 257, 265, 283, 298, 323, 325, 336, 353, 356, 376, 383, 388, 398, 408, 412, 440, 453, 481, 488, 496, 512, 514—517
- Centralni komitet SKOJ-a* — 147, 148, 193, 247, 269, 362—364, 365, 445, 457, 475, 493
- Antifašistički front žena (AFŽ) — 39, 125, 275, 277, 288, 304, 344, 345, 367, 400, 435, 438, 467
- Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 368, 379, 386, 435, 437, 452
- Narodnooslobodilački front (NOF) — 140, 193
- Narodnooslobodilački komitet (NOK) — Makedonije — 213
- Narodnooslobodilački savez omladine Bosne i Hercegovine (NOSO BiH) — 137
- Narodna pomoć (NP) — 187
- Oslobodilna fronta (OF) — 178, 179, 314, 318, 321, 330, 358—361, 397, 496, 497
- Savez mlade generacije (SMG) — 39, 117, 147, 148, 152, 263, 269, 334, 394, 400, 435

Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) — 363, 370, 405

Zveza komunističke mladine (ZKM — Savez komunističke omladine) — 154, 179, 321, 361, 396, 397, 475, 479

Hrišćanski socijalisti (Slovenija) — 154, 476

Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 36, 37, 284, 303, 427, 434, 435, 447, 448, 453, 462

Jugoslovenska nacionalna stranka (JNS) — 154, 285

— Jugoslovenska radikalna zajednica (JRZ) — 154

• *

— Kominternu (Komunistička internacionala) — 156, 202, 415

— Komunistička partija Albanije — 68

— Komunistička partija Bugarske — 106, 155—159, 163, 211, 213, 214

— Komunistička partija Mađarske — 188, 189

S A D R Ž A J

I

Dokumenta o partijsko-političkoj delatnosti u jedinicama NOV i PO Jugoslavije (septembar — decembar 1942)

	Strana
Okružnica br. 4 Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 1. septembra 1942. svim partijskim organizacijama i članovima KPJ u Srbiji — — — — — — — — — —	7
Pismo političkog komesara Četvrte operativne zone Hrvatske od 1. septembra 1942. političkom komesaru NOP odreda za severnu Dalmaciju — — — — — — — — — —	29
Izveštaj političkog komesara Štaba Treće operativne zone od 2. septembra 1942. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske — —	33
Izveštaj sekretara partijske ćelije Štaba Prvog kordunaškog NOP odreda od 3. septembra 1942. Okružnom komitetu KPH Karlovac — — — — — — — — — —	38
Izveštaj Dobrivoja Radosavljevića od 4. septembra 1942. Centralnom komitetu KPJ o situaciji u Makedoniji i o stanju u partijskoj organizaciji — — — — — — — — — —	44
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge (ličke) NOU brigade od 8. septembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	47
Izveštaj zamenika političkog komesara Prve hrvatske NOU brigade od 10. septembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — — — —	49
Izveštaj sekretara partijske ćelije Štaba Pete operativne zone od 12. septembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske —	55
Saopštenje Štaba Požarevačkog NOP odreda »Veljko Dugošević od septembra 1942. o teroru i pljački okupatora i Nedićevih odreda u Požarevačkom okrugu — — — — — — — — — —	60
Petnaestodnevni politički izveštaj Štaba Druge krajiške udarne brigade od 17. septembra 1942. Vrhovnom štabu NOP i DVJ i Operativnom štabu za Bosansku krajinu — — — — —	64
Izveštaj zamenika političkog komesara Pete crnogorske NOU brigade od 18. septembra 1942. Centralnom komitetu KPJ —	68

Pismo Okružnog komiteta KPH za Karlovac od 19. septembra 1942. zamenicima komesara Četvrte i Pete NO brigade Hrvatske	72
Izvod iz zapisnika sa partijskog savetovanja Okružnog komiteta KPJ za Kozaru održanog 20. i 21. septembra 1942. godine —	75
Uputstvo sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 22. septembra 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju —	105
Direktive sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 22. septembra 1942. Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju — — — — — — — — — —	107
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 25. septembra 1942. za vođenje kadrovske politike — — — — — — — — — —	112
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge (ličke) NOU brigade od 25. septembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	116
Izveštaj političkog komesara Pete NO brigade od 27. septembra 1942. političkom komesaru Prve operativne zone Hrvatske	118
Zaključci sa sednice Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu održane 27. i 28. septembra 1942. godine — — — — —	127
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge krajiške NOU brigade od 28. septembra 1942. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu — — — — — — — — — —	142
Pismo Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku od 2. oktobra 1942. skojevskim rukovodstvima i organizacijama u partizanskim jedinicama — — — — — — — — — —	146
Izveštaj partijskog biroa NOU brigade Ljubo Serčer« od 2. oktobra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije — — — — —	153
Pismo Dobrivoja Radosavljevića od 4. oktobra 1942. Centralnom komitetu KPJ o situaciji u Makedoniji — — — — —	155
Izveštaj političkog komesara Prve hrvatske NOU brigade od 4. oktobra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — —	163
Pismo Štaba Loškog NOP odreda od 6. oktobra 1942. političkim komesarima o njihovoj ulozi u vaspitavanju boraca — — —	167
Izveštaj političkog komesara Treće operativne zone od 8. oktobra 1942. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske — — — — —	170
Izveštaj političkog komesara Loškog NOP odreda od 9. oktobra 1942. Okružnom komitetu KP Slovenije za Notranjsku —	178
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 10. oktobra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	181
Izveštaj političkog komesara Druge krajiške NOU brigade od 14. oktobra 1942. Operativnom štabu za Bosansku krajinu — —	197
Izveštaj Politodela Pete crnogorske NOU brigade od 15. oktobra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	202
Odobrenje Centralnog komiteta KPJ od 16. oktobra 1942. Politodelu i zameniku političkog komesara Devete (Treće krajiške) NOU brigade da mogu formirati dve štapske partijske ćelije	210
Pismo Dobrivoja Radosavljevića od 16. oktobra 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o situaciji u Makedoniji — — —	211
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge krajiške NOU brigade od 17. oktobra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — —	215

Izveštaj Politodela Treće proleterske (Sandžačke) brigade od 18. oktobra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — —	222
Pismo Okružnog komiteta KPH za Primorje od 23. oktobra 1942. članovima Partije Pete čete Drugog bataljona »Vladimir Gortan« — — — — —	224
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge (ličke) NOU brigade od 23. oktobra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske —	227
Pismo sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od oktobra 1942. zameniku političkog komesara Prve proleterske brigade 0 potrebi da se svečano proslavi godišnjica Oktobarske revolucije — — — — —	230
Izveštaj političkog komesara Prve hrvatske udarne brigade od 28. oktobra 1942. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske — —	232
Izveštaj sekretara partijske ćelije Štaba Druge operativne zone od oktobra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — —	240
Izveštaj zamenika političkog komesara Sedme hrvatske NO brigade od 30. oktobra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske —	243
Izveštaj rukovodstva SKOJ-a u Petoj crnogorskoj NOU brigadi od 6. novembra 1942. Centralnom komitetu SKOJ-a — —	247
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Arandelovac od 7. novembra 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju — — — —	250
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge hrvatske udarne brigade od 9. novembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	254
Izveštaj zamenika političkog komesara vojne bolnice pri Vrhovnom štabu NOV i POJ od 10. novembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — —	257
Izveštaj Politodela vojne bolnice pri Vrhovnom Štabu NOV i POJ od 11. novembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — —	265
Uputstvo političkog komesara Prve proleterske divizije od 11. novembra 1942. bataljonskim biroima za rad partijskih ćelija —	271
Izveštaj zamenika političkog komesara Sedme hrvatske NO brigade od 11. novembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	276
Izvod iz izveštaja Štaba NOU brigade »Matija Gubec« od 12. novembra 1942. Glavnom štabu NOP odreda Slovenije — —	279
Izveštaj zamenika komesara Trinaeste hrvatske NOU brigade od 13. novembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske —	280
Izveštaj Centralnog komiteta KP Hrvatske od 14. novembra 1942. Centralnom komitetu KPJ o razvoju ustanka u Hrvatskoj 1 o radu partijske organizacije u vojsci — — — — —	283
Izveštaj Politodela Četvrte hrvatske NOU brigade od 14. novembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — —	291
Izveštaj zamenika političkog komesara Prve hrvatske NOU brigade od 15. novembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	294
Dopis Centralnog komiteta KP Hrvatske od 18. novembra 1942. zameniku političkog komesara Devete hrvatske NO brigade o formiranju Politodela — — — — —	298
Pismo političkog komesara Treće operativne zone Hrvatske od 19. novembra 1942. političkim komesarima jedinica	299

Cirkularno pismo Centralnog komiteta KP Slovenije od 27. novembra 1942. svim bataljonskim, brigadnim i okružnim organizacijama KPS	— — — — — — — — — —	313
Pismo Centralnog komiteta KP Slovenije od novembra 1942. partijskim organizacijama udarnih brigada	— — — — —	317
Izveštaj sekretara partijskog biroa Prve proleterske divizije od novembra 1942. Centralnom komitetu KPJ	— — — — —	323
Izveštaj zamenika političkog komesara Prve (Pete crnogorske) brigade Treće NOU divizije od novembra 1942. Centralnom komitetu KPJ	— — — — — — — — — —	325
Izveštaj partijskog biroa NOU brigade »Ljubo Serčer« od novembra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije	— — — — —	328
Izveštaj komandanta podlipoglavskog sektora od novembra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju partijske organizacije u Trećem bataljonu Zapadnodolenjskog NOP odreda	— — — — —	330
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge brigade Seste NO divizije od 1. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — — — — — — —	331
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge krajiške NOU brigade od 1. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ	— — — — —	336
Izveštaj zamenika političkog komesara Četvrtog bataljona Seste krajiške NOU brigade od 2. decembra 1942. Okružnom komitetu KPJ za Grmeč	— — — — — — — — — —	340
Izveštaj Štaba Prvog kordunaškog NOP odreda od 3. decembra 1942. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o političkom radu u odredu i na terenu	— — — — — — — — — —	342
Izveštaj Politodela Osme brigade Sedme NO divizije od 4. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	346
Izveštaj Politodela Četvrte udarne brigade Osme NO divizije od 5. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	348
Pismo Centralnog komiteta KPJ od 6. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske o formiranju divizijskih komiteta	— — — — —	353
Izveštaj Politodela Devete brigade Seste NO divizije od 6. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	355
Direktiva Pokrajinskog sekretarijata KP Slovenije za Gorenjsku od 7. decembra 1942. o zadacima partijske organizacije u Gorenjskom NOP odredu	— — — — — — — — — —	358
Pismo Ive Ribara Lole od decembra 1942. Aleksandru Rankoviću i Sretenu Zujoviću o potrebi reorganizacije SKOJ-a u vojsci	— — — — —	362
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge proleterske brigade od 11. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ	— — — — —	365
Izveštaj političkog komesara Prvog hrvatskog korpusa NOVJ od 13. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	372
Izveštaj političkog komesara Prve proleterske divizije od 16. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ	— — — — —	376
Izveštaj Politodela Devete brigade Seste NO divizije od 16. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	378
Izveštaj političkog komesara Prvog hrvatskog korpusa NOVJ od 17. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske	— — — — —	381

Izveštaj Politodela Pete crnogorske NOU brigade od 17. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	383
Izveštaj Politodela Prve krajiške NOU brigade od 17. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	388
Izveštaj Politodela Osme brigade Sedme NO divizije od 19. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	393
Izveštaj partijskog biroa NOU brigade »Matija Gubec« od 19. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije — — — — — — — —	395
Izveštaj zamenika političkog komesara vojne bolnice pri Vrhovnom štabu NOV i POJ od 20. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	398
Izveštaj Politodela Četvrtе udarne brigade Osme NO divizije od 20. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	404
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge dalmatinske NOU brigade od 21. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	408
Izveštaj zamenika političkog komesara Treće (Prve dalmatinske) NOU brigade od 21. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	412
Izveštaj zamenika političkog komesara Devete brigade Šeste NO divizije od 21. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	420
Izveštaj Štaba Kalničkog NOP odreda od 21. decembra 1942. političkom komesaru Druge operativne zone Hrvatske — — — — — — — —	423
Izveštaj političkog komesara Treće operativne zone od 22. decembra 1942. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske — — — — — — — —	432
Izveštaj Politodela Četvrtе krajiške NOU brigade od 22. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — —	440
Izveštaj sekretara partijske ćelije Štaba Sedme NO divizije od 24. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	446
Izveštaj Politodela Devete brigade Šeste NO divizije od 25. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	450
Instrukcija Centralnog komiteta KPJ o radu Politodela u Brigadama — — — — — — — —	454
Izvod iz referata Centralnog komiteta SKOJ-a od 27. decembra 1942. o radu skojevskih organizacija u jedinicama NOV i POJ — — — — — — — —	457
Izveštaj političkog komesara Druge operativne zone od 29. decembra 1942. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske — — — — — — — —	462
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge brigade Šeste NO divizije od 29. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Hrvatske — — — — — — — —	468
Zaključci sa savetovanja skojevskih rukovodilaca jedinica NOV i POJ održanog 30. decembra 1942. godine — — — — — — — —	473
Izveštaj partijskog biroa NOU brigade »Matija Gubec« od kraja decembra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije — — — — — — — —	476
Izveštaj partijskog biroa NOU brigade »Ljubo Seicer« od 30. decembra 1942. Centralnom komitetu KP Slovenije — — — — — — — —	478

Izveštaj Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 31. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — —	481
Izveštaj Politodela Desete hercegovačke udarne brigade Treće NOU divizije od 31. decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ —	488
Izvod iz izveštaja Centralnog komiteta KP Slovenije od decembra 1942. Centralnom komitetu KPJ — — — — —	496
Izveštaj zamenika političkog komesara Četvrte udarne brigade Osme NO divizije od decembra 1942. Centralnom komitetu K P Hrvatske	498
Predavanje Rodoljuba Colakovića o ulozi i zadacima političkih komesara u NOV — — — — —	502
Partijsko-politički dokumenti iz perioda od 1. septembra do 31. decembra 1942. godine objavljeni u prethodnim knjigama ovog Zbornika dokumenata — — — — —	511

Tehnički urednik

Milenko Tomić

Korektori :

Nada Ribar

Jelena Hodalić

Rukopis predat u štampu marta 1961. god.

Štampanje završeno jula 1961. god.

Tiraž 5.000 primeraka

I S P R A V K A

<i>Strana</i>	<i>Red</i>	<i>Stoji</i>	<i>Treba</i>
60	20 odozdo	Gradskog muzeju	Gradskom muzeju
97	3 odozdo	" Vladimir	>» Vladimir
108	1 odozdo	• To jest:	⁵ To jest:
176	4—5 odozdo	neprijateljsku	neprijateljska
301	24 odozgo	šerno	ćemo
452	15 odozgo	u I bataljoni	u I bataljonu
480	11 odozgo	16.XI.1943,	16.XI.1913,
511	13—14 odozdo	u akcija	' u akciji

%